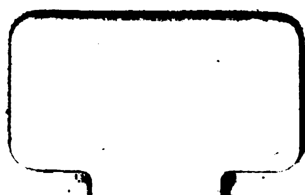

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN;

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JANUARIJ 1830.

Te AMSTERDAM, bij

DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,

op den Singel, tusſchen den Blaauwburgwal en de Bergſtraat, N°. 320.

MDCCCXXX.

De Prijs is 30 Cents.

Printed in the Netherlands

BOEKBESCHOUWING.

BIJBEL voor de Jeugd. *Door* J. H. VAN DER PALM. *XVIIIde Stuk.* *Te* Leijden, *bij* D. du Mortier *en* Zoon, 1829. 248 *Bladzz.* *In kl.* 8*vo.* *De prijs is f* 1: 20.

Na de behandeling der geschiedenis en geschriften van het *Oude*, is de Hoogleeraar VAN DER PALM, in dit achttiende Stuk, overgegaan tot die van het *Nieuwe Testament*. Even als de voorgaande, zoo hebben wij ook dit Stukje met groot genoegen gelezen. Het beantwoordt bij uitnemendheid aan het doel, dat de hooggeachte Schrijver zich heeft voorgesteld. De Heilige geschiedenis is ook hier oordeelkundig, getrouw, bevallig en nuttig behandeld. Zij onder onze *Jonge lieden van* beide sekse, welker Godsdienstige opvoeding of verwaarloosd of niet behoorlijk ingerigt was, ontvangen hier gelegenheid, om met het dierbaar Evangelie bekend en daarvoor ingenomen te worden, en het meer beschaafd gedeelte leert alzoo hun voorregt te hooger waarderen, en wordt ongevoelig bewogen, om aan de hun tijdig ingeboezemde Christelijk verlichte kennis en gevoelens steeds meer te beantwoorden, tot hun tijdelijk en eeuwig geluk.

Wij achten ons verpligt, ten einde dit zeer belangrijk, in eenen zoo aangenamen stijl geschreven vervolg, onzen lezer wat nader te leeren kennen, de wijze van behandeling hier kortelijk op te geven.

Het *eerste Hoofdstuk*, is als Inleiding aan te merken, en handelt over de bronnen, waaruit de levensgeschiedenis van JEZUS alleen zuiver kan

 wor-

worden afgeleid; hier leert men dus de Evangelisten en Evangeliën kennen en beoordeelen.

Het *tweede Hoofdstuk*, doet, naar die bronnen, ZACHARIA, ELIZABETH en MARIA kennen.

Het *derde Hoofdstuk*, behelst de geboorte en kindsheid van JEZUS.

Het *vijfde Hoofdstuk*, beschouwt JOANNES DEN DOOPER.

In het *zesde Hoofdstuk*, wordt JEZUS Doop en verzoeking in de Woestijn geschetst.

In het *zevende Hoofdstuk*, is de geschiedenis vervolgd van JEZUS, na zijnen doop aan de Jordaan.

Het *achtste Hoofdstuk*, stelt den Heiland voor, op de bruiloft te *Kana* in *Galilea*.

Het *negende Hoofdstuk*, JEZUS eerste verblijf te *Jeruzalem*, en het *tiende*, eindelijk, zijn vertoef in het Zuidelijkst gewest van *Palestina*, en zijne terugreis van daar, door *Samarië*, naar het Noordelijker gelegen *Galilea*, waar de Zaligmaker 't meest verkeerd heeft.

Gelijk de minkundige hier een groot aantal allermerkwaardigste bijzonderheden, voor allen van het hoogste aanbelang, leert kennen, zoo ontvangt ook de meer geoefende hier gedurig aanleiding tot nadenken, en tot verdere zuivering van zijne begrippen. Als de Bijbelvertaling van onzen met regt hoog geroemden Schrijver niet zoo algemeen bekend was, zouden wij eenige hier zoo juist geplaatste aanmerkingen ter opheldering mededeelen, doch vinden wij dit nu minder noodzakelijk. Men treft ook hier overal den liberalen, maar aan de heilige waarheid tevens steeds getrouwen onderwijzer aan, die, met alle bedenkingen en pogingen van het ongeloof van vroegeren en lateren tijd bekend, der jeugd het regte pad aanwijst, dat tot ware Godsvrucht en gelukzaligheid leidt.

Het moge zijn, dat VAN DER PALM niet altoos be-

beslist, waar men gaarne meer bepaald zijn gevoelen wenschte te kennen, men moge ook niet in elke bijzonderheid zoo geredelijk met hem kunnen instemmen; wij zijn echter overtuigd, dat men het eerste den schranderen Uitlegger en menschkundigen Schrijver niet ten laste behoort te duiden, en dat het laatste het geval althans der Jeugd, welke nog zoo veel te leeren heeft, (hoe wijd men ook de beteekenis van dit woord moge gelieven uit te strekken,) minder zijn moet, en zoo het dit al wezen mogt, nuttig voor haar werken zal, zoo zij er bedachtzaam en nederigheid uit leert, en tot onderzoek gedreven wordt. Dit ter nederschrijvende, kunnen wij moeijelijk ons gevoel van hooge afkeuring onderdrukken, over de handelwijze van zulke jonge, anders wegens hunne letterkunde allen lof verdienende Jonge lieden, die soms uit de hoogte met hunne magtspreuken voor den dag komen, en openlijk gevoelens voorstaan, die voor het heilig geloof aan de *openbaring* zelve schadelijk zijn, en even daardoor bij deskundigen bewijzen, hoe veel zij nog te leeren hebben, om te worden, wat zij worden konden en moesten, en eenmaal nog, hopen wij, ook worden zullen.

Wanneer VAN DER PALM, in zijne wijze van beschouwing, van die van verscheidene waarlijk bekwame en edeldenkende Schrijvers verschilt, — bij voorbeeld, omtrent de verzoeking des Zaligmakers in de woestijn, waarin zijn Hoog Eerw. aan geestvervoering en zinsverrukking liever wil gedacht hebben, dan aan eene in alles ligchamelijke opvatting bijval te schenken, — geeft hij dit hier ook zelf wel op, en laat het oordeel verder vrij. Hoe uitstekend waarlijk en navolging waardig van eenen man van die kunde, jaren en ervaring als VAN DER PALM! Omtrent de vraag, volgens

Joan. I: 21. aan JOANNES DEN DOOPER gedaan, door de Joodsche Jeruzalemsche Afgevaardigden: *Zijt gij de Profeet?* heeft de Hoogleeraar de aanmerking gemaakt:

„ Welk een *Profeet* de vragenden bedoelden, is niet met eenige gewisheid te bepalen: sommigen meenen JEREMIA; anderen, *den Profeet*, door MOZES beloofd Deut. XVIII: vs. 15, en dien men destijds hield voor onderscheiden van den Messias."

Wij voor ons, zouden hier meer beslissend hebben meenen te moeten spreken, daar het ons voorkomt, dat hier niet wel anders dan aan den MESSIAS, den Profeet κατ' ἐξοχήν, kan gedacht worden, ook wegens de blijkbare opklimming.

Maar wie zou, bij zoo veel schoons en goeds, op kleinigheden van zulk eenen aard hechten? Veel liever geven wij, tot bevestiging ook van de door ons gedane betuiging, omtrent het doelmatige en voortreffelijke van den inhoud ook van dit deeltje, den lezer eene kleine tweeledige proeve, om daarmede onze beschouwing te besluiten.

De eerste is deze:

„ De geschiedenis van JEZUS openbaar leven begint, volgens *Luk.* III: vs. 23, met zijn *der-tigste levensjaar.* Na de eenige bijzonderheid, tot zijnen twaalf-jarigen ouderdom behoorende, tot op dezen tijd toe, en dus van zijne geheele jongelingschap, en den aanvang zijns mannelijken levens, is ons niets opgeteekend. Zullen wij de reden er van hierin zoeken, dat er in al dien tijd niets belangrijks, hem betreffende, zou zijn voorgevallen? Neen voorwaar! wij zijn verzekerd, dat er niets belangvoller en leerrijker kan uitgedacht worden, dan alles wat tot JEZUS, tot hetgeen hij deed of hetgeen hem ontmoetede, betrekking had. Maar niet alles was ons even noodzakelijk te weten; en het betaamt ons, liever dankbaar te zijn, voor 't geen tot onze kennis is ge-

gebragt, dan ons te beklagen over hetgeen voor ons verzwegen is. De berigten van JEZUS huisselijk bedrijf en verkeer, konden niet voor ons met dat ontwijfelbaar gezag bevestigd zijn, als die van zijne openbare omwandeling. En het was, eindelijk, niet de geschiedenis van JEZUS, den Zoon van MARIA, maar van JEZUS, den Zoon van God, en den Verlosser der menschen, die voor ons is te boek gesteld; niet in een groot en omslagtig verhaal, maar in een beknopt verslag, naar aller geheugen en vatbaarheid ingerigt, en door het overeenstemmend getuigenis van velen bekrachtigd."

„ Wij zullen ons dus niet inlaten met eenig onderzoek of gissing, hoe JEZUS deze belangrijke jaren zijns levens heeft doorgebragt; hetzij ten aanzien van zijn uiterlijk bedrijf, om tot verzorging des huisgezins mede het zijne toe te brengen; hetzij van de oefening zijner geestvermogens, en om, als mensch, zich voor zijne groote bestemming voor te bereiden; of hij de eenzaamheid, of de verkeering met vrienden en bekenden, of beurtelings het een en ander voor zich verkozen hebbe; het is ons genoeg, te weten, dat hij, op zijn dertigste jaar, toegerust met alle gaven en bekwaamheden, die tot zijne verhevene roeping vereischt werden, op het groot tooneel der wereld te voorschijn trad; en waar, of hoe hij ook die uitnemende kundigheden verkregen had, die hij naderhand ten toon spreidde, hetzij dan door eigen nadenken of hooger onderrigt, dat hij ze aan geene leeraars van zijnen tijd te danken, in geene school der menschelijke wijsheid opgezameld had. Immers vroegen zijne tijdgenooten eens met verbazing: *van waar heeft deze die kennis der Schriften, daar hij ze nooit geleerd heeft?* (1) Nu

„ (1) *Joh.* VII: vs. 15."

Nu, nog de tweede;

„ Zoo zegepraalde JEZUS over de magt der verleiding, over de list en boosheid der hel! Niemand op aarde was van die zegepraal getuige, maar in den hemel werd zij gevierd: *de Engelen kwamen toe, en dienden hem!* Waarin die dienst der Engelen bestaan hebbe, is ons niet geopenbaard; zekerlijk in meer dan hem van spijs te verzorgen, gelijk sommigen het verklaren. Zij huldigden en vereerden, zij verblijdden en verkwikten hem. Nu bleek het weder, dat de Zoon des menschen ook de Zoon van God was; nu bleek het, dat de doorgeworstelde beproeving heerlijke vruchten voortbrengt. En dit is ook de gewigtige les, die jonge lieden, wat zeg ik? die wij allen uit dit verhaal met ons moeten dragen. Als booze menschen ons pogen te verleiden, om te doen 't geen tegen onzen pligt en ons geweten strijdt, en wij vallen in hunne strikken, ô! hoe duur komt ons dat daarna te staan, als wroeging en naberouw ontwaken; als we ons verachtelijk en vernederd gevoelen in onze eigen oogen, en daarbij de gevolgen van het bedreven kwaad zich openbaren! Ja, dan zegt ons een stem in ons binnenste, dat we ons aan de magt der hel onderworpen hebben! Maar hebben wij de verzoeking weêrstand geboden; hebben we ons tegen haar gewapend door nederig pligtgevoel; zeiden wij met den vromen jongeling in Potifars huis: *zoude ik zulk een kwaad doen en zondigen tegen God?* en zijn wij dan eindelijk het gevaar te boven, aan ons zelven, aan de deugd en aan God getrouw gebleven; dan genieten wij meer dan aardsche vreugde, dan daalt de hemel in ons hart, dan is het ook ons, of Gods Engelen kwamen en ons dienden!".

Wij verlangen zeer naar de volgende Stukjes.

Het

Het EVANGELIE, eene bron van troost en bemoediging, onder de bezwaren van het menschelijk leven. Door H. BIELEVELT, *Onderwijzer in de Godsdienst, te* Utrecht. *Tweede Stukje. Te* Utrecht, *bij* J. G. van Terveen *en* Zoon, 1829. *Bladz.* 141—310. *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 50.

Aangemoedigd door de wijze waarop het eerste Stukje (1) ontvangen is, heeft de bescheidene en weldenkende Onderwijzer BIELEVELT zich opgewekt gevoeld, om er dit tweede en laatste op te laten volgen; met den wensch, dat het, vereenigd met het vorige, ook eenig wezenlijk nut moge aanbrengen, ter versterking van geloof, hoop en liefde. Elf overdenkingen, naar aanleiding van *Matth.* XVIII: 10. V: 7—10. *Joan.* III: 36. *Matth.* XXVI: 13. *Joan.* XV: 18. XIX: 30. *Matth.* XVI: 18. 1 *Cor.* XV: 55 en 57. *Matth.* VI: 38*b*. en *Openb.* III. 21, zijn in dit Stukje begrepen, en in eenen gemoedelijken trant ter neêr gesteld. BIELEVELT komt ons ook hier voor als iemand die nadenkt, zijn post met getrouwheid zoekt waar te nemen, en geheel niet behoort tot dezulken, die zich verbeelden alles goed door te zien, over de verborgenheden spreken, als of zij in den raad Gods gezeten hadden, en er zich aan wagen, om stellige uitspraken daar te doen, waar de bedachtzame Christen eerbiedig gelooft en de wijze zoekt, van welke hij leert het geopenbaarde voor zich en anderen nuttig te maken. Hij ontveinst het niet

(1) Door ons beoordeeld voor December 1828, bladz. 764. enz.

niet waar en wanneer hij de onvolledigheid zijner kennis gevoelt, en laat het aan anderen over, om zich met zoogenoemde orthodoxe spreekwijzen te behelpen. Wel verre dat ons zekere omzigtigheid, welke wij hier onderscheidene reizen duidelijk opmerkten, in de behandeling, bij voorbeeld, van JEZUS lijden in *Gethsemane*, en van de geheele leer der verzoening, tegen dezen Onderwijzer in de Godsdienst zoude hebben ingenomen, nemen wij in tegendeel gaarne deze gelegenheid waar, om alle Catechiseermeesters hierop opmerkzaam te maken, en hen dringend op te wekken, om dat goede voorbeeld na te volgen, en niet voort te gaan met onbedachtzaam anderen te willen opdringen, 't geen zij zelve niet verstaan, noch dus ook over de verborgenheden te spreken, zonder dien ootmoed en eerbied, welke van hen gevorderd worden. Ook de stijl, door BIELEVELT gebruikt, prijst zich aan door eenvoudig- en duidelijkheid, niet ontsierd door fraaij klinkende, verwaande en doorgaans min doordachte, of ook wel onverstaanbare uitdrukkingen. Eenige reizen slechts stieten wij op de verwarring van den nominativus en Accusativus.

Met genoegen bemerkende, dat de bescheidene man de aanmerkingen, welke hem gemaakt worden, gaarne overweegt en er zich voordeel mede zoekt te doen, blijkens het Voorberigt, geven wij hem in bedenking, of de woorden van *Openb.* III: 15*b*. (*Och of gij koudt waart of heet!*) wel, gelijk hij bladz. 301. beweert, den wensch bevatten, dat de Laodicensen, of warme vereerders of geheele verwerpers van JEZUS mogten zijn. Zou men niet beter doen, met dit aldus te verklaren, dat de Heere hier zijnen wensch te kennen geeft, dat zij hunne ongevoeligheid mogten afleggen, en als met een vleeschen

hart

hart aangedaan, zich leidbaar betoonen en vatbaar worden voor goede indrukselen? Hoe rampzalig toch zij, die noch door lief, noch door leed, noch door beloften, noch door bedreigingen zijn te regt te brengen! Aan zulke ongevoeligen is niets te doen.

Harteltjk wenschen wij, dat BIELEVELT nog lange gespaard blijven, en in zijnen kring veel nut stichten zal.

Wij eindigen deze onze beschouwing, met de volgende proeve van 's mans nuttig bestuur:

„ Verre zij het van ons, dat wij de oneindige liefde van God, geopenbaard in de overgifte van zijnen Zoon, tot verlossing van ongelukkige zondaren, ook maar eenigzins zouden willen te kort doen, of de vergeving der zonde en eeuwigdurende zaligheid, anders zouden willen beschouwen, dan als eene van Gods kant, vrije en ongehoudene goedheid om Christus wil, welke door den zondaar op geenerhande wijze kan verdiend worden, of dat wij zelfs voor een' oogenblik *zouden denken*, dat de volmaaktheid aan deze *zijde van het graf*, voor den mensch verkrijgbaar zij. Door zulk eene wijze van denken toch, zouden wij de eigendommelijke leer van het Evangelie, de duidelijkste verklaringen van Jezus en zijne Apostelen ontzenuwen, en daarvoor begrippen in de plaats stellen, die ons, aan het einde van onze baan, bedrogen konden doen uitkomen. Dan even zoo zeer dit moet gewraakt en vermeden worden, even zoo min mogen wij de waarde der deugd, het volstrekt noodzakelijke van eenen altijd voortgaanden en toenemenden heiligen wandel ontkennen, of als van minder belang beschouwen, en een lijdelijk en werkeloos geloof, ook slechts zijdelings goedkeuren, want ook dan verminken wij de leer des Evangelies, verdraaijen de uitspraken van Jezus en

zij-

zijne gezanten, en brengen onszelven en anderen in eenen sluimerstaat, waaruit wij en zij misschien eenmaal te laat zouden ontwaken. Onderzoeken wij met geopende oogen en onpartijdige harten, de leer van het Evangelie, dan ontdekken wij in dezen een onafscheidbaar verband. Overal ontwaren wij het, dat waarachtig geluk eenig en alleen kan groeijen op den wortel van ware deugd, welke uit het beginsel van hartelijke liefde jegens God en den Verlosser ontspruitende, kenbaar is in gewillige gehoorzaamheid en getrouwe pligtbetrachting; overtuigend blijkt het ons, dat het doel van Jezus verlossing niet slechts was, de gevolgen der zonde weg te nemen, maar ook ons van de zonde zelve vrij te maken, en tot heiligheid en deugd op te voeden; — bestendig wordt het ons geleerd, dat dáár alleen gegronde hoop op eene zaligheid uit genade bestaat, waar God het doel bereikt, dat Hij met de zending van Jezus had, namelijk onze verlossing van de zonde en ongeregtigheid. Met ronde woorden zegt het onze Verlosser, dat zij alleen zullen ingaan in zijn koningrijk, die den wil doen van zijnen hemelschen Vader, — dat zij alleen zijne Discipelen zijn, die wandelen gelijk hij gewandeld heeft, — dat de trap en mate van gelukzaligheid zal afhangen, van onze mindere of meerdere aanwinst in heiligheid, — dat tusschen zaaijen en maaijen een onverbreekbaar verband is; terwijl hij zelf aan bijzondere deugden, eigenaardige en daaraan geëvenredigde belooning vasthecht. En even zoo zeer is het de leer van Jezus, dat zondaren bij alle onvolkomenheid, evenwel streven moeten naar volmaking, heilig en volmaakt moeten worden, gelijk Hij heilig en zijn Vader volmaakt is, terwijl Hij alle mogelijke bedenkingen wegneemt, door het beloven van zijnen Geest, ter verlichting en heiliging."

SPREU-

SPREUKEN *van* SALOMO *voor de Jeugd. Door* N. SWART. *Tweede Stukje. Te* Delft, *bij* B. Bruins. 160 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 20.

In dit tweede Stukje komen weder eenige Vertoogjes voor, om, ja, ook eenige Spreuken van SALOMO voor het jeugdig verstand van den Westerling te verduidelijken, maar vooral, ten einde jonge lieden het beoefenend gebruik dezer doorgaans schoone, zinrijke en tevens weldadige gezegden te leeren, hen tegen de ondeugd te waarschuwen en te bewegen tot de betrachting van 't geen goed, edel, braaf en schoon is en waarachtig tot de vreeze des Heeren behoort.

De hier meer of min opzettelijk daartoe behandelde Spreuken zijn die, welke men vindt: *Hoofdstuk* XIII: 17 en 20, 19. XIV: 8, 12, 13, 15, 17 en 20, 21, 22, 23, 24, 26; 27, 30, 32 en 33. XV: 1, 2, 4 en 7. 6, 18 en 10. 12, 19, 21 en 24, 33. XVI: 4 en 6. en 7, 13 en 33.

Voor de *Jeugd*, schreef de Eerw. SWART dit boekje, zonder zich echter bepaaldelijk hare jaren voorgesteld te hebben en hare opleiding, en alzoo is nu eens de toespraak meer geschikt voor meer en dan voor minder in jaren, verlichting en beschaving gevorderden onder haar. Jonge lieden van goeden huize vooral, gelijk men spreekt, ook dezulken die zich aan de studiën hebben toegewijd, en opgeleid worden, om met den tijd meer in 't openbaar op te treden, zullen evenwel 't meest, gelooven wij, door den Schrijver in 't oog zijn gehouden.

Men moge al de zamenvoeging van sommige spreuken niet altoos even gelukkig noemen, men mo-

moge ook hier of daar in de wijziging van dezelve meenen een weinig van SWART te moeten verschillen; men zal echter geenszins kunnen ontkennen, dat ook dit Stukje zoo veel goeds, op eene regt nuttige, innemende en doelmatige wijze voorgesteld, behelst, dat het aanbeveling waardig is, en wel verdient der Jeugd in handen gegeven, en door hen gebruikt te worden.

Bij onze aanprijzende beschouwing van het eerste Stukje, (voor Sept. l. l., bladz. 312.) hadden wij geene gelegenheid, om een proefje over te nemen, wij willen dit daarom nu doen, en kiezen daartoe het volgende, over *Spr.* XVI: 4. waarin, naar ons oordeel, de waarheid, dat *God zich verheerlijkt ook in het verderf van den Godloozen*, ook duidelijk gepredikt wordt.

„ Deze Spreuk (*De Heere heeft alles gewrocht om zijns zelfs wille; ja ook de godloozen tot den dag des kwaads.*) luidt hard en heeft menigmaal ter bevestiging van zeer harde denkbeelden omtrent de Godheid verstrekt; als een wezen, dat alleen op zich zelven, zijne eigene eer en grootheid was bedacht, aan welke dan ook de Godlooze, in zijne eeuwige straf, als een offer werd gebragt. Doch, dan was *God* althans de *liefde* niet. En al wat wij van dezen Hemelschen Vader lezen, die *de wereld zoo lief had, dat hij zijn eigen Zoon niet spaarde* (1), is onverstaanbaar; om niets ergers te zeggen. Het is echter geenszins noodzakelijk de Spreuk zoo op te vatten. Al veranderen wij ook niets in den letterlijken zin, zoo behoeft die echter niets anders te bereekenen, dan dat alles wat geschiedt een uitvloeisel is van Gods deugden, welke Hij al scheppende, onderhoudende en bestaurende ten toon spreidt, en ten gevolge van welke ook de on-

„ (1) Joan. XII: 16."

ondeugd haren straf niet kan ontgaan. Maar, als wij wel toezien, dan ontdekken wij, dat de woorden, zelfs onzer vertaling, eene gansch andere beteekenis kunnen hebben. „God heeft het heelal om des heelals wil voortgebragt." Zoo omtrent luidt deze zin, die in 't Hebreeuwsch voor nog nadere wijziging vatbaar is, en vergeleken wordt bij hetgeen wij in Genesis lezen: „God schiep alle dingen naar zijnen aard." De meening is ontwijfelbaar, dat alles zijne eigene onontwijkbare gevolgen heeft, ook de Godloosheid, daar zij op ellende uitloopt."

ZIELSVERHEFFINGEN en GEBEDEN. Eene Handleiding tot het regt Christelijk bidden, voor Ongeoefenden. Door MARIA HOGENDORP. Te Amsterdam, bij A. B. Saakes. *Eerste Deel XIV en* 192 *Bladzz. en Tweede Deel X en* 235 Bladzz. *In kl.* 8vo. *De prijs der beide Deelen is f* 2 : — *En eenige Kindergebeden achter het tweede Deeltje, afzonderlijk* 10 *Cents.*

Wij weten den lezer niet beter te berigten, aangaande de aanleiding en strekking van dit werkje, dan met deze woorden van de Schrijfster: „Verzocht zijnde, een Gebedenboek naar de behoeften van onzen tijd te vervaardigen, en bij elk gebed, naar gelang der omstandigheden, waartoe een gebed behoort, eene alleenspraak, eene overdenking, een gesprek of eene zielsverheffing te laten voorafgaan, om de regte stemming des harten in het gebed te bevorderen, zoo bleef ik eenen geruimen tijd besluiteloos, niet wetende wat te doen. Aan den eenen kant werd ik afgeschrikt door velen, die zich sterk tegen de Formulier-gebeden verklaarden; ook beschouwde ik het als eene zeer moeijelijke taak, om mij in zoo

vele

viele onderscheidene omstandigheden te bepalen, naar welke het gebed moet ingerigt wezen; aan de andere zijde begreep ik zeer, dat Gebedenboeken, door zoo velen gezocht wordende, ook hunne nuttigheid kunnen hebben. Of gevoelen allen, die, door doop en belijdenis, Christenen genoemd worden, regte behoefte aan het ootmoedig hartelijk geloofsgebed? en zijn het deze inzonderheid niet, die dagelijks opwekking, aanmoediging en regte stemming des harten tot het gebed behoeven? En, zie ik wel, dan zijn de meeste Gebedenboeken in den geest en toon des waren Christens, die door Gods genade geleerd hebben, uit het hart te bidden, en dus minder Voorschriften des gebeds noodig hebben. De bedaarde overdenking van dit een en ander deed mij besluiten, om, onder opzien tot den Goddelijken bijstand, aan het gemelde verzoek te voldoen; het bidden is toch niet alleen de duurste pligt van elk redelijk schepsel, maar ook het grootste voorregt, dat ons kan geschonken worden: of zouden wij het niet een groot voorregt noemen mogen, dat wij, nietige, onreine schepselen, tot den hoogen en heiligen God met onze gebeden mogen naderen? Zij derhalve, die dat voorregt niet kennen noch waarderen, en dus geene behoeften aan het gebed gevoelen, zij hebben inzonderheid aanspraak op onze hulp, waarom dan ook de meeste gebeden, in dit en nog een volgend Deeltje, voor hen zijn ingerigt; hoewel ik tevens vertrouw, dat zulke Christenen, die menigmaal den grond van hunne vrijmoedigheid, in het toenaderen tot God in den gebede, in zich zelve zoeken, uit hier eene teregtwijzing kunnen ontvangen. Gave God, dat ik ook in dit opzigt voor mijne medechristenen moge nuttig bevonden worden!"

De Schrijfster kennen wij geheel niet, maar naar

naar dit haar ſtichtelijk boekje te oordeelen, is zij zeker eene brave, Christelijke, gemoedelijk denkende Vrouw, die gaarne alles wat zij vermag in de vreeze des Heeren aanwendt, om hare natuurgenooten ook in eene Christelijke ſtemming te brengen; voor het goede in te nemen, en tot de betrachting daarvan op te leiden.

Zij ſchreef eigenlijk, volgens den titel, voor min geoefenden; en heeft daarom hare aanſpraken en gebeden ook zoodanig doorgaans ingerigt, als voor die klasſe haar het geſchikst voorkwam. Ondertusſchen komen hier onder andere ook toeſpraken en gebeden voor, ten behoeve van Diakenen, Ouderlingen en Leeraars; zeker om zoo min mogelijk eene plaats, ſtand, ſtaat, omſtandigheid of betrekking uit het oog te verliezen, of geheel te vergeten.

Al het hier voorkomende is eenvoudig, hartelijk en ernſtig, en zonder door ſlordige taalfouten ontſierd te zijn. Dat hier wel eenige reden is, *om aan te merken*, dat er zekere eentoonigheid *heerscht*, zullen bevoegde beoordeelaars gemakkelijk gelooven, als zij het oog vestigen, op het zeer groot aantal van toeſpraken en gebeden ter onderrigting en beſtiering hier voorkomende. Bij al het bemoedigende, en, naar den waren geest van het Evangelie geſteld, hier op te merken, ſtraalt tog ſomwijlen ook zekere zwaarmoedige ſtemming hier door, welke ons minder Evangeliſch voorkomt, en voor eenvoudigen althans aanleiding geven kan, tot verkeerde gedachten, zeker ſtrijdig met het goede oogmerk van de gemoedelijke Schrijfſter. Ook dat zoogenaamd pleiten in het gebed tot God, 't welk ſommigen zoo aannemelijk voorkomt, bij voorbeeld, in het tweede Stukje, in het gebed voor de Joden, hadden wij hier liever minder aangetroffen.

„Nog, vinden wij daar, nog ligt dat deukſel van

verharding op hunne aangezigten en harten, en dat niettegenstaande Gij hen dagelijks in de gelegenheid stelt, om met U en den Verlosser bekend te worden. O God! zullen Uwe geduchte oordeelen over dat volk nog geen einde hebben, zijn ze niet nog beminden, om der vaderen wille? hebt Gij niet aan Uwen vriend ABRAHAM beloofd, dat Gij zijns zaads God zoudt zijn in eeuwigheid? hebt Gij niet beloofd, dat zij tot U en DAVID, hunnen Koning, zouden wederkeeren, en langs dien weg zalig worden? Ontferm U dan naar Uwe beloften over hen."

Onze lezer zal ons, vertrouwen wij, uit dit staaltje, verstaan. Het is voorwaar ook geene gemakkelijke taak, zulk soort van boekjes te schrijven, en wij gelooven, dat Jufvr. HOOGENDORP beter gedaan had, met slechts één Deeltje te leveren.

Ten blijke, dat wij het vele goede, en het wezenlijk stichtelijke hier voorkomende niet voorbijzien, schrijven wij de volgende *zielsverheffing* over, bij de *herdenking van den geboortedag mijnes Vaders*.

„ Met welk eene blijdschap ontwaakte ik thans! Niet zoo zeer, omdat er meer gezellige vreugd in de woning mijner ouders zal gevonden worden, dan wel anders, maar voornamelijk, omdat deze dag mij herinnert, welke groote voorregten God mij boven zoo veel anderen schenkt, die of niet hunne ouders kenden, of hen reeds in hunne vroege jeugd moesten missen. Daarenboven, ik heb eenen vader, die mij teeder bemint en mijn geluk behartigt, niet alleen mijn tegenwoordig welzijn, maar zoo veel in zijn vermogen is te koste legt, om mij tot een nuttig lid der maatschappij te vormen; ja hij was reeds van mijne vroege jeugd bezig, om mij God te doen kennen en eerbiedigen als den eersten oorsprong van alles

goeds,

goeds, en om mij met den lieven JEZUS als den besten Kindervriend bekend te maken. Denk ik dit alles na, dan is deze dag der blijdſchap ook een dag van droefheid voor mij, daar ik zoo menigmaal, door onleerzaamheid en ongehoorzaamheid, mijnen goeden vader bedroefde, terwijl ik hem tot blijdſchap had moeten zijn. Maar zal het nu genoeg wezen, dat ik heden mijne ſchuld beſeffe, en het daarbij late blijven? dan zal dit gevoel weêr ras verdwenen zijn; neen voorzeker, ik moet, met opregt berouw, God en mijnen vader om vergeving vragen; het moet ook mijn ernſtig voornemen wezen, om niet alleen met een opregt hart, mijnen Vader alle heil en zegen toe te wenſchen, maar vooral, om, van dezen dag aan, op zijne goede leer en op zijne vermaningen met alle naauwkeurigheid te letten, ten einde die te gehoorzamen, en mij aan zijne billijke kastijdingen te onderwerpen. O mogt ik zoo mijnen vader gedurende het overige van zijnen leeftijd tot vreugde wezen, want ik gevoel het betamende en noodzakelijke der gehoorzaamheid van kinderen jegens hunne ouders; God gebiedt het, ja Hij belooft zelfs hen te zullen zegenen. Maar hoe zal ik mij verbeteren, die zoo traag van aard en dikwijls zoo eigenzinnig ben? Ik wil Gode vragen, dat Hij mij dit leere, en Hem ſmeeken, om mijnen vader nog lange voor mij in het leven te ſparen."

Gaarne vereenigen wij ons met hare bede: „Mogt ik door dit werkje nog wat goeds werken of verſterken in veler harten, opdat Gij, o Vader in den Zoon uwer liefde! door velen mogt verheerlijkt worden, en ik u, tot in eene nimmer eindigende eeuwigheid, deswege moge loven en prijzen. Amen!"

Nieuwe GEDICHTEN, *van* H. H. KLIJN, *Lid van het Koninklijk Instituut, van de Koninklijke Akademie van Beeldende kunsten te* Amsterdam, *enz. enz. Te* Amsterdam, *bij* J. van der Hey *en Zoon. Eerste Deel VIII en* 182 *Bladz. en Tweede Deel VIII en* 194 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs der beide Deelen is f* 8 : 10.

Wij ontvingen deze beide bundels met genoegen, en lazen ze met veel goedkeuring. Dezelve behelzen een veertigtal Dichtstukken, van meerdere of mindere uitgebreidheid, den Vaderlandschen Dichter waardig, daar ze zijn hart niet minder dan zijn verstand eere aandoen, en van zijn wel geoefend dichterlijk vermogen ook gunstig getuigen.

Door het smartelijk verlies van zijn eenigst kind ter neêr gedrukt, zocht en vond KLIJN verzachting en troost in de Godsdienst, en stortte hij zijn gevoel ook in verzen uit. Nu gevoelde hij ook weder lust, om van zijne gezangen eene verzameling te maken, en in het licht te zenden, en alzoo kwam het boven aangekondigde *eerste Deel* uit, dat, vertrouwen wij, met graagte ontvangen werd.

De inhoud is:

„ Wijsheid en vriendschap, de beste steunsels, bij de slingeringen van het leven. De overwinning van den *Briel.* Mengeldichten: Uitboezeming, op de feestviering, ter gelegenheid van de terugkeering der Nederlandsche schilderstukken. Bede aan de Lente. Aan *Europa*, bij de volkswoelingen in 1820. De Kunst. Zangen, vervaardigd voor het openbaar examen der kweekelingen aan het Instituut tot onderwijs van blinde kinderen.

Zan-

Zangen, vervaardigd voor de kinderen, opgevoed in het Burger-Weeshuis, te *Amsterdam*, bij gelegenheid der viering van het driehonderdjarig bestaan van hetzelve; in de Nieuwe-Zijds Kapel, den 6den April, 1820. Uitboezeming, op het feest van het driehonderdjarig bestaan van het Burger-Weeshuis, der stad *Amsterdam*. In de vriendenrol van den Hoogleeraar J. WILMET. Aan mijne geachte vrienden H. CROOCKEWIT en J. F. DOLLEMAN, op den dag hunner echtvereeniging. Aan den Wel Eerwaarden Heer J. M. [illegible], ten geleide van eenige mijner gedichten. Aan mijne Medebestuurderen dezer Stads Armen-Scholen. Aan mijne echtgenoote, op haren verjaardag. God. Onsterfelijkheid. Weemoed. Tranen. Vertroosting.

Voor de Uitgave van den tweeden bundel, verloor hij zijne innig geliefde Echtgenoote, met welke (het zijn 's mans eigene treffende woorden,) alles in het graf zonk, wat hem nog aan het leven bond. Men leze zijne hier voorkomende [illegible], waardoor dan ook natuurlijk zekere weedom in de meeste der hier aangebodene Dichtstukken spreekt; weswegens echter velen zeker dezelve met geen minder genoegen lezen zullen, dewijl daarin ook de taal en toon der vertroosting spreken. Men hoore, bij voorbeeld, en lette op deze Coupletten:

Maar wilt ge een rust bij 's levens plagen,
Een rust die hooger strekt dan 't lot,
Die licht, en troost in 't hart doet dagen?
Zij rijst, zij werkt, zij vloeit, uit God.
Uit hem toch, aller schepslen vader,
Met aller nood, en smart bewust:
Uit hem toch, de eenge levensader,
Stroomt kalmte, zielevreê, stroomt rust.

O zalig dan, die 's levenszorgen,
Met moed op hals en schoudren torscht;
Wiens edle geestdrift, elken morgen,
Met wellust naar den arbeid dorst.
Ja, tot een nimmer rustend streven,
Hoe moeilijk ook uw worsteling schijn',
Werd, stervling! u den tijd gegeven,
Zal de eeuwigheid uw erfdeel zijn.

Of leze dit slot van een ander hier voorkomend Dichtstuk, de *Tegenspoeden* getiteld:

O zalig hij wiens vast vertrouwen,
Dat uitzigt kent, dat uitzigt vindt!
Wien 's onheil nooit zijn rust verslindt;
Maar op die rots zijn hoop durft bouwen;
Die, in die veilige wapendragt,
Gerust den zwaren strijd verwacht!

Al zwijgt dan alles op ons vragen;
Al staart vergeefs 't geschokt gevoel,
Hier, levensrampen! op uw deel;
Al delft ge een bron van eeuwig klagen;
Toch moet, schoon 't al verwarring schijn',
De ontknooping eenmaal heerlijk zijn.

Ontzaglijke Almagt! aan wier wenken,
't Heelal, als 't enkel stofje, hangt!
Gij weet het wat de ziel verlangt;
Gij zult haar uit uw volheid drenken;
Een eeuwigheid dagt in 't verschiet!
Neen! neen! uw liefde wankelt niet.

Gelijk in het vorige, zoo komen ook in dit Deel verscheidene gelegenheids-verzen voor, en eenige gedichten reeds elders verspreid, maar om meer dan ééne belangrijke reden hier weder opge-

ge-

genomen. Welk eene verscheidenheid hier heerscht, zie men uit dezen inhoud:

Lofdicht op J. H. VAN SWINDEN. Ter nagedachtenis van J. M. KEMPER. Vrijheid. Het Aalmoezeniers Weeshuis. De vijf-en-twintigjarige beroepsvereeniging. In de vriendenrol van den Wel edelen Heer G. J. MEIJER. In het Album van den Heer J. BOWRING, te *Londen*. Uitboezeming. De Toonkunst, Cantate. Na het hooren voorlezen eener Lofrede, op een berucht Romeinsch Veldheer. Nieuwjaarsgroet. De kindschheid. Het geschonden Klaverblad. Rust des levens. Tegenspoeden. Vroege Godsvrucht. Rouwzang op Mr. RHIJNVIS FEITH. Klagt der Vriendschap. Hart- en Lotvereeniging. Zielsmart. Mijn Vignet.

De regt Christelijke gevoelens, en de ontboezemingen voor Vaderland en Koning, hier voorkomende, zullen, hopen wij, de eerste door de lezing bevorderd, en de laatste meer en meer vervuld worden.

Voor eene overneming thans weinig plaats kunnende vinden, bepalen wij ons, tot slot, tot het besluit van de Nieuwjaarsgroet, tot deze weinige regels:

Zoo storte dan de Alzegenaar,
Ook in dit nieuwbegonnen jaar,
Op vorst, en volk, en vaderland,
Op iedren kring, op iedren stand,
Op elken leeftijd, meer en meer,
Zijn gunst, en liefde, en zegen neêr!
Dan nadert zeker eens die tijd,
Waarvan 't vooruitzigt ons verblijdt,
Dat Neêrland weêr, met kracht omgord,
Het oud, gezegend Neêrland wordt.

Wie zegt daar geen amen! op?

De PAUSSEN, als tijdelijke Vorsten en Opperhoofden der Kerk beschouwd, sedert de vestiging van den H. Stoel te Rome *tot het jaar* 1822. *Door* J. A. LLORENTE, *voormaligen Geheimschrijver der Inkwisitie, Kanonik aan de hoofdkerk van* Toledo, *Kanselier der Universiteit aldaar, Ridder der Orde van Karel III, Schrijver van de oordeelkundige Geschiedenis der Inkwisitie, Lid van verscheidene geleerde Genootschappen te* Madrid, Sevilla, *enz. enz. In twee Deelen. Tweede Uitgave. Eerste Deel. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1828. *XII en* 448 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : —

De reeds van elders, ook bij ons lezend Publiek, gunstig bekende Schrijver LLORENTE, verklaarde: „Ik achtte het nuttig, eene vlugtige schets van het leven der pausen te ontwerpen en een tafereel der middelen op te hangen, welke ieder aanwendde, om tot de pausselijke waardigheid te geraken, van zijne staatkundige gedragingen, van zijne bijzondere zeden, van zijne staatkundige grondbeginsels, die hem in zijne handelingen leiden. Ik zal niets verdichten. De geschiedenis moet geene feiten scheppen, maar ze bijeenverzamelen. Steeds zal ik uit de beste bronnen trachten te putten. De handelingen der kerkvergaderingen, de schriften der kerkvaders, de narigten van onpartijdige tijdgenooten, de tegenbedenkingen en wederleggingen van andere schrijvers, welke ik vlijtig geraadpleegd en naauwkeurig met elkander vergeleken heb, mogen getuigen, dat er geene daadzaak zonder genoegzame toetsing door mij geboekt is. RAYMOND en andere schrijvers zijn omtrent de waarde van hunne bronnen meestal te onverschillig geweest, en hebben daar-

daardoor onder veel waarheid ook zeer veel onwaarheid gemengd. Onnaauwkeurigheid en onwaarheid kan der goede zaak nooit nuttig zijn, inzonderheid, wanneer de waarheid alleen genoegzaam is, om ons van de overwinnig te verzekeren."

,,Ik houd mij overtuigd, dat de tafereelen, welke ik ontwerpen zal, de pausfen zoo kennelijk zullen afbeelden, dat in het toekomende niemand zich ten hunnen opzigte weder zal laten misleiden, ten ware hij volstrekt misleid wilde zijn. Ieder zal hier zien, dat al, wat men ons nopens de tusschenkomst des H. Geests bij de verkiezing van pausfen heeft willen diets maken, slechts een sprookje, een ellendige logen is; dat de middelen, welke men in het werk stelt, om tot de pauselijke waardigheid te geraken, dikwijls hunne bron in de schandelijkste driften hebben. Men zal hier zien, dat het leven van zeer vele pausfen zoodanig was, dat het eene volstrekte zonde tegen den H. Geest zijn zoude, wanneer men denzelven eenigen invloed op de verkiezing van zulke monsters in ondeugden wilde toeschrijven, die der Christelijke kerk als opperhoofden opgedrongen werden. Men zal hier al verder zien, dat de meeste pausfen bestendig in het plan volhardden, om de waardigheid van Roomschen bisschop door den nieuwen titel: algemeene bisschop, vikaris, algemeene plaatsvervanger van Christus op aarde te vergrooten, dat zij onder den schijn van geloofsijver, in de wereld de fakkel des oorlogs steeds brandende hielden en millioenen geslachten vernietigden. Men zal hier voorts alles vinden, wat noodig is, om te zien, dat de volken elke bul, elk *breve* van den paus met verachting moeten beschouwen, waardoor de tijdelijke heerschappij, de onafhankelijkheid en vrijheid der volken zouden vermeerderd of beperkt worden."

Het is treurig dat men zich, bij de beschouwing van dit werk des regtschapenen mans, herinneren moet, niet dat de Pausselijke Nuncius en de Aartsbisschop van *Parijs* zich beklaagd hebben, dat hij door dit boek, even als door zijne *Geschiedenis der Spaansche Inquisitie*, den regtgeloovigen (NB.) ergernis had gegeven, waar aan wel niet te twijfelen was, maar, dat zulke Geestelijke heerschappij-voerders in *Frankrijk*, zoodanigen invloed nog konden uitoefenen, dat de wakkere Schrijver (een man toen van 68 jaren) in den strengen winter van 1823, gebannen werd, onder de vermoeijenissen van de reis bezweek, en alzoo als een slagtoffer der Hierarchie, wegens zijne waarheids-liefde viel.

Met regt heeft de Hollandsche Overzetter geoordeeld, dat dit boek, dat zoo vele aan het groot Publiek onbekende, of althans vergetene, en uit het oog verlorene waarheden behelst, wel mogt vertaald worden, daar men door hetzelve ten minsten van vele dwalingen, ten opzigte van de helaas! nog maar al te veel geloofde onfeilbare Opperhoofden van het Roomsche Kerkgenootschap, kan genezen worden. Mogt het maar in de regte handen komen! Dan, nog maar al te velen beminnen de duisternis meer dan het licht, om dat hunne werken boos zijn. Het ontbreekt daarom, ook buiten het genoemde Land, niet, aan dezulken, die gelijk zijn aan zoodanige zonderlinge Creaturen, als de reeds gemelde Nuncius en Aartsbisschop. Wij wenschen dus, dat LLORENTE geene vergeefsche moeite zal hebben aangewend, en prijzen daartoe de lezing vooral dezulken aan, die weinig gelegenheid hebben, om op eene andere wijze de geschiedenissen der Pausen te leeren kennen. 't Is waar, die geschiedenis is niet aangenaam doorgaans om na te gaan, maar men moet het in onzen tijd toch wel noodzakelijk

nigen, als er ten minsten zoo veel van te weten, dat men op zijne hoede zij, en zich door geene drogredenen late verleiden. Daartoe nu kan dit werk zeer goed dienen, dewijl het, door daadzaken ook, naar waarheid en eenvoudig voorgesteld, bewijst, hoe veel kwaads door de Geestelijke Dwingelanden en hunne aanmatigingen in de Kerk gesticht is, en hoe zeer zij dus te beklagen zijn, die zich door hunne voorgewende onfeilbaarheid laten bedriegen. De Schrijver begint met LINUS, loopt vervolgens de pauselijke rij door, staat bij elk derzelver korter of langer stil, naar mate de meerdere of mindere hoeveelheid van stof, en eindigt dit Deel met de beschouwing van den 159sten Paus, URBANUS II, die, in de elfde Eeuw, van 1087—1099, zijn Opperpriesterschap uitoefende, op eene hem waarlijk niet vereerende, maar zeer onchristelijke wijze. Wij gelooven den lezer geen ondienst te zullen bewijzen, met het van hem hier gezegde af te schrijven, tot een staal tevens der wijze van behandeling:

Otto, bisschop van *Ostia*, was een van de drie, welke *Gregorius*, tot zijne opvolgers voorsloeg. Hij werd inderdaad onmiddelijk na *Victor III*, den 12den *Maart* 1088, gekozen, en was van geboorte een Franschman, zoon van *Leucherus*, heer van *Lageri*, nabij *Rheims*. In *Rheims* was hij de eerste kanonik, vervolgens monnik in het klooster *Cluny* en eindelijk abt op den *Monte-Cassino* geweest. Het duurde niet lang, of hij werd bisschop, kardinaal en ten laatste paus. Vóór zijne verheffing tot de pauselijke waardigheid was hij van gevoelen, dat men tot geene kiezing mogt overgaan, zonder dat de keizer zijne toestemming gaf, en nog veel minder den gekozene wijden en op den H. Stoel plaatsen, voor dat de keizerlijke bekrachtiging der kiesakte ingekomen was. Terwijl

wijl hij nog abt in het klooster van *Monte-Cassino* was, had hij zich tot verdediger van dit gevoelen in zijne twisten met paus *Victor III* opgeworpen. Doch naauwelijks was hij zelf paus geworden, of hij veranderde wel degelijk van begrip. Hij beschouwde, namelijk, de eer der onafhankelijkheid als een heiligdom, en wat hij te voren als billijk en regtmatig achtte, scheen hem thans geene opmerking waardig te zijn. Zoo trad hij geheel in het stelsel van *Gregorius VII*. Van nu af nam hij ook geen middel te baat, om de scheuring te keer te gaan, welke *Clemens III* en *Hendrik IV* onderhielden. Daarentegen beijverde hij zich, om hen beide en de bisschoppen van hunne partij te vervolgen, en wel met zulk eene woede, dat men in zijn gedrag geenszins het karakter van een' stadhouder van CHRISTUS kan erkennen, die het verdwaalde schaap opzoekt, om het in de kudde terug te brengen. Hij was een wereldlijk vorst, een koning der Heidenen, die slechts wraak en moord ademde."

„Naar *Frankrijk* vertrok hij, om in eene kerkvergadering te *Clermont* de Franschen te vermanen, een krijgsheer op de been te brengen en het naar *Palestina* te zenden, om die plaats te veroveren en de inwoners van *Jeruzalem*, *Bethlehem*, *Nazareth* en verscheidene andere plaatsen, die het tooneel der groote Christelijke geheimen waren, en welke CHRISTUS door zijne tegenwoordigheid geheiligd had, van het ondragelijke juk der Mahomedanen te bevrijden. Het vooroordeel dier eeuw deed dat denkbeeld ingang vinden; de uitslag was, zoo als die zijn moest: het land kwam eindelijk toch weder in de magt der Aziaten. De bevolking van *Europa* was, door de verhuizing van 300,000 menschen bij eene gelegenheid, en van 400,000, bij eene andere, volstrekt nutteloos verminderd. Kortom, het getal

tal dergenen, die in de kruistogten om het leven kwamen, bedraagt 5—6 millioenen. De kruistogten veroorzaakten die verwildering van zeden, welke men slechts in het leger vindt, en tevens die ridderlijke beschouwingen van ingebeelde eer, welke men met het tweegevecht en andere gevaarlijke vooroordeelen vereenigde. Zij gaven aanleiding tot de ridderorders, welke onder den naam van den *H. Johannes*, van den *Tempel*, van het *H. Graf* en onder andere namen bekend zijn, doch in *Europa* het denkbeeld van de stichting der orde van *Calatrava*, *St. Jakob* en *Alkantara* deden ontstaan. Aan den eenen kant vermeerderden zij het getal der ongehuwden en bevorderden dus de ontvolking; aan den anderen kant maakten zij ons met het leven en instellingen van den Kluizenaar op den berg *Carmel* bekend, die kort daarna door de Trinitarissen en barmhartige Broeders, en toen door de Augustijnen nagevolgd werden. Deze volgden, zoo als ligtelijk te voorzien was, de Dominikanen en Franciskanen, eene onuitputtelijke bron van bedelaarsherbergen, die tot aan onzen tijd niet opgehouden hebben, zich tot korporatien of genootschappen te vormen, zoo dat, wanneer wij het getal der tegenwoordige ongehuwde geestelijken met dat vergelijken, hetwelk zich, ten tijde der algemeene kerkvergadering, te *Nicaea* bevond, waar toch de Christelijke godsdienst als de in *Azië*, *Afrika* en *Europa* heerschende beschouwd werd, men hetzelve als duizend tot een zal bevinden. Bij dit alles mogt men ook nog de onberekenbare vereeniging van kontanten en vaste goederen van zulke geestelijke genootschappen ten nadeele der inwoners van het land voegen, die niets meer, dan dagblooners geworden waren, en onder den last der ellende en dienstbaarheid zuchtten. Dit is een klein gedeelte der verderfelijke gevolgen, welke de kruistogten ach-

achtervolgens veroorzaakten, en die zich van ligverlede tot ongeluk van het menschdom ontwikkelden."

„*Urbanus II* stierf in *Rome*, den 29sten *Julij* 1099."

Uit al het hier geleverde, kan men duidelijk opmaken, dat LLORENTE naar waarheid heeft aangemerkt: — om de eerzucht, die *Rome* beheerschte, (en nog vervoert,) en de overige ondeugden, die derzelver gewone begeleidsters en gevolgen zijn, naauwkeurig te leeren kennen, behoeft men waarlijk niet te liegen. Men behoeft slechts de naakte waarheid voor te dragen, welke men uit de beste bronnen der Kerkelijke Geschiedenis ligtelijk putten kan.

Als wij het volgende Deel ontvangen hebben, zullen wij er den lezer ook kortelijk bij bepalen.

Geschiedenis van GRIEKENLAND, *uit oude en latere Schrijvers zamengesteld, door* N. G. VAN KAMPEN. *Tweede Deel. Grootheid en Bloei van* Athene. *Te* Rotterdam, *bij de Wed.* J. Allart, *Te* Dordrecht, *bij* J. de Vos en Comp., 1828. *XXVI en 547 Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f 5 : 40.*

Dit tweede Deel vangt aan, met aan de laatste jaren en dood van DARIUS, Zoon van HYSTASPES, te herinneren, en eindigt met aanmerkingen over den ondergang der Atheensche magt, behelzende alzoo een tijdvak van omtrent tachtig jaren.

Het bevat *zeven Hoofdstukken*, waarvan deze de opschriften zijn:

Hoofdstuk I. De optogt van XERXES, tot op de gevechten bij de *Thermopylen* en *Artemisium*.

Hoofdstuk II. Tot op de nederlagen der *Perzen* bij *Plateën* en *Mykale*.

Hoofdstuk

Hoofdstuk III. Van den Slag bij *Plateea*, tot den dood van CIMON.

Hoofdstuk IV. Vorderingen der wijsbegeerte, welsprekendheid en kunsten in *Griekenland*, tot op PERIKLES.

Hoofdstuk V. Het bestuur van PERIKLES.

Hoofdstuk VI De *Peloponnesische* Oorlog, tot op den Vrede, van NICIAS; en

Hoofdstuk VII. Van den Vrede van NICIAS, tot op den ondergang der *Atheensche magt* in *Sicilie*.

De Heer VAN KAMPEN, nu Hoogleeraar te *Amsterdam*, heeft dit beroemd en berucht tijdvak der Grieksche Geschiedenis, niet minder oordeelkundig, naauwkeurig en onderhoudend beschreven, de bronnen waaruit hij geput heeft aangewezen, en tevens aanleiding gegeven, om het hier voorkomende of nader te toetsen, of meer uitvoerig nog na te gaan. Ten einde dit zijn werk te nuttiger te maken, heeft hij niet alleen de gebeurtenissen met groote getrouwheid *zoeken te beschrijven*, uit en naar de beste *fontes, maar* zich ook bijzonder bevlijtigd, om de voornaamste personen, daarin ten tooneele verschijnende, regt te doen kennen, hunne goede en zwakke of ook slechte zijde in het ware licht te plaatsen, en alzoo den lezer in staat te stellen, om hen naar waarheid te beoordeelen.

Het volk, deszelfs hoofden, de tijdsomstandigheden, de zeden en wetten van het gezegde tijdvak, leert men hier kennen. De Grieksche Overheden, Krijgslieden, Wijsgeeren, Redenaars, Dichters en Konstenaren, zijn hier niet ter loops behandeld. Men vindt hunne gevoelens, verrigtingen, schriften, meerdere of mindere verdiensten, ook zelfs vergelijkend opgegeven en vrijmoedig, maar ook met veel kennis van zaken beoordeeld.

Een aantal goede en zeer juiste aanteekeningen

gen vergezellen de verhalen, ook dezulke, welke wij hopen dat voor de letterlievende Jeugd niet onopgemerkt blijven zullen.

Te willen vorderen, dat men in alles met het hier voorkomende, even goed zich zoude moeten vereenigen, zou inderdaad eene groote dwaasheid zijn, en zelfs belagchelijk wezen voor elk deskundige. Soms zal men wel eens het oordeel van VAN KAMPEN wat gestreng, maar elders ook wel eens wat zacht vinden, en niet alle gissingen zullen den naderen toets even goed kunnen verdragen. Verzekeren kunnen wij echter, dat de Schrijver, met groote waarheidsliefde, eene beschaafde bescheidenheid in zijne beoordeelingen, of ten voor- of ten nadeele van personen en zaken, is te werk gegaan. Om kort te zijn, wij herhalen hier onze overtuiging, dat de geachte Schrijver, ook door dit Deel, zich verdienstelijk gemaakt, en een nuttig werk voor velen verrigt heeft.

Ter verdere aanbeveling, en tot besluit tevens dezer beschouwing, nemen wij het volgende over, aangaande ARISTOPHANES.

„Reeds gedurende het leven, dat is, den overwegenden volksinvloed van KLEON, had het een *Athener* gewaagd, zijne maatregelen te gispen, en openlijk ten toon te stellen. Het was de reeds bovengenoemde ARISTOPHANES, omtrent wien wij ons echter kunnen bekorten, daar wij boven over het blijspel zelve en de blijspeldichters in 't algemeen hebben gehandeld. Van zijne jeugd is zeer weinig bekend; hij schijnt nogtans tot den deftigen middelstand te hebben behoord, daar hij vaste goederen op *Ægina* bezat. Zijnen voornaamsten roem behaalde hij, door de tentoonstelling van het stuk *de ridders*. Hij had zich namelijk, even na den dood van PERIKLES, bekend gemaakt door een thans verloren blij-

blijspel, de *Dætaliärs*, waarin hij den tweeden prijs won; dit werd spoedig gevolgd door de *Babyloniërs*, in hetzelfde jaar dat de wreede straf van *Mitylene* plaats had, ten tooneele gevoerd. Hier hekelde hij onder anderen, *de door het lot gekozene* Magistraatspersonen, (een nieuw bewijs voor de strekking der *oude komedie* tegen de ongeteugelde volksregéring) iets, hetwelk KLEON, een man uit de heffe des volks, en die aan het lot alléén waarschijnlijk zijne posten verschuldigd was, zich geweldig aantrok, en ARISTOPHANES zijn burgerregt wilde betwisten. Deze antwoordde hem al boertend met twee regels van HOMERUS, waarin gezegd wordt, dat eigenlijk niemand weet wie zijn vader is. Het *Atheensche* volk lachte, — en erkende den boertigen dichter voor echt. Deze besloot zich te wreeken, en het tijdstip, door hem daartoe uitgekozen, getuigd van zijn' moed. Het was een jaar na den togt tegen *Sphakteria*, waarin KLEON, door het *toeval* en DEMOSTHENES onderfteund, zich zulk eenen *naam* had gemaakt. Hoezeer dan ook reeds een of twee jaren vroeger ARISTOPHANES in zijne *Acharnes* den vrede, in spijt van KLEON, had aangedrongen, en daarbij den *Demagoog* zelven volstrekt niet gespaard had, zoo was toch eigenlijk het stuk, dat hij *nu* deed vertoonen, van het begin tot het einde bepaaldelijk tegen *hem*, tegen hem alléén ingerigt, en wel niet zonder vermelding dier zelfde overwinning, welke zijnen roem ook als krijgsman scheen te bevestigen. In dit stuk maken de *ridders*, of de aanzienlijken te *Athene* (die in staat waren een paard ten oorloge te onderhouden) den rei uit, die zich overal ongunstig tegen KLEON uitlaat, gelijk hij bij de *aristokratische* partij dan ook zeer moest in het oog loopen. KLEON wordt voorgesteld als een meester leêrlooijer, die zich vermeet, het volk

 (hier

(hier onder de persoonsverbeelding van een suffenden grijsaard, den ouden Heer Démos, voorgesteld) op zijnen duim te doen draaijen. Het schijnt reeds de uiterste stoutheid, dat hij den volks-menner en volks-lieveling zoo durfde ten toon stellen, (niemand waagde het, Kleons rol op zich te nemen, of volgens gewoonte het masker van Kleon te vervaardigen, en de dichter moest dus, met een onkenbaar gemaakt gelaat, zelf die rol spelen) maar dat hij dien zelfden volksmenner zoo veel vat op zich gaf, door het Souvereine volk zelve belagchelijk te maken, dit scheen het toppunt van vermetelheid; te meer, daar de dichter, die te voren de stukken onder andere namen had uitgegeven, thans met zijn' eigenen te voorschijn kwam. Maar de behoefte van lagchen was te Athene, gelijk weleer te Parijs, zoo alles beheerschend, dat men die ook wel, al was het ten koste van zich zelve, wilde bevredigen. Onder uitbundige toejuichingen werden de leerlooijer en de kindsche grijsaard gezien en gehoord; en nu was de roem van Aristophanes, in spijt van Kleon, gevestigd. Hij heeft in de volgende stukken (van zijne 44 zijn ons nog slechts elf overgebleven) gedeeltelijk het heil van den vrede en de dwaasheid des oorlogs, gedeeltelijk de losse zeden der vrouwen van zijnen tijd, de zucht tot pleitgedingen en de ongodsdienstige en onvaderlandsche nieuwigheden der *Sophisten* ten tooneele gevoerd, alsmede den meer wijsgeerigen dan vaderlandschen toon, door Euripides aangeheven en door zijn voorbeeld ingang vindende. (1) Men ziet dus, dat

(1) Schlegel, *Gesch. der tooneelkunst en tooneelpoëzij.* I. D. Bl. 221. 222. De namen der overgeblevene stukken van Aristophanes zijn, zoo veel mogelijk naar de tijdorde gerangschikt: de *Acharners*, de *Ridders*, de *Wol-*

dat ARISTOPHANES geenszins de zedeloosheid *als zoodanig* begunstigde, hoewel hij zich daarvan maar al te dikwijls *als middel* bediende, om bij zijne lezers opgang te maken. — Dat hij zich hierin op de hinderlijkste en voor onze zeden stuitendste wijze toegaf, zoodat onze verdienstelijke landgenoot MEERMAN (1) met reden hier *vuiligheden van de allergrofste soort*, en *de plompste boerterijen* vindt, ja dat *bijna geheele bladzijden naauwelijks te lezen of aan te hooren zijn*; dit kan alleen ontkend worden door hen, die nu eenmaal alles in de *Grieken*, vooral in de eeuw van PERIKLES, fraai willen vinden, en zich daartoe op den fijnen smaak van het *Atheensche* volk beroepen, even als of dit zelfde volk zich niet door de plompe taal van den leêrlooijer KLEON tot de gruwelijkste wreedheden en dwaasheden had laten verleiden. Men beweert, dat PLATO ARISTOPHANES ten hoogste goedgekeurd en geprezen heeft. Doch zekerlijk heeft hij niet

Wolken (tegen de *Sophisten*, onder den naam van SOKRATES) de *Wespen* (tegen de pleitzucht) de *Vrede*, (bij gelegenheid van den vrede van NICIAS gedicht,) *Lysistrata*, (over een dergelijk onderwerp, doch tevens de vrouwen op het onbeschaamdst ten tooneele voerende) de *Vogels*, (eene klucht zonder eigenlijk doel, de vogelen bouwen in de lucht de stad *Wolkenkoekoeksburg*) de *vrouwen op het feest der Thesmophoriën* en *in de volksvergadering*, twee stukken, waarin de schoone kunne deerlijk ten toon gesteld wordt, de *Kikvorschen*, bepaaldelijk tegen EURIPIDES (zie daarover de Verhandeling van Prof. VAN LIMBURG BROUWER in mijn *Magazijn*. IV. D. 1 St. bl. 99—134.) eindelijk de *Plutus*, waarover nader in den tekst."

„(1) *Athene* onder Cleo, in *het IV. Deel van* HUGO DE GROOT, *vergelijking der Gemeenebesten*, bl. 5—7. Hij stelt daarin *sommige* plaatsen van ARISTOPHANES *beneden* onze driekroonenspellen. Dit komt mij wat sterk voor, en ik vrees, dat ons hier verscheidene toespelingen zullen ontsnapt zijn."

niet zijne gemeenheden, platheden en zedeloosheden, maar de verstandige staatkundige strekking zijner stukken, zijne zuivere *Attische* taal, zijne gedurige fijne toespelingen op personen, zeden en belagchelijkheden, de schoone poëzij zijner koren, en de echte boert, die in alle zijne stukken in meerdere of mindere mate zich met dat onzedelijke paart, willen prijzen." En deze vereeniging van echte poëzij en levenswijsheid met onbegrijpelijke platheden, vindt men immers ook wel bij den inderdaad veel grootere SHAKESPEAR! Voor 't overige kan men de geweldige vooringenomenheid tegen EURIPIDES, die dan toch zulk een slecht dichter niet was, als ARISTOPHANES hem voorstelt, niet prijzen. Doch men moet hierbij bedenken, dat het blijspel eigenlijk eene *parodie* was van het treurspel, en dat EURIPIDES door zijne zedespreuken, jammertooneelen en geslachtsrekeningen in verzen, daartoe misschien het meeste vat op zich gaf,"

„In het laatst der loopbaan van ARISTOPHANES viel de heerschappij der dertig tirannen, die het *oude* blijspel, hoezeer ook deszelfs geest alles behalve zuiver *demokratisch* was, toch te vrijmoedig keurden, en dus verboden. ARISTOPHANES onderwierp zich aan deze schikking, en dichtte nog zijnen *Plutus*, het eerste stuk der zoogenaamde *middel-komedie*, waarin de namen der personen verdicht zijn, doch voor 't overige de geest der oude *komedie* nog grootendeels heerscht, en men ook nog eenen *rei* vindt, die naderhand in de *nieuwe komedie*, welke veel met het hedendaagsche blijspel overeenkomt, verdween." —

„Voor 't overige ontzag ARISTOPHANES zijne Goden zoomin als zijne groote mannen en zijn geheele volk. De eerste stelde hij somtijds op het grappigst ten toon, b. v. in de *Kikvorschen* BACCHUS als een' ergen lafaard. Men heeft hem ook

ook de tentoonstelling van SOKRATES in de *Wolken* als een misdaad aangerekend, en hem zelfs door 's mans vijanden daartoe laten omkoopen. Doch dit laatste is zekerlijk eene valsche beschuldiging, daar SOKRATES eerst *zestien* jaren na de vertooning der *Wolken* in staat van beschuldiging werd gesteld, en ARISTOPHANES niet de *Sokratische wijsbegeerte*, maar de bespiegelingen der *Sophisten* ten toon stelt."

REIS in Polen *en* Rusland, *door een' Krijgsgevangene van het Garnizoen van* Dantzig, *in* 1813 *en* 1814. *Naar het Fransch. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1829. 198 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 80.

De Hollandsche Overzetter heeft gemeend, niet alleen zich te moeten verontschuldigen, wegens de hier en daar voorkomende oordeelvellingen omtrent standen en personen, welke voor 't minst overdreven moeten genoemd worden, en den al te los veelal en oppervlakkig oordeelenden *Franschman* doen kennen, maar ook zich de vrijheid te mogen veroorloven, van het scherpe zijner aanmerkingen niet altijd te volgen, en vooral niet in het uitermate wufte en loszinnige, dat hij gebezigd heeft in de beschrijving van ruwe en zedelooze tooneelen.

Daar hij nu oordeelde, dat dit reisje echter wel waardig was in het Hollandsch bekend te worden, heeft hij wel gedaan, met zich deze moeite te geven en die vrijheid te gebruiken.

De Fransche Schrijver vangt bij wege van inleiding aan, met eene korte beschrijving van *Dantzig*, zoo als het was, toen de Generaal RAPP met zijne soldaten er zich in vestigde, in

 't laatst

't laatst van 1812, hoe het er toeging bij de belegering en in welken treurigen toestand deze Stad zich bevond, toen de Franschen genoodzaakt werden er uit te trekken. Vervolgens schetst hij *Polen*, en levert een tafereel van de Joden, blijkbaar ontleend van hetgeen wat hij in dit, door de Joden voorheen zoo uitgezogen, Land opmerkte, en voorwaar niet geschikt is, om voor dat bedriegelijk, hebzuchtig en trotsch volk in te nemen; en gaat dan zijn dagverhaal vervolgen, van zijne reis over *Bramberg*, *Thorn* en *Lijmna*, naar *Polen*, welks ligging, gesteldheid, Steden, Inwoners, gebruiken, voortbrengsels, inrigtingen enz, hier kort en luchtig geteekend worden. Ten einde den voortgang van het nieuwe bestuur in dit Koningrijk te doen kennen, is hier bijgevoegd, een kort uittreksel van een verslag over den Landbouw in het Noorden van *Europa*, door W. JACOB, op bevel van de Kamer der Gemeenten gedrukt, in 1826.

Nu gaat men, met den Krijgsgevangenen Reiziger, en zijn gezelschap, tot Russisch *Polen* over de *Bug*, die de scheidingslijn is, tusschen het Koningrijk *Polen* en Russisch *Polen*. Men leert eenigzins *Volhijnië* kennen, met hare Steden en Inwoners, ook *Podolie*, en komt dan in *Rusland*, te *Kiof* aan, waar de krijgsgevangenen meenden te zullen kunnen verblijven, volgens de uitdrukkelijke letter der kapitulatie.

Aan de hier gestelde voorwaarde echter niet kunnende voldoen, vertrokken zij, over *Jena* en *Baturin*, in het Gouvernement van *Tzernikow* gelegen, over *Rijlsk*, eene niet onbevallige Stad aan de *Sem* en *Koursk*, de Hoofdstad van het Gouvernement van *Woronets*, waar zij, van *Ciem-Decet*, regts af gelegen op den grooten weg van *Woronets*, naar *Ostrojosk* meenende te vertrekken, bevel kregen, om te *Krasnoi* te blij-

blijven, waarna zij te *Mjstroskaija*, tot den 13den Julij 1814 vertoefden, aldaar reiswijzers bekomende, om naar *Frankrijk* te rug te keeren.

De terugreis, welke spoedig voortgezet werd, geschiedde door het Gouvernement van *Putawa*, zoodat zij den 29sten reeds de *Borysthenes* weder overtrokken, en in Russisch *Polen* aankwamen, hetzelve doorreisden, en zich naar *Bialijstok*, waar de Fransche Krijgsgevangenen moesten doortrekken, begaven.

Den 13den September weder vertrokken zijnde, begaven zij zich vervolgens over *Lentza* en *Plock* over den *Weichsel*, en den 30sten September, over de *Prosna*, die in de *Warta* valt, en alzoo verder door het Pruissische, en *Sakſen*, over den *Rhijn* naar *Frankrijk*.

Dit reisje behelst alzoo eenige aanteekeningen en opmerkingen, benevens oordeelvellingen over de doorgereisde oorden, plaatsen en menschen, welke zich niet onvermakelijk laten lezen, en die voor iemand met die landen eenigzins bekend, blijken dragen van waarheid. Voor eenige uren van uitspanningen, kan men zich dus zeer goed met deze kleine reis, prijkende met eene fraaije afteekening van eene Russische Slede, een Dorp vliegend voorbij rijdende, op den Titel, bezig houden.

Ten einde ook den stijl te doen kennen, schrijven wij dit slot af:

„ De Pruissen, al verweten zij ons wel eens de rampen, die hun vaderland door ons waren overgekomen, lieten echter niet na, ons alle herbergzaamheid te bewijzen. De vrouwen lachten ons als oude vrienden toe; de jonge lieden bekeken ons van het hoofd tot de voeten, stelden zich in postuur, spraken wel eenigzins opgeblazen, doch kwamen al ras weder in hunne gewone plooi; en geleidden ons dan met hunne wagens naar de

volgende wiſſelplaats. Onder weg kwamen wij wel eens goede boeren tegen, die, al ſchertſende, de voerlieden toeriepen, om dat volkje maar in de ſloot te gooijen; doch zoodra wij hun de hand toereikten, volgde een ſchaterend lagchen op deze dartele wijze van tergen. In de garnizoens ſteden ſtalden prentverkoopers, op onze aankomſt, zulke platen uit, die ter gelegenheid van onze tegenſpoeden in het licht waren gekomen. Wij lazen daaronder de volgende woorden: „*Vertooning van den ſchandelijken terugtogt uit* „Moskou; *trek van laagheid van dezen of genen* „*Franſchen generaal*," enz. Het volk verzamelde zich rondom ons, om de uitwerking gade te ſlaan, die zulke ſtukjes op de ſoldaten der *groote natie* maakten; lachten wij er om, zoo lachten zij mede, en vertoonde zich droefheid op ons gelaat, zoo waren zij dadelijk gereed, om ons troost aan te brengen, door ons opmerkzaam te maken op de wiſſelvalligheid der fortuin."

„De Sakſen overtroffen de Pruiſſen nog in goedaardigheid. Wij toch waren de oorzaak van al hunne onheilen, en niettemin waren wij het voorwerp hunner toegenegenheid. Hunne herbergzaamheid volgde ons tot in die vlekken en dorpen, die nog het rokend puin der in den laatſten veldtogt ontſtane onheilen vertoonden; zij voedden geenen wrok, dan tegen de Pruiſſen; overigens overtrof hun moed de geledene rampen, en hunne ſteden, reeds ten halve herſteld, kwamen, te midden der bouwvallen, ſchooner dan vóór den oorlog te voorſchijn. Uit dit door duiven geliefkoosd land, en waar de menſchelijke natuur als met kracht en ſchoonheid bekleed is, trokken wij door *Beijeren*, een Katholijk land, vol kruiſſen en bedelaars, waar de over-

overdrevenheid in uiterlijke godsdienstpligten, de herbergzaamheid in het vergeetboek brengt."

„De vorstendommen van het Rijn-Verbond waren zeer tegen ons verbitterd. Ons juk was drukkend voor dezelve geweest; doch de gramschap van een' Duitscher gaat nimmer zoo ver, dat hij tegen een' ongewapenden vijand den haat zoude te baat nemen. Wel is waar, in hunne huizen wilden zij ons niet binnenlaten, doch zij verschaften ons in de herbergen goede maaltijden, aan lange tafels, waar wij slechts één einde van konden bezetten, dewijl aan het andere gedeelte zich welgekleede ambachtslieden plaatsten die, met elkander drinkende, en ons zijdelings aanziende, vaderlandsche liederen zongen. Dit gedaan hebbende, vertrokken zij, ons beleefdelijk groetende. Wij hadden tegen dit alles niets in te brengen."

„Op eenen zondag kwamen wij te *Heidelberg* aan. De omstreken dezer stad zijn verrukkend. Wij trokken in de schaduw van het groote vat, *dat roemrijk* gedenkteeken van Germanischen dorst. Van alle zijden weêrgalmden gezangen het vaderland van MOZART waardig. Eene blijde menigte van jonge lieden en jonge vrouwen, van uitnemende schoonheid, wandelde onder groote boomen, terwijl fraaije rijtuigen heen en weder op den weg reden, waar wij, met onze nederige karretjes, langzaam voortgingen. Iedereen begroette ons, en groote bekers vol wijn werden ons door wakkere drinkers toegezonden, die ons uit de wijnhuizen, door hunne gebaarden, deden verstaan, dat wij zonder omslag toch nemen zouden, wat zij zoo vrij waren ons aan te bieden."

„Te *Heidelberg* zagen wij lieden, die kleine zilveren leliën aan het knoopsgat droegen, hetgeen onzen twijfel omtrent de in *Frankrijk* voorgevallen veranderingen geheel wegnam. Wij gingen over den *Rijn*, en trokken *Frankrijk* binnen."

 AL-

ALMANAK ter bevordering van Kennis en goeden Smaak, voor het jaar 1830. *Derde Jaargang. Uitgegeven door het Departement* Leens, *der Maatschappij:* Tot Nut van 't Algemeen. *Te* Groningen, *bij* M. Smit. *De prijs is* 35 *Cents.*

Wij hebben alle reden, om dit Tijdschriftje te tellen onder en te plaatsen naast andere nuttige Werkjes van dezen aard, die het noodige en aangename vereenigen. Het behelst alles, wat tot dergelijke Zakboekjes behoort, en de daarin voorkomende Mengelingen bevatten goede Natuur-, Oudheid- en Geschiedkundige bijzonderheden, Anekdoten en Spreuken, meest in proza, doch eenige ook in poëzij. Onder de Anekdoten is deze de laatste:

DE GOEDE RAAD.

„ Een predikant werd bij eene oude doch zeer gierige dame geroepen. Zij klaagde hem, dat zij sedert eenigen tijd sukkelachtig was geweest, en hoofdzakelijk aan de oogen leed, doordien zich alle voorwerpen *dubbel* vertoonden. „ Tel uw geld, Mevrouw!" hervatte de leeraar. „ dat zal u troosten."

De brave JULIA, *of het tweede Leesboekje voor de Meisjes-Scholen. Met Plaatjes. Door* R. G. RIJKENS, *Onderwijzer te* Groningen. *Te* Leeuwarden, *bij* G. T. N. Suringar, 1827. 32 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is* 15 *Cents.*

Een geschikt Kinderboekje, waarin ook weinig geoefende Onderwijzers het een en andere aantreffen, dat hun zal kunnen dienen.

MEN-

MENGELWERK.

EENE OPWEKKINGSREDE TOT DEELNEMING AAN HET BIJBEL-GENOOTSCHAP.

Tekst: *Matth.* VI: 10. *Uw Rijk kome.*

Deze woorden kwamen mij bijzonder gepast voor, om tot eene leuze mijner opwekking te dienen, immers als de dageraad u in den kring der bezigheden lokt, als het nachtelijk uur u tot rust noodigt, bidt gij ongetwijfeld met de woorden van JEZUS: Hemelsche Vader! uw Rijk kome! dan bidt gij, dat de leer van JEZUS, de leer der menschheid worde: en zoudt gij die beden dan door uw gedrag niet bevorderen, iets meer vreezen dan *derzelver verhooring tegen te werken? Tegenwerken? ja M. W!* ook als men niets doet, werkt men terug, want JEZUS zelf heeft het gezegd, die niet voor mij is, is tegen mij.

De ondervinding nu heeft het sedert vijf en twintig jaren geleerd, welk eene belangrijke bijdrage het Bijbel-Genootschap tot de uitbreiding van het Godsrijk op aarde is, en daarom houde ik het er voor, *dat het voor ieder mensch, die dagelijks met uitzigt op verhooring tot God bidt: Hemelsche Vader uw Rijk kome!*

I. Noodzakelijk

II. Pligtmatig en

III. Heilzaam is, aan het Bijbel-Genootschap deel te nemen.

I.

Christenen! als gij met uitzigt op verhooring tot God bidt, Hemelsche Vader, uw Rijk kome! dan

dan is het noodzakelijk en behoeſte voor u, dat gij leden van het Bijbel-Genootſchap wordt. Vraagt gij waarom? het antwoord is gereed. *a.* Omdat er zonder het Evangelie geen geluk beſtaat. *b.* Omdat het Bijbel-Genootſchap dit geluk bevordert en uitzet.

a. Geen geluk buiten het Evangelium! wilt gij dit bewezen zien? Verplaatst u dan onder die volken, die voor deszelfs beſtaan geleefd hebben, of onder die duizenden, die zonder hetzelve daarhenen gaan, aanſchouwt het met uwe oogen in welk eenen nacht des doods en des grafs zij omdoolden, welk eenen beangſtigden blik zij om zich heen wierpen, maar nergens een ſpoor van opklaring vonden. Zij matteden zich af, om naar bovenaardſche gewesten door te dringen; maar ontdekten er geen God, die hunne ziel volledige rust en vrede gaf; of bevolkten den hemel met eenen drom van Goden, die niets dan zwakheden en ondeugden met de menſchen gemeen hadden; hun lot zweefde als de wolken in de lucht, door elken wind voortgedreven; en in de dagen van welvaart, of in den nacht des onſpoeds volgden zij geen ander geleide, dan, dat overmoed, onverſchilligheid of wanhoop hun inboezemden. Zonder vaste denkbeelden omtrent de vereering der Godheid, zochten zij wel uitmuntende zedekundige ſtelſels hunne tijdgenooten te geven. Maar, zonder nog te ſpreken, hoe ontoegankelijk het heiligdom der wetenſchappen toenmaals voor den zoogenoemden gemeenen man was, welke hechtheid konden dieſtelſels bezitten, die hunnen eenigen grondſlag, namelijk de Godsdienst, misten, en den mensch of tot het dierlijke verlaagden, of tot eene ingebeelde hoogte opvoerden, van waar hij duizelend in eenen loeijenden afgrond moest nedertuimelen. Waarlijk de mensch uit het gewone leven, vroeg krachtiger drijfveren, dan zij verleenden, en hier bleef men natuurlijk het antwoord ſchuldig.

Ja

Ja, Christenen, de Godenleer dèr Heidenen, en hunne afgetrokken bespiegelingen konden wel het oog verblinden, maar niet het hart verwarmen, konden wel den mensch voor eenen Dondergod doen sidderen, maar geene liefde ontsteken voor den Vader aller menschen: wel de schitterendste tooneelen van aangeleerde grootheid, maar geene ongekunstelde huisselijke deugden ten voorschijn roepen: konden ja, de CATO's scheppen, die uit vaderlandsliefde, wat zegge ik? uit vaderlands woede zich den dolk in het hart joegen, maar geene PAULUSSEN voortbrengen, die juichten in de verdrukking, die in nood en vervolging alle tegenkanting trotseerden, en met den hemel voor het oog, met een onbevlekt geweten in den boezem, hunne halzen onder den moordbijl kromden, of in den gloed der vlammen, met de belijdenis van waarheid en deugd op de lippen, den lof Gods uitgalmden.

Zoo iets was voor het Evangelie bewaard, dat *licht in duisternis*, vreugde in smart, en *het leven in den dood* brengt. Ik wijze u niet op hen, *die den* schaduw voor het wezen aangrepen, met bloed en moord den naam des Christendoms handhaafden, om zich zelve alleen de grenzen des hemels trokken, en desniettegenstaande even ver van den hemel als van CHRISTUS verwijderd waren; maar ik geleide u tot hen, die door bijbelkennis weten in wien zij gelooven, die hunne hoop en verkiezing in den hemel onverbrekelijk hebben vastgemaakt. Vraagt het hun, wat zij aan het Evangelie verschuldigd zijn. Wie leerde hen God als onzen goeden Vader aanbidden? wie wierp dien dam op tegen de verzoekingen dezer wereld? wie ontvonkte bij hen de zuiverste liefde tot God en menschen? wie herschiep die duizende lijders in zoo vele JOBS, die op de puinen hunner grootheid, wel de kastijdingen

van

van Gods slaande hand gevoelden, maar evenwel grootmoedig hunnen overkropten boezem met die onderworpen betuiging lucht gaven: de Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen: de naam des Heeren zij geloofd? wie ontrukt hen aan de twijfeling, welke de ziel van den wijsten der Grieken, nog in het stervensuur, bestookte, en ontvoert hunnen geest met hunne afgestorve lievelingen naar de oorden der onsterfelijkheid? wie doet hen die verkwikkende stem hooren, die over het stof der graven daar henen ruischt *ik zal u wederzien?*

Wat vragen wij? de Zoon des Vaders, die van den hemel gekomen is, heeft in zijn onschatbaar Evangelie den Christen dit alles geschonken. Denkt toch niet, dat gij zoo veel heerlijks bij den wereldling, die zonder den Bijbel leeft, zult vinden, dat tegen het geluk van den Christen in staat is op te wegen. Helaas! daar staan zij, ellendigen, en onteeren den naam dien zij dragen, ongebonden in voorspoed, zijn zij razend in onspoed, en wanen in het moordtuig het eindperk van hunne ellende te vinden; versmaders van de deugd, offeren zij onschuld en goede trouw aan hunne heillooze beginselen op. God en den redder hunner zielen versmadende, weigeren zij tevens geloof te slaan aan dien inwendigen regter, die, hoe ook misleid en verdrukt, echter nog dagelijks hen deze uitspraak hooren doet: gij zult rampzalig sterven! Aan dierlijke lusten overgegeven, ontrooven zij zich zelven aan de zamenleving even als aan den hemel, en dragen in de lente des levens, de winterkleur des grafs op hunne uitgeteerde kaken.

Ziet daar! wat het zeggen wil, door het Evangelie geleid te worden, of zonder hetzelve te leven. Deszelfs zegeningen zijn dus onberekenbaar! zonder hetzelve is daarom geen geluk

te denken; maar: hoe zal er geoogst worden, indien er niet te voren geplant is? hoe zal men gelooven, en het heil des geloofs genieten, zonder het Evangelie in handen te bezitten? dit hebben die edelen gevoeld, die met treurigen weemoed die menigte ontwaarden, in wier woning dat boek der boeken nog niet was ingetreden, die hun oog vestigden op die millioenen, welke nog zitten in de schaduwen des doods. Zij beseften wat hier noodzakelijk was, en — het Bijbel-Genootschap had aanwezen verkregen.

b. Wij werpen geen magtspreuk daarheen, als wij zeggen, dat het Bijbel-Genootschap dit geluk be vordert en uitbreidt, of zou er iemand zulk een doodelijken haat tegen de menschheid gezworen hebben, die openlijk beweren durft, dat alle pogingen van hetzelve schipbreuk geleden hebben en lijden zullen? Ach! zou er dan, door de verspreiding van zoo vele millioenen Bijbels, in zoo veelerlei talen en onder zoo veelerlei volken, geen enkel mensch wijzer, beter en gelukkiger zijn geworden? Niemand onzer zij vermetel genoeg, dit zelfs te durven vermoeden. Wat anders toch is deszelfs doel, zoo het dit niet is, om den grootsten, den onvergankelijksten schat, in de woningen der armoede uit te storten? bij den ruwen barbaar het helderst licht in zijne donkerheid te ontsteken? en in de grievendste smart, balzem van Goddelijke vertroos ting toe te dienen? Zou dan die schoone plant des hemels nergens een vruchtbaren grond gevonden hebben, waar zij welig tiert, en den oogst der onsterfelijkheid bevallig toelacht? heeft zij dit nog niet gevonden? o, dan is de Godspraak des Allerhoogsten zonder zin of kracht: — het woord door mij uitgezonden, zal niet ledig tot mij keeren, — dan is het Evangelie niet langer een kracht Gods te noemen, welke zalig maakt allen,

len, die er aan gelooven, want dit geloof behoort, tot hetgeen op den voorgrond als onmogelijk verondersteld wordt.

Doch waartoe nog verder middelen tot overtuiging aangewend, waar de zaak, waar ons eigen hart luide spreekt; uiterst noodzakelijk reken ik het dan, dat wij met vuur en geestdrift die schoone instelling begunstigen. Ik vertrouw het van uwe belangstelling in het eeuwig geluk der menschheid, dat gij zulk eene onderneming niet alleen zult toejuichen, maar ook door uwe bijdrage naar een en hetzelfde doel wilt streven.

O Gij, die bij u zelve zegt: daar doe ik niet aan, op die zaak stel ik juist zulk eenen hoogen prijs niet, bidt dan ook niet langer: Hemelsche Vader, uw rijk kome! Slaat die bede over, alsof zij u niet aangaat? — Doch, welk een treurig vermoeden rijst er op in mijne ziel? neen gij zult nog heden, dat schoone gebed bidden, daar hij u thans roept en uitnoodigt, om als een middel in zijne hand, tot deszelfs verhooring dienstbaar te zijn; ja uwe Godsdienstige denkwijze waarborgt het mij, dat gij elke poging zegent, tot de uitbreiding van het woord der waarheid aangewend, en het ook hierin bewijzen wilt, welkes Geestes kinderen gij zijt, zijt vooral niet bekommerd wegens den uitslag; JEZUS is magtig genoeg om zijne Kerk uit te breiden en te beschermen.

JEZUS wil zijn' roem verhoogen,
JEZUS Gods en 's menschen Zoon.

Evang. Gez. CLV: 2.

II.

Hemelsche Vader! uw rijk kome! zoo bidden wij dagelijks tot God, en streelen ons daarmede, dat ons gebed eenmaal zeker zal verhoord worden,

len, dat op *Mecca's* Mosqueën de kruisvaan zal wapperen, en den bleeken gloed der halve maan verdooven: dat de ZOON van ABRAHAM zijne knieën zal buigen voor hem, dien hunne vaderen ten kruisdood doemden'. — dat alle tongen bekennen zullen, dat JEZUS CHRISTUS de Heer is ter eere van God den Vader, en de geheele wereld met zijne kennis vervuld worde, gelijk de wateren bedekken het bed van de zee! Is dit zoo, geliefden! wordt het dan niet voor elk, die deze bede tot God opzendt, een dure pligt, alles, waartoe men in staat is, bij te dragen, om een geluk te verwezenlijken, hetwelk men zoo vurig begeert.

Zegt het mij, gij, die bij uw ontwaken bidt: „Onze Vader in den hemel! geef ons heden ons dagelijksch brood!" vertrouwt gij niet van het liefderijk Opperwezen, dat Hij uwe behoefte bevredigen, en uw stof verleenen zal, om in het avonduur met een hart vol dankbaarheid te zeggen: Heere! onze Heer, wat zijn wij, dat gij *zoo weldadig* aan ons denkt, en ons huis met zoo *veele zegeningen* overlaadt? Maar, wat doet gij intusschen? blijft gij lijdelijk en werkeloos in uwe woning zitten en wachten, als of, even als weleer in de woestijn van *Arabie*, manna van den hemel op uwen disch zal regenen. Neen, gij spoedt u naar den kring uwer werkzaamheden, daar begeert gij zegen, maar geene wonderen van God. Hoe zoudt gij dan bidden: Hemelsche Vader! uw Rijk kome! en het geen pligt rekenen, de uitzetting der grenzen van het Godsrijk op aarde, door uwe medewerking te bevorderen?

Gelooft gij, dat JEZUS ook voor u gebeden heeft, toen *Hij* in den laatsten nacht zijnes levens voor zijne leerlingen bad: *Heilige Vader! bewaar ze in Uwen naam!* in Uwe dienst en gemeenschap; *houdt* u dan te gelijk overtuigd, dat de lastgeving des verheerlijkten Middelaars wel degelijk ook tot

u gaat: „Leert alle volken onderhouden, hetgeen ik u geboden heb." Het is juist niet aan elk opgedragen, de taak van kruis-heraut te aanvaarden; dit vorderde JEZUS niet, dit kon hij niet vorderen, want hij was niet gekomen om maatschappelijke orde te verstoren, veeleer om dezelve tot gepaster eenheid dan voormaals te brengen, en de genoegens des levens, welke te gelijk met de nadering van verwarring op de vlugt gaan, tot dien graad te veredelen, dat zij met hemelgenot in verwantschap zouden kunnen geraken. Verscheidenheid in de zamenleving tot een juiste eenheid te brengen, en een zeker middenpunt van vereeniging voor alle standen aan te wijzen, dit was het doel, dat de groote Meester zich voorstelde, dit was het doel, dat hij meesterlijk wist te treffen.

De Evangeliedienaar is belast, met het zaad des Goddelijken woords, hetzij de gewesten der ongeloovigen doortrekkende, hetzij op een vast standpunt geplaatst, door openbaar of huisselijk onderwijs in de harten der menschen te strooijen: u blijft het aanbevolen, zijne werkzaamheden door uw tijdelijk vermogen te ondersteunen, en zoo ontstaat hier eene eenheid, welke alle deelen doelmatig in zich sluit. JEZUS CHRISTUS eischt het van u M. W! dat gij verrigten zult, hetgeen uwe hand vindt te doen, en naar zijn voorbeeld werken, zoo lang het dag is, op dat de nacht des doods u niet overvalle, waarin gij niets vermoogt.

O Gij, die de voordeelen van het Bijbelwoord kent en waardeert, in wier woningen de Bijbel een welgebruikt huissieraad is, ziet op uwe natuurgenooten, die met den vorstelijken Dichter niet kunnen zeggen: „Uw woord is een fakkel op mijnen weg, en een licht voor mijne voeten," ach hoe diep ongelukkig zijn zij, van welke zegeningen versloken!

Ve-

Velen uwer landgenooten hebben hunne verpligting gevoeld en niets gespaard, hetgeen bij hen dragen, om het woord des levens, en onder afgelegen volken, en vooral onder hunne verbasterde of arme landgenooten uit te deelen. Ik durve er op rekenen, dat ook gij, o Christenen! uwen pligt zult erkennen; op gelijke schouderen gedragen, wordt de zwaarste last ligt, en verliest alle drukking. Zegt niet met angstvallige karigheid, dit zij zoo, maar de vastgestelde jaarlijksche bijdrage bezwaart toch. Bezit gij er geen vermogen toe, dan komen er geen bezwaren te pas, want de Heer der kerk zal niet maaijen, waar zijn Hemelsche Vader niet gezaaid heeft. Maar zijt gij er in staat toe, dan is dit woord op uwe lippen de taal der ondankbaarheid tegen God, en van liefdeloosheid tegen uwen naasten, want wie gaf u hetgeen gij bezit? of hebt gij het uwe van elders medegebragt? gij hebt het immers van God om niet ontvangen, en gij zoudt *alleen op de gaven* letten en den milden gever *voorbij zien?* Nimmer ontga het uwe gedachten, dat ge uwe talenten, hetzij dan vijf of één, verkregen hebt, om er mede te woekeren voor het eeuwig Rijk van waarheid en deugd.

Beseft het, kinderen van ADAM, kinderen van God! wat de Almagtige voor u gedaan heeft. Wie waart gij? arme zondaren met diep bederf bevlekt, afgevallen van den hemel en verraden aan de hel. Deed God de zwaarte zijner onomkoopbare regtvaardigheid gevoelen? Hij zond voor u den Zoon zijner liefde en deed hem mensch worden, opdat gij leven en onsterfelijkheid zoudt hebben in zijnen naam. Ziet gij niet het kruis? daar sneeft de onschuldige voor de schuldigen; het Lam Gods, dat de zonde der wereld draagt. Toe Christenen! wij zouden dan aarselen tot de bevordering van de kennis dier verzoeningsleer-

een penningske op te offeren van dat goed, het-welk wij, al wordt er ons ook niets van ontnomen, eenmaal zeker geheel moeten terug geven; en wat zegt al het goede dezer wereld tegen den schat van het Evangelie, dat den mensch tot een mensch maakt, hem tot den besten burger der maatschappij, en in elken stand tot een kweekeling des hemels vormt?

Wat zwoegt ge o mensch naar goud of eer,
Daar gij in Jezus reine leer, enz.

Evang. Gez. LXXXIX: 1 en 11.

III.

Hemelsche Vader! uw rijk kome! zoo bidt gij tot God, en verlangt gij verhooring bij hem, dan kan het u niet anders, dan heilzaam voorkomen, aan het Bijbel-Genootschap deel te nemen; te meer, als gij op den zegen let, welke door deze loffelijke instelling gesticht wordt, die zegen *a.* gaat tot hen, op welke het Genootschap werkt, en keert *b.* met voordeel op deszelfs leden terug.

a. Wij hebben het reeds op den voorgrond gezet, dat het Bijbel-Genootschap het heil, hetwelk het Evangelie den mensch mededeelt, bevordert, en het besluit kan niet wel anders zijn, of een rijke zegen moet op deszelfs pogingen worden uitgestort.

De vorige tijden onzer verdrukking en schande, mogten de opkomst van deze instelling binnen Engelands krijtbergen bepalen, de Wallische Leeraar CHARLES, (1) was, in den jare 1800, eenmaal vruchteloos uit *Noord Wales*, te *Londen* komen klagen, over het gebrek van Bijbels da[...]

(1) Men zie W. BROES, de Engelsche Kerk, enz. b[l.] 235. en verv.

te lande, en evenmin had Lord TEIGNMOUTH, in den jare 1804, de eerste Vergadering te vergeefs geopend. Tot zich zelve terug gedrongen, met warmte en onvernietigbare levenskracht bezield, verkreeg het Britsch Genootschap, zoo veel te grooter vastheid, werden zijne wortelen onuitroeibaar gevestigd, en van daar kon het, bij den dageraad van Europa's vrijheid, die algemeene bewondering wekken, dat alle Natiën zich beijverden, die Goddienstige en heilzame plant op hunnen eigen bodem over te brengen, ik wil niet eens spreken over de gevolgen tot op dezen dag. Binnen weinige jaren telde het Protestantsch Europa zeshonderd Bijbelgenootschappen of vereenigingen, millioenen zijn daartoe bijgedragen, millioenen besteed, in bijna zeventig talen is de Bijbel sedert of vertaald of gedrukt geworden; terwijl er in Oostindiën de overzetting, en uitgave, in vijf en twintig talen van ondernomen is. Reeds lang is de Chinesche overzetting voltooid: de gelegenheid is geboren om den Persiaan, den Ethiopier en den Turk, het Evangelie van JEZUS in zijne landtaal aan te bieden; aan den barbaarschen Kozak, den Kalmuk en den Circassier, wordt de Bijbel uitgedeeld; geene onderneming scheen zoo zwaar, of het Bijbel-Genootschap heeft dezelve met standvastigheid en bezadigden moed ten einde gebragt. Ondoenlijk mogt het schijnen, het Evangelie in de ongevormde klanken der Eskimo's over te brengen, het Bijbel-Genootschap erkende zijnen pligt, ondernam zijne taak, en de Eskimo leest in zijne taal: *Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat hij zijnen eengeboren Zoon gaf, op dat allen die in hem gelooven niet verloren zouden gaan, maar het eeuwige leven hebben*, de Eskimo hoort in zijne taal den Sterrenden Middelaar uitroepen: *het is volbragt!*

Het is waar, de heillooze magtspreuk van

 PIUS

PIUS VII, heeft de voortgangen van dit Genootschap, wel eenigmate eenen dam tegengeworpen, en de Roomschgezinde Landen van derzelver medewerking terug gehouden, en beroofd, doch, even als bij den bewolkten hemel, in den donkeren nacht, de maan soms doorbreekt, en haren glans met welgevallen op het Aardrijk verspreidt, zoo drong de gloed van Protestantsche broedermin, door de donkerheid dier volken heen, en ontstak het schoone licht des Evangeliums.

Van nabij kent gij ongetwijfeld de handelingen van het Nederlandsch Bijbel Genootschap; voortreffelijk is het nut en de zegen, welke het sticht. Vijf millioenen aanbidders van Mecca's Profeet, bewonen Neêrlandsch Oostersch grondgebied, daarheen zijn deszelfs zorgen bij voorkeur uitgestrekt; wie zal het wagen, die voorspelling te logenstraffen, dat ook eenmaal op Java den naam van MOHAMMED verbannen, en de kennis van den Gekruisten, zoo algemeen als in Nederland, zal worden.

Het Bijbel-Genootschap werkt intusschen niet alleen naar buiten, de verlorene schapen, die voor zijne oogen omdolen, trekken in het bijzonder zijne aandacht en oplettendheid. Gaat in eene Stad, Vlek of Dorp in de woningen der armen, treedt de Kazernen van den Militairen Stand in: beklimt de Schepen ten Oorlog, of tot Handel uitgerust, nadert de verblijven, waar de misdaad zwoegt, en gij zult er den Bijbel vinden. Vraagt het: van waar dit geschenk tot hen is gekomen, en zij zullen u blijmoedig op dit Genootschap henen wijzen. Waaraan anders dan aan hetzelve is de Bijbelvriend het verpligt, dat hij aan het aanzoek van dezen of genen kan voldoen en den Bijbel mededeelen? waarlijk een aanzoek veronderstelt toch behoefte, en het is reeds van groot

be-

belang voor de goede zaak, indien er behoefte naar Goddelijk onderwijs, naar Goddelijke vertroosting bespeurd wordt, het geeft den Evangeliedienaar eene streelende gewaarwording, als hij in de hutten der eenvoudigen binnengetreden, zulk eenen Bijbel geöpend ziet; dan immers wordt er toch in gelezen, en de weg tot hooger geluk is voor het hart geöpend.

Wat dunkt u Christenen, moet de vlugtige blik, op den zegen, welken het Bijbel Genootschap sticht, geworpen, u niet met zuivere belangstelling innemen, moet het noodzakelijke en pligtmatige om er leden van te worden, nu niet iets begeerlijks en aanlokkelijks voor u verkrijgen? en zult gij niet verlangen door eene werkelijke deelneming aan dit zoet gevoel van uw hart te voldoen?

b. Gij zult dit te meer doen, naarmate gij er op let, hoe het Bijbel-Genootschap met dubbel voordeel op deszelfs leden terug werkt, of is zij *niet heilzaam*, de gedachte, dat wij aan het geluk van millioenen natuurgenooten eendragtig zamenwerken, en de uitbreiding en luister dier algemeene Christen-Kerk bevorderen, van welke noch LUTHER, noch CALVIJN, van welke noch Paus, noch Patriarch, maar JEZUS CHRISTUS alleen de Opperkoning de Heer en het aanbiddelijk hoofd is.

Staaft dit tegenwoordig oogenblik, niet reeds deze beminnelijke waarheid, ginds zit MENNO's Zoon, naast LUTHERS Kweekeling, hier luistert de Remonstrantsche Christen met gelijke aandacht als zijn Hervormde Broeder: de navolger van Jansenius, en de vereerer van Rome's wet, hebben in dit Heiligdom, met ons aanspraak op den schoonen naam van Catholijk, en allen zingen hetzelfde lied, ter eer van God en zijnen Zoon. Hier heerscht één hoofdgebod, hier woont

één geloof, één hoop, en éène liefde, want daarin zijn wij onafscheidelijk vereenigd, dat wij JEZUS als den Zoon van God, als den Verlosser der menschen erkennen, en gelooven, dat er geen naam tot zaligheid gegeven is, dan die van onzen Heer!

Deze eenheid is de Leus van het Bijbel-Genootschap, en wij volgen haar met blijdschap en verrukking. Menschelijke spitsvondigheden, verschillende wijzen van zien, mogen ons in onderscheidene afdeelingen splitsen, wij zijn niet anders, dan familiën onderling verwant, die in dezelfde Stad Gods, elk haar eigen huis bewonen, maar in CHRISTUS bestaat er geen onderscheid! Onze werking naar buiten is althans één, want hetzelfde Evangelie, waardoor wij zalig hopen te worden, willen wij tot een staf op het pad des levens, als een vasten grondslag van hoop en vertrouwen in het stervens-uur, zoo wel aan de onkundigen in ons midden, als aan alle volken der aarde uitdeelen en bekend maken.

Zalig vooruitzigt, dat zich thans ook voor onze oogen opent, want liefde en eendragt geeft ware Godsdienstige verlichting, leven en kracht, verwarmt het hart tot deugd, en schenkt onwankelbaar vertrouwen op Gods beloftenissen; is dit gene heilrijke uitwerking van het Bijbel-Genootschap? wat zal men dan den naam van heilrijk geven? is het geen geluk het Evangelie te verspreiden? dan is er nog geen geluk van den hemel op aarde gedaald! bevat de Bijbel geene zaligheid, welke tijd en graf trotseert? dan is de mensch tot geen zedelijk genot bestemd, en het eenigst raadsel in Gods goede schepping! (1) „ Want in de natuur is alles gelukkig, en als het ware op zijne plaats; de mensch alleen is ongerust en on-

(1) MASSILLON.

ontevreden; bij alleen geeft zich ten prooi aan zijne driften, gevoelt zijn hart geschokt door vrees, en is ongelukkig te midden van alle aardsch genot. Van waar dit, o mensch? Is het niet om dat gij voor de eeuwigheid geschapen zijt? dat uw hart grooter is dan de wereld, dat de wereld niet uw vaderland is, en dat alles, wat buiten dien God is, welken eene vlijtige Bijbellezing u alleen kennen doet, voor u niets is."

Christenen! gij zult nu wel het heilzame beseffen, dat voor u opgesloten ligt, in de deelneming aan deze nuttige instelling, in den naam van Vader, Zoon en Geest, noodig ik er u toe. bij het heil der menschheid, bij het heil uwer zielen, bezweer ik er u toe! gaat dan heen, offert er uwe bijdrage aan op, en als gij dit met Christen zin en Christen moed volbrengt, kunt gij met het zekerst vooruitzigt op verhooring in geest en waarheid bidden: Hemelsche Vader! uw Rijk kome! Amen!

DE GESCHIEDENIS VAN EEN MAN, DIE LEERDE WAAROM HIJ IN DE WERELD WAS.

(Door H. JUNG, genaamd STILLING.)

BERTRAM, een arme bedelende jongen, was zestien jaren oud, toen hij op eenen langen dag van den zomer, tegen den avond, van eenen hoogen berg nederdaalde, om in een dorpje dat beneden lag, zijnen avond maaltijd te bedelen, en dan hier of daar een schuur te zoeken, waar hij slapen kon. Hij had nog nooit nagedacht, of en hoe den goeden God zijne levenswijze behaagde? — maar ik weet ook niet eens, of hij wel iets van den goeden God wist. De kirrende tortelduif in het bosch, de fraai ondergaande zon,

en alle bekoorlijkheden der natuur, maakten op hem veel minder indruk, dan, wanneer eene goedhartige boerin hem eene schotel met brij, en een stuk brood gaf.

Zonder iets te denken, of zich om iets te bekommeren, kwam hij in het dorpje, waar een stok oud man voor de deur zat, en zich in zijn schoon tegenbeeld, de ondergaande zon, warmde. BERTRAM kwam bij dezen Patriarch, en zeide werktuigelijk, zonder iets hierbij te denken: *Geef mij toch iets om Gods wil.* De oude man beschouwde hem nu eene poos doordringend, en antwoordde toen: ga heen, ik geef u niets, gij zijt gezond en sterk, gij moet arbeiden, en uw brood verdienen. Maar BERTRAM zeide nu: ach lieve oude vader, ik wilde gaarne iets leeren en werken, maar niemand leert mij iets, of geeft mij werk.

De grijsaard bedacht zich een weinig, en zeide bij zich zelven: wat de jonge daar zegt, is toch ook waar, een ieder duwt hem toe, dat hij werken moet, maar hij kan dit niet, en niemand wil hem bij zich nemen en opleiden. Ga zitten, jonge, zeide hij nu tot BERTRAM, en riep daarop zijne dochter, die de vrouw van het huis was, en verzocht haar den armen jongen een boterham te geven. Terwijl de knaap nu met den grootsten smaak at, dacht de oude man na, waarom toch de goede God, zoo wonderlijk met de menschen handelde? Deze gezonde knappe jonge heeft niets op de wereld te doen, hij kon wel gemist worden, en was overtollig, daarentegen sterven zoo vele andere menschen, die nog zoo noodig waren voor de maatschappij en hunne onmondige kinderen, of zijn ziekelijk en buiten staat om hun beroep behoorlijk waar te nemen. De vrome oude had bijna gestruikeld, gelijk AZAF, en den goeden God bedild.

In-

Inmisfchen had BERTRAM zijn boterham gegeten, en nu viel hem in, om nog een half uur verder naar een dorp te gaan, waar hij gemakkelijker een nachtverblijf hoopte te vinden, dan hier. Terwijl hij nu zoo langs den weg voortwandelde, kwam hij dra in een bosch, waar een oud man bij den weg zat, die weende en bad. BERTRAM zag dit, het ging hem ter harten, en hij kwam bij den armen ouden man en zag nu, dat hij blind was. Waarom weent gij oude vader, vraagde hij? Ach, antwoordde de oude ik ben een arm, blind man, ik had eenen jongen die mij leidde, maar deze is weggeloopen, nu zit ik hier en weet mij niet te helpen.

BERTRAM verblijdde zich nu, en dacht, dien man wilt gij leiden, dan kan u niemand meer van luiheid befchuldigen, en nu zeide hij: goede oude man, ik ben ook een bedelaar, ik wil u leiden, en u nooit ontloopen.

De blinde knielde nu neder op het gras, en *zeide:* „ Ik dank u, goede vader in den hemel, *dat Gij* mij verhoord hebt." BERTRAM zag en hoorde dit, hij verwonderde zich, denkende: met wien zou de oude toch wel fpreken? hij wist niets van zijnen vader, en zijne moeder had hij in zijn zesde jaar reeds verloren. Hij had ja wel iets van God gehoord, en ook wel gezien, dat de menfchen des morgens en des avonds, voor- en na het eten, hunne hoeden of mutfen afnamen, hunne handen vouwden en eenige woorden mompelden, hij wist ook wel dat dit bidden heette, maar zoo te bidden, als de blinde gedaan had, dat had hij nooit gezien of gehoord.

Hij nam nu den blinden bij den rok, ging voor hem henen en leide hem weder naar het dorp, van waar hij gekomen was, dewijl de blinde derwaarts wilde gaan. Terwijl zij nu zoo wandelden, vraagde hem BERTRAM; wat hij zoo

even

eenen gezegd had, toen hij knielde? De oude LEENBERT stond verbaasd over deze vraag, hij vernam nu hoe oud BERTRAM was, van waar hij kwam, hoe hij geleefd had, en hoorde nu alles. Thans kon hij ook begrijpen, hoe het kwam, dat BERTRAM niets wist van God en zijn woord, hij zeide dus tot hem: mijn zoon BERTRAM! gij zijt, bij al uwe armoede, toch nog gelukkig, dat gij bij mij gekomen zijt, want ik wil u leeren, hoe gij ook na den dood eeuwig gelukkig worden kunt. BERTRAM verheugde zich zeer, toen hij dit hoorde, want hij was in de daad een goede jongen, het ontbrak hem slechts aan opvoeding.

Hij kwam nu met zijnen blinden in het dorp, de oude grijsaard zat nog voor de deur en zag deze beide komen, de jonge lachte hem toe en zeide: daar ben ik weder, maar de oude man lacht verder, hij was nog aan het peinzen, wat wel de reden mogt zijn, dat de goede God menschen, die tot niets op de wereld te gebruiken waren, liet leven, en daarentegen zoo vele nuttige en noodige menschen liet sterven? Thans echter viel hem in: ziet, hier gebruikt immers de goede God den armen jongen om eenen blinden te leiden, is dat nu geene roeping genoeg? is het niet genoeg, dat hij een mensch ondersteunt? Nu schaamde zich de oude man over zijn voorbarig en kortzigtig oordeel, en was nieuwsgierig te vernemen, hoe BERTRAM bij den blinden man gekomen was; hij riep hem dus, gaf hem eene aalmoes, en vraagde: waar hij den blinden man gevonden had? Deze verhaalde hem nu alles, en de blinde voegde hier nog bij, dat hij door zijne gids verlaten zijnde, eenzaam in het bosch gezeten was, en tot God gebeden en geweend had, dat de goede God toen zijn gebed verhoord, en dezen knaap bij hem gebragt had.

Het behaagde den oude PAULS, dat hij den man

zoo vroom hoorde spreken, hij begon dus een gesprek met hem, en verzocht hem en BERTRAM bij hem te gaan zitten op de steenen bank onder den lindenboom. Verhaal mij nu uwen levensloop, zeide hij: de jonge, die u thans leidt, was voorheen hier en bedelde, en ik dacht nu: waartoe God de arme lieden liet leven, daar zij zeer goed konden gemist worden, en zoo vele nuttige, weldoende menschen liet sterven, dit kon ik volstrekt niet begrijpen. Intusschen vertrok de jonge, en terwijl ik hierover nog peinsde, ziet, daar verschijnt hij weder, en is uwe leidsman geworden, nu klopte mijn hart, en ik dacht: hier ziet men dan toch, dat deze knaap ook eene nuttige roeping kan hebben.

De blinde man lachtte vriendelijk, gaf PAUL de hand en zeide: God zij geloofd, dat ik toch eindelijk een man heb gevonden, die hartelijk aan God denkt, en met wien men een goed woord kan spreken. Ik geloof ook, dat God het zoo *beschikt* heeft, dat ik bij u moest komen, opdat *ik u* datgeen, wat ik ervaren heb, kon mededeelen. Ik heb juist zoo gedacht als gij, maar ik heb ook geleerd, waarom ik in de wereld ben. Luister dan slechts, ik zal u verhalen, hoe het mij gegaan is.

Mijn vader was een schrijnwerker op een groot dorp, die eerlijk zijn brood kon verdienen en tevens een braaf man was. Mijne overledene moeder was insgelijks eene vroome vrouw, maar zij was ziekelijk. Ik was haar eerste en eenig kind, zij werd vervolgens drie jaren bedlegerig, en stierf aan de tering. Ik was steeds bij haar en paste haar op, want ik was ook zwak en vol zinkingen, evenwel was deze tijd voor mij zeer nuttig, want mijne moeder sprak gedurig van het Christendom tot mij, en prentte ware gods-

vrucht

vrucht in mijn hart, zij ſtierf ook zoo blijmoedig, als of zij naar eene bruiloft ging.

Ik bleef nog ſteeds ziekelijk, zoo dat ik bijna beſtendig te bed moest liggen. Een jaar na den dood mijner moeder trouwde mijn vader weder, en beging toen den misſlag, dat hij naar geld en goed zag; hij kreeg ook eene rijke vrouw, maar zij wilde dat ook weten, en liet het hem dagelijks bitter ontgelden, zij maakte hem het leven zoo zuur, dat hij het naauwelijks kon verdragen. Ik had het echter nog veel erger. Naauwelijks kreeg ik zoo veel droog brood, dat ik mijnen honger ſtillen kon, en water moest ik zelf halen. Nu en dan zond zij mij nog wel wat opgewarmde ſpijs, maar deze was doorgaans zoo zuur geworden, dat ik die niet eten kon.

Zoo lag ik nu een geruimen tijd te bed en ſmeekte tot God om mijnen dood, maar Hij verhoorde mij niet. Eindelijk begon ik tegen God te morren en mij te beklagen, dat Hij mij zulk eene booze ſtiefmoeder had gegeven. Ik kon niet begrijpen, waarom ik in de wereld was, daar ik toch in dezelve niets te doen had.

Mijne overledene moeder had eenen broeder, die een ſchoenmaker en veel jonger dan zij was. Deze had op zijn handwerk gereisd, en keerde terug, toen ik reeds drie jaren door mijne ſtiefmoeder gepijnigd was. Hij was dertig jaren oud, en wilde zich thans in het dorp nederzetten om zijn handwerk te drijven. Deze bezocht ons, zag dra wat er ſcheelde, en ik moest hem alles verhalen. Ik kon ook niet nalaten tot hem te zeggen, dat ik over de ſchikkingen der Voorzienigheid niet zeer te vreden was, om dat God mij niet wegnam uit de wereld, daar ik toch nergens toe dienſtig was. Mijn oom echter verſtond dit beter en zeide: gij bezondigt u, LEENDERT! hoe

kunt

kunt gij toch weten, waarom gij in de wereld zijt, en waartoe u God nog gebruiken wil? Door uwe langdurige ziekelijkheid wordt gij in het geduld geoefend, gij leert nu God beter dienen, en gij zijt een voorbeeld voor uwe ſtiefmoeder. Zij bezondigt zich aan u, maar zal mogelijk nog tot nadenken komen en zich bekeeren. Uw vader echter moet dit kruis torſchen, om dat hij naar rijkdom en niet naar deugd geſtreefd heeft, maar ik wil trachten een einde te maken aan uw verdriet, ik wil u bij mij nemen, u oppasſen en beproeven of gij nog herſteld kunt worden.

Dit behaagde mij zoo zeer, dat ik van blijdſchap weende. Mijne oom deed mijne ſtiefmoeder geene verwijten, maar ſprak met haar en met mijnen vader over mij, en zij waren beide wel te vreden, dat hij mij bij zich wilde nemen. Het duurde ook niet lang, of hij haalde mij af.

Zoo dra ik bij hem was, begon ik te beteren, want hij had eene brave vrouw getrouwd, die mij goed oppaste. Ik gebruikte medicijnen, en was binnen een half jaar zoo ver herſteld, dat ik bij mijnen oom het ſchoenmaken kon leeren.

Mijn vader behoefde zijn huiskruis niet lang te torſchen, want hij kreeg de tering en ſtierf. Mijne ſtiefmoeder hertrouwde, en nu vergold haar heur man alles dubbeld, wat zij aan ons misdaan had; hij ſloeg haar dagelijks, als hij dronken te huis kwam, moest zij als een hond voor zijne voeten kruipen, dan ſchopte en mishandelde hij haar, ook mogt zij, als hij het zag, niet eens tot verzadiging toe eten. Thans kwam zij bij ons en klaagde met roodgeweende oogen ons haren nood. Wij deden haar echter geene verwijten, want zij beſchuldigde zich zelve, dat zij jegens mijnen vader en mij zwaar gezondigd had, thans was ik haar grootſte troost.

Eindelijk, toen ik mijn ambacht zeer goed verſtond,
kreeg

kreeg ik door hulp van mijnen oom ook eene brave vrouw. Ik trouwde een ouderloos meisje, dat een eigen huis en eenig geld en goed had, daarbij was zij zeer vriendelijk en vroom, en gaf gaarne hare toestemming aan mijnen wensch, om mijne stiefmoeder bij ons te nemen. Ik ging dus naar haar huis en haalde haar. Het was echter ook hoog tijd, want haar man had alles doorgebragt, en zij waren dood arm. De ongelukkige vrouw was door het gestadig schoppen en slaan zoo ziekelijk geworden, dat zij bij ons drie jaren bedlegerig was, en eindelijk stierf; wij lieten haar het aan mij gepleegd onregt nooit ontgelden, maar pasten haar op zoo goed wij konden.

Gedurende dezen tijd voelde ik weder, waartoe ik in de wereld was, namelijk om hun wel te doen, die mij kwaad gedaan hadden; dit zou ik echter niet hebben kunnen doen, indien ik in mijne jeugd niet zelf verdrukt was geweest.

Na den dood mijner stiefmoeder leefden wij gerust, het ging ons zeer goed, wij hadden vijf kinderen en dachten, dat het steeds zoo gaan zoude. Mijn oudste zoon leerde mijn ambacht, en ik zag gaarne dat hij op reis ging, zoo als ambachtslieden gewoon zijn. Hij schreef ook in de eerste maanden eenige reizen, maar ik heb, helaas! nu in achttien jaren niets meer van hem gehoord noch gezien; en men zegt dat hij op zee gegaan is.

De drie middelste kinderen stierven binnen een jaar aan den rooden-loop; nu werd mijne vrouw ook ziekelijk, en ik moest al wat ik had, aan Artzen en medicijnen besteden. Mijne zaken gingen ook allengs achteruit, want ik kon niet veel werken, om dat ik mijne zieke vrouw moest oppassen, op deze wijze werd ik nu dra arm.

Hoe ernstig ik gedurende de ziekte mijner brave vrouw heb gebeden, dat God haar toch weder

der mogt laten herstellen, dat kunt gij u niet verbeelden, maar de hemelsche Vader verhoorde mij niet, want mijne vrouw stierf, mij een meisje van anderhalf jaar nalatende.

Ik begon nu weder ijverig te werken, maar bespeurde dra, dat mijne oogen steeds duisterder werden; ik raadpleegde nu een bekwaam Heelmeester, en deze zeide, dat ik de staar (de katarakt) had. Ik verschrikte doodelijk toen ik dit hoorde, maar wat hielp dit, binnen een half jaar was ik blind, mijn huis, have en goed, was nu dra verteerd, en nu verblijdde ik mij, dat mijne vrouw overleden was, en niet met mij behoefde te bedelen. Mijn kind werd naar het Weeshuis gebragt en daarin opgevoed, dit meisje is zeer braaf, en dient bij eerlijke lieden, die haar hartelijk beminnen.

Hoe hard het mij viel te moeten bedelen, kunt gij ligt beseffen, maar ik moest. Ik bad nu weder, dat God mij toch uit deze wereld mogt wegnemen, dewijl ik hier nergens meer nuttig zijn kon, maar Hij verhoorde mij niet, en ik leerde ook vervolgens inzien, waarom?

In het eerst kon ik nog zoo veel zien, dat ik alleen kon gaan, maar eindelijk werd ik stekeblind. Nu wenschte ik eenen knaap te hebben, die mij leiden kon, en hier ging het mij zeer zonderling.

Een geruimen tijd kon ik zulk een jongen niet vinden, eindelijk echter hoorde ik, dat een dief, die opgehangen zou worden, twee jongens had die bedelden. Nu viel mij in, dat zulke kinderen in de wereld verlaten waren, en door elk geschuwd en veracht werden; ik besloot dus om deze kinderen aan te nemen, die met mij rond te leiden, en in al wat goed was te onderwijzen. Ik ging dus naar eenen braven man, van wien ik wist, dat hij mij gaarne helpen zou, en maakte

hem mijn voornemen bekend. De goede man prees mij, zocht de kinderen op, en bragt die beide bij mij.

Toen ik deze jongens nu had, hield ik die bij mij, den eenen dag moest mij JAN, den volgenden JAKOB leiden. Ik onderwees hen, leerde hun God kennen en vreezen, met een woord, ik kweekte hen op tot brave menschen. Na verloop van eenige jaren, verhuurde ik den eenen bij eenen herder in het dorp, hij gedroeg zich braaf, kwam naderhand als knecht bij een boer, trouwde eindelijk, en is een regtschapen man geworden, die zijn brood eerlijk verdient. De andere bleef nog een jaar bij mij, hierop verhuurde ik hem bij een boer, en ook hij heeft zich steeds goed gedragen. Nu zag ik eindelijk in, dat ik zeer verkeerd had geoordeeld, toen ik mij als een onnut lid der maatschappij beschouwde, want ik zou deze verloren kinderen mogelijk niet tot brave menschen gevormd hebben, als ik niet blind geworden was.

Ik zocht nu weder een knaap, die mij leiden kon, en deze vond ik op de volgende wijze: toen ik JAKOB verhuurd had, bleef hij nog zoo lang bij mij, tot ik weder iemand had, wij kwamen namelijk voor een huisje, waarin een vrouw weende, en zeide: dat zij mij niets geven kon. Ik vraagde waarom niet? en zij antwoordde: ach, ik ben eene arme weduwe, mijn man is gisteren begraven, en ik blijf nu zitten met vijf onnozele kinderen, zonder dat ik brood voor dezelve heb. Ik vraagde nu: hoe oud zijn deze kinderen? en zij zeide: de oudste is zestien jaren, dan volgen twee meisjes, zijnde de eene twaalf, de andere veertien jaren, en een jongen van tien, en de jongste van acht jaren. Daarop stelde ik haar voor: wilt gij de beide jongste kinderen wel aan mij overlaten? maar zij antwoordde: God beware mij, zou

Ik

ik mijne kinderen laten bedelen? Ik moest, bij alle ellende van deze vrouw en van mij zelven, toch lagchen, maar bragt haar eindelijk onder het oog, dat ik reeds twee knapen gelukkig had gemaakt, en dat hare kinderen evenwel zouden moeten bedelen, en zoo liet zij zich eindelijk overtuigen. Ik nam nu de kinderen bij mij; en ook deze dienen thans bij Godvruchtige lieden, en gedragen zich eerlijk en Christelijk.

Hierop kreeg ik mijnen voorgaanden jongen, deze wilde echter niet deugen, ik had hem op weg gevonden; maar wat ik ook deed, hij bleef even ondeugend, en liep eindelijk weg. Als nu deze mijne BERTRAM eerlijk en deugdzaam zijn wil, dan kan hij ook gelukkig worden.

BERTRAM had zeer aandachtig naar dit verhaal geluisterd, hij weende ook somtijds en vraagde den ouden blinden LEENDERT; of hij hem vader mogt noemen? Ja; antwoordde deze, dat moogt gij doen, want ik wil uw vader zijn en blijven.

De oude PAUL had insgelijks met verwondering geluisterd, en nu zeide hij: goede vader LEENDERT, van waar zijt gij? Deze antwoordde: van *Diesburg*, zes uren van uw dorp gelegen. Waar, vraagde hij verder, houdt gij u dan in den winter op? en LEENDERT zeide: de goede God bezorgt mij nog steeds een plekje, dan hier, dan daar, maar anders gaat het mij, gelijk onzen Heiland, ik heb geen eigen plekje, waar ik mijn hoofd kan nederleggen.

De oude PAUL ging nu in huis, sprak met zijne dochter en schoonzoon, en deze lieten zich ook door hem gemakkelijk overhalen, om den blinden LEENDERT met zijnen leidsman een kamertje en een bed te geven, waarop zij beide slapen konden. Nu hefte de oude blinde zijne handen hemelwaarts, dankte God en den goe-

goeden PAUL met tranen in de oogen, en betrok vervolgens zijne nieuwe wooning.

LEENDERT, woonde niet lang bij PAUL en zijne kinderen, of deze konden hem niet meer ontberen; want zijn omgang was zeer aangenaam, leerzaam en ſtichtelijk, ook kon hij zijne huisgenooten nog veel handreiking bewijzen, BERTRAM hielp hem ook getrouw, wanneer hij zijnen blinden vader niet behoefde te leiden.

Dit duurde omtrent een jaar, toen op eens in alle kerken van die ſtreek werd afgeleezen: dat elk die wist, waar zich de blinde ſchoenmaker LEENDERT thans ophield, verzocht werd, dit aan den Ambtman te *Diesburg* te berigten. De oude PAUL was juist in de Kerk, en peinsde wat dit wel zou beteekenen, hij was heimelijk bevreesd, dat de blinde man hier of daar eene misdaad mogt bedreven hebben. Hij verhaalde echter te huis komende aan LEENDERT, wat hij gehoord had. Deze ſtond ook wel verbaasd, maar bleef echter bedaard en gerust, en verzocht den ſchoonzoon van PAUL naar *Diesburg* te gaan, en daar te vernemen, waarom men hem opzocht, dewijl hij buiten ſtaat was om thans zelve zoo ver te gaan. Maar dit was ook niet noodig, want toen zij des middags bij elkander in de kamer zaten, en de oude PAUL juist voornemens was eene Leerrede voor te lezen, hield een aanzienlijk Heer voor de huisdeur ſtil, ſteeg ſpoedig van het paard en trad in het vertrek. Hij keek den ouden LEENDERT ſtijf aan, en ging naar hem toe. Evenwel bedacht hij zich weder en ging zitten. PAUL en de zijnen verwonderden zich zeer. De oude LEENDERT had de komst van den aanzienlijken Heer vernomen, maar zweeg ſtil, en ſprak geen woord. Nu vraagde de vreemdeling: oude man, zijt gij de ſchoenmaker LEENDERT, die te *Dies-*

burg gewoond heeft? Ja, antwoordde de blinde. Hebt gij, zoo vervolgde de Heer, niet eenen zoon gehad, die voor twintig jaren vertrokken is? LEENDERT hernam: helaas ja, maar ik heb in ruim achttien jaren niets van hem gehoord. De vreemdeling liepen de tranen langs de wangen, en hij vraagde verder: waarvan hebt gij dan gedurende dezen tijd geleefd, goede oude vader? En LEENDERT antwoordde, ik heb helaas! mijn brood voor de deuren moeten bedelen, en evenwel heeft mij de goede God genadig onderhouden, zoo dat ik geen ſtof tot klagen heb. De vreemdeling weende nog meer, en ging dus voort: ik heb wel gehoord, dat gij een braaf, vroom man zijt, maar thans is ook uwe ellende geëindigd, want uw zoon is wedergevonden, en een rijk man, ik moet u van hem groeten. LEENDERT werd nu zeer verlegen, en bleek van vreugde, hij ſtond op, als of hij tot hem wilde gaan, tastte rond met de handen, en wist echter niet waarheen. Nu kon zich echter de vreemde niet meer inhouden, hij liep naar den ouden man, viel hem om den hals, weende luid, en zeide ſnikkende: ik ben uw verloren zoon, liefſte vader! ik ben uwe verlorene JAKOB!

De oude man klemde zich nu aan den hals van zijnen JAKOB, weende luid, en dankte God. De goede PAUL en zijne huisgenooten weenden ook, maar BERTRAM juichte.

Nadat deze roerende verwellekoming geëindigd was, begon de oude man duizend dingen te vragen, en nu verhaalde hem zijn zoon, hoe hij voor achttien jaren door zielverkoopers geronzeld, en naar zee gezonden was, wat hij daar al had moeten verduren, hoe hij eindelijk in Oostindiën gelukkig was geworden en eene vrouw met een aanzienlijk vermogen getrouwd had, en nu met haar te *Amſterdam* woonde, en thans

 her-

herwaarts was gekomen om zijnen vader en vrienden op te zoeken, en hen in zijn geluk te doen deelen.

Op den volgenden dag, nam de zoon zijnen vader mede, en liet hem in een wagen naar *Diesburg* rijden. BERTRAM weende bitter, toen de oude vader vertrekken zoude, maar toen JAKOB dit zag en tevens hoorde, dat hij een braaf en trouwe jongen was, die zijnen blinden vader eerlijk gediend had, zoo nam hij hem ook mede, hem belovende, dat, zoo hij zich verder goed gedroeg, hij dan ook voor zijn geluk zou zorgen.

Toen de oude LEENDERT het huis van zijnen weldoener verliet, weenden zij alle, maar de grijze PAUL drukte hem de hand, en zeide: in de eeuwigheid zien wij elkander weder. Ja, antwoordde LEENDERT, wie Christelijk geleefd heeft, die kan zich hierin verblijden: maar thans wenschte ik toch wel te weten, waartoe mij de goede God verder gebruiken zal? PAUL echter hernam: bekommer u hier over nu niet meer, hebt gij toch als een blind arm man, reeds zoo veel goeds gesticht, hoe veel meer zult gij dit dan kunnen doen, als u God, onze Heer, gelukkig maakt! JAKOB beloofde hem in staat te zullen stellen, om veel goeds te werken, en nu vertrokken zij zamen.

JAKOB kocht in *Diesburg* een huis met een tuin, en schonk dit aan zijnen vader, en beloofde ook, dat hij hem jaarlijks eene genoegzame som zou zenden, om niet alleen gemakkelijk te kunnen leven, maar ook in staat te zijn om goed te doen aan anderen. Hij verzocht tevens BERTRAM naar de school te zenden, op dat hij iets leerde, en men hem met den tijd zou kunnen gebruiken.

LEEN-

LEENDERT nam nu zijne dochter bij zich, om zijne huishouding waar te nemen.

Thans viel echter de oude man zijne blindheid dubbel zwaar, hij had toch zoo gaarne zijnen zoon gezien. Maar ook hier voor zorgde deze, want vernomen hebbende, dat zijn vader de katarakt had, zoo ontbood hij een bekwaam Oculist, die hem gelukkig opereerde.

JAKOB vertrok nu naar *Holland*, en zond jaarlijks de beloofde som, waarvoor LEENDERT wol kocht, en eens groote spinnerij aanleide, waardoor hij veel geld won, en tevens de Weldoener der gansche streek werd.

Nu werd echter de oude PAUL, met zijne familie, door hem ook niet vergeten. PAUL had slechts eene kleine landhoeve, deze verzocht hij hem te verkoopen, dewijl hij eene grootere en betere voor hem in den omtrek van *Diesburg* gekocht had, PAUL betrok die dus met zijne kinderen.

De twee Patriarchen bezochten elkanderen *dikwijls*, en loofden God voor zijne heilige *leiding*. PAUL stierf eerst, en LEENDERT betreurde hem broederlijk.

Met der tijd werd BERTRAM zijn Compagnon, trouwde zijne dochter, en erfde, na den dood van LEENDERT, zijn huis en de spinnerij, waarmede hij vervolgens eene weverij verbond, en als een vroom, weldadig man leefde en stierf.

HET VEREDELDE KUSSEN VAN DE PAUSELIJKE MUIL.

(*Uit het Engelsch.*)

HENDRIK VIII, Koning van *Engeland*, had, om een nieuw huwelijk met ANNA BOLEIJN te kunnen

aangaan, besloten zich van zijne Gemalin, CATHARINA VAN ARRAGON, te laten scheiden, en wel onder het gezochte voorwendsel, dat het niet geoorloofd was de weduwe van eenen broeder te trouwen. Hij wilde dit echter niet doen, zonder goedkeuring van den Paus. Intusschen vond hij vele zwarigheden, die hem in den weg stonden, eensdeels in het gestadige uitstel, waarmede hij door het Pauselijk Hof in zijne verwachting werd teleurgesteld, en anderendeels in het vermogen, dat Keizer KAREL in handen had, om den baatzuchtigen en vreesachtigen Paus, die geheel in zijne magt was, naar zijnen wil te besturen. HENDRIK hoopte echter, dat KLEMENS zich eer zou laten overhalen, zijn verzoek om echtscheiding toe te staan, als hij kon slagen de meening der Geleerden voor zich te winnen. Om dit nu te bewerken, besloot de Koning een gezantschap naar het vaste land te zenden, die eerst het goeddunken der Hooge Scholen moesten halen, en dan, hierop steunende, bij het Pauselijk Hof eene Bul, daarmede overeenstemmende, zouden verzoeken.

Dit Gezantschap, aan wiens hoofd de Graaf VAN WILTSHIRE stond, en dat onder zijne leden drie Godgeleerden van den eersten rang telde, namelijk Doctor STOKESLEY, Bisschop van *Londen*, Doctor LEE, naderhand Aartsbisschop van *York*, en den beroemden Doctor CRANMER, benevens drie Heeren uit den Burgerstand, kwam in 1529 in *Italie*, toen de Paus juist te *Bologna* was, om daar den uit *Spanje* terugkeerenden Keizer te ontvangen. De Paus ontving den Keizer in de Kerk van *St. Petronius*, zittende op eenen verhevenen troon, en de geborduurde Pantoffel uitstekende, welke te kussen door vele Roomschgezinden voor de grootste eer wordt gehouden. De Keizer

buk-

bukte zich ook om deze plegtigheid te verrigten, KLEMENS liet dit echter niet toe, maar kuste de wang van zijnen Keizerlijken bezoeker.

De groote vriendschap, waarmede de veroveraar van *Rome* toenmaals den Paus vereerde, gaf WILTSHIRE weinig hoop op eenen gelukkigen uitslag zijner zending. Hij werd echter te *Bologna* vriendelijk ontvangen, en onder de gewone plegtigheden bij den Paus ingeleid. Ongelukkig had de Graaf eenen trouwen vriend, in de gedaante van eenen krulhond medegebragt, die zich veroorloofde hem op den voet te volgen, toen hij in de pauselijke gehoorkamer tradt. Terwijl WILTSHIRE nu den Paus naderde, schoof deze den fraai versierden voet van onder zijn kleed naar voren; en de gezant bukte om de toegestane gunst te ontvangen.

KLEMENS was echter niet in de beste luim; en zijne gasten waren hem zeker niet aangenaam, hoe vriendelijk hij hun ook mogt toelagchen. *Mogelijk was dit* de reden, dat de Paus zijne muil *eenigzints* haastig vooruitschoof, en dat, toen de gezant bukte om de verwachte hulde te brengen, de trouwe krulhond zich verbeeldde, dat zijnen meester eenig leed zou worden aangedaan. Dit is ten minsten zeker, dat de hond toeschoot, en de muil (en volgens PARKER, ook tevens den grooten toon van den Paus) met zijne tanden pakte. KLEMENS, die hier zoowel zijn toon, als zijne waardigheid bedreigd zag, stiet den hond met den anderen voet van zich, terwijl de Engelschen, allen tot deze plegtigheid vereischten ernst verliezende, in een, niet meer te beteugelen, luid gelach uitbarsteden.

Deze zamenloop van al wat men verkeerd zou kunnen noemen, bragt den ligt geraakten Paus in de war. Hij nam geene tweede proef om de hulde der Engelschen op zijnen voet te ont-

ontvangen, en WILTSHIRE was genoodzaakt zijne onderhandeling te beginnen zonder het voorregt te mogen genieten, waarnaar nog onlangs, zoo het scheen, een Keizer gestreefd had.

MERKWAARDIGE VERANDERING IN ZWEDEN.

Het is een merkwaardig verschijnsel in *Zweden*, dat, gelijk onder de regering der in *Zweden* geborene Koningen, de fransche letterkunde en taal, allersterkst begunstigd werd, zij thans, onder eenen Koning uit fransch bloed ontsproten, bijna geheel vergeten worden. Fransch is niet langer de taal van het Hof, en de Hofcirkel, de Kroonprins en zijne Gemalin, spreken niets dan Zweedsch in hunnen kring, en de fransche letterkunde wordt vergeten.

Als eene vergoeding hiervoor in zeker opzigt, is de zucht om uit het hoogduitsch te vertalen, in *Zweden* gedrongen. Te *Marieford* bestaat eene vertalings-fabriek, die jaarlijks een groot aantal duitsche werken levert, en slechts met grooter trouw, dan die van *Parijs* en *Londen* werkt. De duitsche letterkunde is tevens met deze vertalingen, in *Zweden*, algemeen geworden.

GODSDIENSTIGHEID VAN ZUID-AMERIKA.

In *Zuid-Amerika* bouwt bijna ieder landeigenaar op zijne goederen eene Kapel, en kort bij dezelve eene *Pulperia*. Op heilige dagen vergaderen de inwoners in de laatste, die gewoonlijk uit twee afzonderlijke vertrekken bestaat, het eene voor de gauchos (stalknechts), het andere voor aanzienlijken. Hier wordt onafgebroken gedronken en gespeeld, tot het schelletje de opheffing der hos-

hostie aankondigd. Nu worden de somtijds zeer hooge spellen opgeschort, allen snellen met een aandachtig gelaat naar de kapel, om van de heilige maagd vergeving van zonden te smeken. Maar naauwelijks is de godsdienst geëindigd, of zij loopen met verdubbelde schreden weder naar de kroeg, hervatten hun afgebroken spel, en hostie, MARIA en godsdienst zijn vergeten. Bij deze tot in den nacht voortdurende brasfingen, speelt dikwijls de Pater eene voorname rol.

DE MIERENVANGER.

In de woeste streken van *Noord-Amerika*, vindt men vooral zuidwaarts zeer groote mieren, die, gelijk de Termiten van *Afrika*, in heuvelen van meer dan twintig voeten doorsnede en hoogte, naar evenredigheid, leven. Zeker zouden deze zwermen van insekten, het groote vaste land met eenen hongersnood bezoeken, en geen plant overlaten, indien hun de natuur niet eenen vijand had verwekt, in den mierenvanger (*myrmecophaga jubata*,) een vogel, die bijna altoos op de aarde rondfladderd, zelden op een boom zit, in kleine gezelschappen leeft, en alle dagen honderden mieren verslindt.

Er zijn verscheidene soorten van deze vogels, sommige loopen, gelijk de spechten, langs de boomen, om hier de mieren op te zoeken, maar allen hebben deze neiging met elkanderen gemeen, deze insekten dood en verderf te berokkenen; men vindt ze niet in bebouwde streken, want hier zijn te weinig mieren. Hoe digter het bosch is, hoe menigvuldiger de mierenvangers zijn.

DE GODVRUCHTIGE GRIJSAARD EN ZIJNE LAATSTE LEVENSDAGEN.

Zoo de uren als dagen, de maanden als jaren
Mijns proeftijds, hoe helder of donker z' ook waren,
Zij vloden zoo ſnel als een morgenwolk heen,
Als de ſchaduw die kwam, en ſpoedig verdween.

Dus gaf de Beſchikker van alles mij wenken,
Om tijdig aan 't einde mijns levens te denken,
Mij nimmer te gunnen het uitſtel van tijd,
Mijn werk te volbrengen met luſt en met vlijt.

Zoo wilde de wijsheid van boven mij leeren,
Om nimmer onmatig een goed te begeeren,
Wel ſchitt'rend en ſtreelend, doch weinig van waard,
Het vlugtig onzekere goed dezer aard.

Ik zou dan die hemelſche wijsheid niet hooren?
Haar wenken niet achten? — haar ſtemme verſmoren?
Die dwaasheid helaas! wordt wis eens geboet,
Met gemis en verlies van het hemelſche goed.

Die dwaasheid door velen te vroeg reeds begonnen,
Haar droeve gevolgen te ſpade bezonnen,
Bemerkte ik nog tijdig, — zij vielen m' in 't oog,
Door 't licht dat de Godheid mij ſchonk van omhoog.

Ik knielde ter neder, ſloeg de oogen naar boven,
Om God uit de volheid mijns harte te loven,
En bad hem om wijsheid en kracht, om naar pligt
Mijn wandel te rigten naar 't hemelſche licht.

Ik vond in den loop mijner dagen en jaren,
Dat God mij nabij was, niet hulploos liet varen,
  Hij leide mij ſtaäg op de paden der deugd,
  En ſchonk aan mijn hart meer dan wereldſche
      vreugd.

Ik voel mijnen leefttijd ten einde zich ſnellen,
Dat ſpoedig de zeisſe des doods mij zal vellen;
  Wat mij dan verlaat, wat mij dan begeeft,
  Ik ſteun op mijn God, die 't herleven mij geeft.

Zou ik dan nog wenſchen hier langer te leven,
Daar mij mijne krachten zoo zigtbaar begeven?
  Wat is mijn verblijf, en mijn toeven op aard?
  Daar 't mij geen genoegen, geen vreugde meer
      baart.

Moet ik nu vast ſpoedig de wereld uit treden,
Ik ben met den wil mijnes Vaders te vreden,
  Ik reize gemoedigd, en blij aan Gods hand,
  Van de aarde naar boven, naar 's hemelſche land.

Ik ſtaar reeds met blijdſchap op d' hemelſche kusten,
Om mij met het Engelenheer te verlusten,
  In 't zien van mijn JEZUS, en 't kennen van God
  O zalig vooruitzigt en 't heerlijkſte lot!

Paeſens,
November 1829. B.

AAN

AAN DEN WELEERWAARDIGEN ZEER GELEERDEN HEER

S. VAN BEUNINGEN.

Na de viering van zijn Eerw's. veertigjarige Evangelie bediening, in de Hervormde Gemeente van *Utrecht*.

Den 13 Dec. 1809.

Dien sterv'ling noem ik wijs, die onder 's levens vlagen,
In voorspoed ned'rig is, in rampen kalm en groot;
Die op de zilv're kruin een Christen-kroon mag dragen,
Die 't leven hoog waardeert, — niet siddert voor den dood.
Die kroon werd heden u om d'achtb're kruin geweven;
Een gansche tempel zong, — de hemel hoorde 't lied,
Een gansche tempel bad, en dankte voor uw leven,
En uw getrouwe fleer verfmadt die bede niet.
Heb dank voor elke les, die vloeide van uw lippen!
Die lessen leven steeds voor ouderdom en jeugd!
Dan moog' de laatste zucht uw' matte borst ontglippen,
Gij leeft, en smaakt bij God de reinste hemelvreugd,
Zoo moogt gij spade uw hoofd, ter zaal'ge ruste vleijen,
Daar 't nut, door u gesticht, vertroostend om u zweeft!
Zoo ziet gij welgemoed uw' laatste sponde spreijen!
Zoo heeft VAN BEUNINGEN niet vruchteloos geleefd!

P. W. v. D.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 16den December werd de Heer AENEAS MACKAY, van *Nijmegen*, tot *Juris Romani et hodierni Doctor*, met lof bevorderd, nadat hij in de Gehoorzaal der Akademie had verdedigd: zijne *Dissertatio Historico-politica, de triplici foedere, anno* 1668 *inter Regem Angliae, Regem Sueciae et Ordines Generales Foederati Belgii, icto.*

Den 22sten Dec werd de Heer CAROLUS LUCIUS PETRUS METELERKAMP, geboren te *Wassenaar*, Zoon van den Wel Eerw. Heer JOHANNES JACOBUS METELERKAMP, Theol. Doct. en Pred. te *Delft*, met veel lof bevorderd tot Doctor der Godgeleerdheid, nadat hij, in dezelfde Gehoorzaal, had verdedigd: zijne *Dissertatio Theologica, de Paulli, ad Presbyteros Ephesiacos, oratione valedictoria; Act. cap. XX sect* 18 *seqq.*

SCHOOL-NIEUWS.

HAARLEM.

Den 22sten Dec, 1829. Heden werd hier de gewone halfjarige bevordering der leerlingen, van de Latijnsche Scholen, tot hoogere klassen, en uitdeeling van prijzen, aan boven hunne medeleerlingen uitmuntenden, gehouden. Van de eerste orde van de eerste klasse werd de veelbelovende Jongeling H. POLMAN KRUSEMAN, na het reciteren van een door hem zelven opgesteld *Carmen de Horatio coelite*, met een prijs begiftigd, en tot het Akademisch onderwijs bevorderd. Uit de

de tweede orde gingen, over naar de eerste orde: J. G. H. VAN TETS, met een prijs, en G. J. VAN [illegible]. Van de derde orde naar de tweede met een prijs J. ENSCHEDÉ. Van de vierde orde naar de derde: J. J. TEDING VAN BERKHOUT, met een prijs, P. A. DE WILDE en S. F. LEE. Van de bovenste orde van de tweede klasse werden bevorderd naar de vierde orde van de eerste klasse: W. A. SNOUCK HURGRONJE, met een gewonen prijs, en een buitengewonen in de Grieksche taal behaald, en D. LUBACH. Uit de benedenste orde naar de bovenste: G. B. VOORHELM SCHNEEVOOGD, met een prijs, W. RENÉ VAN TUIJL VAN SEROOSKERKE, J. C. HACKE en N. BEETS. Uit de derde klasse werden van de bovenste orde naar de benedenste orde van de tweede klasse bevorderd: W. J. T. VOGELAAR, met een prijs, als mede H. DEN DUNNEN, met een prijs. H. R. DE BREUK en L. DE KONING. Van de benedenste orde naar de bovenste: S. J. VAN STAVEREN, met een prijs P. BURCK, M. E. BAKKER Jz. K. E. OBERMULLER en L. VAN VALKENBURG. Uit de eerste orde van de vierde klasse werden bevorderd, naar de benedenste orde van de derde klasse: J. W. ENSCHEDÉ, met een prijs, J. ANSLIJN, J. H. MOLENBOER, A. DE GRAAFF, D. P. EVERS [illegible], J. P. HOBBE, en A. J. LANS. Van de tweede orde naar de eerste: N. D. SIJBRANDI, met een prijs. H. D. KRUSEMAN, D. J. SABELIS, J. P. ENGESMIT, [illegible] VAN TENGNAGEL DE RAAD, T. FONTEIN, C. W. DE [illegible] MORBEL en H. GERLINGS. Uit de derde orde naar de tweede: J. MUNNICH, F. VAN TAACK TRAKRANEN, met prijzen, H. A. WELLAN, F. E. FRAISSINET, J. W. VAN HAASTERT en B. C. WELLAN. Op het aan de Latijnsche Scholen verbonden Instituut, ontving uit de eerste orde H. P. KRUSEMAN, een buitengewonen prijs, gelijk ook H. DEN DUNNEN, een prijs in de talen en getuigschrift in de Mathesis; G. B. VOORHELM SCHNEEVOOGT, een prijs,

in

in de Mathesis en in de Wetenschappen en J. ENSCHEDÉ, JR. een prijs in de Mathesis. Uit de tweede orde gingen over naar de eerste: G. J. VAN HEES, met een prijs in de talen en in de Mathesis, J. H. MOLKENBOER, met een getuigschrift in de Mathesis, J. C. HACKE, met een prijs in de talen, en getuigschrift in de Mathesis, J. P. ENGELSMET, met een prijs in de talen, getuigschrift in de Mathesis en in de Wetenschappen, en in die zelfde orde ontving F. E. FRAISSINET, een getuigschrift in de talen, alsmede S. J. VAN STAVEREN, een prijs in de Mathesis en getuigschrift in de Wetenschappen, D. J. SABELIS, een prijs in de Mathesis en getuigschrift in de Wetenschappen. Van de derde orde gingen over naar de tweede: D. LUBACH, met een prijs in de talen, H. R. DE BREUK, met een getuigschrift in de talen, J. MUNNICH, met een prijs in de Mathesis en in de Wetenschappen, met W. C. DE PRILL MORELL en D. P. EVERS SOER. Van de vierde orde gingen over naar de derde: M. E. BAKKER JZ. met een prijs in de talen. J. ANSLIJN met een getuigschrift in de talen, en J. M. VAN HAASTERT. Uit de vijfde orde werd H. A. WELLAN, vereerd, met een getuigschrift in de Mathesis en in de Wetenschappen.

VEENDAM.

Den 8sten Jan. 1830. De Heer J. H. WARREN, benoemd tot Rector des hier gevestigden Gijmnasiums, in de plaats van den Heer J. IJPELAAR, die als zoodanig voor zijne betrekking tot hetzelve had bedankt, aanvaardde op heden zijnen post, met het houden eener Redevoering: *Over den gunstigen invloed van een vrij verkeer in de menschelijke zamenleving op de beoefening der oude Letterkunde.* Eene talrijke schaar van hoorderen en hoorderessen woonde deze plegtigheid bij, en voorspelde zich, zeer voldaan over derzelver afloop, op dit veelbelovend begin, den voortdusen.

renden en toenemenden bloei der school, die met de beste verwachtingen aan zijne zorg werd opgedragen. Zijne lessen zullen op maandag eerstkomende eenen aanvang nemen. Over den omvang en de inrigting des onderwijs, en de gunstige voorwaarden, op welke Leerlingen van deze en andere plaatsen, vervolgens, tot het genot deszelven worden toegelaten, kan men, op aanvrage, berigt ontvangen bij H. H. Curatoren der school, of bij den Rector bovengenoemd.

KERKNIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

BRUMMEN. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. H. MEILING, op zijn verzoek door Z. M. onzen Koning Emeritus verklaard zijnde, salvo honore et stipendio, werd den 30sten Dec. 1831. door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, Ds. P. MANDEN, Pred. te *Wilp*, van zijne betrekking op deze Gemeente, en op de Classis van *Arnhem* ontslagen, en hield den 1sten Jan. zijne afscheidsrede, predikende over 1 *Petr.* I: 25. *Het woord des Heeren blijft in der eeuwigheid, en dit is het woord, dat onder u verkondigd is.*

Na verkregene handopening is de Kerkeraad den 4den Jan. 1830 overgegaan tot de benoeming van eenen nieuwen Herder en Leeraar, en heeft tot dien

einde geformeerd het volgende twaalftal van Predikanten:

DD. P. ATTENDOORN L'ALLEMAND, Predd. te *Zoest*. A. F. KERSTEN, te *Overlangbroek*. J. HONDIUS, te *Vreeland*. C. J. L. SCHULLER, te *Staenbergen*. A. C. VAN ELDIK THIEME, te *Zetten* en *Andelst*. J. VAN DER VECHT, te *Elden* en *Driel*. J. PARÉ, Theol Doct. te *Didam*. J. H. BÖSKE, te *Hall*. P. MANDEN, te *Wilp*. H. W. DE WILDE, te *Spankeren* en *Dieren*. W. G. S. LIXRAVEN, te *Loenen*. en A. HISSINK, te *Benkemwoude*.

Op het zestal:

DD. ATTENDOORN L'ALLEMAND, KERSTEN, HONDIUS, THIEME, BÖSKE en PARÉ.

Op het drietal:

DD. ATTENDOORN L'ALLEMAND, KERSTEN en HONDIUS.

En hieruit is beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. ATTENDOORN L'ALLEMAND, Pred. te *Zoest*, aan wien de beroeping is afgezonden.

HOEVELAKEN. Zie Dec. 1829.

NIJMEGEN.

OOIJ EN *PERSINGEN* vakant. Zie Dec. 1822.

WIJCHEN EN LEUR vakant. Zie April 1824.

HEUMEN, MALDEN EN GROESBEEK. Zie Nov. 1829.

BEEK EN UBBERGEN. Zie Dec. 1829.

HUISSEN ſtaat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

ZUTPHEN.

LIGTENVOORDE, den 4den Oct. 1829. Heden mogten wij, bij de Bediening des H. Avondmaals, voor de eerſtemaal gebruik maken, van eenen tweeden zilveren Nachtmaalsbeker, zijnde ons dezelve geſchonken, door een Lid van deze Gemeente, wijlen den Heer WILLEM WIJNVELD, overleden den 30ſten April l. l. in den jeugdigen leeftijd van 22 jaren, tot innig leedwezen van allen, die zijn braaf en godsdienſtig karakter ken-

den en eerden; terwijl wij, door onzen Leeraar, tot een dankbaar aandenken voor dit bewijs van belangstelling in de godsdienst, jegens den vroeg ontslapenen jongeling, bij deze gelegenheid opgewekt werden.

DOESBURG, den 22sten November 1829. Deze dag gaf aan onze Gemeente stof van blijdschap, daar zij, in plaats van het oude, voor hare behoeften ongenoegzame Orgel, een nieuw mogt ontvangen, thans voor de eerstemaal in onze Godsdienstige bijeenkomst gebruikt. Onze jongste Leeraar, Ds. A. RADIJS, hield bij deze gelegenheid eene Godsdienstige rede, *Over de belangrijke betrekking, waarin gezang en muzijk staan tot menschenwaarde, Godsdienst en Christendom.* Een uitmuntend Koor van Zangers en Zangeressen, door het nieuwe Orgel begeleid, wisselde den Spreker in zijne rede af, en verhoogde het belang van het tegenwoordig uur. — De Heer DE VRIES, Organist te *Nijmegen*, behandelde het nieuwe Speeltuig, en wilde gaarne zijne geoefende talenten gebruiken, om des namiddags aan de Gemeente een Orgel-Concert te geven. Groot was de menigte van Toehoorders, ook van elders zamengekomen, en algemeen de tevredenheid. — Het Orgel is vervaardigd, door de Heeren E. VAN GELDER en ZOON, te *Amsterdam.*

WEHL, den 13den Dec. Onze Leeraar A. J. VAN DER BURG, eergisteren eene tweede beroeping naar *Bath*, c. a. ontvangen hebbende, heeft zich verpligt gevonden, dezelve aan te nemen, en ons heden daar van verwittigd.

EIBERGEN. Dankbaarheid maakt het ons ten pligt van hier te melden, dat onze Gemeente een aanzienlijk geschenk, bestaande uit twee zilveren Bekers, en eene zilveren Schotel, ten gebruike bij het Heilig Avondmaal, ontvangen heeft

van

van Mejufvrouw ALIDA GERHARDA SMITS, Weduwe van den Heer JOHANNES HERMANUS BERGHEGE, alhier geboren, doch thans te *Zutphen* woonachtig. Onze Leeraar, A. J. GOOSZEN, gaf ons heden, den 20sten December 1829, daarvan berigt; wij vernamen het met hartelijke blijdschap niet alleen, maar betuigen ook bij deze gelegenheid aan onze Weldoenster, die zich een duurzaam aandenken bij ons gestichc heeft, daarvoor openlijk onzen warmen dank.

GENDERINGEN, den 25sten December. Heden voormiddag op eersten Kersdag, maakte onze Leeraar, Ds. D. H. HORST, ons bekend, dat zijn Eerw. de beroeping naar de Gemeente van *Hendrik Ido Ambacht*, onder de Classis van *Dordrecht* gelegen, in afwachting der vereischte goedkeuringen, had aangenomen.

DOETINCHEM staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

T I E L.

ECK EN WIEL, den 10den Jan. Heden werd onze Leeraar, Ds. J. REPELIUS, in de dienst dezer Gemeente bevestigd, bij afstand van den Consulent, Ds. P. JOOSTING, Pred. te *Maurik*, door Ds. F. H. REPELIUS, Pred. te *Echteld*, Vader onzes Leeraars; zijn Eerw. predikte bij deze gelegenheid over 1 *Cor*. III: 10—15. *Naar de genade Gods*, — *als door vuur*. Onze Predikant hield des namiddags zijne intrerede, met de behandeling van 2 *Cor*. III: 5 en 6*a*. *Niet dat wij* — *maar des geestes*. Behalve den Bevestiger en den Consulent, hebben bij de inzegening onzes Leeraars, hem de handen opgelegd:

DD. DOEDES, Predd. van *Ingen*. SPECHT GRIJP, van *Tiel*. CORELL, van de *Avezathen*. LAMBRECHTS, van *Lienden*. GERRITSEN, van *Zoelen*. VAN BRUININGEN VAN HELSDINGEN, van *Ommeren*. POSTHU-

MUS MEIJES, van *IJzendoorn*, VAN BINSBERGEN, van *Ochten*. VAN DOLDER, van *Wageningen*. SMITS, van *Renkum* en *Heelsum*. TOEKAMP LAMMERS, van *Wamel* en *Dreumel*. en VAN DEN BRANDHOFF, van *Elst*.

HARDERWIJK.

OOSTERWOLDE, den 1sten Jan. 1830. Heden werd Ds. H. SLOTHOUBER, van *Garderen*, tot ons overgekomen, in de dienst dezer Gemeente ingezegend, door den Consulent, Ds. J. MONTIJN, Pred. te *Oldebroek*, ten grondslage zijnen Leerrede leggende 2 *Tim*: IV: 5*b*. *Doe het werk van een Evangelist*. De Bevestigde begon des namiddags zijn dienstwerk, predikende over 1 *Tim*. I: 15. *Dit is een getrouw woord, en aller aanneming waardig, dat Christus Jezus in de wereld gekomen is, om de zondaren enz.*

BARNEVELD. Zie Sept. 1829.

GARDEREN vakant. Zie hier boven.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE, den 9den Jan. 1830. Ds. J. MOLL, Jzn. tot hiertoe Predikant te *Deventer*, heeft de beroeping alhier, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, aangenomen.

ROTTERDAM.

DELFSHAVEN. Zie Dec. 1829.

ROTTERDAM. Zie Dec. 1829.

RHOON EN PENDRECHT staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

LEIJDEN.

LEIJDEN. Bij het Klassikaal Bestuur zijn benoemd

noemd, tot Praeses, Ds. J. A. PRUYGERS, en tot Assessor Ds. A. VERWEIJ, beiden te *Leijden*.

Als Gecommitteerden:

DD. C. D. USENER, te *Noordwijk Binnen*, H. VAN SCHELLE, te *Langeraar*, als Ouderling, Prof. J. H. VAN DER PALM. Secundi: DD. S. VAN DISSEL, te *Katwijk aan den Rhijn*, P. SCHOENMAKERS, te *Nieuwveen*, Ouderling, Mr. H. VAN ALPHEN, makende met de nog in functie zijnde Gecommitteerden DD. G. G. VAN DEN BROEK, te *Boskoop*, J. H. MAALSTEDE, te *Leijderdorp*, en W. M. KOOIJ, Scriba, Quaestor, Ontvanger der vakatuur penningen en Correspondens der Boekzaal, en Secundi: DD. J. HEENCK, te *Woubrugge*, G. VAN WARMELO, te *Hazerswoude* en N. BERKHOUT, te *Leijden*, het tegenswoordig Klassikaal Bestuur van Leijden uit.

HILLEGOM. de Wel Eerw. Heer J. J. RAMBONNET, heeft de beroeping alhier op hem uitgebragt, in afwachting der vereischte approbatiën, aangenomen.

DORDRECHT.

STRIJEN. Van hier is verzuimd te berigten, dat, op den 1sten November des verledenen jaars, door onzen Leeraar, P. L. JACOBS, kennis is gegeven is van het afsterven van eenen onzer voormalige Leeraren, den Wel Eerw. Heere DIDERIKUS TENDALL, laatst Emeritus Predikant van *Amsterdam*, in den gezegenden ouderdom van bijna 77 jaren, op den 22sten October l. l., in zalige ruste ingegaan. Zijn Wel Eerw. mogt in deze Gemeente slechts drie jaren, (van 1776 tot 1779,) maar met ruimen zegen het Evangelie der zaligheid verkondigen. Met aandoening vernam de Gemeente dit berigt, inzonderheid die weinigen, welke den waardigen man van nabij gekend hadden.

WESTMAAS. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer

Heer J. NOOTHAAS, beroepen zijnde naar *Nieuwe Tonge*, onder de Eerw. Clasfis van *Brielle*, heeft, na beraad, zich verpligt gevonden, die beroeping aan te nemen.

GROOTE LINDT EN HEER OUDELANDS AMBACHT. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. LEHMAN DE LEHNSFELD, heeft de beroeping naar *Domburg*, onder de Eerw. Clasfis van *Middelburg*, aangenomen

OUD BEIJERLAND, den 16den Dec. 1829. De beroeping alhier uitgebragt, op Ds D K. VAN MEERTEN, Pred. te *Stand daar Buiten*, is, door zijn Eerw. onder inwachting der noodige approbatiën, aangenomen.

HENDRIK IDO AMBACHT. De Wel Eerw. Heer D. H. HORST, Pred. te *Genderingen*, onder de Eerw. Clasfis van *Zutphen*, heeft de beroeping, alhier op zijn Eerw. uitgebragt, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, aangenomen.

ANTONIEPOLDER. Zie Nov. 1829.

DORDRECHT vakant. Zie Nov. 1829.

ARKEL. Zie Nov. 1829.

KLAASWAAL. Zie Dec. 1829.

G O U D A.

MEERKERK, den 13den December. Onze Leeraar, M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, ons heden voor drie weken bekend gemaakt hebbende, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Geervliet*, onder het Klasfikaal ressort van *Brielle*, berigtte ons heden, dat hij zich verpligt gevoeld had, voor dezelve te bedanken.

MEERKERK, den 26sten December 1829. Onze Leeraar, M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, eene tweede beroeping naar de Gemeente van *Geervliet* ontvangen hebbende, maakte ons heden bekend, besloten te hebben bij zijne eerste keuze

te

te volharden, en dus in ons midden werkzaam te blijven.

LEKSMOND, den 10den Jan. 1830. Onze Leeraar R. HELLENDOORN, eene beroeping naar de Gemeente van *Hilversum* ontvangen hebbende, heeft dezelve, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatiën, aangenomen.

GOUDA. Zie Dec. 1829.

BRIELLE.

GEERVLIET. den 15den Dec. 1829. Ds. M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, is de Eerw. Kerkeraad op heden wederom bijeen gekomen, ter beroeping van eenen Predikant.

Het twaalftal bestond uit:

DD. M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, Predd te *Meerkerk*. J. PREUIJT, te *Oudenbosch*. C. A. A. G. VAN ALDERWERELT, te *Heenvliet*. J. HUISKAMP, te *Simonshave*. C. A. H. I. LA VERGE, te *Abbenbroek*. B. I. HOMAN, te *Nieuw Vossemeer*. S. LUIJMES, te *Westkapelle*. J. GERRITSEN, te *Zoelen*. H. HULSTIJN, te *Varik*. P. STEENMEIJER, te *Ritthem*. H. MAANDAG, te *Dubbeldam*. en P. M. LOUSEN, te *Rosenburg*.

De zes eersten voor het zestal, en de drie eersten voor het driestal gekozen zijnde, is daaruit andermaal beroepen. Ds. M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, die echter andermaal voor deze beroeping heeft bedankt.

MIDDELHARNIS. Zie Oct. 1829.

KORENDIJK. Zie Dec. 1829.

NIEUWE TONGE. Zie Dec 1829.

STELLENDAM vakant. Zie Dec. 1829.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

Door Z. M. den Koning, zijn benoemd tot Praeses van het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, Ds. A. H. TER HOEVEN; en tot Assessor Ds. D. H. WILDSCHUT, beide Predikanten te *Amsterdam*, en tot Gecommitteerden: Ds. J. C. FABIUS, Pred. te *Amsterdam*, Ds. J. W. WIEGMINK, Pred. te *Naarden*, en de Heer A. BONEBAKKER, Ouderling te *Amsterdam*, en tot derzelver Secundi: Ds. F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, Pred. te *Amsterdam*, Ds. J. D. RUIJS, Pred. te *Ouderkerk aan den Amstel*, en de Heer B. HOOFTS, Ouderling te *Amsterdam*.

De aanblijvende Leden zijn: Ds. J. PRINS, Pred. te *Amsterdam*. Scriba, Ds. S. D. DE KEIZER, Pred. te *Amsterdam*, en Ds. D. SCHIFF, Pred. te *Weesp*, Gecommitteerden.

AMSTERDAM, den 3den Jan. Heden had weder een onzer Leeraren het voorregt, om gedachtenis te mogen vieren, van zijne vijftig jarige Evangeliedienst. De Eerw. grijsaard A. VAN EIJKEN, den 2den Januarij 1780. te *Berkenwoude*, in de Evangeliebediening ingezegend, had sedert dien tijd zoo veel ondervinding gehad, van de hulp en trouw zijnes Heeren, dat hij daarover openlijk en met dankbaar gevoel, tot de Gemeente sprak, naar *Matth.* XXVIII: 20, *Ziet, ik ben met uliedenalle de dagen, tot de voleinding der wereld*, zich zelven tevens en de Gemeente met deze toezegging, voor het vervolg bemoedigende. Alle 's mans Ambtgenooten gingen, bij de openlijke Godsdienstoefeningen van dezen dag, de Gemeente voor in dankzeggingen en gebeden, voor den zoo begunstigden Ambtsbroeder, Vriend en Leeraar. En mogt onze Gemeente sedert het jaar 1797,

1797, het genot hebben van deszelfs ijverige pogingen, ter harer opbouwing en stichting, gelijk vroeger de Gemeente van *Jisp*, *Deventer* en *Rhijnsaterwoude*, in dat voorregt gedeeld hadden; zij wenscht, dat het God behage, den waardigen grijsaard te blijven sterken, naar ligchaam en geest, op dat hij zijnen overigen leeftijd, naar den wensch van zijn hart, op de nuttigste wijze bestede, voor het rijk onzes Heeren.

HILVERSUM. Ds. R. HELLENDOORN, Pred. te *Lekmond*, heeft de beroeping herwaarts aangenomen.

LAREN, BLARICUM EN BUSSEM. Onze geachte Leeraar C. CAMPEGIUS VAN DER STRATEN, berigtte ons op den tweeden Kersdag, in de voorafspraak tot zijne Leerrede, het overlijden van den Wel Eerw. Heer C. AUELTS, die, in het jaar 1791 van *Hem* herwaarts gekomen, tot het jaar 1799, met getrouwheid en ijver, onder ons het Evangelie verkondigd heeft, en zich toen eene beroeping naar de vereenigde Christen Gemeente te *Dokkum*, liet welgevallen, alwaar hij onlangs in den ouderdom van 68 jaren ontsliep. De gedachtenis van dezen man, die zich door helderheid van geest, zuiverheid van beginselen, rondborstigheid van aard, en naauwgezetheid van geweten kenmerkte, en een ijverig voorstander was van het zuivere Christendom, afgescheiden van uitwendigen vorm, de gedachtenis diens regtvaardigen, blijve hier en elders in zegening!

ANKEVEEN staat vakant te worden. Zie Nov. 1829.

HAARLEM.

BEVERWIJK staat vakant te worden. Zie Oct. 1829.

UITGEEST vakant. Zie Dec. 1829.

ALK-

ALKMAAR.

Het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*, is voor het jaar 1830. dus zamengesteld:

DD. A. PIERSON, Predd. te *Alkmaar*, Praeses. A. NUMAN, te *Oude Niedorp*, Assessor. A. VAN VLOTEN, te *Alkmaar*, Scriba. J. H. WORST, te *Bergen*, Secundus.

Gecommitteerden:

DD. A. R. MAURER, Predd. te *Groetschermer*. A. GREIDANUS, te *Zuidzijpe*. F L. DER KINDEREN, te *Alkmaar*. L. MAAGH COSTERUS, te *Noordscharwoude*. en J. WELDIJK *van Limmen*, Ouderling te *Limmen*.

Secundi:

DD. T. POTTER, Predd. te *Oudorp*. J. TICHLER, te *Egmond aan Zee*. J. H. WORST, te *Bergen*. J. MAASEN, te *Nieuwe Niedorp*. en Mr. J. NUHOUT VAN DER VEEN, Ouderling te *Alkmaar*.

SCHERMERHORN, den 15den Nov. 1829. Heden deelde onze Leeraar J. J. SLOT, ons het berigt mede van het afsterven van eenen onzer vorige Leeraars, den Wel Eerw. zeer gel. Heer W. VAN VLOTEN, laatst Pred. te *Kampen*, en aldaar den 4den Nov. l. l. overleden. Was hij van het jaar 1804 tot 1807 onze Leeraar, het was zijn werkzaam leven, de ijver voor de dienst des Heeren, en de godsvrucht door hem, gedurende zijn verkeer onder ons, aan den dag gelegd, welke dien waardigen man al dien tijd hier in een zegenend aandenken gehouden hebben.

Onze Leeraar herinnerde ons daaraan, en wekte daarbij tevens op, om zulke afgestorvene Leeraren te blijven gedenken, predikende bij die gelegenheid over het nut van zulk een aandenken, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7*a*.

SCHAGEN, den 20sten Dec. 1829. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. J. VAN DER SLUIS, JOHZ. naar aanleiding van *Heb.* IV: 9—11*a*. ons het af-

afsterven bekend van den Wel Eerw. Heer, E. CHEVALIER, van den jare 1792 tot 1807 Predikant in deze Gemeente. Wij werden bij die gelegenheid opgewekt, om den Christelijken wandel des overledenen ons ter navolging voor te stellen, en den waardigen man en zijne vroegere prediking steeds te blijven gedenken.

WARMENHUIZEN, den 20sten Dec. 1829. Onze Leeraar J. C. MOHR, gaf ons heden in de voormiddag-godsdienst kennis, dat de Wel Eerw. zeer gel. Heer E. CHEVALIER, rustend Predikant van *Schagen*, die ook in deze Gemeente twee jaren lang, te weten van den 7den Nov. 1790 tot den 9den Dec. 1792 het Evangelie des vredes met lust en ijver had gepredikt, den 13den dezer te *Utrecht* was overleden, in den gezegenden ouderdom van bijna 79 jaren. Zij die zijn Wel Eerw. gekend, of zijn onderwijs genoten hadden, hoorden dit berigt met hartelijke deelneming, en onze tegenwoordige Leeraar nam uit dit sterfgeval aanleiding, om met ernst tot ons te spreken over dood en graf, daartoe ten grondslag leggende, *Hebr.* IX: 27*a*. *Het is den mensch gezet, eenmaal te sterven.*

WAAL EN KOOG OP TEXEL vakant. Zie Oct. 1829.

HEILO. Zie Nov. 1829.

ALKMAAR. Zie Nov 1829.

H O O R N.

WERVERSHOOF, den 29sten Dec. 1829. Heden werd de Gemeente alhier herinnerd, aan het overlijden van eenen harer vorige Leeraar, Ds. E. CHEVALIER, die in de jaren 1778—1787, alhier het Evangelie verkondigd heeft. De weinige overgeblevenen, die den waardigen man in de bediening gekend hebben, zijn door hunnen tegenwoordigen Leeraar Ds. PH. WASSENAAR, ernstig opge-

gewekt, om zijne lessen, ter hunner zaligheid, zich te binnen te brengen en zijne nagedachtenis in aandenken te houden.

SCHARWOUDE vakant. Zie Oct. 1825.

E D A M.

BUIKSLOOT vakant. Zie Oct. 1829.

ZUNDERDORP Zie Nov. 1829.

ZUIDERWOUDE en UITDAM. Zie Dec. 1829.

Z E E L A N D.

M I D D E L B U R G.

OOSTKAPELLE, den 22sten Nov. 1829. Onze Leeraar, Ds. J. W. A. GREVE, bepaalde ons heden, bij het overlijden van den Wel Eerw. en zeer gel. Heer A. VAN DEINSE, Predikant bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente te *Middelburg*, van wiens ijverige Evangeliebediening ook onze Gemeente, van den 24sten Mei 1789 tot den 1sten April 1792, genot heeft mogen hebben.

MIDDELBURG, den 18den Dec. 1829. Uit het vroeger bekend gemaakt twaalftal, ter vervulling der vakature, bij deze Gemeente ontstaan, door het Emeritaat van Ds. G. RIPPING, is heden, door den grooten Kerkeraad, gemaakt het volgende zes- en drietal:

Zestal:

DD. D. G. BORGSTEIN, Predd. te *Bolsward*. H. DWARS, te *Steenwijk*. A. VERWIJS, te *Deventer*. G. WALLER, te *Bolsward*. C. W. KERSTEN, te *Rhenen*. en J. M. HOOG, te *Barneveld*.

Drietal:

DD. H. DWARS, Predd. te *Steenwijk*. G. WALLER, te *Bolsward*. en D. G. BORGSTEIN, te *Bolsward*.

Uit

Uit welk drietal den 27sten Dec. beroepen is, Ds. G. WALLER, Pred. te *Bolsward*, aan wien de beroepingsbrief ook dadelijk is afgezonden.

MIDDELBURG, den 27sten Dec. 1829. Onze waardige oudste Leeraar, Ds. G. RIPPING, Emeritus verklaard, bij Koninklijk besluit van den 21sten Aug. 1829 No. 15 eindigde heden avond zijn werk als onze Herder en Leeraar, met eene Leerrede over *Eph* III: 20, 21, en nam alzoo, onder verschillende aanspraken, van ons een plegtig en aandoenlijk afscheid.

Den 15den Aug. 1790 in onze Gemeente bevestigd, mogt het zijn Eerw. niet alleen gebeuren, om op den 24sten Maart 1822 den gedenkdag te vieren zijner 50 jarige Evangeliebediening, als Predikant bij onderscheidene Gemeenten; maar hij genoot het zeldzaam voorregt, om thans op eenen 82 jarigen ouderdom, zoo door zijne uitgewerkte Leerrede, als door het vuur, waarmede hij sprak, de aandacht te boeijen van de zeer talrijke schare, die zijn Eerw. in dit oogenblik, met bewondering hoorde. Moge het God behagen, zijn Eerw. eene langdurige en genoegelijke rust van zijnen arbeid te schenken, zoo zij hij nog voor velen in de Gemeente ten zegen!

DOMBURG, den 4den Jan. 1830. Heden hadden wij het genoegen te vernemen, dat onze beroepen Leeraar, Ds. W. LEHMAN DE LEHNSFELD, Pred. te *Grootelindt* en *Heer Oudelands Ambacht*, onze beroeping had aangenomen, onder inwachting der noodige approbatiën.

MIDDELBURG, den 8sten Jan. 1830. Heden is onze oudste Emeritus verklaarde Leeraar, Ds G. RIPPING, eervol ontslagen van zijne Kerkelijke betrekkingen, op onze Classis en Gemeente, in de tegenwoordigheid van Ds. J. W. GILLISSE, Pred. te *Middelburg*, daartoe door het Klas-

Klassikaal Bestuur van *Middelburg* gecommitteerd.

KLEVERSKERKE vakant. Zie Nov. 1829.

MELISKERKE en } Zie Dec.
ONZE LIEVE VROUWE POLDER } 1829.

MIDDELBURG, eene Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1829.

Z I E R I K Z E E.

STAVENISSE, den 10den Jan. 1830. Thans vierden wij, met onzen Leeraar J. BURGERHOUDT, dankbare en heugelijke gedachtenis, van zijne juist op heden onder ons vervulde 34 jarige Evangeliedienst, en van zijne op ééne week na 40 jarige, waarvan hij er ruim twee te *Rijswijk*, in de *Neder Betuwe*, en ruim drie te *Biervliet*, in zijne onderscheidene betrekkingen, ook hier mild gezegend, met veel genoegen doorbragt; terwijl wij met hem hartelijk baden, dat zijn getrouwe Heer en zender hem nog lang meer en meer voor dezelve bekwame, en ten uitgebreiden zegen stelle!

ZIERIKZEE. Zie Oct. 1829.

HAAMSTEDE. Zie Nov. 1829.

ELKERZEE. Zie Dec. 1829.

SEROOSKERKE. Zie Dec. 1829.

NOORDGOUWE staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

G O E S.

HOEDEKENSKERKE. Onze Leeraar Ds. G. HARLEES, eene beroeping naar de Gemeente te *St. Kruis*, ontvangen hebbende, heeft, na beraad, voor dezelve bedankt, en zich op nieuw aan ons verbonden.

KRUININGEN, den 10den Jan. Heden mogt onze Leeraar, Ds. J. DAGEVOS, en wij met hem, het genoegen genieten van dankbare gedachtenis te vieren van zijne veertig jarige evangeliedienst in zes onderscheidene Gemeenten; namelijk te

Ter Heide bij *s' Hage*, te *Nieuwlekkerland*, *Zijderveld*, *Hoogblokland*, *Ouwerkerk* in *Duiveland* en *Kruiningen*. Zijn Wel. Eerw. had ten tekst, 1 *Tim.* III: 1. *Dit is een getrouw woord, zoo iemand tot eens opzieners ambt lust heeft, die begeert hij een treffelijk werk.* God, bidden wij, sterke onzen waardigen Leeraar, bij het klimmen zijner jaren, en geve hem, nog langen tijd, nuttig werkzaam te zijn, in de dienst van zijnen Heer!

'S GRAVENPOLDER vakant. Zie Julij 1829.
'S HEERENHOEK. Zie Oct. 1829.
WAARDEN. Zie Nov. 1829.
CATS vakant. Zie Dec. 1829.
BATH, c. a. Zie Dec. 1829.
SCHORE EN VLAKE. Zie Dec. 1829.

IJZENDIJKE.

ST. KRUIS. Zie Dec. 1829.

UTRECHT.

UTRECHT.

WILNIS c. a., den 8sten Januarij 1830. Alzoo, bij gunstig besluit van Z. M. den Koning, onze waardige Leeraar, Ds. E. L. DE BRUIJN, salvo honore etc. Emeritus is verklaard, zoo is zijn Eerw. door Ds. G J. VAN DER KUIJP, Predikant te *Breukelen*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Utrecht*, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. A. ZELDERS, Predikant te *Vinkeveen*, heden van zijne betrekkingen op Gemeente en Classis, behoorlijk ontslagen.

VREESWIJK, den 10den Januarij. Heden hadden wij het genoegen onzen nieuwen Leeraar, Ds.

Ds. J. F. WETTER, in ons midden te zien bevestigen. De Hoog Eerw. Hooggeleerde Heer J. HERINGA EL. Z., Theol. Doct. en Hoogleeraar te *Utrecht*, die dit werk wel op zich had willen nemen, sprak over *Titus* II: 15. *Spreek dit* enz. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en door den Consulent, Ds. J F. NIERMEIJER, Pred. te *Jutphaas*, door de Wel Eerw. Heeren N. VAN EE, Emeritus Pred. van *Vreeswijk* en W. TER NOOIJ APEL, Pred. te *Berkel* en *Rodenrijs*. Des namiddags deed de Bevestigde zijne Intrede, met *Hand.* VIII: 5, 6*a*, *En Philippus* enz.

ZEGVELD. Zie Sept. 1829.

WILNIS c. a. Zie Dec. 1829.

AMERSFOORT.

AMERSFOORT, den 24sten December 1829. De Kerkeraad alhier, op den 10den dezer uitgebragt hebbende, het navolgende zestal:

DD. J. H. DUMANS, H. J. VAN RIJNDORP, H. J. VAN HOORN, L. G. PAREAU Theol. Doct., R. G. MONTIJN en J. HONDIUS, respective Predd. te *Harmelen*, *Oudshoorn*, *Voorburg*, *Nederlangbroek*, *IJsselmonde* en *Vreeland*.

En op den 22sten daaraanvolgende dit drietal: DD. H. J. VAN RIJNDORP, H. J. VAN HOORN en L. G. PAREAU, heeft op heden daaruit beroepen, den Wel Eerw. Heer H. J. VAN HOORN, Pred. te *Voorburg*, die deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, aangenomen heeft.

TIENHOVEN vakant. Zie Junij 1829.

DE BILT. Zie Oct. 1829.

WOUDENBERG vakant. Zie Dec. 1829. Alhier is handopening verzocht en gunstig verkregen.

EEMNES BINNENDIJKS staat vakant te worden. Zie Dec. 1829. Alhier is insgelijks handopening verzocht en gunstig verkregen.

WIJK.

WIJK.

RHENEN vakant. Zie Nov. 1829.

LEERSUM. Zie Nov. 1829.

VRIESLAND.

Door de benoemingen, gedaan bij Koninklijk Besluit van den 25sten December 1829. No. 102, bestaat het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, thans uit de volgende Leden.

Uit de Classis van *Leeuwarden*.

B. NIEUWOLD, Pred. te *Leeuwarden*, President.

Secundus D. TIJSSEN, Pred. te *Leeuwarden*.

Uit de Classis van *Harlingen*.

P. CAHAIS, Pred. te *Witmarsum*.

Secundus D. P. FARRET, Pred. te *Harlingen*.

Uit de Classis van *Sneek*.

W. WINSEMIUS, Pred. te *Tjerkwerd*.

Secundus, H. MUNTINGH, Pred. te *Harich*.

Uit de Classis van *Dokkum*.

J. P. A. RIEDEL, Pred. te *Kollum*.

Sec., P. A. C. HUGENHOLTZ, Pred. te *Dokkum*.

Uit de Classis van *Heerenveen*.

J. F. KORFF, Pred. te *Oldeberkoop*.

Secundus, H. SCHLIKKER, Pred. te *Langweer*.

Uit de Ouderlingen.

A. VAN SLOOTEN, Oud-Ouderling, te *Dokkum*.

Secundus, G. W. POSTHUMA, Oud Ouderling te *Dokkum*.

Secretaris en Quaestor.

G. VAN DER TUUK, Pred. te *Berlikum*.

LEEUWARDEN.

RIJPERKERK EN HARDEGARIJP. Den 20sten Dec. 1829, heeft de tachtigjarige Leeraar dezer Gemeente, J. ENGELSMA MEMUS, Th. Doct. Emeritus, met den 1sten Jan. 1830, na alvorens, van wege het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*

door deszelfs medelid A. NIEUBUUR FERF, Predikant te *Bergum*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. F. HELLENDOORN CRAMER, Predikant te *Zuidwoude* en *Tietjerk*, van zijne Gemeente voornoemd, en zijne betrekking op de Classis, eervol ontslagen te zijn, reeds afscheid van zijne Gemeente genomen, met eene Leerrede over *Gen.* XVI: 13 *En zij noemde den naam des Heeren, die tot haar sprak, gij God des aanziens, want zij zeide: heb ik ook hier gezien naar dien, die mij aanziet?* dewijl een drietal naburige Predikanten, op zich genomen hadden, de beurten op de drie aan een volgende dagen, den 25, 26 en 27 dier maand, voor den ouden waardigen Vader waar te nemen.

Hartelijk wenscht de Gemeente, dat de goedertierene en liefderijke God haren Eerw. Vader MEBIUS, onder haar, te *Hardegarijp*, wonende, nog een lang en aangenaam genot van zijne zoo welverdiende rust moge gunnen, en hij vervolgens, dezelve, met de zalige hemelsche ruste, tot een loon voor zijnen getrouwen, ijverigen en zoo langen Evangeliearbeid, moge verwisselen.

LEEUWARDEN. Ds. A. L VAN DER BOON MESCH, Theol. Doctor en Predikant alhier, op nieuw naar de Gemeente van '*s Gravenhage* beroepen zijnde, heeft wederom voor deze beroeping bedankt.

Door alle de Predikanten dezer Gemeente, is het overlijden van Ds. T. HOOG, Predikant te *Rotterdam*, die in de jaren 1791 en 1792, hier een zeer geliefd Predikant geweest is, aan de Gemeente, met gepaste toespraken bekend gemaakt.

IDAARD, ÆGUM EN FRIENS vakant. Zie October 1829.

OOSTERMEER EN EESTRUM vakant. Zie Dec. 1829.

RIJPERKERK EN HARDEGARIJP vakant. Zie hier voor.

HARLINGEN

LOLLUM, den 27sten Dec. 1829. Na alvorens van zijne betrekking op Classis en Gemeente ontslagen te zijn, nam onze Leeraar, Ds. J. RENEMAN, naar de Gemeente van *Nieuw-Brongerga*, of *de Knijpe*, onder de Classis van het *Heerenveen*, vertrekkende, heden van ons afscheid, naar aanleiding van *Philipp.* I: 27*a*. *Alleenlijk wandelt waardiglijk het Evangelie van Christus.*

TJUMMARUM vakant. Zie Maart 1829.

MIDLUM vakant. Zie April 1829.

FRANEKER. Zie Dec. 1829.

SNEEK.

OOSTERWIERUM, den 20sten Dec. 1829. Heden werd onze nieuwberoepen Herder en Leeraar, LUCAS ARNOLDUS OFFERHAUS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, na ingekomene vereischte goedkeuringen, door den Wel Eerw. zeer geleerden Heer R. L. KUIJLSTRA, Pred. te *Rauwerd*, aan wien de Consulent, E. H. TENCKINCK, Pred. te *Britswerd*, op verzoek, dit werk had afgestaan, in de Heilige Dienst onder ons bevestigd, met eene Leerrede over *Hand.* XXVI: 29. De oplegging der handen geschiedde door den Consulent, den Bevestiger, en den Wel Eerw. Heer J. VAN CAMPEN, Pred. te *Bozum*. Waarop de Bevestigde des namiddags zijn dienst aanvaardde, met eene Leerrede over *Joh.* III: 30*b*.

BALK vakant. Zie Sept. 1829.

MOLKWERUM vakant. Zie Nov. 1829.

DOKKUM.

NES OP HET EILAND AMELAND. Zie Dec. 1829.

HEERENVEEN.

NIEUW BRONGERGA OF DE KNIJPE, den

11den Januarij 1830. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. RENEMAN, werd gisteren in de dienst bij ons bevestigd, door den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer W. LEMKE, Pred. te *Tjalkberd.* De tekst der Bevestigingsrede, 's voormiddags gehouden, was 2 *Cor.* V: 20. *Zoo zijn wij dan gezanten van Christus wege, als of God door ons bade: wij bidden van Christus wege, laat u met God verzoenen.* De Bevestigde behandelde 's namiddags, *Matth.* IX: 12*b*. *Die gezond zijn hebben den Medicijnmeester niet van noode, maar die ziek zijn.*

GORREDIJK, den 21sten December 1829. Gisteren in den voormiddag is de Wel Eerw. Heer J. BREMER, in zijn dienst als Predikant dezer Gemeente bevestigd, bij afstand van den Consulent, door den Wel Eerw. Heer A. J. VAN DER VEEN, Pred. te *Hoogeveen*, met eene Leerrede over *Rom.* XV: 7*a*. *Neemt malkanderen aan.* Des namiddags deed de Bevestigde zijne Intrede, met eene Leerrede over *Luc.* XV: 7*a* en 10. *Ik zegge ulieden, dat er alzoo blijdschap zal zijn in den hemel over eenen zondaar die zich bekeert. Alzoo, zegge ik ulieden, is er blijdschap voor de Engelen Gods over eenen zondaar, die zich bekeert.*

OUDELEMMER, den 20sten December 1829. Heden bepaalde de Wel Eerw. Heer J. HEERREN, Pred. te *Steggerden*, zijne beurt in deze vakature waarnemende, ons bij het zoo ongelukkig als droevig afsterven, van eenen onzer vroegere Leeraaren, Ds. A. H. MANTINGH, laatst Predikant te *Blankenham*, naar aanleiding van *Psalm* XC: 5, 6. *Gij overstroomt hen, zij zijn gelijk eenen slaap; in den morgenstond zijn ze gelijk het gras, dat verandert. In den morgenstond bloeit het, en het verandert; des avonds wordt het afgesneden, en het verdort.*

LIPPENHUIZEN, c. a., vakant. Zie Mei 1829

BEESTERZWAAG, c. a., staat vakant te worden Zie Aug. 1829.

OUDE EN NIJEHORNE, c. a. vakant. Zie Oct. 1829. bladz. 552.

OUDE LEMMER, c. a. Zie Oct. 1829.

HASKERHORNE, c. a. Zie November 1829.

STEGGERDEN en FINKEGA staat vakant te worden. Zie Nov. 1829.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

WIERDEN vakant. Zie Mei 1825.

HENGELO vakant. Zie Mei 1828.

KAMPEN.

BLANKENHAM, den 1sten Januarij 1830. Heden moeten wij het allertreurigst berigt mededeelen, dat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. H. MANNINGH, na op den 9den December des vorigen jaars, des morgens ten negen ure, met zijne *Echtgenoote* in volle gezondheid de herderlijke *woning* verlaten te hebben, reeds ongeveer twee uren daarna, benevens zijne Gade, en eenen hem van elders vergezellenden Gids, plotseling uit het land der levenden is weggerukt.

De Consulent dezer Gemeente, Ds. P. PARSON, Pred. te *Kuinre*, heeft ons, den daaropvolgenden Zondag, bij dat allerontzettendst sterfgeval bepaald, door eene Leerrede over *Gen.* XXVII: 2*b*. *Ik weet den dag mijnes doods niet.* Welke woorden, zoo als de Spreker eerst, onder de huisselijke overdenking dezer stoffe, vernam, juist de laatste waren, die onze afgestorvene Leeraar, den 29sten November onder ons, en den 6den December l. l., in de vakature te *Blokzijl*, behandeld heeft.

BLOKZIJL. Zie Oct. 1829.
KAMPEN vakant. Zie Nov. 1829.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

Volgens besluit van Z. M. van den 25sten Dec. l. l. No. 102. bestaat het Klassikaal Bestuur van *Groningen*, over het jaar 1830. uit de volgende Leden:

Praeses. D. HENDRIKSZ, Pred. te *Groningen*.
Assessor. J. E. WINTER, Pred. te *Zuidhorn*,
Scriba. J. P. A. WINTGENS; Pred. te *Groningen*.
Secundus M. GOUVERNEUR, Pred. te *Groningen*.
Gecommitteerden:

DD. G. REINKINGH, Pred. te *Slochteren*. Secundus, G. H. VAN SENDEN, Pred. te *Middelbert*. H. W. HAZELHOFF, Pred. te *Westerbroek*. Secundus, H. H. MENNES, Pred. te *Niezijl*. J. SCHRINER BOLT, Pred. te *Grootegast* en *Doezum*. Secundus, G. W. STUIVINGA, Pred. te *Hoogezand*. W. HOLWERDA, Pred. te *Haren*. Secundus, R. DAMSTÉ, Pred. te *Nuis* en *Niebert*. Ouderling: Jonkheer O. J. QUINTUS, Ouderling te *Groningen*, Secundus. Mr. H. O. FEITH, Oud Ouderling te *Groningen*.

LUTKEGAST. Den 6den December gaf onze Leeraar, B. P. WESTERHOF, ons berigt, dat hij eene beroeping naar *Pinallingen*, onder de Classis van *Middelstum*, had ontvangen; en den 13den daaraanvolgende vernamen wij, dat hij die beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatiën, had aangenomen. Zoo dat LUTKEGAST vakant wordt.

NOORDLAREN vakant. Zie Dec. 1829.

MARUM en NOORDWIJK vakant. Zie Dec. 1829.

WIN-

WINSCHOTEN.

VLAGTWEDDE, den 22sten Dec. Na dat op den 25sten Nov. eene nominatie was gemaakt, ter vervulling van de vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. J. VAN DEN BROEK, naar *Nieuw-scheemda*, op welke nominatie waren geplaatst:

DD. J. SPEKMAN, Predd. te *Odoorn* in *Drenthe*. E. J. BORGESIUS, te *Kolham*. B. E. BOELMAN, te *Nieuweschans*. E. HOUWERZIJL, te *Oudeschans*. J. A. UILKENS, te *Wagenborgen*. J. SLINGENBERG, te *Nieuwenhuis*, in het *Graafschap Bentheim*, benevens de Heeren DAMSTÉ en N. VIËTOR, Kandidaten bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, is uit deze nominatie op heden, door Collatoren en Stemgeregtigden dezer Gemeente, tot Predikant benoemd, Ds. J. SPEKMAN, Pred. te *Odoorn*, welke deze beroeping in beraad genomen heeft, na dat dezelve door den Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Heer Consulent Ds. H. LEEMHUIS, Pred. te *Bourtange*, dadelijk Kerkelijk was beroepen, en aan hem de beroepingsbrief was toegezonden.

WINSCHOTEN, den 26sten Dec. Op heden heeft onze jongste Leeraar, Ds. A. TONKENS, beroepen te *Oostwold*, zijne afscheidsrede onder ons gehouden, predikende bij die gelegenheid over *Petrus* 1 br. V: 10. *De God nu aller genade enz.* bezijnde zijn Eerw., den 21sten bevorens, behoorlijk ontslagen, door Ds. M. CORSTIUS, Praeses van het Klassikaal Bestuur van *Winschoten*, en Pred. te *Beerta*.

VRIESCHELOO, den 27den Dec. Na dat onze Leeraar, Ds. J. BORGESIUS, door Z. M. Emeritus verklaard, op den 17den Nov. l. l. wettig was gedimitteerd geworden, door den Scriba van het Klassikaal Bestuur, Ds. M. J. ADRIANI, als daartoe gecommitteerd, en het opzigt op de Gemeente toevertrouwd aan Ds. D. J.

SIKKEMA, Pred. te Bellingwolde, heeft zijn Eerw. op heden zijne afscheidspredikatie onder ons gehouden, naar aanleiding van *Num.* VI: 24—26. *De Heere zegene u enz.* God schenke den 70 jarigen grijsaard, eene genoegelijke rust van zijnen 42 jarigen arbeid, als Evangeliedienaar, eerst 3 jaren te *Lellens*, en de overige 39 jaren onder ons!

OOSTWOLD, den 10den Jan. 1830. Op heden is onze, van *Winschoten*, herwaarts overgekomene Leeraar, Ds. A. TONKENS, onder ons bevestigd, door den Consulent Ds. M. CORSTIUS, Pred. te *Beerta*, welke in zijne Bevestigingsrede, schetste, de betrekking van Leeraren der Christelijke Kerk, als Gezanten van Christuswege, met de daaruit voor hen voortvloeijende pligten, naar 2 *Cor.* V: 20. Des namiddags deed onze nieuwe Leeraar zijne intrede, handelende, volgens 2 *Tim.* II: 19. over de vastheid en duurzaamheid der Christelijke Kerk, en het voorregt en de pligten harer Leden.

APPINGADAM.

APPINGADAM. Den 13den Dec. 1829, werden wij voor veertien dagen, door onzen Leeraar, Ds. J. HITJER, verwittigd, dat hij een beroep had ontvangen, van de Gemeente te *Weener*, in *Oost-vriesland*, hetwelk door hem in beraad was genomen, heden gaf hij ons zijn besluit te kennen, om bij ons te blijven, en verbond zich op nieuw aan deze Gemeente, met eene Leerrede over *Philipp.* I: 27.

MIDDELSTUM.

WETZING en SAUWERD. Ingevolge acte van collatie van Mevr. C. T. CLEVERINGA, als houdende den boedel van wijlen haren Eheman, den Wel Edelen Heer Mr. J. BBBINGH, in leven Unicus Collator van *Wetsing* en *Sauwerd*, is den 15den Dec. 1829, door het Klassikaal Bestuur, doende

wat

wat des Kerkeraads is, beroepen tot Predikant in deze Gemeente, in plaats van den Heer P. DAMSMA, vertrokken naar *Onderdendam*, de Heer J. KUIZEA, Pred. te *Oude Mirdum* en *Sondel*, in *Vriesland*, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

TINALLINGEN, den 10den Dec. 1829. De Heer B. P. WESTERHOFF, Predikant te *Lutjegast*, volgens benoeming van den Hoog Wel Geb Heer B. A. ALBERDA, van *Menkema*, Unicus Collator, alhier Kerkelijk beroepen zijnde, heeft deze beroeping, onder afwachting der benoodigde approbatiën, aangenomen.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

VUGHT EN CROMVOIRT, den 10den Jan. 1830. Daar deze Gemeente tegen den 1sten April aanst. vakant te worden, zoo worden Heeren Kandidaten tot de heilige dienst uitgenoodigd, hunne predikgaven bij dezelve te willen laten hooren, en tot het verkrijgen eener predikbeurt, aanvrage te willen doen, bij haren tegenwoordigen Leeraar W. F. C. VAN LAAK

BOXMEER vakant. Zie Sept. 1829.

ENGELEN. Zie October 1829,

B R E D A.

BREDA, den 14den Jan. 1830. Volgens Koninklijk Besluit van den 25sten Dec. des vorigen jaars bestaat het Klassikaal Bestuur alhier als volgt: Praeses. DD. W. VAN VOLKOM, Predd. te *Breda*, Assessor. S. G. PRINS, te *Chaam*, C. a. Scriba. A. CHRISTIAANSE, te *Ginneken*. Secundus. A. N. VAN PELLECOM, te *Prinsenhagen*.

Gecommitteerden:

H. WESSELS, te *ter Heide*. Secundus, H. J. KROM, te

te *Willemstad*. C. J. L. SCHULLER, te *Steenbergen* Secundus, A. T. BEAUSAR, te *Klundert*. G. VAN NOUHUIJS, te *Rozendaal*. Secundus, A. VAN BERMELEN, te *Oosterhout*. R. VAN DEN BROEK, te *Zevenbergen*. Secundus, G. J. M. VAN DEN BROEK te *Etten*. A. L. KALDENBACH, Ouderling te *Breda*. Secundus, A. J. VAN ALPHEN, Ouderling te *Dongen*.

OSSENDRECHT, den 29sten Nov. 1829. Onze Leeraar maakte ons heden bekend, dat hij ook voor de beroeping naar *Doesburg* bedankt had, terwijl hij, bij die gelegenheid, tot ons sprak, naar aanleiding van 1 Cor. XV: 1, 2.

GEERTRUIDENBERG vakant. Zie Mei 1829.

OUD EN NIEUW GASTEL. Zie Nov. 1829.

STAND DAAR BUITEN staat vakant te worden. Zie Dec, 1829.

H E U S D E N.

SLEEUWIJK, den 20sten Dec. 1829. Den 13den dezer maakte onze Leeraar, Ds. IS. VAN DUUREN, ons bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente *Schore* en *Vlake*, in *Zuidbeveland*, en heden vernamen wij, dat Zijn Eerw. voor deze beroeping bedankt had.

D R E N T H E.

A S S E N.

RODEN, den 13den December 1829. Nadat Ds. J. BREMER, van hier naar *de Gorredijk* vertrekkende, op gisteren, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Assen*, Ds. S. H. A. BEGEMANN, Pred. te *Norg*, in tegenwoordigheid van den Secundus Consulent onzer Gemeente, Ds. J. H. HEERSPINK, Pred. te *Veenhuizen*, van zijne betrekking op de Classis van *Assen*, en van deze Gemeente was ontslagen, nam hij heden afscheid van ons, met eene Leerrede

over

over 1 Cor. XVI: 23, 24. *De genade des Heeren Jezus Christus zij met ulieden. Mijne liefde zij met u allen in Christus Jezus.*

PEIZE, den 4den Jan 1830. Onze nieuwe Leeraar, Ds. J. L. TONCKENS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, werd hier gisteren in de H. dienst bevestigd. De bevestigings-Leerrede werd gedaan, bij asstand van den Consulent Ds. J. J. METZLAR, Pred. te *Eelde*, door Ds. J. MULDER, Pred. te *Groningen*. Zijn Eerw. had tot tekst 1 *Tim.* IV: 11—16. *Beveelt deze dingen en leert ze enz.* De oplegging der handen geschiedde door den Consulent. Des namiddags aanvaardde de bevestigde zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Joh.* IX: 4. *Ik moet werken de werken des genen die mij gezonden heeft.*

RODEN. Na verkregene handopening, is hier tot Predikant beroepen, Ds J. H. REDDINGIUS, G. Z. Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van Groningen.

MEPPEL.

WAPSERVEEN, den 29sten Dec, 1829: Heden is de Kerkeraad wederom overgegaan tot het doen eener nieuwe beroeping, bij welke de keuze bepaald is op den Wel Eerw. Heer J. M. DOORNBOS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*. Deze beroeping geschiedde in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. P. P. CLINGE, Predikant te *Vledder*, terwijl, nevens den beroepen Leeraar, op de nominatie is geplaatst geweest, de Heer J. H. REDDINGIUS, GZ. Kandidaat bij bovengemeld Kerkbestuur.

VLEDDER, den 31sten Dec 1829. Op den avond van dezen laatsten dag des jaars, had onze Gemeente het groot genoegen, dat haar waardige Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. P. P. CLINGE, dankbare gedachtenis vierde van zijne

vol-

volbragte vijf en twintig jarige Evangeliedienst in de Gemeenten van *Oostburg*, *Ruinen* en *Vledder*; zijn Eerw. leide ten grondflag zijner rede, *Gen* XXXII: 10a. en nam daaruit aanleiding om, in dit plegtig uur, zoo rijk in herinnering aan Gods weldadigheid en trouw, een woord van opwekking tot ons te fpreken, en onze gemeenfchappelijke dankzeggingen tot den Allerhoogften op te zenden.

God, bidden wij, fpare nog lang zijn nuttig en werkzaam leven, fchrage zijn Eerw. op het pad, welks bewandeling in dit land der vreemdelingfchap, nog voor hem overig is, met nieuwe kracht; en doe *Vledders* Gemeente nog vele jaren de vrucht genieten, van zijnen getrouwen Evangelie arbeid.

WAPSERVEEN, den 2den Jan. 1830. Heden heeft de Kerkeraad berigt ontvangen, dat Ds. J. M. DOORENBOS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbeftuur van *Groningen*, de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping, onder inwachting der vereischt wordende goedkeuringen, heeft aangenomen.

WAALSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE. De Wel Eerw. zeer gel. Heer P. J. L. HUËT, Pred. te *Amfterdam*, na eenige dagen beraad, voor het beroep op hem uitgebragt, bedankt hebbende, heeft de groote Kerkeraad der Waalfche Gemeente, den 29ften Dec. l. l. het volgende drietal gemaakt, als:

DD. L. PATOIR, Predd. te *Leeuwarden*. D. SERRURIER, te *Haarlem*. en J. H. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, Kandidaat.

En in dezelfde zitting daaruit beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer L. PATOIR, Pred. te *Leeuwarden*, die, na beraad, en onder inwachting

ting der noodige approbatie, dit beroep heeft aangenomen.

VOORBURG vakant.

LIMBURG enz.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT. Bij besluit van Z. M. den 25sten December 1829, No. 102. is tot de jaarlijksche afwisseling van het Klassikaal Bestuur, bij vernieuwing aangesteld, tot Lid Ds F. C. GRIMM, Pred. te *Sittard*, die tevens als Praeses blijft fungeren, tot Secundus, Ds. J. WATEN BEGEMANN, Pred. te *Roermonde*.

MAASTRICHT. *Hoogduitsche Protestantsche Gemeente*. Nadat de beroeping, uitgebragt op Ds. H. C. STRAETER, door zijn Eerw. aangenomen was, is dezelve, van wegen het Klassikaal Bestuur, op den 7den December a. p. geapprobeerd geworden, — en had onze Gemeente, op den 3den Januarij l. l. het genoegen, dezen onzen nieuwen Leeraar onder ons bevestigd te zien, bij schikking met den Consulent, Ds. M. P. MOLIÈRE, door den Wel Eerw. zeer geleerden Heere GRÜNEWOLD, Pred. bij de Evangelische Gemeente te *Aken* en *Vaals*, predikende over *Matth.* IX: 37, 38. *Toen zeide Jezus tot zijne discipelen, de oogst is wel groot* enz. — en hield onze Leeraar 's namiddags zijne Intrerede, over 1 *Cor.* IV: 2. *En voorts wordt in de uitdeelers vereischt, dat elk getrouw bevonden worde.*

BRUSSEL.

ANTWERPEN, den 10den Nov. De Kerkeraad vergaderd om gevolg te geven, aan de gunstige beschikking Z. Maj. tot benoeming van eenen tweeden Predikant, voor de steeds toenemende Protestantsche Gemeente alhier, heeft op vertoonde

de acte van collatie, van Z. M. als zoodanig beroepen, den Wel Eerw. Heer W. F. C. VAN LAAK, thans Predikant te *Vught*, welke deze beroeping heeft aangenomen.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

ROTTERDAM
HAARLEM
GOUDA
NIEUWKOOP en
WADDINGSVEEN } vakant.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

DOETINCHEM, den 27sten Dec. 1829. Op heden nam onze naar *Bodegraven* beroepen Leeraar, Ds. G. H. G. LAGERS, van ons affcheid, met eene Leerrede over *Philipp.* IV: 7.

AMSTERDAM, den 6den Jan. 1830. In de gewone kerkbeurt van dezen avond, (welke daartoe door het Eerw. Kerkbestuur dezer Gemeente aan de Sijnodale Commissie onzer Kerk gereedelijk was afgestaan,) heeft de inzegening van den, in de Gemeente van *Edam*, tot Predikant beroepenen Proponent A. J. SCHRODER plaats gehad. De voorbereidende Leerrede werd door den Secretaris der Sijnodale Commissie, Ds. J. SCHULTZ, Pred. in *'s Gravenhage*, gehouden, over *Eph* II: 17—22. De inzegening zelve geschiedde, ingevolge de Wet, door den President der Commissie, Ds. G. H. LAGERS, Pred. bij de alhier gevestigde Gemeente, in de oplegging der handen bijgestaan, behalve door den voornoemden Secretaris, door de Hoog Eerw. Heeren EBERSBACH en SARTORIUS, buitengewone Hoogleeraren

aan

aan het Luthersch Seminarium alhier, en Predikanten bij de Plaatselijke Gemeente. Een niet onaanzienlijk getal van Bestuurderen en Leden dezer kerke, benevens verscheidene andere Toehoorderen, hebben deze even aandoenlijke als belangrijke plegtigheid, naar men vertrouwen mag, met een waar genoegen en niet zonder eigene stichting bijgewoond.

BODEGRAVEN, den 10den Januarij. Op heden smaakte deze Gemeente het gewenscht genoegen, haren nieuw beroepen, van *Doetinchem*, tot haar overgekomen Leeraar, Ds. C. H. G. LASIUS, in haar midden als zoodanig te zien optreden. In de voormiddagsgodsdienstoefening werd zijn Eerw. (bij afstand van den Consulent, den laatstvoorgaanden Leeraar dezer Gemeente, thans Pred. bij die te *Amersfoort*, Ds. G. D. OTTO,) door zijnen achtingwaardigen Vader, Ds. G. H. LASIUS, President der Evangelisch Luthersche Sijnode, en Predikant in de Gemeente van *Amsterdam*, der Gemeente voorgesteld en in zijne dienst bij dezelve bevestigd, met eene Leerrede over *Matth.* IX: 36—38, terwijl de Bevestigde des namiddags zijn werk aanvaardde, met eene Leerrede over 1 *Cor.* IV: 1. Bij beide gelegenheden was het Kerkbouw vervuld met Toehoorderen, en de Plaatselijke Regering tegenwoordig; terwijl de namiddaggodsdienst ook door de Hervormde Predikanten van hier en het naburig *Zwammerdam*, alsmede door de Evangelisch Luthersche Predikanten van *Woerden* werd bijgewoond, en beide deze plegtigheden, waarvan de eigenaardige indruk nog zoo aanmerkelijk door de nauwe en teedere betrekking tusschen Bevestiger en Bevestigden verhoogd werd, op de meest stichtelijke wijze zijn afgeloopen.

LEIJDEN. Onze oudste Leeraar, Ds. GEORGE HENDRIK REICHE, van den jare 1799 tot in 1817,

 (se-

(sedert wanneer zijn Eerw. daartoe, wegens gekrenkte zielsvermogens, buiten staat was,) onder ons ijverig werkzaam geweest, in de waarneming van het Predikambt, overleed op den 10den Januarij 1830, ten gevolge van eene spoedig toegenomene verzwakking, juist op zijn verjaardag, in den ouderdom van zeven en zeventig jaren.

Op Zondag den 17den dezer, werd 's mans verscheiden op eene allezins treffende en gepaste wijze gevierd, en eene billijke hulde aan zijne nagedachtenis toegebragt, in eene opzettelijk daartoe ingerigte *Godsdienstoefening*, welke des avonds plaats had, en waarbij deszelfs Ambtgenoot, in gewone werkelijke dienst, Ds. H. J. MATTHES, eene hartelijke en aandoenlijke Lijkrede hield, over *Hand.* XI: 24a. *Want hij was een vroom man.* In het eerste gedeelte dezer rede, werd door den begaafden Spreker aangetoond, dat ook de waardige overledene zulk eene lofspraak, als in den tekst aan BARNABAS, een der voornaamste Leeraren te *Jeruzalem*, gegeven werd, ten volle verdiende; wordende, in het tweede, allen, die hem gekend hadden, bijzonder zijne (op één na) tegenwoordig zijnde Kinderen, Leerlingen en Vrienden, de Leeraren, Voorstanders en Leden der Gemeente opgewekt, om den waarlijk vromen man, boven al door eene getrouwe navolging, te vereeren.

EDAM. Zie Nov. 1829. en hier boven onder *Amsterdam.*

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE, den 13den December 1829. Op heden had alhier eene zeldzame Godsdienstige plegtigheid plaats; — aan eenen Israëliet, door onzen Leer-

Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. M. WOLFF, in de waarheden van de Christelijke Godsdienst onderwezen, en vervolgens, na het afleggen zijner Geloofsbelijdenis, tot Lidmaat dezer Gemeente aangenomen, werd de H. Doop toegediend, en door hem met diepen eerbied ontvangen; bij welke gelegenheid onze Leeraar eene doelmatige en treffende Leerrede hield, over *Joh.* IV; 24. Buitengewoon groot was de zamengevloeide schare, onder welke zich ook eenige Joden bevonden.

God make deze plegtigheid in de gevolgen vruchtbaar en gezegend, en geve, dat deze Dopeling, door eenen regt Christelijken wandel, aan Jezus Kerk tot luister, en voor velen ten voorbeeld strekken moge!

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

WEENER. Na dat de Wel Eerw. Heer, H. J. HITJER, Pred. te *Appingadam*, voor onze beroeping bedankt had, is, uit dezelfde nominatie, terstond beroepen, de Wel Eerw. Heer C. W. WYCHGRAM, Pred. te *Buitenpost*, doch die, na beraad, insgelijks verklaard heeft, daarvoor te bedanken.

WEENER blijft alzoo nog vakant.

KLEIN MIDLUM. Na het bedanken van den Wel Eerw. Heere J. EBELING, Pred. te *Weener*, is de nominatie alhier aangevuld met den Wel Eerw. Heer J. WYCHGRAM, Pred. te *Neermoor*, en na dat deze ook gepredikt heeft, is nu beroepen de Wel Eerw. Heer R. VAN DER SLUIS, Pred. te

te *Bonda*, die echter ook verkozen heeft, daarvoor te bedanken.

KLEIN MIDLUM blijft dus ook nog vakant.

OLDERSUM, ééne Predikantsplaats vakant.

JEMGUM, eerste dienst vakant.

UPHUIZEN. Zie Dec. 1829.

CANHUIZEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

GANDERSUM. Zie Dec. 1829.

JARSUM vakant. Zie Dec. 1829.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NOORDHOORN vakant. Zie Sept. 1829.

KONINGRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KREITS SIJNODE WESEL.

SCHERMBEEK twee Predikantsplaatsen vakant.

KLEEVE.

KLEEVE vakant. Zie Nov. 1825.

BERIGTEN.

De Ondergeteekende Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Leijden*, verzoekt de Kerkeraden, onder de Classis van *Leijden*, dat zij gelieven zorg te dragen, dat de Klassikale Quota over 1830, voor of op den 1sten Maart aanstaande vracht vrij aan hem bezorgd worden, overeenkomstig Art. 9. van het reglement op de Klassikale kosten, zullende voor de Gemeenten, die dit verlangen, quitantien voorhanden zijn, bij VAN BENTEM, Boekverkooper te *Leijden*.

W. M. KOOIJ.

De Kerkeraden en Kerkvoogden der Hervormde Gemeenten, onder het Klassikaal Ressort van *Edam*, worden bij deze aangemaand, om, overeenkomstig Art. 9, van het Reglement op de Klassikale kosten, en Art. 13. van het Regulatief van het Klassikaal Bestuur, hunne Quota's over dit Jaar 1830, vóór den eersten Maart aanstaande vrachtvrij te bezorgen aan den ondergeteekenden Quaestor, van het Klassikaal Bestuur.

W. BOOMKAMP,
Pred. te *Edam*.

Onderwijzers in de Godsdienst, eene acte van toelating bezittende, en genegen den in *Haarlem* openstaanden Catechiseermeesterspost, op een jaarlijksch tractement van ƒ300 en uitzigt op meerdere voordeelen, te vervullen, worden uitgenoodigd, zich met gefrankeerde brieven, voor den [illegible] Februarij te adresseren, bij Ds. C. HACKE, President der Commissie van Toezigt op het Godsdienstig onderwijs, bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente te *Haarlem*.

Van de Kerkelijke Kaart, voor de Protestantsche Kerken in het Koningrijk der Nederlanden, in den jare 1824 en 1825 uitgegeven, door den Heer LEERS, zijn nog eenige weinige Exemplaren voorhanden, waarover nog zoude kunnen worden beschikt. — Indien de Heeren Predikanten, in bijzonderheid die sedert voornoemde jaren in dienst zijn getreden, van deze aanbieding gebruik mogten willen maken, om zich als nog van een Exemplaar te voorzien, verzoekt men, daar van ten spoedigste opgave te doen aan den Scriba van het Klassikaal Ressort, onder welk hunne Standplaats gelegen is.

LEVENSBERIGTEN.

NOORD-HOLLAND.

DIDERICUS TEN DALE, wiens Vader Predikant was te *Noorden*, en aldaar den 14den Augustus 1752 overleed, werd na 's Vaders dood, op den 10den December 1752, te *Delft* geboren; genoot aldaar zijne eerste opvoeding en onderwijs, en volbragt zijne Akademische Letteroefeningen te *Utrecht*.

Den 27sten November 1774, werd hij tot Predikant te *Amerongen* bevestigd, vertrok van daar in 1776 naar *Strijen*, en vervolgens in 1779 naar *IJsselmonde*.

Later in 1784, tot Predikant te *Wageningen* beroepen zijnde, heeft hij die Standplaats den 24sten Augustus 1788, met het Leeraar-Ambt bij de Hervormde Gemeente te *Amsterdam* verwisseld, en bleef hij onder het getal harer Leeraren behooren, tot dat hij, door vermeerderende zwakheid en hevige ligchaams smerten verpligt om zijne rust te zoeken, op den 17den Julij 1817, door Z. M. onzen geliefden Koning, behoudens eer en bezoldiging, gunstig Emeritus werd verklaard.

Van toen af, bewoonde hij den meesten tijd te *Delft* de ouderlijke woning, in welke hij, op den 22sten October 1829, zacht en zalig overleden is.

Hij laat eene bejaarde Weduwe en drie Kinderen achter, van welke de oudste Zoon, Ds. J. G. H. TEN DALE, thans te *Bergharen* en *Hernen*, in het Ambt tusschen *Maas* en *Waal*, het Evangelie bedient, en 's Vaders voetstappen tracht te drukken.

In alle de Gemeenten, aan welke de Overledene het woord Gods verkondigd heeft, is van hem eene aangename en gezegende gedachtenis achtergebleven, want zijne trouw en liefde bleek in al zijnen arbeid; terwijl hij ook rustende, door zijn voorbeeld

teeld stichtte, en door het beoefenen van Christelijke weldadigheid bewijzen gegeven heeft, dat het hartelijk geloof in den Verlosser de bron was, waaruit zijne godvrucht voortsproot; dit geloof heeft hem onder wederwaardigheden en beproevingen vertroost, onder smarten gesterkt, en hem dien vrede des gemoeds gegeven, met welken hij het einde zijnes levens, vol van de blijde hoop der zaligheid, te gemoet zag, en ingegaan is in de vreugde van zijnen Heer!

ZEELAND.

MIDDELBURG. Op den 10den Oct. 1829, is, in den ouderdom van bijna 81 jaren, overleden, de Wel Eerw. Heer HENDRIK ANTHONIE SCHUTTE, sedert het jaar 1826 emeritus Predikant van *Oostkappelle*. Zijn Eerw. was geboren te *Aalten*, den 30sten Jan. 1749, volbragt zijne Akademische loopbaan te *Utrecht*, en werd, in het jaar 1776, onder het getal der Proponenten aangenomen, en al spoedig in de Gemeente te *Oosterland*, *Stroe* en den *Oever*, op het *Eiland Wieringen*, onder de Eerw. Classis van *Alkmaar*, bevestigd. Zijn Eerw. verwisselde deze standplaats in het jaar 1789, met *Schoondijke*, en werd van daar, in het jaar 1797, naar *Kerkwerve* beroepen. Slechts twee jaren nam hij de Herderlijke dienst aldaar waar; want, in het jaar 1799, beroepen wordende in de Gemeente *Oostkappelle*, deed hij zijne intrerede op den 22sten April te dier plaatse, alwaar hij ook met de meeste getrouwheid zijne dienst heeft waargenomen, tot dat in 1826 eene langdurige ziekte hem verpligtte, zijne rust te vragen, die hij salvo honore et stipendio verkreeg.

Zijn Eerw. was in het jaar 1778 gehuwd, met Me-

Mejufvrouw GRADA CHRISTINA BREVENIER, die hem 10 kinderen schonk, doch welke Echtgenoote den 18den Dec. 1823, hem door den dood werd ontnomen. Door zijne zes nog in leven zijnde kinderen, wordt, met de behuwd kinderen, het verlies van den besten Vader hartelijk betreurd.

Zijne nagedachtenis zal bij de Gemeenten, in welke hij werkzaam is geweest, en bij allen die hem gekend en gemeenzaam met hem hebben omgegaan, nog lange in zegening blijven.

MIDDELBURG, den 9den Januarij 1830. Op den 19den November des vorigen jaars, is alhier in den Heere ontslapen, de Wel Eerw. zeer Geleerde Heer ANTONIUS VAN DEINSE, Predikant der Nederduitsche Hervormde Gemeente; — een man, met regt algemeen in zijn leven hooggeacht en bij zijn dood diep betreurd. Een gedenkteeken sta dan hier ter zijner eere opgerigt, ten einde eenige hulde aan zijne verdiensten toe te brengen, en velen ter zijner navolging op te wekken.

Hij werd den 11den Mei 1764, te *Sluis*, in het voormalig *Staats-Vlaanderen*, nu een gedeelte der Provincie *Zeeland*, geboren, uit zeer achtingswaardige ouders, met name JOHANNES VAN DEINSE en JOHANNA MARGARETHA WILLEMSEN, van welke hij eene godsdienstige opvoeding ontving.

Van de eerste ontwikkeling zijner vermogens af, was zijns vaders verlangen, dat hij, in de keus van een beroep, zijnen grootvader, den Heer ANTHONY VAN DEINSE, Predikant te *Aardenberg*, mogt navolgen. Hij daarentegen, opgevoed in een woelig koopmansbedrijf, had meer neiging om in dit laatste geplaatst te worden. Op het dringend aanhouden zijner ouders, was hij hun nogtans gaarne ter wille, en heeft naderhand steeds met dankzeg-

ging

ging zich verblijd, dat God zijn jeugdig hart daartoe geneigd had.

Op zijn zevende jaar vertrokken zijne ouders met er woon naar *Middelburg*, en reeds vóór zijn elfde was hij aldaar onder de leerlingen op de Latijnsche school; bij het verlaten derzelve, hield hij eene Latijnsche redevoering: *Over de vervolgingen der Waldensen*, kort daarop door hem zelf in Nederduitsche dichtmaat overgebragt en uitgegeven.

Hij zette vervolgens zijne studiën voort, eerst aan het Athenaeum te *Middelburg*, daarna te *Lingen*, en eindelijk te *Utrecht*, waar hij, in Maart 1787, Proponent werd. Hierop volgde al spoedig een beroep naar *Gapinge* in *Walcheren*, in welke Gemeente hij den 29sten Julij van het genoemde jaar werd bevestigd. Nog geen twee jaren aldaar gestaan hebbende, werd hij beroepen naar, en den 24sten Mei 1789 bevestigd te *Oostkapelle*, waar zijn dienstwerk bijzonder aangenaam was, niet alleen aan de Gemeente, maar ook aan vele aanzienlijken, welke op hunne Buitengoederen, toen in de nabijheid van dat dorp gelegen, hun verblijf hielden. Bijzonder sprak hij dikwijls en met veel genoegen van zijn verblijf, Ambtgenooten en Vrienden te *Zutphen*, in welke stad hij, van den 8 April 1792 tot 26 Maart 1797, het Evangelie met lof en zegen verkondigde. In die maand volgde hij de roepstem der *Middelburgsche* Gemeente op, werd in dezelve den 9den April bevestigd, en arbeidde aldaar, tot zijnen dood toe, met groote opgewektheid, met gemoedelijke trouw en tot uitgebreiden zegen. Niet alleen maakte hij veel werk van zijne openbare leerredenen, maar hield ook menigvuldige cathechisatiën, door eene talrijke schaar van leerlingen uit allerlei standen en van allerlei jaren bezocht; terwijl hij bijzonder de gaaf had, om zich naar aller vatbaarheid te schikken, en voor allen zijn onderwijs zoowel aangenaam als nuttig te maken.

Bij zijn eigen werk vervulde hij niet zelden predikbeurten, voor oude, ongestelde of zwakke ambgenooten, en heeft als zoodanig, vooral in de jaren 1810 tot 1815, toen het Ministerie te *Middelburg* zeer zwak was, en nog bovendien de bijna herderlooze Gemeente te *Vlisſingen* gedurende eenigen tijd hulp bood, groote dienſten bewezen; zoodat hij zelfs 147 beurten in één jaar waarnam.

In velerlei betrekkingen was hij daarenboven in *Middelburg* werkzaam, en deed ongeloofelijk veel af. Ten einde zijn talrijk kroost eene opvoeding naar zijnen wensch te geven, verzocht en verkreeg hij de aanſtelling tot *Praeceptor der Latijnſche School*, in welke betrekking hij twintig jaren lang volhardde, wordende den 31ſten December 1822, ſalvo honore et ſtipendio, van dezelve ontſlagen. Gedurende een groot gedeelte van dien tijd nam hij niet alleen het ſchoolonderwijs waar, maar zonderde nog eenige uren dagelijks af, tot het geven van private lesſen in de Latijnſche Taal. Nog meer werd zijn werkkring uitgebreid, door zijne benoeming in het jaar 1822, tot *Districts Schoolopziener*, — een post, dien hij tot zijnen dood heeft behouden, en die, bij de invoering der nieuwe Schoolinrigtingen, gelijk elk deskundige weet, vooral in de eerſte jaren, niet weinig moeite en tijd kostte; te meer, daar hij nog bovendien een zeer werkzaam Lid was van de School-Commisſie der Maatſchappij: *Tot Nut van 't Algemeen.* En evenwel wist hij nog gelegenheid te vinden, om als Lid van genoemde Maatſchappij, alsmede van het *Zeeuwſche Genootſchap* der Wetenſchappen van tijd tot tijd zeer belangrijke voorlezingen te doen, — om als Directeur van het *Bijbel- en Zendeling-Genootſchap*, nuttig werkzaam te zijn, en in onderſcheidene omſtandigheden des dagelijkſchen levens, velen door zijnen raad en hulp gewigtige dienſten te bewijzen. En dit alles geſchiedde door

een' man, die tevens huisvader was van een talrijk gezin.

Den 28sten September 1790 te *Middelburg* in den echt getreden, met Mejufvrouw SARA JACOBA DE PUIJT, werden hem uit dit huwelijk geboren elf Zonen, van welke nog acht, en zes Dochters, van welke nog drie in leven zijn. Tot zijne groote blijdfchap genoot hij het zeldzame voorregt, dat hij een' der eerstgenoemde onder zijne Ambtgenooten, ruim vijf jaren lang, mogt tellen. Een geruimen tijd hadden deze waardige Ouders dertien kinderen gelijktijdig in leven; offchoon nu deze echtverbindtenis eene milde bron was van die groote en edele genoegens, welke de vruchten zijn van onderlinge liefde en ouderlijke vreugde, zoo kon het niet anders, of dit talrijk kroost moest de zorg van zulk een' voortreffelijken Vader aanmerkelijk doen toenemen, vooral in de bezwarende tijden, die wij beleefd hebben.

Zoo overladen van bezigheden, fcheen hij niet meer te kunnen dragen. Het tegendeel evenwel bleek, toen hij in 1815 door Z. M. den Koning benoemd werd tot Lid der *Confulerende Commisfie in 's Gravenhage*, zamengeroepen tot het ontwerpen van een algemeen Reglement voor het Beftuur der Hervormde Kerk in Nederland. Niet alleen aanvaardde hij die benoeming, maar ook de op dezelve gevolgde aanftellingen tot Prefident van het Provinciaal Kerkbeftuur van *Zeeland*, en Praefes van het Klasfikaal Beftuur van *Middelburg*, van het jaar 1816 tot zijnen dood, — tot Lid der Sijnode voor de jaren 1816 tot 1825, en tot Prefident der laatstgenoemde Vergadering, voor de jaren 1820 tot 1825. Hoe hij zich in deze betrekkingen, in weerwil zijner overige veelvuldige bezigheden, van zijne pligten gekweten heeft, weet elk, die met hem in dezelve heeft gearbeid. Gewigtige dienften heeft hij daarin aan zijne Gemeen-

meente, Ambtsbroeders, ja, aan de gansche Vaderlandsche Kerk bewezen. Zijne ongemeene bekwaamheid in het beleid van zaken als Voorzitter, en in het algemeen de geest van wijsheid, gematigdheid en liefde, welke hem bezielde, werden door zijne Medebroeders gereedelijk erkend en hoog geroemd. Geen wonder dan, dat Z. M. de Koning, ter erkentenis van zoo veel verdiensten, inzonderheid in zijne laatstgenoemde betrekking, hem, bij besluit van den 24sten Julij 1824, benoemde, tot *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw.*

Om in zoo vele zoo gewigtige betrekkingen met zoo veel nut en lof steeds werkzaam te zijn, behoorden groote, meer dan gewone talenten. En deze bezat onze VAN DEINSE in waarheid. Wie hem kende, en omgang met hem had, moest telkens, moest bij elke gelegenheid, meer en meer hem bewonderen, hoogachten, liefhebben.

Hij had de gave om alles wat hem voorkwam, terstond te bevatten, en met zoo veel juistheid en schranderheid te beoordeelen, dat hij zich doorgaans in staat gevoelde, om de zaken zichzelven en anderen in het regte licht voor te stellen: geheel wist hij zijne gedachten onder allerlei afleidingen te bepalen bij die onderwerpen, met welke hij zich wilde bezig houden. Meermalen besteedde hij in de Kerkeraads Vergaderingen den tijd, gedurende welken anderen adviseerden, tot het stellen van rapporten of brieven, en kwam de beurt aan hem, dan sprak hij somtijds een kwartier uurs lang, over het behandelde en gesprokene met zoo veel kennis en juistheid, dat zijn gevoelen niet zelden algemeenen bijval vond. Uitgebreid waren zijne kundigheden, en helder zijne begrippen, getrouw en vaardig de werkingen van zijn geheugen, groot zijne ingenomenheid met alles, wat naar zijne overtuiging waar, goed, en edel was, en offschoon vrede-

delleveid, maar van harde middelen, gereed tot opoffering van zijn eigen gevoelen — wanneer hij of overtuigd werd, of als het zaken van minder aanbelang gold, in andersdenkenden groot vertrouwen stelde; zoo ontzag hij echter niemand in het opvolgen zijner overtuiging aangaande de volbrenging zijner pligten. Vurig van geest zijnde, werkte hij doorgaans, niettegenstaande zijne veelvuldige bezigheden, met ongemeene levendigheid en opgewektheid. Warm was zijn ijver, bijzonder voor de belangen van het Christendom, gelijk hij ook alle inrigtingen tot bevordering derzelve, naar zijn vermogen, door woord, voorbeeld en bijdragen ondersteunde.

Dierbaar moest hem, bij zoo vele bezigheden, zijn tijd zijn; ook was hij bijzonder zuinig op denzelven; en toen hij in de kracht zijnes levens zich bevond, zelfs des winters, reeds voor vier uur dagelijks aan het werk, latende van zijne tusschen uren niets verloren gaan. Niet zelden verwisselde hij, in de waarneming zijner weekbeurten, de school, na naauwlijks noemenswaardige verpozing, met den Predikstoel, en deed dan Kapittel-Leerredenen, zelfs over zeer moeijelijke plaatsen der Heilige Schrift, met welke allen, die oordeelen konden, ingenomen waren.

Hij was bovendien zeer wel bespraakt, wist zijne denkbeelden met duidelijkheid en orde, op eene vrijmoedige en overtuigende wijze te ontwikkelen, en was nooit verlegen wat en hoe hij spreken zou.

Veel heeft hij toegebragt, om ware verlichting, vooral in het Godsdienstige, te verspreiden, dwalingen en vooroordeelen met vrucht te bestrijden, — en voor anderen, die met hem gearbeid hebben, of na hem komen zullen, den weg te banen, op welken zij nu gemakkelijk voort treden, maar die hobbelig en verdrietig voor hen zou zijn geweest; indien van [illegible] niet, dikwijls ten koste van veel

moeite, miskenning en velerlei onaangenaamheden, dat pad geëffend had. Veel, zeer veel, heeft hij bij de tijdsomstandigheden, die wij beleefd hebben, ten dezen aanzien door leer en gedrag in Kerk en School gedaan, waarvoor het tegenwoordige geslacht hem nooit genoeg danken kan.

Voorts was hij aangenaam, dienstvaardig en leerzaam voor zijne Ambtgenooten, en allen, die met hem omgang hadden, een hartig, belangeloos, ijverig en getrouw vriend, — een liefderijk, zorgdragend, edel Echtgenoot en huisvader, — een waar vriend van kinderen, met welke hij zich gaarne, in zijne oogenblikken van verpoozing, bezig hield, en vooral een Christen, die in ootmoed en geloof voor God en den Verlosser leefde, die onberispelijk en voorbeeldig wandelde, en die, gelijk CHRISTUS de gekruiste de ziel zijner prediking was, zoo ook in leven en in sterven op Gods genade in hem alleen hoopte.

Doorgaans genoot hij eene goede gezondheid, onder al zijnen vermoeijenden arbeid. In het jaar 1825 echter, werd hij door eene ernstige ongesteldheid overvallen, die voor zijn leven deed vreezen, en hem een geruimen tijd buiten staat stelde tot zijn werk. Hij herstelde echter door Gods goedheid zoo ver, dat hij, offschoon zeer verzwakt zijnde, echter langzamerhand zijne Evangeliedienst wederom kon opvatten, gelijk hij dan ook tot zijnen dood toe in dezelve werkzaam was, en zelfs in het laatst van zijn leven, bij al zijne eigene beurten, nu en dan die van anderen vervulde.

Jammer, dat van den buitengewoon grooten voorraad Leerredenen, door hem nagelaten, niets mag worden in het licht gegeven. Wie zijne duidelijke, gemoedelijke, roerende, regt Evangelische predikwijze van nabij heeft leeren kennen, zou gaarne ter gedachtenis uit dien rijken schat iets bezitten;

zou

zou vooral gaarne hemzelven langer gehoord hebben; dan, wij willen berusten in Gods beſtel, den Heer dankende, die dezen voortreffelijken man aan de Nederlandſche Kerk ſchonk, en hem zoo vele jaren bewaarde tot zulk eenen uitgebreiden zegen. Hij ruste zacht en zalig! en zijn voorbeeld wekke allen, die hem kenden of dit lezen, op, om te werken terwijl het dag is, wetende, dat de nacht komt, waarin niemand werken kan!

UTRECHT.

RHENEN. Onze overledene oudste Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer ISAAK ARNOLD VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, werd geboren den 17den Sept. 1769. uit een oud en zeer aanzienlijk geſlacht, van Godvruchtige Ouders, den Heer JACOB VAN HELSDINGEN, en Mejufvrouw MARIA SUSANNA ROMOET, te *Amſterdam*, en bereikte den ouderdom van ruim 60 jaren.

Na dat hij, te *Zutphen*, de Latijnſche School bezocht had, en te *Noordhoorn*, door den Wel Eerw. Heer SCHULTZ, tot het hooger onderwijs was voorbereid, vertrok hij, in het jaar 1787, naar de Leijdſche hooge School, en werd den 6den Augustus 1792, met veel lof onder het getal der Proponenten aangenomen.

Den 6den Jan. *1793*, werd hij in de predikdienst bevestigd, te *Ter Heide*, na zich alvorens, den 21ſten December 1792, in den echt begeven te hebben, met Mejufvrouw TRIJNTJE MEIJJER, mede geboortig van *Amſterdam*, welk huwelijk met elf kinderen gezegend werd, waarvan er nog zes in leven zijn.

Na in zijne eerſte Gemeente ruim 3 jaren werkzaam geweest te zijn, werd hij den 6den Julij *1796*, beroepen naar *Beekbergen*, welke beroeping hij aannam.

Den

Den 14den Julij 1800, naar *Zunderdorp* beroepen, heeft hij voor die beroeping bedankt; terwijl een ander beroep naar *Zwartsluis*, den 30sten April 1804, door hem werd aangenomen. Na ruim 4 jaren Gods woord aldaar verkondigd te hebben, gedurende welken tijd hij voor eene beroeping naar *Veenendaal* heeft bedankt, werd hij den 19den Sept. 1808 beroepen naar *Gorredijk*; alwaar hij ruim 7 jaren het Evangelie verkondigde. Van daar vertrok hij in April 1816 herwaarts, om als Herder en Leeraar dezer Gemeente werkzaam te zijn; 13 jaren en 7 maanden heeft hij hier, en bijna 37 jaren in het geheel, het Evangelie, met zoo veel ijver en getrouwheid bediend, dat zijne nagedachtenis op zijne onderscheiden standplaatsen, en vooral bij ons in zegening blijft. Hoog ingenomen met zijnen eerwaardigen post, was het zijn grootste genoegen, om Jezus Christus den gekruisten te prediken, en door zijne Herderlijke zorg en gemoedelijke naauwgezetheid, bevorderlijk te zijn, aan de uitbreiding van het Koningrijk der Hemelen, waarvan hij nog in de laatste dagen van zijn leven, bij toenemende zwakte des ligchaams, de bewijzen gaf aan zijne Leerlingen. De diepbedroefde Weduwe had aan hem eenen liefhebbenden Echtgenoot, voor zijne kinderen en kindskinderen, was hij een getrouw Vader en Grootvader, voor zijne aanverwanten een vriendhoudend naastbestaande, voor zijne ambtgenooten en medebroederen, een hulpvaardig vriend, voor zijne leerlingen een bezorgd onderwijzer, voor zijne dienstboden een genegen huisvader, voor de armen en bedroefden een medelijdend helper en trooster, en voor allen, die met hem omgingen, een minzaam, gezellig en voorkomend man.

Hij is ingegaan in de rust, en wij twijfelen er niet

zien aan, dat hij als een goede en getrouwe dienstknecht, die in leven en sterven hoopte, op de genade van zijnen Heer Jezus Christus, tevens is ingegaan in de vreugde van zijnen Heer.

~~~~~~~~

GRONINGEN.

De Wel Eerw. zeer gel. Heer, OMMIUS JAN OOMKENS, sedert den 1sten Jan. 1828, rustend Predikant van de Gemeente *Oudeschans*, bereikte den ouderdom van ruim 63 jaren, zijnde den 28sten Aug. 1766, te *Wijnjeterp*, in de Prov. *Friesland* geboren. Zijne Ouders waren Ds. GERHARDUS OOMKENS, in leven Predikant eerst te *Wijnjeterp*, daarna te *Engelbert*, vervolgens te *Zuidhorn*, en laatst te *Blijham*, en Mejufvr. GERHARDINA [illegible] PIERIUS. Des overledenens afkomst kan gezegd worden te zijn, uit een oud aanzienlijk Priesterlijk geslacht, hetwelk, ten tijde der groote Kerkhervorming, het bijgeloof verliet, en de zuivere waarheid des Christendoms omhelsde. Zijne vroegere familie had steeds veel op, met de uitbreiding des Christendoms, zoo dat er, uit dat geslacht, bestendig Predikers van het Evangelie aanwezig waren, sints de gezegende Kerkhervorming, onder welke onze overledene de 73ste dienstdoende Predikant, uit dat geslacht, is geweest. Onze O. J. OOMKENS, reeds vroeg tot de dienst des Heeren opgeleid, en door zijnen Vader in de voorbereidende wetenschappen onderwezen, begaf zich ten jare 1784, naar de Hooge School van *Groningen*, waar hij zich met veel vrucht toeleide, op de beoefening der wetenschappen. Na vijf jaren hier verwoefd te hebben, werd hij, met lof en hooge goedkeuring geëxamineerd zijnde, bij de toenmalige Classis van *Groningen* en het *Gorecht*, als Predi-

 kant
~~~~~~~~

kans geplaatst, eerstte Engelbert, van 1790—1796.
In het laatstgenoemde jaar beriep hem de toenmalige Hooge Regering dezer Landen, op voordragt van den Raad van Staten, tot Predikant in de toenmalige Forterefse *Oude (Bellingwolder) Schans*, welke bediening hij, ruim 31 jaren, onder ons heeft vervuld, tot dat eindelijk ligchaams zwakheid en andere gebreken, hem noodzaakten, het Emeritaat te verzoeken, hetwelk zijn Eerw. dan ook door Z. M. den Koning, goedgunstig werd toegestaan, in te gaan met primo Januarij 1828. Anderhalf jaren mogt hij dus daarvan slechts het genot smaken, toen op den 26sten Augustus 1829, eene zenuwberoerte plotseling een einde maakte aan zijn aardsche leven.

De overledene was gehuwd geweest met Mejufvrouw FENNA SARA DE MUINCK, welke hem reeds vroeger naar de gewesten der onsterfelijkheid is voorgegaan. Van de drie uit dit huwelijk voortgesprotene kinderen, werd het jongste, zijnde een dochter, reeds vroeg door haren Schepper weder opgeëischt, terwijl de eenige zoon op den 10den Junij l. l. als Predikant te *Ruinerwold* in *Drenthe*, zijnen Vader reeds is voorgegaan, en de overgeblevene Dochter HELENA CHRISTINA OOMKENS, gehuwd met den Heer L. ROUS, onder het beheer van *Bellingwolde* woonachtig, het plotseling overlijden hares Vaders, met ootmoedige berusting in den wil van God, wiens doen enkel wijsheid is, betreurt.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

De Wel Eerw. Heer GEORGE HENDRIK REICHE, laatstelijk Predikant bij de Evangelisch Luthersche Gemeente te *Leyden*, en aldaar den 10den Januarij 1830 overleden, werd op den 10den Januarij 1753 in

in het Graafschap *Hoija* geboren, alwaar zijn Vader den post van Regeringsraad bekleedde, onder wiens talrijke kinderen de Overledene de jongste Zoon was. Na op eene van *Duitschlands* Hoogescholen zijne studiën in de Godgeleerdheid volbragt te hebben, kwam hij, in den ouderdom van 28 jaren, in de *Nederlanden*, en werd, door het Eerw. Consistorie der Evangelisch Luthersche Gemeente te *Amsterdam*, tot Proponent aangenomen zijnde, en zich in de Landstale behoorlijk geoefend hebbende, in het laatst van 1781 beroepen tot Predikant bij de Evangelisch Luthersche Gemeente der Saltzburgsch - Durnbergsche Emigranten te *Groede*, in het Land van *Cadzand*, en daartoe op den 5den December des gemelde jaars te *Amsterdam* ingezegend. Na ruim een jaar bij deze Gemeente het Leeraarsambt bekleed te hebben, werd hij in 1783 naar die van *Amersfoort* beroepen, en vertrok derwaarts, na zich alvorens, op den 20sten Mei deszelfden jaars, in den echt begeven te hebben met Meisjvrouw MARGARETHA JOHANNA FEIDLER, geboren en als toen wonende te *Amsterdam*, welke ook als nu deszelfs nagelatene Weduwe is. Uit dit huwelijk zijn tien kinderen verwekt, van welke de twee oudste te *Amersfoort*, en de acht overige te *Zutphen* geboren, doch ook vier ter laatstgemelde plaatse zelve gestorven zijn, en een vijfde in hare nabijheid is omgekomen. De vijf thans nog in leven zijnde, bestaan uit eene ongehuwde Dochter, bij de Moeder inwonende, en vier Zonen, van welke laatste de oudste, met name CHRISTOPH ANTON, Adjunct Commies bij het Ministerie van Financie, en Diaken bij de Evangelisch Luthersche Gemeente te *'s Gravenhage*; de tweede, JOHAN FREDERIK, Med. Doct. en gepensioneerd Chirurgijn Majoor, geattacheerd is aan Z. M. Hof op *het Loo*, en woonachtig te *Apeldoorn*; de derde, HENDRIK AUGUST, Apothecar alhier, en Lid van

den Kerkeraad dezer Gemeente; en de vierde, THEODORUS MARINUS, Predikant bij die van *Bergen op den Zoom* is. De beide middelste gehuwd zijnde, hebben te zamen dertien kinderen. Van *Amersfoort* werd de Overledene, in den jare 1785, te *Zutphen* beroepen, alwaar hij de predikdienst heeft waargenomen tot in het jaar 1799, als wanneer zijn Eerw bij deze Gemeente tot tweeden Predikant beroepen werd, terwijl Ds. J. J. SWABILIÉ, den post van oudsten Predikant bekleedde, tot dat deze, naar *Rotterdam* beroepen en verplaatst geworden zijnde, door Ds. J. H. JUNIUS, vervangen werd. Met deze elkander opgevolgde Ambtgenooten mogt de ontslapene in de dienst huns Heeren werkzaam zijn, tot in het jaar 1817, toen hij, na zich reeds geruimen tijd, ten gevolge waarschijnlijk van te aanhoudenden arbeid en veelvuldige bezwaren, — waaraan hij zich, bij min gunstige omstandigheden en een gering inkomen als Predikant, als een teederminnende en getrouwe Echtgenoot en Vader, uit zorg voor zijn talrijk gezin geredelijk onderworpen had, — in eenen kwijnenden staat van gezondheid bevonden te hebben, door het onverwacht berigt van het noodlottig overlijden zijner beminde oudste dochter, in het 31ste jaar haars ouderdoms, dermate getroffen werd, dat zijn reeds zoo zeer geschokt zenuwgestel geheel werd ondermijnd en in wanorde gebragt, en zijne geestvermogens eerst in eenen gekrenkten staat geraakten, en daarna, bij het klimmen zijner jaren, tot dien van eenen goedaardige kindschheid overgingen, in welke laatste hij helaas! tot aan zijnen dood verkeerd heeft. Om zijne omstandigheden zoo veel mogelijk te verbeteren en daarbij tevens ook tot buiten zijnen onmiddellijken werkkring nog eenig nut te stichten, hield hij zich in de uren, welke hem van eene getrouwe Ambtsbediening over bleven, steeds bezig met het geven van onderwijs
en

en het vertalen van onderscheidene Hoogduitsche Werken, zoo als inzonderheid van de levensgeschiedenissen der Kerkhervormers LUTHER, CALVIJN, ZWINGLIUS en MELANCHTON, benevens die van HUSS en anderen, onder welke laatste die van LAVATER, nog bijzonder verdiend genoemd te worden. Voorts van velerlei algemeen nuttige, vooral zoogenaamde stichtelijke Geschriften, en eindelijk van geschikte Leesboeken over Natuurkundige en Godsdienstige onderwerpen voor de jeugd. Ook hij poogde dus, naar den stelregel en in navolging van zijnen Goddelijken Meester te werken, zoo lang het voor hem dag was, en hoewel de nacht, waarin hij niet meer werken konde, hem reeds zoo vele jaren vóór zijne scheiding uit dit leven overviel; mag men vertrouwen, dat ook zijn werk in den Heere niet vruchteloos geweest zij, maar, terwijl zijne nagedachtenis op aarde in zegening blijft, nog lang op dezelve, zegenrijke gevolgen zal achterlaten, terwijl hij zelf in het land der vergelding oogsten mag van hetgeen hij hier op den akker zijns Heeren gezaaid heeft.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw's. geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

C. P. Paré.
J. Schipper.
T. C. R. Huijdecoper.
K. Hassels.
J. Bolding.
G. W. A. van der Lingen.
P. Roskam Abbing.
H. K. S. Snethlage.

ZUID-HOLLAND.

H. E. Weijers.
B. ter Haar.
M. L. Kompenhans.

NOORD-HOLLAND.

J. A. L. Heenk.
J. J. Hartman.
D. Brinkman.
J. Scholte.
D. W. de Roo.
J. A. Veekmans.
J. H. Geerts.
J. A. Meulemans.

UTRECHT.

W. G. van Duijll.
J. van Greuningen.
J. P. van Hall.
W. van Riet.
H. van der Vijgh.
H. J. Pauw.
J. J. Lepping.
J. Willems.

VRIESLAND.

J. Sinninghe Damsté, Pz.
A. Muntinghe Strating.

OVER-

OVERIJSSEL.

K. M. Pleijte.
R. H. Graaf Jonckers.
H. W. Vollenhoven van Dalen.
G. C. Montijn.
B. J. Dibbitz.

GRONINGEN.

Jakob Eikema.
Petrus Thomas Wieland.
J. H. Reddingius, Gz.
A. Visscher.
L. C. A. Rijgersberg.
F. J. Folpmers.
J. W. Lieftinck.
J. O. Woldringh.
O. A. Kruiger.

NOORD-BRABAND.

H. Penninck.
C. Simons.
J. G. P. Muller.
J. H. Wartjouw.
F. H. G. van Iterson.
P. J. ter Pelgt.

DRENTHE.

Adolf Meinard Knotnerus.
Hendrik Gooszen.
Klaas Klein.

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

AMSTERDAM.

P. H. O. Deeleman.

LEIJDEN.

J. T. Bergman, Theol. et Litt. Hum. Doct.
J. H. de Dompierre de Chaufepié.
L. J. Marcus.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in de uitlaatste Maanden van het Jaar 1829, tot Predikanten beroepen zijn.

J. R. JENTINK, te *Nieuwkoop.*
M. L. REIJERKERK, te *Reeuwijk.*
C. C. G. OFFERHAUS, JR. te *Hoorn op Texel.*
J. F. HEIDEGGERS HOUWING, te *Oudelemmer.*
H. W. STORK, te *Windesheim.*
H. VAN GRIETHUIJSEN, te *Kortenhoef.*
M. BOOLEN, te *Jisp.*
B. A. VAN KETEL, JR. te *Valkoog en St. Maarten.*
J. J. AKKERSLOOT, te *Eemnes Buitendijks.*
G. BUSSCHER, te *Peins* en *Zweins.*
J. J. STRATINGH, te *Roswinkel.*
W. C. SLINGERLAND CONRADI, in *Oost-Indië.*
L. G. T. CREUTZBERG, te *Hensbroek.*
H. R. ROOKMAKER, te *Poortugaal en Albrandswaard.*
J. P. GREEBE, te *Schoonrewoerd.*
J. M. HENRIJ, te *Zuidzande.*
L. C. MEIJER, te *Hontenisse.*
A. VAN MARLE, te *Blokzijl.*
A. TAK, te *Engelen.*
G. BRUINISSEN TROOST, te *Drunen* en *Nieuwkuijk.*
J. VAN SCHEVICHAVEN, te *Heumen, Malden* en *Groesbeek.*
G. L. VAN DER KUIJP, te *Antoniepolder.*
H. P. TIMMERS VERHOEVEN, te *Arkel.*
N. J. A. ROLDANUS, te *Heilo.*
H. A. SIMONS, te *Zunderdorp.*
J. VAN LEEUWEN, te *Onze Lieve Vrouwenpolder.*

J.

J. F. W. KÖNINGSFELD, te *Melis en Mariënkerk.*
H. D. BASTIAANSE, te *Woerden.*
J. F. WETTER, te *Vreeswijk.*
E. PIJNAPPEL VAN VOORTHUIJSEN, te *Leersum.*
A. A. DE ROOIJ, te *Oud* en *Nieuw Gastel.*
H. VAN DER LEEUW, te *Hoevelaken.*
J. REPELIUS, te *Eck* en *Wiel.*
J. C. SMELTZER, te *Klaaswaal.*
E. B. SWALUE, te *Korendijk.*
H. M. A. VAN OOSTERZEE, te *Elkerzee.*
D. COPIJN, te *Wilnis* en *Oudhuizen.*
L. VAN GIFFEN, te *Wijckel.*
N. VIËTOR, te *Nes op het Eiland Ameland.*
P. HOLKEMA, te *Goingarijp.*
J. L. TONCKENS, te *Peize.*
L. A. OFFERHAUS, te *Oosterwierum.*
J. M. DOORNBOS, te *Wapserveen.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelisch-Luthersche Kerk.

C. Bakker.
E. E. Langenaeken.
F. C. Buhrman.
A. G. A. Gebing.
J. C. Schultz Jacobi.
C. C. E. Kircherer.
H. Schutte.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelisch-Luthersche Kerk, welke in de vier laatste Maanden van het Jaar 1829, tot Predikanten beroepen zijn.

H. W. P. JUNIUS, te *Berbice.*
A. J. SCHRÖDER, te *Edam.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Herstelde Evangelisch-Luthersche Kerk.

A. J. H. Reijs.
H. Kerkhoff.
H. Joosten.
H. J. Schröder.

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke Classe hun Eerw. geëxamineerd zijn.

OOSTVRIESLAND.

S. J. Seebens.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

J. Scholten.
... van Nek.
Moritz Josua Iken.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in de zes laatste Maanden van het Jaar 1829, (Buiten 's lands) tot Predikanten beroepen zijn.

H. K. Roesingh, te *Emmelenkamp.*
W. G. Sanders, te *Gandersum.*
J. B. Feltrup Bening, te *Gildehuis.*
... Natorp, te *Schermbeek.*

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Kandidaten iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben, bij de uitgevers dezes.*

LET-

LETTER-NIEUWS.

Ter voorbereiding en bij de behandeling der *Lijdensgeschiedenis van den Verlosser*, zijn de volgende Werken zeer geschikt:

I. Vijf en dertig *Leerredenen over de Lijdensgeschiedenis van Jezus*, uit de Werken van voorname Godgeleerden, met praktikale Aanmerkingen, door den Hoogleeraar G. C. B. MOSCHE, en andere vermaarde Uitleggers, nevens vijf Overdenkingen, over het gewigt des Lijdens. Uit het Hoogduitsch, drie deelen, gr. 8vo. *f* 9 : 75.

II. G. J. BARTELS, *Karaktertrekken en merkwaardige gebeurtenissen uit de Lijdensgeschiedenis van Jezus*, naar het Hoogduitsch, *f* 2 : 80.

Beide deze Werken, zijn vertaald door H. RIETVELD, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Amsterdam*.

III. J. L. EWALD, *Overdenkingen over het Lijden, Dood en Opstanding van Jezus*, uit het Hoogduitsch, met Aanmerkingen van J. L. WOLTERBEEK, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Amsterdam*, versierd met een Christusbeeld, *f* 2 : 90.

IV. J. M. SAILER, *Gebeden en Overdenkingen*, bij de Feestvieringen der Christenen, op onderscheidene tijden des jaars, twee deelen, *f* 3 : 75.

Bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, en alom, zijn deze Werken te bekomen.

Bij A. B. Saakes, Boekverkooper, op 't Rokin, No. 178. te *Amsterdam*, is gedrukt en alom te bekomen:

D. MUSLIN, *Ontwerpen van Leerredenen over de Lijdensgeschiedenis van Jezus*, naar de vier Evangelisten. Naar het Hoogduitsch; door A. BOOIJMAN, Predikant te *Scheveningen*, twee stukken. Leeraars vooral, zullen in deze Ontwerpen vele belangrijke wenken vinden, en dezelve bij de beknopte Handleiding van SCHMIDT, om veelzijdig en nuttig over het Lijden te prediken, met vrucht gebruiken; — tevens is dit werk als een nuttig Leesboek voor Christenen, over de Lijdensgeschiedenis des Heeren, voor-

vooral wegens het korte, krachtige, ernstige en kernachtige — eenen [illegible] eigen, — zeer aan te prijzen. Vooraf gaat: iets omtrent het leven en sterven van dien beroemden Zwitserschen Kanselredenaar, met deszelfs portret, prijs *f* 4: —

De bezitters van 's mans *Handleiding tot den Heidelbergschen Catechismus* en andere Werken, zullen er deze Ontwerpen ook gaarne bij verlangen.

De Boekhandelaars de Wed. D. du Saar, te *Leyden*, en F. P. Sterk, te *Breda*, bieden tot den 31sten Maart 1830, de nog overig zijnde exemplaren van A. T. BRAUSAR, *Christelijk Handboek tot voorbereiding om over de Feest- en Bijdensstoffen met vrucht te hooren prediken*, aan, voor den verminderden prijs van *f* 3: 30. Zullende na dien tijd geene exemplaren minder worden afgeleverd, dan voor *f* 5: 80. hetgeen bovenstaand Werk bij de eerste uitgave heeft gekost. Het goede onthaal bij onze Godsdienstige Landgenooten aan dit Werk te beurt gevallen, en de gunstige beoordeeling in onderscheidene Tijdschriften, moge genoeg zijn ter verdere aanbeveling van dit in alle opzigten *Godsdienstig Huisboek*.

Bij J. van der Hey en Zoon, te *Amsterdam*, zijn in den loop des Jaars 1829, van de Pers gekomen, de navolgende nieuwe Boekwerken:

I. *Handboekje*, op eene Reis den Rijn opwaarts tot *Spiers*, en langs de *Bergstrasze* en de voornaamste Baden van den *Taunus* terug. Met Platen, 8vo. *f* 2:40.

II. J. HOLMAN, Reizen door *Rusland*, *Siberië*, *Polen*, *Oostenrijk*, *Saksen*, *Pruissen*, enz.; gedurende des Schrijvers volkomene blindheid. Waarin een verslag van zijne vervoering als Staatsgevangene uit het oostelijk gedeelte van *Siberië*. Uit het Engelsch vertaald. Met Platen. Twee Deelen. In gr. 8vo., *f* 7: 80.

III. Mr. J. KINKER. Beoordeeling van Mr. W. BILDERDYKS *Nederlandsche Spraakleer*, met de Spreuk: *Discant artem quam frustra docent.* Gevolgd van eenen Brief des Hoogleeraars M. SIEGENBEEK aan den Schrijver, als Bijvoegsel tot deze Beoordeeling. In gr. 8vo., *f* 4: 20.

IV. G. MOLL, Antwoord aan den Wel Edelen Gestrengen Heer,

Heer, Mr. J. G. VAN NES, Hoogheemraad van den Lekdijk Bovendams, wegens eene *Memorie van het Collegie van den Lekdijk Bovendams* over het het Rapport aan Zijne Majesteit uitgebragt, door de Commissie tot onderzoek der beste Rivier-afleidingen. In gr. 4to. ƒ 2 : 90.

V. J. H. VAN DER PALM, Verhandelingen, Redevoeringen en Losse Geschriften. Vierde Deel. In gr. 8vo. ƒ 3 : 75.

VI. A. C. ROMSWINCKEL. Bijbeloefeningen over uitgezochte plaatsen des Ouden Testaments, in Leerredenen. In gr. 8vo. ƒ 3 : 30.

VII. J. E. VERMEER. De Troonbeklimming van HOUSSEDDIN, Schach van *Persie*. Een Oostersch Verhaal. In gr. 8vo. Met gegraveerden Titel en Vignet. ƒ 1 : 30.

VIII F. A. C. WAITZ. Beknopte afschetsing der *Hydrargyromanie* en *Haematomanie* of Kwik- en Bloedwoede onder de Geneesheeren in Oost-Indie. In. gr. 8vo. ƒ 1 : 20.

IX. *De Recensent ook der Recensenten*, XXIIste Deel. voor 1829 12 Nommers. In gr. 8vo. ƒ 10 : 80.

X. *De Vriend des Vaderlands*. Een Tijdschrift toegewijd aan den roem en de welvaart van Nederland, en in het bijzonder aan de hulpbehoeftigen in hetzelve. Uitgegeven van wege de Permanente Commissie der Maatschappij van Weldadigheid. IIIde Deel, voor 1829. 12 Nommers. In gr. 8vo. Buiten Inteekening. ƒ 9 : —

XI. *Nieuw Christelijk Maandschrift voor den Beschaafden Stand*. Uitgegeven door de Ringsvergadering van *Amsterdam* IIIde Deel, voor 1829. 12 Nommers ƒ 6 : —

Nog in Compagnieschap met de Boekhandelaars, TEN BRINK EN DE VRIES:

Mr. M. C. VAN HALL, *Gedichten*. Tweede Verzameling. In gr. 8vo. Met gegraveerde Titel en Vignet. In karton, ƒ 3 : 30.

DE WEEGSCHAAL, N°. 1.

Is met 1°. Januarij 1830. uitgekomen. Dit sedert vele jaren en reeds *voor* het eerste tienjarig Budget van 18 9, niet ongunstig bekende Maandschrift, heeft hare leuze uitgedrukt in de zinspreuk, *dat ware vrijheid alleen bestaat in gehoorzaamheid aan de Wetten*, en is geheel gewijd aan wetenschap en regt, aan ware verlichting, en aan die *vrijheid* van *geweten*, welke het kenmerk uitmaakt van het *Protestantismus*. — Niemand om zijne overtuiging beleedigende, alleen maar bevordering van waarheid,

heid, voor volksgeluk, van achting voor vorst en vaderland ſtrevende; zal het haar oogmerk dan bereikt achten, wanneer het kan medewerken, om de Conſtitutionele Monarchij in *Nederland*, door alle ingezetenen in Noord en Zuid, te doen eerbiedigen, en de overtuiging te helpen bevestigen, dat de kerk (om het even welke) in den *ſtaat*, niet de ſtaat in den kerk beſtaat. Van Lezers die deze gevoelens toegedaan zijn, wenscht de Redactie *der Weegſchaal* goedkeuring te verwerven. —

Van dit Tijdſchrift komen 16 Nommers 's jaars in het licht, — de uitgave geſchiedt te *Amſterdam*, bij den Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. van Kesteren, en verder bij deszelfs Correspondenten in de Buitenſteden.

Broese van Kempen, Boekverkooper te *Bruſſel*, is voornemens om bij inteekening uit te geven eene pracht uitgave van:

"*Alle de Werken van* JACOB CATS", opgedragen aan Z. K. H. den Prins van Oranje, waarvan de Proſpectus aan de voornaamſte Boekhandelaren van het Rijk verzonden is. Het geheele Werk zal beſtaan in 15 *deelen*, gr. 8vo. met alle de Platen en Vignetten, welke bij afleveringen van 5 a 6 bladen uitkomen, en 75 a 80 afleveringen bedragen zullen. Alles breeder in den *Proſpectus* vermeld, waarin twee Vignetten ten proeve gegeven zijn. De prijs van iedere aflevering is *ƒ* 1: 50. De eerſte aflevering zal in Maart 1830. gereed zijn.

I N-

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN;

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor FEBRUARIJ 1830.

Te AMSTERDAM, *bij*

DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,

op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de Bergstraat, N°. 320,

MDCCCXXX.

De Prijs is 30 Cents.

BOEKZAAL

der

GELEERDE WERELD,

en

TIJDSCHRIFT

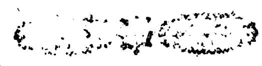
voor de

PROTESTANTSCHE KERKEN,

in het

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor FEBRUARIJ 1830.

Te AMSTERDAM, bij

J. [illegible] en ZOON,

[illegible]

[illegible]

BOEKBESCHOUWING.

Bijbeloefening over LUKAS *tweede Boek, de Handelingen der Apostelen. Door* H. VAN HEIJNINGEN, *Predikant te* Rijswijk. *Te* Rotterdam, *bij* de Wed. J. Allart. *Eerste Deel XVI en* 312 *Bladzz. Tweede Deel* 380 *Bladzz. en Derde Deel* 345 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs der drie Deelen is f* 9 : 90.

De ijverige VAN HEIJNINGEN gaat voort, met onvermoeid, ook door zijne pen, het regt gebruik des Bijbels aan te prijzen, niet alleen, maar ook met er daad te doen blijken, hoe men in de bijgezinnen de H. Schriften des Nieuwen Verbonds met wezenlijk nut, lezen en dus aan het weldadig oogmerk Gods beantwoorden kan. Wij hebben, ten aangenamen bewijze hiervoor, weder drie boekdeelen voor ons, waarin de Handelingen der Apostelen, bij wijze van *Bijbeloefeningen* behandeld, toegelicht, ontwikkeld en toegepast worden.

VAN HEIJNINGEN heeft er eene vrij uitgestrekte *Voorrede* voor geplaatst, waarvan wij eerst met een woord spreken moeten, om vervolgens de bewerking zelve, of de Bijbeloefeningen, in aanmerking te nemen.

In de *Voorrede* heeft de Schrijver zich beijverd, om het gewigt van dit Geschiedkundig Bijbelboek des N. Testaments, in 't gemeen wel ook, maar in 't bijzonder echter voor onzen tijd en voor ons Land, nu in 't oog te doen vallen; waarbij wel dient in aanmerking genomen te worden, dat zulks reeds in 1828 gedrukt is, zoo-

dat dus het later gebeurde in het Koningrijk der Nederlanden, bij geene mogelijkheid kon worden gadegeslagen.

Terwijl VAN HEIJNINGEN, het hoog belang van deze Handelingen der Apostelen opmerkt, spreekt hij, naar de behoefte des tijds, van het kenmerkende der Roomschgezinde geloofsbelijdenis, of dat Kerkgenootschap der Christenen, dat den Paus van *Rome*, als het Opperhoofd der Kerk eerbiedigt, en van het *Rationalisme*, dat hier en daar, vooral ook in *Duitschland*, het hoofd heeft opgestoken; ten einde aldus, namelijk, te doen gevoelen, dat het geloovig gebruik van dit Bijbelboek bijzonder geschikt is, om het verkeerde, ja het waarlijk onchristelijke van beide te doen kennen, en daar tegen krachtig te waarschuwen.

„Het is toch (schrijft hij) niet alleen de bevrediging van eene betamelijke nieuwsgierigheid, aangaande de eerste stichting en lotgevallen der Christelijke Gemeente, die ons dit tweede Boek van Lukas verschaft; maar het leidt ons ook op tot de kennis van de oorspronkelijke inrigting der Christelijke Godsdienst en voert ons tot de duidelijke onderscheiding van waarheid en leugen, tot de grondige overtuiging, dat de stichters der hervormde Kerk inderdaad tegen dwalingen zich verzet en misbruiken afgeschaft hebben, en dat de hervormde Kerk veel eer dan de Roomsche, die zoo geheel te onregte dezen naam zich aanmatigt, verdient de moederkerk geheeten te worden, daar de leer der Roomsche Kerk inderdaad eene nieuwe leer, die der hervormden integendeel de oude echt Apostolische leer is, zoo als zij door de Apostelen van onzen Heer zelven is verkondigd geworden."

En verder:

„Zoo is dan, bij den hernieuwden strijd tusschen Roomschen en Hervormden, dit tweede Boek

van Lukas van het alleruiterste belang, om ons de waarheid te doen kennen en vasthouden, en door geenen schijn van redenen ons te laten verleiden tot hare verloochening. De Roomschgezinde leze dit Boek van Lukas, en is het hem inderdaad om waarheid te doen en eerbiedigt hij waarlijk het gezag der Heilige Schrift, dan erkenne hij, dat hetgeen zijne Kerk Apostolische overlevering noemt, inderdaad verdichtsel is van latere eeuwen en met de echt Apostolische overlevering zich niet laat overeenbrengen. De Hervormde leze dit Boek, danke zijnen God ootmoedig voor de hervorming der Kerk, en vinde hier genoegzamen grond van zekerheid, om vast te houden aan het grondbeginsel der hervormde Kerk, het gezag des Bijbels als eenige kenbron van Gods openbaring. Hij gevoele de ijdelheid van den roem der Roomsche Kerk op hare hoogere oudheid, daar zij duidelijk blijkt van later dagteekening te wezen dan de hervormde Kerk, die niet eene voor drie honderd jaren nieuw gestichte Kerk is, maar herstelling van de oude *echt Apostolische* Kerk, waarvan de Roomsche Kerk van lieverlede verder en verder was afgeweken, tot dat het Christendom in dezelve bijna geheel onkenbaar was geworden."

En aan den anderen kant merkt hij op, onder andere: Het *Rationalisme* heeft in *Duitschland* zich eenen uitgebreiden en verwoestenden invloed verworven, dat rationalisme voert aldaar, onder den naam van Protestantisme, den strijd tegen het Katholicisme...... Niet ernstig genoeg kan ik u, naar ik meene, waarschuwen van u, onder den *schijn* van het Protestantisme, het *Rationalisme* toch niet te laten opdringen, 't welk noch uwe stichting, noch uwe vertroosting, noch uwe heiligmaking bevorderen kan. De *Protestant* beroemt zich in het bezit zijner Christelijke vrijheid, maar deze zijne vrijheid is onderworpen

 aan

aan het gezag van Gods openbaring, de *Rationalist* misbruikt deze vrijheid, om, met verwerping van Gods openbaring, zijne rede (*ratio*) op den troon der Godheid te plaatsen, en op meesterachtigen toon te beslissen over alles wat hij begrijpt en niet begrijpt, of ook niet begrijpen kan."

„In deze verwarring van Christelijke vrijheid en het misbruik daarvan, ligt het gevaar van onze dagen, dat men, uit ijver tegen de verbasteringen van het Christendom, het geheele Christendom verloochene en den Christus verlieze, in wien alleen ons leven is en onze zaligheid."

„Zoo geschikt nu als dit tweede Boek van Lukas is om u te overtuigen, dat de Roomsche Kerk hare overleveringen te onregt Apostolische overleveringen noemt, zoo geschikt ook is het, om u te bevestigen in het geloof, dat het Christendom niet uit menschen, maar uit God is, dat het door God geopenbaard en door God gevestigd is op de aarde, gevestigd ondanks den geweldigsten tegenstand der menschen, die overwonnen is niet door menschelijke wijsheid, maar door Goddelijke kracht. De bevestiging van dit uw geloof kan en moet u gerust stellen bij den strijd, dien het Bijbelsch Christendom bij voortduring te voeren heeft tegen ongeloof en bijgeloof, door de verzekering, dat hetgeen uit God is, door menschen niet kan gebroken worden, en dat derhalve, hoe lang de strijd dan ook duren moge en hoe woedend hij gevoerd worde, de waarheid eindelijk zal zegepralen over allen tegenstand, omdat zij uit God is, uit God, die dezen strijd heeft doen voorzeggen, maar ook de zegepraal over allen tegenstand beloofd, en zijne beloften zijn gewis: want Hij is waarachtig en getrouw."

Dit lezende en daarop nadenkende, zal ieder welgezinde het goede oogmerk des Schrijvers

in dezen prijzen, en het gegronde daarvan ook erkennen. Ja, waarlijk is de lezing ook van de Handelingen der Apostelen bijzonder geschikt, om tegen het On- zoowel als tegen het Bijgeloof te waarschuwen, door het ongegronde van beide te doen gevoelen.

Wij vragen echter, of de lezers van zulke boeken als wij thans voor ons hebben, aangaande dat *Rationalisme* onderrigt behoeven; ja, of het zelfs wel goed is, daarvan op zulk eene wijze, in deze inleiding, te gewagen? Gode zij dank! in ons Vaderland is de besmetting met het *Rationalisme* niet zoodanig ingeslopen, dat de Christenen, die Bijbeloefeningen lezen, tot hunne stichting, daar tegen, als een zoo zeer dreigend kwaad, behoeven gewaarschuwd te worden.

Verkeerd zou men ook handelen, als men zich in den waan liet brengen, dat het *Rationalisme* in *Duitschland* zulke groote vorderingen maakte. Zij, die hier oordeelen kunnen met kennis van zaken, weten zeer goed, dat het in die Landen *geenszins* ontbreekt aan ware regtzinnigen, die zich door den Bijbel, waaraan zij vasthouden, laten leiden, en aan Gods openbaring alleen, in het Godsdienstige, in zaken des geloofs, een alles afdoend gezag toekennen, waaraan men zich, wil men Christen heeten, onderwerpen moet. Een groot aantal mannen van geleerdheid, braafheid en moed, en beroemd door hunne schriften, kan men zich hierbij ter beslissing voorstellen.

Maar er is een ander kwaad, dat, daar VAN HEIJNINGEN eenmaal begreep zulk eene Voorrede te moeten schrijven, ook vooral niet had moeten zijn voorbijgegaan; een kwaad, dat in ons eigen Land ook nog gansch niet geheel is uitgeroeid, en 't welk hem ook niet onbekend was,

 bij

blijkens, bij voorbeeld, het gebruik van *Hand.* V: 31. gemaakt en elders.

Wij bedoelen dit, dat men de kenmerkende leerstukken van het Christendom jammerlijk misbruikt, tot werkeloosheid, liefdeloosheid, onzedelijkheid en verwaarloozing zijner pligten; tot het miskennen van 's menschen zedelijk- en zedelijkheid, het gering achten van de zoo hoog noodzakelijke pligten van liefde, deugd en geregtigheid, en in 't gemeen zelfs van alle verlichting en beschaving, en tot het veroordeelen zelfs van de genen, die meenen niet *alleen* van genade, geloof, verzoening en Geest te moeten spreken, maar ook op het verband te wijzen, dat er is tusschen geloof en bekeering, tusschen genade en pligt, tusschen vrijheid en afhankelijkheid, tusschen CHRISTUS te belijden en Hem te gehoorzamen.

Tegen dit kwaad kan ook waarlijk de lezing van dit Bijbelboek uitnemend dienen. Dit hadden wij dus gewild, dat VAN HEUNINGEN ook niet vergeten had hier duidelijk op te merken; het is toch in eigen boezem aanwezig, onteert het Christendom en bevordert waarachtig zoowel Bij- als Ongeloof; de drijvers van dit kwaad loopen inderdaad groot gevaar, om, als zij in de handen van de *Jezuiten* vallen van onzen tijd, zich te laten vervoeren.

Wij hebben nog ééne aanmerking, omtrent het hier voorkomende, aangaande het *Katholicisme* van onzen tijd. De Heer VAN HEUNINGEN behoort niet tot de zwaarmoedigen, die bevreesd zijn voor de woelingen der Roomschgezinden in onzen tijd, en in ons Vaderland. Daarom schreef hij in vele opzigten naar waarheid hier:

„Ik kan mij niet ontveinzen, dat mij in ons Vaderland deze strijd tusschen Roomsche en Hervormde Christenen niet zoo gevaarlijk voorkomt, als hij velen toeschijnt. Waarlijk de Roomsche Gods-

Godsdienst heeft bij den verstandigen mensch te weinig aanbevelingswaardigs, dan dat een Hervormde gemakkelijk gevaar zou loopen tot dezelve over te gaan. Oppervlakkig onderwijs in het Bijbelsch Christendom is reeds genoegzaam, om de dwalingen en ongerijmdheden der Roomsche Kerk te doen erkennen, en bij grondig onderwijs en hartelijke belangstelling in waarheid en godvrucht, houde ik het voor eene volstrekte onmogelijkheid, dat iemand de duisternis zou verkiezen boven het licht. Dat de Roomsche geestelijkheid in onze dagen zich meer aanmatigt dan in vroegere dagen, vloeit uit de veranderde tijdsomstandigheden noodzakelijk voort; maar de Nederlander mag zich verheugen in de regering van eenen koning, die met standvastige wijsheid waakt tegen alle ongepaste aanmatiging der geestelijkheid, en zij kan ons dus geene zorge baren; maar veel noemt ook de Hervormde aanmatiging, nog altijd gewoon aan zijne uitsluitende heerschappij van vroegere dagen, hetgeen inderdaad niet *anders is* dan vordering van billijke regten. Dat zij, die gelooven, dat in den schoot hunner Kerk alleen zaligheid voor menschen te vinden is, en dat derhalve allen, die zich daar buiten bevinden, eeuwig verdoemd zijn, alle mogelijke pogingen aanwenden om zielen te winnen en, zoo zij wanen, van het eeuwig verderf te verlossen, is hun waarlijk niet kwalijk te nemen; maar hoe vele pogingen zij ook aanwenden, gevaarlijk zijn deze pogingen niet, waar het zuiver Bijbelsch Evangelie gekend en geëerbiedigd wordt, zoo als zulks tot hiertoe in ons Vaderland plaats heeft. Waar het Evangelie van Gods genade in Christus wordt gepredikt en door die prediking de behoeften van verstand en hart en geweten bevredigd worden, daar mogen lage bijoogmerken den eenen of anderen, wiens hart voor den indruk van het

Evangelie buitendien onvatbaar is, bewegen om uit de Hervormde tot de Roomsche Kerk over te gaan, over het algemeen, bij vrienden van waarheid en godvrucht, verspilt het bijgeloof vruchteloos hare krachten om het juk van gewetensdwang te leggen op den hals van vrije Christenen; daar is alle vreeze voor gevaar ijdelheid en panische schrik."

Hoe zeer met VAN HEERINGEN deelende, in een vast vertrouwen op den Heer der Kerke, en op zijne dierbare beloften, en voor ons zelve zeer verre verwijderd van zekere *Pausfche* vrees, zijn wij echter ook volkomen overtuigd, dat de Heer door middelen werkt, en dat wij, zonder het ernstig waarnemen van de middelen, niet met vrijmoedigheid bidden kunnen, om de bewaring en uitbreiding van het Koningrijk Gods, ook dus in zijne zuiverheid en met verijdeling van al wat daartegen, vooral door het wreed en niets ontziend bijgeloof van onzen tijd, zoo zigtbaar wordt in 't werk gesteld. Wij gelooven vooral ook, om het nu voorvallende, verpligt te zijn, ja, om onze Protestantsche medebroeders en zusters wel te bemoedigen, maar ook tevens vooral, om hen tot waken aan te sporen, opdat wij niet, door eigen schuld verliezen, 't geen ons boven alles waard moet zijn, en voor eenen zoo duren prijs door onze vaderen en voorgangers verworven en nagelaten is.

Het *Rationalisme* werkt nadeelig en moet bestreden worden, maar nog veel gevaarlijker noemen wij het zoogenaamde Katholicisme en Jezuitisme van onzen tijd; en wij houden het gezegde van een bekwaam en weldenkend Schrijver onder de Hervormden: — *Ik voor mij achtans, hoe dierbaar mij ook het zuiver Evangelie en de Christelijke vrijheid zijn in de Hervormde Kerk, zou bij eene keuze tusschen het ra-*

rationalisme en het katholicisme niet één oogenblik aarzelen, aan het laatste, met alle zijne gebreken (NB. en dus ook het verdoemen van alle anders denkenden, met het vervolgen van de Protestanten, met Inquisitie enz. enz.) *de voorkeur te geven*!" — als uit zekere aandrift voortgesproten, als eene opwelling voor een oogenblik, 't welk als het er op aankomt, wel degelijk blijken zou niet behoorlijk te zijn nagedacht.

Met eenen weldenkenden rationalist kan men spreken, redeneren, maar wat zal men aanvangen met eenen Katholijk, die bij de uitspraken zweert van zijne Kerk?

Doch genoeg hiervan nu, dit weinige achtteden wij ons verpligt hier op te merken, uit hoofde van de omstandigheden niet alleen, maar ook uit ons gevoel voor waarheid, en om, wat ons betreft, nadeelige, en met het Christelijk oogmerk des geachten Schrijvers geheel strijdige gevolgtrekkingen voor te komen. Daarin zijn wij het geheel met den Schrijver eens, dat het regt gebruik van dit kostelijk Bijbelboek, zoowel als alle andere van het N. Testament, bijzonder geschikt is, om, onder den Goddelijken zegen on- en bijgeloof tegen te werken.

Wat nu eindelijk de behandeling zelve aangaat, hier door VAN HEMNINGEN gevolgd, uit de voorgaande schriften, door hem in 't licht gegeven, is zijne verlichte Christelijke denkwijze reeds te bekend, dan dat wij noodig zouden hebben dezelve hier te roemen. Hij schrijft gelijk hij denkt, eenvoudig, gemakkelijk, ernstig en stichtelijk, en heeft, van de gegrondheid, naar zijn schrijven, overtuigd van de aanmerking hem gemaakt, dat hij bij de soortgelijke behandeling van PAULUS brieven aan de *Corinthiers*, al te wijdloopig was geworden, dat zwak hier zoeken te vermijden. Drie boekdeelen zijn evenwel met

de

de verklaring der Handelingen gevuld geworden: het nuttig gebruik van STEPHANUS gedrag, en lot, beslaat alleen, van bladz. 252 tot bladz. 268, 16 bladz. Vooraf gaat eene inleiding voor eenvoudigen, die niet te breedvoerig is uitgevallen. Het *eerste Deel* verklaart doorloopend en beoefenend. *Hoofdst.* I—VIII: 39. Het *tweede* vangt aan met *Hoofdst.* IX: 1. en eindigt met *Hoofdst.* XVIII: 25. en het *derde* loopt van *Hoofdst.* XIX: 1. tot *Hoofdst.* XXVIII: 31.

Overal straalt het doel door, om des Christens Geloof te bevestigen, zijne kennis te vermeerderen, en zijne Godzaligheid te bevorderen. De Hoofdstukken en verzen zijn boven aangewezen, 't geen het gemak in het gebruik bevordert; men behoeft nu niet lang te zoeken, wanneer men eens, over deze of geene plaats, den Heer VAN HEIJNINGEN hooren wil.

De verklaringen hier gegeven, zijn doorgaans de beste, met gepaste vrijmoedigheid heeft VAN HEIJNINGEN zijn gevoelen gezegd, daar waar men met geene zekerheid beslissen kan, wijst hij het naar zijn oordeel waarschijnlijkste aan, geene gelegenheid is door hem voorbijgegaan, om iets nuttigs te zeggen, en waar hij zulks noodig oordeelde, met opzigt tot onzen tijd vooral, heeft hij breedvoeriger de zaak des verstands en van het hart bepleit, de misbruiken tegengegaan, de wangevoelens ten toon gesteld, en de eer van het reine Christendom gehandhaafd. Vast houdende en doende gelooven aan de heilige waarheden en verborgenheden van het Christendom; heeft hij echter ook opmerkzaam gemaakt, op de verkeerde gevolgtrekkingen en de schadelijke dwalingen aan de eene en aan de andere zijde gekoesterd. Hooge ernst is hier overal door liefde gewijzigd. Alles draagt hier het stempel van waarheids liefde en ijver voor het ware geloof.

Wij twijfelen dus niet, of de lezing zal den Chris-

Christenen aangenaam en nuttig tevens zijn, en verzuimen geen oogenblik, om het gebruik daartoe ten sterksten aan te bevelen.

Wij willen onzen lezers tot slot iets, van 't geen wij daarvan onder de lezing aanstipten, voordragen. Men leest op *Hoofdst.* XVII: 32. aangemerkt: „ Met aandacht hadden de Atheniensers Paulus aangehoord; zijne taal mogt dan niet die zuiverheid en sierlijkheid hebben, waarvan zij zooveel werks maakten, zij was nogtans deftig en duidelijk, beantwoordde aan de verhevenheid van het onderwerp, dat de spreker behandelde, en was het gehoor ook van den Athenienser niet onwaardig. Van den inhoud zijner rede konden zij, zoo zij eenig gevoel voor waarheid hadden, de hooge voortreffelijkheid niet miskennen, en zoo Paulus, gelijk hunne wijsgeeren, geen ander doel had gehad, dan hun te willen behagen, hij zou zijn oogmerk volkomen bereikt hebben; zij zouden zijne leer bewonderd en geprezen hebben en den Apostel geenen rang geweigerd onder de wijzen van zijnen tijd; doch de Apostel wilde niet behagen, maar nut stichten, niet hunnen smaak streelen, maar hun geweten treffen en nu onttrokken zij zich aan den indruk zijner rede en zochten dien door spotternij te verdooven. De vermelding der opstanding van Jesus gaf hun hiertoe aanleiding. *Als zij nu de opstanding der dooden hoorden, spotteden sommigen daarmede en sommigen zeiden: wij zullen u wederom hiervan hooren.* De opstanding der dooden kwam hun ongerijmd voor, van de onsterfelijkheid der ziel hadden zij wel eenig denkbeeld, daaraan geloofden sommigen, maar, dat de dooden tot het leven zouden wederkeeren, dat kwam hun onmogelijk voor, daarmede dreven zij den spot; doch het was niet zoo zeer de opstanding, die hen ergerde, als de aanklagte van hun eigen geweten,

gen, die zij zochten te ontwijken en die hun gretig deze aanleiding deed opvatten, om hem te ſtuiten in zijne rede. En ook nog in onzen tijd ontbreekt het niet aan toehoorders der Evangelieverkondiging, die den Athenienſeren gelijk zijn, die met welgevallen eene leerrede hooren, die goed geſteld is en waardiglijk wordt uitgeſproken, die den kanſelredenaar hunnen lof niet weigeren, wanneer hun ſmaak wordt geſtreeld door zijne voordragt; maar die ook niets anders verlangen dan deze ſtreeling van hunnen ſmaak, die de kerk als den ſchouwburg bezoeken om het genot van het ſchoone, en voor welke de prediking van het Evangelie verloren gaat, omdat zij geen nut bij hen ſticht, omdat hun hart er niet door getroffen wordt, omdat zij hunne behoefte miskennen aan het Evangelie der genade en der zaligheid en elk woord ſchuwen, dat hun het geweten ontrust. Die ongelukkigen! zij hooren, maar zij verſtaan niet en nemen niet ter harte, en het woord der prediking ſtrekt hun niet tot zaligheid. Wacht er u voor, mijne lezers, dat gij ooit den goeden indruk der Evangelieverkondiging door ſpotternij zoudt verdrijven: want gij zijt verantwoordelijk voor denzelven. God heeft niet in uwen dood maar in uw leven luſt; daarom laat Hij u het Evangelie verkondigen, hoort dan, neemt het ter harte en wordet behouden."

En op *Hand.* XXV: 23.

„Al den luister van hunnen rijkdom ſpreidden zij door eene prachtige kleeding ten toon voor Feſtus en zijne grooten, toen zij zich zetteden om Paulus het Evangelie te hooren verkondigen, dat den mensch door ootmoed en nederigheid tot eene hoogere zaligheid tracht op te leiden, dan de pracht dezer wereld geven kan. Ongelukkig is het, dat het doel om kleederpracht ten toon te ſpreiden nog dikwerf niet van de openbare

Gods-

Godsdienstoefening verwijderd is. Welken indruk toch kan ook de ernstigste leerrede maken op menschen, die geheel met zich zelven en hunne kleeding ingenomen, niet om te hooren, wat de Geest tot de Gemeente zegt, maar om zich te vertoonen en in den luister hunner kleeding van de menschen gezien te worden, zamenkomen in het huis des gebeds! Die luisterrijke pracht spreidden Agrippa en Bernice ten toon in dezelfde stad, waar hun vader voor zijne trotschheid zigtbaar door God was gestraft geworden. Zij bewezen alzoo, dat de dood huns vaders geenen heilzamen indruk op hun gemoed gemaakt had, anders zouden zij althans te Cesareën zich geschaamd hebben pracht en luister ten toon te spreiden. Ongelukkig is het, zoo de voorbeelden van de kwade gevolgen der verkeerdheid daarvan niet afschrikken. Ongelukkig is het, wanneer de kinderen zich schuldig maken aan misdaden, waardoor hunne ouders ongelukkig zijn geworden. Nederlanders, de godsdienstige en staatkundige twisten onzer vaderen hebben ons in het ongeluk gestort, en ons de verschrikkelijkste rampen berokkend. Hebt dan, wilt gij wijs zijn en van de ervaring winst trekken, eenen afkeer van allen, die deze twisten zoeken te vernieuwen en te verlevendigen. Mistrouwt hunnen ijver voor de regtzinnigheid, dien zij voorwenden en waarmede zij hunnen haat en wrok zoeken te bedekken. Wolven zijn het in schaapskleederen, die niet den welstand maar de verstooring zoeken der kudde, engelen des satans, die zich voordoen als engelen des lichts en het rijk van Christus, dat een rijk van vrede en van liefde is, tegenstand bieden door het rijk des satans op te bouwen, dat een rijk is van twist en van verdeeldheid. Wat onzen Vaderen, nog doortrokken van de suurdeesem der Roomsche Kerk, die zich

zich voor onfeilbaar houdt, niet ten kwade te duiden was, dat is misdaad in onze tijdgenooten, die in de gelegenheid zijnde door een helderer inzien in den geest der Christelijke leer, het min belangrijke der vroegere Godsdienstwisten te erkennen, nogtans met hevigheid twisten over meeningen en gevoelens en op alle wijzen dien twist een nieuw leven zoeken bij te zetten. De ware regtzinnigheid bestaat in de eenvoudigheid des geloofs, dat vruchtbaar is in de liefde, en het is niet door twisten, maar door onpartijdig en onbevooroordeeld onderzoek, door vriendschappelijke mededeeling en wisseling van denkbeelden, dat de waarheid gekend wordt in al den luister harer zuiverheid. Wacht u dan van het oor te leenen aan hen, die, door het hernieuwen van de twisten onzer Vaderen, de onheilen zoeken te hernieuwen, die deze ons berokkend hebben en waaronder wij zoo smartelijk hebben geleden." Men hoore!

Bijbelsche GESCHIEDENISSEN *en Karakters, tot een Godsdienstig Leesboek behandeld. Door* W. G. REDDINGIUS, *Superintendent en Predikant te* Midlum *in* Reiderland. *Eerste Stuk. Te* Groningen, *bij* J. Römelingh, 1828. *VIII en* 227 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs f* 1 : 80.

In lang geen letterarbeid uitgegeven hebbende, treedt de Eerw. W. G. REDDINGIUS, nu eens weder als Schrijver op, met dit eerste Stukje, en is voornemens hetzelve te vervolgen. Hij heeft, ten einde dit werk tot een Godsdienstig Leesboek te doen strekken, de gekozene en vooraf bewerkte teksten uit den Bijbel als grondslag gebezigd, en daaruit aanleiding genomen, tot de be-

beschouwing der personen en de behandeling der zaken ten nutte van zijne lezeren.

De Inhoud van dit eerste Stukje is:

„JOZEF, beschouwd in zijne Godsvrucht. *Gen.* XLII: 18*b*. Het geven en aannemen van goeden raad. *Exod.* XVIII: 13—26. JOSUA, een voortreffelijk voorbeeld ter navolging. *Josua* XXIV: 15. DAVID bij het vloeken van SIMEI. 2 *Sam.* XVI: 5—13. MANASSE en zijne Onderdanen, een voorbeeld ter waarschuwing, tegen onopmerkzaamheid bij hetgene God spreekt. 2 *Chron.* XXXIII: 10. De gezondheid, een groot voorregt; en onze verpligtingen daaruit voortvloeijende. *Mark.* I: 29—31. Onze verpligting bij tegenspoed en bij voorspoed in ons werk. *Luk.* V: 1—11. De Hoofdman te *Kapernaum*. *Luk.* VII: 1—10. Het verfoeijelijke der baatzucht. *Hand.* XIX: 23—34. AGRIPPA's afkeerigheid van het Christendom. *Hand.* XXVI: 28."

De lezer ziet hieruit zelf reeds aanstonds, dat de Eerw. REDDINGIUS gezorgd heeft voor verscheidenheid, en dat de hier behandelde onderwerpen uit den Bijbel ontleend, en door voorbeelden, daar ter naarvolging of ook ter waarschuwing voorgesteld wordende, toegelicht, aangedrongen en eenigzins ook aanschouwelijk gemaakt zijn. Het zijn geene eigenlijke *Leerredenen* dus, welke hier geleverd worden, in den meer gewonen vorm althans niet; maar meer beoefenende beschouwingen, of ook vertoogen en toespraken, om tot Godsvrucht en deugd op te leiden; terwijl men daarin den Christen-Leeraar opmerkt, die gewoon is zijne Gemeente met gepasten raad, ernstige waarschuwingen, hartelijke raadgevingen en Christelijke vermaningen tegen al wat verkeerd is te wapenen en voor het goede in te nemen.

Men zal dezelve met genoegen en nut kunnen lezen, te meer, daar de geachte opsteller met ernst en getrouwheid, vriendelijkheid en bedachtzaamheid vereenigt in het vermanen en raadgeven, zich duidelijk uitdrukt en de aandacht goed weet te boeijen.

Van de Bijbelplaatsen en voorbeelden is doorgaans oordeelkundig gebruik gemaakt, en van de gelegenheid of aanleiding goed partij getrokken, zoo dat men des Schrijvers redeneringen en toespraken gemakkelijk volgt.

Somwijlen echter had hij, onzes erachtens, of meerdere of mindere zucht om naauwkeurig te wezen, behooren te openbaren. Van het eerste vonden wij een bewijs, in de behandeling van *Exod.* XVIII: 23. waarin men leest: *Zoo zal ook al dit volk in vrede aan zijne plaats komen*, dat is, wanneer men regtszaken heeft, zal eene spoedige afdoening van dezelve te weeg brengen, dat men gerust en vergenoegd tot *zijne tente* wederkeert; terwijl men anders, door lang wachten, verdrietig zou worden, en hieruit gemor tegen u zou ontstaan.

JETHRO was immers niet onkundig van het doel der reize door de woestijn; hij wist dat *Kanaän* het beloofde Land was, werwaarts God dit volk wilde geleid hebben. Wat is dus natuurlijker, dan dat wij daarop ook deze zijne woorden betrekkelijk maken, en denken, door die plaats aan *Kanaän*, gelijk de woorden in het oorspronkelijke hier voorkomende ook schijnen te vorderen.

Voor het *tweede*, levert de verklaring van *Jos.* XXIV: 15b. in ons oog, het bewijs op. De Schrijver vangt deze beschouwing dus aan:

„Dit gezegde van JOSUA, in de bovenstaande plaats voorkomende, heb ik dikwijls zien bijbrengen

gen

gen ter aanprijzing van huisfelijke godsdienst. Men vat hetzelve dan op, als of daaruit bleek, dat deze edele man een voorftander daarvan geweest ware, en als of hij dus in zijn huis met zijne huisgenooten godsdienst-oefeningen hadde gehouden. Men voert het aan, als gefchikt, om ons Christenen tot even zulk een gedrag op te wekken."

„Ik kan niet ontveinzen, Lezers! dat ik zoodanig een gebruik dezer taal van Israëls waardigen Veldheer en Regent min gepast keure. Maar, in andere opzigten vertoont hij zich daardoor aan ons, als een voortreffelijk voorbeeld ter navolging. Hoe dan, en waarom tevens niet met betrekking tot de huisfelijke godsdienst, zal ik u thans onder het oog brengen."

Later:

„In dit zeggen is het zeer twijfelachtig, of Israëls Opperhoofd, van *zijn huis* fprekende, daar mede bepaaldelijk zijne huisgenooten bedoeld hebbe; dan of wij daardoor hier, in eenen uitgebreideren zin, den ftam of het geflacht moeten verftaan, waarvan hij de oudfte en het hoofd was. Het woord huis wordt, trouwens, in den laatstgenoemden zin, niet zelden in den Bijbel gebruikt. Wie herinnert zich niet, hoe dus in het verhaal van JEZUS geboorte voorkomt, dat JOZEF bij de algemeene befchrijving, door Keizer AUGUSTUS bevolen, naar Bethlehem ging, om dat hij uit den huize en geflachte DAVIDS was? De laatfte opvatting fchijnt mij hier waarlijk het meest aannemelijk. Daarbij valt dan van zelve weg, dat JOSUA hier van huisfelijke godsdienst-oefeningen zou hebben gefproken, als of hij daarin met de zijnen volharden wilde. Maar al denkt men hier ook bij *zijn huis* aan zijne huisgenooten, de gelegenheid, bij welke hij thans fprak, en het verband, waar in deze woorden werden voorgedragen,

gen, wijzen toch duidelijk genoeg aan, dat wij hier aan zulke godsdienst-oefeningen niet hebben te denken. Neen! als JOSUA sprak, dat hij en zijne onderhoorigen *den Heere*, of Jehova, *dienen* zouden, wilde hij daarmede niet zeggen, dat zij — hetgeen tot die oefeningen behoort, — dagelijks zich zouden vereenigen tot het lezen en hooren van Gods woord, tot godsdienstige gezangen, gebeden en dankzeggingen; maar dat zij, hoe dan ook de overige Israëliten daaromtrent handelen mogten, Jehova, als den eenigen waren God, alleen godsdienstig vereeren zouden; dat zij Hem, als zoodanig, openlijk hunne hulde zouden toebrengen; dat zij tevens in alles zich wilden rigten naar Zijne wetten en voorschriften."

„ De geheele betuiging van JOSUA komt dan hierop neder: „ hoedanig nu, waarde landgenooten! uw besluit en uwe keuze moge zijn; hetzij „ gij de dienst van Jehova, of die van andere „ goden kiest: wat mij betreft en ook de mijnen, „ op welke ik de naaste betrekking en den meesten invloed heb, bij ons staat het vast, dat wij „ ons aan de dienst van Jehova houden zullen, „ gelijk wij tot hiertoe daarin verkeerd hebben. „ Ja, al ware het ook, dat gij allen mogt goedvinden, den Heere onzen God te verlaten, en „ u voor andere goden te buigen, wij zullen dat „ niet! In u aller tegenwoordigheid, en voor „ het oog van God, verklaar ik het, ons besluit „ is onwankelbaar: *ik en mijn huis, wij zullen* „ *den Heere dienen.*"

Hoe men toch ook deze woorden gelieve te wijzigen, altoos leveren zij het duidelijkste bewijs, dat de edele JOZUA hiermede het volk, waarover hij het bevel voerde, als een waardig opvolger van MOZES, zocht te bewegen, om zich ook, met hem, verbonden te betoonen aan God en zijne dienst. Hoe nu zou men dit laatste kunnen

nen drukken, zonder tevens te denken, aan alle die bijzonderheden, waarin en waardoor de Godvruchtige, zoowel in het *huisselijk* als in het *openbaar* leven met de zijnen, met zijne huisgenooten en onderhoorigen, zich voordeelig tot eer van God zal zoeken te onderscheiden?

Eenigzins gezocht, vonden wij eene enkele reis de gelegenheid, om, naar aanleiding van den opgegeven tekst, over zeker gekozen onderwerp te spreken, bij voorbeeld in de zevende beschouwing, waar van *Luc.* V; 1—11. of het visschen der Discipelen, gebruik gemaakt is, om *onze verpligting bij tegenspoed*, en bij *voorspoed in ons werk* aan te wijzen en aan te dringen. Dit geschiedt nu hier wel op eene nuttige wijze, maar vinden wij toch niet navolgenswaardig; het geve althans geen aanleiding, om, na de keuze van het onderwerp, eerst naar eenen bijbeltekst te zoeken!

Overigens herhalen wij onzen lof aan dit stichtelijk boekdeel gegeven, roemen het lofwaardig *doel* 'er van; prijzen de lezing aan en hopen, dat het velen nuttig zijn zal.

Ten blijke, welk een goede geest hier heerscht, schrijven wij het volgende uit N°. 8, over:

„Hoogachting en lof verdient hij insgelijks, over *zijne uitstekende liefde en godsdienstige verdraagzaamheid jegens de Joden*, waarvan, naar LUKAS verhaal, derzelver ouderlingen een gunstig getuigenis bij den Heere JEZUS aflegden."

„De Joden waren toenmaals, gelijk reeds gezegd is, tegen andere natien zeer sterk ingenomen. Zij rekenden over het algemeen, aan niemand liefde verschuldigd te zijn, die niet tot hun volk behoorde, en hunner godsdienst niet was toegedaan. In het bijzonder waren zij afkeerig van de Romeinen, ja met haat en vijandschap te-

gen dezelve bezield. Zij konden het, trouwens, in het geheel niet verdragen, dat deze wereld-dwingers ook hen, het oude volk van God, aan zich onderworpen hadden. Zij waren zeer ontvergenoegd, dat hun door dezen schattingen werden opgelegd. Zij zagen met den grootsten weerzin een gedeelte der romeinsche krijgsbenden, ter bewaring der openbare rust, en ter hunner beteugeling, dat zij niet tegen hunne overwinnaars opstonden, in hun midden huisvesten. Zoo veel zij het maar wagen durfden, gaven zij ook aan de Romeinen dadelijk te kennen, dat zij hun een kwaad hart toedroegen. Onvriendelijk en stuursch waren zij tegen dezelve in den dagelijkschen omgang. Meermalen openbaarden zij de onrustigheid van hunnen geest in het dulden van derzelver heerschappij; meermalen bewezen zij, dat zij slechts op eene gunstige gelegenheid wachtten, om dat juk af te werpen. Natuurlijk bragt dit te wege, dat ook de Romeinen wederkeerig hun gansch niet toegenegen waren, en nu en dan blijken gaven, hoe zij dezelve gaarne nog meer zouden willen vernederen."

„ Evenwel — hoe ook de Joden toonen mogten de Romeinen te haten, en hoe dit doorgaans bij de Romeinen verbittering tegen hen mogt veroorzaken — de joodsche ouderlingen konden van den hoofdman te Kapernaum tot den Heiland zeggen: *hij heeft ons volk lief.* Zoo zouden zij van zulk eenen Romein niet gesproken hebben, indien hij niet waarlijk op eene uitnemende wijze genegenheid voor de Israëlitische natie had aan den dag gelegd. Altijd overhellende, om over de Heidenen ongunstig te oordeelen, gaven immers de Joden aan niemand van dezelve eene lofspraak, ten zij hij die dubbel verdiend hadde."

„ De hoofdman zal dan, als inwoner van eene der joodsche steden, met zijne israëlitische mede-

bur-

burgers zeer vriendelijk hebben omgegaan, en in alle opzigten getoond, dat hij hunne welvaart ter harte nam. Hij zal, als overste over honderd romeinsche soldaten, zich onthouden hebben van alles, wat naar onderdrukking der Joden zweemde, en zorg hebben gedragen, dat ook de manschappen, die onder hem stonden, hun geen overlast deden."

„Maar — liet hij hierdoor reeds blijken, dit volk lief te hebben, — hij ging nog eenen stap verder. Dadelijk was hij ook werkzaam, om het nut en genoegen van de Joden te bevorderen. *Hij heeft zelfs*, zeiden ook de ouderlingen van hem, *ons de Synagoge gebouwd.* Met eene uitstekende liefde jegens de israëlitische natie, vereenigde hij dus eene godsdienstige verdraagzaamheid, waarvan men schaars zulk een voortreffelijk voorbeeld vindt. Offchoon een Heiden zijnde, offerde hij een gedeelte van zijne goederen op, tot het stichten van een gebouw, waarin de Joden, ter uitoefening van hunne godsdienst, zouden samenkomen: althans, want zoo kan men het ook verstaan, bragt hij tot het bouwen van hunne Synagoge eene aanmerkelijke som bij, of nam hun in dat werk zeer tot dienst en hulpe, nam de leiding daarvan, het bestuur daarover, geheel op zich. De hoofdman bood dus den Joden de hand, opdat zij te beter dien God mogten vereeren, aan wien zij, met de diepste verfoeijing van de goden door de Romeinen geëerbiedigd, alleen hunne hulde toebragten. Wie erkent, gevoelt niet, dat hij daardoor blijken liet, zoo verdraagzaam in het stuk van de godsdienst te zijn, als maar zelden iemand is?"

„Maar heeft hij niet welligt op zulk eene wijze gehandeld, doordat hij door den omgang met de Joden geleerd had, hunne godsdienst hoog te schatten, ja zelfs, gelijk menig ander Heiden in

die dagen, een Jodengenoot, of belijder van den eenigen waren God, zonder evenwel de gansche mozaïsche wet te omhelzen, geworden was? — Daarvan, mijne Lezers! is, in de verhalen der Evangelisten aangaande hem, geen het minste spoor te vinden. Zoo hij dus een Jodengenoot geweest ware, zouden, dunkt mij, de joodsche onderlingen dit wel ter zijner aanprijzing bij JEZUS gezegd hebben. Wegens hun stilzwijgen daaromtrent, komt het mij gansch niet aannemelijk voor, dat belangstelling in de godsdienst der Joden hem tot het bouwen van hunne Synagoge te Kapernaum bewoog. Verdraagzaamheid omtrent andersdenkenden ten aanzien van de godsdienst, was bij hem alleen de drijfveer tot deze edele daad; eene verdraagzaamheid, uit liefde jegens zijne medemenschen voortgesproten, dewijl hij hen gaarne wilde ondersteunen en voorthelpen tot hunne godsdienstige verrigtingen, omdat zij daarin hunne vreugde vonden en hun heil zochten; daar hij voor het overige niet wilde beslissen, in hoe verre zij in hunne godsdienst dwaalden of niet."

„ Het geluk des menschdoms zou niet weinig bevorderd worden, bijaldien zulk eene liefde en verdraagzaamheid, als die, welke de hoofdman dus bewees, onder hetzolve meer algemeen werden beoefend. Voor hem, die zich daarmede bezield toont, in het bijzonder, is ook daarvan veel goeds te verwachten. Niet alleen streelt hem de aangename bewustheid, dat hij dus eenen belangrijken pligt vervult; maar tevens is daarmede de achting, de liefde van dezulken verknocht, die door hem verdraagzaam en liefderijk worden behandeld. Het laatstgemelde zien wij hier gestaafd, in het voorbeeld van den hoofdman. De joodsche onderlingen zouden niet zoo gereed geweest zijn, om vóór hem naar JEZUS te gaan, en hem aan dezen aan te bevelen, wanneer hij niet in toege-

negenheid jegens hun volk, en in volvaardigheid, om hetzelve, ook in betrekking tot deszelfs godsdienstige belangen, te dienen, zoo loffelijk had uitgemunt. Daardoor werden zij gedrongen, om ook hem lief te hebben, en gaarne tot zijn geluk en genoegen mede te werken."

De Parijsche BLOEDBRUILOFT. *Een verhaal uit de ontzettende Godsdienst- en Burgeroorlogen in* Frankrijk *in de XVI Eeuw. Door den Hoogleeraar* L. WACHLER. *Naar den tweeden Druk. Uit het Hoogduitsch vertaald.* *Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1829. *XVI en 168 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : —

De bezwaren, zegt de Hoogleeraar WACHLER, de oorspronkelijke Schrijver van dit werkje, in zijn Voorberigt voor de tweede uitgave, niet zonder grond, tegen de Roomsche Katholijke Kerk, (liever Kerkgenootschap) heerschappij en het Kerkelijk stelsel zou ik opperen, en pligtmatig achten te opperen, zelfs dan wanneer ik lid eener Katholijke kerkgemeente was; want het is een heilige pligt van den Christen, om zich voor datgene, wat het eeuwig heil zijner medemenschen van zeer nabij betreft, openlijk in de bres te stellen, zonder vrees voor vervolgingen der in hunne gemakkelijke zorgeloosheid gestoorde, en in het uitsluitend bezit van zelfzuchtige genietingen bedreigde kerkvoogden, welke verouderd bijgeloof en hardnekkige onwetendheid des volks, met arglistige eigenbaat het hoofd boven houden, en aanstonds over muiterij en listen en streken wraak roepen, wanneer zij, het zij met de meest mogelijke bescheidenheid, of met ernst en nadruk, aan datgene herinnerd worden, wat JEZUS CHRISTUS klaar en duidelijk geleerd,

leerd, door zijn leven aanschouwelijk gemaakt, door zijn lijden, dood en opstanding bevestigd en verheerlijkt heeft, hetgeen in het Evangelie als wezenlijk aangetoond, en voor allen eene behoefte is."

„De heilige en heiligende geest des Christendoms wordt miskend en beleedigd, wanneer aan het uiterlijke der zoogenaamde godsdienst een onevenredig overwigt, en daarmede de voorrang boven de inwendige, alleen zalig makende kracht des geloofs, der liefde en der hoop ingeruimd wordt: wanneer de mensch, door overoude symbolen en gebruiken gerust gesteld en zorgeloos gemaakt, van godvruchtig gestrenge zelfsbeproeving en zelfskennis, van het vruchtbare nadenken over de heiligste aangelegenheden des levens afgeleid, en tot ziellooze werktuigmatigheid gewend, of door oogenblikkelijke bevrediging der zinnen, nopens de ware behoefte des gemoeds, misleid wordt."

„Het goddelijke des Christendoms blijft in alle kerkelijke genootschappen onveranderlijk een en hetzelfde; de invatting van het goddelijke in menschelijke inzettingen, de door de menschen verworvene en gekozene uitdrukking voor het goddelijke als onbedriegelijk en onverbeterlijk geldend te willen maken, is verblindheid of vermetelheid. Des stervelings lot is, om eene waarheid te worstelen, wier heerlijkheid slechts in de nabijheid der godheid onthuld en erkend kan worden."

„Den kerkelijken verzorgeren van het heilige op aarde blijft het aanbevolen, om tot zedelijk godsdienstige werkdadigheid, tot den nimmer geeindigden worstelstrijd tegen zinnelijkheid, zelfzucht en laatdunkendheid te vermanen en aan te moedigen, te waarschuwen tegen den waan, dat het doel, naar hetwelk men streeft, bereikt en

dat,

dat, wat gezocht wordt, reeds aangevat zij, alsmede tegen de verderfelijke zorgeloosheid, welke zich in het bezit meent te bevinden van het kleinood, hetwelk de zaligheid waarborgt."

„Ontbreekt het het kerkelijke leven aan deze eigenaardige werkdadigheid, die zijn wezen uitmaakt, zoo wreekt zich de verwaarloozing van de pligtvervulling der kerkvoogden, door ontaarding en verwildering der maatſchappelijke betrekkingen, door onvatbaarheid des volks voor zedelijke ſchoonheid en waarheid, door domheid en ruwheid in het burgerlijke en huisſelijke leven, door ontuchtige hartstogtelijkheid en dierlijke losbandigheid."

„De vreesſelijkſte gevolgen der zedelijke nietigheid van een in uiterlijke praalvertooning en werktuigmatigheid gedompelde kerk zijn, dat het zoogenaamde kerkgeloof ten dekmantel van misdadige ſtaatkundige ſtreken, en vermetele ſchennis der opperſte wetten en regten des menschheid misbruikt, en de zedelijk doorzigt en wilskracht misſende menigte bereid gevonden wordt, het werktuig der zonde te zijn, en daden der helle zich als verdienſten om God en de kerk aan te rekenen."

Men ziet hieruit, hoe edel zijne denkwijze is en hoe vrijmoedig hij partij onder de oogen ziet en haren laster beantwoordt. Zeker moet de herinnering aan de verſchrikkelijke gebeurtenis, waarbij de aandacht hier bepaald wordt, den Roomschgezinden in dit tijdſtip een doorn in het vleesch zijn, daar dezelve zeer geſchikt is, om tegen de ſnoode pogingen van Pausgezinden en Jezuiten te waarſchuwen, en een ieder op zijne hoede te doen zijn, om zich daardoor niet weder te laten verſtrikken.

Na de herinnering aan de *Godsdienst-* en *Burgeroorlogen* in *Frankrijk*, van 1560—1570, in het

het *eerste*, beschouwt het *tweede* de Parijsche Bloed-bruiloft, met hetgeen dezelve voorafging en onmiddelijk volgde, en behelst het *derde*, de beantwoording der vragen: 1.) op wat tijdstip het *ontwerp* tot die verschrikkelijke gebeurtenis gesmeed is, 2.) welk deel KAREL IX. daaraan gehad heeft, en 3.) welke de voornaamste drijfveêren van dezelve zijn?

Alles is zeer kort behandeld, maar deze behandeling is oordeelkundig, terwijl een aantal bronnen en Schrijvers gebezigd aangehaald en tevens beoordeeld zijn. Voor hen dus ook, die met de geschiedenis behoorlijk bekend zijn, is deze eene niet onbelangrijke bijdrage. Den Schrijver komt ook de eere toe, dat hij met alle mogelijke onpartijdigheid geschreven, wel getoetst en met omzigtigheid beslist, of aanleiding tot verdere overweging gegeven heeft.

Achter aan zijn nog gevoegd twee bijlagen, te weten; 1.) Gesprek tusschen den Koning HENDRIK III, en een' zijner vertrouwelingen te *Cracau*, over de oorzaken en beweegredenen van den *St. Bartholomeus* moord (VILLEROIJ, *Mem. d'Etat. Tom. II. p. 59, et L. in Petitots Collection Tom. 44. p. 496. et suiv.*

2.) Verslag van het gesprek tusschen HENDRIK III, Koning van *Polen*, en den Keurvorst FREDRIK III, te *Heidelberg* gehouden; door den Keurvorst eigenhandig opgeteekend, den 12den December 1572. (In *Monumenta Pietatis et litteraria Francofurti.* ad M. 1701, Pars I. pag. 311—318.)

Gaarne vereenigen wij ons met den wensch des Schrijvers: De Voorzienigheid verlosse de van de duisternis omgevene menschheid uit de banden van ijdele praalvertooning van geloof en van femelarij! uit onwaardige afhankelijkheid van uitwendige, zedelijk niets beteekenende beuzelingen!

VER-

VERHANDELINGEN, REDEVOERINGEN en losse GESCHRIFTEN. Door J. H. VAN DER PALM. *Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij *en* Zoon. *Eerste Deel Tweede Druk. XXX en* 346 *Bladzz. Tweede Deel VIII en* 342 *Bladzz. Derde Deel VIII en* 347 *Bladzz. Vierde Deel VIII en* 389 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs der vier Deelen is f* 13: 65.

De Hoogleeraar VAN DER PALM, die kunde en smaak in zich vereenigt, doet de pers gedurig zweten, en men wordt nimmer moede zijne schriften te lezen, gelijk men ze telkens met groot genoegen ontvangt. Eer is dit voor den beroemden Schrijver, maar ook eene eer voor een aanzienlijk Publiek.

Wij juichen zeer het plan des Schrijvers toe, om eene verzameling van zijne lettervruchten, van vroegeren en lateren tijd, zelf in het licht te geven, ten einde ze of voor 't eerst bekend te doen worden, of meer algemeen verkrijgbaar te maken. Het is ook geheel niet te verwonderen, dat een zoo groote bijval deze onderneming bekroonde, dat het eerste deel reeds herdrukt heeft moeten worden, en de Uitgever vriendelijk aandrong, om het aangevangen ontwerp te vervolgen en zelfs nog te verwijden.

De leergierige lezer is nu in staat gesteld, om zich zonder moeite een aantal stukken aan te schaffen, die hij anders of geheel niet, of niet zoo gemakkelijk verkrijgen kon. Hier vindt hij bij een, in het eerste deel, dat aangevangen is met eene regt hartelijke aanspraak aan des Schrijvers vriend, den Heer J. LUBLINK DEN JONGEN, (geteekend, 1810):

De

De Redevoeringen en Verhandelingen, enz.

„ I. Over DAVID, voornamelijk als Dichter beschouwd. II. Over den waren aard der Welsprekenheid. III. Over eenige Dichterlijke natuurbeschrijvingen uit het boek van JOB. IV. en V. Over MAHOMET. VI. Over de algemeene Welwillendheid. VII. Over de Eigenliefde. VIII. Bij gelegenheid eener Zangoefening op het Kersfeest. IX. Bij gelegenheid eener Zangoefening, ten behoeve der ongelukkigen door den Watersnood. X. Lofrede op den Heer J. A. VAN DE PERRE."

In het tweede:

„ I. Over de Welsprekendheid van CICERO. II. Over de Arabische Poëzij. III. Over den aanleg en de voortreffelijkheid van het Boek JOB. IV. Over het Oordeel der Nakomelingschap. Losse Geschriften. V. Vaderlandsche Uitboezeming. VI. Nederlands blijde Vooruitzigten, Godsdienstig gevierd in eene Leerrede over 2 *Kon.* XIX: 30. VII. De Vrede van Europa. VIII. Christelijke Opwekking tot Heldenmoed, in eene Leerrede over *Luk.* IX: 24*a*."

In het derde:

„ I. Verhandeling over den Koran. II. Redevoering ter nagedachtenis van E. A. BORGER. III. Redevoering over het versmaden of veronachtzamen van de Regelen der Kunst. IV. Redevoering over het Middelmatige. V. Verhandeling over het Gezond verstand. VI. Mijne Herinneringen aan J. BELLAMIJ. VII. Redevoering op het vierde Eeuwfeest van de Uitvinding der Boekdrukkunst, binnen *Haarlem*. VIII. Leerrede ter bevestiging van JOHANNES EWALDUS KIST, als Leeraar in de Hervormde Gemeente, te *Zeist*."

En in het vierde:

„ I. Tweede Verhandeling over den aanleg en de voortreffelijkheid van het boek JOB. II. Over den

den invloed van het uitwendige, en deszelfs vermogen, om den gunstigen indruk van het meer wezenlijke te bevorderen. III. Over eenige kenmerken en vereischten der eenvoudigheid van stijl. IV. Over de Zelf-kennis. V. Lijkrede op Mr. J. M. KEMPER. VI. Bij de viering der twee honderd vijftigste verjaring van Leydens Ontzet. VII. Ter godsdienstige voorbereiding der viering van het Akademisch Jubelfeest. VIII. Ter feestvierende herinnering van den Akademischen leeftijd."

De lezer ziet dus, hoe vele en daaronder zeer belangrijke onderwerpen hier behandeld worden, en dat het waarlijk aan geene verscheidenheid en afwisseling ontbreekt. De meeste der hier geleverde stukken zijn reeds te voren uitgegeven, en men kan uit de Voorberigten van den beroemden Schrijver opmaken, welke elders en ook waar eenige derzelver voorkomen, en welke voor 't eerst hier het licht zien.

Het komt ons voor, dat het genoeg is, de aandacht daarop te bepalen, en dat het als overbodig althans zou kunnen worden aangemerkt, deze stukken afzonderlijk te beschouwen en te beoordeelen. De naam van VAN DER PALM, is waarlijk een sterke waarborg, dat ook de nog te voren niet gemeen gemaakte, wel bewerkt en voortreffelijk uitgevoerd zijn, zoo wel als zulks uit vroegere beoordeelingen van de overige gebleken is. 't Zij men hier toch over belangrijke zaken, over Godsdienstige en zedekundige onderwerpen, of die op taal, smaak en wijsbegeerte betrekking hebben, hoort redeneren, 't zij dat men hem als lijk- en lofredenaar volgen mag, of nagaat, hoe hij welsprekend en doelmatig van bijzondere andere gelegenheden gebruik weet te maken, om iets aangenaams, goeds en leerzaams mede te deelen; altoos vindt men ruime aanleiding,

ding, om zijn vernuft, zijne schranderheid, voortreffelijk geoefenden smaak en buitengemeene kennis en welsprekendheid te bewonderen. Nimmer hoort of leest men VAN DER PALM, of men leert ook van hem. Al is het ook zelfs, dat men meent op goede gronden van hem, hier of daar, zoo als bij voorbeeld, in de beoordeeling van MAHOMED, (1) eenigzins te moeten verschillen, dan zal men nog zijne Redevoeringen met groot genoegen lezen, en zich ten minsten aangespoord gevoelen, tot nadere overweging.

Ten sterksten bevelen wij dus de lezing, en het gebruik van alle de hier voorkomende stukken, het geëerd, zelfdenkend en op kunde en smaak prijsstellend Publiek aan, en twijfelen geen oogenblik, of de studerende Jongelingschap, in 't bijzonder, zal zich hiermede een groot voordeel doen: ter eigene oefening, tot meerdere vorming van taal en stijl, om te leeren van de omstandig- en gelegenheden een gepast gebruik in het spreken en behandelen van onderwerpen te maken, de klippen te vermijden waarop vele openbare Sprekers schipbreuk lijden, en waardoor zij zelve de oorzaak zijn, dat zij hun doel niet naar wensch bereiken kunnen, maar ook het gelukkig aannemen van edele gevoelens en echt Christelijke beginselen.

De Redevoering over de zelfkennis, toegepast op de beoefening der Letterkunde, uitgesproken in de Algemeene Vergadering der Hollandsche Maatschappij van fraaije Kunsten en Wetenschappen, te *Leijden*, gehouden den 27sten Sep-

(1) Hoe gaarne zouden wij eene Verhandeling, of aanwijzing, van VAN DER PALM lezen, over de nadeelen, welke de bedriegelijke pogingen van dezen valschen Profeet het Christendom hebben toegebragt!

September 1828, behelst onder andere dit; 't geen wij nu ten besluite tot een staal willen aanvoeren:

„Wij stellen ons thans beoefenaars der Letterkunde voor, die het niet in naam, maar inderdaad zijn, die er door de natuur toe gevormd, en door oefening zijn voorbereid; en hen betreft de les: *kent u zelven ten aanzien van het vak, dat gij ter bearbeiding verkiest!*"

„Er zijn slechts weinige menschen, aan wie alles gelukt, wat zij bij de hand nemen; en deze weinige zelfs, zoo zij niet onbestendig in hunne keuze geweest waren, en nu het eene, dan het andere veld hadden pogen af te oogsten; zoo zij, na zich zelven te hebben geraadpleegd, den hoofdaanleg hunner natuur erkend, dien boven alles ingevolgd, en wat zij buitendien vermogten, daaraan ondergeschikt hadden, wie weet welk een hoogere volkomenheid hunne voortbrengselen bereikt zouden hebben? Waarom zou een Schilder geen geschied- en landschap- en zee- en bloemschilder te gelijk kunnen zijn? Maar die het beproefde liep gevaar, en meer dan gevaar, om in geen dier vakken te worden, wat hij in één derzelve wezen kon; en nooit tot den rang dier meesters zich te verheffen, die wel hunne tafereelen uit alle deelen der kunst bevallig wisten te stofferen, maar nimmer hoofdwerk maakten van 't geen slechts bijwerk wezen moest. Niets verhindert dat men te gelijk Dichter en Redenaar zij; maar dat men het zou kunnen zijn, zonder dat het een het ander benadeelde, dit houden wij ten minste voor bedenkelijk, indien niet voor onwaarschijnlijk. Men merkt het terstond aan den proza-stijl des echten Dichters, dat hij zich niet in zijn element bevindt; en men weet naauwelijks, waaraan het zij toe te schrijven, dat de zoetvloeijende Zanger zoo hard en stootend wordt, wanneer hij zich in ondicht krachtig en verheven poogt uit te druk-

drukken. En gaat het den Redenaar wel beter, wanneer hij Dichter wezen wil? Staat hier niet, allen ten afschrik, het voorbeeld van CICERO, wien gevoel, en smaak, en leven, en kracht schijnen te ontzinken, wanneer hij zijn bezield en welluidend proza met taaije verzen afwisselt? Gelukkig voor den Vorst der Romeinsche Redenaren; gel[illegible]ig, voor hem en voor ons, dat hij op het v[illegible] poezij geene lauweren heeft kunnen plukken! er is geen twijfel aan, of het kuische en ingetogene, het klare, het naauwkeurige en overredende zijner redekunstige voorstelling, zou op meer dan ééne klip gestooten en gevoelige schade geleden hebben."

„ Gelijk met de beide hoofdvakken der letterkundige beoefening, zoo is het ook met derzelver ondergeschikte soorten gelegen. De hooge verfiering en stoute verbeelding van den treurspel- en helden-dichter, het gloeijend en stroomend gevoel van den lierzanger, de zachte idyllen-toon, het levendig geschakeerde leerdicht; zij mogen aan elkander grenzen, en met zachte overgangen hier en daar zamenvloeijen; zij vorderen nogtans in hunne hoogste volkomenheid, en daar waar zij op zich zelven staan, afzonderlijke gaven; en in allen gelijkelijk uit te munten; daarnaar moge men in later tijden gestreefd hebben; maar voorbeelden er van levert ons de klassische oudheid niet. VIRGILIUS moge het herders- en leer- en heldendicht gezamenlijk beoefend hebben, hij was grootendeels slechts navolger der Grieken, en nooit heeft hij zich aan het lierdicht gewaagd. En indien het vak der redekunst hierin minder verscheidenheid aanbiedt; zoo hare soorten naauwer aan elkander verwant zijn; men kan echter den deftigen, den keurigen en netten stijl des Geschiedschrijvers bezitten, door levendigheid en sierlijkheid der voordragt zich doen opmer-

ken, zonder tot het hartstogtelijke, het onweêrstaanbare en onwillig wegslepende der redenaarswelsprekendheid zich te verheffen. En welk verschil heerscht er bovendien tusschen hen, die in hetzelfde vak hetzelfde soort beoefenden; daar bij dezen het bondige, het naauwkeurige en krachtige, bij dien het heldere en zoetvloeijende, bij genen het roerende en dieptreffende den hoofdtoon aangeeft; en die, allen in de door hen gekozen manier uitmuntteden, omdat zij den aanleg hunner natuur geraadpleegd en gevolgd hadden. Of zal men ROBERTSON verachten, omdat hij den stijl van GIBBON niet bezit? Zal men CICERO niet voor Redenaar houden, omdat hij in kracht en eenvoudigheid DEMOSTHENES niet evenaart?"

„Uit dit alles blijkt, van hoeveel belang voor den beoefenaar der Letterkunde die kennis van zich zelven zij, die hem aanwijze, in welk vak of deel derzelve hij met de meeste vrucht kan arbeiden, en door welke wijze van behandeling hij zijne talenten het voordeeligst op woeker kan zetten. Meent gij veelligt, dat er weinig gevaar is om hierin mis te tasten? wij voor ons houden het daarvoor, dat van vele mislukte, of kwalijk gelukte kunstwerken, de reden minder te zoeken is in gebrek aan bekwaamheid van de zijde des kunstenaars, dan daarin, dat hij zich niet bevond op zijn eigen grondgebied; maar door onbedachtheid, door vermetelheid, of door zucht om uit te blinken misleid, zich waagde waar hij weg noch bodem kende, en zich zelven geweld aandeed, om zich in een nieuw of schitterender licht te vertoonen."

NAKLANK. Gedichten van Mr. WILLEM BILDERDIJK.

Finem posuere labori. OVIDIUS.

Te Dordrecht, bij J. de Vos en Comp. 1828. 200 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f 3 : 60.

Met een fraai zinnebeeldig Vignet op den Titel prijkt deze Bundel; of meer naar den ouderwetschen trant, of volgens later gebruik ingerigt, willen wij liefst niet beslissen. Genoeg, 't voldeed ons wel, en hartelijk wenschten wij, dat ons de inhoud van het Boek niet minder bevallen ware. Tot ons leedwezen kunnen wij dit echter, daar wij geene onwaarheden zeggen willen, niet verklaren. Het ontbreekt hier wel niet aan verscheidenheid van onderwerpen, want meer dan zestig Dichtstukken vervat dit matig Boekdeel, en nogthans vinden wij zoo veel aanleiding, om over eentoonigheid te klagen, dat ons niet zelden de lust bijna verging om voort te lezen. Wij gelooven BILDERDIJK ten minsten eenigermate, als hij aan zijn vriend betuigt:

Roem mijn werkzaam schrijven niet,
Dat mij slechts de borst ontschiet;
'k Hou niet van iets op te vijzelen,
Die mij van een toren stiet,
Zou me in gruizels doen verbrijzelen,
Maar dat gruis, naar allen schijn,
Zou gebroken verzen zijn.

Niet gaarne zouden wij ook den Dichter zijn troost benemen, die hier verklaart:

Ja zoete Poezij, gij kunt, gij moogt mij streelen,
Indien 't uw naam verdient wat thans mijn zangluim port;

Doch

Doch zij 't ook beuzeling die anderen moet vervelen,
Indien 't mij troost in 't hart en rust in de adren stort!

Wij zouden anders gevreesd hebben, dat de knorrige, ontevredene toon, die hier doorgaans heerscht, den meer dan tachtig jarigen grijsaard, meer vermoeid dan getroost had; welligt echter zal 't geen eene altere natuur geworden is, hoe lelijk en onaangenaam ook, hem genoegen verschaffen!

De geleerde man noemt zelf dezen Bundel *Naklank*. Wij gelooven wel niet, dat het zijne bedoeling *is*, maar anders zouden wij daaruit het besluit kunnen opmaken, dat de lezer hier denzelfden toon verwachten moest, en denzelfden geest, waarin des Dichters vorige gezangen meest al gestemd en waarmede dezelve als doorweven zijn. Ondertusschen zou men zich, in het wezen der zake, dan niet bedriegen. Hier heerscht toch meestal dezelfde uitdrukking van ontevredenheid, geklag, gemelijkheid en gestrengheid, dezelfde geest van bedillen, schimpen en verfoeijen van 't geen dit leven oplevert, en vooral in den tegenwoordigen tijd; zonderling afstekende bij de betuigingen van tevredenheid, onderwerping, ootmoed, dankbaarheid, geloof, hoop en liefde, en bij eenige beden en betuigingen, maar ook bij de luimige aardigheden, welke men hier van tijd tot tijd aantreft.

De meeste hier voorkomende Gezangen dragen het kenmerk van den knorrigen ouden dag, van eenen [illegible], wiens godsdienstige denkwijze en gevoelens, hoe dikwijls en ernstig ook geuit, echter niet in staat schijnen, om hem van eene dof-, gemelijk-, stroef- en misnoegdheid te genezen, die geheel in tegenspraak komt met ware godsvrucht: welk ons kalm, vergenoegd, opge-

ruimd, minzaam en dankbaar maakt. Wie BILDERDIJK gelooft, moet zeker in eene treurige stemming geraken en wordt vervoerd, om alles met een donker oog te beschouwen.

Men oordeele, of wij te sterk gesproken hebben, uit dit slot van het XXIste Dichtstuk, *Onrust en Nietigheid* getiteld:

Die tijden zyn voorby; en 't eeuwig lot der telgen,
Den kroes der dwaasheên van hun Vaadren in te
zwelgen,
Was onvermijdbaar! Koud voor 't innerlijk gevoel,
Is 't leven overal een onbestemd gewoel.
Geen huisselijke rust, geen huis of Echtgenoegen,
Geen ouderenvreugde meer in 't kind waarvoor zy
zwoegen;
Maar Staats- en Stadnieuws, maar bemoeizaam onderzoek
Met de oogen opgespart naar elken donkren hoek,
Om al wat andren raakt voor elks gezicht te ontblooten,
't Zij grievend of tot smaad van de aardsche drukgenooten.
Dit uit te breiden, zelfs met haatlijk onbescheid,
Heet scherpzin waar m'op roemt, verstand, doorzichtigheid,
En onverblindbaarheid van fijngeslepen oordeel;
Ja, of eens buurmans leed zijn' buurman waar tot
voordeel,
Men pronkt er mede als winst en opgedolven schat,
Die rang en aanzien geeft by de opgetogen Stad.

Nog meer! Men dicht aan elk zijn eigen wijs van
denken,
Zijn eigen inzicht op; en, 't moog de waarheid
krenken,
't Wordt gangbaar, 't wordt geloofd, ja 't lijdt geen
twijfel meer.

„ Die

„Die 't uitvond was een man van doorzicht en van-
eer."
Wie kan ook in dees tijd van-konstig menschendrillen,
Iets anders zien of doen, gevoelen, trachten, willen?
Wie vatbaar wezen voor een andre zucht of wensch?
Een mensch is immers toch niet anders dan een
mensch,
Een soortnaam van gedierte, als paarden, apen, hon-
den,
Te richten zoo men wil, en aan hun les gebonden,
En (dank zij les aan les!) de kiem van menschelijk-
heid,
Voorheen door rede en plicht tot bygeloof misleid,
Wordt reeds voor de eerste jeugd by 't nieuw ver-
standlijk kweken
In 't pralend onderwijs belet om door te breken,
Verdrukt, of afgeleid; en napraat op gezag
Is alles wat ons thans de hersens vullen mag.

Het zij zoo, 't was Gods wil: de wareld moest
verbasteren
En de opgestegen Hel geloof en waarheid lasteren!
Twee eeuwen stond ons land en bloeide God ter eer',
En — 't Ongeloof stond op, daar was geen Neêrland
meer.
't Werd Frankrijks voetveeg. 't Moest, voor d'Eeuw-
gen ongezienen.
Den duivlen onder 't juk der overheersching dienen.
Dat juk verbrijzelde, en ons Neêrland was weêr vrij? —
Neen, Jezus kerk bleef slaaf der wareldheerschappy.

ô Land, door 't waar geloof, ten toonbeeld van
Gods zegen,
Uit martelarenbloed ten top van macht gestegen!
Hoe boet ge een afval, een verloochning, waar ge
nooit
Van wederkeeren kunt, en die uw val voltooit?

Neen, Hollands Maagd ſteunt thans, (*) als in voorleden tijden,
Op 't Godlijk woord niet meer, dat voor haar plach te ſtrijden.
Neen, zy beſchermt haar ſchat, haar dierst kleinood, niet meer.
Geen hoed der vrijheid zweeft op 't ſtaal der Oorlogsſpeer.
't Is al voorby, en ach! vergeten. De eer der vaderen
Bruiſcht gloed noch ijver meer noch veerkracht door onze aderen;
De Heilbron werd gedempt, vermodderd en vertreên.
ô God! ach wend een oog van deernis naar beneên!

Niet alle de hier voorkomende Verzen zijn echter even dof, zwaarmoedig, naar, klagende, bits en ſcherp; BILDERDIJK blijkt ſoms ook in eene betere luim te verkeeren; 't zij verre ook van ons, van te beweren, dat hij in zijne bezwaren en ſcherp dikwerf bijtende voorſtellingen en uitdrukkingen altoos den bal zoude misſlaan. Zijn hekelen, klagen, verwijten en bedreigen heeft tevens ook wel eens eene treurige waarheid ten grondſlag; maar zeker houden wij ons overtuigd, dat de wijze, waarop BILDERDIJK ſchijnt te willen verbeteren, meer geſchikt is om te verbitteren en te bederven.

Het vernuft, de kunde en het naïve en ſchoone, dat ons den grooten Dichter zoo menigwerf deed bewonderen, ſtraalt ook hier nu en dan door, offchoon ook onze overtuiging ons meermalen drong, om met verwondering te vragen: is het BILDERDIJK, die dit vers in het licht gaf?

Gaar-

(*) HAC *nitimur* (namelijk 't Bijbelwoord) *hanc tuemur* (namelijk de Vrijheid). Zie den ſtempel der Hollandſche guldens.

Garne willen wij echter dit grootelijks aan 's mans hooge jaren toekennen.

Van dezen Naklank nu afscheid willende nemen, schrijven wij voor onzen Lezer het Dichtstukje: *de Wenschen*, over:

Waar wenschen meer dan ijdle lucht,
En had het kracht van daad;
Ik weet waarvoor my 't harte zucht:
Ik wenschte my geen lichtstraalvlucht
Der blonde Dageraad.

Die, als zy uit den donkren trans
Den blijden schedel beurt,
Het leven opwekt door heur glans,
De donkre nachtgordijnen scheurt
En de uren leidt ten dans.

Ik wenschte my den sluier niet,
Doorstikt met starrenpracht,
Der met ebeen gekroonde Nacht,
Die de aard verkwikkend heulsap giet,
Dat zorg en pijn verzacht.

Geen wielen van den Zonnekar
Of zilvren Maankaros;
Geen stralen van de Morgenstar;
Geen rijk bebloemde Lentedosch;
Of Oosterhemelblos.

Ik wenschte my geen Waterstaf
Op d'ongetemden vloed;
Geen oogsten zonder stroo of kaf;
Geen overmaat van de aardsche draf
Waar 't al voor slaaft en wroet.

Geen lichaamskracht of wijsheidspraal;
Noch, op de wiek der Faam

Zoo ver de hemel de aard omvaam'
Of leven door den luchtstroom dwaal,
    In 't rond gedragen naam.

Geen eer, of aanzien, of gezag,
    Dat op een luchtbel vlot.
Geen uitgerekter levensdag
Dan 't lichaam zich beloven mag
    Bij 't matigste genot.

Neen, 'k wenschte my gezondheids schat
    By 't welgestemde hart,
En, (wat dit laatste meê bevat,)
Ontstaan er doornen op mijn pad,
    Gelatenheid in smart.

Ach! dat de wensch dit geven kon:
    't Onkoopbre zelfs voor goud!
't Geen menschenkracht noch wijsheid won!
't Onputbaarste uit de tooverbron,
    Door Flippus zoon aanschouwd!

Doch, daar de wind met wenschen speelt,
    Versmooren ze in de borst,
Te vreên met wat ons God bedeelt,
Die ziel en lichaamskrankheid heelt,
    En laving voegt by dorst!

MERKWAARDIGHEDEN *uit elk land van* Europa, *voor hen die tot eene leerzame uitspanning, in het hoekje van den haard, door vreemde landen willen reizen. Naar de Achtste Engelsche uitgave van* J. TAIJLOR. *Voor Nederlanders bewerkt door* J. OLIVIER, JZ. *Met* 84 *Vignetten. Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck. *XII en* 141 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 3: —

De inval van den Uitgever was goed, om de *Sce-*

Scenes in Europa van den Engelschen Schrijver, op den Titel gemeld, vrij nagevolgd en meer geschikt gemaakt voor de Nederlandsche Jeugd, in onze taal uit te geven. Met reden verwachtte hij, dat de Heer VAN WIJK, RZ. bijzonder geschikt was, als bekend Aardrijkskundige, om dit denkbeeld te verwezenlijken, en het verblijdt ons, er nu bij te kunnen voegen, dat de bewerking goed is uitgevallen.

De jonge lezer wordt alzoo ongevoelig bekend met een aantal bijzonderheden van *Europa*, zijn eigen werelddeel, waarvan men niet onkundig behoort te zijn, vermaakt zich met de duidelijke en verklaarde plaatjes, en zamelt ook tevens voor zich menige nuttige les op.

Wij kunnen het dus met alle ruimte aanprijzen, als aangenaam tevens en nuttig voor onze kleinen. Zie hier een voorbeeld, ter bevestiging:

LAPLAND.

„Wij mogen blijde zijn, dat wij den *Maalstroom* ontsnapt zijn, door op een' goeden afstand daarvan verwijderd te blijven. Nu staan wij weder op vasten grond. Maar in welk land zijn wij nu? In *Lapland!* Wel! dat gelijkt in het geheel niet meer naar *Nederland*. Hoe klein en gedrongen zijn de mannen hier! Zij zijn allen in beestenvellen gekleed, en de vrouwen ook. Men kan naauwelijks onderscheiden, wat een man of eene vrouw is. Maar zij schijnen zeer wel te vreden te zijn. Het zou mij niet verwonderen, indien zij van hunne bergen, van hunne bosschen, en van hunne rendieren even zoo veel hielden, als wij van onze groene velden, van onze zindelijke boeren huizen, van onze koeijen en paarden en schaapjes. Wel nu, zoo veel te beter voor de arme Laplanders. Vergenoegdheid is de grootste zegen dien zij kunnen bezitten."

„ Mo-

„ Mogen wij in hunne woningen gaan? — Ik geloof ja, als wij eerst aan de deur kloppen en beleefd jegens hen zijn."

„ Maar ik zie geen deur en geen schoorsteen ook."

„ Ik zie niet anders dan een nauw gat waardoor wij naar binnen, en de rook naar buiten moet kruipen. Ei! ei! van binnen is de hut behangen met beestenvellen. In het midden hebben zij een groot vuur aangelegd, en in de rondte met rendierenvellen hokjes afgeperkt, om voor ieder een afzonderlijk kamertje te maken. Dit is nog al pretig, want al vriest het buiten dat het kraakt, in deze hut kan de koude nimmer doordringen."

„ Kijk eens, wat heeft die oude vrouw daar in hare hand? een lang koord vol knoopen, en zij vertelt den scheepskapitein, dat als hij de knoopen losmaakt, zoo als zij het hem voorschrijft, hij dan een voorspoedigen wind zal hebben, oost of west of zuid of noord, zoo als hij verkiest. Is het mogelijk, dat hij gek genoeg is om te gelooven, hetgeen de oude heks hem op de mouw spelt, en dat hij haar daarvoor nog geld in de handen stopt! — Nu dan ben ik wel blij, dat ik niet in *Lapland* ben opgevoed. Neen, in ons Nederland lezen wij den Bijbel, en die leert ons, dat onze lieve Heer alleen meester van weer en wind is, en dat alle tooverij en hekserij en spokerij niet anders is dan gekheid, waarvan een verstandig mensch nooit iets gelooven moet."

De goede uitvoering zal menig een naar den beloofden togt door *Afrika* doen verlangen, en wij hopen, bij eene spoedig volgende gelegenheid, van dat en nog een ander deeltje, over *Amerika*, reeds ons toegezonden, de verdere melding te maken.

MEN-

MENGELWERK.

VERHANDELING

OVER HET BELANGRIJKE VAN HET WEL BESTEDEN VAN DEN TIJD,

Gehouden in de Vergadering van de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te *Doetinchem*,

door

D. H. HORST,

Predikant te *Genderingen*.

Op den avond van den 23sten Januarij 1829.

Onder de kostbaarste voorregten, welke aan ons menschen door den wijzen Schepper geschonken zijn, behoort gewis de tijd en het tijdperk, waarin wij onzen arbeid verrigten, en onze ligchaams- of zielskrachten tot het nuttige en aangename aanwenden. Geen wonder dus, dat de vlijtige en arbeidzame groote begrippen van de waardij des tijds heeft, hij beschouwt ze als een renttgevend goed, hetwelk zuinig en zorgvuldig moet uitgezet worden, om zijn bezitter te voeden, deszelfs genoegen te vermeerderen, en hem in staat te stellen, om eenmaal rekenschap van zijn bezit te geven; maar de luiaard is gelijk de zorgelooze verkwister, die dit erfgoed doorbrengt of door verwaarloozing roekeloos verspilt. Het verwaarloozen van den tijd, het doorbrengen van denzelven in ledigheid en vermaak, is een on-

onherstelbaar verlies, is eene gelegenheid zich zorgeloos te laten ontglippen, die nooit wederkomt, en waarvan het gemis door niets kan vergoed worden. Maar hij die vlijtig met zijnen tijd woekert, is gelijk aan den nijveren landman, die zijne vruchten heerlijk ziet te veld staan, en na zweet en vermoeijenis eenen vollen oogst inzamelt, en voor wien de rust des winters verkwikkelijk is. Wij hebben M. H! in 't afgeloopene jaar den aangename zomer weder doorleefd, den verkwikkenden en sierlijken herfst genoten, en zijn sints eenige weken den winter ingetreden; wat meer is, het oude jaar is onlangs met een nieuw tijdperk verwisseld, en biedt ons weder eene nieuwe en lange afdeeling voor belangrijke werkzaamheden aan! Welk een schoone tijd is ons dus weder, die wij ons in het aanzijn, het leven en in den edelsten schat der gezondheid mogen verblijden, geschonken, om met hoofd en pen, of met de krachten des ligchaams in den kring, waarin wij geplaatst zijn, iets nuttigs en voortreffelijks te verrigten. Als toch de gezellige haard en de helder brandende lamp ons des avonds wacht, welk een schat van kennis kunnen wij dan niet verzamelen. Het was daarom, dat ik in dit avonduur onzer aangename teruggekeerde bijeenkomst, geëerde Toehoorders! bij de vervulling mijner leesbeurt, u in eenige opzigten wenschte voor te stellen:

Het betamende en belangrijke van het wel besteden van onzen levenstijd. In de hope en verwachting van vereerd te mogen worden met diezelfde toegenegene aandacht, welke ik in voorgaande bijeenkomsten van uwe welwillendheid zoo bijzonder ondervond, en om in een geregelde orde mijn onderwerp te behandelen, wil ik, in deze Verhandeling:

I. Eerst het gewigtige en belangrijke van het

wel

wel besteden des tijds, in eenige opzigten u betoogen.

II. Daarna, ten tweede, tot meerderen aandrang u eenige voorbeelden van voortreffelijke mannen uit de oude en nieuwe geschiedenis voorstellen, die uitmunteden in de vlijtige waarneming des tijds.

III. En eindelijk de middelen, *ten derde*, tot het welbesteden des tijds mededeelen.

I. Het is dan gewigtig en belangrijk, dat wij den tijd onzes levens wel besteden.

A. Vooreerst, omdat onze tijd kort en onzeker is, en spoedig daarhenen vliegt.

B. Ten tweeden: omdat hij volstrekt onherroepelijk is.

C. Ten derden: omdat wij bij het wel gebruiken derzelve, een schat van kundigheden en wetenschappen kunnen opzamelen, en het zout en licht der wereld zijn.

A. *Onze tijd is dan kort en onzeker, en vliegt spoedig daarhenen*: — Ja de tijd is niets; en ontvlugt ons ieder oogenblik zoo verre, dat wij vooronderstellen dat hij ons vooruit is, zoo verre is hij achterwaarts. — Wij bevinden ons in het middenpunt eener eeuwige duurzaamheid; wij hebben dien stand van onze vaderen ontvangen, en wij zullen ze aan het volgend geslacht weder afstaan. — Nu eens zoo ligt als de *Zephyr* vliegt hij met een snelle vaart, dan wederom zoo zwaar als *Boreas* kruipt dezelve langzaam voort. Alles wat wij op de aarde beschouwen is aan zijne heerschappij onderworpen, of vertoont zijn beeld naar het leven, de rivieren stroomen, gelijk hij voortgaat, de wolken vligten, zoo als hij zich verbergt, de eene lente vervangt de andere! de knop, een bloem, een rots, tegen welke de golven klotsen, vertoont het beeld zijner duurzaamheid, en het geheelal dat van zijne onmetelijkheid. Voor een wezen, zoo als de mensch is, dat

dat onuitputtelijke krachten of onvoldane begeerten in zich zelven opmerkt, is een hooge ouderdom naauwelijks, of een jarige leeftijd iets meer dan een vlugtige droom, en wie nogtans weet, of hij dien droom zal uitdroomen, of uit dien droom zal wakker worden. Als wij terug zien op de verloopene levensjaren, hoe ras blijken zij te zijn voorbij gevlogen! Eer wij het ontwaarden, is de kindschheid aangegroeid in de jongelingschap, de jongelingschap met den mannelijken ouderdom verwisseld; en de mannelijke jaren beginnen spoedig de grijsheid aan te doen. Ook de voorwerpen, die de tijd ons opleverde, hoe spoedig zijn zij verdwenen!!! Waar zijn de vermakelijke tooneelen der jeugd? waar zoo vele medgezellen en vrienden, met welke wij genoegelijke uren sleten? waar zijn de plaatsen, aan welke wij zoo dikwijls in studiën of gezelligen omgang ons ophielden! Waar zijn zij anders dan door den tijd weggerukt? En is dan onze levenstijd zoo kort en onzeker, dan is hij voor ons een goed, waarop wij hoogen prijs moeten stellen, en dat wij moeten uitkoopen; dan is het volstrekt ongeoorloofd, om dien tijd te doordroomen, met kinderachtige beuzelingen door te brengen, of met gezelschapsziekten te vermoorden. — Wist menig jongeling, dat hij hier slechts bloeijen, maar geene vruchten zoude dragen, wist de grijsaard, dat het verblijf zijns doods, midden in zijnen weg, dien hij bewandelt, van zijne woning tot zijne bekenden, ware opgegraven, zij zouden misschien hunnen tijd hooger waarderen! Misschien hoedde de één zich voor de vlekken der jeugd, terwijl de ander zich nog bewaarde voor de voorbereiding tot zijne hoogere bestemming. Te regt zingt dus onze voortreffelijke Dichter FEITH, in het Vde Deel zijner *Oden en Gedichten*:

„ Ach!

„ Ach! hoe smelt ons leven,
„ Als een stroom gedreven,
„ Die van rotsen schiet!
„ Blijde en droeve jaren
„ Vlugten met de baren,
„ En zij keeren niet!

„ Kindschheid ijlt als 't krieken,
„ Jongelingschap heeft wieken,
„ Kommer zweept den Man,
„ Grijsheid maant tot scheiden —
„ Zweeft er tusschen beiden
„ Wel een' enkele span?

„ Alles is verschijning,
„ Alles is verdwijning,
„ Op den levensstroom.
„ Niets kan 't rustpunt raken —
„ Sterven is ontwaken
„ Uit een bangen droom."

B. Gewigtig en belangrijk, Geleerde Toehoorders! is, ten tweeden, het welbesteden van ons levenstijdperk, omdat onze tijd op aarde onherroepelijk is.

Wij beginnen en wij eindigen elken dag onzes levens, doch die dag is onherroepelijk, wij stellen ons dit wel niet gewoonlijk in dit licht voor den geest, maar beschouwen alles als aaneengeschakeld. Het verzuim van *heden*, kan *morgen*, (meenen wij) worden ingehaald; maar wij bedriegen ons, helaas! Neen! de dag van morgen is niet gelijk als deze: want *heden* zijn wij gezond, *morgen* krank; *heden* opgewekt, *morgen* neergedrukt; *heden* vrij om te handelen, *morgen* door vele beletselen afgetrokken! — De gelegenheid, welke zich nu voordoet, biedt zich misschien nimmer weder voor ons aan, en het verloren oogen-

 blik

blik is onherstelbaar. Te vergeefs bedroeft men zich over vorige losheid, onachtzaamheid en kinderlijke tijdverdrijven! Vruchteloos beklaagt men zich, dat men in den kring derzulken, die hunnen tijd bezuinigden, om iets wezenlijks te worden, een nietsbeduidend wezen is. Te vergeefs wenschen wij onze beste jaren terug; te vergeefs klagen wij over den onbegrijpelijken spoed, waarmede zij ons ontrold zijn! Te vergeefs bewenen wij onze ligtvaardigheid en onbezonnenheid, want de stroom des tijds heeft ze verzwolgen, en niets kan het nadeel, hetwelk wij ons zelven hebben aangedaan, vergoeden; — de uren, de dagen, de jaren en de maanden zijn niet meer in onze magt, en de nadeelige gevolgen kunnen nooit volkomen worden hersteld. Is dan nu onze levenstijd zoo onherroepelijk, volgen wij dan den stelregel van den Heidenschen wijsgeer SIXTUS na, die ten zinspreuk dagelijks had, terwijl hij een zandlooper op zijn tafel plaatste, welken hij gedurig omkeerde: „*Werk onophoudelijk! want het uur is* „*reeds weder vervlogen en keert nimmer we-* „*der!*" Woekeren wij dan met die uren; wachten wij ons, om onzen arbeid uit te stellen tot den dag van morgen; gedachtig aan *dat morgen!* dat onze geliefde Dichter TOLLENS, in het Iste Deel zijner *Nieuwe Gedichten*, zoo heerlijk aldus bezingt:

„ Morgen! Morgen! zorgelijk woord!
„ Weet hij, die het uit mag spreken,
„ Hoe het licht hem aan zal breken,
„ Als een nieuwe morgen gloort?
„ Weet hij, die zich nederstrekt,
„ Wat hem voor den morgen wekt?

„ Morgen! Morgen! zorgelijk woord!
„ Damp, waarop wij zuilen bouwen,

„ Hoe

„ Hoe bedriegt ge 't blind vertrouwen,
„ Met wat droomen vlugt gij voort?
„ Wat verdwijnt er of verschijnt?
„ Als gij nadert of verdwijnt!

„ Tast niet, naar uw blindheid gist'
„ Menschen, in het diepst verborgen;
„ Rekent bij geen dag van morgen!
„ Dag, die nooit aanwezig is!
„ Die, zoo ras hij HEDEN heet;
„ Ander lief brengt, — ander leed."

C. *Vooral is, ten derden, Mijne Hoorders! het wel besteden van onzen tijd zoo belangrijk, omdat wij, bij het wel gebruik van denzelven, een schat van kundigheden en wetenschappen kunnen opzamelen, en het zout en licht der wereld zijn.*

Zalig zijn toch de stille uren des tijds, welke aan belangrijke bezigheden of aan deze of gene *geliefkoosde* wetenschap zijn toegewijd. Ik bedoel *toch nu* niet alleen, Geachte Medeleden! de *noodzakelijkheid* van het wel besteden van onzen tijd, waarin wij ons dagelijksch bedrijf uitoefenen, en waarbij wij zorgen moeten voor ons onderhoud en kleeding, voor onze huisgenooten en voor den kring waarin wij leven, of voor de bevordering van de uiterlijke welvaart der zamenleving; daartoe hebben wij immers alle die groote talenten en bekwaamheden niet noodig, welke de wijze Voorzienigheid ons op deze aarde geschonken heeft; maar ik bedoel het belangrijk gebruik van den tijd, om wetenschappen en kundigheden te verzamelen, die ons vele voordeelen en genoegens kunnen aanbrengen. Stellen wij toch de uren des tijds op hoogen prijs, zoo kan de mensch zich oefenen in de schoonste kunsten en wetenschappen. — Door met den tijd te woekeren, leert hij nu eens beelden uit het marmer te beitelen,

 dan

dan het hard metaal te buigen, nu eens de natuur naar het leven te schilderen, dan huizen en paleizen op te trekken; nu eens zangdan dichtkunde te beoefenen, en daardoor zijnen geest te stemmen. Door het wel besteden van den tijd in zijne jeugd, leert hij nu eens de grootheid, den juisten afstand en de regelmatige bewegingen der Hemelligchamen kennen, en de verbazende uitgestrektheid van het geheelal, die de Majesteit zijns Scheppers predikt, met eene eerbiedige huivering gevoelen, dan weder het menschelijk ligchaam in al deszelfs verwonderlijke deelen kennen. En hoe vele belangrijke kundigheden levert hem het uitzuinigen van den tijd niet op, ten aanzien van de lezing der Geschiedenissen der volkeren, of van de opsporing van de vroegste gedenkstukken der oudheid? Ja daardoor leeren wij kennen, hoe veel goeds en nuttigs door 't verstand, de kunst en de deugd van den sterveling gewrocht is; maar ook, hoe hij aan de andere zijde veel onrust en moeijelijkheid zich en andere menschen, door onkunde, door ongeregelde begeerten naar genot, door dwaze vooroordeelen of door volslagene boosheid, veroorzaakt heeft. — Daardoor leeren wij ter navolging van edele daden bemoedigd, en tegen gelijksoortige gebreken gewaarschuwd te worden. Maar het is ook, door het ijverig uitkoopen van onzen tijd, dat wij ons zedelijke en deugdzame beginselen leeren inscherpen, tot God den onzienlijken en zijne eigenschappen opklimmen, uit het stof den Almagtigen leeren aanbidden, onze zinnelijkheid bedwingen, onze broeders en zusteren liefhebben, en ons voor een verhevener leven voorbereiden, hetwelk bestendig en onvergankelijk is, en waar de vlugheid des tijds niet zal worden opgemerkt. En zijn deze aardsche en hemelsche wetenschappen zoo be-

belangrijk, kunnen zij niet in weinige uren door ons worden aangeleerd, ja behoort er, tot het zich eigen maken van Taalkennis, reeds ontzaggelijk veel tijds, hoe gewigtig moet dan ieder dag en uur en minuut onzes levens voor ons allen niet zijn! Hoe moet HORATIUS uitroep ons dan dagelijks voor den geest komen: *Het uur vervliegt en keert nimmer weder.* Hierdoor nu worden wij het zout der beschaving en het licht der wereld! terwijl de lediggang onder den langen tijd vooral des winteravonds, als de dalende zon ons halfrond verlaat, zich zelven tot een ondragelijken last is, des avonds roept: och! dat het morgen! des morgens: och! dat het avond ware! en door slaap of ijdel gesnap den kostbaren tijd vermoordt. Terwijl hij anderen verveelt en tot walging verstrekt, ja hem dikwerf aftrekt van zijnen brandenden ijver, om zijnen dorst naar wetenschap te lesschen; zoo strooijen de verzamelde kundigheden van den arbeidzamen en met zijn tijd woekerenden mensch, bloemen op het levenspad van menigen tegenspoedigen en onkundigen; zij verrijken anderen met den ontdekten schat, boezemen smaak voor kennis en onderzoek in, en leeren hem werkingen, krachten en verbindingen kennen, die hij hier in den staat zijner opvoeding, zelfs niet van verre had kunnen gissen! Zoo dachten er ten minsten de groote mannen van vroegere en latere jaren over, en daarom gevoel ik mij genoopt ulieden, Geachte Medeleden!

II. *In het tweede gedeelte mijner Redevoering, eenige treffende voorbeelden mede te deelen van beroemde personen uit de oude en nieuwe Volksgeschiedenis, die in het wel besteden van hunnen tijd zoo bijzonder hebben uitgemunt.*

Welk een treffend voorbeeld vinden wij niet, Geëerde Hoorders! in MARCUS AURELIUS, bij de

Romeinen, de opvolger van den vromen ANTONIUS in het bestuur van den staat. Uit een brandenden ijver voor de wetenschappen, besteedde hij zijnen tijd zoodanig, dat hij, als hij, uit toegeeflijkheid van het volk, soms de schouwspelen en openbare vermakelijkheden bijwoonde, om den schijn niet te geven, als of hij zulke uitspanningen geheel onwaardig keurde, altijd las, schreef, of zich onderhield over de Staatsbelangen des Rijks, om geen tusschentijd te verliezen; en wanneer de heffe des volks hiermede den spot dreef, bekommerde hij zich zoo min als andere verstandige mannen over derzelfs oordeel. Hoe voortreffelijk schreef SENECA, die beroemde Wijsgeer en Zedeleeraar bij de Romeinen, over de waarde des tijds, in een zijner werken: „Het leven, dat wij ontvangen hebben, is niet kort, maar wij hebben het kort gemaakt; de tijd dien wij hebben, is niet weinig, maar de tijd dien wij verkwisten, is zeer veel." Laat ons dan geen oogenblik verzuimen, om de grootste zaken te volvoeren. — En wie uwer is bij de Romeinen niet bekend, met den grooten PLINIUS, den ouden, dien beroemden Geschiedschrijver der natuur en der menschen? — Schoon hij slechts den ouderdom van 56 jaren bereikte, had hij zoo veel gelezen en aangeleerd, als of hij een geleerde was, die zijne dagen, van de menschelijke maatschappij verwijderd, had doorgebragt; hij was steeds zoo gezet op zijnen tijd, dat hij in den nacht en op reis met zijne Letteroefeningen zich onledig hield; waarom hij te *Rome* nimmer verkoos te voet te gaan, maar zich in eene draagkoets liet voeren, ten einde daarin te kunnen lezen. Bij de Duitschers vinden wij een uitmuntend voorbeeld, in den grooten FRANKLIN; die altijd tot zinspreuk had: *Wie tijd heeft, heeft geld!* Toen hij in zijne jeugd een sober loon verdiende, wist hij

door

door het wel besteden zijner vrije uren zich geld genoeg te bezorgen, om boeken voor zijne studiën aan te koopen. Aan het wel besteden van zijnen tijd schreef hij zijn voorspoed, en zijne verheffing tot den rang van een der eerste Wetgevers, Staatsdienaren en Onderhandelaren toe, en zonder hetzelve zou hij immers M. H! nimmer de man geworden zijn, van wien een beroemd Dichter zegt: „dat hij aan den hemel zijn bliksem, en aan de dwingelanden zijn schepter ontwrongen had," maar zeker als boekdrukkersgezel gestorven zijn. Hoe wisten niet, in vroegere jaren, in ons eigen dierbaar Vaderland, een HUGO DE GROOT, een HOOFT, een CATS, eene ANNA MARIA SCHUURMAN, en vooral een VAN DER SPIEGHEL, hunnen tijd hoog te schatten!

Maar wie uwer denkt vooral niet aan den grooten MARTINET, die dit voortreffelijk Graafschap *Zutphen*, en de geleerde en godsdienstige wereld zoo zeer tot sieraad verstrekte? Hoe zoude hij die uitgebreide kennis der natuur, en der algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, bij zijne eerwaardige en gewigtige ambtsvoering, als bedienaar van het heilig Evangelie hebben kunnen verkrijgen, indien niet de bezuiniging van zijnen tijd zijn eerste stelregel geweest ware. Hoe treffend deelt de beroemde Hoogleeraar HERINGA, een mijner hooggeschatte en onvergetelijke Leermeesters aan *Utrechts* Hoogeschool, die zelf, gelijk bekend is, den tijd zoo hoog waardeert, in zijnen *Kerkelijke Raadgever*, (Deel I. bladz. 126 en 127.) uit 's mans levensgeschiedenis door A. VAN DEN BERG beschreven, er dit van mede: „MARTINET was gewoon des morgens vroeg op te staan, ten 4 of 5 ure, nadat het jaargetijde medebragt; in den winter ontstak hij zijn haard, en in den zomer was, na zijn morgengebed, zijn eerste werk den hemel te beschouwen, vervolgens begon hij

zijnen arbeid, en allengs kwam de tijd dat *hij zelf* zijne bedienden wekte; hoe veel tijds won hij dus niet in den vroegen morgen, waarin men geen gevaar loopt, om in zijne bezigheden gestoord te worden; ook ging voor hem in een geheele week menigmaal *niet een uur* verloren. Bezoeken van zijne vrienden waren hem welkom, maar zij wisten, dat zij hem niet moesten ophouden; den namiddag wijdde hij aan eene uitspanning, en den avond wederom aan zich zelven toe. Alle zijne zaken waren op eene vaste plaats te vinden, en zoo won hij dus al den tijd, dien anderen soms verspillen met het zoeken van hetgeen zij noodig hebben." — En zouden wij, M. H! den grooten BORGER wel kunnen vergeten, die ons tot zulk een voortreffelijk model in het wel besteden van den tijd, gedurende zijn kort leven, verstrekte? van wien de beroemde Hoogleeraar VAN DER PALM, in zijne Lofrede (op bladz. 41 en 42.) ter nagedachtenis van dien onvergetelijken Geleerde, dus schrijft: „ den tijdkring van zijn Akademisch leven hield hij voor den onschatbaarsten zijnes levens, en dien te verwaarloozen of te verbeuzelen voor het onvergoedbaarst verlies; orde en regelmatigheid bestuurde zijnen arbeid, waarvoor de uren en de oogenblikken werden uitgewoekerd. Niet hoe veel tijds hij zich voor zijn vermaak mogt toerekenen, niet dit was zijn overleg, maar hoe weinig hij daartoe behoefde; gestadige en aanhoudende volharding was voor hem de eerste en de eenigste weg, om boven den dagelijkschen hoop zich te verheffen, en wat van nutteloozen slaap konde worden afgetrokken, achtte hij de zuiverste winst te zijn; en de zekerste levensverlenging." — Wie onzer staat ook wijlen de beroemde STUART niet thans voor den geest, wiens verbazende werkzaamheid door onderwijs en uitgegevene geschriften, zigtbaar tijdsbezuiniging

ging kenmerkt? En zullen wij den grooten, helaas! maar altijd nog te vroeg gestorven GUYOT vergeten, die zoo heilig den kostbaren tijd schatte, en zoo met denzelven woekerde, dat, terwijl hij een aantal andere beroepsbezigheden als Christen-Leeraar en Herder had te vervullen, ongelukkige doofstommen, een soort van spraak door gebaarden leerde, eenig denkbeeld van lezen en schrijven gaf, hen geleidelijk en spraakkunstig op het papier zich leerde uitdrukken, en in de voortreffelijke godsdienst, in de algemeene Geschiedenis en Aardrijkskunde onderwees, ja ieder uur als 't ware aan die edele taak bleef toewijden, en aan de maatschappij wezens schonk, die in den donkeren nacht der barbaarschheid te voren leefden, en hun hemelsche genoegens heeft doen smaken, welke verlichting, beschaving en het gezellig verkeer van menschen ons immer kunnen aanbieden. o! Wie onzer zoude niet staren, geëerde Medeleden van de aanzienelijke Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, op zulke voortreffelijke mannen? Wie onzer niet zulk eene hebbelijkheid zoeken te verkrijgen, om den levenstijd wel te gebruiken? Wie niet daardoor gaarne den kring zijner kundigheden uitbreiden en het licht dat in ons is, ook voor onze Maatschappij laten schijnen? Wie onzer ook geen tijd besparen, om iets nuttigs of belangrijks te lezen of te verhandelen? o Ja! mij dunkt, gij roept mij toe, ik ben gereed ook daartoe werkzaam te zijn, bij het pas begonnen jaar. — Maar gij wacht nu nog eindelijk,

III. *Ten derde, van mij, dat ik u en mij zelven de middelen en wenken mededeele, waardoor wij onzen tijd wel kunnen besteden!*

Orde in de verdeeling van onzen tijd zij dan bij ons, geëerde Medeleden, het eerste hulpmiddel. Den tijd behooren wij toch aan te merken

 als

als een heilig pand, ons door den Schepper toevertrouwd, waarvan wij de bewaarders zijn, en eenmaal rekenschap zullen moeten geven; indien wij toch uitstellen, hetgeen *heden* behoort te geschieden, bezwaren wij den dag van *morgen*, door iets hetwelk hem niet toebehoort. Maken wij dus veeleer, wanneer wij des morgens onze legersponden verlaten, een vast ontwerp, hoe wij den dag zullen besteden! Verdeelen wij daarvan de uren met naauwkeurigheid en beleid, en maken wij het ons tot een wet, niet dan wegens gewigtige redenen daarvan af te wijken. Laat het onze gezondheid toe, rijzen wij dan vroeg in den morgenstond op, vooral in den bekoorlijken zomer, en wij zullen reeds veel verrigt hebben, eer anderen den gewonen sleurgang des levens hervatten. Wij zullen dan tijds genoeg bekomen, om onze letteroefeningen, benevens onze beroepsbezigheden en huisselijke verrigtingen, als ook onze vermaken ten uitvoer te brengen, en aan onze ziel, zoowel als aan het ligchaam, levensvreugde verschaffen. *Zuinigheid* en *Woeker* met onzen tijd, zij al verder onze dagelijksche bedoeling, terwijl zoo velen in de menschelijke maatschappij den besten tijd des levens verbeuzelen met spijze, drank, kleeding en bezoeken, of het verrigten van eenige koele pligtplegingen, of de speeltafel te baat nemen. Besteden wij dan alleen zoo vele oogenblikken aan dezelve, als volstrekt noodzakelijk is; worden wij opgehouden in onzen tijd en verschijnen onze vrienden nog niet die wij verwachteden; heilig zijn ons dan die kleine oogenblikken, door de lezing van zulke kleine geschriften, of de verrigting van zoodanig eenen tusschenarbeid, welke ons veel nuttigs en belangrijks oplevert. Verschuiven wij daarvan niets tot volgende oogenblikken; want de tijd is onzeker en

niet

niet in onze magt. Werken en handelen wij, hetgeen wij *heden* nog kunnen doen, haasten wij ons, onze bezigheid te volbrengen, hoe verder de dag des levens verloopt, eer de nacht komt waarin niemand meer werken kan!

Eindelijk zij *ijver en aanhoudende vlijt* in ons werk zigtbaar, en wij zullen de vruchten van onzen tijd plukken. Er zijn wel vele menfchen die eenigen arbeid verrigten, doch traag en lusteloos, niet berekenen hoe veel meer zij met vlijt zouden kunnen, en die alle voorwendfels aangrijpen, om zich voor een poos aan hunne bezigheden te onttrekken. Dan, helaas! ijverloosheid en flaauwe pligtbetrachting verrigt flechts half werk, vlijtige benaarftiging bereikt alleen haar doel, en doorworstelt alle moeijelijkheden. Welaan! die aanhoudende ijver en vlijt worde dan ook door ons aangewend, en de noodzakelijkheid des werks door ons berekend, dan zal onze befchaving en volmaking worden voortgezet, dan zullen onze fluimerende vermogens nog meer worden ontwikkeld, dan zullen wij der maatfchappij nog ruimer bron van levensgenoegen verfchaffen, dan zullen wij ontdekkingen baren, waarop het nageflacht grootsch zijn en eenen billijken roem dragen zal. Welaan dan, zeer Geachte Medeleden! heilig zij ons en u, die kostbare tijd! Indien gij u te veel toewijdt aan de gewone bezoeken en gezelfchappen des levens, doet dan u zelven deze vraag: *Waardoor zoude ik mijn tijd nog beter kunnen besteden?* Want het is eene zaak, waarbij wij, ook als leden eener zoo werkzame en verdienftelijke maatfchappij, belang hebben! — Het geldt den welftand en het nut van 't algemeen. Het geldt de middelen ter bevordering van de opvoeding des opkomenden geflachts. — Het geldt de verfraaijing en veredeling van onzen edelen geest!

de

de dag onzes levens is toch om te waken en te zorgen. Wee hem! die op denzelven fluimert om te werken, wanneer het geen tijd meer is. De morgen alleen bezit voor ons kracht en zegen, de middag verliest reeds veel voor ons door loomheid en matheid, de avond geeft ons dikwerf onvermogens en ongeschiktheid, en de nacht omhult ons met duisternis. Gelijk in de onderscheidene werelddeelen en tijdperken, de dag hier lang en daar kort is, *hier* zachtjes dalende, *daar* eensklaps vallende, zoo verlaten wij eens allen spoedig onzen werkkring. Werken wij dan zoo als de groote Stichter des Christendoms ons leerde, terwijl het dag is, eer de nacht komt, waarin niemand meer werken kan! Zoo rijst onze Maatschappij heerlijk! Zoo bloeijen wetenschappen en kunsten! Zoo wordt het schoone en goede gewaardeerd, zoo verkrijgt de deugd haren lof, en eens zal een volkomener dag over ons opgaan, die ons werk heerlijk in het licht zal stellen, die nooit vergaat, maar eeuwig aan de kimmen gloort!

Ik heb gezegd.

DE PAUS — EEN GOD.

Eene stelling, geleerd door de Redacteurs van het Memorial Catholique.

Deze bijna ongeloofelijke godslastering vindt men, in het stuk van November 1828. D. X. N. 2. bl. 324. van het door LA MENNAIS, O'MAHONIJ, LAURENTIE en andere Fanatieke Ultramontanen uitgegevene *Memorial Catholique.* Men zou gaarne aan zulk eene onvergefelijke krankzinningheid twijfelen, als dit slechts mogelijk was, maar de woorden zijn te klaar, de gevolgen hieruit afgeleid

leid te duidelijk, dan dat men hier nog de minste tegenwerping zou kunnen maken.

Zoo lang de werktuigen van het Pausdom zich beijveren om hunne vuile beschimpingen en verwenschingen tegen de godsdienst van het Evangelium uit te braken, vergenoegen wij ons, die met een verachtelijk stilzwijgen te beantwoorden. Maar zoodra hun zulke dingen ontglippen, als deze: dat de Paus een God is, moeten wij die openlijk bekend maken, op dat de Christenen bespeuren, hoe het met de godsdienst dezer godslasteraars gelegen is. En deze God, die met zich zelven oneens, zich huichelachtig een knecht der knechten Gods noemt, terwijl hij onvermoeid streeft om over de volken en het geweten te heerschen; deze God, die den aflaatbrief verkoopt, om als een Jood zijne beurs te vullen, die zijne banbliksems en excommunicatien regts en links slingert, terwijl hij tevens de ontzettendste Godslasteringen duldt, zoodra die slechts tot zijn Pauselijk voordeel strekken, deze God is het, dien kinderen van den eeuwigen Vader, die door het bloed des Verlossers gekocht zijn, zouden erkennen! — Nooit.

Laten wij thans de bedoelde plaats, woordelijk vertaald, mededeelen:

„ Als wij zeggen: de Roomsche Opperpriester, verstaan wij hieronder ook de algemeene kerk, dewijl, gelijk de Kardinaal LETTA zeer goed bewezen heeft, de leer van den Paus en die van de kerk slechts eene en dezelfde leer is."

„ Alle beloften, die aan de Apostelen, PETRUS daaronder begrepen, gedaan werden, waren aan PETRUS *alleen* gerigt. Als tot de eerste gezegd is: al, wat gij zult ontbinden, is ook tot PETRUS in dezelfde woorden gezegd: al wat gij zult ontbinden."

„ Maar, zoo vervolgt dezelfde Kardinaal, deze be-

belofte is door God zelven gedaan. Hij kan zich zelven niet tegenspreken. De waarheid is maar één. Dus is, volgens de woorden van den heiligen FRANS VAN SALES, de Paus en de kerk slechts een (1)."

„ Wij voegen hierbij nog eene aanmerking, die ons door den Heer DRACH, in zijnen tweeden brief van eenen bekeerden Rabbijn, wordt gegeven. "

„ Een der namen van den Messias, zegt de geleerde Israëliet, die buiten twijfel door God bestemd is om zijne dwalende broeders teregt te brengen, die het best beantwoordt aan alle eigenschappen, welke wij in zijnen aanbiddingswaardigen Persoon bespeuren, is PIERRE (steen). Gij hebt nu uit mijnen eersten brief gezien, dat wij in deze woorden de Hebreeuwsche namen van Vader en Zoon, en het onoplosbare van den band der liefde tusschen deze beide vinden. In het Oude Testament wordt Jehova dikwijls PETRUS (steen) genoemd (2)."

„ Dewijl nu de naam PETRUS tevens die van God is, en gelijk Jehova de drie personen der Godheid bevat, daarom heeft JEZUS hem den naam van den Vorst der Apostelen gegeven. Heeft Hij daardoor niet bewezen, dat deze Opperherder,

(1) Men bespeurt hier duidelijk de sofistische verklaring.

(2) DRACH doelt hier waarschijnlijk op sommige plaatsen, waarin DAVID den Eeuwigen: zijn rots, zijn burg, zijnen redder enz. noemt, bij voorbeeld: *Ps.* XVIII: 3. XIX: 15. LXXXIX: 27. XLIV: 1. mogelijk ook op *Ps.* CXVIII: 22. de steen, dien de bouwlieden verworpen hebben, heeft God tot eenen hoeksteen gelegd. Maar hoe kan *daardoor* bewezen worden, dat Jehova en steen dezelfde beteekenis hebben? Het is een sofistisch gevolg, dat steen of PETRUS en Jehova een en hetzelfde, en dat dus de zoon van JONA, zoowel als zijne opvolgers, de Pausen, Jehova's of Goden zouden zijn?

der, dien Hij aan de kudde gaf, om haar tot aan het einde der eeuwen te leiden, niemand anders is, dan hij zelfs, zigtbaar in den geheiligden persoon van den Paus."

„De Profeten hebben inderdaad verkondigd, dat de eenige leidsman, die over Israël eeuwig zou regeren, *niemand anders is, dan Jehova zelve*, en JEZUS CHRISTUS heeft hunne voorzegging volkomen vervuld, toen Hij SIMON dezen verhevenen naam gaf, en tot drie verscheiden reizen in tegenwoordigheid der Apostelen tot hem zeide: *pasce oves, pasce agnos* (weidt mijne schapen, weidt mijne lammeren) (1)."

„De kerk heeft dat geloof beleden, toen zij in een echt oekumenisch concilie gezegd heeft, dat de Christelijke godsdienst zich steeds zuiver en zonder vlekken op den apostolischen stoel heeft staande gehouden."

„Maar, om nooit in het geloof te dwalen, moet men geen oogenblik van de waarheid verlaten worden, en de waarheid is God. Derhalve is niets meer waar, dan het woord van den heiligen AUGUSTINUS: wat de Paus zegt, zegt hij niet, maar God zelve, die de leer der waarheid aan den stoel der eenheid verleend heeft (2)."

Wij zullen niets meer bij dit meesterstuk van dwaasheid en goddeloosheid voegen, dan de volgende plaats der Heilige Schrift. *Dat u niemand en verleide op eenigerlei wijze.... en dat geopen-*

(1) Men bespeurt blijkbaar, dat de voorzeggingen, die doelen op den Verlosser der wereld, hier op den Paus toepasselijk gemaakt worden.

(2) Deze plaats staat nergens in de werken van AUGUSTINUS, zij behoort dus tot de duizende vermetele leugens, over welke het roomsche kerkgenootschap niet meer bloost, en waaraan hetzelve reeds zoo gewoon is, dat het die bijna als ontegensprekelijke waarheid beschouwt.

openbaard is de mensch der zonde, de zoon des verderfs, die zich tegenstelt en verheft boven al, wat God genaamd, of als God geëerd wordt, alzoo dat hij in den tempel Gods als een God zal zitten, zich zelven vertoonende, dat hij God is. 2 *Thess.* II: 3, 4.

OVER HET GENOOTSCHAP TEGEN DE BEDELARIJ TE LONDEN.

(*Mendicity-Society.*)

Het wonderbare in de leer van het Christendom is, dat het den Brachman geeft wat hij behoeft, als ook aan den armen, onkundigen *Eskimo*, insgelijk aan den hoogleeraar der wijsbegeerte en den boer achter den ploeg; — dat het hier de vragen der wijsgeeren beantwoordt, en daar den twist tusschen de vrouw en hare dienstmaagd doet eindigen; — dat het hier voor de natuurkunde en geschiedenis een licht ontsteekt en daar de burgerlijke maatschappij van bedelaars en dagdieven zuivert; met een woord, dat het een evangelie is voor de gansche wereld, en voor elken staat in de wereld.

Gelijk *Engeland* in het gemeen het land der grootste tegenstrijdigheden is, zoo is dit het ook ten opzigte van rijkdom en armoede. Niet slechts enkele, maar honderden kunnen het lievelingswoord: op geld komt het bij ons geheel niet aan, met regt uitspreken, terwijl, vooral in tijden dat de koophandel kwijnt, duizenden gevaar loopen, om van honger te sterven. Gelijk al het goede en slechte van *Engeland*, in *Londen*, in het sterkste licht zich vertoont, zoo is het hier ook met overvloed en armoede gelegen; evenwel worden hier de bedelaars juist niet altijd zigtbaar,

baar, en die zigtbaar worden zijn vaak zoo trots, dat men niet zou denken, dat zij groot gebrek leden. Het meeste vallen die bedelaars in het oog, welke op straat zitten, en hunne geschiedenis op een steen geschreven voor zich hebben, deze zijn grootendeels wezenlijke of voorgewende schipbreukelingen. De nationale trots der Britten schijnt het mede te brengen, dat hij zijne ellende niet zoo zigtbaar laat worden, en daarom zijn er meer huisarmen. De straatbedelaars waren inzonderheid in 1818 zeer talrijk geworden, vooral door het afdanken van vele soldaten en matrozen. In dien tijd ontstond de *Seamen-Friends Society* (Genootschap der Vrienden van arme Zeelieden) om zich over de matrozen te erbarmen, en de *Society for Suppression of Mendicity* (Genootschap ter onderdrukking der bedelarij) dat algemeenere oogmerken heeft. De inrigting van dit genootschap is belangrijk en verdiende wel nagevolgd te worden. Ik zal dezelve hier aan mijne Lezers mededeelen.

Het Genootschap heeft twee oogmerken. Vooreerst: wezenlijk behoeftige bedelaars te hulp te komen, en vervolgens bedriegers te ontdekken. Dit dubbel doel zoekt het op eene eenvoudige wijze te bereiken. Het maakt de volgende cedels: *Toonder dezes gaat op iederen dag in de week naar Lightstreet relegionsquare* 14, *behalve des Zondags.* Men verzoekt deze cedels slechts aan straatbedelaars te geven, zulke cedels worden nu door het Genootschap vijf voor een Engelsche schelling verkocht. De zoogenoemde governors van het Genootschap, die jaarlijks een guinie of meer bijdragen, krijgen zoo vele cedels als zij willen. Die nu zulke cedels bezit, deelt die uit aan de armen, die hem om eene aalmoes smeeken. Ter plaatse nu, op de cedel gemeld, bevindt zich een ambtenaar van

het Genootschap, die zich door den zich meldenden armen, zijne woonplaats laat opgeven, en personen derwaarts zendt, die alle omstandigheden van den hulpzoekenden opnemen, en, zoo de nood het eischt, terstond te hulp komen, of den behoeftigen naar het een of ander der mildadige gezelschappen wijzen, waarvoor hij voornamelijk geschikt is, bij voorbeeld: aan de maatschappij voor arme vreemdelingen; zieke vreemdelingen, arme zeelieden enz., of eindelijk den ontdekten dagdief of bedrieger aan het geregt overleveren. Een groot getal ware armen zijn op deze wijze bekend en geholpen geworden, en even zoo is ook een aantal bedriegers ontdekt en de burgerlijke maatschappij tegen hen beveiligd; waarbij men in het oog moet houden, dat *Londen*, gelijk alle hoofdsteden, vol van zulke uitgeleerde gaauwdieven is.

Aanzienlijke personen, die dikwijls door bedelbrieven lastig gevallen worden, kunnen door eene grootere bijdrage het regt verkrijgen, alle zulke brieven naar dit Genootschap te verzenden, dat dan het noodig onderzoek laat doen.

Wanneer aan den eenen kant vele mildadige personen met weemoedigheid hunne aalmoezen uitdeelen, terwijl zij niet weten of die aan waardige gegeven worden, en aan den anderen kant de baatzuchtige dit dikwijls tot een voorwendsel bezigt om geene aalmoezen te geven, en wanneer men met leedwezen bedenkt, hoe menig arm mensch jammerend de handen hemelwaarts heft, omdat niemand van zijne ellende kennis wil nemen; zoo zal men ook voor menige groote stad van ons vaderland zulk een *Mendicity Society* wenschen, en zal met dankbaarheid den invloed van het Christendom erkennen, die zulke inrigtingen aan het licht bragt. Om van andere hinderpalen te zwijgen, zou zeker bij ons deze inrigting belem-

lemmerd worden door gebrek aan perfonen, die tijds genoeg hadden om, zonder eenige betaling, alle de hiermede gepaard gaande moeijelijkheden op zich te nemen. Schoon eene veeljarige ondervinding mij geleerd heeft, dat het in deze stad (*Amsterdam*) wel niet aan menfchen zou ontbreken, die zich deze moeite tot zulk een edel doel gaarne zouden getroosten. Ik wenschte wel dat men, al was het in het klein, hiervan eene proeve nam.

DE SAMOJEDEN.

(*Door* J. C. PETRI.)

Langs de ijszee, in het Europefche zoowel als in het Afiatifche *Rusland*, van de witte zee tot aan de *Lena*, in eene woeste, ruwe, onherbergzame landftreek, wonen fpaarzaam en afzonderlijk de kleine, morfige *Samojeden*. Zij zijn buren van de Ostiaken, visfchers en jagers tevens, klein van perfoon en zelden meer dan vier of vijf voeten lang. Zij hebben korte dikke voeten, kleine en naauwe, gefplerene, pikzwarte oogen, plat gedrukte neuzen, een dik en plat hoofd, een grooten mond met dunne lippen, een zeer fcherp verziend gezigt, groote ooren, zwart, dik, borftelig haar, weinig baard, en zijn bijna alle helder bruin, blinkende van vel. De vrouwen zijn wel eenzins beter gegroeid, maar over het algemeen even zoo lelijk. Zij worden vroeg huwbaar, en een meisje van twaalf tot veertien jaren is dit reeds, maar daarom ook reeds in het dertigfte jaar vol rimpels. Zij hebben een zeer prikkelbaar zenuwgeftel, want het een of ander dat zij onverwacht zien, een buitengewone klank, eene onverhoedfche aanraking, ieder kleine fchrik ont-

roert hen hevig, en doet hen in flaauwte vallen, en evenwel is gevoelloose onverschilligheid een uitstekende trek van hun karakter.

De *Samojeden* leven des zomers meestal van de visscherij, en in den winter van de jagt en van hunne rendieren, die hun ook kleederen leveren, en hunne eenige rijkdom zijn. Slechts weinige van hen zijn Christenen, de meeste Heidenen.

De afkomst van dit volk is twijfelachtig; uit hoofde van de gelijkheid van hetzelve, in vorm van het ligchaam, taal, zeden en levenswijze, met de *Tonguzen* en *Wongulen*, zou men hen niet te onregt voor takken van eenen gemeenschappelijken volksstam houden, dien men den Samojeedschen zou kunnen noemen, zonder daarom naauwkeurig te bepalen, of de eigenlijke *Samojeden* daarom het oorspronkelijke en stamvolk zijn. Zij zijn, in evenredigheid van het land, dat zij bewonen, niet talrijk, doch evenwel talrijker, dan de *Ostiaken* en *Wogulen*. Hunne dwergachtige gedaante, en ruwe gevoelloosheid bewijzen intusschen, dat naar den Noordpool niet slechts de natuur der planten, maar ook de dierlijke steeds meer afneemt, en dat de koude zoowel den wasdom, als het natuurlijk gevoel verstikt.

Zij staan op den laagsten trap der beschaving. Stomp en onverschillig voor alle verbetering van hunnen toestand leiden zij een planten leven, en overtreffen, wat armoede van geest, morsigheid en woestheid betreft, nog de domme, stinkende *Ostiaken*. Zij zijn vreesachtig, gelijk kinderen, bijgeloovig, in eene hooge mate onnozel, maar ook, als zij getergd worden, driftig, onstuimig, en vallen terstond met bijlen, messen, met een woord, met alles, wat zij grijpen kunnen, op den persoon of het dier aan, door het welk zij beleedigd worden, schreeuwen en loopen rond

als

als krankzinnigen, tot dat zij afgemat in eenen diepen slaap vallen, uit welken zij eerst laat weer ontwaken.

Hunne winterkleeding bestaat uit de vellen van rendieren, vossen en honden, zoowel als uit de, met vederen bedekte, huid van sommige watervogelen. De zomerkleeding maken zij uit vellen van visschen, die, zoowel als de huiden, door de vrouwen gelooid worden. Mannen en vrouwen gaan bijna eveneens gekleed, behalve dat de laatste hare kleederen met rood of blaauw laken zomen, en de jonge meisjes hare haren, in twee of drie op den rug neerhangende staarten, vlechten. De vrouwen dragen geene sluijers, hoewel zij zeer zedig en beschaamd zijn.

Hunne jurten of winterhutten staan half in den grond, en hebben een, met schors van beukenboomen of rendierenvellen bedekt, dak. Op hunne togten dragen hunne rendieren de zomerjurten, die uit stokken piramidaalsgewijze zijn opgerigt, *met schors* bedekt, en van boven met eene *opening* voor den rook voorzien zijn.

De jagt en visscherij zijn hunne voornaamste bezigheden en middelen van bestaan, inzonderheid de jagt op rendieren, van welke zij geheele kudden bezitten. De wilde rendieren trekken in troepen van 50 tot 100 stuks. Wordt nu een jagtgezelschap zulk eene schaar ontwaar, dan plaatst men de tamme rendieren op eene hoogte naar de windzijde, en steekt van daar, naar den troep, lange staken, aan welke ganzenvleugels vrij hangen, op eenen kleinen afstand van elkander in de sneeuw. Op de andere zijde worden insgelijks zulke vleugels gespannen. Hierop verdeelen zich de jagers. Sommige verbergen zich in de nabijheid der door de stokken gevormde straat, andere gaan met boog en pijlen in de opening onder den wind liggen, en nog andere drijven het wild tusschen de fladderende vlerken. Uit vrees

voor deze vleugels loopen nu de wilde rendieren regtstreeks naar de tamme. Hier worden zij dan door de verborgene jagers naar diegenen gedreven, die met bogen, pijlen, strikken, vallen en spiezen voorzien zijn, en zoo, met hulp der honden, gedood. Weidt deze wilde kudde in de nabijheid van eenen berg, dan hangen de jagers rondom den voet van denzelven allerlei kleederen aan staken, en maken met de reeds genoemde vlerken eene ruime straat, in welke zij het wild drijven. Is dit nu geschied, dan sluiten de vrouwen de straat met de sleden, en de beesten, die nu rondom den berg loopen, worden eene prooi der jagers.

Toen ik in den winter van 1798 in *Rusland* was, kwamen eenige Samojeden met eene kudde van 120 rendieren te *Reval*, die zij deels in de stad zelve, deels op de plaatsen der edellieden verkochten. Zij waren van het hoofd tot de voeten in pelsen gehuld. Zij dreven dagelijks driemaal hunne dieren naar buiten op eene ruime vlakte, niet ver van *Catharijnendal*, een door PETER I. gebouwd lusthuis, waar zij van onder de sneeuw het mos, hun eenig sober voedsel, opkrabben. Dagelijks kwam hier een aantal menschen, om deze vreemde dieren te bezien. Een baron had een uitmuntenden harddraver, die hij niet beneden de duizend roebels zou verkocht hebben, en die, zoo als hij meende, wel eene harddraverij met een rendier kon wagen. Hij boodt een Samojeed eene weddingschap aan, en zette zijn paard tegen een rendier. Deze nam de weddingschap aan. Op bevel van den Baron werd nu, in de nabijheid van *Catharijnendal*, op den Finschen zeeboezem, door een aantal boeren, een werst (ruim 1500 schreden) lang, de sneeuw weggeveegd, en op de gladde ijsbaan, in tegenwoordigheid van duizende aanschouwers, de harddraverij, met sleden gehouden. Zijn pikeur zat

in de eene, de Samojeed in de andere slede. In het begin won het paard wezenlijk, maar de Samojeed liet het met opzet eenigzins moede worden, en reed minder snel. Op eens echter schoot hij als een pijl voorwaarts, zoo dat hij dra het paard achter zich liet, en het einde der baan veel eerder bereikte. Hij had, volgens de weddingschap, het paard kunnen eischen, maar was te vreden met honderd roebels, die hem de Baron bood.

De Samojeden bedienen zich voornamelijk van de tamme, of huisrendieren tot de sledevaarten op hunne reizen, en het is verbazend, wat deze dieren kunnen verduren. Dagelijks twintig tot dertig uren af te leggen, zonder vermoeid te worden, is voor hen iets gewoons. De Samojeed past dezelve ook even zorgvuldig op, als de Europeaan zijn beste paard, en slagt ook maar zelden een rendier. Het wilde geeft hem integendeel kleeding, dak, spijs en vele andere dingen, die zij gebruiken. Uit het bloed bereiden *zij lijm*, uit de hoornen schoppen, lepels en andere werktuigen, uit de zenuwen hun garen en dikkere draden tot naaijen en binden. Zij drinken ook een gedeelte van het warme bloed, en houden dit voor den lekkersten drank, en voor een goed middel tegen den scheurbuik. Het merg uit de beenderen eten zij raauw, en de nog warme hersenen zijn hunne grootste lekkernijen. Het overige vleesch wordt gekookt. Zout, azijn en brandewijn beminnen zij niet. Sedert eenigen tijd hebben echter de Russen begonnen, hen met den brandewijn bekend te maken.

In den winter trekken dikwijls kleine troepen Samojeden naar het eiland *Nowaja-Semlja*, waar zij voornamelijk op de wilde beeren en vossen jagen. Om het pad op de onoverzienbare sneeuwvelden niet te verliezen, steken zij stokken of takken van dennen in de sneeuw, of graven figu-

ren in dezelve. In de lente loeren zij op de zeehonden, als deze uit de ijsgaten der wateren op het drooge gaan. Bij de opening wordt eene plank met een touw gelegd, de Samojeed zit achter een ijsschots en trekt, zoo dra de beesten op het ijs gekomen zijn, de plank over de opening, waardoor hun de terugtogt wordt afgesneden, en zij dan zonder moeite gedood kunnen worden. De vischvangst heeft bij de Ostiaken plaats. De groote, twee tot drie vademen lange witvisschen in den zeeboezem, zijn de voornaamste voorwerpen der visscherij. Behalve de jagt op eigenlijk wild, bezorgt hun de visscherij en de vogelvangst menig goed geregt. Zoowel zeebeeren als zeehonden, wilde ganzen, eenden en andere vogels worden door hen met smaak genuttigd. Zij, die aan strand wonen, versmaden zelfs de aangespoelde doode walvisschen, en andere reeds half rotte zeedieren niet.

Het vrouwelijk geslacht wordt, bij de *Ostiaken*, slecht en hard behandeld, intusschen beschouwt de Ostiak toch steeds zijne vrouw als de gezellinne van zijn leven, maar de Samojeed behandelt haar geheel als zijne slavin, en als een verachtelijk schepsel. Dewijl hij zoo vele vrouwen kan nemen, als hij onderhouden, of met rendieren betalen kan, zoo meent hij in haar even zoo vele slavinnen te bezitten, die hij bijna allen arbeid oplegt. Wordt de jurte afgebroken en elders opgeslagen, beide, zoowel als het laden en ontladen der sleden, moet de vrouw verrigten, den man tevens bedienen, en krijgt bij dit alles naauwelijks een gunstigen blik of goed woord. Dit is nog niet genoeg. De onbeschaafde Samojeden beschouwen de vrouwen als onreine, door de Goden verworpene schepselen. Men vraagt bij het huwelijk niet naar hare toestemming. Het meisje wordt met geweld naar den vrijer gebragt, hoe zeer zij zich ook mag verzetten. Zij, zoowel als de getrouwde vrouwen, zijn van de

gods-

godsdienst uitgesloten en als in den ban. Evenwel verlangden de Samojeedsche, die men in 1792 naar *Moskou* en *Petersburg* gebragt had, weder naar haar vaderland en dienstbaarheid.

De Samojeed is zeer jaloers, niettegenstaande hij dikwijls drie tot zes vrouwen heeft Daarom houdt hij ook de meest beminde gestadig bij zich, neemt haar, als zij gezond is, mede op de jagt en de vischvangst, en zij kan, bij den minsten misstap, van zijne wraak verzekerd zijn. Baart zij moeijelijk, dat echter zelden plaats heeft, dan denkt de man, dat zij zijne waakzaamheid te leur gesteld heeft, vooral als zij zich in de nabijheid van vreemde natiën bevinden. In dit geval zoekt hij haar door slagen de belijdenis harer ontrouw af te persen, en bekent zij, dan zendt hij haar naar hare ouders, die dan verpligt zijn, den voor haar betaalden koopprijs (de rendieren) terug te geven. De *Samojeden* gelooven aan en vereeren een boos grondbeginsel of wezen, waarvoor zij zeer bevreesd zijn. Ook vereeren zij de zon, maan en sterren, en beschouwen die als ondergoden, zij weten echter niets van godsdienstige plegtigheden. Slechts in wonderlijke, twijfelachtige gevallen, wenden zij zich tot hunne priesters om raad. Behalve deze priesters hebben zij, gelijk de *Ostiaken*, nog toovenaars. Men bespeurt bij deze goochelaars, gelijk bij de bezweerders van verscheidene volken in *Sibèrie*, eene buitengewone spanning der zenuwen en pezen, die, schoon in mindere mate, echter ook aan het gansche volk eigen is.

Bij ligchamelijke smarten zijn zij, gelijk alle ruwe volken, geheel onverschillig, ja bijna ongevoelig. Van deugd en ondeugd hebben zij geene denkbeelden, en in hunne taal ook geene woorden voor dezelve. Zij weten niets van wetten, dus ook niets van straffen, daarom zeiden hunne afgezondene bij de Commissie der wetgeving, in

 het

het jaar 1783, onder CATHARINA II, toen hun het doel der Vergadering aller natiën onder een Russischen schepter werd bekend gemaakt: wij hebben geene wetten, geene geboden of verboden noodig, om dat ons misdaden en straffen onbekend zijn. Dat zij geregeerd worden, bespeuren zij slechts aan de hen opgelegde schatting van pelterijen. Deze brengen zij zonder dwang of tegenspraak, om dat hunne vaders dit reeds gedaan hebben, en om dat zij weten, dat de Russen die anders met strengheid zouden eischen.

Zij leven onder elkanderen gerust en vreedzaam, even zoo ook met hunne naburen, en men hoort zelden van vechtpartijen. Zij zijn in stammen, en deze weder in geslachten van 500 tot 600 familien verdeeld. Ieder stam leeft op zich zelven, en heeft zijn eigen opperhoofd en regter, uit de oudsten van den stam. De gedachtenis van moedige jagers en beruchte toovenaars bewaren zij in liederen en vertelsels. Bij hunne feesten vermaken zij zich met dansen, worstelen en springen, naar de maat van een wonderlijk doorgaand snorren, waarbij de vrouwen schreeuwen. Hunne dooden dragen zij nooit buiten de hut, dewijl zij gelooven, dat de doode dan dra eenen anderen zou halen. Zij rollen het lijk in vellen van rendieren, trekken het met een touw om den hals boven door het rookgat, en begraven het dan; zij leggen op het graf een pot of ketel, in den bijgeloovigen waan, dat de ziel van den overledenen, na de verrotting van het ligchaam, daarin zal gaan wonen.

BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS VAN DEN MOL.

Men geloofde dus ver bijna algemeen, dat de mol niet alleen van dierlijk voedsel leeft, maar ook behagen vindt in dat, hetwelk het rijk der planten oplevert, en aan deze laatste omstandigheid schreef men voornamelijk die verwoestingen toe, waar-

waarover de hovenier en anderen ten allen tijde zoo bitter klaagden.

Door talrijke proeven van den beroemden Franschen Natuurkundigen FLOURENS, is intusschen bewezen, dat de mol een vleeschvretend dier is, en eer van honger zou sterven, dan spijs uit het plantenrijk aanraken. Bij gebrek van ander dierlijk voedsel spaart hij zelfs zijne gelijken niet, en de zwakkere en vreesachtige wordt onvermijdelijk de prooi van den sterkeren of moedigeren.

Merkwaardig is ook de waarneming van den Heer FLOURENS, dat namelijk tien of twaalf uren de langste tijd is, dat de mol zonder voedsel blijven kan, en vijf of zes uren honger lijden, zijn reeds voldoende, om hem in eenen staat van groote zwakheid te verplaatsen.

Uit de aangehaalde daadzaken blijkt dus voldoende, dat de verwoestingen, die deze dieren in tuinen enz. veroorzaken, geen gevolg zijn van hunne lust tot voedsel uit het rijk der planten, maar veelmeer van den onvermoeiden ijver, waarmede zij hunne spijs, insekten en wormen, najagen. Dat geen tuin- of landman dus vergete, dat de mol ontelbare schadelijke insekten en wormen, vooral echter de poppen van den meikever, dien geesel van den landbouwer, verdelgt, en dat eene geheele uitroeijing van dit zoo hard vervolgd beest, zonder twijfel ongelijk meer nadeel, dan voordeel zou aanbrengen. De Heer MARTINET heeft dit, in zijnen beroemden Catechismus der Natuur, met voorbeelden gestaafd.

WELDADIGE PLANT.

In *Zuid Amerika* groeit eene plant, de zoogenoemde *Guacq*, die zeer veel overeenkomst heeft met de klimop, en de tegenwoordigheid der gevaarlijkste slangen verkondigt, dewijl zij juist daar het veelvuldigst wordt gevonden, waar deze zich ophouden. Deze plant is zoo werkzaam tegen

gen de beet der slangen, dat hare genezende kracht bijna ongeloofelijk is. De beet van sommige soort van slangen in deze streek is zoo giftig, dat men binnen twintig minuten aan dezelve sterft, maar als de gebetene een stuk *Cuaco* kaauwt, een deel van het daardoor veroorzaakte speeksel op de wond strijkt, en het overige inslikt, dan is hij tegen alle gevaar beveiligd, hoe giftig de beet ook zijn mag. Een Engelsche Arts, de Heer THOMPSON vraagt of dit middel ook niet tegen den beet van dolle honden zou kunnen gebezigd worden? Volgens de ervaring van dien arts, bewijst deze plant zeer weldadige diensten tegen koortsen, den rooden loop en andere ziekten van het klimaat in die streken, waar dezelve het menigvuldigst gevonden wordt.

VREESSELIJKE GEBEURTENIS.

De Heer FLINT verhaalt in zijne *History of the Western States* (*Noord-Amerika*) eene gebeurtenis, die treuriger is, dan de oude mythe van *Laokoon*. Eene talrijke familie verhuizende, sloeg uit onvoorzigtigheid hare tent op, bij de helling van een heuvel, waar helaas! een hol was vol ratelslangen. De vreesselijke dieren, door dit vuur verwarmd en gelokt, kropen in groot getal uit hunne schuilhoeken en in den nacht derwaarts, waar de gansche familie sliep. Sommige lagen, gelijk het in soortgelijke omstandigheden gaat, op den grond, andere in bedden. De slangen bestoegen dra de gansche ruimte en kroopen in alle bedden. Kinderen werden nu in de armen hunner ouders, de man aan de zijde zijner vrouw gebeten, zoowel als bijna ieder hunner. De meeste ongelukkige stierven daar, waar zij gebeten waren, slechts eenige weinige ontkwamen de woedende dieren, die sijfelend en ratelend zich in alle hoeken bewogen.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

Den 8sten Februarij. Heden heeft de Wel-Ed. Hooggel. Heer M. I. MACQUELYN den post van *Rector Magnificus* dezer Hoogeschool nedergelegd, met het houden eener redevoering: *De nonnullis philosophiae naturalis partibus cum institutione Medicinae arctius conjungendis*; dat is: *over het wenschelijke eener naauwere vereeniging van eenige gedeelten der natuurkundige wijsbegeerte met het geneeskundig onderwijs.* Daarna zijn aan de schrijvers der Prijsverhandelingen, wien door de verschillende Faculteiten de eereprijs was toegekend, deze belooningen uitgereikt, als: in de Godgeleerde Faculteit, aan EVERHARDUS HEIKES SIKKES, *Frisius Orientalis, in Acad. Groning. Theol. Cand.*: in de Wis- en Natuurkundige Faculteit, wegens de wiskundige vraag, aan ADRIANUS JEREMIAS BOON, *Math. et Phil. Nat. Stud. in Acad. Lugduno-Batava*: en is een onderscheidend Getuigschrift toegezegd aan AUG. GOETHALS, *Math. et Phil. Nat. nec non Jur. Cand. in Acad. Gandavensi*, wegens de astronomische vraag, aan GERARDUS REGNERUS FOCKENS, *Phil. Theor. et Litt. Hum. Cand., Math et Phil. Natur. Stud. in Acad. Rheno Traject.*, wegens de Physische vraag, aan ALEX. CAR. GUIL. SUERMAN, *Math. et Phil. Nat. Cand. Med. Stud. in Acad. Rheno Traject.*: wegens de Chemische vraag, aan GER. ARN. NIC. ALLEBÉ, *Med. Stud. in Athenaeo Amstelod.*: en een onderscheidend getuigschrift aan B. H. HOLLEMAN, *Med. Stud. in Acad. Rheno Traject.*: in de Faculteit van Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren, aan GILLES

DIO-

DIONYSIUS JAC. SCHOTEL, *Theol. Stud. in Acad. Lugd. Bat.* — Het Rectoraat voor het volgende jaar is, volgens Koninglijk Besluit, opgedragen aan den Heer Mr. C. J. VAN ASSEN, *Jur. Prof. Ord.*; en is tot Secretaris van den Akademischen Senaat benoemd, de Heer Mr. H. COCK, *Jur. Prof. Ord.* — Eindelijk is afgekondigd het volgende

PROGRAMMA

CERTAMINIS LITERARII

A RECTORE ET SENATU ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE. D. VIII. FEBRUARII A. MDCCCXXX INDICTI.

Rector et Senatus Academiae Lugduno-Batavae, ex Regio Edicto d. 2 Mensis Augusti A. MDCCCXV. No. 14, omnes Academiarum Belgicarum Cives, et Athenaeorum alumnos in annum sequentem ad certamen Literarium invitant et evocant, et Quaestiones, e singulis Ordinibus Academicis, promulgant has:

EX ORDINE JURIS CONSULTORUM.

Quae fuit *Peregrinorum* in imperio Romano conditio tum libera republica, tum sub Caesaribus?

EX ORDINE THEOLOGORUM.

Praemissa narratione de vita et scriptis LAURENTII VALLAE, investigetur et exemplis demonstretur, quaenam eius tam in Historiam Ecclesiasticam, quam in Theologiam Christianam, in primis N. T. interpretationem, pro aetatis suae ratione, fuerint merita.

EX ORDINE DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM: E MATHESI.

In triangulo quodam et circa illud duo circum-

po-

ponuntur; tum etiam tres alii circuli dantur, hac lege, ut uniuscujusque circuli circumferentia unum trianguli latus exterius tangat, et duas rectas interius, quas productae trianguli latera efficiunt. Figurae ita descriptae proprietates exponantur praecipuae.

EX ASTRONOMIA.

Explicetur et demonstretur methodus quam vocant minimorum quadratorum, eiusque insignis usus in Astronomia uno alteroque exemplo illustretur.

E PHYSICA.

Exponantur doctrina de calorico libero et latente, et illius usus in vita communi.

E CHEMIA.

Acidi nitrici, et nitri ortus naturalis explicetur.

EX OECONOMIA RURALI.

Trifolii pratensis sativi exponatur historia naturalis, cultura et usus. Accedat disquisitio de JOHANNIS CHRISTANI SCHUBARTI in rem agrariam meritis.

EX ORDINE PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM.

E PHILOSOPHIA THEORETICA.

Ita explicetur locus metaphysicus de principiis, sive de fundamentis cognitionis certae stabilisque, ut inquiratur *primum* in cognitionis primariae, sive evidentiae indemonstrabilis, naturam, in diversas eius formas et potestatem; *deinde* ut ostendatur quaenam fuerint praecipua philosophorum merita in hanc philosophiae partem investigandam et explicandam; *denique* quomodo principum sectarum philosophicarum origo et discrepantia ex ea potissimum explicandae sint ratione diversa, qua ipsi scho-

scholarum auctoribus inter se connexa viderentur principia existentiae (realitatis) et scientiae (idealitatis,) ut sibi invicem subordinata aut coördinata.

E LITERIS ORIENTALIBUS.

Obadjae vaticinium historice, philologice et critice illustretur. In dijudicanda autem veterum versionum et codicum varietate, earum quoque lectionum, quae caeteroquin emendando Codici Hebraeo inservire non possunt, caussae et momenta, quantum eius fieri potest, diligenter investigentur et exponantur.

EX ORDINE MEDICORUM.

Quaeritur contemplatio Anatomico-Pathologica membranarum serosarum in genere, atque membranae pleurae in specie.

UTRECHT.

Den 10den Februarij verwierf de Heer PETRUS VAN GALEN, van *Arnhem*, met *veel lof*, den rang van *Matheseos Magister et Philosophiae Naturalis Doctor*, nadat hij, in de Gehoorzaal der Akademie, had verdedigd zijne *Disputatio Mathematica, de pendulo ejusque adplicatione ad telluris figuram determinandam.* Reeds vroeger had hij, in den Akademischen wedstrijd, tot tweemaal toe, eenen eereprijs behaald.

SCHOOL-NIEUWS.

DOESBURG.

Den 3den Februarij. Heden werd alhier de halfjarige winterpromotie gehouden. Tot de Akademische lessen zijn bevorderd: J. C. HENTZEPETER en J. A. TEN BOKKEL HUININCK, die beide het spreekgestoelte beklommen en met gepaste vrijmoedigheid hunne declamationes voordroegen.

Tot

Tot de derde klasse is G. M. GESELSCHAP, en tot de vierde A. A. H. EX ALTO D'ALMARAS opgeklommen. De bevorderden, benevens A. J. J. WARNSINCK, Discipel der zesde klasse, ontvingen Premiën, terwijl aan de overigen, onder dewelke, M. BALLOT in de eerste, J. M. ENGELBERTS en L. F. J. PERSILLE in de tweede, L. VERMEER in de vijfde klasse, en onder de nieuwelingen H. J. CAUDRI en M. DE BRUYN, die zich zeer verdienstelijk hadden gemaakt, loffelijke getuigschriften werden uitgereikt. Hierop deed de Rector eene aanspraak aan de tot de Akademische lessen bevorderde jongelingen; en hiermede eindigde deze plegtigheid, welke de Wel Ed. Heeren Curatoren met groote tevredenheid hadden bijgewoond.

ROTTERDAM.

Den 25sten Januarij 1830. Heden had hier ter stede de gewone halfjarige promotie van de Leerlingen der Erasmiaansche School plaats, welker Bestuurder Mr. W. TERPSTRA, bij den aanvang der *plegtigheid*, zijne toehoorders herinnerde, aan het groote verlies, hetwelk ook dit Gijmnasium geleden had, door den dood van den zoo algemeen nuttigen, en uit dien hoofde algemeen betreurden Hoog Eerw. Heer TH. HOOG, in leven Curator van hetzelve; terwijl hij den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. OORT, geluk wenschte, met de door den Edel Achtbaren Raad op hem uitgebragte keus, en benoeming van Curator, in plaats van den overledene, aan welken hij zijne Ambtgenooten, zich zelven, en de Leerlingen nadrukkelijk in vereerende bewoordingen aanbeval.

Hierop maakte de Rector, uit naam der Edel Achtbare Heeren, Curatoren dezer School, de bevordering van W. HOFFMANN, naar de Hooge School bekend, welke, na uit handen van den Heere Voorzitter, twee prijzen, één in het

Grieksch en één in het Latijn, ontvangen te hebben, het Spreekgestoelte beklom, en eene door hem zelven bewerkte redevoering uitsprak: *De religione, arctissimo societatis vinculo.*

Uit de Ordo Majorum der vierde klasse, of Rectors School, werden naar de Ordo Candidatorum verplaatst: C. W. VAN DER POT, in het vak der Latijnsche Letterkunde, met een' prijs bekroond, R. M. CUNINGHAM VAN ALPHEN, in dat der Grieksche en Latijnsche, W. C. MEES, in de Latijnsche C. A. J. BEELAERTS VAN BLOKLAND, met een vereerend getuigschrift, in plaats van prijs in de Latijnsche Letterkunde, welke allen, ieder afzonderlijk eene, door hem zelven gemaakte declamatie hielden.

De eerste: *De Tito Flavio Vespasiano, Augusto.*

De tweede: *De C. Mario Carthaginis ruderibus insidente.*

De derde: *De Horatii Odes 1omae L. II. elegantia.*

De vierde: *De Hannibale, Imperatore.*

Met deze gingen tot dezelfde orde over: J. G. VAN DEN BROEK, L. VAN DER PLAS, P. KRUIJFF, J. VAN DER MANDERE en J. KRUIJFF.

Uit de Orde Minorum naar der Orde Majorum: F. VEENSTRA, in het Latijn, met een prijs vereerd, W. OPZOOMER en N. A. VAN CHARANTE.

Uit de Ordo Majorum der derde klasse naar de vierde: G. PH. FR. GROSHANS, met een prijs in het Latijn, gelijk ook G. H. WOLVEKAMP en P. VAN DER HOEVEN, met een vereerend getuigschrift, in plaats van prijs, in het Latijn, J. J. SPRENGER VAN EIJK en J. DE KLOPPER.

Uit de Ordo Minorum naar de Majores: J. J. VAN VOLLENHOVEN, met een prijs in het Latijn, en D. BIJDENDIJK, met een vereerend getuigschrift, in plaats van prijs, in het Latijn, en met een prijs in het Grieksch, H. BLOM, met gelijk ge-

tuig-

tuigschrift, ANT. BUXHOORN en F. GERH ABRAH. GEVERS DEIJNOOT.

Uit de tweede klasse naar de derde: J. S. WENTHOLT, met een prijs, in het Grieksch en Latijn, D. L. MOUNIER, met een prijs, in het Latijn, als ook: G. P. KRUIJFF en P. J. MARIUS VAN DEN HAM, J. VIRULIJ en P. KRUIJFF.

Uit de Ordo Minorum naar de Majores, de tweede klasse: C. J. LONCQ, J. F. HOELEN en G. KUIPER.

Uit de eerste klasse naar de tweede: G. J. S. BONGA, met een prijs in de Grieksche en Latijnsche Letterkunde, en L. SCHEPPER.

Uit de Ordo Minorum Posterioris Semestris naar de Majores, A. J. H. VAN DEN BOSCH.

Uit de Ordo Minorum Prioris Semestris naar de Minores Posterioris: P. BOODT, met een prijs in het Latijn, gelijk ook A. SIJMONS, D. C. VIRULIJ, C. BOON, C. SUERMONDT, J. VOORHOEVEN, W. TWISS en JAC. JOH. ALLART.

In het vak der Geschiedenis, ontving W. C. MEES den prijs. In dat der oude Geographie, eerste klasse, ET. SCHEPPER, in de tweede klasse P. J. MARIUS VAN DEN HAM, den prijs, J. S. WENTHOLT, een vereerend getuigschrift, en G. P. KRUIJFF, allen door het lot. In de Mythologie kregen, bij loting, den prijs, G. J. S. BONGA, en vereerende getuigschriften: J. S. WENTHOLT, G. P. KRUIJFF, J. VIRULIJ, P. KRUIJFF, C. J. LONCQ, J. F. HOELEN, P. PINCOFS, G. KUIPER, P. BOODT en D. C. VIRULIJ.

In de klasse der Geometrie, droeg W. OPZOOMER den prijs weg. In die der Algebra, bij loting, J. J. SPRENGER VAN EYK den prijs, en H. BLOM een vereerend Getuigschrift. Uit hoofde van bijzonderen ijver, J. J. VAN VOLLENHOVEN en F. F. H. OBREEN, een *Diligentiae Testimonium*.

 In

In de Arithmetica werd de ijver van O. KUIPER met eenen prijs beloond.

AMERSFOORT.

Den 27sten Januarij 1850. Nadat, op den 19den en 22sten December des vorigen jaars, de Leerlingen op de Latijnsche scholen dezer stad, bij het toen gehouden examen, blijken van hunne vorderingen gegeven hadden, had heden de plegtigheid der promotie en prijsuitdeeling plaats.

Bij dezelve werd de jongeling J. H. DE VRIES *cum laude* tot de Akademische lessen bevorderd, en ontving twee boekgeschenken, van welke één voor de Mathesis, nadat hij eene redevoering had gehouden: *de vita rebusque gestis Corinthii Timoleontis.*

Verders ontvingen H. T. VERHOEF en H. J. MEIJER boekprijzen, en H. J. LEINWEBER en A. A. VAN BEEK Getuigschriften tot *praemia Diligentiae* voor de talen in de eerste klasse, terwijl J. J. P. C PLAAT met een boekprijs van de tweede tot de eerste klasse bevorderd werd.

Van de derde tot de tweede klasse gingen op met prijzen: F. J. VAN OS, A. FRIEDENBURG en R. A. BAAS, terwijl aan O. SCHELTUS een boekprijs ten *praemium diligentiae* te beurt viel.

Op gelijke wijze gingen van de vierde tot de derde klasse op, met prijzen: W. L. VAN DEVENTER en L. O. VAN DER MAATH, die beide geene fouten in hunne proefthemata gemaakt hadden, zoodat slechts het lot aan den eersten den voorrang vergund had. — Ook verkreeg W. K LEINWEBER een *praemium diligentiae.*

De jongelingen H. H. BREIJL en J. VAN DER VEEN gingen op van de vijfde tot de vierde klasse met prijzen, terwijl *praemia diligentiae* werden uitgedeeld aan J. R. VAN BEEK en J. ROTTEVAL, en, in de zesde klasse, aan P. RONDIUS een *testimonium* werd geschonken.

Na-

Nadat nu deze kweekelingen aan Curatoren in de Latijnsche taal hunnen dank hadden betuigd, werden de overwinnaars in de Mathesis en bijgevoegde wetenschappen bekroond, zoodat aan M. J. MEIJER en O. SCHELTUS, beide geene fouten gemaakt hebbende, na loting om den voorrang, gelijk ook aan H. T. VERHOEF, die slechts één schrijffout had, boeken tot *praemia diligentiae* werden gegeven. — Hetzelfde viel ook te beurt aan J. J. P. C. PLAAT, terwijl W. L. VAN DEVENTER, F. J. LEINWEBER en A. FRIEDENBURG, in fouten elkanderen gelijk staande, na loting om den voorrang, loffelijke getuigschriften ontvingen, die eindelijk ook werden gegeven aan: A. T. VAN ES-SEL, A. A. VAN BEEK en P. J. VAN DER VEEN. — Alle welke jongelingen daarvoor, in de Nederduitsche taal, Curatoren bedankten, terwijl de Rector J. A. VAN ENGELEN, die dezelve van het spreekgestoelte had opgeroepen, de plegtigheid besloot, en het orgelmuzijk ook aan dezelve luister toevoegde.

GRONINGEN.

Den 24sten Dec. 1829. Na dat, op den 21sten dezer, het gewoon half jaarlijksch Examen der Leerlingen, van de Latijnsche Scholen gehouden was, had heden de uitdeeling der prijzen, en bevordering naar hoogere klassen plaats. Na eene korte voorafspraak van den Rector, beklom de verdienstelijke Jongeling S. COOLHAAS VAN DER WOUDE, het Spreekgestoelte, en sprak zijne declamatio: *de schola Alexandrina doctisque qui in ea floruerunt viris*, dat is: over de School van Alexandrië en de geleerden, die in dezelve gebloeid hebben, met bevalligheid en eene gepaste vrijmoedigheid uit. Hierna werd hij, die met den Latijnschen en Griekschen prijs begiftigd werd, met zijne verdienstelijke medeleerlingen: J. H. G. DE FRE-MERIJ, M. REINDERS, A. A. TEN OEVER, G. J. AL-

DERSHOFF, W. R. VAN HOËVELL, E. VAN DER PERS, R. J. SCHIERBEEK en W. WOLDRINGH naar de Akademische lessen bevorderd. Van de onderste orde der 1ste klassen gingen over naar de bovenste klasse; A. BROUWER, H. HUIJSERS, H. VAN GESSELER, C. TJASSENS KEISER, H. GUICHART ABRESCH, P. A. HAACK, J. D. QUINTUS, C. J. ABRESCH en M. CLANT BINDERVOET. Van de tweede klasse werden bevorderd naar de tweede orde der eerste klasse: H. O. FRITH, met den Latijnschen, J. D. VAN HOËVELL, met den Griekschen prijs, en J. M. VRIEMOED DRABBE. Van de eerste orde der derde klasse werden bevorderd naar de tweede klasse: P. W. TELLEGEN, (met den Latijnschen en Griekschen prijs), J. VAN BUTTINGHA WICHERS, C. G. PLAAT, H. LAGE, J. W. VAN SONSBEECK, H. BRAAK en J. BROUWER DOMIS. Van de tweede orde der derde klasse werden naar de eerste orde bevorderd; A. W. WICHERS, (met den Latijnschen en Griekschen prijs): J. GOCKINGA, W. F. PAELIGH, J. DOORNBOSCH, J. FOLPMERS en A. PAELIGH Van de vierde klasse werden naar de tweede orde der derde klasse bevorderd: W. M. REISIGER (met den Latijnschen en Griekschen prijs), J. DE WAL en J. F. KOENTZ. Van de vijfde klasse werden naar de vierde bevorderd: A. A. VAN RIESEN SCHOLTENS, met den Latijnschen prijs, H. M. DE MULDER, P. R. RÖMER, welke den Griekschen prijs verwierf, M. SWEGHUISEN REIGERSBERG en B. LAGE. Van de zesde klasse werden naar de vijfde bevorderd: W. HECKER, met den Latijnschen prijs, R. B. JANSSONIUS, J. SWAAGMAN, J. H. MUNNIKS, J. H. SEMERRINK, D. SWARTWOLD en H. VERSTEEGH. Op deze klasse werden W. HECKER en R. B. JANSSONIUS, met den Griekschen prijs begiftigd. Met een getuigschrift van naarstigheid en goed gedrag, werd op de vierde klasse begiftigd: S. J. BOLT. In de Geschied- en Aardrijkskunde verwierven prijzen,

eer-

eerste klasse, S. COOLHAAS VAN DER WOUDE, tweede klasse, J. D. VAN HOËVELL, derde klasse, J. F. KOENTZ, vierde klasse: P. R. RÖMER en W. HECKER. Voor de nieuwe Aardrijkskunde, W. HECKER. In de Wiskunde, eerste klasse: S. COOLHAAS VAN DER WOUDE en C. G. PLAAT, derde klasse, J. F. KOENTZ. In de Fabelkunde, eerste klasse, J. D. VAN HOËVELL, tweede klasse, P. W. TELLEGEN; derde klasse, J. DE WAL. De Leerlingen, die met eenen Latijnschen prijs begiftigd werden, zeiden hunne gratiarum actiones aan de H. H. Curatoren met bevalligheid op. De plegtigheid werd met muzijk begonnen, afgewisseld en besloten.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

Tot Leden van het Klassikaal Bestuur van *Arnhem*, zijn door Z. M. benoemd:

Tot Lid, de Heer J. C. BOOT, Predikant te *Arnhem*. Secundus, de Heer J. STEENMEIJER, Predikant te *Arnhem*. Tot Lid, de Heer P. MANDEN, Predikant te *Wilp*, Secundus, de Heer H. W. DE WILDE, Predikant te *Spankeren*. Tot Lid, de Heer Mr. J. VITRINGA, Ouderling te *Arnhem*, Secundus, de Heer Mr. J. M. DE KEMPENAAR, Ouderling te *Arnhem*.

BRUMMEN. De beroeping alhier uitgebragt op den Wel-Eerw. Heer P. ATTENDOORN L'ALLE-

MAND, thans Pred. te *Zoest*, is door zijn Eerw. aangenomen.

HOEVELAKEN. Zie Dec. 1829.

NIJMEGEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen* bestaat, voor dit jaar, uit de volgende Leden:

Praeses, T. M VAN GULPEN, Pred. te *Nijmegen*.

Assessor, T. VERWEEL, Pred. te *Elst*.

Scriba, M. JONGENEEL, Pred. te *Nijmegen*.

Secundus, W L. VAN MEURS, Pred te *Nijmegen*.

Gecommitteerden:

J. VAN DER VEGT, Pred. te *Elden*. Sec. B. TE GEMPT, Pred. te *Batenburg*. M. CORNEN, Pred. te *Gent*; Sec. J. R. RUTGERS, Pred. te *Lent*. A. JONCKERS, Pred. te *Heteren*. Sec. J. G EVERWIJN, Pred. te *Neerbosch*. W. N. CORNEN, Pred. te *Hervelt*. Sec. O. G. HELBRING, Pred te *Hemmen*. W. FRANCKEN, Ouderling te *Nijmegen*. Sec. J. BONGAARDS, MZ. Ouderling te *Nijmegen*.

HEUMEN, MALDEN en GROESBEEK, den 7den Febr. 1830. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. J. VAN SCHEVICHAVEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, in de H. Bediening ingezegend. Onze Consulent Ds. J R. IMMINK, Pred te *Over- en Nederasselt*, heeft dat werk verrigt, met eene Leerrede over 1 *Cor.* IV : 4*e*. *Die mij oordeelt is de Heere*.

De oplegging der handen geschiedde, door den Bevestiger en door den Wel-Eerw. Heer J. H. HAMELBERG, Pred. te *Kuik en Beers*. De bevestigde Leeraar deed zijne intrede, met *Rom*. I: 7*b*. *Genade zij u en vrede van God onzen Vader en den Heer Jezus Christus.*

OOIJ EN PERSINGEN vakant. Zie Dec. 1822.

WIJCHEN EN LEUR vakant. Zie April 1824.

BEEK

BEEK EN UBBERGEN. Zie Dec. 1829.

HUISSEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

ZUTPHEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, bestaat uit de volgende Leden:

Praeses. Ds. D. BLOEMERS, Pred. te *Keppel.*
Assessor. Ds. D. BAX, Pred. te *Zutphen.*
Scriba. Ds. J. VAN DER LINDEN, Pred. te *Zutphen.*
Secundus. Ds. A. VERWEIJ, JR. Pred. te *Zutphen.*
Geçommitteerden:
Leden:
Ds. T. RADSMA, Pred. te *Aalten.*
Ds. J. COOPS, Pred. te *Corsel.*
Ds. A. J. VAN DER BURG, Pred. te *Wehl.*
Ds. D. HUENDER, Pred. te *Silvolde.*
W. BLOEMERS, Ouderling te *Doesburg.*
Secundi:
Ds. H. VAN STEEDEN, Pred. te *Aalten.*
Ds A. VERWEIJ, JR. Pred. te *Zutphen.*
Ds. A. H. SANDBERG, Pred. te *Doesburg.*
Ds. L. F. WESTERBEEK VAN EERTEN, Pred. te *Varseveld.*
Baron C. A. MACKAIJ, Ouderling te *Zutphen.*

Van den Ring van *Zutphen.*

Praetor, Ds. A. VAN GELDER, Pred. te *Almen.*
Scriba, Ds. J. TERMEULEN, Pred. te *Gelzelaar.*

Van deu Ring van *Doesburg.*

Praetor, Ds. A. H. SANDBERG, Pred. te *Doesburg.*
Scriba, Ds. A. J. LAMBRECHTS, Pred. te *Angerlo.*

Van den Ring van *Doetinchem.*

Praetor en Scriba, Ds. H. W. VAN WOELDEREN, Pred. te *'s Heerenberg.*

Van den Ring van *Winterswijk.*

Praetor, Ds. G. J. BUEKERS, Pred. te *Rekken.*
Scriba, Ds. A. J. GOOSZEN, Pred. te *Eijbergen.*

Correspondens voor de Boekzaal is Ds. D. VAN WULLEN, Pred. te *Zutphen.*

Quaestor van de Clasfis en der Klassikale Weduwenbeurs en Gecommitteerde tot de ontvangst

der vakatnurgelden, is Ds. J. VAN DER LINDEN, Pred. te *Zutphen*

GROENLO, den 25sten Dec. 1829. Een geacht en waardig medelid dezer Gemeente, de Heer R. H. HUISKES, Ouderling, President der Kerkvoogden en Wethouder dezer stad, aan wien onze Kerk, Gemeente en Armen, gedurende zijn nuttig leven vele verpligtingen had, die door eene voorbeeldige godsdienstigheid, braafheid van karakter, een werkzaam en liefdadig leven, zich de achting en toegenegenheid verwierf, nu voor een half jaar, tot verlies voor de zijnen en de Gemeente, overleden zijnde; zoo heeft Mejufvrouw deszelfs Weduwe, overeenkomstig zijne gezindheid en bekende grondbeginselen, de Gemeente met een geschenk tot aandenken aan hem vereerd.

Bij de bedjening in de Kersdagen werden wij alzoo op eene aangename wijze verrast met eenen zilveren Schotel, tot gebruik van het brood bij het H. Avondmaal, iets hetgeen de Gemeente daarbij ontbrak. Het gezigt daarvan verwekte natuurlijk een toegenegen aandenken aan hem, die hier zoo menigmaal met ons de liefde van den gezegenden Verlosser had gedacht, en daarbij zijne liefdadigheid ter ondersteuning van de armen zoo ruim had betoond. Offchoon gestorven, zal zijne gedachtenis leven en in zegening blijven, en ook door dit blijvend gedenkteeken vermeerderd en verzekerd worden.

De Weduwe geniete nog lang het genoegen en verblijde zich met hare kinderen, in het aanschouwen en gebruik van dit, met dankbaarheid door Kerkeraad en Gemeente ontvangen, haar vereerend geschenk!

Het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, heeft aan Ds. I. H. VAN IJSSEL GROOTHUIS, als bevestigd Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Lochem*, ac-

acte van Lidmaatschap der Classis van *Zutphen* uitgereikt.

DOETINCHEM staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

WEHL staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

GENDERINGEN staat vakant te worden. Zie Jan 1830.

HARDERWIJK.

GARDEREN. Van hier is verzuimd te melden, dat onze Leeraar, Ds. H. SLOTHOUBER, na, op den 23sten Dec. behoorlijk van zijne betrekking op de Gemeente ontslagen te zijn, den 27sten daaraanvolgende zijn afscheid nam, met 1 *Joh*. II: 28 *En nu kinderkens! enz.*

BARNEVELD. Zie Sept. 1829.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

VOORBURG, den 3den Jan. 1830. Onze Leeraar H. J. VAN HOORN, op den 25sten Dec. 1829. andermaal eene beroeping naar de Gemeente te *Amersfoort* ontvangen hebbende, berigtte ons heden, gedrongen te zijn haar aan te nemen.

'S GRAVENHAGE. Zie Jan. 1830.

ROTTERDAM.

DELFSHAVEN. Zie Dec. 1829.

ROTTERDAM. Zie Dec. 1829.

RHOON EN PENDRECHT staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

LEIJDEN.

HILLEGOM. Zie Jan. 1830.

DORD

DORDRECHT.

Het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht*, is ingevolge Koninklijk besluit van den 28sten Dec. 1829. No. 102. zamengesteld, uit de Heeren:

Praeses. G. VAN KOOTEN, Pred. te *Dordrecht*.
Assessor. A. VERWEIJ, Pred. te *Dordrecht*.
Scriba. J G. VELTMAN, Pred. te *Dordrecht*.
Secundus. A. C. ROMSWINKEL, Pred. te *Dordrecht*.
Gecommitteerden:
H. KOK, Predikant te *Gorinchem*.
J. J. NEUMAN, Predikant te *Sliedrecht*.
H. MAANDAG, Predikant te *Dubbeldam*.
S. LA LAU, Predikant te *Oud Beijerland*.
G. W. BOOT, Ouderling te *Gorinchem*.
Secundi:
W. J. OUDEGEEST, Predikant te *Schelluinen*.
N. VAN STEENBERGEN, Predikant te *Sliedrecht*.
D. DAGEVOS, Predikant te *Rijsoord*.
J. HOOIJKAAS, Predikant te *Westmaas*.
De Ridder P. C. STRUICK, Ouderling te *Gorinchem*.

RIJSOORD EN STREVELSHOEK, den 17den Jan. Heden gaf onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. DAGEVOS, ons berigt van het treurig afsterven van den Wel Ed. Geb. Heer D. VAN POLIER, van *Nuland* en *Rijsoord*, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid der Staten van Holland, Oud Burgemeester der Stad *Dordrecht*, Directeur van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, en Lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde; predikende bij die gelegenheid, naar aanleiding van *Openb.* XIV: 13*a*. *Zalig zijn de dooden, die in den Heer sterven, van nu aan*, over de zekerheid eener zalige onsterfelijkheid, de beste troost bij het gemis van dierbare afgestorvenen.

OUD BEIJERLAND, den 5den Febr 1830. De Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, op de beroeping van den Wel Eerw. zeer gel. Heer

D.

D. K. VAN MEERTEN, Pred. te *Stand daar Buiten*, verleend zijnde, is zijn Eerw. van wegen den Minister van Staat, belast met de Generale Directie, voor de zaken der Hervormde Kerk enz. bij dispositie van den 1sten Febr. 1830, No. 3. de vrijheid vergund, deszelfs bevestiging tot op den tweeden Zondag, in de maand April aanstaande, uit te stellen.

DORDRECHT, den 11den Febr. Heden hadden wij het genoegen, dat onze verdienstelijke Catechiseermeester, de Heer W. H. VAN WESTREENEN, in die betrekking vijf en twintig jaren werkzaam was geweest. De groote Kerkeraad zoo wel, als vele Leden der Gemeente, namen een hartelijk deel in deze voor hem zoo heugelijke gebeurtenis, en hebben hem van hunne hoogachting, goedkeuring en erkentenis, door sprekende daden verzekerd. Hartelijk wenschen wij, dat deze bekwame, ijverige en brave man, nog lang gespaard blijve, tot nut onzer Gemeente en tot welzijn van zijn talrijk gezin.

ANTONIEPOLDER. Zie Nov. 1829.

DORDRECHT vakant. Zie Nov. 1829.

ARKEL. Zie Nov. 1829.

KLAASWAAL. Zie Dec. 1829.

WESTMAAS staat vakant te worden. Zie Jan 1830.

GROOTE LINDT EN HEER OUDELANDS AMBACHT staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

HENDRIK IDO AMBACHT. Zie Jan. 1830.

G O U D A.

Het Klassikaal Bestuur van *Gouda*, bestaat, voor dit jaar, uit de volgende Leden:

DD J. J. ROOZEBOOM, Praeses, Pred. te *Gouda*.

H. VAN MEERTEN, Assessor, rustend Pred. te *Gouda*.

J. L. NIJHOFF, Scriba, Pred. te *Gouda*.

J. LA LAU, Secundus Scriba, Pred. te *Gouda*.

Ge-

Gecommitteerden:

DD. R. VAN WILLES, Pred. te *Lekkerkerk*.

F LIETAERT, Pred. te *Gouderak*.

J. HOOLBOOM, Pred. te *Asperen*.

D. C. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, Pred. te *Schoonhoven*.

J. A. T. VAN DER MEER VAN KUFFELER, Ouderling te *Gouda*.

Secundi:

DD. G. STERNHOFF, Pred. te *Oudewater*.

J. K. VAN DIEVEREN, Pred. te *Kedichem*.

D. INDEWEIJ, Pred. te *Leerdam*.

M. A. JENTINK, Pred. te *Oudewater*.

G. J. TEN BRUMMELEN, Ouderling te *Gouda*.

KEDICHEM, den 17den Januarij. Na dat onze Leeraar J. K. VAN DIEVEREN, ons op den vorigen Zondag, in zijne voorafspraak, het afsterven had bekend gemaakt, van den Wel Eerw. Heer G. SPIJKER, die van het jaar 1790 tot 1816, het Herder en Leeraarambt onder ons waarnam, en op den 6den dezer te *Gorinchem* overleed, werden wij heden in eene opzettelijke rede, naar aanleiding van *Hebr*. XIII. 7. opgewekt om dankbaar en zegenend te blijven gedenken, van dien waardigen voorganger, die eenmaal als verstandig en hartelijk Prediker, en warm menschenvriend, onze achting en liefde genoot, en die, na de rust van zijne openbare bediening, bleef deel nemen, in onderscheidene onzer gewigtige aangelegenheden.

GOUDA. Zie Dec. 1829.

LEKSMOND staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

BRIELLE.

MIDDELHARNIS Zie Oct. 1829.

KORENDIJK. Zie Dec. 1829.

NIEUWE

NIEUWE TONGE. Zie Dec 1829.
STELLENDAM vakant. Zie Dec. 1829.
GEERVLIET vakant. Zie Jan. 1830.

NOORD-HOLLAND.

Volgens Z. M. Besluit van den 25sten Dec. 1829 No. 102, is het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, gedurende het jaar 1830, zamengesteld uit de volgende Leden:

Presid. Doctor J. VAN SLOGTEREN, Pred te *Hoorn*.

Secret. Ds. H. WEIJLAND, Pred. te *Amsterdam*.

En voor de Clasfis van *Amsterdam*:

Ds. A. H. TER HOEVEN, Pred te *Amsterdam*.

Sec. Ds D. H. WILDSCHUT, Pred. te *Amsterdam*.

Voor de Clasfis van *Haarlem*.

Ds. A. J. BERKHOUT, Pred te *Zaandijk*.

Sec. Ds. D. HUPKENS, Pred. te *Heemstede*.

Voor de Clasfis van *Alkmaar*.

Ds. A. PIERSON, Pred te *Alkmaar*

Sec. Doct. A. NUMAN, Pred. te *Oude Niedorp*.

Voor de Clasfis van *Hoorn*.

Doct. J. VAN SLOGTEREN, Pred. te *Hoorn*.

Sec. Ds. O. VAN TRICHT AZ., Pred. te *Enkhuizen*.

Voor de Clasfis van *Edam*.

Ds. D. BROEDELET, Pred. te *Purmerend*.

Sec. Ds. L. J. VAN DAM, Pred. te *Beemster*.

Ouderling.

Mr. J. PAN, Ouderling te *Hoorn*.

Sec. D. MERKENS, Ouderling te *Hoorn*.

AMSTERDAM.

ANKEVEEN, den 17den Januarij. Onze Leeraar J. J. VINCKERS, van hier beroepen naar de Gemeen-

meente van *Zuiderwoude* en *Uitdam*, is op den 13den dezer, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, Ds. D. SCHIFF, Pred. te *Weesp*, en in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. P. MULDER, Pred. te *Nederhorst* (*den Berg*) van zijne betrekking op deze Gemeente en de Classis ontslagen, en heeft heden ons vaarwel gezegd, met 2 *Cor.* XIII: 11. *Voorts, Broeders! zijt blijde; wordt volmaakt; zijt getroost; zijt eensgezind; leeft in vrede: en de God der liefde en des vredes zal met u zijn.*

Den 28sten daaraanvolgende heeft de Kerkeraad, na gunstig bekomene handopening, onder bestuur van den Consulent, gemaakt het volgende zestal:

DD. J. COOPS, Pred. te *Gorsel*; C. M. PLEIJTE, Kandidaat bij het Prov. Kerkbestuur van *Overijssel*; K. HASSELS, Kand. bij het Prov. Kerbestuur van *Gelderland*; J. WILLEMS en W. VAN RIET, Kandidaten bij het Prov. Kerkbest. van *Utrecht* en J. J. HARTMAN, Kand. bij het Prov. Kerkbest. van *Noord-Holland*.

En daaruit dit drietal:

DD. COOPS, PLEIJTE en HASSELS.

Waaruit beroepen is de Kandidaat C. M. PLEIJTE, die deze beroeping heeft aangenomen.

HILVERSUM. De Kerkelijke en Koninklijke approbatiën op de beroeping van Ds. R. HELLENDOORN, tot Pred. alhier, zijn reeds ontvangen.

H A A R L E M.

HAARLEM. In het Klassikaal Bestuur zijn thans:

1829 Praeses, A. J. BERKHOUT, Pred. te *Zaandijk*.

1829. Assessor, D. HUPKENS, Pred. te *Heemstede*.

1829. Scriba, J. W. C. TENCKINCK, Pred. te *Oost Zaandam*.

1829. Secundus, G. TER WEEME, Pred. te *West-Zaandam*.

Ge-

Gecommitteerden:

Leden:

1829. J. S. VAN STAVEREN, Pred. te *Haarlem*.

1829. W. WINDOETTER, Pred. aan *de Koog*.

1830. P. A. VAN DER LAAN, Pred. te *Krommenie*.

1830. A. HOFMAN, Pred. te *Valzen*.

1830. M. N. BEETS, Ouderl. te *Haarlem*.

Secundi:

1829. C. HACKE, Pred. te *Haarlem*.

1829. G. JELGERSMA, Pred. te *Wormerveer*.

1830. G. TER WEEME, Pred. te *West-Zaandam*.

1830. C. D. CANNE, Pred. te *Castrikum*.

1830. H. J. VAN BUELLO HOLST, Ouderl. te *West-Zaandam*.

HAARLEM, den 1sten Febr. 1830. Den 8sten November des vorigen jaars hield onze oudste Leeraar Ds. J. VAN DER ZANDT, toen in zijne beurt predikende in de Bakanisser kerk alhier, eene Leerrede over *Psalm* CXV: *vs.* 1, 13, 14, 17, 18 ter herinnering aan het vijftigjarig bestaan der godsdienstoefening voor de kinderen der Gealimenteerden, welke des Zondags na den middag, in voornoemde kerk gehouden, door de Leeraren, elk op hunne beurt waargenomen wordt, en begonnen is den 7den November van het jaar 1779. — Geschenken door Bestuurderen dier inrigting aan gemelde kinderen bij deze gelegenheid uitgereikt, veraangenaamden voor dezelve grootelijks dezen dag. Deze Godsdienstoefening moge bij voortduring nuttig werken, gelijk voor hen, voor welke dezelve in de eerste plaats bestemd is, alzoo ook voor andere kinderen, die, behalve nog bejaarde toehoorders, derzelver gezette bijwoonders zijn.

UITGEEST, den 3den Febr. 1830. Na gunstig verkregene handopening, is heden, onder het bestuur van onzen Consulent, Ds. C. D. CAN-

NE, Pred. te *Castricum* en *Heemskerk*, de Kerkeraad werkzaam geweest, ter vervulling van de openstaande Leeraarsplaats.

Op het twaalftal werden geplaatst:

DD. D. BROEDELET, DZ. Pred. te *Durgerdam*; W. J. OUDEGEEST, te *Schellinen*. A. ZELDERS, te *Vinkeveen*. H. G. VAN DEN ES, Th. Dr. te *Sassenheim*. H. HENNIJ, te *Zandvoort*. L. VISSER, te *Koedijk*. B. S. TENCKINCK, te *Kwadijk*. K. J. VAN DRIEL, te *Bieselingen*. J. J. VAN DEINSE, te *Sas van Gend*. C. HUIJSER VAN REENEN, te *Egmond en den Hoef*. J. KOOPS, te *Gorsel*, en L. VAN PLATERINGEN, te *Akersloot*.

Het Zestal bestond uit:

DD. BROEDELET, ZELDERS, OUDEGEEST, HENNIJ, VISSER en VAN DEN ES.

Op het Drietal zijn geplaatst:

DD. ZELDERS, BROEDELET en OUDEGEEST.

En werd hieruit beroepen Ds. A. ZELDERS, Predikant te *Vinkeveen*.

BEVERWIJK staat vakant te worden. Zie Oct. 1829.

ALKMAAR.

DRIEHUIZEN, den 7den Febr. 1830. Deze dag was voor deze gemeente een dag van Godsdienstige blijdschap. Wij zagen ons, door de zorg van Z. M. onzen geliefden Koning, alsmede door de godsdienstliefde en weldadigheid onzer landen geloofsgenooten, in het bezit gesteld van een aanmerkelijk vernieuwd en verfraaid bedehuis. — Terwijl wij heden voor de eerstemaal weder ter openlijke Godsvereering in hetzelve mogten opgaan, hield onze Leeraar J. FORHOFF, bij deze gelegenheid, eene plegtige inwijdingsrede, over *Ps.* XXVI: 8, waaruit hij aanleiding nam, om ons tot dankbare blijdschap wegens ons tegenwoordig voorregt op te wekken, en aan te sporen, om steeds op de openbare godsvereering hoo-

hoogen prijs te stellen, en dezelve gaarne uit te oefenen.

WAAL EN KOOG OP TEXEL vakant. Zie Oct. 1829.

HEILO. Zie Nov 1829.

ALKMAAR. Zie Nov. 1829.

HOORN.

SCHARWOUDE vakant. Zie Oct. 1825.

EDAM.

Volgens Koninklijke benoeming, bestaat het Klassikaal Bestuur van *Edam*, in den jare 1830. uit de volgende Leden:

Praeses. D. BROERDELET; Assessor. L. J. VAN DAM; Scriba. W. BOOMKAMP.

Gecommitteerden:

A. J. BEGEMAN, Sec. J. G. TOUSSAINT, L. VAN DER HORST, Sec. J. C. BUIJN, R. A. VAN DEURSEN, Sec. H. BITTER, A. VAN WETERING, Sec. A. BIBEN. Ouderling D. VEEN, Sec. N. VAN VIERHOUTEN.

Het navolgende Berigt ons ter plaatsing gezonden, voor de vorige Boekzaal, is door een bijzonder toeval blijven liggen.

ZUNDERDORP, den 13den Dec. 1829. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. H. A. SIMONS, S. M. Cand. voor de H. Dienst, onder ons bevestigd, door onzen Consulent, Ds. R. A. VAN DEURSEN, Pred. te *Nieuwendam*, met eene Leerrede over *Joh.* XXI: 15—17. De handoplegging geschiedde, behalve door den Consulent, mede door DD. DIEPERINK, DE KOO en VRIJBURG, Predd. te *Ransdorp*, C. a *Middelie* en *Watergang*. Des namiddags hield onze bevestigde Leeraar zijne intrede, met eene Leerrede over *Jac.* I: 21b.

WATERGANG, den 20sten Dec. 1829. Onze Leeraar, Ds. A VRIJBURG, berigtte ons heden morgen het overlijden van den Wel Eerw. E. CHEVALLIER, die van den 20sten April 1788, tot den 31sten Oct. 1790. deze Gemeente door leer

en wandel heeft voorgelicht; en wekte, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7, de Gemeente op, om steeds met dankbaarheid aan hare voorgangers te gedenken, die haar het Evangelie verkondigd hebben, en door eenen godzaligen wandel in liefde ten voorbeeld geweest zijn; ten einde alzoo niet beschaamd uit te komen in den dag van Christus toekomst.

BUIKSLOOT, den 8sten Jan. 1830. Heden heeft de Kerkeraad dezer Gemeente, onder voorzitting van den Consulent Ds. A. VRIJBURG, Pred. te *Watergang*, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het Emeritaat van Ds. J. C. VORSTMAN, de volgende nominatien gemaakt:

Twaalftal:

DD. A. VRIJBURG, Pred. te *Watergang*. J. H. VAN VLOTEN, te *Zuilen*. J. H. WARTJOUW, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*. J. A. MEULEMANS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*. J. H. HARTMAN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*. G. C. MONTIJN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*. J. BOLDING, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*. H. W. VOLLENHOVEN VAN DALEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*. P. J. TER PLEGT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*. W. VAN RIET, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. J. P. VAN HALL, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. H. J. PAUW, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*.

Zestal:

VRIJBURG, VAN VLOTEN, MEULEMANS, MONTIJN, VAN RIET en HARTMAN.

Drietal:

MEULEMANS, HARTMAN en VAN RIET.

Uit

Uit welk drietal beroepen is, JOHANNES ADRIANUS MEULEMANS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord Holland*, die deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

OUDENDIJK, den 9den Jan. 1830. Heden, overleed onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer W. BEKKER, in den bloeijenden leeftijd van 35 jaren, nalatende eene bedroefde Weduwe en twee nog jonge kinderen, voor welke het jaar van gratie, door den Ring van *Edam*, zal worden waargenomen.

ZUIDERWOUDE EN UITDAM, den 24sten Jan. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. J. VINCKERS, van *Ankeveen* tot ons overgekomen, werd heden in zijne dienst alhier bevestigd, door den Consulent Ds. K. K. WINKEL, Pred. te *Holijsloot* en *Uitdam*, die bij deze gelegenheid predikte, over 2 *Tim.* IV: 11*b*: *Neem Markus mede, en breng [hem] met u, want hij is mij zeer nut tot de dienst.* De Bevestigde aanvaardde zijn werk, met *Rom.* I: 16. *Ik schaam mij het Evangelie van Christus niet, enz.*

BUIKSLOOT, den 14den Febr. Het afscheid van onzen Leeraar Ds. J. G. FORSTMAN, als door Z. M. salvo honore et stipendio Emeritus verklaard, door omstandigheden vertraagd zijnde, heeft heden plaats gehad; predikende zijn Wel Eerw. te dezer gelegenheid over 1 *Thess.* IV: 1, 2. *Voorts dan, broeders, wij bidden en vermanen u enz.*

Zijn Wel Eerw. was van zijne betrekking op zijne Gemeente en Classis losgemaakt, door Ds. B. A. VAN DEURSEN, Pred. te *Nieuwendam*, als daartoe gecommitteerd door het Klassikaal Bestuur van *Edam*, in tegenwoordigheid van den Secundus Consulent Ds. [illegible], Pred. te *Watergang*.

ZEELAND.

Door de benoemingen, gedaan bij Koninklijk Besluit van den 25sten Dec. 1829 No. 102, bestaat het Prov. Kerkbestuur van *Zeeland* thans uit, de volgende Leden:

DD. P. PLEIJTE, Pred. te *Zierikzee*, Presid.

Dr. A. J. SNOUCK HURGRONJE, Pred. te *Middelburg*, Secret.

Uit de Classis van *Middelburg*.

Ds. H. M. BOUVIN, Pred. te *Koudekerke*, Sec.

Ds. J. VAN WARMELO, Pred. te *Vlissingen*.

Uit de Classis van *Zierikzee*.

Ds. P. PLEIJTE, Pred. te *Zierikzee*; Sec. Ds. J. SLOTEMAKER. Pred. te *Tholen*.

Uit de Classis van *Goes*.

Ds. G. BLAAUBEEN, Pred te *Goes*; Sec. Ds. C. CORMSCHATE, Pred. te *Goes*.

Uit de Classis van *IJzendijke*.

Ds. C. MEEUSE, Pred. op *den Hoek*, Sec. Ds. G. J. DE WITT, Pred. te *Oostburg*.

Uit de Ouderlingen:

Mr. H. A. VAN IJSSELSTEIN, Ouderl. te *Zierikzee*, Sec. J. VAN ADRICHEM, Oud Ouderling te *Zierikzee*.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG. In dit ressort is het Klassikaal Bestuur, voor dit jaar, aldus zamengesteld:

Praes. Ds. H. M. BOUVIN, Pred. te *Koudekerke*.

Ass. Ds. J. VAN WARMELO, Pred. te *Vlissingen*.

Scr. Ds. B. VAN DER FEEN, Pred. te *Middelburg*.

Sec. P. VAN RADEN, Pred. te *Middelburg*

Gecommitteerden:

Leden: Ds. J. RENIER, Pred. te *Veere*, Sec. Ds. vakant. Ds. J. H. GILLISSEN, Pred. te *Middelburg*, Sec. Ds. J. J. VAN DEINSE, Pred. te *Middelburg*. Ds. B. LOOSE, Pred. te *Oostzouburg*, Sec. Ds. L. JUTTING, Pred. te *Nieuwland*. Ds. M. J. VAN NIMWEGEN, Pred. te *Vlissingen*, Sec.

Sec. Ds. J. T. W. CLINGE, Pred. te *Bekerke*. C. VAN UIJE, Ouderling te *Middelburg*, Sec. S. VAN BENTHEM, Ouderling te *Middelburg*.

MIDDELBURG. Ds. G. WALLER, Pred. te *Bolswaard*, alhier beroepen, in de plaats van onzen oudsten, Emeritus verklaarden Leeraar, Ds. G. RIPPING, heeft, na beraad, dat beroep, in afwachting der noodige approbatiën, aangenomen.

MIDDELBURG vakant. Zie Dec. 1829.

KLEVERSKERKE vakant. Zie Nov. 1829.

MELISKERKE en ONZE LIEVE VROUWE POLDER } Zie Dec. 1829.

DOMBURG. Zie Jan. 1830.

ZIERIKZEE.

Door de benoemingen, gedaan bij Koninklijk besluit van den 25sten Dec. 1829, No. 102. bestaat het Klassikaal Bestuur van *Zierikzee*, thans uit de volgende Leden:

Praeses, Ds. F. PLEIJTE, Pred. te *Zierikzee*.

Assessor, Ds. J. SLOTEMAKER, Pred. te *Tholen*.

Scriba, Ds. G. C. DROOGLEVER FORTUIJN, Pred. te *Zierikzee*.

Secundus, Ds. J. B. BAKENBRUGH, Pred. te *Zierikzee*.

Gecommitteerden:

Ds. B. FREDRICHS, Pred. te *Tholen*.

Secundus, Ds. J. HOOGENDORP, Pred. te *St. Maartensdijk*.

Ds. G. H. SCHUTTERS, Pred. te *Oosterland*.

Secundus, Ds. G. J. LETTE, Pred. te *Nieuwerkerk*.

Ds. H. J. E. BURGERHOUDT, Pred. te *Noordgouwe*.

Secundus, Ds. A. H. BLAAUW, Pred. te *Zonnemaire*.

Ds. N. E. ERNST VETTEN, Pred. te *Renesse*.

Secundus vakant.

C. A. CAU, Ouderling te *Zierikzee*.

Secundus, J. MOSSELMAN, Ouderling te *Zierikzee*.

ELKERZEE, den 10den Jan. 1830. Heden werd hier onze beroepene Leeraar, de Kandidaat H. M. C. VAN OOSTERZEE, bij afstand van den Consulent, Ds. N. E. ERNST VETTEN, Pred. te *Renesse* en *Noordwelle*, onder ons bevestigd, door zijnen Vader, den Wel Eerw. zeer gel. Heer W. L. VAN OOSTERZEE, Phil. Nat. Doctor A. L. M. en Pred. te *Goes*, met eene Leerrede, naar aanleiding van *Josua* I: 7—9.

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door DD. A. UITTENHOOVEN, Behuwvader van onzen Leeraar, A. SOETERMEER en H. J. E. BURGERHOUDT, Pred. te *Brouwershaven*, *Burgt* en *Noordgouwe*.

Des namiddags hield de bevestigde Leeraar zijne intreerede, naar aanleiding van *Openb.* III: 20—22.

SEROOSKERKE, den 6den Febr. Schoon bij den Correspondent nog geen legaal berigt is ingekomen, kan men voorloopig melden, dat op den 30sten Jan. l. l. aldaar, door den Kerkeraad, met medestemming van den Heere gekwalificeerden Ambachtsheer, beroepen is, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. P. VAN HALL, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*.

ZIERIKZEE. Zie Oct. 1829.

HAAMSTEDE. Zie Nov. 1829.

NOORDGOUWE staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

G O E S.

GOES. Het Klassikaal Bestuur van *Goes*, bestaat voor dit jaar, uit de volgende Leden:

Praeses, G. BLAAUBEEN, Pred. te *Goes*.

Assessor, C. COLMSCHATE, Pred. te *Goes*.

Scriba, D. A. BUIJT, Pred. te *Nisse*.

Secundus, Dr. W. L. VAN OOSTERZEE, Pred. te *Goes*.

Gecommitteerden:

Leden: L. AB UTRECHT DRESSELHUIS, Pred. te *Wolphaartsdijk*. Sec. J. BERKERS, Pred. te *'s Heer Arendskerke*. J. POPPE, Pred. te *Oudelande*. Sec. A. B. HAGEN, te *Heinkenszande*. Dr. W. L. VAN OOSTERZEE, Pred. te *Goes*. Sec. J. MEERBURG SNABENBERG, Pred. te *Kattendijke*. P. J. LANDSKNEGT, Pred. te *Wissekerke*. Sec. G. KAMERMAN, Pred. te *Kloetingen*. H. M. VAN DER BILT, van *Kloetingen*, Oud Ouderling te *Kloetingen*. J. LANKHORST, van *Wemeldingen*, Oud Ouderling te *Goes*.

CATS, den 6den Jan. De Kerkeraad heeft, met medestemming van Ambachtsheeren, op heden pogingen aangewend, ter vervulling onzer Herderlooze Gemeente, en uit een drietal, waarop geplaatst waren:

DD. J. MEERBURG SNARENBERG, G. HARLEES en J. J. SCHILHAM, Predikanten te *Kattendijke*, *Hoedekenskerke* en *'s Heeren Abts- en Sinoutskerke*, beroepen, Ds. J. MEERBURG SNARENBERG, die daarvoor bedankt heeft.

'S GRAVENPOLDER. Op den 12den Oct. 1820, is, door den Kerkeraad, met medestemming van den gekwalificeerden van den Ambachtsheer van *'s Gravenpolder*, ter vervulling van de vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. A. SCHOTSMAN, naar *Kamerik*, onder de Classis van *Utrecht*, gemaakt het volgende zestal:

DD. C. VAN RINTELN, Predd. te *Ossendrecht*. D. A. BUIJT, te *Nisse*. J. POPPE, te *Oudelande*. A. HOUTKAMP, te *Nieuwvliet*. R. VAN DAM, te *Hoog Blokland*. A. B. HAGEN, te *Heinkenszande*.

Voorts dit drietal:

Ds. C. VAN RINTELN, A. B. HAGEN en R. VAN DAM.

En hier uit beroepen, Ds. C. VAN RINTELN, Pred. te *Ossendrecht*, doch welke, na beraad, voor het beroep heeft bedankt.

Op den 21sten Dec. jl., werd het beroepingswerk, door dezelfde vergadering, hervat, en het volgende zestal gemaakt:

DD. A. B. HAGEN, Predd. te *Heinkenszande*. D. A. BUIJT, te *Nisse*. G. HARLEES, te *Hoedekenskerke*. R. VAN DAM, te *Hoog Blokland*. N. BORSBOOM, te *Axel*. en H. VAN DER VIJGH, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*.

Drietal:

DD. R. VAN DAM, A. B. HAGEN en H. VAN DER VIJGH.

Zijnde uit dit drietal beroepen, de Wel Eerw. Heer H. VAN DER VIJGH, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*; welke, na beraad, onder afwachting der benoodigde approbatiën, dit beroep heeft aangenomen.

'S HEERENHOEK. Zie Oct. 1829.

WAARDEN. Zie Nov. 1829.

BATH, c. a. Zie Dec. 1829.

SCHORE EN VLAKE. Zie Dec. 1829.

IJZENDIJKE.

IJZENDIJKE. Volgens besluit van Z. M. den Koning, van den 25 Dec. l.l. No. 102, bestaat het Klassikaal Bestuur van *IJzendijke*, voor het jaar 1830, uit de volgende Leden:

Praes. C. MEEUSE, Pred. op *den Hoek*.

Ass. G. J. DE WIT, Pred. te *Oostburg*.

Scr. J. A. JANSSEN, Pred. te *St. Anna te Muiden*.

Sec. J. V. G. VAN HOEK, Pred. te *Aardenburg*.

Gecommitteerden:

DD. J. P. HOFMAN, Pred. te *Breskens*. J. F. HENRIJ, Pred. te *Sluis*. C. SCHIETEKATTE, Pred. te *Schoondijke*. J. JANSEN, Ouderl. te *Axel*.

Secundi:

DD. N. BORSBOOM, Pred. te *Axel*. P. SIX DIJKSTRA, Pred. te *Neuzen*. D. VAN BASSELAAR, Pred. te *Biervliet*. J. BREVET, Ouderling te *IJzendijke*.

Als

Als Praetoren en Scriba's der Ringen zijn benoemd: voor den Ring van *IJzendijke*:

Praet. Ds. G SCHIETEKATTE, Pred. te *Schoondijke*.

Scr. Ds. D. VAN BASSELAAR, Pred. te *Biervliet*.

Voor den Ring van *Sluis*:

Praet. Ds. J. A. JANSEN, Pred. te *St. Anna ter Muiden*.

Scr. Ds. G. J. DE WIT, Pred. te *Oostburg*.

Voor den Ring van *Axel*:

Praet. Ds. C. MEEUSE, Pred. op *den Hoek*.

Scr. Ds. P SIX DIJKSTRA, Pred. te *Neuzen*.

Correspondent van de Boekzaal, Ds. J. A. JANSEN.

St. KRUIS. Zie Dec. 1829.

UTRECHT.

UTRECHT.

UTRECHT. Het Klassikaal Bestuur van *Utrecht*, voor het jaar 1830, is op de volgende wijze zamengesteld:

Praes. S. VAN BEUNINGEN, Pred. te *Utrecht*.

Ass. L. MERENS, Pred. te *Utrecht*.

Scr. F. L. ABRESCH, Pred. te *IJsselstein*.

Sec. M. JORISSEN, Pred. te *IJsselstein*.

Gecommitteerden;

M. JORISSEN, Pred. te *IJsselstein*, Sec. J. H. DUMANS, Pred. te *Harmelen*. M. B. ROMENIJ, Pred. te *Montfoort*, Sec. K. LE FEVRE, pred. te *Benschop*. H. J. VAN DER KUIJP. Pred. te *Breukelen*, Sec. J. T. NIERMEIJER, Pred. te *Jutphaas*. H. R. SCHUTTE REPELIUS, Pred. te *Cokengen*, Sec. Dr. H E. VINKE, Pred. te *Utrecht*. P. A VAN SCHERMBEEK, Ouderling te *Utrecht*, Sec. W G. F. VAN ZORGEN, Ouderling te *Utrecht*.

TERAA, den 21sten Januarij 1830. Heden overleed alhier aan eene uitteerende ziekte, in den

den onderdom van 32 jaren, onze algemeen geachte en geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer GERRIT BLONK, na slechts één jaar onder ons in de dienst des Heeren te zijn werkzaam geweest, van welken tijd hij maar gedurende zeven maanden, tot het waarnemen van zijn openbaar dienstwerk, in staat was.

De Consulent dezer Gemeente, de Wel Eerw. Heer O. J. VAN DER KUIP, Pred. te *Breukelen*, heeft ons, den 31sten Jan., bij dat treurig sterfgeval bepaald, met eene Leerrede over *Job.* VIII: 9. *Want wij zijn van gisteren, en weten niet, dewijl onze dagen op de aarde eene schaduwe zijn*, en ons bij die gelegenheid opgewekt, om, met berusting in 's Heeren ondoorgrondelijk Bestuur, en door eenen wandel naar zijne lessen, den waardigen overledenen, die slechts zoo kort onder ons mogt verkeeren, steeds in gedachtenis te houden. Zoo dat

TER AA weder vakant is.

UTRECHT. Op den 13den Dec. 1829, is alhier, in den ouderdom van bijna 79 jaren, overleden, de Wel Eerw. Heer E. CHEVALIER, rustend Pred. van *Schagen*, die, sedert het jaar 1807, in deze stad gewoond, zoo lang zijne krachten zulks toelieten, de openbare Godsdienst naarstig bijgewoond, en steeds waardiglijk het Evangelie van Christus gewandeld heeft.

ZEGVELD. Zie Sept. 1829.

WILNIS c. a. Zie Dec. 1829.

AMERSFOORT.

Volgens Besluit van Z. M. van den 25sten Dec. 1829, bestaat het Classikaal Bestuur van *Amersfoort*, voor het jaar 1830, uit de volgende Leden:

Praes. P. ATTENDOORN L'ALLEMAND, Pred. te *Zoest*.

Ass. P. J. LAAN, Emer. Pred. te *Amersfoort*.

Scr. W. BREUIL, Pred. te *Amersfoort*.

Sec.

Sec. Dr. J. J. RAMBONNET, Pred. te *Eemnes, Binnendijk.*

Gecommitteerden:

J. H. VAN IJSSEL GROOTHUIS, Pred. te *Woudenberg*, Sec. Dr. A. C. DE MEIJIER, Pred. te *Maartensdijk*. Dr. J. J. RAMBONNET, Pred. te *Eemnes, Buitendijk*, Sec. J. E. JUST, Pred. te *Zeist*. J. BANDIJUS, Pred. te *Vreeland*, Sec. J. A. D. HOLSTER, Pred. te *Vuursche*. H. VAN LOON, Ouderl. te *Amersfoort*, Sec. J. VAN LOCHHORST, Ouderling te *Amersfoort*.

WOUDENBERG, den 5den Jan. 1830. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. J. H. VAN IJSSEL GROOTHUIS, naar de Gemeente van *Lochem*, heeft de Kerkeraad, na verkregen handopening, onder voorzitting van den Consulent Ds. P. C. RIBBECK, Pred. te *Leusden*,

Gemaakt dit Zestal:

DD. P. C. RIBBECK, Predd. te *Leusden* L. BROES, te *Doorn*. F. C. R. HUIJDECOPER, Th. Dr. J. BOLDING, E. M. PLEIJTE, F. H. G. VAN ITERSON, Kandidaten van de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland, Overijssel* en *Noord-Braband*.

Drietal:

DD. P. C. RIBBECK, F. C. R. HUIJDECOPER en E. M. PLEIJTE.

Waaruit beroepen is, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer F. C. R. HUIJDECOPER, Th. Dr. en Kand. van de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatiën, heeft aangenomen.

ZOEST, den 31sten Jan. 1830. Nadat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. ATTEMDOORN L'ALLEMAND, ons den 10den dezer kennis had gegeven, dat hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Brummen*, onder de Classis van *Arnhem*, maakte hij ons heden bekend, dat hij

hij zich verpligt had gevonden, om die beroeping aan te nemen.

TIENHOVEN, OUD MAARSEVEEN en BREUKELEVEEN, den 2den Nov. 1829. Na eene langdurige vakature, voornamelijk verlengd door den vervallen en onbewoonbaren staat der oude pastorie; zoo is de kerkeraad, terwijl er thans met ijver aan het nieuwe huis gebouwd wordt, heden bijeengekomen, tot het doen eener beroeping.

Op het zestal werden geplaatst:

De Heeren E. HERINGA, te *Blaauwkapel*. J. W. VAN VLOTEN; te *Zuilen* A. C. DE MEIJER, Th. Dr. te *Maartensdijk*; CHR. PARÉ en D. BRINKMAN, Kandidaten van de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland* en *Noord-Holland*.

Op het drietal geplaatst zijnde de twee eersten en de laatste, is daaruit beroepen, de Heer D. BRINKMAN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatiën, aangenomen heeft.

DE BILT. Zie Oct. 1829.

EEMNES BINNENDIJKS staat vakant te worden. Zie Dec 1829. en Jan. 1830.

AMERSFOORT. Zie Jan. 1830.

WIJK.

LEERSUM, den 7den Febr. De Wel-Eerw. Heer E. PIJNAPPEL VAN VOORTHUIJZEN, S. S. Min. Kandidaat, werd heden als onze Leeraar bevestigd, door zijn Oom, den Wel-Eerw. Heer J. C. FABIUS, Predikant te *Amsterdam*, aan wien de Consulent dit werk had afgestaan, met eene Leerrede over 1 *Tim*. IV: 16.

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, door den Consulent Ds. A. F. KERSTEN, Predikant te *Over-Langbroek*, en door DD. COOLMANS, VAN DEN BRANDHOFF, VAN BRU-

NIN-

NINGEN VAN HELSDINGEN en REPELIUS, Predikanten te *Amerongen*, *Elst*, *Ommeren* en *Eck en Wiel.*

Des namiddags aanvaardde onze Leeraar zijn dienstwerk, met eene Leerrede over 2 *Tim.* III: 14.

RHENEN vakant. Zie Nov. 1829.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, bestaat thans uit de volgende Leden:

Praeses. B. NIEUWOLD, Pred. te *Leeuwarden.*

Assessor. D. TIJSSEN, Pred. te *Leeuwarden.*

Scriba en Quaestor. G. ROORDA, Pred. te *Britsum.*

Secundus. D. A. ESCHER, Pred. te *Stiens.*

Gecommitteerden:

Ds. J. B. DE BOER, Pred. te *Marrum* en *Nijkerk.*

Ds. D. A. ESCHER, Pred. te *Stiens.*

Ds. H. NIEUBUUR FERF, Pred. te *Bergum.*

Ds. H. ILPSEMA ANDREAE, Pred. te *Warga, Warstiens* en *Wartena.*

En de Heer H. UNIA, Oud-Ouderling te *Leeuwarden.*

IDAARD, ÆGUM EN FRIENS vakant. Zie Oct. 1829.

OOSTERMEER EN EESTRUM vakant. Zie Dec. 1829.

RIJPERKERK EN HARDEGARIJP vakant. Zie Jan. 1830.

HARLINGEN.

MIDLUM, den 7den Febr. 1830. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. M. KNOTTNERUS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, werd heden in de H. Dienst onder ons bevestigd, door deszelfs Behuwdbroeder, den Wel Eerw. Heer

C.

o. w. wijchgram, Pred. te *Buitenpost*, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer R. M. CLOPPENBURGH, Pred. te *Wijnaldum*. De Bevestiger had ten tekst, 1 *Cor.* III: 9a. *Wij zijn Gods medearbeiders.* De oplegging der handen geschiedde, door den Consulent en door den Wel Eerw. Heer H. GERSEMA, Pred. te *Kimswerd*, en des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk, met eene Leerrede over 2 *Cor.* XII: 14b. *Ik zoek niet het uwe, maar u.*

TJUMMARUM vakant. Zie Maart 1829.

FRANEKER. Zie Dec. 1829.

LOLLUM vakant. Zie Jan. 1830.

S N E E K.

BALK vakant. Zie Sept. 1829.

MOLKWERUM vakant. Zie Nov. 1829.

D O K K U M.

BUITENPOST. Onze Predikant O. W. WIJCHGRAM, maakte ons den 20sten Dec. 1829 bekend, dat hij beroepen was te *Weener*, in *Oostvriesland*, en dat beroep had in beraad genomen. Den 10den Januarij berigtte hij ons, dat hij voor dat beroep bedankt had.

BURUM. Onze Leeraar, A. TEBBENS VAN DER TUUK is beroepen te *Noordlaren*, Classis *Groningen*, en heeft die roepstem gehoor gegeven. Zoo dat

BURUM binnen kort staat vakant te worden.

VEENWOUDE. Ds. J. SIBINGA, Pred. alhier, is onlangs beroepen te *Blija* en *Hoogebeintum*, en heeft verklaard, dat hij dat beroep aanneemt.

VEENWOUDE zal dus binnen kort vakant worden.

BLIJA EN HOOGEBEINTUM. Ter vervulling der vakature alhier, veroorzaakt door het overlijden van Ds. H. GOUDSCHAAL, is door de Floreen-

reenpligtigen beroepen, Ds. J. HEINGA, welke dadelijk verklaard heeft, bij het ontvangen van dit beroep, dat hij het aannam.

Als Confirmenten zijn bij den actus tegenwoordig geweest: de Heeren P. VAN ASSEN, Pred. te *Ferwerd*. en G. W. WIERINGA, Pred. te *Holwerd*.

NES OP HET AMELAND. Den 28sten Dec. 1829. heeft de Kerkeraad der Hervormde Gemeente alhier, de benoeming van Ds. N. VICTOR, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, door Z. M. onzen Koning, als Unicus Collator, Kerkelijk gemaakt, en den beroepenen toegezonden.

LIPPENHUIZEN, c. a., vakant. Zie Mei 1829.

BEETSTERZWAAG, c. a., staat vakant te worden. Zie Aug. 1829.

OUDE EN NIJEHORNE, c. a. vakant. Zie Oct. 1829. bladz. 552.

OUDE LEMMER, c. a. Zie Oct. 1829

HASKERHORNE, c. a. Zie November 1829.

STEGGERDEN en FINKEGA staat vakant te worden. Zie Nov. 1829.

OVERIJSSEL.

DEVENTER.

WIERDEN vakant. Zie Mei 1825.

HENGELO vakant. Zie Mei 1828.

KAMPEN.

MASTENBROEK, den 3den Jan. 1830. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer W. SCHEUER, vierde heden gedachtenis van zijne vervulde vijf en twintigjarige Evangeliedienst in deze Gemeente. Hij had tot tekst gekozen *Rom.* XVI: 27. *Denzelven alleen wijzen God enz.* Zijn Eerw. wekte bij deze gelegenheid zich

zelven en de Gemeente op, tot dankbaarheid voor de Goddelijke goedertierenheden en zegeningen.

God spare hem verder bij zijne vorige gezondheid, en doe hem nog eene reeks van jaren leven, tot steun zijner gade en kroost, en tot heil zijner Gemeente!

BLOKZIJL, den 17den Jan. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Kandidaat A. VAN MARLE, onder ons in de H. dienst bevestigd, en, met oplegging der handen, plegtig ingezegend, door onzen oudsten Leeraar, J. M. LE COULTRE, met eene Leerrede over 2 *Tim.* IV: 1—5. *Ik betuige dan voor God — maak, dat men van uwen dienst ten volle verzekerd zij.* Des namiddags deed de Bevestigde zijne intrede, met eene Leerrede over 2 *Cor.* VII: 2a. *Geef ons plaatse.*

KAMPEN vakant. Zie Nov. 1829.

G R O N I N G E N.

GRONINGEN.

NOORDLAREN. Tot vervulling der vakature is hier, op den 21sten Jan. door Stemgeregtigden, de volgende benoemingslijst gemaakt:

DD. A. TEBBENS VAN DER TUUK, Predd. te *Burum* en *Munnikezijl*. J. BUSCH KEISER, te *Westerwijtwerd*. N. WESSELIUS, te *Kropswolde*. J. BLENKENBERGH, te *Engelbert*. J. SINNINGHE DAMSTÉ, Pz. Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*. K. KUPIN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*. en C. VAN PROOIJEN, Pred. te *Finkum* en *Hijum*.

En daaruit terstond benoemd, Ds. A. TEBBENS VAN DER TUUK, Pred. te *Burum* en *Munnikezijl*.

Dienzelfden dag is deze benoeming door den Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Wel

SI Eerw.

Eerw. Heer M. WARMOLTS, Pred. te *Kropswolde*, als Consulent, in eene Kerkelijke verandering.

MARUM en NOORDWIJK vakant. Zie Dec. 1829.

LUTKEGAST staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN. Het Klassikaal en Ringsbestuur van dit ressort, bestaat voor dit jaar, uit de navolgende Heeren:

M. CORSTIUS, Pred. te *Beerta*, Praeses. K. ENGELS, Pred. te *Nieuwolda*, Assessor. M. J. ADRIANI, Pred. te *Oude Pekela*, Scriba. J. SANNES, Pred. te *Veendam*, Secundus.

Gecommitteerden, de Heeren:

J. PELINCK, G. J. F. CRAMER VAN BAUMGARTEN, G. PENON, Dr. W. J. KOPPIUS, Predd. te *Scheemda*, *Midwolde*, *Westerlee* en *Blijham*, Mr. L. H. BIERTSEMA, Ouderling te *Oostwold*.

Secundi, de Heeren:

B. H. STERINGA KUIJPER, A. TONKENS, R. KUILSTRA, LZ., J. G. BORGESIUS, Predd. te *Winschoten*, *Oostwold*, *de Meeden* en *Bellingwolde*, en Mr. M. VAN DER TUUK, Ouderling te *Veendam*.

Ring *Winschoten*, de Heeren:

J. PELINCK, Pred. te *Scheemda*, Praetor en Quaestor. B. H. STERINGA KUIJPER, Pred. te *Winschoten*, Scriba.

Ring *Midwolde*, de Heeren:

M. CORSTIUS, Pred. te *Beerta*, Praetor. W. PALMER, Pred. te *Termunten*, Quaestor. M. L. BROESE, Pred. te *Woldendorp*, Scriba.

Ring *Bellingwolde*, de Heeren:

J. G. BORGESIUS, Pred. te *Bellingwolde*, Praetor. E. HOUWERZIJL, Pred. te *Oudeschans*, Scriba en Quaestor.

VRIESCHELOO, den 22sten Jan. Op heden is, door Collatoren en Stemgeregtigden dezer Ge-

meente, eene nominatie gemaakt, ter vervulling van de vakature, veroorzaakt door het Emeritaat van Ds. J. BORGESIUS, op welke geplaatst zijn de volgende Heeren:

B. A. BOELMAN, R. ZOUWERZIJL, E. J. BORGESIUS, L. WARMOLTS, J. A. UILKENS en G. LEEMHUIS, Predikanten te *Nieuweschans*, *Oudeschans*; *Kolham*, *Wittewierum*, *Wagenborgen* en *Hippolitushoef*, op het Eiland *Wieringen*, benevens de Heeren Kandidaten ... DAMSTÉ en K KLEIN.

VLAGTWEDDE. Ds. J. SPECKMAN, Pred. te *Odoorn* in *Drenthe*, alhier beroepen zijnde, heeft die beroeping, onder inwachting van de vereischte approbatiën, aangenomen.

WINSCHOTEN. Ter vervulling van de jongste Leeraarsplaats alhier, is reeds handopening bij Zijne Exc. den Heer Minister van Staat, verzocht en bekomen.

MIDDELSTUM.

WETSING EN SAUWERD, den 24sten Dec. 1829. De Heer J. KEIZER, Pred. te *Oudemirdum* en *Sondel*, heeft de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping, tot Predikant in deze Gemeente, onder inwachting der benoodigde approbatiën, aangenomen.

ADORP, den 28sten Jan. 1830. Na dat de Heer E. STRATINGH, wien door Z. Maj. goedgunstiglijk het Emeritaat is geschonken, salvo honore et stipendio, was losgemaakt van zijne betrekking, op de Classis van *Middelstum*, en den Kerkeraad alhier, door den Heer J. F. RIEDEL, Pred. te *Eenrum*, Lid van het Klassikaal Bestuur, in tegenwoordigheid van den Heer J. R. VAN EERDE, tweeden Consulent, zoo heeft dezelve, na eene dienst van 49 jaren, als Predikant te *Adorp*, en van 2½ jaar elders, op den 1sten Jan. 1830. hartelijk afscheid genomen van, en vaarwel gezegd, aan-

aan eene Gemeente, waar dezelve zoo lang mogt werkzaam zijn, met *Luk.* II: 14.

Terwijl de handopening tot het beroepen van een nieuwen Leeraar reeds ontvangen was, zoo is door stemgeregtigden van *Adorp* en *Harssens*, den 6den Jan. tot Predikant aldaar benoemd, en den 7den Jan. l. l., door den Kerkeraad beroepen, de Heer A. MUNTINGHE STRATINGH, Kandidaat tot de heiligen dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, en Zoon van bovengemelden, die ook deze beroeping, onder afwachting der benoodigde approbatiën, heeft aangenomen.

De opvolging van den Vader door den Zoon, zij voor den 76 jarigen grijsaard, nog lang eene stoffe van blijdschap en dankbaarheid; en de dagen van deszelfs ruste worden veraangenaamd, door de ondervinding, dat de Zoon vele vruchten zie van het goede zaad, door den Vader gezaaid!

TINALLINGEN. Zie Jan. 1830.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXMEER vakant. Zie Sept. 1829.

ENGELEN. Zie October 1829.

VUGHT en CROMVOIRT vakant. Zie Jan. 1830.

BREDA.

GEERTRUIDENBERG vakant. Zie Mei 1829.

OUD en NIEUW GASTEL. Zie Nov. 1829.

STAND DAAR BUITEN staat vakant te worden Zie Dec, 1829.

HEUSDEN.

UITWIJK en WAARDHUIZEN, den 17den Jan. 1830. Heden 40 jaren geleden, aanvaardde

in 1790, onze achtingwaardige Leeraar, de Wel Eerw. en zeer geleerde Heer B. STEVENS, zijne Evangeliedienst in deze Gemeente, en hoe dikwerf hij ook in dien tijd in de gelegenheid was, van standplaats te veranderen, verkoos hij nogtans altijd onder ons te blijven, en heeft ook nooit over deze keuze berouw gehad.

Bij zijne komst bedroeg het getal der Lidmaten dezer Gemeente 109, van welke er thans slechts tien meer overig zijn, al de overige zijn derhalve (enkelden uitgezonderd, die van elders zijn ingekomen,) gedurende zijn verblijf in ons midden, geboren; zoo dat de grijsaard zich als in den kring zijner kinderen bevindt, die onder zijn oog opgevoed, en door hem in de waarheden des dierbaren Evangelies onderwezen zijn.

Veel, zeer veel ondervond de regtschapene man, in dit lang tijdsverloop zijns Predikambts, veel waarvan niet alles even aangenaam voor hem was, doch door de hulpe zijnes Gods gesterkt, stond hij tot op dezen dag onder ons, en vierde met hartelijke en ootmoedige dankbaarheid, het voor zijn en ons gemoed plegtige uur, eene vervulde 40 jarigen Evangeliebediening.

De woorden van PAULUS, 2 Cor. VI: 1. *En wij als medearbeidende bidden u ook, dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben*, verschaften zijn Eerw. eene nieuwe stof, tot de meest gepaste, en voor deze gelegenheid doelmatige herinneringen en opwekkingen, welke hij besloot met eene ontwikkeling der bede des Apostels, dat zijne Gemeente, voorheen de genade Gods niet te vergeefs mogt ontvangen hebben, of zoo hij haar dezelve verder nog zoude verkondigen, niet te vergeefs ontvangen zouden.

Worde zijn wensch (de wensch van ons allen!) vervuld, dat de Almagtige zijne jaren verlenge, en

en hem krachten geve tot waarneming zijner bediening, op welke wij zoo veel prijs stellen! verkeere hij nog eenigen tijd, in den kring der Gemeente van *Uitwijk* en *Waardhuizen*, voor welke hij het voorwerp is van achting, vriendschap, liefde en dankbaarheid, en zij deze Gemeente eens, als de overste Herder zal verschenen zijn, zijne blijdschap, en kroone!

EINDHOVEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Eindhoven*, is voor het jaar 1830, zamengesteld uit de volgende Leden:

Praeses, J. H. A. NEUMANN, Pred. te *Budel*.
Assessor, J. DE OIJE, Pred. te *Eindhoven*.
Scriba, J. L. A. KRIEKE, Pred. te *Heeze*.
Secundus, J. T. ENDTZ, Pred. te *Helmond*.
Gecommitteerden:
Leden, J. T. ENDTZ, Pred. te *Helmond*. W. L. BOSMAN, Pred. te *Nuenen*. Mr. WESSELMAN VAN HELMOND, Ouderling te *Helmond*.
Secundi:
M. J. VAN NOUHUIJS, Pred. te *Bladel*.
G. J. COOL, Pred. te *Asten*.
BARON VAN TUIJLL VAN SEROOSKERKE, Ouderling te *Heeze*.

DRENTHE.

ASSEN.

RODEN. Zie Jan. 1830.

MEPPEL.

Volgens Koninklijk Besluit van den 25sten Dec. des vorigen jaars, No. 103. bestaat het Klassikaal Bestuur van *Meppel*, over het jaar 1830, uit de volgende Leden:

Praeses, W. H. FONCKERT OKHUIJSEN, Pred. te *Dwingelo*.

Assessor, J. B. F. CLINGE, Pred. te *Vledder*.
Scriba, C. ALBERTI, Pred. te *Ruinerwold*.
Secundus, B. ANSINGH, Pred. te *Ruinen*.
Gecommitteerden:
DD. J. LULOFS, Pred. te *Meppel*. Secundus, J. DERMOUT, Th. Dr. en Pred. te *Meppel*. A. J. VAN DER VEEN, Pred. te *Hoogeveen*. Secundus F. VAN DER TUUK, Pred. te *Havelthe*. Ouderling H. DE JONGE, Ouderling te *Meppel*, Secundus J. RADIJS, Ouderling te *Meppel*.

Gedurende het jaar 1830, blijven nog in den Ring van *Meppel* continueeren, als Praetor:
DD. J. B. F. CLINGE, Pred. te *Vledder*.
En als Scriba en Quaestor van den Ring.
Ds. W. H. FOLCKERS GRANSBERN, Pred. te *Dwingelo*.
WAPSERVEEN. Zie Jan. 1830.

KOEVERDEN.

ODOORN, den 10den Febr. Onze Leeraar Ds. J. SPECKMAN, berigtte ons, den 25sten Dec. des vorigen jaars, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Vlagtwedde* ontvangen en vier weken in beraad genomen had; en den 24 Januarij dezes jaars maakte hij ons bekend, die beroeping te hebben aangenomen.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.
's GRAVENHAGE, zie Jan. 1830.

LIMBURG, enz.

BRUSSEL.

ANTWERPEN, zie Jan. 1830.

RE-

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

ZWAMMERDAM en WOERDEN, den 7den Februarij 1830. Heden maakte onze Leeraar, Ds. GERARD BRANDT MAAS, van hier naar *Gouda* beroepen, ons bekend, dat hij zich, na beraad, verpligt gevoelde, dit beroep, onder de noodige goedkeuringen, aan te nemen, zoodat beide gemeenten staan vakant te worden.

ROTTERDAM	vakant.
HAARLEM	
GOUDA	
NIEUWKOOP en WADDINGSVEEN	

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

EDAM, den 17den Januarij. Onze beroepen Leeraar, de Wel-Eerw. Heer A. J. SCHRÖDER, laatst Proponent bij ons kerkgenootschap, werd op heden, door den Wel-Eerw. Heer B. T. LUBLINK WEDDIK, Pred. te *Purmerende* en Consulent onzes Kerkeraads, alhier bevestigd en aan zijne Gemeente voorgesteld. De Bevestiger sprak bij die gelegenheid des voormiddags, over 1 *Tim.* VI: 20*a*, met oogmerk om aan te toonen, „*Wat eenen Christenleeraar is toevertrouwd, en op welke wijze hij het toevertrouwde kan bewaren.*"

Des namiddags deed de bevestigde Leeraar zijne intreerede, kiezende tot tekst, 1 *Cor.* III: 16—17, naar aanleiding van welke zijn Wel-Eerw. aanteonde: „*dat de leer des Heilands op de schoonste wijze de volmaking des menschdoms bevordert,*" terwijl bij deze gelegenheid door zijn Wel Eerw met opregten dank werd gedacht aan de bijzondere diensten, welke, gedurende de vakature onzer Gemeente, door den Eerw. Heer

G. KIRCHNER, Proponent bij ons kerkgenootschap gedaan zijn.

AMERSFOORT, den [illegible] Jan. 1830. In onze Avondgodsdienstoefening van heden, berigtte onze Leeraar, Ds. [illegible], ons den dood van eenen onzer vorige Leeraren, den Wel Eerw. Heer G. H. REICHE, laatstelijk Predikant te *Leijden*, die in de jaren [illegible] ook onder ons het ambt eens Evangelie-dienaars bekleed heeft. Offchoon er slechts weinigen overig zijn, die zich herinnerden, den waardigen Overledenen gekend te hebben, schetste onze Leeraar ons echter ter dezer gelegenheid, naar aanleiding van *Openb.* XIV: 13, de zaligheid dergenen, die in den Heere sterven, als eene opwekking, om, door geloof en wandel, met onvermoeiden ijver, naar dezelve te streven, en tevens ook de nagedachtenis van waardige Leeraren in zegening te bewaren.

ZUTPHEN, den [illegible] Januarij. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. A. KRAMER, maakte ons heden in de Voormiddag godsdienstoefening het op den 10den dezer plaats gehad hebbende overlijden bekend van eenen onzer vorige Leeraren, den Wel Eerw. Heer G. H. REICHE, laatstelijk Predikant bij de Ev. Luth. Gemeente te *Leijden*, die vroeger onder ons gedurende 14 jaren met ijver en trouw het Evangelie der zaligheid verkondigd heeft; terwijl zijn Eerw. in zijne voorafspraak ons opwekte, om aan dien waardigen voorganger steeds in liefde te blijven gedenken en zijn geloof na te volgen.

GROEDE, den 24sten Januarij 1830. Heden gaf onze Leeraar, Ds G. W. STAUERWALD, ons, in de voorafspraak tot zijne te houdene leerrede, berigt, van het afsterven van den Wel Eerw. Heer G. H. REICHE, die zijne ambtsbediening als Christenleeraar in het jaar 1781 in deze gemeente aan-

aanving, en gedurende twee jaren waarnam, doch laatstelijk in die van *Leijden* werkzaam was, en aldaar op den 10den dezer, in den ouderdom van 77 jaren, is overleden. Onze Leeraar vermaande ons tot het onderhouden en waardig vereeren der nagedachtenis van den achtenswaardigen ontslapenen, die ook onder ons het woord van God met vrucht verkondigd heeft, met de woorden des Apostels PAULUS: „ *Gedenkt aan uwe leeraren, „ die u Gods woord gezegd hebben; ziet hun „ einde aan, en volgt hun geloof na.*"

LEIJDEN, den 10den Februarij. Na verkregene handopening van Z. Exc. den Minister van Staat, belast met de generale directie voor de zaken der Hervormde Kerk enz., zijn heden door den Eerw. Kerkeraad dezer gemeente, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van haren oudsten Leeraar, Ds. G. H. REICHE, op het zestal gebragt, de Heeren, Predikanten: F. L. RETEMEIJER, te *Schiedam*. S. GERRITS, te *Deventer*. P. J. ANDREAE te *Zierikzee*. TH. M. REICHE te *Bergen op den Zoom*. J. J. TER LAAG te *'s Hertogenbosch* en E. B. LANGENAAKEN, beroepen Pred. te *Doetinchem*.

LEIJDEN, den 16den Febr. 1830. Heden is door den Grooten Kerkeraad der Evangelisch Luthersche Gemeente alhier, uit de te voren genomineerde Predikanten, ter vervulling der tweede Leeraarsplaats, geformeerd het volgend drietal:

DD. F. L. RETEMEIJER, S. GERRITS en P. J. ANDREAE, waaruit is benoemd, de Wel Eerw. zeer gel. Heer FREDERIK LODEWYK RETEMEIJER, Pred. te *Schiedam*.

DOETINCHEM vakant. Zie Jan. 1830.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

MIDLUM, (IN REIDERLAND.) Nadat, uit de te voren gemelde nominatie was beroepen, de Wel Eerw. Heer J. EERLING. Pred. te *Weener*, doch die, na beraad, bedankt had, is de nominatie aangevuld met den Wel Eerw. Heer H. J. HITJER, Pred. te *Appingadam*, die echter voor die eer bedankte; en toen met den Wel Eerw. Heer J. WUCHGRAM, Pred. te *Neermoer*, en na hier gepredikt te hebben, is daarop beroepen, de Wel Eerw. R. VAN DER SLUIS, die echter ook bedankte. Toen is voor hem de Wel Eerw. Heer J. C. BILKER, Pred. te *Upleward*, geplaatst, en nadat ook deze had gepredikt, nu beroepen, de Wel Eerw. Heer F. H. HESSE, Pred. te *Loga*, die dit drie weken in bedenking heeft genomen.

BONDA, den 10den Jan. Heden, bij onze namiddagsgodsdienstoefening, maakte onze Leeraar R. VAN DER SLUIS, ons bekend, dat zijn Eerw. goedgevonden had, voor het beroep naar *Klein Midlum*, van welks ontvangst ons, voor veertien dagen, kennis was gegeven, te bedanken. Zijn Eerw. verbond zich dus weder aan ons, houdende, naar aanleiding van 1 *Thess.* V: 25. *Broeders! bidt voor ons*, een betoog der noodzakelijkheid en heilzaamheid van het werkelijk bestaan eener regt Christelijk of broederlijk biddende gemoedsstemming bij eene Gemeente, voor de Leeraren in het algemeen, en voor haar eigen in het bijzonder, zal het doel der verbindtenis tusschen Leeraar en Gemeente eenigzins kunnen bereikt worden.

WEENER. Uit de van de vorige beroeping nog bestaande nominatie, is eerst beroepen, de Wel Eerw.

Eerw. Heer H. J. RITMA, Pred. te *Appingadam*. En na deszelfs bedanken, de Wel Eerw. Heer C. W. WIJCHGRAM, Pred. te *Buitenpost*, die echter, na beraad, ook bedankte, en alzoo is hier thans een nieuw zestal geformeerd, en zijn daar op gebragt:

DD. G. VIETOR, Predd. te *Kerkhorgum*. B. H. LEDING, te *Larrelt*. H. STROMAN, te *Nuttermoer*. U. KLAASSEN, te *Kritsum*. G. HOLLMAN, te *Twixlum*. en J. MEIJER, te *Grimersum*; welke Heeren tot het prediken zijn uitgenoodigd.

JARSSUM. Door den Wel Ed. Gr. Achtb. Magistraat der stad *Emden*, als Collator dezer Heerlijkheid, zijn, voor onze vakante Gemeente, op de nominatie gebragt:

DD. F. W. FOLKERTS, Predd. te *Neuderp*. H. J. KOOPMANS, te *Canum*. en de Kandidaat S. B. SEEBENS. De eerste voor die eer bedankt hebbende, is, in deszelfs plaats bijgezet, de Wel Eerw. Heer H. GOMAN, Pred. te *Loegumer Voorwerk*, die ook beroepen is.

LOGA, den 31sten Jan. Heden gaf onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer F. H. HESSE, ons kennis, eene beroeping te hebben ontvangen, naar de Gemeente van *Midlum*, in *Reiderland*, en tevens, dezelve in beraad te hebben genomen, betrekkelijk hierop predikte zijn Wel Eerw. *Joh.* XXIII: 13*b*. 14*a*. *Wat zijne ziele begeert, dat zal hij doen, want hij zal volbrengen, dat over mij bescheiden is.*

GROOT BORSSUM vakant.

OLDERSUM, eene Predikantsplaats vakant.

JEMGUM, eerste dienst vakant.

UPHUIZEN. Zie Dec. 1829.

CANHUIZEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

GANDERSUM. Zie Dec. 1829.

GRAAF-

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NOORDHOORN, vakant. Zie Sept. 1829.

KONINGRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KREITS SIJNODE WESEL.

SCHERMBEEK (wee Predikantsplaatsen vakant)

KLEEF.

KLEEVE vakant. Zie Nov. 1825.

BERIGTEN.

De Kerkeraden en Kerkvoogden der Hervormde Gemeenten, onder het Klassikaal Ressort van *Nijmegen*, worden bij deze verzocht haar aandeel in de Klassikale kosten voor dezen jare, alsmede het gene voor noodlijdende Kerken en Personen, bij haar zal worden gecollecteerd, niet later, dan in den loop der maand Maart, aan ondergeteekenden vragtvrij te bezorgen.

Nijmegen, den 12den Febr. 1830. M. JONGENEEL, Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*.

De Ondergeteekende Quaestor der Zutphensche Klassikale Weduwenbeurs, verzoekt de Bukenleden dier Beurs, hun quotum ad ƒ 8 : franko aan hem te bezorgen, voor den laatsten Mei, ook verzoekt hij de Predikanten der Classis van *Zutphen*, om de tijdige bezorging der collecte voor de noodlijdende Kerken en Personen, benevens hunne herinnering aan de Presidenten der Colle-

legien, van Kerkvoogden, dat de betaling van het Klassikale Quotum verschijnt den 15den Maart.

J. VAN DER LINDEN,
Bode te *Zutphen.*

Ondergeteekende Scriba van het Klassikaal Bestuur te *Alkmaar*, verzoekt de Gemeenten, onder de Classis van *Alkmaar* behoorende, de Klassikale Quota, en de gecollecteerde Gelden, voor de Noodlijdende Kerken en Personen, hem vóór den 15den April te willen toezenden.

Alkmaar, H. VAN VLOTEN.
den 12den Febr. 1830.

De Kerkeraden en Kerkvoogden der Hervormde Gemeenten, onder het Klassikaal ressort van *Edam*, welke hunne Quoten over dezen jare 1830, nog niet hebben betaald, worden verzocht, dezelve vóór of uiterlijk op den 15den der maand Maart vrachtvrij te bezorgen, aan den Ondergeteekenden, Quaestor van het Klassikaal Bestuur, W. BOOMKAMP.

Een Predikant buiten vaste bediening, of een Proponent, genegen zijnde, om op billijke voorwaarden eenige predikbeurten waar te nemen voor een zwak Predikant in eene Noordhollandsche stad, gelieve zich te addresseeren met Brieven gemerkt AB., bij de Erve WEIJMULLER, Boek- en Papierverkoopers in de Huidestraat, te *Amsterdam.*

LET-

LETTER-NIEUWS.

BERIGT.

Aan allen, welke den Bijbel met vrucht willen lezen, bijzonder bij de thans behandeld wordende *Lijdensgeschiedenis van onzen Heer!*

Ongetwijfeld is de Schouwplaats der gewigtigste gebeurtenissen, in de Heilige Oorkonden vermeld, de merkwaardigste plek des geheelen Aardbols. Geen wonder dus dat door alle tijden heen, de berigten omtrent hetzelve bij alle westersche natiën met ongemeene graagte ontvangen zijn; en met reden, want wie den Bijbel, het Oude zoo wel als het Nieuwe Testament, met vrucht wil lezen, behoort ten minste eenige kennis te hebben van het plaatselijke des bodems, op welken zoo veel verbazende, en voor Joden en Christenen beiden, hoogst gewigtige gebeurtenissen zijn voorgevallen.

Onmisbaar, ja! eene wezenlijke behoefte is het, voor bovengenoemd oogmerk te lezen: de fraaije *Reisbeschrijving*, ons overgeleverd door T. R. JOLIFFE, welke het Heilige land, *Palestina*, *Syrië* en *Egypte*, doorreisd heeft in 1817, genoegzaam met den Bijbel in de hand. De oplettende lezer kan hem in dit Werk op dezelfde wijze volgen, het welk daarenboven, door den wijdberoemden ROZENMÜLLER, vermeerderd en verrijkt is, met vele bijvoegselen en ophelderingen uit de nieuwste uitlandsche *Reisbeschrijvingen*, hoofdzakelijk ingerigt tot een nuttig gebruik voor *bijbellezers*, met eene Voorrede van laatstgenoemde. Hetzelve is uitgegeven in 1822, in twee bekwame Boekdeelen, groot 8vo., met fraaije uitslaande platen en kaart van het Heilige Land, voor den prijs van *f* 6:10.

Ten einde aan de menigvuldige aanvrage te voldoen, om dit werk dan wederom voor een bepaalden tijd, tot den zeer verminderden prijs voor *f* 3: voor een ieder verkrijgbaar te stellen, zoo heeft de uitgever G. Portielje, Boekhandelaar te *Amsterdam*, besloten, hetzelve van primo Maart tot Paaschen toe, of zoo lang zijn geringe voorraad van dit werk strekt, aan een ieder daarvoor af te staan.

Ter

Ter voorbereiding en bij de behandeling der *Lijdensgeschiedenis van den Verlosser*, zijn de volgende Werken zeer geschikt:

I. Vijf en dertig *Leerredenen over de Lijdensgeschiedenis van Jezus*, uit de Werken van voorname Godgeleerden, met praktikale Aanmerkingen, door den Hoogleeraar D. C. B. MOSCHE, en andere vermaarde Uitleggers; waarbij vijf Overdenkingen, over het gewigt des Lijdens. Uit het Hoogduitsch, drie deelen, gr. 8vo. *f* 9 : 75.

II. G. J. BARTELS, *Karaktertrekken en merkwaardige gebeurtenissen uit de Lijdensgeschiedenis van Jezus*, naar het Hoogduitsch, *f* 2 : 80.

Beide deze Werken, zijn vertaald door H. RIETVELD, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Amsterdam*.

III. J. L. EWALD, *Overdenkingen over het Lijden, Dood en Opstanding van Jezus*, uit het Hoogduitsch, met Aanmerkingen van J. L. WOLTERBEEK, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Amsterdam*, versierd met een Christusbeeld, *f* 2 : 90.

IV. J. M. SAILER, *Gebeden en Overdenkingen*, bij de Feestvieringen der Christenen, op onderscheidene tijden des jaars, twee deelen, *f* 3 : 75.

Bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, en alom, zijn deze Werken te bekomen.

De Boekhandelaars de Wed. D. du Saar, te *Leyden*, en J. F. Sterk, te *Breda*, bieden, tot den 31sten Maart 1830 de nog overig zijnde exemplaren van A. T. BRAUSAK, *Christelijk Handboek tot voorbereiding om over de Feest- en Lijdensstoffen met vrucht te hooren prediken*, aan, voor den verminderden prijs van *f* 3 : 90. Zullende na dien tijd geene exemplaren minder worden afgeleverd, dan voor *f* 5 : 80. hetgeen bovenstaand Werk bij de eerste uitgave heeft gekost. Het goede onthaal bij onze Godsdienstige Landgenooten, aan dit Werk te beurt gevallen, en de gunstige beoordeeling in onderscheidene Tijdschriften, moge genoeg zijn, ter verdere aanbeveling van dit in alle opzigten *Godsdienstig Huisboek*.

van Christelijke Huisgezinnen, door B. KLEFKER, naar de Tweede Druk, uit het Hoogduitsch vertaald, door den Eerw. Heer S. E. WIELING, in gr. 8vo, à *f* 1 : 25.

II. Leerredenen over Verschillende Onderwerpen, door den Eerw Heer JORICK LAURENS STERNE. Uit het Engelsch vertaald, 2 Deelen, 6 Stukken in 8vo, à *f* 2 : 25. Deze uitmuntende Leerredenen zijn allerbijzonderst geschikt tot aankweeking en opwekking van Godsdienstige Gezindheden in jonge Menschen.

III. Godsdienstige Gezangen, door RUTGER SCHUTTE, 4 Deelen in 8vo, *f* 1 : 25.

De Muzijk tot dezelve voor den Zang, het Orgel en Clavier, in gr. 8vo, afzonderlijk *f* 2 : 50.

Bij G. Portielje, te *Amsterdam*, is uitgegeven en alom te bekomen:

I. *Frankrijks Godsdienst- en Burger-Oorlogen*, gedurende de zestiende eeuw, door A. L. HERMANN, Hoogleeraar der Geschiedenis aan het Koninklijk-Saksisch Adelijke Kadetten Korps te *Dresden*. Uit het Hoogduitsch in het Nederduitsch overgebragt, en met eenige Aanteekeningen voorzien, door STERNBERGEN VAN GOOR, in twee deelen, gr. 8vo. *f* 7 : 25.

II. I. VOLLENHOVE, *Kruistriomf*, Dichtstuk, met fraai gegraveerden titel en vignet, in gr. 8vo. de prijs is 45 Cents.

III. B. VERWEIJ, *God zij met u!* Een Christelijk Handboekje voor meerderjarige jongelingen en meisjes in beschaafden standen, het Hoogduitsch gevolgd. met gegraveerden titel en vignet van VELIJN, in gr. 8vo. *f* 2 : —

IV. G. A. PIETSCH, *De verhevene bestemming van het vrouwelijk geslacht*, als maagd, echtgenoote, huisvrouw en moeder. Een geschenk aan de schoone sexe, ter bevordering van huisselijk geluk. Uit het Hoogduitsch, met eene Voorrede van Ds. N. SWART, in karton, met fraai in het koper gegraveerde plaat en titel van VELYN, in kl. 8vo. ordinair papier *f* 1 : 25. velijn papier *f* 1 : 50.

V. J. HAZEU, CZN. *De mensch, het bijzonder voorwerp van Gods liefde*, in leerrijke bespiegelingen, in gr. 8vo. met gegraveerde titel en vignet van OOSTERHUIS en NIEUWHOF, *f* 3 : —

VI. J. HAZEU, CZN., *Onderwijzende Gedichtjes*; *uit de Natuur ontleend*, voor kinderen op de Buitenverblij-

 ven,

ven, met 20 fraaije afbeeldingen van OOSTERHUIS en SLUYTER, in kl. 8vo. in karton, *f* 1 : 25.

VII. P. MOENS, *Merkwaardige Bijbelsche Tafereelen*, om de meergevorderde jeugd, Gods wijsheid en liefde in het bestuur der menschelijke lotgevallen te doen opmerken. Met fraaije gegraveerde titel en platen van OOSTERHUIS en HOOGKAMER, gr. 12vo *f* 2 : 40.

VIII. *Ernstige en luimige tafereelen*, in *kleine zedelijke verhalen*, door C. M. D. K. in kl. 8vo. met fraaije aquatint platen van OOSTERHUIS en HOOGKAMER, *f* 1 : 40.

IX. *Zedelijke Verhalen voor de Jeugd*, tot opscherping van het verstand en ter veredeling van het hart, met gekleurde platen, in kl. 8vo. *f* 1 : —

X. P. Q. WITSEN GEYSBEEK, *het leven en de verdiensten van* JACOB CATS, met platen, kl. 8vo. *f* 2 : —

XI. J. DE KEYZER, *Aanschouwelijk onderwijs voor de Jeugd*, dienende om het verstand te ontwikkelen en het lezen te leeren, met 140 fraai in het hout gesnedene figuren.

Nog ter perse, en hetwelk bij bovengenoemde spoedig het licht zal zien:

Het leven en lotgevallen van JOHAN en CORNELIS DE WITT.

NB. Dit Werkje zal in denzelfden smaak als de *Levensgeschiedenissen van* HUGO DE GROOT, JOHAN VAN OLDENBARNEVELD en JACOB CATS, worden uitgegeven.

Nieuwe Boeken heden van de pers verscheenen te *Dordrecht*, bij Blussé en van Braam.

I. HERTOG BERNHARD, van *Saksen-Weimar-Eisenach*, Reize naar en door *Noord-Amerika*, 1825—26, in 2 deelen compleet, met platen en kaarten.

II. JOHN SHIPP, zijn merkwaardig Krijgsmansleven, door hem zelven te boek gesteld, uit het Engelsch, in 2 deelen compleet.

III. De Kluizenaar in *Rusland*, of Aanmerkingen op de Zeden en Gewoonten der Russen in het begin der 19de Eeuw, 2 deelen compleet.

IV. Mr. P. S. SCHULL, Ernst en Luim.

V. A. BRUGGEMANS, Belangrijke Verhalen.

Bij

Bij J. Oomkens is in 1829 gedrukt en bij R. Meijer Warnars en W. Brave Jr. te *Amsterdam* en alom verkrijgbaar:

I. *Annales Academiae Groninganae* 1825—1826, à *f* 9 : —

II. N. WESTENDORP, Jaarboek van en voor de Provincie *Groningen*, eerste Stuk, gaande van den vroegsten tijd tot 1273, met platen. Bij Inteekening *f* 3 : 25. Buiten Inteekening *f* 4 : 5.

III. Hetzelfde Werk op best Velin Schrijfpapier. Bij Inteekening *f* 5 : 50. Buiten Inteekening *f* 6 : 50.

IV. *Mr.* B. H. LULOFS, Eenige Toelichtingen en Bedenkingen op des Geleerden Dr. JOHN BOWRING'S, uit het Engelsch in onze Moederspraak vertaalde, Aanmerkingen, over sommige onzer oudere en nieuwere Nederlandsche Dichters, Redenaren en andere Schrijvers, à *f* 1 : 50.

V. *Mr.* B. W. Bedenkingen op, en voorgestelde Verbeteringen van het nog in werking zijnde *Lijfstraffelijk Wetboek*, in verband met het *Wetboek van Strafvordering*, rakende minderjarigen, à 40 Cents.

VI. *Prof.* H. VAN SWINDEREN, Verzoekschrift over het Lager Onderwijs, ingezonden aan de Staten-Generaal, à 40 Cents.

VII. *Mr* J. R. VAN EERDE, Redevoering ter Viering van de 25ste Verjaring van de Eerste Bemoeijingen van den Staat met het Lager Onderwijs, uitgesproken in de Groote Kerk te *Groningen*, den 15den Junij 1826, à 30 Cents.

VIII. M. CORSTIUS, Handboek der Christelijke Geloofsleer, 2de deel, à *f* 3 : 60.

IX. Hetzelfde Werk in 2 deelen compleet, à *f* 6 : 40.

X. W. SHAKSPEARE, de Keapman fen *Venetiën*, in JULIUS CESAR, twa Toneelstikken. Uut it Ingels' foarfrieske troch R. POSTHUMUS, à *f* 2 : —

XI. *Prof.* H. C. VAN HALL, Geschiedenis van de Verwoestingen door de Rupsen, in het jaar 1829 aangerigt, in de Provincie Groningen, à 40 Cents.

XII. *Dr.* J. MUNNIKS, Levensschets van den Hoogleeraar P. DRIESSEN, met Portret, à 60 Cents.

XIII. R. G. RIJKENS, een stel Schoolboekjes voor de 2de Klasse, 6 Stukjes, à *f* 1 : 25.

XIV. Brief bij bovenstaande stel Schoolboekjes, à 25 Cents.

XV. R. G. RIJKENS, Letterrollen, à 40 Cents, en in Leesgaartje, 50 Cents.

XVI. R. A VENHUIS, Natuurlijke Historie der Provincie *Groningen*, op Schrijfpapier, 80 Cents. Dito tot Schoolgebruik, kl. 8vo. à 25 Cents.

XVII. J. SMID, Leesboek voor de hoogste klasse, over de Theorie der Rekenkunde, à 30 Cents.

XVIII. Gedachten omtrent het Weduwen- en Weezenfonds, voor Politieke en andere Ambtenaren, onder de Zinspreuk: *Voor het Toekomende*, à 25 Cents.

XIX. S. BRANDT, Hz., Meetkundig Rekenboek, beschouwend en werkdadig ingerigt ten dienste der Scholen, met elf uitslaande Platen, à *f* 1 : 80.

XX. *Mr.* B. D. G. WARDENBURG, Verhandeling over de beste wijze, op welke, door de ontginning der woeste Zand- en Veengronden, eene nieuwe mildvloeijende Bron van Volksbestaan en Welvaart in het Koningrijk der *Nederlanden* kan worden geopend, met platen, à *f* 2 : 80.

XXI. Afbeelding van het Monument, ter eere van wijlen HENRI DANIEL GUYOT, à *f* 1 : —

XXII. Verslag van de Commissie uit de Hoofd-Directie van het Instituut voor Doofstommen, te *Groningen*, van hetzelve Monument, Extract uit de Rekening der Commissie, met de, bij deszelfs inwijding uitgesprokene, Dichtregelen van den Hoogleeraar *Mr.* B. H. LULOFS, à 40 Cents.

XXIII. J. VAN CLEEF, Vergelijkende Schaal van eenige aanmerkelijke Waterstandpunten, in de Provincie *Groningen*, en berigt, à 20 Cents.

XXIV. *Boekje*, aanwijzende de Korpsen Infanterij in het Koningrijk der Nederlanden, benevens de namen van de gezamenlijke Bevelhebbers, voorts de naam- en ranglijsten van alle Kapiteins bij het Wapen der Infanterij, en datum van aanstelling, à 40 Cents.

XXV. *Almanak der Akademie van Groningen*, voor 1830, à *f* 1 : —

XXVI. *Landhuishoudkundige Almanak*, ten vervolge op den *Almanak tot Nut en Vergenoeging*, van wijlen den Hoogleeraar UILKENS, voor 1830, à 30 Cents.

DRUKFEIL.

In de Boekzaal van Januarij 1830, pag. 110. reg. 5. van onderen staat: D. SERRURIER, te *Haarlem*, lees: D. SERRURIER, te *Dordrecht*.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor MAART 1830.

Te AMSTERDAM, *bij*
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en
de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXX.

De Prijs is 30 Cents.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WAERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN,

VOOR 'T JAAR 1830.

Te AMSTERDAM, bij

BOEKBESCHOUWING.

LEERREDE ter nagedachtenis van den Weleerwaardigen en zeer Geleerden Heer J. J. DE JONGH, *in leven Predikant bij de Hervormde Gemeente te* Eemnes Buitendijk; *uitgesproken op den 5den Julij* 1829. *Door* J. J. RAMBONNET, *Theol. Doct. en Predikant te* Eemnes Binnendijk. *Te* Utrecht, *bij* J. G. van Terveen en Zoon, 1829. *VI en 25 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is 35 Cents.*

LEERREDE ter viering van den Vijftigjarigen Evangeliedienst, Gehouden op den 18den October 1829. *Door* JOH. BERN. NOORDINK, *Predikant. te* 's Gravenhage. *Te* 's Gravenhage, *bij* de Erve Thierry *en* C. Mensing *en* Zoon, 1829. *38 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is 40 Cents.*

Het afsterven van den Eerw. DE JONGH, in de eerste kracht van zijn leven, in den ouderdom van nog geene volle 25 jaren, was waarlijk treffend, voor zijne betrekkingen, voor zijne Gemeente en voor vrienden. Een dezer laatsten, die tevens zijn naaste nabuur was, gevoelde er ook al het aandoenlijke van, en liet zich dus gemakkelijk bewegen, om er, bij de openbare godsdienstoefening van die zelfde plaats, waar de overledene gewoon was het Evangelie der zaligheid met getrouwheid te verkondigen, de aandacht opzettelijk bij te bepalen en alzoo zijne nagedachtenis voor en met de Gemeente, van welke hij door den dood ontrukt was, op eene gepaste wijze te vieren. RAMBONNET heeft deze

taak

taak op eene aandoenlijke nuttige wijze verrigt, en met dat gevolg, dat de Weduwe des ontslapenen met hare en zijne betrekkingen, de uitgave zijner Leerrede verlangden.

Alzoo verschijnt dus dezelve in 't openbaar, ofschoon de Schrijver zelf verklaart zeer goed te begrijpen, dat er niets was, waarom zij meer dan zoo vele andere, die met stichting gehoord zijn, de uitgave kon doen wenschen. Zij is, zegt hij, *de eenvoudige taal van het hart, dat zich minder bekommert over kunstregelen en plannen, en zich uitstort, omdat het zich uitstorten moet.* Met genoegen voegen wij er bij, dat van den tekst, *Openb.* XIV: 13. een goed gebruik gemaakt, en dat het aandoenlijke met het nuttige hier vereenigd is, en wenschen, dat de Gemeente van *Eemnes Buitendijk*, zoowel als des overledenen nagelatene betrekkingen, door eene herhaalde lezing, er veel stichting verder uit erlangen zullen.

Een bijzonder groot en zeldzaam voorregt, boven meest alle de verkondigers van den weg des levens door CHRISTUS, mogt den Eerw. Haagschen Leeraar NOORDINK gebeuren, daar hij, op den 18den Oct. l. l. gedachtenis openlijk vieren kon, van eene gelukkig volbragte vijftigjarige Evangeliedienst, en zich verheugen, daarbij eenen broeder en vriend, den beroemden Hoogleeraar J. VAN VOORST, zoo lang een der sieraden aan de Leijdsche Hoogeschool, die hem voor 50 jaren te *Hemmen* bevestigd en plegtig ingezegend had, met bijzondere deelneming tegenwoordig te zien.

Geen wonder waarlijk, dat hij zich opgewekt gevoelde, om daarover openlijk tot de Gemeente te spreken, en zich te bevlijtigen, daarvan op eene nuttige wijze met haar gedachtenis te vieren; maar ook zeer eigenaardig, dat Ambtgenooten, Kerkeraads- en Gemeenteleden, den grijsaard bewogen, om deze zijne gedenkrede algemeen verkrijgbaar te maken. Eigen-

Eigenaardig vooral, daar deze Leerrede over *Rom.* I: *16a.* zoo doelmatig ingerigt, zoo regt Christelijk gesteld is, en zulke belangrijke wenken, aanmerkingen en opwekkingen behelst. Wij verklaren, dat wij ons mede over die uitgave zeer verblijden, en hartelijk wenschen, dat zij door velen met nut gelezen zal worden; gelijk zij daartoe zoo bijzonder geschikt is. Welk een zegen, op zulke hooge jaren, zoo volkomen gezond naar de ziel te zijn, zoo verlicht en opgeruimd te denken, met zoo veel waarheidsliefde eene zoo groote schranderheid te vereenigen, en in staat te wezen, om, in een zoo kort en bijzonder plegtig tijdsgewricht, zoo vele woorden op zijn pas te spreken, en naar de gelegenheid des tijds en der personen.

Met 's mans bloedverwanten, betrekkingen en het best denkend gedeelte der Gemeente, vereenigen wij ons volkomen, en hopen, dat hij nog eenige jaren, met eene *zoo gezonde ziel in een gezond ligchaam*, zal mogen voortgaan, op eene *zoo* waardige wijze het Evangelie van CHRISTUS te verkondigen.

Wij kunnen ons niet terug houden van, uit deze doelmatige Leerrede, de volgende toespraak des waardigen mans hier te plaatsen, ons vleijende, dat ze eenigen indruk maken zal:

„ Broeders en Zusters! Ik schaam mij dan ook niet het Evangelie van Christus. Gode zij dank! ik geloofde, en ben er in bevestigd geworden, dat Christus Evangelie uit God is, ik geef daarvan dit heilig getuigenis in deze plegtige ure, met de meeste gerustheid van mijn hart."

„ De verlichting en beschaving, waarop onze eeuw roem draagt, heeft mij nog niet overtuigd, dat menschen, wier algemeene naam is, *zondaars voor God*, immer waarlijk wijs en goed kunnen zijn of worden, in het leven en in den dood

kalme ruste en vaste hope verkrijgen en genieten, *zoo* dat zij het Evangelie van Christus niet van noode hebben — dat zich niemand bedriege! In het Evangelie spreekt het gezag van Hem, die uit den Hemel is; dat beneemt alle twijfelzucht, bevredigt allen zin voor waarheid, alle behoeften aan licht en troost voor meer dan eene wereld. Die Hem hoort, hoort God, die Hem verwerpt, heeft die hem oordeelt. Bij al het verschil van meeningen in de Christelijke Kerk, in ons Genootschap, waardoor zelfs scheuringen en verdeeldheden worden veroorzaakt, niet zelden met groote liefdeloosheid, is het voor den opregten en rustzoekenden mensch noodzakelijk en alleen goed, Christus in het Evangelie en van Christus het Evangelie te leeren, zijne Apostelen, en onder dezen vooral Paulus, te hooren, en daarbij alle leeringen van menschen te beproeven. Zoo doende zou men het reine en het goddelijke Evangelie herkrijgen en bewaren; zoo doende zou men, in de onderscheidene afdeelingen der Christenen, allengskens komen tot vereeniging en eenigheid des geestes, waardoor wij, verre verwijderd van onverschilligheid en onverdraagzaamheid, de waarheid en den vrede voorstaan en bevorderen. Wij zouden dan in Christus blijven en in de liefde wandelen."

„Hoe verder ik in jaren gevorderd ben, des te heiliger wordt mij de Bijbelsche Christelijke leer, ontdaan van alle menschelijke bijvoegselen, want één is onze Meester; die ons oordeelen zal, is de Heer, naar zijn Evangelie.

„Ik heb er mij, vijftig jaren, in verschillende gemeenten, wel bij bevonden, het Evangelie van Christus, als *de zaligmakende genade* Gods, *aan alle menschen verschenen*, te verkondigen; zoo als God wil dat alle menschen behouden worden en tot erkentenis der waarheid komen; maar ik

zou mij schamen, indien ik er niet steeds had bijgevoegd de waarschuwing tegen *goddeloosheid* en *wereldsche begeerlijkheid*, met het *onderwijs tot matigheid*, *regtvaardigheid en godzaligheid*, of indien ik *de hope des eeuwigen levens*, *ten dage der heerlijke verschijning van onzen grooten God en Zaligmaker Jezus Christus*, ergens anders aan verbonden had, dan aan eenen deugdzamen wandel *in 't geloof en liefde van Hem*, *die zich zelven voor ons gegeven heeft*, *om ons te verlossen van alle ongeregtigheid*, *en zich zelven een eigen volk te reinigen*, *ijverig in goede werken.* Dit rekende ik mijn pligt; ik moest er getrouw in geweest zijn. In dit werk heb ik toch mijn stil, mijn beste genoegen gevonden, tot mijne opwekking en bemoediging, onder alles, wat in de gemeenten, ook in deze gemeente, met reden, om Christus wil, te wenschen ware en blijft, dat het in gevoelen en erkentenis anders en beter moge zijn."

De ONVERSCHILLIGE *omtrent de Godsdienst teregt gewezen*, *een Vaderlandsch Verhaal voor de Leesgezelschappen*, *en voor Protestantsche Christenen van allerlei Gezindte. Door* G. BENTHEM REDDINGIUS, *Theol. Dr. en Pred. te Assen. Te Groningen*, *bij* W. Zuidema, 1828. 118 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1 : 10.

Een aardig boekje, zeer populair geschreven, en alle aanprijzing waardig. Het doel is goed, de inkleeding goed, en goed ook de druk. WILLEM DRIJVER, een voornaam koopman, die vele goede hoedanigheden had, wegens zijne eerlijkheid en ijver bekend en geacht was, en zich zelven als een goed burger en Christen beschouwde

de, maar de openbare godsdienstoefeningen verzuimde, den Bijbel weinig of niet las, en geen tijd had, naar hij meende, om zich met het lezen van nuttige boeken, met zijne kinderen en huisselijke betrekkingen bezig te houden, daar de handel, het kantoor, nieuwspapieren, prijscouranten, societeiten en uitspanningen hem zulks onmogelijk maakten; komt in aanraking met een buurman, een Regtsgeleerde, een man van jaren, van godsvrucht en braafheid.

Door eene jichtige ongesteldheid genoodzaakt in huis te blijven en zijne kamer te houden, en, daardoor ook ongemakkelijk van humeur, is hij dikwijls alleen, en wordt nu van tijd tot tijd door dezen verstandigen, edeldenkenden man bezocht, omdat hij, nu verlaten van alle zijne zoogenoemde vrienden, en geen huisselijk geluk kennende, dit gaarne had. Deze hoorde hem van tijd tot tijd bitter klagen, over de onaangenaamheden, waarmede hij te worstelen had, over zijne ongemakken niet alleen, maar ook over zijne zaken, kinderen, vrouw, verliezen, dienstbaren enz. en dat ook niet zonder reden. Eindelijk waagt hij het, om naar de reden daarvan met hem te onderzoeken, en zoekt hem te overtuigen, dat hij de meeste ellende, welke hem drukt, zich zelven te wijten had.

Hij doet dit met bescheidenheid, liefde en ernst. De Heer DRUIVVER gevoelt meer en meer het gewigt zijner gronden, komt tot nadenken, wordt overtuigd dat zijne onverschilligheid omtrent de godsdienst hem grootelijks benadeeld had en verbetert zich.

De gesprekken tot dit einde gehouden, tusschen den Koopman en Regtsgeleerde hier geleverd, maken, gelijk men ligtelijk begrijpt, de hoofdzaak uit. Er zullen zeker hier en daar ge-

vonden worden, die aan het zelfde euvel met DRIJFVEER grootelijks lijden, en wel hunner, wanneer zij zich ook, gelijk hij, laten overtuigen en te regt wijzen.

Hartelijk wenschen wij, dat dit boekje daartoe bevorderlijk zijn zal, maar ook tevens, dat het mede moge werken, om anderen te bewaren, dat zij niet tot de verwaarloozing der godsdienst vervallen, en dus zich zelve ongelukkig maken.

BIBLIOTHEEK van Hoogduitsche Kanselwelsprekendheid. Eerste Deel. Te Groningen, *bij* J. Römelingh, 1828. *XVI en 284 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f 2 : 40.*

Op den Titel afgaande, vonden wij ons, reeds bij de eerste inzage, niet weinig bedrogen, daar wij geheel geene Leerredenen verwachteden, en veel minder dus vermoedden, geheele Leerredenen te zullen vinden.

Ondertusschen is dit het geval:

„Onze *Bibliotheek* (zegt de Redactie van deze Verzameling) bevat eene keur van leerredenen van de beroemdste redenaars, sedert de hervorming. Van de oudere vinden slechts de beroemdste, en ook van deze slechts eene of twee leerredenen in onze verzameling eene plaats. Wij verschillen, bij al wat zij anders voortreffelijk bezitten, in denk- en spreekwijze te zeer van hunnen tijd, om veel werkdadig nut uit hunne leerredenen te kunnen trekken. Des te meer ruimte blijft er voor de nieuwere, voornamelijk echter voor de sterren van de eerste grootte over-rig, welke aan den hemel der homiletische literatuur in onze dagen opgingen en schijnen. Wij zullen onze keus zoodanig trachten in te rigten;

dat

dat uit de afzonderlijke leerredenen den opmerkzamen lezer de eigendommelijke geest der vervaardigers, het onderscheidende in hunne denkwijze en hunnen vorm, regt aanschouwelijk wordt — Wij eerbiedigen ieders bijzondere godsdienstige overtuiging; wij eerbiedigen de manier van beschouwen van diegenen, welke met eene onwankelbare standvastigheid en kracht vasthouden aan de duidelijke uitspraken der H. S., als onmiddelijke openbaring, en hunne subjective rede onbepaald aan de hoogste rede onderwerpen, en die, wanneer hun doorzigt ter bevatting niet toereikende is, het anker des geloofs uitwerpen, en dus doende volkomene bevrediging hunner heiligste behoeften vinden. Wij eerbiedigen de wijze van beschouwen diergenen, welke in de waarheden der rede de openbaring der Godheid zien, en de goddelijkheid der Bijbelleer in zoo verre verkondigen, als dezelve met deze waarheden in eene schoone overeenstemming is. Wij eerbiedigen de wijze van beschouwen diergenen, die het stellige in de godsdienst als eene goddelijke bevestiging en verzinnelijking der natuurlijke kennis van de Godheid beschouwen. Maar wij eerbiedigen geenszins de geheimzinnige woordenpraal, waarin vele der hedendaagsche redenaars zoo veel behagen scheppen; geenszins die donkere, heiligschijnende taal, die de leerlingen der hedendaagsche wijsbegeerte achter de vormen der orthodoxie weet te verbergen en in dezelve te wikkelen, — het γλωσσαις λαλειν van onzen tijd, hetwelk iederen geest, die naar licht streeft, zoo zeer tegenstaat, en waartoe aan duizenden, ja veelligt zelfs aan vele sprekers, de noodige ἑρμηνεια, ontbreekt. Leerredenen van dien aard werden onvoorwaardelijk buiten onze bloemlezing gesloten, daar wij op lezers rekenen, wien

het

het om echt zielenvoedsel, niet om praalgeregten te doen is; die het erkennen, dat de stem der waarheid door het verstand haren weg vindt tot het hart, om door verlichting van het eerste en door verwarming van het laatste den wil te sterken, te bezielen voor het rijk van God en zijne geregtigheid.' — 'Ook leerredenen van Roomschgezinden, waarin de geest des evangelies ademt, verschijnen in onze verzameling, daar ons plan alles omvat, wat zich onderscheidt als geschikt tot godsdienstige vorming en stichting, zonder vooroordeel tegen het genootschap, waartoe de bewerkers van hetzelve behooren."

Uit de Voorrede van den Hollandschen Overzetter ziet men, dat hij oordeelde, door eene vertaling van dezelve, een nuttig werk te zullen verrigten; niet, omdat het ons aan voortreffelijke Leerredenen ontbreekt, maar ten einde alzoo ons Publiek meer bekend te doen worden met het beste, wat onze naburen in het vak van Kanselwelsprekendheid geleverd hebben.

Hij heeft eene enkele Leerrede uit dit eerste deel weggelaten, omdat dezelve hem ter vertaling minder geschikt voorkwam, maar zou bij nadere overweging waarschijnlijk nog eene of twee hebben terug gehouden, en belooft daarom, indien dit deeltje gunstig ontvangen wordt, met de meeste kieschheid de overzetting der Verzameling te zullen vervolgen.

Deze eerste Bundel behelst alzoo dertien stukken, namelijk:

De eerste van J. F. C. LÖFFLER, over *Matth.* XV: 21—28. dat men niemand wegens verschil van godsdienst mag gering achten of hard behandelen.

De tweede van F. V. REINHARD, over *Ps.* CIII: 15—22. Het vruchtbaar nadenken over onzen stand in het onmeetelijk rijk van God.

De

De derde van J. H. B. DRÄSEKE, over *Luk.* VII: 11—17. of het gewin aan het graf onzer afgestorvenen.

De vierde van H. G. TZSCHIRNER, over *Ps.* CXXVIII: of de waarde van het huisselijk geluk.

De vijfde van G. A. L. HANSTEIN. over *Luk.* XI: 14—28. of JEZUS bij het oordeel der wereld.

De zesde van LÖFFLER, over *Matth.* IX: 1—8. of de vergeving van zonden.

De zevende van REINHARD, over *Rom.* III: 22*b*—25. of de redenen welke wij hebben, om nimmer te vergeten, dat onze kerk haar aanwezen voornamelijk te danken heeft, aan de vernieuwing der leerstelling van Gods vrije genade in CHRISTUS.

De achtste van CLAUS HARMS, over 1 *Petr.* III: 13. of doe regt en ontzie niemand.

De negende van DRÄSEKE, over *Luk.* X: 23—37. of het Evangelium der liefde.

De tiende van A. L. HANSTEIN, over *Luk.* XXIII: 39—53. of JEZUS reeds in den dood verheerlijkt.

De elfde van REINHARD, over *Mark.* XVI: 1—8. of het Christelijk Paaschfeest, een vrolijk vooruitzigt op onze eigene onsterfelijkheid.

De twaalfde een vervolg over *Luk.* XXIV: 13—45.

En de dertiende van DRÄSEKE, over *Matth.* XXV: 31—46. of het oordeel over de wereld.

De *eerste* heeft een goed doel, maar is geenszins een meesterstuk te noemen; 2 *Joan. vs.* 10 en 11. wordt daarin verkeerdelijk te pas gebragt, om dat de H. Schrijver daar zeker ziet op Leeraars die het Christendom poogden te ondermijnen. Van de *zesde* moeten wij hetzelfde getuigen. Gelijk men te voren wel te veel *van voren* redeneerde, bij voorbeeld, over de noodige middelen en vereischten tot zaligheid, zoo redeneert ook LÖFFLER, schoon met een ander doel, hier te veel over de voorstellingen, welke de *rede* ons geeft

van

van de vergeving der zonde, en van de wijze waarop zij verkregen wordt, daárna aanwijzende, dat het Evangelie dezelve als de juiste erkent; wat zouden wij toch van Gods vergevende genade weten, zonder zijne nadere openbaring (1)?

De drie Leerredenen van DRÄSEKE onderscheiden zich, door hoogen ernst, levendigheid van uitdrukking en bijzondere behandeling. Alhoewel op de keuze der tekften wel iets aan te merken is, aarzelen wij echter niet, om deze als der opneming in dezen bundel wel waardig te verklaren.

De vijfde en tiende behelzen goede denkbeelden; die duidelijk zijn voorgedragen, maar als modellen kunnen wij ze waarlijk niet roemen. Dat *Joan.* VIII. 28. bij het sterven van JEZUS reeds vervuld werd, lazen wij hier niet zonder verwondering.

Kort en krachtig is het voorstel van HARMS, zie hier een staal:

„Wij hebben zulk eenen krachtigen steun zeer *noodig*, mijne vrienden! De jongeling rust zich toe, maar wij moeten gereed zijn; — gereed om de taak te volbrengen, welke aan ieder van ons is opgelegd. Of is er iemand onder ons, welke niets te doen vindt in zijne huishouding, in zijn bedrijf, in zijne bediening? Zoo iets bedoel ik zelfs niet eens, welks *betrachting regt* zoude zijn, — maar zoodanig iets, welks *verzuim onregt* is. O, zal ik de blindheid van velen berispen, die openbare misbruiken niet bemerken? Zal ik de doofheid van velen berispen, die het schreijend onregt niet hooren? Och, waren zij werkelijk zoo doof en blind! Dan dwaalden zij uit onkunde, en handhaafden het onregt in onschuld.

(1) Men vergelijke hiermede eens de hier voorkomende Hervormingsrede van REINHARD! Welk een kontrast!

schuld. „Doch neen, zij zien het wel, zij hooren het wel, maar zij vreezen den tegenstand en ontzien iemand. Wien ontziet gij, vader des huisgezins, dat gij de wanorde duldt in uw huis en er de orde niet sticht met nadrukkelijke woorden? Regt is het, wat gij bedoelt: ontzie derhalve niemand. Hij zwijge, die niet spreken durft! Hij wijke, die niet blijven kan! — Wien ontziet gij, vader des huisgezins, dat gij u door onnoodige uitgaven zorgen veroorzaakt, en de drukkende verkwisting niet vermindert door dringende voorstellingen? Regt is het, wat gij bedoelt: ontzie derhalve niemand. Beantwoord de tegenspraak, wederleg de tegenwerpingen, en handel voor uwen persoon ten minste regtschapen! Wien ontziet gij, vader uwer zonen, dat gij hen vertroetelen, en door pracht en ledigheid verderven laat, en hen niet met ernst en nadruk aan eene betere leefwijze verbindt? Regt is het, wat gij bedoelt: ontzie derhalve niemand, wie u ook weerstand moge bieden. Het tijdelijke, en veelligt het eeuwige welzijn, uwer zonen, is niet te duur gekocht voor de ontevredenheid van eenige uren of dagen. — Wien ontziet gij, moeder uwer dochters, dat gij dezelve toestaat zich te te kleeden naar hare ijdelheid en te handelen naar hare ligtzinnigheid? Regt is het, wat gij bedoelt: zuim derhalve niet langer; spoedig verkrijgt de dochter magt en heerschappij over de moeder."

„„Doe regt en ontzie niemand," spreekt uw geweten zoo niet tot u, gij, die een ambt bekleedt, hoe groot of gering het ook zij?"

„Het is u toevertrouwd, om het regt en de orde te handhaven: zoudt gij veelligt eenen meer aanzienlijken ontzien, welken gij tegenspreken moet, en uwen pligt verwaarloozen; zoudt gij welligt eenen vriend ontzien, welken gij smart moet ver-

oor-

oorzaken, en nalatig zijn? O, vijandschap bij menschen is hier vriendschap bij God; die regt doet, behoeft niemand te ontzien; gij ontmoet slechts menschelijken tegenstand en ondervindt goddelijken bijstand."

„Het is u toevertrouwd voor het heil en de belangen van eene plaats, van eene gemeente te zorgen: zoudt gij enkele personen ontzien, die veelligt bij het algemeen belang lijden, en zwijgen? Zoudt gij uwen buurman, uwen bloedverwant ontzien, en eene inrigting niet helpen bevorderen, welke hun in het bijzonder, wel is waar, nadeelig, maar voor het geheel voordeelig is? O, vijandschap bij menschen is vriendschap bij God, die regt doet, behoeft niets te ontzien; gij ontmoet slechts menschelijken tegenstand en ondervindt goddelijken bijstand."

De voorafspraak van wijlen den bekwamen ZISCHRIEMA is, hoe goed van inhoud, echter veel te lang, om navolging te verdienen. Van de rede zelve, geene eigenlijke Leerrede, getuigen wij gaarne, dat zij alle behartiging waardig is.

De vier hier van REINHARD voorkomende Leerredenen, zijn Gelegenheidspreken, op Nieuwjaar, het Hervormingsfeest en Paaschen, zijne wijze van voorstellen, stijl en leiding is bij ons reeds genoeg bekend, gelijk ook zijne regt Christelijke denkwijze op hoogen prijs met reden gesteld wordt.

Schoon nog niet overtuigd, dat het vervolgen van deze *Bibliotheek* behoefte voor ons Publiek is, en geenszins ons, met alles wat hier voorkomt, kunnende vereenigen, betuigen wij evenwel, dat dit deel lezenswaardig is, en dat men er veel nut uit trekken kan.

KORT

KORT BEGRIP van het zamenstel onzer Taal, na inzage van Mr. W. BILDERDIJKS *Spraakleer, doch met ter zijde stelling van de gewone Latijnsche leerformen; benevens (ten slotte) eene reeks van achtervolgende woorden, als voorbeeld eener mogelijke behandeling van een de beteekenissen onderscheidend Taalkundig Woordenboek, den Taalliefhebberen enkel als eene Proeve, en daarom zonder vermelding, hoewel ook zonder verzwijging (gelijk blijken zal) van des Schrijvers naam, aangeboden. Te* Amsterdam, *bij* P. den Hengst *en* Zoon, 1827. 288 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3 : 30.

Het oogmerk des Schrijvers van dit kort Begrip is, om te beproeven, of niet, met *geheele terzijdestelling* van die *„oude en opgeraapte Latijnsche vormen en schemata"* het zamenstel onzer moederspraak vollediger, juister en duidelijker, dan in de beklemming van het Latijnsche keurslijf mogelijk is, voorgedragen zou kunnen worden. In de Inleiding, uit 48 bladzijden bestaande, tracht de Schrijver, door over de benamingen, taaldeelen, taalkundige grondbeginselen, verbuigingen en vervoegingen te spreken, aan te wijzen, dat dit waarlijk van belang is. Om niet te lang ons daarbij op te houden, zeggen wij er alleen van, dat het aangevoerde wel het een en andere behelst, 't welk doet zien, dat de aangenomene wijze van uitdrukken en bepalen, voor eenige verandering vatbaar is, en dat men dus eene nieuwe spraakleer en nieuwe Taalkundige Woordenboeken moetende schrijven, eenige meerdere naauwkeurigheid zoude kunnen in acht nemen.

Wij twijfelen echter, om er het woord *behoo-*

ren

ken bij te voegen; daar het toch bewezen is, dat de aangenomene wijze aan het doel, om wel te spreken en te schrijven in onze schoone moedertaal, beantwoordt; en men toch ook in aanmerking moet nemen, hoe kort onze leeftijd is, dat het gedurig veranderen groote moeijelijkheden in het onderwijs baart, en dat men het, met al dat veranderen, vreezen wij immers, nimmer zoo verre zal brengen, of deze en gene zullen weder kunnen optreden, om van nieuws hunne aanmerkingen met meer of minder grond in te brengen. Voor iemand, die met de onderscheidene spraakleeren en Woordenboeken, en met de verschillende talen en tongvallen een weinig bekend is, zal dit geene nadere bevestiging behoeven.

Na de Inleiding volgen: *Algemeene grondbeginselen*, en hierop wordt overgegaan tot de behandeling der *letters*, en verder gehandeld:

1.) Over de naamwoorden en derzelver lidwoorden.

2.) Over de bijvoegelijke woorden en de bijwoorden.

3.) Over de voornaamwoorden.

4.) Over de werkwoorden en derzelver hulpwoorden; en

5.) Over de onverbuigelijke taaldeelen en sommige voor- of achtervoegselen.

Ten laatsten is hier nog een *Besluit* bij gevoegd, waarin de Schrijver spreekt over de grens, waarbij de *spraakleer* zich van de *woordbeschrijving* of het woordenboek afscheidt, en over de vereischten in een goed taalkundig woordenboek, met eene aanwijzing van de gebreken der nog bestaande, en in 't bijzonder van het *Beknopt Nederduitsch Taalkundig Woordenboek*, en eene proeve van *woordbeschrijving*.

Achter aan zijn nog, ter noodige verduidelijking, tien tafels gevoegd, namelijk:

I. Van sommige schijnbare onregelmatigheden in de verbuiging en vervorming.

II. De geslachtsregeling.

III. Van de naamvalsonderscheidingen.

IV. Het Werkwoord (ook hulpwoord) *wezen* of *zijn*.

V. Het Werkwoord (ook hulpwoord) *hebben*.

VI. Algemeen voorbeeld van een gelijkvloeijend werkwoord.

VII. Het Ongelijkvloeijend werkwoord (ook hulpwoord) *worden*.

VIII. Algemeen voorbeeld van een gelijkvloeijend *scheidbaar* zamengesteld werkwoord.

IX. Algemeen voorbeeld van een gelijkvloeijend *onscheidbaar zamengesteld* werkwoord. en

X. Van de vocaalverandering bij de ongelijkvloeijende werkwoorden.

Het *suum cuique* heeft de Schrijver wel in 't oog doen houden, daar hij bij herhaling verklaart, in deze beschouwing van het zamenstellen der taal, de leer der *woordschikking* (*syntaxis*, zonder welke men toch niet spreken kan) niet te willen aanroeren, en dat de verklaring van de *beteekenissen* der woorden geheel tot het gebied van het *Woordenboek* behoort. Trouwens dat is noch nieuw, noch ongegrond in zijn oog. Met den Heer BILDERDIJK, een *αὐτος ἐφα* in zijn oog, voor wien hij als taalkenner de grootste achting betoont, en hem dus met reden hoogen roem toekent, is hij het veelal, evenwel niet altoos, eens.

Hij heeft, door deze proeve, eene schranderheid en geoefendheid in de kennis der taal ten toon gespreid, waarvan alle kenners loffelijke melding zullen maken, veel goeds en waars is hier door hem gezegd; zijne proef strekt wezenlijk ten bewijze, dat men, als men van nieuws beginnen moest, aanmerkelijke veranderingen zoude *kunnen* tot stand brengen.

Eene

Eene andere vraag is het: of dat dan ook zoo veel beter, gemakkelijker en doelmatiger wezen, of men dan zoo veel beter lezen, schrijven en spreken zou? de groote zaak, waartoe toch alle onderwijs in de taal leiden moet.

Er is en blijft altoos veel willekeurigs in, — gebruik zelfs en gezag, veranderen gedurig. De groote BILDERDIJK ook, die soms zeer uitvaart tegen het vooral *later* en op gezag aangenomen gebruik, spreekt soms wel van het eenmaal aangenomen en alzoo bevestigd gebruik. Die usus nu, dit hoorden wij reeds in onze jeugd, is loquendi magister, sed aliquando tyrannus.

Wij kunnen niet zien, dat het hier voorgeslagene de duidelijkheid bevordert, al is het dat men, daar eenmaal aan gewoon zijnde, er niet veel moeijelijkheid meer in vinden zal. Men oordeele, bij voorbeeld, uit het volgende:

„Eén enkel Werkwoord geeft de dadelijkheid van BESTAAN te kennen, zonder nevenbegrip van eenige het bestaan wijzigende hoedanigheid. Dit (in de benoemende form *Wezen* of *Zijn*,) wordt daarom in den eigenlijksten zin *het op zich zelf staande werkwoord* genoemd." (1)

„Twee andere geven de dadelijkheid van bestaan te kennen, zonder ander nevenbegrip dan — het ééne, (in de benoemende form *Blijven*,) van VOORTDURING, het andere, (in de benoemende form *Worden*), van AANVANG."

„*Wezen* of *Zijn* dient derhalve met de meeste algemeenheid, om de uitdrukking der in ons oordeel, aan het onderwerp onzer gedachte toegekende (of daarvan ontkende) *hoedanigheid* te KOPPELEN met die van het, daarmede als zamenbestaan-

„(1) In het werkwoord *Bestaan* zelve, ligt een begrip van bestendigheid, dat de eenvoudigheid van het denkbeeld wegneemt."

staande, gedacht *onderwerp* zelve. — *Blijven*, en *Worden*, slechts in zoo verre de bedoelde hoedanigheid het nevenbegrip, hetzij van voortduring hetzij van aanvang toelaat."

Indachtig onderonsschen aan het op den Titel gemelde, dat men dit stukje enkel als eene proeve voor de liefhebbers der taal beschouwen moet, verklaren wij, hoe zeer ook overtuigd, dat wij er weinig verder mede komen zullen, dat het de aandacht en nadere toetsing wel waardig is, terwijl deskundigen zeker veel goeds en waars en, behalve ook zullen aantreffen, maar ook het een en ander dat hunne goedkeuring minder zal wegdragen.

Zeer behaagt ook de toon en wijze, welke den bezadigden en beschaafden letterkundigen kenmerkt, gelijk dit niet altoos het geval is. Men leze, toetse en oordeele.

REISTOGTJE met de Stoomboot naar Hamburg, *in den Zomer van* 1826, *in een' gemeenzamen briefstijl beschreven en met onderscheidene letterkundige aanmerkingen en andere soorten van inlasschingen doorvlochten. Door Mr.* B. H. LULOFS. *Tweede en laatste Deel. Met Platen.*

Die alle Menschen wil behagen en in all,
Magh heden wel beginnen,
Maer quaet is 't te versinnen,
Wanneer hy einden sal.

CONST. HUYGENS.

Te Groningen, *bij* J. Oomkens, 1828. *X en* 455 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 4 : 80.

De luimige beschouwer voldoet hier aan zijne belofte, en vervolgt zijn zoogenoemd reisverhaal, beginnende met een uitstapje te paard van *Ham*.

Hamburg naar de zijde der *Vierlanden*, naar *Bergedorf*, en vervolgens over *Wandsbeck* terug, waarmede de eerste, hier de 21ste, 22ste en 23ste, Brieven, den Lezer bezig houden. In den 24sten wordt het Raadhuis van *Hamburg* bezien, over de Regering gesproken, over de Politie, Justitie, Armenkollegien, enz. enz. en dit vervolgd in den 25sten Brief.

Met het luchtgestel en de jaargetijden vangt de 26ste aan, die overigens toegewijd is, aan de beschouwing der inrigtingen van Weldadigheid, en besloten wordt, met eene wandeling buiten de *Altenasche* poort, en het bij die gelegenheid waargenomene. Over graven en kerkhoven handelt de 27ste Brief, die met eene aardige anekdote uit de Oud-Hamburgsche geschiedenis eindigt, om het gemoed in geene te treurige stemming te laten.

Over de Beurs en het een en andere dat zich daarmede in verband laat brengen, als handel, fabrijken, enz. schrijven de twee volgende Brieven.

In het begin van den 30sten Brief, zegt de Schrijver, ik zal u zoo wat van alles door elkander vertellen, van eten en drinken, van vrouwejakken, van rijtuigen, koffijhuizen, lijkstatsien, geld en geldmunten, lantarens, en de hemel weet waarvan al niet meer; en hij heeft darin, gelijk elk lezer van dezen en van den volgenden Brief bevinden zal, woord gehouden, mits men het laatste gedeelte der aangehaalde woorden in eenen ruimen zin neme, waarvoor het ook nog al redelijk vatbaar is.

Met de geschiedenis van *Hamburg* houdt de Professor zich in de 32ste, 33ste en 34ste Brieven bezig, niet, gelijk men ook niet verwachten zou, uit hoofde van de aangevangen en voorgestelde grappige wijze van mededeelen, —

in een geregeld en aan een geschakeld verhaal, maar kronijksgewijze, 'zoo als men, zegt hij zelf, bij voorbeeld achter sommige Almanakken thans vindt, met eenig onderscheid echter: te weten, dat hier telkens, boven elke Afdeeling der hier geleverde brokstukken, eenige dichtregels van onzen ouden puikdichter (VONDEL) geplaatst zijn, en dat het niet ontbreekt aan tusschen ingevoegde aanmerkingen van gemengden aard. Alzoo leest men dan hier het een en andere van *Hamburgs* oorsprong, van hare lotgevallen, oude Regeringsvormen, Bisschoppen, Graven, Heeren, verbindtenissen, opkomst, toeneming, middelen van bestaan, weelde, regten, recessen, inwendige beroerten, kerkhervorming, verblijf der Joden, het oordeelboek, Geleerden, bezetting door de *Denen* in 1801, van den 29sten Maart tot het laatst van Mei, de inlijving in het Fransche Rijk, door den toen nog magtigen dwingeland, met de daaruit voortgesproten treurige gevolgen, tot den 31sten Mei 1814. Met de broksgewijze schets van deze latere, treffende en ons Hollanderen zoo vele herinneringen barende geschiedenis, heeft de Hoogleeraar echter den schertsenden toon! meestal in deze Brieven anders gehouden, verlaten, om deze opgegevene zeer voldoende reden, dat men inderdaad in geen vrolijken trant de ellende beschrijven kan, die de Hamburgers heeft doen zuchten, en welke, tot bij den verren naneef, eene sombere schaduw over de geschiedenis dier dagen verspreiden zal.

In den 37sten en 38sten Brief doet de Schrijver den Lezer zich vergezellen naar *Harvstehude*, *Eppendoorf*, *Winterhude* en *Wansbeck*, gedeeltelijk te scheep, gedeeltelijk wandelende, en eindelijk met rijtuig terug.

Voor den 39sten staat een afbeeldsel van den beroemden KLOPSTOCK, en dezelve is dus geheel

aan

aan den onsterfelijken Dichter der *Messiade*, die een klein half uur van *Hamburg*, op het kerkhof te *Ottense* begraven ligt, toegewijd.

„Ik wilde (zegt LULOFS tegen het slot) over KLOPSTOCK slechts een weinig met u keuvelen, en in het voorbijgaan nog eens weêr een paar korreltjes wierook tot zijn lof strooijen. Op dergelijke groote mannen toch, die het oorspronkelijkst vernuft met het edelst karakter paarden, die met eene onweêrstaanbare kracht op het gemoed hunner tijd- en landgenooten werkten, en, hoe ook soms door bekrompenheid en eenzijdigheid (gelijk dit bij voorbeeld in Duitschland ten aanzien van lieden van verdiensten meer dan elders het geval is) gehoond, echter telkens weder in volle glorie verrijzen, als bergen, voor een tijd lang van nevelen omfloerst, maar dan weêr door hun gewonen krans van licht en stralen omschitterd, — op dergelijke, door geheel Europa vereerde, in alle talen van Europa gelezene mannen kan men niet genoeg den blik van bewondering en eerbied vestigen; ja, het is voor ieder een, die deugden en begaafdheden hoogschat, een streelend genoegen hun bij elke geschikte gelegenheid de hulde te bewijzen, die hunner nagedachtenis zoo regtmatig toekomt."

De 40ste Brief vervat eindelijk de terugreize van den Schrijver en zijn afscheid aan den Lezer, die hem wilde vergezellen, met een oud Hollandsch rijmpje van CATS:

Suygt overal den besten sin,
Gelijk de Bije, niet als de Spin.

tot het laatste toe dus luimig en gedachtig, om den Lezer voor zich in te nemen, en het soms gefronst gelaat te verhelderen. Wij ver-

klaren dan ook gaarne, dat wij, offchoon ook eenige herhalingen ons zoo min bevielen, als die gedurige verontfchuldigingen en foms ook wel wat al te fpoorzieke aanmerkingen en uitdrukkingen, die aanleiding zouden kunnen geven tot of zelfs zwemen naar profaneren — dit vervolg en flot met geen minder genoegen gelezen hebben, dan het eerfte Deel, waarvan men onze beoordeeling vindt in dit Tijdfchrift voor Mei 1828. Hetzelfde komieke, maar ook hetzelfde degelijke ontmoet men hier. Gelijk daar, wordt men ook hier met *Hamburg* meer bekend, en is men in de gelegenheid, om met verfcheidene belangrijke aanmerkingen, al zou men ze hier ook niet gezocht hebben, zich voordeel te doen; den brief aan KLOPSTOCK toegewijd, fla men dus vooral ook niet over. Met een fchrander overleg weet hij *ridendo dicere verum*, en hetgeen hij berispelijks vond in de Hamburgfche zeden, bij voorbeeld kleeding en gewoonten, anderen te laten verhalen. Daar, waar hij den fchertfenden toon (gelijk wij hebben aangewezen) verliet, had hij er duchtige redenen voor, die zijn hart eer aan doen, en niet minder nuttig noemen wij het, dat hij, bij gelegenheid der vermelding van de verfchrikkelijke onheilen aan die ftad door de Franfchen berokkend, ook niet vergeten heeft, den Hollandfchen lezeren te herinneren, aan 't geen wij zelve ondervonden hebben van NAPOLEON en zijne trawanten.

Om den lezer eenig genoegen te verfchaffen, en alzoo misfchien ook het goede oogmerk des Schrijvers (gelijk wij hartelijk wenfchen) eenigzins te bevorderen, nemen wij het eerfte gedeelte van den 34ften Brief, tot befluit, hier over:

De heiligheit hing nooit in kostelijke stof,
Al waer de tempel gansch van louter gout gegoten.

Ge-

Gesmeet van diamant. Wie anders denkt is grof!
Ook wert de Godtheit in kapel noch kerk besloten.
Zij straelt in 't heiligh hart. Waer dat is, daer is Godt.
Eenhoonigh Bijgeloof wil poppen met de zinnen,
En zoeckt hem slechts in schijn, en acht Gods wijsheid zot.
Wie Godt sluit buiten 't hart, die sluit den afgodt binnen.

VONDEL.

„De waarheid, mijn vriend! van het hier door VONDEL gezongene had men in de Christelijke godsdienst, vóór eene eeuw of drie, maar al te zeer uit het oog verloren, en hierdoor was de kerkhervorming een noodzakelijk ding geworden. Op het laatst der vijftiende eeuw zien wij dus ook te *Hamburg* haar morgenrood aanbreken; een morgenrood echter, niet gekleurd door bloed, zoo als dit in vele andere gewesten het geval was. Den beroemden ALBERTUS CRANZ kan men de morgenster noemen, die deze *Aurora* verkondigde; laat mij wat min figuurlijk spreken; de gemelde Hamburger, die in het jaar 1517 stierf, schijnt reeds meer of min de beginselen eener zuivere godsdienstleer, dan in die donkere dagen heerschte, gekoesterd te hebben. Met dat al staarde hij, op zijn doodbed, vrij huiverig LUTHERS reuzen-onderneming aan. Juist toch in die laatste oogenblikken zijns levens de tijding van het waagstuk ontvangende, en zich LUTHERS bekende *theses* of stellingen hebbende doen voorlezen, riep hij uit: „goede broeder MARTIJN! gij verkondigt wel waarheid, maar des niet te min, keer stil in uw celletje terug, en bid: *miserere mei, domine!*" — Met deze woorden gaf hij den laatsten snik. Zijne kleinmoedigheid echter, uit een door de hand des doods aangegrepen ligchaamsgestel voortspruitende, deelde zich niet

 mede

mede aan anderen, bij welke eene gezonde ziel nog in een gezond ligchaam huisvestte, en wien van de domheid en zedeloosheid des monnikkendoms en TETSELS verfoeijelijke aflatenkraam de walg ftak. Met ieder jaar vermeerderde onder de Hamburgsche geestelijkheid het getal van LUTHERS aanhangers, tot dat eindelijk, in weêrwil van alle tegenkanting en tegenwrijting der voorftanders van de oude leer, het geheele kerkwezen ten jare 1528 hervormd, en de weêrbarftige priesterfchap, die zich tegen alle verordeningen des raads en der burgerij tot behoud van den godsdienftigen vrede muitziek verzette, uit de ftad gebannen werd. Van dien tijd aan is het Luthersch geloof, in *Hamburg*, de heerfchende godsdienst gebleven."

Hoe wenfchelijk zou 't zijn voor landen en voor fteden,
Indien men nu 't geloof niet naer fpitsvondigheden,
Die luttel ftichten, ging waerdeeren al te bot,
(Verkeertheis is 't van 't minst te maeken 't hoogfte lot)
Maer naer 't beleven, daer zoo veel is aen gelegen,
Dat niemant zonder dit kan erven Christus zegen!

VONDEL.

„Jammer, mijn vriend! dat de geest van onverdraagzaamheid, die eene ons wel bekende kerk kenmerkt — en haar, zoo zij zich zelve gelijk wil blijven, misfchien kenmerken moet — niet tevens met de bovengemelde priesterfchaar uit *Hamburg* geweken was, maar nog eene reeks van jaren zijn' onreinen zetel in de gemoederen van vele Hamburgfche geestelijken (als weleer de duivels des bezetenen den hunnen in de Gangareenfche zwijnen) gevestigd hield. Zoo zien wij in het begin der zeventiende eeuw de Lutheranen te *Hamburg* op de hevigfte wijze de weinige Calvinisten of Gereformeerden, die zich in de

Elve-

Elve-stad neêrgezet hadden, beschimpen, hen als brandhouten der hel uitkrijten, en om eenige beuzelachtige verschilpunten even bitter vervolgen, als de Contra-Remonstranten van dien tijd zulks bij ons de Remonstranten deden. Inderdaad, wanneer er op al de millioenen, billioenen, trillioenen en quadrillioenen werelden, die in het oneindig ruim der schepping rollen, even zoo veel verschil van begrippen, even zoo veel twist en vervolging over en om hetgeen denkende wezens godsdienst en godsdienstig geloof heeten gevonden worden, als op onze kleine aarde, zal er wel het verstand des Eeuwig-Wijzen noodig zijn, om in dien bajert van tegen elkander aandruischende meeningen de waarheid van de dwaling naauwkeurig te schiften, en aan hen, die de eerste bij geluk geraden hebben, de eeuwige zaligheid, aan hen integendeel, die toevallig in het spoor der laatste wandelen, de eeuwige verdoemenis toe te kennen. Met niet minder toch dan met de laatste straf, dat is, met eene ellende van *millioenen* en trillioenen jaren, door millioenen en trillioenen tot in het oneindige verdubbeld, wilde in vroeger dagen de eene geloofspartij de andere voor de dwaling eener spanne tijds gestraft hebben, ja, wil zulks vaak nog. En niet alleen spraken MAHOMETS bloedige volgelingen zulk een doemvonnis uit over de Christenen, en deze wederkeerig over de Mahomedanen en de overige blinde heidenen, neen, de Christenen-zelve waren tegen elkander, (en zulks vaak om de nietigste spitsvondigheden) even kwistig met die schrikkelijke en godonteerende bedreiging des eeuwigen helschen vuurs. Helaas, dat een groot gedeelte hunner nog blijft volharden in zulk een barbaarsch geloof, en er misschien in volharden zal, tot dat, na eeuwen verloops en zeeën nieuw bloedplengens, wijsgeerte en gezond verstand ten

ten laatste zegevieren, en de blinde oogen der stervelingen zich voor het licht des waren Christendoms eindelijk openen zullen!

Men maeck van 't kristelijk geloof
Geen plondering en snooden roof!
Men onderdruck' geen vroom gewiesse
Met boeten en gevangenisse,
Maer laet Godt rechter van 't gemoedt!

VONDEL.

„ Hateden de Lutheranen, mijn vriend! zoo heftig hunne Gereformeerde medechristenen, en was zelfs in het begin der achttiende eeuw de Platduitsche kreet: *Calviner vam Raathuus weg!* nog dikwerf de leus tot oproer en geweld tegen burgers, die der leer van den in zijn' tijd voor het overige ook al niet bijzonder zachtaardigen CALVIJN toegedaan waren; mogten zoo ook, tot schande van *Hamburg*, de door den dweepzieken LODEWIJK DEN XIV op de meineedigste en onstaatkundigste wijze uit Frankrijk verdrevene Hugenoten, troost noch heul in die stad vinden, zoo kunnen u de bittere vervolgingen, die de Joden in haar ondergaan moesten, niet vreemd voorkomen. Daar ik toch nu eenmaal hier in het doornige en distelige veld der geloofsgeschillen verdwaald ben, zie ik nog geen' kans, om dadelijk weêr den terugweg uit hetzelve te vinden, en zal, zoo al langzamerhand dien zoekende, u onderwijl met een enkel woord van de Joden en hetgeen zij te *Hamburg* lijden moesten iets vertellen." enz.

VERHANDELING *over de beste wijze van aanleggen van Zeedijken, en de hervorming derzelve, bijzonder met betrekking tot die der provincie* Vriesland. *Door* W. VAN PEYMA, *Landbouwer te* Ternaard, *en Lid van den Raad der Grietenije* Westdongeradeel. *Met eene Kaart. Te* Franeker, *bij* G. Ypma. *XII en* 121 *Bladz. In gr. 8vo De prijs is f* 1 : 80.

De Heer PEIJMA heeft zijne Verhandeling in drieën gesplitst, sprekende in de *eerste* Afdeeling over den besten aanleg van zeedijken op natuur- en wiskundige gronden, uit de werking des waters afgeleid; behandelende, in de *tweede*, de onderlinge vergelijking van het paalwerk, de balsteen- en aardglooijing, zoo van de physieke als van de financiele zijde, en gevende in de *derde* het besluit op, uit het voorgaande getrokken.

Het is ons voorgekomen, dat het *simplex veri sigillum* op deze Verhandeling past, daar zij wel beredeneerd, met kennis van zaken geschreven en zonder onnoodigen omslag opgesteld is. Onder de hier overtuigend beredeneerde stellingen, wier waarheid wij voor beslist rekenen, noemen wij deze: zoodanige zeedijk, welke bij eene genoegzame hoogte en matige binnendoceering de grootste buitendoceering en regtlijnige buitenvlakte heeft, is de doelmatigste ter wering en beperking van bewogen zeewater.

De resultaten verder van het hier beredeneerde, heeft de Schrijver zelf dus woordelijk opgegeven:

1. *Dat zoo van de physieke als finantiële zijde beschouwd, de, wijduitgestrekte, aardglooijing met*

met eene geringe beschutting voor derzelver voet, op den duur veel veiliger en onkostbaarder waarborgen voor de woede der zee opleveren, dan onze, eng beperkte, zeedijken, hoezeer ook deze laatste met paal, of balsteenen, beschut mogen worden, immer wezen kunnen.

2. *Dat onze, eng beperkte zeedijken met lange palen, of balsteenen, in zware stormen ongenoegzaam en te zwak zijn, om ons veilig op dezelve te kunnen verlaten.*

3. *Dat het daarom allezins wenschelijk en raadzaam is, dat onze, eng beperkte, zeedijken met lange paal, of balsteenwerken voorzien zijnde; in wijdafgemetene aardglooijingen, zoo als wij dezelve omschreven hebben; hervormd worden.*

Gelijk met zekere vastheid, voortgesproten uit zijne overtuiging, zoo wordt ook alles hier met groote belangstelling, om het groot gewigt der zake, en met den bescheidenen wensch beredeneerd en besloten, dat de beste wijze moge gevonden en gevolgd worden! Wij twijfelen geen oogenblik, of deze Verhandeling zal aanleiding tot verbetering reeds gegeven hebben, en wij hopen ook meer en meer verschaffen.

Op de Vriesche zeedijken is, wel is waar, hier voornamelijk gedoeld, maar de toepassing kan ook op onze andere gemaakt worden.

Offchoon dan ook deze korte beschouwing wat laat komt, hopen wij echter, dat dezelve de aandacht nog meer op deze Verhandeling zal vestigen.

Zes

Zes Maanden in RUSLAND. *Brieven bij gelegenheid der Krooning van Z. M. den Keizer in* 1826. *Aan* X. B. SAINTINES *door* M. ANCELOT. *Uit het Fransch.*

Forsan et haec olim meminisse juvabit!
VIRGIN. ÆNEID.

Te Breda, *bij* F. B. Hollingérus Pijpers, 1828. *XIV en* 304 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 80.

ANCELOT, Schrijver dezes, heeft het van eenig belang geacht, het Publiek te adverteeren, dat hij enkel als particulier, en onafhankelijk, maar geenszins als behoorende tot het gezantschap van den HERTOG MAARSCHALK VAN RAGUSA, in *Rusland* geweest is; schoon hij de vriendschap van hem, te *Moskou*, zoo wel als te *Parijs* genoten, zeer roemt. „Deze mijne opmerkingen heb ik, zegt hij, als onbekend en vrij reiziger gemaakt en aan mijnen besten vriend (SAINTINES) medegedeeld. Zij komen alleen van mij, en zijn bij de onderscheidene leden van het gezantschap onbekend; ik alleen ben er voor verantwoordelijk, het zijn de opmerkingen van een vreemd reiziger, die door niets gebonden werd, die verhaalt hetgeen hij heeft gezien, of gemeend te zien, wiens gedachten aan geen kluisters lagen, en die, zoo hij hier en daar mogt hebben gedwaald, zich ten minsten ter goeder trouw vergist heeft." Het zijn 44 (en dus niet zeer lange) brieven, die, schoon niet met dat oogmerk geschreven, echter door veranderd besluit, op aanzoek, in het licht gezonden en nu ook in een Nederduitsch gewaad gestoken zijn.

De eerste brief is geteekend *Gelnhausen* 26 April

April 1826, de vijfde: *Berlijn* Mei 1826, de zesde: *Mittow* Mei 1826; de zevende: *Petersburg*, 18 Mei van dat jaar; de zevenentwintigste, *Moskou* Julij 1826, en de vierenveertigste, *Moskou* Sept. 1826. Wij geven dit op, om te doen blijken, wanneer de Schrijver in *Rusland* was en van waar hij deze brieven aan zijnen vriend schreef.

Ze zijn in eenen aangenamen, levendigen stijl geschreven. De zes eersten, de 88 eerste bladzijden beslaande, brengen den lezer uit *Frankrijk* tot *Petersburg*, en behelzen slechts eenige open aanmerkingen onder het doorreizen, bij gelegenheid gemaakt; met den *zevenden* begint dus eigenlijk het verhaal of verslag, van des Schrijvers verblijf in *Rusland* en 't geen hij van deze goedvond op te teekenen en aan zijnen vriend over te zenden.

Tot gemak van den lezer, is de hoofdinhoud van elken brief vooraan geplaatst, maar veel te breedvoerig, om door ons hier overgenomen te worden.

In *Petersburg*, hare voornaamste gestichten, aanleggen, haven en kroonstad, voert de Schrijver den lezer rond, maakt hem op eenige bijzonderheden vroeger en later voorgevallen, naar ze hem voorkwamen of medegedeeld werden, opmerkzaam, en spreekt met hem, over de Russische zeden en manieren, feesten, gezelschappen, bijzondere eigenschappen, meerdere of mindere beschaving, regering, wetten en wat niet al. Nu deelt hij ons iets mede over PETER I, KATHARINA II, over de begrafenisplegtigheden van wijlen den vermaarden oorlogsheld SUWAROW, en over de lijkstatie van de Edele, van de Russen zoo beminde Keizerin ELISABETH, die haren hoogen gemaal zoo spoedig in het graf volgde, dan bepaalt hij eens weder de aandacht bij de verschil-

fchillende ftanden, bij den adel, de geestelijken, bij de kooplieden, burgers, vrijen en lijfeigenen, en de vrouwen; met vrijmoedigheid, losheid en tevens ook wel met zekere fteeds aangename befcheidenheid, zijne gevoelens en beoordeelingen daar tusfchen mengende. Ook vergeet hij niet de godsdienst, de fcholen, boekerijen, de opvoeding, de letterkunde, gezelfchappen en de vermakelijkheden te vermelden; fchoon hij het, ten aanzien van de laatfte, zeer ongelukkig in *Petersburg* trof, daar de dood van Keizer ALEXANDER en de lange rouw door het hofgebruik voorgefchreven, het verlies van Keizerin ELISABETH, deszelfs Gemalin, en de nieuwe rouw deswegens aangenomen, voor eenen geruimen tijd alle luiddruchtige feesten en gezelfchappen verboden.

Zijne befchrijvingen zijn niet alle even oppervlakkig, eenige derzelver getuigen integendeel van des waarnemers naauwkeurigheid en oefening; zijne wat losfe fentimenten hier en daar doorftralende, zullen den meest bezadigden vriend van vaste fpijs zeker niet besmetten; zij doen den Franschman kennen en beklagen, die de ware wijsgeerte des levens, die des *reinen* Christendoms, nog niet leerde kennen.

Van *Petersburg* naar de oude hoofdftad gereisd zijnde, (ongeveer *twee honderd Franfche mijlen* van daar verwijderd!) berigt ons de opgenoemde Reiziger het een en andere van den weg, van de Rusfifche koetfiers, de pleisterplaatfen, en van de fteden *Novogorod*, *Waldai*, *Torfchok* en *Twer*, welke men doorrijdt, en vangt daarop, in den 22ften brief, aan, met eene befchouwing der merkwaardigheden van *Moskou*. Die befchouwing is het echter niet alleen, waarmede de Lezer wordt bezig gehouden. De Schrijver maakt van de gelegenheid gebruik, om de Rusfifche geaardheid, zijne denkwijze, zijn karakter en manier

van handelen te leeren kennen, bij onderscheidene gelegenheden en in verschillende omstandigheden. Zelf tot advokaat door zijnen vader bestemd zijnde, gewaagt hij van het Russische regt, de regtbanken, wetten en vonnissen, maakt opmerkzaam op eenige voortbrengsels der voornaamste Russische Dichters, vergeet *Melpomene* niet, herinnert aan den brand van *Moskou*, beschrijft den plegtigen intogt van den Keizer, vooral het krooningsfeest, bij welke gelegenheid de briefschrijver niet verzuimt, tot lof van den Grootvorst KONSTANTIJN en naar het ook ons voorkomt, met veel reden te gewagen; terwijl op den titel een fraai vignet deze luisterrijke plegtigheid aan het oog verzinnelijkt(1). Eene uitweiding volgt hierop, over het Russisch krijgswezen, en daarna weder eene beschrijving van al de feesten, die de geschetste plegtigheid volgden, waardoor ANCELOT wel rijkelijk schadeloos gesteld werd, voor het gemis, gedurende zijn oponthoud te *Petersburg*. Daar de Schrijver zelf in de gelegenheid was, om ze bij te wonen, zijn dan ook de verhalen daarvan vrij uitgebreid uitgevallen, en nimmer heeft hij daarbij ook, zoo min als gedurende geheel zijn verblijf in *Moskou*, vergeten, te doen doorstralen, dat hij tot de *Fransche* natie behoort. Bijzonder blinkt dit door, in de schets van het prachtig feest, door den buitengewonen Franschen Afgezant, MAARSCHALK HERTOG VAN RAGUSA, bij de gezegde gelegenheid gegeven.

„ De buitengewone (zoo leest men hier, bij voorbeeld,) gezant van *Engeland* bragt vier millioenen franken met zich, met het openlijk geuit voornemen, het *Fransche* gezantschap te overschaduwen; maar men moet bekennen, dat onze eeuwige mededingster, voor 't minst in dezen strijd,

(1) Voor 294 leze men aldaar 249.

ſtrijd, *is* overwonnen. Want, om het oogmerk, 't welk die gezant zich voorſtelde, te bereiken, was het niet genoeg een overvloed van geld te kunnen beſteden, daar de feesten door den Maarſchalk zich door iets, dat zeldzamer gevonden wordt en van meer waarde is als (dan) men algemeen wel gelooft, door den goeden ſmaak, namelijk, onderſcheidden en daardoor een onbetwistbaar overwigt verkregen."

Wanneer men al die feesten nagaat en ſtaart op die uitgezochte luxe, praal, pracht en bijna ongelooflijke kosten, weet men naauwelijks, waarover men zich het meest verwonderen zal, of over de rijke vinding, of over de zucht, om aardſche grootheid ten toon te ſpreiden. Zie hier een ſtaaltje:

„De gravin ORLOFF heeft, in den dagelijkſchen wedſtrijd van luister en vorſtelijke pracht, waarvan wij hier thans getuigen zijn, alles aangewend, om de zege weg te dragen, en zulks zou ook *zonder twijfel* het geval zijn geweest, indien het *voldoende* ware al het verkwistende van weelde en *overvloed* ten toon te ſpreiden; zoo niet vele beſchikkingen verkeerd gemaakt waren, en had men deze en gene kleinigheden in acht genomen. Twaalf honderd perſonen waren bijeenvergaderd in eene ontzettend groote manegie, welke in eene danszaal was herſchapen, en wier verſiering ons aan het ruim *ſanctuarie* eener *Griekſche* kerk deed denken; in de venſter-banken ſtonden witte, met gouden guirlandes beſchilderde, vaten, waaruit zich oranjeboomen van eene buitengewone hoogte ſtatig verhieven; drie kristallen kroonen, van het ſchoonſte maakſel, verſpreidden hun golvend licht over de danſende menigte. Het aantal genoodigden nogtans was op verre na niet toereikend, om dit verbazend groot locaal te vullen, zoo dat men onder de vermoeijenſte contredans nog koû had; terwijl het donker loof van den

oranjeboom en de ſtatige opſchik der zaal een treurig waas over het bal verſpreidde, 't welk zelfs de muzijk niet vermogt te verdrijven."

„ Zoo al de danszaal veel te wenſchen overig liet, heeft de gravin echter gelegenheid gehad, om, het geen dáár ontbrak, dubbel in de eetzaal te vergoeden. Het ſouper was in eene *Aziatiſche* tent, wier ongeloofelijke pracht het oog beneevelde, aangerigt. Deze tent was met een ſpoed, waarvan men in andere landen geen denkbeeld heeft, en waartoe ook alleen de *Rusſiſche* arbeidsman in ſtaat is, opgeſlagen, en verſtrekte tot een roemrijk aandenken voor het geſlacht ORLOFF; want dezelve was vervaardigd volgens model der tent, door den Schach van *Perſie* voorheen aan graaf ORLOFF, ſchoonbroeder der gravin, geſchonken. De muzijk der ridder-garde voerde, gedurende den maaltijd, overheerlijke ſtukken uit, en eene ontelbare menigte lakeijen, wier liverei op al de naden met zilveren galon bezet was, lieten den dischgenooten naauwelijks tijd, eene keuze uit het hun voorgediende te doen."

Deze brieven leveren geene onaangename lectuur op.

GESCHIEDENIS van Egypte, *onder de regering van* MOHAMMED ALI, *of verhaal der Staatkundige en Militaire Gebeurtenisſen, die plaats gehad hebben ſedert het vertrek der Franſchen tot in* 1823. *Door* FELIX MENGIN; *verrijkt met Aanteekeningen door de Heeren:* LANGLÈS *en* JOMARD, *en voorafgegaan van eene geſchiedkundige inleiding door* M. AGOUB, *naar het Fransch. Eerſte Deel. Met Platen en eene Kaart. Te* Amſterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1828. *XL en* 462 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 4 : 80.

„ Eensklaps, (zegt de Heer MENGIN, in zijn op-

opdragt aan den Burggraaf DE CHATEAUBRIAND, van wien hij, gedurende zijn verblijf te *Cairo*, vele blijken van toegenegenheid ontving,) eensklaps is er van den kant van *Romelië* een buitengemeen wezen aan den Egyptischen gezigteinder opgerezen, en heeft weldra alles aan zijne herstellende genie onderworpen. De factiën zijn bedwongen geworden, een beschermend gezag heeft de plaats der regeringloosheid vervangen. De openbare veiligheid heeft het vertrouwen in aller harten terug gevoerd; de kunstvlijt, door de ondervinding der Europesche beschaving bestierd, begint zich eenen ongewonen weg te banen; en de vorst, wiens verdraagzaamheid zijnen moed evenaart, schijnt, als het ware, geroepen, om den troon van SALADIN weder op te rigten."

„ Het is de geschiedenis van dezen buitengewonen man, die ik, onder uwe bescherming, wenschte aan het licht te geven."

Wij hebben onzen Lezer dit willen berigten, om hier terstond te doen zien, hoe zeer gunstig MOHAMMED ALI door den Schrijver beschouwd wordt. De Fransche Uitgever, schrijft de Heer MENGIN, was meer dan iemand in staat, tot het aanvullen eener gaping in de hedendaagsche geschiedenis van *Egijpte*.

„ Na het vertrek der Fransche armee in *Egypte* gebleven zijnde, is hij getuige geweest van al de gebeurtenisfen door hem verhaald; ja hij heeft zelfs, in zijne hoedanigheid van diplomatieken afgevaardigde, aan sommige een werkelijk deel genomen."

„ Zijn werk is de vrucht eener twintigjarige opmerking en studie; hij heeft niets verzuimd, om het in alle opzigten te voltooijen. De bijzonderheden, door hem medegedeeld, aangaande het burgerlijk bestuur, zoo wel als over dat van den landbouw en der geldmiddelen, van *Egypte*, over het aanbren-

brengen der landerijen en derzelver opbrengsten, over de inkomsten, de zeden en de gebruiken der inwoners, over de onderscheidene takken van de volksvlijt en de uitgebreidheid van den koophandel, zijn door hem geschept uit een bron, welker zuiverheid onmiskenbaar is."

„ Betreffende de geschiedenis der Wechabieten en de statistieke aanteekeningen over het land *Nedja*, is hij dezelve verschuldigd aan den cheik ABDERRAHMAN EL OGUYEH, den kleinzoon van den beroemden EBN ABDUL-WACHAB, den stichter der vermaarde sekte, die den Ottomannischen troon dreigde om ver te werpen, wanneer de wapenen van MOHAMMED-ALI derzelver voortgang niet gestuit hadden."

„ Er is niets verzuimd, om dit werk allen luister bij te zetten. De heeren LANGLÈS en JOMARD, waaraan het geleerde *Europa* eene menigte belangrijke werken verschuldigd is; hebben het met geschiedkundige, wijsgeerige en aardrijkskundige aanteekeningen verrijkt."

„ Een Oostersche oudheidkundige, wiens naam geene aanprijzing behoeft, de heer AGOUB, heeft wel eene inleiding voor dit werk gelieven te plaatsen, die, daar zij de oude tijden met de nieuwe verbindt, op deze wijze het geschiedkundige tafereel voltooit."

„ Bij de herziening van het werk, heeft EDUARD GAUTTIER er ook eenige aanteekeningen, betrekkelijk de wetgeving der Muzelmannen, bijgevoegd. Eindelijk hebben DUTERRE, een der voornaamste teekenmeesters der Egyptische commissie, en PASCAL COSTE, bouwmeester des onderkonings, wien het toezigt over de werken van het kanaal *Mahmoudyeh* werd aanbetrouwd, den atlas met hunne teekeningen verrijkt."

„ Nog is er bij het werk eene kaart gevoegd van

van het land *Nedja*, gestoken ingevolge de opgaven van den cheik ABDERRAHMAN EL OGOYEH "

Die geschiedkundige Inleiding van den Heer AGOUB, levert inderdaad een wel kort maar tevens belangrijk overzigt op en zal dus met genoegen gelezen worden.

Het verhaal van MENGIN begint eigenlijk niet (gelijk op den Titel staat,) met de gebeurtenissen, die sedert het vertrek der Franschen uit *Egijpte* hebben plaats gegrepen, maar vangt aan met eene herinnering aan de verrigtingen en lotgevallen van de Franschen in *Egijpte*, bij wijze van Inleiding, gaat dan over tot het eigenlijk verhaal van 't geen na derzelver aftrek aldaar is voorgevallen, schetst de voornaamste personen met derzelver verrigtingen en bemoeijingen, teekent de voornaamste woelingen en gebeurtenissen aan, en bepaalt bijzonder de aandacht bij den thans vermaarden listigen Onderkoning van *Egijpte*, MOHAMMED-ALI, wiens beeldtenis men hier ook op eene plaat vindt uitgedrukt. Wij willen onzen Lezer, in stede van eene optelling te leveren van *alle*, of ook van de voornaamste omwentelingen, ondernemingen, kuiperijen, bloedbaden, wreedheden, plonderingen en moorden in dit boekdeel vermeld, liever iets mededeelen, van 't geen omtrent laatstgenoemden beruchten en verschillend beoordeelden Vorst hier voorkomt, en kiezen daartoe deze aanteekening van JOMARD:

„Dewijl het doel dezer geschiedenis is, om ons bekend te maken met hetgeen *Egypte* onder de handen van MOHAMMED-ALI geworden is, zoo moet de lezer met eenen nieuwsgierigen blik alles naspeuren, wat tot het begin zijner opkomst betrekking heeft. De Europesche dagbladen zijn opgevuld geweest, met de ongerijmdste berigten over zijne afkomst. Zijne verdraagzaamheid, zoo buitengewoon in eenen pacha; zijn geest, zoo

 zeer

zeer boven de vooroordeelen der Oosterlingen en de leer van het fatalismus verheven; de bescherming, die hij aan de ontwikkeling der kunsten en der nijverheid verleende, hebben het besluit doen opmaken, dat hij in een beschaafd land en uit Christen ouders moest geboren zijn. Een zoogenaamde Fransche uitgewekene, die aan de Engelsche legatie te *Konstantinopel* verknocht was, liet twee jaren geleden eene voorgewende volledige geschiedenis aankondigen van MOHAMMED-ALI en zijne zuster ALINE, de moeder van den regerenden sultan MAHMOUD, die, volgens zijne opgaaf, *sultane favorite* werd, onder ABD-UL HAMID, grooten Heer in 1778. Indien men geloof wil hechten aan het onderstaande verhaal, zijn zij geboren te *Martinique*, in 1763 en 1764, uit eenen Franschen opper officier, die in het jaar 1778 voor den eenen eene aanstelling als tweede luitenant en voor den anderen eene plaats te *Saint-Cyr* verkreeg; zij zouden zijn genomen geworden door eenen kaper van *La Canale*; MOHAMMED-ALI zoude op zee gehouden, doch ALINE door eenen Armeniër te *Konstantinopel* verkocht, en vervolgens aan den grooten Heer ten geschenke gegeven zijn. Men voegt nog bij dit verhaal, dat de sultan, op verzoek van ALINE, den dapperen MOHAMMED-ALI liet opsporen, en hem op het kollegie van het serail plaatste. Sedert dien oogenblik, namelijk van 1782 tot aan den veldtogt des viziers tegen het leger van het Oosten, alwaar MOHAMMED-ALI slechts als aga diende, geeft men geene opheldering van hetgeen hem gebeurde. Deze gaping is voldoende om te bewijzen, dat het verhaal logenachtig is, zelfs dan, wanneer men aantoonde, waarom hij op nieuw acht jaren wachtte, dus in het geheel vierentwintig jaren, alvorens tot pacha benoemd te worden. Aan denzelfden persoon wordt almede het ongelukkige ein

einde van MUSTAPHA BAIRAKTAR, en de verheffing van den tegenwoordigen sultan MAHMOUD, den zoon van ALTINE, toegekend. Al deze bijzonderheden zijn romanesk en zonder grond. De daadzaak is, dat MOHAMMED ALI te *La Cavale*, eene kleine zeehaven in *Romelie*, dertig uren ten oosten van *Salonika*, geboren is, zes jaren later, dan de gewaande Fransche uitgewekene voorgeeft. De heer LYON, een Fransch koopman, die langen tijd in deze stapelplaats gewoond heeft, had hem aldaar zeer jong gekend, zoo wel als zijnen vader, en hun zelfs eenige diensten bewezen. Het vervolg van zijne geschiedenis zal in het werk ten toon gesteld worden, met al die uitgebreidheid, die weinig te wenschen zal overlaten, weshalve wij hier in geene bijzonderheden treden zullen."

Ons oordeel over dit boekdeel is, dat het eene belangrijke bijdrage behelst, tot de geschiedenis van *Egijpte*, in het behandelde tijdvak, — dat de Schrijver blijkt zich alle moeite gegeven te hebben, om het Publiek behoorlijk in te lichten, en dat hij zulks met kennis van zaken en te gelijk met oordeel gedaan heeft, ofschoon hij van partijdigheid ons voorkomt niet geheel vrijgepleit te kunnen worden.

Vrij stout is hij soms in zijne gissingen, zoodat men hem wel eens plannen en gevolgen ziet opgeven, die niet zoo gemakkelijk anderen schijnen zullen, vooraf berekend te kunnen worden.

Aangenaam kan voorzeker de lezing van zulk een werk niet uitvallen, waarin zoo vele omwentelingen en akelige gebeurtenissen moeten voorkomen, maar de weetgierigheid ontvangt hier veel voedsel.

Wij zijn verlangende naar de lezing van het tweede Deel, en zullen er dan vervolgens den lezer ook bekend mede maken.

De kaart, het plan van het nieuwe kanaal van *Alexandrie*, *Mahmoudijeh* geheeten, door P. COSTE, Architect van MOHAMMED ALI PACHA voorstellende, is fraai, duidelijk en van wezenlijke waarde voor de gebruikers niet alleen van dit werk, maar ook, om in 't algemeen van *Egijptenland* en den loop des *Nijls*, een goed denkbeeld te doen vormen.

MERKWAARDIGHEDEN uit alle bekende Landen van Afrika *en* Amerika, *voor hen, die tot een leerzame uitspanning in het hoekje van den haard door vreemde Landen willen reizen. Naar de vijfde Engelsche Uitgave van* J. TAYLOR, *voor Nederlanders bewerkt, door* J. OLIVIER, JZ. 1828. *Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck. *Twee Stukjes, ieder met* 84 *Vignetten, dat over* Afrika *VIII en* 263 *Bladzz. en over* Amerika, *VIII en* 140 *Bladzz. De prijs van ieder Deeltje is f* 3 : —

Even als in het eerste Deeltje, *Europa*, zoo worden, in deze, de werelddeelen *Afrika* en *Amerika* voor kinderen doorgeloopen, en hunne gedachten niet alleen, maar ook hunne oogen bepaald, bij eenige merkwaardige bijzonderheden. Wij kunnen er, gelijk van het vorige, loffelijke melding van maken.

De leergierige kinderen zullen de beschrijvingen, met te meer graagte lezen, daar hun verlangen gedurig door fraaije vignetjes wordt opgewekt, waarvan zij de beteekenis natuurlijk begeeren te vernemen. Zoo wordt dus aan hunne leeslust voldaan, hunne weetgierigheid gevoed, en de begeerte ongevoelig opgewekt, om van de onderscheidene werelddeelen, landen, zeeën, rivieren, meren, voortbrengselen, menschen, ge-

gebruiken, godsdiensten, uitvindingen, handel, enz. met er tijd meer te leeren. Door nuttige aanmerkingen is ook hier en daar gezorgd, voor goede indrukken en heilzamen invloed op het hart. Tot een klein staal nemen wij het volgende over:

VOORBEELD VAN LIEFDADIGHEID.

„Het volk van *Madagaskar* is wel zeer onwetend en onbeschaafd, maar niettemin bezitten zij veel natuurlijk verstand, en toonen dikwijls, dat zij voor eene ongemeene schranderheid vatbaar zijn, terwijl zij tevens, over het algemeen, gelijk de meeste ruwe volkeren, veel goedaardigheid aan den dag leggen."

„Eenige jaren geleden, werd een Fransch schip door stormweer en onstuimige zee, op een zandbank, digt bij de kust van dit eiland geworpen. De kapitein en zijne matrozen kwamen gelukkig aan land, en werden vriendschappelijk door de inboorlingen ontvangen. Zij bleven meer dan een jaar in vrede en eendragt bij hen wonen, tot dat eindelijk een Hollandsch schip aldaar ten anker kwam. Zoo dra de Hollandsche kapitein aan land was gekomen, verzochten deze ongelukkige Franschen hem, dat hij hen weder naar hun vaderland mogt brengen. Dit werd niet alleen door den Hollander toegestaan, maar, toen hij zag, dat de Franschen naakt en bloot waren, en alle hunne kleederen sedert lang versleten hadden, gaf hij hun al wat zij tot behoorlijke kleeding en verkwikking noodig hadden."

„Daarop begaven zij zich allen met elkander naar den Koning van *Madagaskar*, die zeer verwonderd was, toen hij zag, dat de Franschen geheel op nieuw gekleed waren. Hij was aangedaan, toen hij vernam, dat zij dit aan de liefdadigheid van den Hollandschen kapitein te danken had-

hadden, en, terwijl hij zich naar zijne hovelingen wendde, die rondom hem stonden, zeide hij: „Houdt dit loffelijk voorbeeld in uwe gedachten. Deze menschen behooren tot eene andere natie, en niettemin schenken zij hun kleederen. Zoo behoort gij ook te handelen!"

„Dat was edel gesproken, en getuigde van de wijsheid van dezen Koning. Zoo willen wij ook doen, en, waar wij een voorbeeld van liefdadigheid of van eenige andere deugd vinden, willen wij ons niet door de inwoners van *Madagaskar* laten beschaamd maken, maar, gelijk hun Koning zeide: *ook zoo handelen!*"

De kaartjes bevorderen ook het goed gebruik. Wanneer wij het Deeltje, over *Asie*, ontvangen, zullen wij er den Lezer ook van berigten.

GESCHIEDENIS der Grieken. Een Geschenk voor Jongelingen. Te Rotterdam, *bij* Mensing *en* van Westreenen. 192 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 3 : —

Met de Uitgevers stemmen wij in, dat deze Grieksche Geschiedenis onder die Werkjes behoort gerangschikt te worden, welke voor de Jeugd onderhoudend en tevens nuttig zijn.

De Schrijver heeft, ter bereiking hiervan, niet alleen de Grieksche Geschiedenis in het kort geschetst, maar ook eenige uitstappen zich veroorloofd, als over de Perzen en Romeinen, ook noodzakelijk om dezelve te beter te kennen.

Ondertusschen is over de Romeinsche Geschiedenis zoo breedvoerig gehandeld, dat de Titel daardoor blijkt te eng beperkt te zijn.

MEN-

MENGELWERK.

DE APOSTOLISCHE ZEGENWENSCH.

2 Cor. XIII: 13.

De aard en het oogmerk van elken heilwensch, ook in het gemeene leven, brengen mede, dat men met een deelnemend hart aan anderen de gewenschte zegeningen niet alleen genegen zal gunnen, maar ook verlangt, dat God hen in zijne goedertierenheid met dezelve bedeele. Deze zegeningen zijn dan wel reeds *bestaande* weldaden, maar het doel in den wensch is, dat men er het *genot* van erlange.

In den zegenwensch eens Apostels aan eene Christelijke Gemeente, verwachten wij *geestelijke* weldaden. PAULUS dus aan eene reeds *bestaande* Gemeente schrijvende, en op het einde van een brief, in welken hij de primitive waarheden van het Evangelie reeds behandeld heeft, en nu afscheid van haar neemt, wenscht een voortdurend genot toe der Evangelische zegeningen; en wel bijzonder, onder eene allezins gunstrijke behandeling van den Heer JEZUS CHRISTUS, van God, en van den H. Geest. De genade, liefde en gemeenschap zijn ook geene weldaden, die nog moesten verworven, of voor het eerst aan haar geschonken worden; maar zij waren aanwezig, en de Apostel wenscht er hun het aanhoudend genot van toe.

Deze opmerking wijst ons reeds in bijzonderheden aan, wat wij *vooreerst* te verstaan hebben door de *genade* van onzen Heere JEZUS CHRISTUS.

JEZUS

JEZUS CHRISTUS wordt hier met reden *Heer* en *onze* Heer genoemd, om dat Hij van God verhoogd is tot Heer der Gemeente. In die betrekking is Hij hier dan ook de eerstgenoemde, op wien de Gemeente de eerste en naaste betrekking heeft, en Hij staat boven aan; en alzoo in eene omgekeerde orde, als wanneer van het leerstuk wordt gesproken, dewijl het dan is Vader, Zoon en H. Geest.

Houden wij dat zorgvuldig onder het oog, dan is de *genade*, welke hier aan den Heere JEZUS CHRISTUS wordt toegekend, niet de genade van de *vergeving der zonden*, maar naar den aard van eenen zegenwensch, die gunstrijke genegenheid in de besturing en verzorging, met welke en uit welk beginsel Hij, naar *Hoofdst.* VIII: 9. arm is geworden daar Hij rijk was, opdat Hij ons door zijne armoede zoude rijk maken. De genade van de vergeving der zonden behoort toch ook eigenlijk niet aan den Middelaar, maar aan God, dien wij beleedigd hebben. En dat de Apostel zulk eene gunstrijke behandeling van den Heer en het Hoofd der Gemeente bedoelt, en daaronder de *gansche* besturing en alle verzorging betrekt, laat hij duidelijk genoeg blijken, dewijl hij alle andere Brieven met dien enkelen wensch van „ de genade onzes Heeren JEZUS CHRISTUS zij met u allen!" sluit. Kan er inderdaad ook wel iets grooter, heerlijker en wenschelijker voor eene Christelijke Gemeente en voor elken Christen zijn? Het is nu niet enkel de gunst en genegenheid van JEZUS, den wijzen van *Nazareth*, die zich in den korten tijd zijns ondermaanschen levens heeft willen afsloven met leeren en weldoen; en die ons eene leer heeft nagelaten, met dewelke, hoe voortreffelijk en volmaakt dezelve dan ook wezen moge, wij ons echter bloter lijk zouden moeten behelpen, en op geen verder op-

opzigt meer mogen rekenen. Wat hadden wij daarmede aan zijne genegenheid, na zijnen dood! Maar de gunst van Hem, die, van God, *verhoogd* is, tot Vorst en Heer, over de gemeente, welke Hij met zijn bloed gekocht heeft, en van daar het liefderijkst hart toedraagt: deze is voor haar van het hoogste belang. Hij kan ons, van den hemel verzorgen van alle noodige gaven, welke wij, ter onzer zedelijke herstelling, en op het gansche pad onzes levens, tot aan onzen dood toe, behoeven, en ons daar door regt blij en vrolijk, gelukkig en zalig maken. Want, behalve dat Hij de magt heeft, om te *bedeelen* met de groote weldaad van de vergeving der zonden, welke door Hem is te weeg gebragt, schenkt Hij ook licht van boven, in de kennis der waarheid, die voor dwalen behoedt degenen die er zich mede gemeenzaam maken. Ook onder de zedelijke struikelingen, die de vrijmoedigheid voor God zoo telkens verstoren, blijft Hij de voorspraak bij den Vader, en zegent, van daar, met alle geestelijke zegeningen, in de hoedanigheid van Priester op den troon; en alzoo met magt, en de eigene magt des alvermogenden hemelschen Konings!

Wij breiden dit niet verder uit, maar zouden wel willen vragen: of zulk werk vallen kan in een geschapen wezen, hoe hoog men den zoon Gods ook, in zijne eindige natuur, poge te verheffen? Moet Hij er niet de *eigen* zoon van God toe zijn, en met *oneindige* eigenschappen begaafd, die ook wederom in geen *eindig* wezen vallen kunnen? Maar dan zoon van God, die, als mensch, onze broeder is, en oudste broeder in het christendom, de verheerlijkte Middelaar Gods en der menschen! Alzoo klimmen wij op tot de groote genade van onzen Heer JEZUS CHRISTUS! Zouden wij het daarvoor dan zelfs wel kunnen

nen houden, dat de genade van onzen Heer JEZUS CHRISTUS alleen toereikende was, voor alle de *geestelijke* behoeften zoowel, als ter *bescherming* en *beveiliging* der Gemeente: gelijk de Apostel, in de andere brieven, het daarbij ook laat berusten? wij zouden kunnen en mogen vermoeden, dat de behoeften der Corinthische gemeente, als geenszins de beste van dien tijd, de verdere uitbreiding uit het liefdehart van PAULUS hebben uitgelokt. Doch, hoe moeten wij de *liefde Gods* hier dan nemen? God is hier de *Vader*: en men schijnt het wel eens noodig te oordeelen, om er, ter aanduiding daarvan, bij de uitspreking, dien naam van *Vader* (liefde Gods, des Vaders) bij te moeten voegen. Doch van nader bij gezien, schijnt dat niet noodig, maar zelfs verkeerd te zijn. God is, in Christus, onze *Vader*: maar, als die betrekking hier in aanmerking zou komen, zou men het er dan niet voor mogen houden, dat dit reeds in de genade van onzen Heere JEZUS CHRISTUS ligt opgesloten? Wij kunnen dan niet veronderstellen, dat de Apostel dezelfde zaak, enkel onder eene andere bewoording, zal herhaald hebben. Maar zeer naauwkeurig is de uitdrukking, wanneer wij denken aan God, het hooge opperwezen, in al deszelfs volmaaktheden en eigenschappen, en wiens *liefde* alles overklimt. Doch deze is dan ook niet de liefde, die God, uit mededoogen met het deernis waardig lot der menschen, bewoog, naar *Joh.* III: 16, zijnen eeniggeboren Zoon voor hen over te geven: maar, in den zegenwensch, is het liefde van toegenegenheid, gunstrijke behandeling, en almagtige bescherming van de Gemeente zijns Zoons.

Het is wel moeijelijk te onderscheiden, in hoe verre CHRISTUS regeert, en ook God regeert, doch het is hier de plaats niet, dit breeder te ont-

ontwikkelen. Laat het zoo zijn, dat de Heer CHRISTUS, in het *Christendom*, voorziet met alle *geestelijke* gaven, en ter *bescherming* zijner gemeente, alle magt heeft ontvangen in hemel en op aarde, en er dan ook alles dienstbaar aan maakt, en dat God begunstigt in zijn *wereldbestuur*: het is nu, voor de gemeente, een bestuur van den, in CHRISTUS, liefderijken en welwillenden God: en „ zoo God voor ons is, wie zal „ tegen ons zijn!" Wij berekenen het, hoeveel hooger het nu klimt, ja tot het oneindige, door CHRISTUS te deelen in de liefde Gods! Dat wij het genot hebben van al de deugden Gods, welke hij niet enkel voor zich zelven bezit, maar ten onzen beste ook oefent. Hij is de Heer des hemels en der aarde, en tevens onze Wetgever en Rigter. En wij mogen Hem gekrenkt hebben in al den luister zijner heerlijkheid, en vooral van zijne heiligheid, regtvaardigheid en waarheid, door onze overtredingen; wat zegt het niet, desniettegenstaande, in de liefde van het hooge Opperwezen hersteld te zijn, en dat God ons gunstrijk wil behandelen, ja dadelijk genegen is en ons lief heeft! Zijn de gunstbewijzen zijner goede voorzienigheid reeds wonderen van goedertierenheid, en waarin alle menschen zoowel, als zijne bijzondere lievelingen, mogen deelen, doch welke zij ook al aan de verdiensten van CHRISTUS te danken hebben; wat is het niet eene onbegrijpelijke liefde, ook zelfs jegens de opregten, dat zij er nog het bestendig genot van hebben, in weerwil van hun gedurig bederven en overtreden! Maar ook welk eene nederbuiging van Hem, die woont in de hoogte en in het heilige, dat Hij wil wonen bij dien, die eenes nederigen en verbrijselden geestes is, en hem verlevendigen! Welk eene verzorging is er niet van den Algenoegzamen! Welk eene veiligheid, onder het lief

derijk opzigt van den Almagtigen! Welk eene vertrouwelijkheid voor den Algoeden! Welk eene gemeenzaamheid voor den Vader in den hemel! Welk eene vastheid in het vertrouwen voor den Getrouwen, die niet laat varen het werk zijner handen, — die bijstaat in verzoekingen, verlost van den boozen, en van alle kwaad; en — wat al meer! Ziet deze is onze God! Hij zal ons geleiden tot er dood toe, en ook in denzelven met zijn stok en staf vertroosten. Wel Hem dan, die den God Jakobs tot zijne hulp heeft, en wiens verwachting van den Heere zijnen God is; want Hij zal hem verlossen ten dage des kwaads. En is zulk eene liefde alleen dan voor ons niet genoeg? Zij gaat alle verstand te boven, en bewaart harten en zinnen in CHRISTUS JEZUS.

Er zijn in en bij ons zoo vele beletselen, welke de uitoefening dezer liefde stremmen. Doch dan komt eindelijk de H. Geest te hulp, met zijne Gemeenschap. — Volgens de heerschende leer omtrent Vader, Zoon en H. Geest, wordt deze even als Vader en Zoon, als God aangemerkt, en — onderscheiden van Vader en Zoon: en daarvoor levert deze schriftplaats, in mijn oog, een voldingend bewijs. Brengt verder het heerschend begrip mede, dat, naar die voorstelling, de toepassing der goddelijke genade, die door CHRISTUS is verworven, aan den H. Geest is opgedragen: dit zelfde werk ligt hier ook zeer eigenaardig in de gemeenschap des H. Geestes. Deze Gemeenschap wordt hier onderscheiden van den H. Geest; even gelijk de genade, — van CHRISTUS, en de liefde — van God: en alzoo kan men, in eene goede zede, naar de meening der nieuwe uitleggeren, den H. Geest niet nemen in den zin van geestelijke gaven; want die liggen in het denkbeeld van Gemeenschap: en de H. Geest is de hooge Bedeeler van dezelve. Men

vol-

volgen nu de orde in eene goede rede, dan staan CHRISTUS, God en de H. Geest, vooral, wanneer zij, in werkzaamheid, in gelijken rang geplaatst zijn, hier ook in dezelfde hooge *Goddelijke* waardigheid, daar zij met die hooge voorregten bedeelen, en daartoe het Goddelijk vermogen hebben. Terwijl *wij* ook, in onzen zoo diep vervallen zedelijken toestand, even zeer de gemeenschap van den Goddelijken Geest behoeven, als wij van den Zoon Gods alleen onze verlossing verwachten kunnen.

Zien wij dan nu, wat deze gemeenschap is, en voor ons is. — Tegen de letter aan hooren wij het wel eens uitspreken: gemeenschap *met* den H. Geest. Dan zou het toch aanduiden die gemeenschap, welke een Christen, *van zijnen* kant, met den H. Geest houdt, en oefent, zoo als JOHANNES, in zijne Brieven, zeer dikwijls spreekt van gemeenschap met God, met den Zoon, ook met den H. Geest, en van de gemeenschap met elkanderen, en dit meest bijzonder in het Avondmaal, naar 1 *Cor.* X: 16, van waar de uitoefening der plegtigheid met den naam van *communie* wordt bestempeld: zoo als dat ook te stade komt, in het gemeenschappelijk gebed enz. Maar dat kan in eenen zegenwensch niet voegen: in denzelven is het de gemeenschap *van* den H. Geest, en de bedoeling is, dat *die* er mede bedeele, even gelijk CHRISTUS met zijne genade, en God, met liefde zal achtervolgen. „ De Geest, die ons zijn vriendschap toont," wordt er gezongen. Het is vriendelijke behandeling des H. Geestes van de Gemeente, of vriendschappelijke *omgang* met dezelve, als van twee vrienden, die alles, wat zij bezitten, ten beste voor elkander over hebben, en mededeelen.

Wat nu *verder* die gemeenschap der H. Geest voor *ons* is; de genen die meenen het Epitheton

troostrijke gemeenschap in te moeten vullen; drukken wel iets van den grooten inhoud dier gemeenschap uit, maar geenszins alles. Zij strekt zich toch zoo wel tot de *verlichting* als de *vertroosting* uit; en boven dien tot de *heiliging* en zedelijke *verbetering* van den verduisterden, wederhoorigen, schuldigen en onheiligen sterveling. En is daartoe ook wel iets anders in staat, dan de Goddelijke Geest, die met zijn allesbestralend licht en vermeesterende kracht, invloeit in het verstand en hart. Alzoo is die goede geest van God ook gestadig de vergezellende leidsman op den weg des levens. De Christen, die door het geloof in zijne vriendschap deelt, wandelt gemeenzaam met dien goeden geest, die hoogst genegen zich de ware belangen van Gods uitverkorenen ter harte neemt. Hij heeft er zichzelven toe verpand, en er het onderpand ook van gegeven, in de bekwaammaking der Apostelen van CHRISTUS, niet alleen ter prediking, maar ook door ingeving des woords, met hetwelk Hij heerscht en regeert in de Gemeente. Hij is de alvermogende geest, wien niets in zijne werkingen kan tegenstaan of verhinderen; maar dan ook de getrouwe verzorger, die zich nooit onttrekt, maar integendeel gezegd wordt zich te bedroeven, wanneer men Hem belemmert zoo veel te schenken, als Hij gaarne zou willen verleenen, en vooral wanneer Hij van de Gemeente zoude moeten wijken.

De Christen, die des Geestes deelachtig geworden en eens verlicht geweest is, en de hemelsche gave, het goede woord Gods en de krachten der toekomende eeuwe gesmaakt heeft, ondervindt het dan ook tot zijne innige smart, wat het is, ledig van den geest, troosteloos te moeten henengaan; doch aan den anderen kant ook, welk een heil er gelegen is in de gemeenschap des H. Geestes. Wordt het uitgedrukt te *wonen* in het

het hart, als in zijnen tempel, welk eenen vriend heeft de Christen daarmede bij zich wonen, en hoe naauw is hij er door met den Goddelijken Geest vereenigd. Die gemeenschap verlicht zijn verstand en verwarmt zijn hart, die vriendschap geeft raad in moeijelijke omstandigheden, ondersteunt in bezwaren, en troost in droefenissen. Aan die inwoning heeft de Christen het te danken, dat hij blijde en vrolijk mag wandelen en opgewekt verkeeren in den weg van Gods getuigenissen, en wordt hij tot de onderhouding van Gods geboden krachtig opgewekt, terwijl hij er niet minder door wordt verlevendigd, om dien heilige inwoner wederkeerig te vereeren, namelijk met heilige oefeningen, dankzeggingen en gebeden, en zich vooral te wachten voor alle zonde en voor ligtvaardigheid, zelfs integendeel zich toe te leggen op heiligheid van hart en zeden, en daarmede aan den H. Geest zoowel gelijkvormig te worden, als ook eenstemmig te zijn met alle zijne wegen, *leidingen* in wederwaardigheden ook zelfs, en Hem *in alles* gewillig te volgen: ten einde alle mogelijke verwijdering zorgvuldig voor te komen, en in tegendeel zich te verblijden in de vreugde van zijn heil; en er tevens, tot de hoogere gemeenschap met hem en met God en CHRISTUS, in den reinen hemel door te worden voorbereid.

Niet minder, maar onuitsprekelijk en zelfs oneindig meer ligt er in dezen korten zegenwensch opgesloten. Vader, Zoon en H. Geest met alle deze gunsten en gaven bedeelende, mag men zeggen, dat dezelve *alles* in zich bevat, wat een Christen in dit leven ter zijner zedelijke herstelling, licht, troost, heiliging, ja de gansche Gemeente tot hare bescherming en verzorging, in dezen stand des geloofs noodig heeft.

Men vergunne ons alleenlijk nog deze herinnering, dat, wanneer het, volgens den aard van

eenen zegenwensch over de Gemeente, en zelfs naar den inhoud der geestelijke zegeningen, tot den stand des geloofs in *dit* leven behoort, men denzelven ook niet moet uitspreken: *van nu aan tot in de eeuwigheid!* dewijl de Apostel ook beter en naar dat doel alleenlijk schrijft: „zij met u allen."

Begeven wij ons tot het *gebruik* van den zegenwensch, bij de *openbare* godsdienstoefening. Dezelve is al van eene aloude herkomst, dewijl God aan MOZES zijn knecht, den Priesterlijken zegen reeds heeft laten voorschrijven, om denzelven te leggen op de godsdienstige schare, opdat dezelve daarmede alles zou verwachten, wat zij naar het tijdelijke en geestelijke behoeft, en het geen de openbare Godsvereering verschaffen kan (1). Dit voorbeeld — zullen, omdat het in zich zelve ook zoo betamelijk is — de Apostelen dan ook wel hebben nagevolgd, zoo dat het van daar op onzen tijd is overgekomen. Het kan ons tevens aanstonds het *gebruik* leeren, het welk Leeraren en Gemeente beiden, van den zegenwensch te maken hebben.

Wan-

(1) Wij vinden dien bekenden Priesterlijken zegen aangeteekend, *Num* VI: 24. De overeenkomst van onzen Apostolischen zegenwensch met denzelven is, in mijn oog, zeer opmerkelijk, wanneer er van Jehovah, Israëls Beschermgod, zegen en *behoeding* wordt toegewenscht; daarop de *genade* van den Engel des Verbonds, en van *Gods aangezigt*, en eindelijk *vrede*, waartoe het vriendelijk *aanschijn* van den H. Geest zich verheft; vooral wanneer de LXVIIste *Psalm* daarvan eene dichterlijke uitbreiding mag heeten, en den godvruchtigen weerklank uit het vertrouwelijk hart der gezegende schare vermeldt, en het is als of die er op antwoordde: „Ja, God zij ons genadig, en Hij zegene ons! Hij doe zijn aanschijn over ons lichten. enz." Welke diepere wenken omtrent het leerstuk van Vader, Zoon en H. Geest, deze driemalige herhaling aangeven moge, beoordeele elk oplettende naar zijn eigen inzien.

Wanneer wij, naar dit voorbeeld, de zegenspreking als een wezenlijk bestanddeel van de openbare godsdienstoefening zullen hebben aan te merken; hoe moet de Leeraar van het Evangelie dan niet aanstonds doortrokken zijn van het hooge gewigt van den stand, waarin JEZUS hem plaatste, en — volgens de verordening der kerk — ook ter zegening de volmagt gaf! Geenen ongewijden wordt daarom dezelve ook toegelaten. De gewettigde Leeraar spreekt dan ook die zegening niet enkel uit zijn eigen menschelijk hart, hoe liefdedragend hetzelve ook moge wezen, maar hij handelt in dezen uit naam van God, en — als in plaats van God en den Heere JEZUS CHRISTUS; en verkeert daarom dan ook in de vaste overtuiging, dat God dezelve zekerlijk vervullen zal. Hoewel men het daarvoor mag houden, dat van zijne eigene zoogenaamde goede bedoeling wel niets afhangt, evenwel moet de betrekking, welke hij in dezen bekleedt, hem toch met diepen eerbied vervullen, als staande hier in de plaats van God. Ja! het moet zijn hart tot de verhevenste godsvrucht stemmen, terwijl deze zelfde wettiging voor de Gemeente den voldoenden grond legt, om er volledig op te vertrouwen, dat God dit woord zijns knechts bevestigt, gelijk hij den raad zijner boden volbrengt. Met dat al, en om zich geenen leugengeest te betoonen, zal het ook zijn hart met liefde tot en ijver voor de Gemeente moeten ontsteken, om alle hare belangen, uit al zijn vermogen tevens te bevorderen; wat zou anders toch ook de wensch voor dezelve wel beteekenen!

De kerkelijke zegenspreking schijnt dan ook iets anders te wezen, dan de Christelijke *voorbidding*, die enkel door den mond van den Voorganger zou worden uitgesproken. Immers dan zou de Gemeente, gelijk in het kerkgebed moeten me-

te voegen, als welke de zegenspreking in zijn openbaar karakter eerder verzwakt, dan wel versterkt. Wij mogen toch over het geheel wel onder het oog houden, dat het Evangelie, om der waarheid wille zelve, en niet ter liefde van den Leeraar, moet worden aangenomen.

Ondertusschen verneemt de Gemeente uit deze eenvoudige ontwikkeling, hoe belangrijk de welingerigte en welbegrepene zegenspreking moet gerekend worden. Men kan er, in het voorbijgaan, de slechte gewoonte van sommigen uit opmaken, van de kerk, vóór den zegen, te verlaten. Hoe groot zou ook niet de onachtzaamheid zijn, dat men denzelven, in volslagene gedachteloosheid, niet hooger zoude aanmerken, dan een afscheid aan de gemeente, en ten teeken, van te mogen henengaan en het heiligdom te verlaten. Men gaat immers, in de zamenleving zelfs, niet van elkander, zonder eene heilwenschende groete; — en, hoe veel minder dan, zonder zegening des Leeraars, bij de scheiding uit de Godsdienstige zamenkomst! De buiging, welke men gewoon is te maken, voor degenen, die ons het naaste bij zijn, moet dan, in het heiligdom, al meer de bedoeling hebben, om de plegtige zegening jegens elkander te bevestigen, dan dat zij enkel in eene vriendelijke groete zou bestaan. Maar, mij dunkt, dat de Gemeente, met eenparig te gaan opstaan, en zich alzoo als te stellen voor het aangezigt des Heeren, immers nog iets, ja ook zelfs iets hoogelijks, van haren voorganger, verwacht. Doch mogten, met dit opstaan, de harten zich te gelijk ook naar boven verheffen, om van daar de vervulling van den zegen te verwachten! Om denzelven echter, in een welgesteld hart te ontvangen, wordt nog meer vereischt: immers, in de *eerste* plaats reeds, levendig gevoel van *behoefte*; want wij zijn allen arme

zon.

zondaren en zondaressen, die de genade van CHRISTUS, de liefde Gods en de gemeenschap des H Geest, zoo grootelijks noodig hebben! En, indat gevoel nu, door de Evangelieprediking, gebed en gezang, verlevendigd, hoe zal zich alsdan de begeerte van het hart niet uitstrekken, om den zegen, uit den mond en het hart des Leeraars, nog te mogen hooren! Doch hooren, is dan voor het begeerig gemoed ook al niet eens genoeg; maar dit *verlangen*, als een *tweede* vereischte, komt er dan ook al bij: want wat zou God schenken, zonder begeerte? Gebrek aan begeerte, zou in dit geval, even zoo veel zijn, als er het hart voor toe te sluiten; dan toe te sluiten voor het ontvangen van — en het deelen in de genade van CHRISTUS, de liefde Gods, en de gemeenschap des H. Geestes! Alzoo zou de gansche Evangelie prediking denzulken nog onvruchtbaar, en onnut zijn, en — hij zou werkelijk ongezegend henengaan, ja, al dat Evangelisch heil nog voor zich zelven derven. Daarenboven wordt, voor het heilbegeerig hart, als eene *derde* werkzaamheid, het *geloof* aan CHRISTUS gevorderd, tevens met *vertrouwen* op God, en volvaardig *toevertrouwen*, en *aanbevelen* aan de leiding en besturing van den H: Geest. Want daarmede voldoet men aan de geheele hooge genadebestelling van God, en bijzonder aan het oogmerk der zegening, door dezelve ingang te laten vinden in het hart. Het is langs dezen weg, dat men er het dadelijk genot van ontvangt: zoo als het godvruchtig gemoed dan ook blijmoedig voor zich ondervindt. Waartoe *eindelijk* zal het niet wederkeerig ook moeten opwekken? om met het gansche hart aan de dienst van Vader, Zoon en H. Geest zich toe te wijden, in teedere godsvrucht voor den Heere te leven, en nu ook gemeenschappelijk gezegend, als Christenen, in de-

ze

ze naauwe betrekking, met elkander te verkeeren. Wij breiden het niet verder uit, maar betrekken het in het zoo beknopt en godvruchtig gezegde van den gewijden Dichter, 't welk het echter tevens zoo volledig uitdrukt: „ ik zal het „ pad uwer geboden loopen, als gij mijn hart „ verwijd zult hebben."

Die nu alzoo, met gevoel van behoefte, heilbegeerig, geloovig en godvruchtig, den zegen voor zich zelven ontvangt en aanneemt, zal gewisselijk denzelven dan ook, uit het hart bezegelen met Amen: zoo als men daarmede in het uitgestort gebed ook instemt. — Dat woord zegt, naar den Oostvrieschen Catechismus, „ het wor„ de waar; of het geschiede, of — het zal ze„ ker geschieden!" Want dat is het waarachtig vertrouwen op de goddelijke verzekering, met hetwelk men er zich op verlaat, zoo als het, in den toon des toeëigenenden geloofs, in den Heidelbergschen, nog krachtiger wordt uitgedrukt: „ dat onze wensch nog veel zekerder van God „ vervuldt wordt, dan dezelve aan ons, en van „ ons gedaan wordt, en wij ook, in onze har„ ten, gevoelen, dat wij zulks van Hem bege„ ren." Zulk volkomen geloof verleent dan het dadelijk genot van den zegen; en men antwoordt uit het hart, met het Evangelisch gezang, hoewel misschien om het rijm te vinden, in eene andere orde gesteld:

Vader! sla ons steeds, in liefde, gade;
Zoon des Vaders! schenk ons uw' genade;
Uw' Gemeenschap, Geest van God!
Amen! zij ons zalig lot!

Emden. S.

HEERSCHT THANS NOG BIJGELOOF IN ROME?

Deze vraag heb ik dikwijls hooren doen, wanneer, in de Boekzaal of andere schriften, staaltjes van lomp bijgeloof gegeven worden. Dat dit echter waarheid is, zullen de volgende proeven door een ooggetuigen opgeteekend staven. (1).

Op den 28sten Januarij, ziet men nog in de hoofdstad van de roomsche heerschappij, statelijk versierde dieren, ossen en koeijen, paarden, ezels en muilezels naar het plein der oude heerlijke kerk *Maria Maggiore* drijven. Voor de kapel *St. Antonio* geschiedt de inwijding, de Priester in zijn plegtgewaad treedt te voorschijn, de dienende jonge geeft hem de wijwaterskwast, hij besprengt ieder dier met het wijwater, en herhaalt gestadig de woorden: *per intercessionem beati Antonii Abbatis haec animalia liberentur a malis in nomine patris, filii et spiritus sancti, amen!* en ontvangt dan zijn drinkgeld. Zelfs Protestanten, die Italiaansche koetsiers hebben, zien zich verpligt dit goochelspel te veroorloven, anders zet de koetsier, als door zijne schuld de paarden bedorven worden, het nadeel, alleen op rekening van het verzuim der inzegening. Is deze wijding voorbij, dan gaat het des avonds het arme vee erger, dan voorheen; want de koetziers bezuipen zich om het feest behoorlijk te vieren, en slaan dan te onbarmhartiger op de arme beesten. Vermaningen, om de dieren te ontzien, helpen voor het overige weinig in *Italië*, want de Italianen mishandelen hun vee, meer dan andere natiën.

Het

(1) *Evang. Kirchenzeitung* 1829, No. 70 Bladz. 559 en 560.

Het ruwe bijgeloovige goochelspel, dat men te *Napels* ziet, heerscht zeker niet in *Rome*, maar in enkele bijzonderheden gaat het hier niet beter.

Ik wil slechts een trek mededeelen. Op den berg van het kapitool, staat de heerlijke kerk *Aracoeli* op de plaats, waar de tempel van *Jupiter optimus maximus* stond. In de kerk wordt de fraai versierde pop van het kind Jezus gevonden, van deze verhaalt de rondleidende monnik tot op dezen dag: deze pop (*bambino*) is van het hout van den olijfberg gemaakt, zij zou naar *Fuimicino* gezonden worden, maar het schip verging, en nu zwom mijn *bambino* zelve door de Middellandsche zee naar *Fuimicino*. Nadat zij hier in de kerk geplaatst was, heeft zij *stupendissima miracula* verrigt. Eene Principessa vatte dus eene bijzondere genegenheid voor dezelve op. Wat doet zij? om haar in haar huis te houden, liet zij juist zulk een pop maken. De Frate komt om de geleende af te halen, en zij geeft hem de nagemaakte. Maar denkt gij, dat het kind zoo dom was om bij haar te blijven? Neen! Toen wij des nachts sliepen, wordt aan de poort geklopt. Een broeder loopt naar beneden en *ecce il bambino che stai davanti la porta* (ziet daar, de pop staat voor de deur); en — voegde hij er veel beteekenend bij — terwijl hij met den vinger heen en weer voor de neus strijkt, gelijk de Italianen gewoon zijn te doen, als zij ontkennen, *senza dir niente pero* (zonder iets te zeggen). Frate verzoekt haar boven te komen, zij loopt den trap op, en werpt zich plotseling in hare wieg. Nota bene, één der broeders verhaalt uitdrukkelijk, dat hij zelf de gelukkige geweest is, die dit wonder gezien heeft.

Ik kwam eens door eene naauwe straat plotseling op het plein van het kapitool, en vond dit vol vrolijke Romeinen. Ontelbaren beklommen

de

den grooten heerlijken trap, ſommige deden dit knielende. Het was het feest *del ſantiſſimo bambino*. Ik ging ook naar boven. Al het volk drong in de groote kerk naar eene plek, ik volgde den ſtroom, een ſoldaat verleende den toegang tot de naauwere plek, en ziet daar ſtond de *bambino* door talrijke lichten omringd, aan deszelfs beide kanten, twee andere figuren, die het huldigden, en voor hetzelve een groot bord met zilver en kopergeld, dat groot en klein de pop geſchonken had.

Vinden zulke misbruiken elders in de roomſche kerk plaats, dan heet het: het opperhoofd der kerk denkt hierover anders, en echter hier, in de reſidentie, laat dit het opperhoofd geſchieden!

MONNIKENDOM EN ROMANISME IN SPANJE.

Toen ik *Spanje* voor het eerst betrad, zag ik daar de zonderlingſte vertooningen.

Wie waren de meeste lieden te paard, die ik, met eene vrouw achter zich, op de landſtraat ontmoette? — Monniken.

Wie maakte zulk een groot rumoer in de koffijhuizen, drinkend, rookend, ſpelend? — Monniken.

Wie lachten in den ſchouwburg zoo uitgelaten bij klugten en laſteringen, die zelfs het oor van eenen wereldling zouden gekwetst hebben? — Monniken.

In den hoogſten graad verbaasd over deze losbandigheid, ging ik naar mijn verblijf, en nu hoorde ik op de ſtraat de klank eener ſchel. Het was een *Roſario*, dat is; een heilige ging voorbij mijne woning. Terſtond vielen alle aanwezenden op de kniën. Maar naauwelijks had de omgang eene andere ſtraat bereikt, of men ſprak juist niet

niet zeer eerbiedig over den heiligen, niet zoo zeer uit ongeloof, als wel uit jaloezij; want het getal der Spaansche heiligen is zoo groot, dat bijna iedere familie in *Madrid* het geluk heeft zulk eenen heiligen onder zijne voorvaderen te tellen.

Eene spaansche vrouw beschouwt in haar meer dan half heidensch romanisme, de heilige maagd als eene vertrouwde, eene inschikkelijke vriendin, met welke zij over hare ingewikkelde minnarijen kan raadplegen. Zelfs als zij gelooft, dat de madonna vertoornd is, om dat zij in het opvolgen harer driften te ver gegaan is, of met andere woorden, dewijl haar in den biechtstoel verhard geweten eene eenigzins strenge voorwaarde van absolutie vreest, houdt zij zich echter veel minder strafbaar, als zij het gordijn voor het beeld of de houte pop der madonna gehaald heeft, zoo dat deze haar gedrag niet heeft kunnen gadeslaan.

Met het begin der heilige week worden alle minnarijen tot het paaschfeest uitgesteld. De stad is als in rouw gekleed. Het volk kruipt op de kniën door de straten, stoot en slaat zich voor de biechtstoelen. Op alle openbare pleinen en kruisstraten worden altaren gebouwd en op klaren dag kaarsen ontstoken. Rondwandelende predikers verschijnen. Deze zijn dezelfde monniken, die niet lang geleden godslasterlijke spotternijen toejuichten.

Draagbare tooneelen, op welke men de gebeurtenissen van het lijden en sterven van JEZUS met eene ongeloofelijke vermetelheid vertoont, worden tusschen eene dubbele rij van kruisen en bajonetten ten toon gesteld. Men ziet den satan verschijnen, hoe hij den Heiland verzoekt. Hij treedt op in een zwarten rok met zorgvuldig geplooide manchetten, met roode schoenen en roode linten.

In *Spanje* wordt de biecht, in zeker opzigt, als eene staatswet beschouwt. Men zou dus vermoeden, dewijl men zulk een belang in dezelve stelt, al de daarmede in verband staande handelingen, vooral de absolutie, als heilig, als in den hoogsten trap gewigtig te beschouwen. In geenen deele, men behoeft niet te biechten, als men niet wil. Men koopt zijn biechtceel benevens de absolutie, en wint op deze wijze zich zelven en den priester moeite en tijd uit. De biechtcelen zijn in *Spanje* eene wezenlijke waar, een papieren geld, dat eenen wettigen cours heeft. De kapucijn betaalt daarmede de meisjes of zijne schuldeischers, die dezelve dan aan andere personen, in plaats van klinkende munt, volgens den voorheen bepaalden vasten prijs, kunnen overdoen. Dat de kapucijn bij dezen handel wint, is buiten twijfel, maar wat de godsdienst daardoor verliest, kan men ligt begrijpen.

Ik bezocht met eenige zeeofficieren een klooster, waarin het graf van een herder was, die voor eenige eeuwen de eer had, de moeder des Heeren de hand te geven, toen zij onbekend deze kerk, die onder hare bijzondere bescherming stond, bezocht. Sedert is de herder wel gestorven, maar niet zijne hand. Deze leeft nog steeds, en men ziet haar wit, rozenrood, sierlijk en rond door eene opening uit de steenen zerk dringen. Toen echter de officieren dezelve naderden om haar naauwkeuriger te beschouwen, hield hun gids, een jonge leekenbroeder, hen terug en zeide lagchend: voor heeren officieren heeft dit wonder geen kracht, zoo dat hun de hand uit was schijnt te bestaan, maar de geloovige Spanjaards zien haar in hare ware gedaante, en van vleesch.

Het tegenwoordig Spaansche volk bevindt zich, om zoo te spreken, nog in de zestiende eeuw.

Niets is vernederender dan deszelfs luide vreugde bij de stiergevechten, niets onteerender dan de toejuichingen der aanschouwers, die zich aan de doodsangsten en pijnen van het arme beest niet kunnen verzadigen, die als de droppels van het uit de wonden stroomende bloed tellen, en zich alleen slechts beklagen, dat het beest niet nog meer lijdt, niet nog langer met den dood kan worstelen. Dit gedrag van eene in lompen gekleede menigte, die uit het gasthuis of tuchthuis schijnt geloopen te zijn, en aan welke men geen spoor der rijkdommen van *Peru* zien kan te aanschouwen, heeft iets hartverscheurends, en geeft tevens eene ernstige, waarschuwende les.

Zoo ver hebben monnikendom en romanisme het ongelukkige *Spanje* gebragt.

DE KAMELEON.

Het menschelijk verstand heeft van ouds af behagen gehad om aan de dieren, of wegens zekere natuurlijke eigenschappen, of volgens trekken uit hunne levenswijze, menschelijke deugden of ondeugden toe te schrijven, en deze beelden der menschelijke verbeelding zijn meer of minder treffend, deze vergelijkingen meer of minder scherpzinnig uit de diepte van de natuur der dieren gehaald. Het is zeker slechts eene speling des verstands, wanneer van ouds af eene onschuldige hagedis, die het ongeluk had tot eene in een slecht gerucht staande familie, namelijk die der draken, basilisken, salamanders, enz. te behooren, voor het symbool van huichelarij, het zinnebeeld nu eens der vleijers, dan eens der wankelmoedige staatkundigen, te moeten dienen. En waarom? om dat het beeld, plotseling nu een

zoo, dan anders gekleurd, zijn gewaad naar de omstandigheden scheen te verwisselen, gelijk menige menschen en volken.

Reeds bij de oudheid maakte de kameleon de oplettendheid der natuurkundigen gaande, door de verandering zijner kleuren, maar behalve deze zijne in het oog loopende eigenschap, is dit dier tot in de nieuwste tijden, weinig onderzocht geworden. De kameleon leeft op boomen, in de warme landstreken van *Azië*, *Afrika* en *Europa*. Het wordt, 5 of 6 duimen lang, zonder den staart, die zeer veel overeenkomst heeft met die van verscheidene apen, gelijk dit dier in het algemeen in deszelfs bewegingen eene verrassende gelijkheid heeft met verscheidene beesten van het apengeslacht. Het ligchaam is, van de linker naar de regterzijde, zeer plat, zijne pooten zijn naar evenredigheid langer, dan bij alle andere kruipende gedierten, maar evenwel zijne bewegingen des te langzamer. Dewijl het zeer groote longen heeft, zoo is het in staat het adem halen zeer lang uit te stellen, het blaast zich op, en blijft zoo uren lang onbewegelijk, dikwijls in de zonderlingste houding, op een tak zitten. Maar daarom zijn evenwel alle deszelfs organen niet werkeloos, de oogen bewegen zich bestendig zeer ras en naar alle kanten, en, hetgeen bijzonder merkwaardig is, ieder oog heeft zijne eigene, van het ander geheel onafhankelijke beweging; van daar dat dikwijls het eene oog naar boven ziet, terwijl het andere naar beneden of naar achteren gerigt is. Dit scheel zien geeft het dier eene zonderlinge gedaante, maar de natuur heeft hetzelve blijkbaar daardoor, voor de ontbering van andere eigenschappen, schadeloos willen stellen; want deszelfs gezigtskring wordt daardoor veel grooter dan bij andere vermaagschapte beesten, en het vermag daarom zijne

prooi zeer ver en in alle rigtingen te bespieden, hetwelk voor hetzelve, bij deszelfs trage en langzame beweging, ter verkrijging van voedsel zeer nuttig is. Ziet de kameleon een mug, zoo staroogt hij eene poos op dezelve, gaat dan bedachtzaam, langzaam naar dezelve tot op een afstand van eenige duimen, schiet dan snel, naar de wijze der miereneters en spechten, zijn kleverige tong uit, die zoo lang is als zijn gansche ligchaam, en haalt die met de mug dan weder binnen, die dan terstond verslonden wordt.

Over die eigenschap, welke het dier vooral beroemd maakte, namelijk de verwisseling der kleuren, zullen wij thans een waarnemer hooren, die een geruimen tijd twee kameleons bezat.

„ Al naarmate van de in de longen opgeslotene lucht is de diameter der zijden van het dier zeer verschillend, hij verwisselt van een en een half duim tot minder dan een half duim, en er is blijkbaar een inwendige zamenhang tusschen de volume van het dier, en de verwisseling der kleuren. In het algemeen kan men zeggen, dat wanneer het dier donker gekleurd schijnt, hetzelve kleiner, ingevallener is, dan bij ligte kleuring. De gewone kleur bij dag, als zij in de kooi rondgingen en muggen vongen, was een mengsel van verscheidene schakeringen van groen in onregelmatige vlekken, met graauw vermengd; en met stippen, die dra naar geel, dra naar purper zweemden. In dezen staat kon men hen wezenlijk slechts moeijelijk van de bladeren der groene struiken, waarop zij zaten, onderscheiden, en dit is zeker eene inrigting der natuur, waardoor zij de onbehulpzaamheid dezer dieren ondersteunen en hun de jagt op de vliegen gemakkelijker wilde maken. Eens toen zij des nachts sliepen, waren zij geel, daar ik nu gaarne wilde weten of het licht eenigen invloed op deze kleur

kleur had, plaatste ik een brandende kaars op den afstand van drie tot vier duim naast het eene beest, dra vertoonden zich nu op die zijde, die naar het licht gekeerd was, helderbruine vlekken, die eindelijk donkerbruin werden, en bij de wegneming van het licht in denzelfden trap weder verdwenen. Eens ontvlugtte een der kameleons uit het hok, en ik vond het, na lang zoeken, op het gras, zeer in het oogloopend gekleurd, weder, het was in onregelmatige plekken, zwart en wit gevlekt, de zijden van het beest waren daarbij zeer ingevallen. Als men ze toornig maakte door hen aan te tasten, dan werd de groene kleur graauwgeel, met een aantal roode punten, gelijk speldekoppen, en dan zwollen zij sterker dan ooit op. In den dood, die uit gebrek aan muggen ontstond, werden zij purper en geel gekleurd, deze kleuren werden met de toenemende zwakte steeds helderder, en waren in het oogenblik des doods het schitterendste. De kleur der ligchamen, op welke deze dieren zaten, had geen den minsten invloed op hunne verkleuring, maar het beest is zoo doorschijnend, dat ik zeker ben, eens bij helderen zonneschijn de tralien der kooi door hun ligchaam heen gezien te hebben."

Van ouds af heeft men, over de oorzaken van deze zonderlinge verwisseling der kleuren, de verschillendste, gedeeltelijk dwaaste meeningen gekoesterd. De een zocht die slechts in de breking van het licht, een ander meende, dat het dier dikwijls eene soort van voorbijgaande geluw kreeg, velen hielden staande, dat de verschillende kleuren slechts een weerschijn der ligchamen waren, waarop zich de dieren plaatsen. Het wahrschijnlijkste en natuurlijkste is echter, met de meeste natuurkundigen aan te nemen, dat hun, ingevolge de onregelmatige ademhaling in groote tusschenruimten, nu eens donke-

rer, dan eens helderer gekleurd bloed, bij de fijne doorschijnende huid van het dier, de hoofdoorzaak dezer afwisseling is. Maar deze vooronderstelling kan echter al de schakeeringen niet verklaren, en wij gelooven, dat het noodig is, bij de verklaring van dit verschijnsel, den verschillenden trap van spanning in het oog te houden, die de huid door de meer of minder opgezette longen, ondergaat, en waardoor de lichtstralen nu eens zoo, dan weder anders gebroken worden.

De mensch wisselt nu wel bij geluk zijne kleur niet zoo sterk en zoo dikwijls, en zal zijn rug de kleur van den regenboog verkrijgen, dan moet die, gelijk bekend is, door een hard ligchaam, stok of zweep, getroffen worden, de speling der kleur van zijn gezigt blijft binnen de de grenzen van het roode van schaamte en toorn, en het bleeke van schrik en woede, maar in zijne symbolische spraak is hij een ware kameleon, hij wordt van ergernis groen en geel, hij wordt zwart van boosheid en blaauw van woede. Het is ook buitendien bekend, dat gansche natiën van kleur verwisselen, gelijk de kameleon, dat, bij voorbeeld eene natie, die door de lucht der omwenteling opgeblazen, zoo even nog vederbosschen en vlaggen in bonte kleuren liet schitteren, in den nacht die tot bourbonsch wit kan doen verbleken, en deze verandering binnen korten tijd kan herhalen.

JOODSCHE SEKTEN IN RUSLAND.

In onzen tijd hebben zich twee verschillende sekten onder de Joden in *Rusland* gevormd, die zich voornamelijk daarin van elkanderen onderscheiden, dat de oudgeloovigen stil bidden en mompelen, terwijl de Libawiczers hunne aandachts-

oefe-

oefeningen, uitschreeuwen en luid zingen, en daarbij met handen en voeten de maat slaan. Deze laatste ontleenen hunnen naam van het vlek *Libawicz*, in het gouvernement van *Mahilew*, waar een Rabbi hunne godsdienst het eerst invoerde.

Hoezeer de Joden zich aan den letter houden, bewijst ook deze sekte. Zij zeggen namelijk, dat hun bevolen is God met gevoel en aandoening te dienen en aan te bidden, en dat dus het stil bidden met de wet strijdt, en zij derhalve verpligt zijn te schreeuwen om hun gevoel uit te drukken, en daarbij tevens handen en voeten te roeren.

HET GELUK.

Gelukkig zeker is het wichtje,
Dat nog met de onschuld op 't gezigtje,
Zoo zoet in 't schomm'lend wiegje rust,
Terwijl de moeder zacht en teeder,
Zit zingend bij het wiegje neder,
En 't blosje op zijn' wangjes kust.

Nu is 't aan 's moeders hart gelegen,
En huppelt blij en lacht haar tegen,
Dan dartelt het aan 's moeders zij;
Het kindje kent dan nog geen' zorgen,
En denkt niet aan den dag van morgen,
Het is van zielesmart nog vrij.

Maar heeft het nog niet veel geleden,
Het kent ook niet de zaligheden,
Die ons de pligtsbetrachting biedt;
Al kent het nog geen' zielesmarten,
Het kent ook niet die vreugd des harten,
Die zelfs ontspruit uit 't bangst verdriet.

 Men

Men kan dus meer gelukkig achten,
Den man, die zich met al zijn' krachten,
Geheel aan 't heil des menschdoms wijdt;
Die steeds naar meêr volmaking strevend,
Naar JEZUS leer en voorbeeld levend,
Met mond en daân zijn God belijdt.

Want zoo hij als een Christen handelt,
En vrolijk en blijmoedig wandelt
Op 't schoon, maar glibbrig pad der deugd,
Offchoon hij dan met aardsche rampen,
En moeite, en zorgen heeft te kampen,
Niets kan hem stooren in zijn' vreugd.

Hij voelt reeds hoe dat na dit leven,
Als hij naar hooger heil blijft streven,
Hem ook een hooger heil verbeidt;
Hij voelt hoe hij dan zal verkeeren,
Met Engelen, in hooger spheeren,
En zingen daar Gods heerlijkheid.

Maar zeker zal 't gelukkigst wezen
De grijsaard, die nog zonder vreezen,
Gerust en vrolijk grafwaarts gaat;
Die in geloof en hoop en liefde,
Des levens zee blijmoedig kliefde,
En nu verheugd deez' aard verlaat.

Hij heeft den hemel reeds in 't harte,
En stoort zich niet aan aardsche smarte,
Maar zegt zijn vrolijk *amen* luid;
Ja *amen!* Geest en Zoon en Vader,
Uw kind komt tot uw troon thans nader!
Roept hij voor 't laatst nog driewerf uit.

L. RADIJS ELENS,
Theol. Stud. te Groningen.

PRO-

PROGRAMMA N°. 25.

FELIX MERITIS.

DEPARTEMENT TEEKENKUNDE.

Op de 24ste Prijsuitloving, uitgeschreven den 10den Febr. 1829, heeft het Departement ontvangen:

1°. Zeven en twintig, in den winter van 1829 geteekende, Akademiebeelden;

2°. Drie en twintig, in den zomer van 1829 geschilderde Moderne beelden;

3°. Drie gekleurde Teekeningen, voorstellende: *een landschap met boeren landhoeve, gestoffeerd met eenig gedreven wordend rundvee, bij stormachtig weder*;

4°. Zes schilderijen in olieverw, voorstellende: *een huisselijk tafereel, kenschetsende vaderlijken ernst en moederlijke teederheid*; en

5°. Drie en twintig schilderijen in olieverw, voorstellende: *een uitgestrekt landschap, eenigzins uit de hoogte genomen; op den tweeden grond eene rivier, met piquant zonnelicht, eigenaardig gestoffeerd.*

De opening en voorlezing van de slotsom der beoordeelingen over deze ingekomene stukken, had plaats in eene Vergadering van al de Leden der Maatschappij, en der Werkende Leden van het Departement, gehouden op den 17den December 1829, en werd bevonden:

Dat op de geteekende Akademiebeelden geen prijs kon gegeven worden; doch dat het Eermetaal werd toegekend, als:

1°. Aan het geschilderde Moderne Beeld, gemerkt Lr. P, voorstellende eenen *Troebadoer*;

2°. Aan de gekleurde Teekening, met de spreuk: *Felix Meritis*;

3°. Aan het Schilderij in olieverw van het huisselijk tafereel, ter spreuke voerende:

Hier dient geen stuere mont, geen vinnigh tegenspreken,
Light harde kyen sacht, Ghy sult se lichter breken. J. CATS.

en 4°. Aan het Schilderij in olieverw wegens hét Landschap, geteekend met de spreuk: *Niets zonder moeite.*

De naambiljetten der Prijs behaald hebbende stukken vervolgens geopend zijnde, zoo werd bevonden vervaardigers van dezelve te zijn, als: van

1°. Het geschilderde moderne Beeld, Lr. P, de Heer J. H. VAN WEST, Lid van het Departement;

2°. De gekleurde Teekening, de Heer W. J. J. NUIJEN, te *'s Gravenhage*;

3°. Het huisselijk tafereel, Mejufvrouw H. C. HAAGES, te *Amsterdam*; en van

4°. Het Landschap, de Heer B. C. KOEKKOEK, te *Amsterdam*.

De Commissie tot het Programma, had in de nieuwspapieren van den 17den October l. l., en alzoo vóór de uitwijzing der prijzen, den vervaardigers dier stukken, welke zij der tentoonstelling had waardig gekeurd, hiervan berigt gegeven, en hen tot derzelver tentoonstelling uitgenoodigd. Deze stukken, waarvan den makers, bij nadere uitnoodiging van den 7den December l. l. verzocht is geworden hunne namen kenbaar te maken, zijn:

1°. Van de geschilderde Moderne Beelden:

N°. 1, geteekend Lr. G, vier; voorstellende

a.) *eenen Troebadoer*,
b.) *eenen Roover*,
c.) *eenen zittenden Visser*,
d.) *een biddend Meisje*,

vervaardigd door den Heer N. PIENEMAN.

N°. 2, geteekend Lr. P, vier, voorstellende,
a.) *eenen Troebadoer*,
b.) *eenen zittenden Visscher*,
c.) *een Meisje aan de deur*,
d.) *een biddend Meisje*,
vervaardigd door den Heer J. H. VAN WEST; zijnde het eerstgenoemde dezer vier stukken bekroond met den Enkelen Zilveren Eerpenning en Getuigschrift.

2°. Van de gekleurde Teekeningen *een landschap met boeren landhoeve, gestoffeerd met eenig gedreven wordend rundvee, bij stormachtig weder*, voorstellende;
een stuk, met de spreuk: *Felix Meritis*, vervaardigd door den Heer W. J. J. NUIJEN, te *'s Gravenhage*, bekroond met eene Dubbele Zilveren Medaille en Getuigschrift.

3°. Van de schilderijen in olieverw, voorstellende *een huisselijk tafereel, kenschetsende vaderlijken ernst en moederlijke teederheid*;
N°. 1, met de spreuk:
Hier dient geen stuere mont, geen vinnigh tegenspreken,
Lieht harde keyen sacht, Gy sult se lichter breken. J. CATS.
vervaardigd door Mejufvrouw H. C. HAAGES, te *Amsterdam*; bekroond met eenen Gouden Eerpenning en Getuigschrift.
— 2, met de spreuk: *vordering in de kunst, is het doel waarnaar ik streef.*
— 3, met de spreuk: *alles heeft zijn tijd*, hebben de makers dier beide laatstgenoemde stukken niet verkozen hunne namen kenbaar te maken.

En 4, Wegens de schilderijen in olieverw *een uitgestrekt landschap, eenigzins uit de hoogte genomen, op den tweeden grond eene rivier, met piquant zonnelicht, eigenaardig gestoffeerd*, voorstellende; N°. 1,

Effectieve Leden der Maatschappij.

N°. 1, met de spreuk:
Schoon wij 't verheven schoon van vrouw natuur gevoelen,
Wij treffen nooit het wit, waarop wij immer doelen.
vervaardigd door den Heer A. J. EYMER, te *Amsterdam*;

— 2, met de spreuk: *uit liefde voor de kunst*, door den Heer A. SALM, te *Amsterdam*;

— 3, met de spreuk: *Aimez qu'on vous censure*, door den Heer G. LEEMBRUGGEN JZ., te *Amsterdam*;

— 4, met de spreuk: *Oefening baart kundigheden*, door den Heer C. F. ROOS, te *Amsterdam*;

— 5, met de spreuk: *liefde voor de kunst*, door den Heer P. N. SCHOLTEN, te *Amsterdam*.

Leden van het Departement.

— 6, met de spreuk:
Zoo lang de kunst beschermers vindt,
Wordt kunstenaar en kunst bemind.
door den Heer J. W. L. MEIJER, te *Parys*.

— 7, met de spreuk: *kunstijver*, door den Heer W. J. J. NUIJEN, te *'s Gravenhage*;

— 8, met de spreuk: *men doet wat men kan, maar niet wat men wil*, door den Heer M. G. TEN CATE, te *Amsterdam*,

— 9, met de spreuk: *door ijver aangevuurd; mijn gids is de natuur*, door den Heer N. J. ROOSEBOOM, te *Haarlem*;

— 10, met de spreuk: *natuur de ware leermeesteresse*, door den Heer J. F. CHRIST, te *Nijmegen*;

— 11, met de spreuk: *natuur is verheven en eenvoudig*, door den Heer W. DE KLERK, te *Dordrecht*;

— 12, met de spreuk: *eendracht maakt macht*; waarvan de vervaardiger zijnen naam niet heeft gelieven op te geven.

De-

De Prijzen zijn op den 13den Januarij l. l. uitgereikt geworden, op eene plegtige wijze, onder muzijk, en in tegenwoordigheid van een groot aantal hooge gasten en eene aanzienlijke vrouwenschaar, bij welke gelegenheid de Wel Edele Heer Mr. J. VAN 'S GRAVENWEERT, Honorair Lid der Maatschappij, eene redevoering hield, over *de vereeniging der pogingen van het Gouvernement en bijzondere inrigtingen, tot verbreiding van eenen vrijen geest in de beoefening der beeldende kunsten.*

Het Departement, voortgaande in deszelfs pogingen ter bevordering van den bloei der beeldende kunsten, heeft het geraden gevonden, de kunstbeoefenaars te moeten opmerkzaam maken, dat:

1°. Sedert den Jare 1823, de beoordeelingen niet meer in haar geheel worden voorgelezen, maar slechts de slotsom derzelve; en de Commissie, welke die moet opmaken, tot de strengste geheimhouding verpligt is;

2°. Dat ook de Commissie tot het *Programma* aan zich behoudt, om alle de ingekomene stukken, welke zij eene tentoonstelling waardig keurt, dadelijk na de prijsuitwijzing, tot den dag der uitreiking der Eereprijzen, in het Gebouw der Maatschappij ten toon te hangen, ten ware zulks door de vervaardigers niet verlangd worde; in welk geval zij verzocht worden, daarvan aan de Directie bij de inlevering hunner stukken tevens kennis te geven.

Het Departement looft de volgende Eereprijzen uit:

1°. Eenen Gouden Eerepenning, benevens Getuigschrift, voor het best gekeurde, behoorlijk afgewerkte schilderij in olieverw, nagenoeg hoog zes en vijftig, en breed een en

en zeventig duimen, nederlandsche maat, voorstellende:

Eene pleisterplaats, met eene groep van niet minder dan vijf of zes paarden, bij zomerdag, eigenaardig gestoffeerd.

2°. Eenen Gouden Eerepenning, benevens Getuigschrift, voor het best gekeurde, behoorlijk afgewerkte schilderij in olieverw, nagenoeg hoog zes en vijftig, en breed een en zeventig duimen, nederlandsche maat, voorstellende:

Een wintergezigt, met eigenaardige en bevallige stoffage, bij daglicht.

3°. Eenen dubbelen Zilveren Eerepenning (op den stempel als de Gouden), benevens Getuigschrift, voor de best geoordeelde ongekleurde teekening, nagenoeg hoog twee en dertig, en breed zes en veertig duimen, nederlandsche maat, voorstellende:

Eenen hartenkamp, bij zomer- of winterweder.

De mededingers voor de bovenstaande onderwerpen worden verzocht, in het naambiljet tevens te willen stellen, den prijs, waarvoor zij de ingezondene stukken aan het Departement willen afstaan; zullende Directeuren, in geval het Departement verkoos eenig ingezonden stuk tot den opgegeven prijs over te nemen, den bekroonden vervaardiger daarvan dadelijk berigten.

4°. Eenen dubbelen Zilveren Eerepenning (op den stempel als de Gouden), benevens Getuigschrift, voor de best gekeurde, in olieverw geschilderde groep, van twee of drie gewoon modern gekleede beelden, zonder bijwerk, en alzoo geen *tableau de genre* uitmakende, op doek of paneel, nagenoeg hoog vier en veertig, en breed zes en dertig duimen, nederlandsche maat.

5°. Eenen enkelen Zilveren Eerepenning, bene-

nevens Getuigschrift, voor het, in dezen winter, best geteekende Akademiebeeld.

Het Departement noodigt uit, tot het dingen naar de uitgeloofde prijzen van de drie eerste vakken, al deszelfs Leden, alsmede alle overige kunstbeoefenaars in dit Koningrijk; terwijl hetzelve het teekenen der Akademiebeelden alleen open stelt aan de werkende Leden van dit Departement, en het schilderen naar de voormelde groep, ook aan al de Leden der Maatschappij, met bepaling, dat er ten minste zes mededingers moeten zijn.

Het Departement behoudt echter aan zich het regt, om, wanneer al de ingekomene stukken, voor een of meer van de voorgestelde uitlovingen, mogten geoordeeld worden niet genoeg aan de kunstvereischten te voldoen, in dat vak of die vakken geene prijzen te geven; terwijl, bij aldien voor de drie eerste vakken slechts een stuk inkwame, echter, bij genoegzame verdiensten tot den uitgeloofden prijs, beoordeelaars dien zullen kunnen toewijzen.

Men verlangt dat het volgende in acht genomen worde:

1°. De ingezondene stukken zullen moeten geteekend zijn met twee onderscheidene zinspreuken, en verzeld gaan van twee verzegelde briefjes, op een van welke de eene zinspreuk moet staan, en van binnen de naam van den maker van het stuk, en op het andere briefje de tweede zinspreuk, en van binnen een of ander kennelijk teeken. — Stukken, deze vereischten missende, zullen niet in aanmerking kunnen komen; en, bij het openen van het naambriefje, de naam daarin niet wel gesteld bevonden wordende, zal er geen prijs en getuigschrift behoe-

hoeven gegeven, noch het schilderstuk of de teekening ten toon gehangen te worden.

2°. Elk der niet bekroonde stukken zal, benevens het ongeopende briefje, waarin de naam van den maker uitgedrukt is, op vertooning van de zinspreuk staande op het tweede briefje, en opgave van het kennelijk teeken in dat briefje vervat, aan den vertooner terug gegeven worden.

Deze teruggave zal geschieden in het Gebouw der Maatschappij, binnen den tijd van vier weken, te rekenen van den dag af, dat de uitwijzing door de Amsterdamsche Courant bekend gemaakt wordt.

3°. De bekroonde stukken zullen insgelijks het eigendom blijven van derzelver makers, en hun terug gegeven worden, na de uitreiking der toegewezene eerepríjzen en getuigschriften, uitgezonderd de geteekende Akademiebeelden, welke bij de kunstverzameling der Maatschappij bewaard worden.

4°. Aan de vervaardigers der bekroonde stukken, zal in tijds van de uitreiking der eerepríjzen berigt gegeven worden.

5°. De stukken zullen voor of op den laatsten October 1830, moeten ontvangen zijn, aan het Gebouw der Maatschappij FELIX MERITIS, gerigt aan Directeuren van het Departement *Teekenkunde*, vrachtvrij, en de Schilderijen slechts in pakranden gezet.

Op last van het Departement
Amsterdam, van Teekenkunde,
den 10den Maart 1830. Bs. HAGEDOORN,
Directeur-Scriba.

AKADEMIE-NIEUWS.

L E IJ D E N.

Den 24sten Febr. Curatoren van het Stolpiaansch Legaat, aan de Universiteit alhier, hebben, in hunne laatst gehoudene Vergadering, uitspraak gedaan over de bij hen ingekomene Nederduitsche Prijsverhandeling, ter beantwoording van de laatste door hun uitgeschrevene prijsvraag, op den 13den October 1827, namelijk:

An et quatenus in judicanda majori minorive, cum rerum bene gestarum laude, tum malefactorum culpa, nec non in exponendis officiorum caussis, eorumque definiendo modo, diversorum corporis humani temperamentorum quae vocantur, sit habenda ratio.

Dat is:

Of, en in hoe verre, in de beoordeeling van het meerder of minder loffelijke of strafbare onzer daden, en in de verklaring van de beweegredenen der pligten en derzelver wijziging, het verschil der zoogenaamde temperamenten, moet in aanmerking komen.

De bovengemelde Prijsverhandeling had tot zinspreuk:

Het menschdom moge in hoop, het moge in geloof verschillen,
Maar ware menschenmin, moet elk betragten willen.

POPE. *Proeve over den mensch*, vertaald door V. WINTER.

Heeren Curatoren van voorgemeld Legaat, waren eenparig van gevoelen, dat het gezegde ingekomen antwoord, geenszins voldoende was aan het oogmerk en den inhoud van de opgegevene vraag, en derhalve, om die reden, niet konde worden bekroond.

Leijden, den 25sten Febr. 1830 — S. SPEIJERT VAN DER EIJK, *Leg. Stolp. Act.*

UTRECHT.

Den 28sten Februarij overleed, in den ouderdom van omtrent vijf en vijftig jaren, de Wel Edele, hooggeleerde Heer P. F. HEIJLIGERS, Med. Doct. en buitengewoon Hoogleeraar in de Geneeskundige Faculteit aan deze Akademie. Herhaalde aanvallen van beroerte hadden hem, sedert twee jaren, buiten staat gesteld, tot de werkzaamheden, aan welke hij zich, zoo in deze betrekking, als in die van Arts-, Heel- en Vroedmeester, een reeks van jaren, alhier met veel ijver had toegewijd.

SCHOOL-NIEUWS.

ARNHEM.

ARNHEM, den [illegible] Maart [illegible]. Nadat de leerlingen der Latijnsche Scholen, op den [illegible] Februarij ll. voor Heeren Curatoren een examen hadden afgelegd, in alle die vakken van onderwijs, welke de wet voorschrijft, werd heden in de Geertruidskerk, de plegtige bevordering en uitdeeling der prijzen, op de gebruikelijke wijze gevierd.

De Rector dezer scholen, de Heer A. ROMBOUTS, opende deze plegtigheid, met eene *Prolusio*, waarin betoogd werd *de noodzakelijkheid eener vroegtijdige zedelijke vorming van het jeugdige gemoed*. Vervolgens bleek uit het gelezen verslag, dat, bij besluit van H. H. Curatoren, aan twee leerlingen der *eerste* klasse, die, door het behalen van den voorrang, of door bijzondere vlijt, zich hadden onderscheiden, behalve eenen prijs, de eer was toegewezen van het houden eener redevoering, ter hunner oefening. De eerste in rang, A. [illegible]PELO, sprak dienvolgens: *de Linguae Graecae Studio, cum utilissimo, tum ju-*

jucundissimo, doch de andere jongeling A. E. MOLL, werd door ziekte verhinderd, de hem opgelegde eervolle taak te volbrengen.

In de overige klasfen waren mede eerprijzen en getuigschriften van betoonde vlijt, in de beoefening der verschillende wetenschappen, toegelegd aan de meest verdienstelijke leerlingen. Zoo ontving, in de eerste klasse, J. H. DONKER CURTIUS een Getuigschrift voor de Geschiedenis, in de tweede klasse, G. BOMBOUTS, den prijs en een Getuigschrift voor de Meetkunde, en werd met J. F. G. VAN TRICHT naar de eerste klasse bevorderd. In de derde klasse, J. NIERMEIJER een prijs, benevens Getuigschriften voor de Stelkunst, Geschiedenis, oude Aardrijks- en Fabelkunde. Uit de vierde in de derde klasse, ging over F. G. A. VAN BLEECK VAN RIJSWIJK. In de vijfde klasse, bekwam H. NAEF den prijs, benevens Getuigschriften voor de nieuwe Aardrijkskunde en de Geschiedenis, en ging met E. R. J. OTTEN en G. L. BOONZAIER naar de vierde klasse over. In de zesde klasse verkreeg F. W. BENDINGER den prijs, en werd met G. R. A. J. VAN HASSELT en H. LANDMAN naar de vijfde klasse bevorderd. In de tweede orde der zesde klasse, of het *Tirocinium*, werd de vlijt en het goed gedrag van T. STAAL beloond met een' prijs en Getuigschrift voor de Rekenkunde.

Nadat elk dezer met prijzen vereerde leerlingen voor dezelve zijnen dank aan H. H. Curatoren had betuigd, besloot de Rector deze plegtigheid met dankzegging aan de Hoorders, die dezelve met hunne tegenwoordigheid vereerd hadden.

NIJMEGEN.

Den 10den Maart. Heden werd het halfjarige Letterfeest der Latijnsche Schooljeugd, alhier met de gewone plegtigheid gevierd, bij welke gele-

 gen-

genheid de Leerling der eerste klasse. M. H. A. VAN MEURS, met een prijs van naarstigheid begiftigd, declameerde *de amicitia*. In de tweede klasse, ontvingen prijzen van naarstigheid: J. R. VAN REES en CHR. L. KRUSEMAN ARETZ. Van de derde, vierde, vijfde en zesde klassen, werden met prijzen gepromoveerd: H. P. G. M. DE MAN, L. H. W. VERMEER, TH. J. V. H. VAN DER CHEIJN, J. H. SPIESEM, J. TYSSEN, P. H. A. THURLINGS, J. H. A. BUDDING, en met een getuigschrift J. VAN ELSBROEK. Nog werden prijzen van naarstigheid uitgereikt, in de vijfde klasse, aan P. J. SMITS en P. H. A. THURLINGS, die dezen tweeden prijs ontving, wegens zijne vorderingen in de Aardrijksbeschrijving.

Eindelijk werden met getuigschriften wegens betoonde vlijt vereerd, de Leerlingen der vijfde en zesde klassen: J. A. ARNOLD, CHR. H. VAN DER WEDDEN, H. ALBERS, D. A. L. BUCHNER en L. P. L. JUNG.

Al de met prijzen bekroonde Leerlingen, hebben hunne dankzeggingen, deels in Latijnsche, deels in Nederduitsche versmaat, met gepaste vrijmoedigheid, in tegenwoordigheid van een aanzienlijk getal hoorders en hoorderessen, gereciteerd.

'S GRAVENHAGE.

Den 1sten Maart werd alhier de promotie der Latijnsche schooljeugd gevierd. Drie, tot de akademische lessen bevorderde, jongelingen, I. G. VORSTMAN PEEREBOOM, L. S. A. HOLTROP en A. DE PINTO, hielden hunne redevoeringen, *de morte Phocionis*, *de studio poëseos apud Romanos* en *de P. Ovidio Nasone ejusque Judicii de armis Achillis descriptione.* Daarna werden zij met prijzen begiftigd. Die van de twee laatstgenoemde waren, wegens hunne aanhoudende vlijt in het leeren der Geschiedenis, Fabel- en Aardrijkskunde, bui-

buitengewoon versierd. De eerstgenoemde ontving eenen buitengewonen Griekschen prijs. Voor de Wiskunde werden er prijzen gegeven aan: J. G. VORSTMAN PEERBOOM, A. DE PINTO en A. DE WIT.

Voorts werden er prijzen uitgereikt: in de tweede orde der eerste klasse, aan C. H. B. BOOT, die den gewonen Griekschen prijs in deze klasse behaald had. In de derde orde der eerste klasse, aan J. H. HOIJER, die, de school verlatende, ter belooning zijner buitengewone vlijt, gedurende den geheelen tijd, dat hij het onderwijs op de scholen genoot, aan de Wiskunde besteed, daarenboven ook eenen Mathematischen prijs ontving. In de tweede klasse, aan: C. J. VOLCK, W. F. J. VAN DEN BERGH en A. P. W. DRABBE. De Grieksche prijs in deze klasse werd behaald, door C. J. VOLCK. In de derde klasse, aan C G. COBET, die ook den Griekschen in deze klasse verdiend heeft, en aan: C. H. TER WINKEL en W. C. C. EVERTSEN DE JONGE. In de bovenste orde der vierde klasse, aan: A. S. ENTHOVEN en J. C. VAN DE KASTEELE. In de onderste orde der vierde klasse, aan W. A. DE BETERBIJ, die ook een' Griekschen ontving en aan W. H. MULLER. In de vijfde klasse, aan: H. J. DAMMES, D. A. JUNIUS VAN HEMERT, die in deze klasse ook den Griekschen behaalde, en aan D. C. NOORDZIEK. In de bovenste orde der zesde klasse, aan: A. J. MOLENAAR, C. G. EIKENDAL en N. J. VAN HOORN TOT BURGH. In de onderste orde der zesde klasse, prijzen van aanmoediging, aan: G. E. REUTHER, L. LANGEVELD, A. PRINS, J. P. HUIJGENS, F. H. BOLLAERTZ, H. VOLLENHOVEN en W. L. OVERDUIJN.

Getuigschriften ontvingen, voor de Geschiedenis, in de eerste orde der eerste klasse: J. G. VORSTMAN PEERBOOM en A DE WIT. In de tweede orde der eerste klasse: C. H. B. BOOT, P. F.

VAN HOOGSTRATEN en C. F. DONNADIEU. In de derde orde der eerste klasse: J. H. HOYER, L. A. J. GERICKE en A. F. VAN DEN BERGH. In de tweede klasse: C. J. VOLCK, W. F. J. VAN DEN BERGH en A. P. W. DRABBE. In de derde klasse: C. G. COBET, C. H. TER WINKEL, W. C. C. EVERTSEN DE JONGE, H. W. H. KIST en A. H. J. CLANT. In de bovenste orde der vierde klasse: A. S. ENTHOVEN en J. WIGERI FRANÇOIS. In de onderste orde der vierde klasse: W. A. DE BEVEREN, W. H. MULLER, E. S. STEIN en W. NIEUWENHUIZEN.

Voor de Fabelkunde, in de tweede klasse: C. J. VOLCK en W. F. J. VAN DEN BERGH. In de derde klasse: C. G. COBET, W. C. C. EVERTSEN DE JONGE, C. H. TER WINKEL en E. S. STEIN. In de bovenste orde der vierde klasse: J. WIGERI FRANÇOIS en J. C. VAN DE KASTEELE. In de onderste orde der vierde klasse: W. A. DE BEVEREN, J. G. A. DE CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE, J. A. RIJGERBOS OUWENS, G. F. DE CHAUFEPIÉ en E. S. STEIN.

Voor de Aardrijkskunde, in de vijfde klasse: M. J. DARNES, D. A. JUNIUS VAN HEMERT, D. C. NOORDEIJK en A. A. VAN DE KASTEELE. In de bovenste orde der zesde klasse: A. J. MOLENAAR, M. G. VAN DER WOEK en A M. PLUIJGERS. In de onderste orde der zesde klasse: G. E. REUTHER en H. VOLLENHOVEN.

Voor de Wiskunde, in de eerste orde der eerste klasse: L. S. H. HOLTROP. In de tweede orde der eerste klasse: C. H. D. ROOT, P. F. VAN HOOGSTRATEN en H. P. LE CLERCQ. In de derde orde der eerste klasse, L. A. J. GERICKE. In de tweede klasse, C. J. VOLCK. In de derde klasse: C. G. COBET, C. H. TER WINKEL, W. C. C. EVERTSEN DE JONGE, H. W. H. KIST en E. S. STEIN. In de bovenste orde der vierde klasse, A. S. ENTHOVEN. In de onderste orde der vierde klasse: W. A. DE BEVEREN, E. S. STEIN, J. G. A. CHANTEPIE DE LA SAUS-

SAMMAJE, C. F. DE CHAUFEPIÉ, M. J. CAAN en H. C. BOOMAN. In de vijfde klasse: H. J. DAAMEN, A. A. VAN DE KASTEELE en H. D. DE BLAAUW. In de bovenste orde der zesde klasse: A. J. MOLENAAR, A. M. PLUIJGERS, H. C. VAN DER HOEK en J. DE WITTE VAN CITTERS. In de onderste orde der zesde klasse: H. VOLLENHOVEN, L. LANGEVELD, A. PRINS, J. P. HUIJGENS en W. L. OVERDUIJN.

De plegtigheid dezer promotie werd, door een zeer fraai orchest, veraangenaamd en verlevendigd.

LEIJDEN.

LEIJDEN, den 24sten Februarij. De promotie van de leerlingen der Latijnsche Scholen had heden, op de gewone wijze, plaats. Vier verdienstelijke jongelingen werden, met prijzen, tot de Akademie bevorderd. De eerste, V. F. J. BOONACKER, hield eene redevoering, *de Comoedia apud Graecos*; de tweede, J. P. VOSSEN, *de Plinio Majore*; de derde, J. VAN OUTEREN, werd door ziekte belet zijne rededevoering uit te spreken, *de Servio Sulpicio*; de vierde, V. J. BERKHOUT, sprak over den Wijsgeer L. A. SENECA.

De *Gratiarum actiones* werden gereciteerd door de volgende Leerlingen: A. M. BERKHOUT, B. H. BOMMEZIJN, A. M. OLIPHANT, G. A. HIRSCHIG, A. SCHARP, P. H. SURINGAR, D. M. MASSÉ, J. H. VAN STAVEREN, H. J. HAZENBERG, G. S. VAN REESEMA, G. L. MOLTZER, J. L. GESELSCHAP, J. W. TIJDEMAN, H. H. SLUITER, A. H. HARTMAN DRABBE, P. J. SURINGAR, J. J. GROOTHALS, C. J. NIEUWENHUIS, V. G. JUNIUS, J. LANGELAAN, G. STOKHUIZEN, E. M. VAN HILLE, G. MATTHES, P. M. VOSSEN, J. SURINGAR, P. L. FORTMAN, F. C. ANEMAET, J. DE JONG, J. H. WIJNSTROOM, A. A. ANDRESON, R. PEERLKAMP, L. HAZENBERG, J. LE FÈVRE DE MONTIGNIJ, H. B. VAN RHIJN, G. J. C. SMALLENBURG en H. B. NIEUWENHUIS.

In de Wiskunde, werden met prijzen vereerd, op

op de hoogste Klasse: V. F. J. ROOSMACKER, eerste prijs, D. M. MASSÉ, tweede prijs, door het lot tegen de beide broeders BERKHOUT.

Op de tweede Klasse, H. H. SLUITER, eerste prijs, bij loting J. H. VAN STAVEREN, tweede prijs.

Op de onderste Klasse G. MATTHES, eerste prijs, W. STOKHUIJZEN, tweede prijs.

Getuigschriften ontvingen: V. J. BERKHOUT, A. M. BERKHOUT, P. H. SURINGAR, P. A. BROEKHOFF, A. SCHARP, J. GESELSCHAP, GROOTHOLS, H. SÜHRMAN, W. S. VAN REESEMA, H. J. DAZENBERG, J. W. TYDEMAN, DRABBE, P. J. SURINGAR, G. L. MOLTZER, J. SURINGAR, NIEUWENHUIS, J. S. VAN REESEMA, VAN HILLE, ANEMAET, ARENDS.

BRIELLE.

Den 4den Febr. 1830. Heden had alhier het gewone halfjarige Examen der Leerlingen, van de Latijnsche Schole, plaats, en werden ten gevolge van hetzelve, de verdienstelijke Jongelingen: S. VAN DER SWALME, A. M. DE ROUVILLE en J. M. VAN DER BIJLL, van de tweede naar de eerste, en C. C. ROËLL en ARIJ BRABER, van de derde naar de tweede klasse gepromoveerd, allen met getuigschriften; de drie eerstgenoemden wegens hunne vorderingen in het Grieksch, en de anderen wegens die in het Latijn vereerd; terwijl de overigen: C. PLOOSTER, W. VAN DE VELDE en B. J. HUIJSMAN, op de vijfde klasse, om hunne vorderingen in het Latijn, en C. T. VAN DE VELDE, G. CLEMENT en D. R. BISDOM, op de zesde klasse, wegens die in de beginselen derzelve taal, elk insgelijks een getuigschrift ontvingen.

HARLINGEN.

HARLINGEN, den 19den Febr. 1830 heeft alhier het gewoon winter-examen der Latijnsche Schooljeugd plaats gehad. De Heer J. H. A. WEIJTINGH, Conrector en Praeceptor, opende deze plegtigheid met eene zeer schoone voorrede in het

het Latijn, in welke zijn Ed. op eene treffende wijze sprak, over het verlies, hetwelk de school alhier geleden heeft, door het afsterven van den Heer P. GREIJDANUS, Rector der Latijnsche school, die eene reeks van jaren met den grootsten lof dezelve bestuurd, en zoo door zijne kunde, als bijzondere geschiktheid tot het onderwijs, zich zeer verdienstelijk had gemaakt. — Na met veel aandoening zijne gedachtenis gevierd te hebben, ging zijn Ed. over tot het examen, en werden de Leerlingen, zoo in de talen als in de overige wetenschappen, ten aanzien van hunne in dezelve gemaakte vorderingen, naauwkeurig onderzocht, hetgeen tot algemeen genoegen afliep, terwijl hiermede, daar er geene promotie noch prijsuitdeeling plaats hadden, deze plegtigheid eindigde.

S N E E K.

Den 29sten Jan. 1830 Ofschoon niet telken reize van de halfjarige examina aan de Latijnsche School alhier verslag is gedaan, is dit echter geenszins aan eenigen mindere bloei derzelve toe te schrijven. Integendeel heeft men met genoegen de bestendige vorderingen der leerlingen mogen bespeuren, en het onderwijs op dezelve niet alleen op den vorigen voet zien voortgezet, maar zelfs aanmerkelijk uitgebreid. Immers ten gevolge van verschillende mededeelingen, werd door het Edel Achtb. Bestuur dezer Stad, in den voorleden jare, besloten, het afzonderlijk onderwijs in de Wiskundige Wetenschappen op te dragen aan den Heer W. VAN HAARST. De aangename gevolgen van dezen maatregel werden reeds bij het vorig examen bespeurd, toen ook genoemde Onderwijzer, (den 16den Julij) in eene deftige intrerede, de Wiskunst beschouwde, als eene uitgebreide en belangrijke Wetenschap, welker beoefening ten allen tijde door voorname mannen is voorgestaan, en thans vooral behoort te worden aangeprezen.

Bij die zelfde gelegenheid hielden twee uitmuntende Jongelingen, EICO HAAGSMA en ARJEN RUWALDA VAN HOLKEMA, eene redevoering, de eerste *de educationis puerorum praestantia apud Spartanos*, de tweede *de Pelopida et Epaminonda, libertatis Thebanorum vindicibus*, en werden bij hun afscheid van de School, met boekgeschenken begiftigd; welke eer insgelijks aan verscheidene hunner medeleerlingen te beurt viel. Ook nu weder had eene gelijke plegtigheid plaats, daar, na voorafgaand examen, twee voortreffelijke Jongelingen, eene soortgelijke proeve hunner verkregene kunde aflegden. Van dezen handelde A. FRIJDA, *de Leonida Spartano*; en J. H. BEUCKER ANDREAE, *de Oraculis, inpr. Graecorum*. Na den afloop der redevoering, ontvingen zij ieder een Boekgeschenk; gelijk ook in de volgende klassen premien werden uitgereikt, aan W. J. HUBER, H. HAGA, J. H. FRICHENS, A. HAAGSMA en N. H. MEURS, die daarvoor op eene behoorlijke wijze hunnen dank betuigden. Vereerende getuigschriften ontvingen bovendien: J. WASSENAAR, J. O. C. VAN WASEL en A. VAN DER SLUIS. Wij meenen ons met de hoop te mogen streelen, dat de gezamenlijke pogingen van Onderwijzers en Leerlingen, op den duur zullen blijven slagen, om deze inrigting tot eer en voordeel der stad te doen strekken.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

HOEVELAKEN. Zie Dec. 1829.

BRUMMEN. Zie Febr. 1830.

NIJ-

NIJMEGEN.

OOIJ EN PERSINGEN vakant. Zie Dec. 1822.

WIJCHEN EN LEUR vakant. Zie April 1824.

BEEK EN UBBERGEN. Zie Dec. 1829.

HUISSEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

ZUTPHEN.

DOETINCHEM staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

WEHL staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

GENDERINGEN staat vakant te worden. Zie Jan 1830.

TIEL.

SOELEN, den 7den Maart 1830. Heden voormiddag wekte onze Leeraar, Ds. J. GERRITSEN, ons in eene voorafspraak, naar aanleiding van *Spreuk.* X: 7a. op, tot dankbare nagedachtenis van de Wel-Edel geb. Vrouwe MARIA ELISABETH VERSTOLK VAN SOELEN, geboren HOFFMAN, Vrouwe van *Soelen* en *Aldenhaag*, van wier overlijden wij in de afgeloopen week het treurig bericht ontvingen. Wegens hare voortreffelijke hoedanigheden van verstand en hart algemeen onder ons geacht en bemind, was zij, meer dan eene halve eeuw, de weldoenster der armen; eene ijverige voorstandster onzer Godsdienstige belangen en een stichtend voorbeeld dezer gemeente, bij welke haar naam steeds in zegening blijven zal.

HARDERWIJK.

BARNEVELD. Zie Sept. 1829.

GARDEREN vakant. Zie Maart 1830.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Zie Jan. 1830.

VOORBURG staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

ROT-

ROTTERDAM.

Het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam* is, volgens Koninklijk besluit van den 28sten Dec. 1829. No. 162, zamengesteld uit de volgende Leden:

Praeses, vakant.

Assessor, A. DE VRIES, Pred. te *Rotterdam.*

Scriba, D. J. VAN BRANDENBURGH, Pred. te *Delfshaven.*

Secundus, M. A. DE JONG, Pred. te *Rotterdam.*

Gecommitteerden:

P. W. BROUWER, Pred. te *Maassluis.*

C. A. VAN SCHAGEN, Pred. te *Kapelle.*

H. OORT, Pred. te *Rotterdam.*

H. FANGMAN, Pred. te *Schiedam.*

J. MOLL HZ., Ouderling te *Rotterdam.*

Secundi:

H. G. J. VAN DOESBURG, Pred. te *Schiedam.*

S. PRINS, Pred. te *Bleiswijk.*

J. P. SPRENGER VAN EIJK, Pred. te *Rotterdam.*

L. DIBBITS, Pred. te *Schiedam.*

... DE WILLIGEN, Ouderling te *Vlaardingen.*

ROTTERDAM. Ten gevolge van het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer TH. HOOG, werd op den 11den Jan. door den grooten Kerkeraad, dit twaalftal gekozen:

DD. HOOG, te *Barneveld.* VAN DOESBURGH, te *Schiedam.* MOLL, te *Deventer.* VAN DER LEEUW, te *Dordrecht.* DIBBITS, te *Schiedam.* VAN DER BOON MESCH, Th. Dr. te *Leeuwarden.* FANGMAN, te *Schiedam.* TOL, Th. Dr. te *Kampen.* CATS, te *Leyden.* VAN LIMBURG BROUWER, te *Hoorn.* VAN GOGH, te *Breda,* en JORISSEN, te *Zwolle.*

Op het zestal werden geplaatst:

DD. TOL, VAN DER BOON MESCH, CATS, VAN DOESBURGH, FANGMAN en DIBBITS.

Op het drietal:

DD. CATS, VAN DER BOON MESCH en TOL.

en

en den 22sten Jan. werd hieruit beroepen; Dr. A. L. VAN DER BOON MESCH, die echter voor deze beroeping bedankt heeft.

ROTTERDAM. Dr. A. L. VAN DER BOON MESCH, voor de beroeping herwaarts bedankt hebbende, werd op den 8sten Febr. door den grooten Kerkeraad, weder het volgende twaalftal gemaakt:

DD. W. VAN DER LEEUW, te *Dordrecht*. H. J. TOL, Th. Dr. te *Kampen*. H. G. J. VAN DOESBURGH, te *Schiedam*. L. DIBBITS, te *Schiedam*. H. FANGMAN, te *Schiedam*. H. CATS, te *Leiden*. G. A. LIMBURG BROUWER, te *Hoorn*. V. VAN GOGH, te *Breda*. J. OVERMAN, te *Schiedam*. N. BERKHOUT, te *Leyden*. A. VERWEIJ BZ, te *Leyden*. en A. L. VAN DER BOON MESCH, Th. Dr. te *Leeuwarden*.

Den 10den Febr. werden op het zestal geplaatst:

DD. VAN DOESBURG, VAN DER BOON MESCH, FANGMAN, VERWEIJ, VAN DER LEEUW en DIBBITS.

Den 15den Febr. op het drietal:

DD. VAN DOESBURGH, VERWEIJ en DIBBITS.

en den 17den Febr. werd daaruit beroepen, Ds. H. G. J. VAN DOESBURGH, die, na beraad, deze beroeping heeft aangenomen.

DELFSHAVEN. Zie Dec. 1829.

RHOON EN PENDRECHT staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

LEIJDEN.

HAZERSWOUDE staat vakant te worden. Zie November 1829.

BENTHUIZEN staat vakant te worden. Zie December 1829.

HILLEGOM. Zie Jan. 1830.

DORDRECHT.

ANTONIEPOLDER. Zie Nov. 1829.

DORDRECHT vakant. Zie Nov. 1829.

ARKEL. Zie Nov. 1829.

KLAASWAAL. Zie Dec. 1829.

WEST-

WESTMAAS staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

GROOTE LINDT EN HEER OUDELANDS AMBACHT staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

HENDRIK IDO AMBACHT. Zie Jan. 1830.

OUD BEIJERLAND. Zie Febr. 1830.

G O U D A.

GOUDA, den 1sten Maart. Onze beroepen Leeraar G. VAN WARMELO, heeft diligent verklaring bekomen van den Minister van Staat, belast met de zaken voor de Hervormde Kerk enz., om zijne bevestiging en intrede alhier tot het begin van Mei uit te stellen.

De Correspondent der Boekzaal voldoet gaarne aan een bij hem ingekomen verzoek, om als nog het volgende te zenden, hetwelk vroeger verzuimd was ter plaatsing in de Boekzaal op te geven:

GOUDA. Op den 29sten November ll., vierde de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. VAN MEERTEN, oudste Leeraar der Gemeente, gedachtenis zijner veertigjarige Evangelie Bediening, naar aanleiding van *Joh.* XVII: 4*b*. „*Ik heb voleindigd het werk,* „*dat gij mij gegeven hebt te doen.*" Het was juist op dezen dag veertig jaren geleden, dat hij te *Waddinxveen* bevestigd werd, en zijne dienst aanvaardde; terwijl hij nu op denzelven zijne laatste leerrede onder ons hield, vóór het ingaan van het hem door Z. M. gunstiglijk verleend emeritaat, met den 1sten Januarij dezes jaars. Hij erkende dankbaar het velerlei goede hem door God en den Heer gedurende alle die jaren bewezen; alsmede de hem betoonde achting en liefde der Gemeente, in welke hij diende, zoo wel als de welwillendheid en hulp zijner Ambtgenooten en Ringbroeders, gedurende het laatst verloopen jaar, uithoofde zijner ligchaamsongesteldheid, voor hem behoefte. De Gemeente dankte met hem, en

ver-

verheugde zien, zoo vele jaren van zijne ijvervolle waarneming der Evangelie-Bediening genot te hebben geniet. Eene Commissie uit den Kerkeraad wenschte hem, in naam der geheele Gemeente, geluk met zijn volbragten Evangelie-arbeid, en bad hem een langdurig en genoegelijk genot van de hem verleende rust toe.

LEKSMOND staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

BRIELLE.

NIEUWE TONGE. Van hier is verzuimd te melden, dat Ds. J. HOOGKAAS, van *Westmaas*, de beroeping naar onze Gemeente heeft aangenomen.

STELLENDAM. Op vertoonde acte van collatie, van den Wel Ed. geb. Heer Mr. J. J. CAU, Ambachtsheer dezer plaats, is alhier den 19den Jan. l. l. beroepen Ds. J. SCHIPPER, Kandidaat tot de H. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, die deze beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

MIDDELHARNIS. Zie Oct. 1829.

KORENDIJK. Zie Dec. 1829.

GEERVLIET vakant. Zie Jan. 1830.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

HILVERSUM. Aan onzen beroepen Pred. R. HELLENDOORN, is vrijheid verleend, om zijne overkomst tot in April uit te stellen.

ANKEVEEN. De Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring aan de beroeping van den Kandidaat C. M. PLUYTE, tot Predikant alhier, verleend zijnde, zal zijn Eerw. eerlang hier bevestigd worden, en zijne dienst aanvaarden.

HILVERSUM. Zie Febr. 1830.

ANKEVEEN. Zie Febr. 1830.

HAAR.

HAARLEM.

JISP, den 10den Febr. Weinig meer dan drie maanden, verkondigde ons de Eerw. M. BOOLEN, het Evangelie. Na door een keel ongemak aangetast te zijn geworden, waardoor hem het openlijk spreken eerst moeijelijk viel, en vervolgens onmogelijk werd, begaf hij zich naar het ouderlijk huis, te *Amsterdam*, en ontsliep daar allspoedig, in den jeugdigen leeftijd van nog geen 30 jaren, tot groote droefheid zijner waarde ouderen, wier eenigst kind hij was, van zijne betrekkingen en vrienden, en bijzonder ook van de Gemeente, die hem hoog achtte.

Den volgenden Zondag (14den Febr.) bepaalde onze Consulent, Ds. J. MIKKEL, Pred. te *Wormer*, de Gemeente bij dit aandoenlijk sterfgeval, op eene Christelijke wijze, predikende over *Joan.* V: 35. *Hij was eene brandende en lichtende kaars, en gij hebt u voor eenen korten tijd in zijn licht willen verheugen.*

Zijne nagedachtenis blijve bij ons in zegening, het hart der ouderen worde opgebeurd, en een waardig opvolger moge spoedig de nu veroorzaakte breuke heelen!

BEVERWIJK staat vakant te worden. Zie Oct. 1829.

UITGEEST. Zie Febr. 1830.

ALKMAAR.

WAAL EN KOOG OP TEXEL vakant. Zie Oct. 1829.

HEILO. Zie Nov. 1829.

ALKMAAR. Zie Nov. 1829.

HOORN.

SCHARWOUDE vakant. Zie Oct. 1825.

EDAM.

BUIKSLOOT. Zie Febr. 1830.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

KLEVERSKERKE vakant. Zie Nov. 1829.

MIDDELBURG vakant. Zie Dec. 1829.

MELISKERKE Zie Dec. 1829.

ONZE LIEVE VROUWE POLDER. Zie Dec. 1829.

DOMBURG. Zie Jan. 1830.

MIDDELBURG. Zie Febr. 1830.

ZIERIKZEE.

SEROOSKERKE. De Heer C. SMELTZER, Cz. Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, voor het beroep naar deze Gemeente bedankt hebbende, is op den 30sten Jan. l. l. door den Kerkeraad van gemelde Gemeente, het volgend drietal geformeerd:

DD. J. M. HENRIJ, Predd. te *Zuidzande*. G. L. VAN DER KUIJP, te *Antoniepolder*. en J. P. VAN HALL, Kand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, de laatste is beroepen, en heeft dat beroep, na beraad, onder inwachting van de noodige approbatiën, aangenomen.

ZIERIKZEE. Zie Oct. 1829.

HAAMSTEDE. Zie Nov. 1829.

NOORDGOUWE staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

GOES.

WAARDEN, den 10den Jan. 1830. Onze beroepen Leeraar, Ds. H. D. BASTIAANSE, is heden alhier in de heilige dienst bevestigd, door onzen Consulent, Ds. A. MENSMA VAN WILLES, Pred. te *Kapelle*, met eene Leerrede over *Philipp.* II: 5. *Jezus in zijn leer en wandel, het allernavolgingstwaardigst voorbeeld voor Leeraar en Gemeente.* De handoplegging geschiedde, behalve door den bevestiger, door Ds. C. VAN DEN BRINK, Pred. te *Krabbendijke*; 's namiddags deed onze Leeraar zijne intrede, met *Rom.* I: 16. *Ik schaam*

mij het Evangelie van Christus niet, want het is een kracht Gods tot zaligheid.

'S HEERENHOEK. Zie Oct. 1829.

BATH, c. a. Zie Dec. 1829.

SCHORE EN VLAKE. Zie Dec. 1829.

CATS. Zie Febr. 1830.

IJZENDIJKE.

SCHOONDIJKE, den 7den Maart. 1830. Deze Gemeente deelde thans met haren Leeraar, den Wel Eerw. Heer C. SCHIETEKATTE, in het genoegen en de vreugde, dat zijn Wel Eerw. van de bijna 38 jaren, die hij in de dienst van zijnen Heer het Evangelie der zaligheid verkondigd heeft, 25 van dezelve in deze Gemeente heeft doorgebragt. De toepasselijke leerrede over 1 *Thess.* II: 10—12, door zijn Wel Eerw. gehouden, wekte ons daartoe op, en zijn Wel Eerw. ontving, van den aanzienelijksten tot den geringsten onzer, alsmede van zijne Leerlingen, de ondubbelzinnigste bewijzen, dat het ons waarlijk tot blijdschap verstrekte, dat wij zoo lang het genot van zijne, voor ons zoo aangename Evangeliedienst mogten genieten; terwijl wij hartelijk wenschen, dat het overige van *dezelve*, waartoe zijn Wel Eerw. zich, als op nieuw, met nieuwen moed verbonden heeft, voor ons allen, tot nut en zegen zal mogen verstrekken.

St. KRUIS, den 15den Febr. Na het bedanken van den Heer H. VAN DER VIJGH, voor de alhier op zijn Eerw. uitgebragte beroeping, vergaderde de Kerkeraad heden, tot het doen eener vernieuwde poging, en onder het bestuur van deszelfs Consulent, de vorige zes- en drietallen aangevuld hebbende, met den Heer W. VAN RIET, S. S. Min. Cand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, werd daaruit genoemde Kandidaat beroepen, van welken wij thans tevens mogen berigten, dat zijn Eerw. zich deze keuze heeft laten welgevallen.

UT-

UTRECHT.

UTRECHT.

VINKEVEEN, den 28sten Febr. Onze Leeraar, Ds. A. ZELDERS, die ons den 14den Febr. l. l. bekend maakte, eene beroeping te hebben ontvangen naar de Gemeente van *Uitgeest*, onder de Classis van *Haarlem*, betigtte ons heden, in de voormiddags Godsdienst-oefening, zich verpligt te hebben gevonden die beroeping aan te nemen.

ZEGVELD. Zie Sept. 1829.

WILNIS c. a. Zie Dec. 1829.

TER AA vakant. Zie Jan. 1830.

AMERSFOORT.

DE BILT. Zie Oct. 1829.

EEMNES BINNENDIJKS staat vakant te worden. Zie Dec. 1829. en Jan. 1830.

AMERSFOORT. Zie Jan. 1830.

WOUDENBERG. Zie Febr. 1830.

ZOLST staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

TIENHOVEN, OUD MAARSEVEEN EN BREUKELEVEEN. Zie Febr. 1830.

WIJK.

RHENEN vakant. Zie Sept. 1829.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN. Ds. A. L. VAN DER BOON MESCH, Theol. Doct. en Pred. alhier, tot Pred. te *Rotterdam* beroepen, heeft ook voor deze beroeping bedankt.

RIJPERKERK EN HARDEGARIJP. Den 4den Febr. 1830, is hier door Hervormde Floreenpligtigen, onder bestuur der twee Consulenten

Ds. F. HELLENDOORN CRAMER, Pred. te *Zuidwoude* en *Tietjerk*, en Ds. H. U. THODEN VAN VELZEN, Pred. te *Oudkerk* en *Roodkerk*, tot Pred. van deze Gemeente, bij stemming, verkoren, en ingevolge hiervan, door den Kerkeraad beroepen Ds. LUCAS DONKE WESTERLOO, Pred. te *Augustinusga* en *Suirhuizum*, die, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

OOSTERMEER EN EESTRUM. Ook hier is reeds in de maand Januarij eene verkiezing en beroeping van eenen Predikant geschied, maar de Correspondent weet nog niet, wie daar beroepen is, noch met welk een uitslag, dewijl daaromtrent nog geen berigt bij hem van den Consulent is ingekomen.

IDAARD, ÆGUM EN FRIENS vakant. Zie Oct. 1829.

HARLINGEN.

BOLSWARD, den 21sten Jan. 1830. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer G. WALLER, eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente van *Middelburg*, berigtte ons heden, dat zijn Eerw. dezelve had aangenomen.

TJUMMARUM, den 18den Febr 1830. Nadat alhier, onder het bestuur der Heeren Consulenten P. CONRADI FLORISON en G. OUTHUIS, Predd. te *Oosterbierum* en te *Minnertsga*, op den 29sten Januarij l. l., tot Leeraar van deze Gemeente beroepen was geworden, de Wel Eerw. Heer J. RENEMAN, Pred. te *Nieuw Brongerga* of de *Knijpe*, onder de Classis van het *Heerenveen*, ontvingen wij heden het berigt, dat zijn Eerw. zich verpligt had gevonden, voor deze beroeping te bedanken.

FRANEKER. Zie Dec. 1829.

LOLLUM vakant Zie Jan. 1830.

SNEEK.

BRITSWERD, den 28sten Febr. 1830. Heden

den mogt het ons gebeuren, om met onzen hoogbejaarden en geliefden Leeraar, E. H. TENCKINCK God te danken, die hem verwaardigd had, het Evangelie der heerlijkheid van CHRISTUS, gedurende eene reeks van zestig jaren, eerst te *Schingen*, daarop te *Stavoren*, vervolgens in *Anna Parochie*, en de jongstverlopene vijfendertig jaren onder ons, te prediken.

Hij sprak bij deze voor hem zoo aandoenlijke gelegenheid, over *Ephes.* III: 8 en 20 en 21. hield onze aandacht stil bij den onnaspeurlijken rijkdom van CHRISTUS, wijzende tevens de dure verpligting aan van elken dienstknecht des Heeren, vooral van hem zelven, wien de Allerhoogste, tot in eenen hoogen ouderdom, vergund had het Evangelium, dat uit God is, te verkondigen, om God voor die onwaardeerbare genade ootmoedig en dankbaar te loven, en vooral de kracht dier Goddelijke werking, waardoor de arbeid van hen, die CHRISTUS prediken, nimmer vruchteloos bevonden wordt, met blijdschap op te merken.

Ontmoedigt ondertusschen den Leeraar, inzonderheid bij het naderen van zijnen uitgang, zoo ligt de sombere gedachte van zoo veel onafgedaan werk, zoo veel dat de volmaking der heiligen nog te bidden overlaat, en daarbij de vermetelheid van het waanwijs ongeloof, de dreigende houding, welke het bijgeloof durft aannemen; daartegen ontleende hij, uit de woorden van den Apostel, het bemoedigende, dat er is in het geloof van de alvermogende liefde van God, die meer dan overvloedig doen kan boven alles wat wij bidden, of denken, en vooral in de zoo onwankelbare hoop en het verblijdend vooruitzigt, dat ook, na ons verscheiden, van geslacht tot geslacht, ja! tot in eeuwigheid, door de gemeente Gods, welke hij verkregen heeft door zijn bloed, Gode zal worden toegebragt heerlijkheid en dank-

zegging van wegen zijne onbegrondelijke liefde, tot het aanvangen van welk heilwerk, gedurende den tijd zijner inwoning van onzen Heere, hij ons en zich zelven opwekte.

Deze stille aandacht van eene talrijke schare van toegenegene toehoorders, (waaronder tien Heeren Predikanten, die deze plegtigheid met hunne tegenwoordigheid kwamen vereeren) verhoogde de blijdschap van den feestvierenden grijsaard.

De Alleen goede stelle zijnen arbeid verder onder ons ten zegen, moge hij ons nog langer den onnaspeurlijken rijkdom van Christus met lust en kracht verkondigen!

BALK vakant. Zie Sept. 1829.

MOLKWERUM vakant. Zie Nov. 1829.

DOKKUM.

AUGUSTINUSGA en SURHUIZUM, den 1sten Febr. 1830. Onze Leeraar Ds. L. D. [illegible] ons den 7den dezer kennis gegeven hebbende, van eene ontvangene beroeping naar de gemeente van *Rijperkerk* en *Hardegarijp*, onder de Classis van *Leeuwarden*, maakte ons heden bekend, dat hij voor dezelve had bedankt, en verbond zich op nieuw aan ons, met eene leerrede over 1 *Cor.* XIII: 13.

NES OP HET AMELAND. Ds. H. WIËRSMA heeft het beroep, op hem uitgebragt, aangenomen, en wordt met verlangen te gemoet gezien.

BURUM en MUNNIKEZIJL staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

VEENWOUDE staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

BLIJA en HOOGEBEINTUM. Zie Febr. 1830.

HEERENVEEN.

NIEUWBRONGERGA OF DE KNIJPE, den 1sten Febr. 1830. Voor drie weken gaf onze Leeraar, Ds. J. HENNEMAN, ons in de namiddag-

gods-

godsdienstoefening te kennen, des morgens te hebben ontvangen eene beroeping van de gemeente te *Tjummarum*, onder de Classis van *Harlingen*; heden vernamen wij, dat zijn Eerw. zich verpligt had gevonden voor dezelve te bedanken, zoo dat hij zich op nieuw aan ons heeft verbonden.

STEGGERDEN c. a., den 8sten Maart 1830. Gisteren namiddag heeft ouze Leeraar, Ds. J. HAEBEN, vertrekkende naar de gemeente te *Haskerhorne* c. a., van ons afscheid genomen, met eene leerrede over *Joh.* XIV: 27a. *Vrede late ik u.* Dus is:

STEGGERDEN c. a. vakant.

LIPPENHUIZEN, c. a., vakant. Zie Mei 1829.

BEESTERZWAAG, c. a., staat vakant te worden. Zie Aug. 1829.

OUDE EN NIJEHORNE, c. a. vakant. Zie Oct. 1829, bladz. 552.

OUDE LEMMER, c. a. Zie Oct. 1829.

HASKERHORNE, c. a. Zie November 1829.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

HOLTEN, den 9den Januarij 1830. Heden overleed alhier, in den loop des beteeen levens, den ouderdom van ruim 55 jaren bereikt hebbende, de Wel Eerw. Heer GERLACH VAN GENDT, geboren te *Maastricht*, den 20sten December 1774, en den 16den November 1798 tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen; hebbende dus ruim dertig jaren het Evangelie onder ons verkondigd.

DEVENTER, den 11den Maart 1830. Heden werd de Hervormde Gemeente alhier in diepen rouw gebragt, door het onverwachte sterven van

den Hoog Eerw. Hooggeleerden Heer C. FRANSEN VAN ECK, Hoogleeraar aan het Athenaeum en rustend Leeraar bij dezelve Gemeente, federt het begin van het jaar 1828. De verdiensten van den waardigen man zijn te groot, om het bij deze eenvoudige aankondiging te laten berusten: men hoopt dus eerlang een breedvoerig verslag van zijn leven en werken te kunnen geven. Hij had bijna 66 jaren bereikt.

Daar de Wel Eerw. Heer J. MOLL JZ. de beroeping naar *'s Gravenhage* aangenomen heeft, zal deze Gemeente eerlang weder vakant worden.

WIERDEN vakant. Zie Mei 1825.

HENGELO vakant. Zie Mei 1828.

K A M P E N.

KAMPEN vakant. Zie Nov. 1829.

G R O N I N G E N.

G R O N I N G E N.

NOORDLAREN. De beroeping van den Heer A. TEBBENS VAN DER TUUK, Pred. te *Burum* en *Munnikenzijl*, tot Predikant alhier, is door zijn Wel Eerw. aangenomen, reeds Kerkelijk goedgekeurd, en ter Koninklijke goedkeuring opgezonden.

MARUM en NOORDWIJK vakant. Zie Dec. 1829.

LUTKEGAST staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

W I N S C H O T E N.

VRIESCHELOO. Zie Febr. 1830.

VLAGTWEDDE staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

WINSCHOTEN vakant. Zie Febr. 1830.

M I D D E L S T U M.

TINALLINGEN. Zie Jan. 1830.

WET-

WETSING en SAUWERD. Zie Febr. 1830.

ADORP. Zie Febr. 1830.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

VUCHT EN CROMVOIRT, den 7den Maart 1830. Op heden heeft onze Leeraar, Ds. W. F. C. VAN LAAR, beroepen naar de gemeente van *Antwerpen*, van onze gemeente afscheid genomen, met eene Leerrede over *Hand.* XX: 36. *En als hij dit gezegd had, heeft hij nederknielende met hun allen gebeden.*

BOXMEER vakant. Zie Sept. 1829.

ENGELEN. Zie October 1829.

BREDA.

GEERTRUIDENBERG vakant. Zie Mei 1829.

OUD EN NIEUW GASTEL. Zie Nov. 1829.

STAND DAAR BUITEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

EINDHOVEN.

EINDHOVEN, den 21sten Februarij 1830. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. DE GIDS, ons bekend, het overlijden van onzen voormaligen Vriend en Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. WALKART, te *Dordrecht*, de plaats zijner ruste, in den gezegenden ouderdom van ruim 82 jaren. Zijn Wel Eerw. was de zoon van den Wel Eerw. Heer ABRAHAM WALKART, in leven Predikant te *Helmond*, en van Mejufvrouw JOHANNA MARIA CARP, dochter van den Wel Eerw. Heer A. CARP, in leven Predikant te *Rosmalen*. Van den jare 1771—1775 verkondigde zijn Wel Eerw. het Evangelie der zaligheid te *Aalburg* en *Heesbeen*, kwam in 1775 tot ons, en stichtte

deze Gemeente, door leer en wandel, tot den jare 1816, wanneer zijn Wel Eerw. eene welverdiende en eervolle rust verkreeg van zijne getrouwe en ijverigen Evangeliedienst. Velen onzer, die den kundigen en braven man gekend hebben, herinneren zich nog, met dankbare vreugde, aan zijn aangenaam en nuttig verkeer, en aan zijne verkondiging, met gemoedelijke getrouwheid en standvastigen ijver, van de leere der waarheid, die naar de Godzaligheid is. Zijn Wel Eerw. was een voortreffelijk mensch, deelnemende vriend en verstandige raadgever; en, als Christen, beleefde hij, in zijnen handel en wandel, de leer, welke hij aan anderen predikte. Zijne nagedachtenis zal alzoo bij velen onzer, en bij allen, die hem als zoodanig gekend hebben, in zegening zijn en blijven. Hij rust, en niets wenschen wij vuriger, dan dat wij eenmaal ook zoo zacht, en met zulk een zegenend aandenken, mogen rusten, gelijk hij nu rust van al zijnen getrouwen arbeid; hiertoe strekken dan ook de nuttige lessen, door onzen Leeraar, uit dit sterfgeval, voor de Gemeente, afgeleid!

DRENTHE.

ASSEN.

RODEN, den 14den Maart. Na dat de beroeping, alhier uitgebragt op den Kandidaat J. H. REDDINGIUS, Gz. de vereischte goedkeuringen ontvangen had, heeft hij reeds op heden zijne dienst alhier aanvaard.

De bevestigingsrede geschiedde door zijnen Vader, Ds. G. BENTHEM REDDINGIUS, Th. Dr. Predikant te *Assen*, naar aanleiding van *Joann.* XV: 5. *Zonder mij kunt gij niets doen.* De oplegging der handen door denzelfden en Ds. J. H. HEERSPINK, Predikant te *Veenhuizen*, tweeden Consulent dezer Gemeente, die den bevestigden pleg-

[illegible] inzegende. Waarop de bevestigde des namiddags zijne dienst begon, met eene intreerede naar *Hebr.* XIII: 15. *Laat ons dan door hem altijd Gode opofferen, eene offerande des lofs, dat is, de vrucht der lippen, die zijnen naam belijden.*

MEPPEL.

WAPSERVEEN. Zie Jan. 1830.

KOEVERDEN.

ODOORN staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

WAALSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE, den 11den Maart 1830. Volgens Z. M. besluit van den 25sten Dec. 1829 No. 102. is de Commissie tot de Zaken der Waalsche Kerken, gedurende het jaar 1830, zamengesteld uit de volgende Leden:

President, Ridder J. TEISSÈDRE L'ANGE, Predikant te *Amsterdam*.

Secretaris, Ds. G. J. DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *'s Gravenhage*.

Leden:

Ds. [illegible], Pred. te *'s Gravenhage*.

Ds. A. [illegible], Pred. te *Delft*.

Ds. P. [illegible], Pred. te *Rotterdam*.

Ds. G. H. M. DELPRAT, Pred. te *Rotterdam*.

Ridder Ds. J. TEISSÈDRE L'ANGE, Pred. te *Amsterdam*.

Ouderling Ridder [illegible] DE BORDES, te *'s Gravenhage*.

Secundi:

Ds. L. P. SERRURIER, Pred. te *Haarlem*.

Ds. A. J. [illegible], Pred. te *Arnhem*.

Ds. D. MOUNIER, Pred. te *Leijden*.

Ds. J. B. MOQUETTE, Pred. te *Leijden*.

Ds. C. G. MERKUS, Pred. te *Amsterdam*.

Ouderling A. [illegible], te *Rotterdam*.

LEEUWARDEN, den 9den Maart 1830. Onze Predikant L. PATOIR, eene beroeping in de Waal-

Waalsche Gemeente te 's *Gravenhage*, ontvangen en aangenomen hebbende, heeft de Kerkeraad, na gunstig verkregene handopening en bijzondere dispensatie van het bepaalde, bij het tweede gedeelte van Art. 35. van het reglement op de vakaturen enz. ter vervulling der aanstaande vakature, op het drietal geplaatst, de Kandidaten: — P. H. O. DEELEMAN, J. H. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ en P. J. MARCUS, (de laatste thans Predikant te *Antwerpen*,) waaruit in dezelfde zitting, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente, beroepen is, de Kandidaat J. H. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatie, aangenomen heeft.

VOORBURG vakant.

'S GRAVENHAGE. Zie Jan. 1830.

LIMBURG enz.

BRUSSEL.

BRUSSEL. Zijne Majesteit onze geliefde Koning tot Predikanten bij de Protestantsche Gemeente te *Antwerpen* benoemd hebbende, de Heeren W. F. C. VAN LAAK, thans Pred. bij de Hervormde Gemeente te *Vucht* en L. J. MARCUS, Kandidaat bij de Waalsche Commissie, heeft de Kerkeraad aldaar beide Heeren Kerkelijk beroepen, en zijn deze twee beroepingen door Moderatoren des Klassikalen Bestuur van *Brussel* namens hetzelve goedgekeurd.

BRUSSEL. Het Klassikaal Bestuur is thans op deze wijze zamengesteld:

1830. Praeses, A. VAN DEINSE, Pred. te *Ostende*.

1829. Scriba, de Ridder H. BAANW, Pred. te *Brussel*.

1830. Secundus, vakant.

Gecommitteerden, Leden:

1827. P. W. PRINS, Pred. te *Maria Hoornbeeke*.

1829. P. VAN EXTER, Pred. bij de Garnizoens Gemeente te *Namen*. 1830.

1830. A. VAN DEINSE, Pred. te *Ostende*.

1829. De Ridder Mr. J. J. LOKE, Lid van het Geregtshof te *Brussel*, Onderling aldaar.

Secundi:

1828. Ds. P. J. J. MOUNIER, Pred. te *Antwerpen*.

1829. J. H. MERLE D'AUBIGNÉ, Pred. bij de Fransche Hoogduitsche Gemeente te *Brussel*.

1830. F. DE FAIJE, Pred. in de Fransche taal, te *Doornik*.

1829. Professor W. L. MAHNE, Oud Onderling te *Gend*.

BRUSSEL. Bij Besluit van zijne Maj. den Koning, van den 11den Dec. 1829, is aan de Predikanten te *Antwerpen*, de zorg voor de Garnizoens Gemeente te *Leuven*, opgedragen — en zijn de twee Predikanten bij de Nederduitsche Protestantsche Gemeente te *Brussel*, welke sedert 1817. daar mede belast waren, van dezelve ontslagen.

BRUSSEL. De Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk enz., en de Directeur Generaal voor Oorlog, hebben de dienst bij de Protestantsche Garnizoens Gemeente te *Mechelen* voorloopig opgedragen, aan de twee Protestantsche Nederduitsche Predikanten te *Brussel*, zullende dezelve door hen tweemaal 's maands en wel in de week worden waargenomen.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

ROTTERDAM
HAARLEM
GOUDA
NIEUWKOOP en
WADDINGSVEEN } vakant.

ZWAMMERDAM EN WOERDEN staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

EVAN-

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

LEIJDEN, den 7den Maart 1830. Heden had de Kerkeraad der Gemeente alhier het genoegen, om van den tot tweeden Leeraar beroepenen Predikant [illegible], van *Schiedam*, het berigt te ontvangen, dat zijn Wel Eerw. omtrent de omstandigheden, die hem te voren voor die beroeping hadden doen bedanken, naderhand ingelicht, en op nieuws aangezocht zijnde, geene zwarigheid maakte, om dezelve, in afwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, aan te nemen.

LEIJDEN, den 14den Maart. Op den voormiddag van heden, mogt de alhier gevestigde gemeente bij hare openlijke godsdienstoefeningen, deelnemende getuige zijn van eene belangrijke plegtigheid, de inzegening namelijk, van eenen Proponent tot het Christelijk leeraarsambt. Het was de Eerw. Heer ERNST EMANUEL LANGERAKEN, beroepen tot Predikant in de Evangelische Luthersche Gemeente te *Doetinchem*, wien deze toewijding alhier, waar zijn Eerw. sints ruim een jaar lang, als vast Proponent, met opzigt tot de Predikdienst en het catechetisch onderwijs de plaats van wijlen den oudsten Leeraar, Ds. O. S. [illegible], vervangen had, op zijn verzoek, volgens beschikking der Sijnodale Commissie, te beurt viel. De hoog Eerw. Heer J. NIEUWENHUIS, Lid der genoemde Commissie, buitengewoon Predikant der Plaatselijke Gemeente, en Hoogleeraar aan de Akademie dezer stad, hield, ter voorbereiding tot de plegtigheid, eene allezins treffende leerrede, over 1 *Cor.* IV: 1 en 2. De plegtigheid der inzegening zelve werd, in de plaats van door den afwezigen President der Commissie, door haren Secretaris, Ds. J. SCHULTZ, Pred. te *'s Gravenhage*, bestuurd; wordende zijn Hoog Eerw. in de oplegging der handen, behalve door den

voortr. Spreker, ook door de Wel Eerw. Heeren H. J. MATTHES, tegenwoordigen oudsten Leeraar dezer gemeente, C. SIEDENBURG, rustend Predikant van die te *Edam*, doch thans alhier ter stede woonachtig, en J. J. TER SAAG, Pred. in die te *'s Hertogenbosch*, bijgestaan.

In de avondgodsdienstoefening nam de ingewijde Predikant, in zijne tot hiertoe plaats gehad hebbende betrekking tot deze gemeente, van haar een hartelijk afscheid, met eene leerrede over *1 Thess.* V : 25.

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 4den Maart 1830. Het Wel Eerw. Consistorie rekent zich verpligt te berigten, dat de Heeren A. J. H. REUS en M. J. SCHRÖDER, hebben opgehouden Proponenten bij deze Gemeente te zijn.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EILSUM, den agsten Febr. Onze waardige Leeraar J. VOGET, is hedenavond, bij het naar bed gaan, zeer onverwacht overleden. Na eene ongesteldheid van weinige dagen, overviel hem eene beroerte, die een einde maakte aan zijn dierbaar leven, en daarmede aan zijne dienst, die ons nog zoo aangenaam en nuttig was; ofschoon wij dezelve tot in het 50ste jaar hebben mogen genieten; welk Jubilé zijn Wel Eerw. dan ook, in de maand September des vorigen jaars, met dankbaarheid, heeft mogen vieren: de-

dewijl zijn Wel Eerw. ook ruim een jaar de Gemeente van *Neudorp* bediende, voor dat hij tot ons kwam. Hij bereikte den gezegenden ouderdom van 75 jaren en 8 maanden, gedurende welken tijd hij doorgaans in eene goede gezondheid mogt deelen: en zoo besteedde hij denzelven dan ook ter leiding en besturing zijner Gemeente, teffens in eenen gelukkigen en genoegelijken echt, met Mejufvrouw H. WIEBRANDS, 50 jaren verkeerd hebbende, die hem, benevens eene nog overgeblevene Dochter, en eenige Kleinkinderen, ook uit het Huwelijk eener andere reeds overledene Dochter, met wijlen den Wel Eerw. Heer J. PENNING, in leven Pred. te *Larrelt*, geboren, diep betreuren. En zoo ook betreuren wij den Man, die van wegen zijne godsvrucht, en ijverige en getrouwe dienst, bij ons in zegening blijft. Hierdoor is

EILSUM vakant.

WEENER. De Hoog Eerw. Heer Superintendent en Predikant te *Cirkwerum*, J. MEIJER voor de Nominatie bedankt hebbende, is in deszelfs plaats gesteld de Wel Eerw. Heer J. WIJCHGRAM, Pred. te *Nuttermoer*, die ook verzocht is op de Nominatie te komen prediken.

MIDLUM (IN REIDERLAND) wij hebben het genoegen te kunnen melden, dat de Wel Eerw. Heer F. H. HESSE, Pred. te *Loga*, onze beroeping heeft aangenomen.

LOGA staat vakant te worden, dewijl onze Leeraar F. H. HESSE de beroeping naar *Midlum* heeft aangenomen, na zich drie weken daar op beraden te hebben.

GROOT BORSSUM vakant.

OLDERSUM, eene Predikantsplaats vakant.

JEMGUM, eerste dienst vakant.

UPHUIZEN. Zie Dec. 1829.

CANHUIZEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

GAN-

GANDERSUM. Zie Dec. 1829.
JARSSUM. Zie Febr. 1830.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NOORDHOORN. Van hier is verzuimd te berigten, dat onze jongste Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. H. BAKKER, op den 5den Aug. 1829, door eenen onverwachten dood ontrukt is. Op den avond van dien dag van eene wandeling te huis komende, overviel hem eene stikzinking, die, voor dat men geneeskundige hulp konde aanwenden, reeds een einde aan zijn leven gemaakt had.

Ter vervulling der door dit overlijden ontstane vakature, is alhier, den 18den December des voorleden jaars, beroep uitgebragt op den Proponent L. L. A. LUCASSEN, die den 27sten Januarij laatstleden, door den Koninklijken Overkerkeraad, en de deputaten der Classis, op vertooning van voldoende getuigenissen uit *Göttingen* en *Halle*, pro ministerio is geëxamineerd; zijnde dit beroep door Z. M. den Koning van *Groot Brittannien* en *Hanover*, geconfirmeerd en zal de beroepene den 14den Maart, in zijn dienst ingezegend worden.

NOORDHOORN, den 9den Maart. Werd ons den 5den Aug. 1829 onze geliefde jongste Leeraar Ds. W. H. BAKKER, door eenen onverwachten dood ontrukt; heden trof ons een nieuwe slag. Onze dierbare oudste Leeraar, de Hoog Eerw. Heer Overkerkeraad J. F. SCHULTZ, ontsliep aan een langzaam verval van krachten, zacht en zalig, in het 75ste jaar zijnes levens, en in het 53ste van zijne Evangeliedienst. Het ontzielde ligchaam werd den 15den dezer rouwstatig ter aarde besteld. Bij welke gelegenheid Ds. W. F. VISCH, Pred. te Wil-

Wilsum, op verzoek van zijnen overledenen vriend, voor eene talrijke schaar, eene lijkrede hield, over *Luc.* II: 29, 30. *Nu laat gij Heer! uwen dienstknecht gaan in vrede naar uw woord, want mijne oogen hebben uwe zaligheid gezien.*

De geëerde Boekzaallezer verwachte over den overledene in het vervolg iets naders.

NOORDHOORN, den 14den Maart. Heden had alhier de bevestiging en intrede van onzen beroepenen Leeraar, Ds. L. L. A. LUCASSEN plaats. De bevestiging geschiedde door Ds. A. L. VAN NES, Pred. te *Bentheim*, met eene leerrede over 2 *Cor.* II: 15, 16. *Want wij zijn Gode een goede reuk enz.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Heer Bevestiger, door Ds. P. G. P. KOPPELMAN, Pred. te *Veldhuizen.* GROENER, te *Osnabruch* en MEIJERINK, te *Lengerech.*

Des achtermiddags maakte de bevestigde Leeraar een begin van zijn werk onder ons, met eene leerrede over 2 *Tim.* IV: 2—5. *Predikt het woord, houdt aan tijdelijk enz.*

KONINGRIJK PRUISSEN.
EVANGELISCHE KERK.
KREITS SIJNODE WESEL.

WESEL, den 3den Februarij. Heden overleed alhier, in den ouderdom van 82 jaren, drie maanden en vijf dagen, de Wel Eerw. Heer AMOS LAMBRECHTS, laatst Emeritus Predikant van *Doetinchem*, nadat zijn Eerw. van het jaar 1772 tot 1783, te *Wavervecn*, van 1783 tot 1784 te *Genemuiden*, en van 1784 tot 1815, het Evangelium verkondigd had.

Zijn oudste zoon, bij wien hij eenige jaren inwoonde, gedacht zijner, weinige dagen na zijnen dood,

dood, in de kleine kerk, predikende naar aanleiding van *Pf.* XLII : 12. *Wat buigt gij u neder, o mijn ziele, enz.*

SCHERMBEEK. Ook voor de vervulling der tweede Predikantsplaats is alhier gezorgd, daar de Kandidaat DAHLHOFF alhier beroepen is.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SPELLEN. Alhier is beroepen de Kandidaat VAN DEN BRUCK, uit *Wezel.*

KLEEVE.

KLEEVE vakant. Zie Nov. 1825.

BERIGTEN.

De Quaestor Generaal van de Algemeene Sijnode der Nederlandsche Hervormde Kerk, heeft door het Klassikaal Bestuur van *Utrecht* ontvangen, ten behoeve van het Fonds voor Binnenlandsche noodlijdende Kerken, zes stuks onuitgelotene Kansbilletten, zijnde N°. 420444, 420449, 420497, 420502, 420503 en 420504.

Hij betuigt hiervoor aan de onbekende weldadige Geefster zijnen hartelijken dank, verzekert haar, dat er met deze gift, overeenkomstig derzelver bedoelingen, zal worden gehandeld, en wenscht, dat haar edel voorbeeld, bij vele Godsdienstvrienden, navolgers vinden moge.

Amsterdam, 10 Maart 1830. De Quaestor Generaal voornoemd J. R. SCHOLTEN.

deze Gemeente, door leer en wandel, tot den jare 1816, wanneer zijn Wel Eerw. eene welverdiende en eervolle rust verkreeg van zijne getrouwe en ijverige Evangeliedienst. Velen onzer, die den kundigen en braven man gekend hebben, herinneren zich nog, met dankbare vreugde, aan zijn aangenaam en nuttig verkeer, en aan zijne verkondiging, met gemoedelijke genegenheid en standvastigen ijver, van de leere der waarheid, die naar de Godzaligheid is. Zijn Wel Eerw. was een voortreffelijk mensch, deelnemende vriend en verstandige raadgever; en, als Christen, beleefde hij, in zijnen handel en wandel, de leer, welke hij aan anderen predikte. Zijne nagedachtenis zal alzoo bij velen onzer, en bij allen, die hem als zoodanig gekend hebben, in zegening zijn en blijven. Hij rust, en niets wenschen wij vuriger, dan dat wij eenmaal ook zoo zacht, en met zulk een zegenend aandenken, mogen rusten, gelijk hij nu rust van al zijnen getrouwen arbeid; hiertoe strekken dan ook de nuttige lessen, door onzen Leeraar, uit dit sterfgeval, voor de Gemeente, afgeleid!

D R E N T H E.

A S S E N.

RODEN, den 14den Maart. Na dat de beroeping, alhier uitgebragt op den Kandidaat J. H. REDDINGIUS, oz. de vereischte goedkeuringen ontvangen had, heeft hij reeds op heden zijne dienst alhier aanvaard.

De bevestigingsrede geschiedde door zijnen Vader, Ds. G. BENTHEM REDDINGIUS, Th. Dr. Predikant te *Assen*, naar aanleiding van *Joann.* XV: 5. *Zonder mij kunt gij niets doen.* De oplegging der handen door denzelfden en Ds. J. H. HEERSPINK, Predikant te *Veenhuizen*, tweeden Consulent dezer Gemeente, die den bevestigden pleg-

plegtig inzegende. Waarop de bevestigde des namiddags zijne dienst begon, met eene intreêrede naar *Hebr.* XIII: 15. *Laat ons dan door hem altijd Gode opofferen, eene offerande des lofs, dat is, de vrucht der lippen, die zijnen naam belijden.*

MEPPEL.

WAPSERVEEN. Zie Jan. 1830.

KOEVERDEN.

ODOORN staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

WAALSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE, den 1sten Maart 1830. Volgens Z. M. besluit van den 25sten Dec. 1829 No. 102. is de Commissie tot de Zaken der Waalsche Kerken, gedurende het jaar 1830, zamengesteld uit de volgende Leden:

President, Ridder J. TEISSÈDRE L'ANGE, Predikant te *Amsterdam*.

Secretaris, Ds. G. J. DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *'s Gravenhage*.

Leden:

Ds. [illegible], Pred. te *'s Gravenhage*.

Ds. A. [illegible], Pred. te *Delft*.

Ds. F. MOUNIER, Pred. te *Rotterdam*.

Ds. G. H. M. DELPRAT, Pred. te *Rotterdam*.

Ridder Ds. J. TEISSÈDRE L'ANGE, Pred. te *Amsterdam*.

Ouderling Ridder [illegible] C. DE MORDES, te *'s Gravenhage*.

Secundi:

Ds. L. P. SERRURIER, Pred. te *Haarlem*.

Ds. A. J. [illegible], Pred. te *Arnhem*.

Ds. D. MOUNIER, Pred. te *Leijden*.

Ds. J. B. MOQUETTE, Pred. te *Leijden*.

Ds. C. G. MERKUS, Pred. te *Amsterdam*.

Ouderling C. A. CANTIER CERTON, te *Rotterdam*.

LEEUWARDEN, den 9den Maart 1830. Onze Predikant L. PATOIR, eene beroeping in de Waal-

---

De Wed. Van der Meer en Verbruggen te *Rotterdam*, geven uit en hebben verzonden:

I. *Keur van Christelijke Brieven van verschillende Schrijvers*, sedert de eerste tijden des Christendoms tot op onze dagen Naar den tweeden Druk, uit het Fransch vertaald door G. VAN REYN. Met gegraveerden titel en vignet, à *f* 1 : 90.

Deze verzameling onderscheidt zich door den afwisselenden inhoud en echt-Christelijken geest der daarin vervatte Brieven, ruim honderd in getal, allen uitnemend geschikt ter vorming en veredeling van Godsdienstige beginselen, ter verspreiding van licht en troost onder alle omstandigheden des levens, en ter aankweeking van dankbare en zich in ootmoedige pligtsbetrachting vertoonende liefde jegens God en den Zaligmaker. — Een nette en vloeijende stijl maken dezelve, ook van de zijde des goeden smaaks, der aanbeveling waardig.

II. *De Bekeering*, hare Noodzakelijkheid, haar aard en de eenige weg om daartoe te geraken. Leerrede over *Luk.* XIII : 1—5, door S. R. L. GAUSSEN, Predikant te *Satigny*. Naar den vierden druk uit het Fransch vertaald, door W. MESSCHERT, à 50 cents.

Het hooge gewigt des onderwerps en de algemeene achting, welke de Eerw. Schrijver geniet, verstrekken deze ernstige Leerrede tot geene geringe aanbeveling.

De Boekhandelaren J. C. van Kesteren en C. Schaares, te *Amsterdam*, geven heden uit en hebben alom verzonden:

J. A. HERMES, *Handboek, geschikt tot een Godsdienstig Lees- en Onderwijsboek, voor alle Standen, maar inzonderheid voor de beschaafde Jeugd van alle Christelijke Kerkgenootschappen* door J. M. L. ROLL, Leeraar bij de Evangelisch Luthersche Gemeente te *Amsterdam*. De prijs is *f* 3 : —

Bij J. H. den Ouden, Boekverkooper te *Amsterdam*, komt heden uit en heeft alom verzonden:

I J. DE LEEUW, laatst Predikant te *Rotterdam*, *Leerre-*

rede over de Zelfbeproeving, volgens het Formulier des H. Avondmaals, tot eene voorbereiding voor die heilige Maaltijd. 30 cents.

Ook zijn bij denzelfden nog te bekomen:

II. J. DE LEEUW, *Over het Geloof*, in XIX Leerredenen, zevende Druk, *f* 1 : 80.

De Gebroeders van Cleef, Boekverkoopers in *'s Gravenhage* en te *Amsterdam*, hebben gedrukt:

W. H. J. BARON DE WESTREENEN DE TIELLANDT, Recherches sur la Langue Nationale, de la majeure partie du Roijaume des Paijs-Bas, in octavo à 40 Cents.

Van denzelfden Schrijver is mede nog voorhanden:

Recherches sur l'ancien Forum Hadriani et ses Vestiges près de la *Haije* en *Hollande*, avec fig. petit format, à 60 Cents.

Korte schets van den voortgang der Boekdrukkunst in *Nederland*, in de XVde en hare verdere volmaking in de XVIde en XVIIde eeuw, in groot octavo, à 60 Cents.

Bij den Boekhandelaar A. Kloots, te *'s Gravenhage*, wordt uitgegeven en is alom verkrijgbaar gesteld:

I. WILLEM BAARLAND; Voor Jongelingen in het schoonste doch tevens gevaarlijkste tijdperk huns Levens; door een Nederlander, à *f* 2: 80.

II. *Uitgelezene Verhalen uit den Decameron*, van GIOVANNI BOCCACCIO; een werk van vernuft en smaak Uit het Italiaansch, door S. H. WEILAND, twee deeltjes, à *f* 2: 40.

III. *De Paedagoog.* Magazijn van Opvoeding en Onderwijs in het Koningrijk der *Nederlanden.* Jaargang 1829, a *f* 4: —

IV. *Drie vertogen over het hooger onderwijs*, door eenen welmeenenden Opmerker, a 90 cents.

V. *Oostersche Onderwijzingen*, tot bestiering van het Leven; vertaald door J. W. VAN ALPHEN CZ., a 90 cents.

VI. D. BUDDINGH, *Beknopte Schetsen der Nederlandsche Geschiedenis*, bijzonder der Zuidelijke Gewesten, a 40 cents.

VII. *Reglement* voor het *Weduwenfonds*, voor schoolonderwijzers in het Koningrijk der *Nederlanden*, à 25 cents.

Ook zijn bij denzelven nog Exemplaren te bekomen van:

VIII. KRAIJENHOF, *Hydrographische en Topographische waarnemingen in Holland*, met kaarten van den loop der Rivieren enz. à *f* 6: 50

IX. *Parijs in opstand*, of Zamenzweringen tegen HENDRIK III, HENDRIK IV, en tot verdelging der Protestanten in *Frankrijk*, in verband met den oorlog voor de Nederlandsche Vrijheid, tegen *Spanje*. In geschiedkundige tafereelen, uit het Fransch, naar den tweeden Druk, twee Stukken, à *f* 3: 60.

X. *De Statenvergadering der stad Blois, of de dood van den Hertog van* GUISE; behelzende de beroerten van *Frankrijk* in December 1588. (Een vervolg van *Parijs* in opstand) 2 stukken, à *f* 3: 60.

Door eenige bevoegde Kunstregters opmerkzaam gemaakt, dat Vignetten in Steendruk onvoldoende en ongeschikt zouden wezen, voor de door mij aangekondigde prachtuitgave der Werken van Nederlandsch Volksdichter JACOB CATS, ben ik te rade geworden, om gezegde Vignetten door onze eerste Kunstenaars in Koper te doen brengen: zullende verder de beroemdste Nederlandsche Schilders en Teekenaars uitnoodigen, om door 't vervaardigen van gepaste teekeningen het hunne bij te brengen, tot den luister van het werk, hetwelk daardoor tevens een album van levende meesters moet worden.

Niettegenstaande deze groote kosten, zal de eenmaal bij Prospectus bepaalde prijs en ook het getal afleveringen geene de minste verandering ondergaan. Ik biede alzoo dit Nationaal Gedenkstuk, waaraan onze beminde Prins van Oranje den eersten steen gelegd heeft, mijne geëerde Landgenooten aan, en beveel hetzelve aan hunne welwillendheid en gunstige medewerking, ten einde dit nieuwe gedenkteeken met geenen minderen luister te voorschijn kome, dan de marmeren Eerezuil, door 's Dichters dankbare medeburgers dezer dagen te Brouwershaven opgerigt.

Brussel, den 1sten Jan 1830.

BREST VAN KEMPEN.

Bij

Bij de Gebroeders van Cleef, in *'s Gravenhage* en te *Amsterdam*, zijn gedrukt en te bekomen de navolgende Werken:

AGRON, WEILAND en LANDRÉ, nieuw Hand-Woordenboek der Fransche en Nederduitsche talen; tweede verbeterde en aanmerkelijk vermeerderde druk, twee deelen, in klein octavo, ingenaaid *f* 7: —

Hetzelfde werk, gebonden in halve fransche banden *f* 8: 50

Van dit, met groot zorg en naauwkeurigheid zamengesteld, Woordenboek leze men de beoordeelingen in de onderscheidene Tijdschriften.

BRIELING, (Mr. J. A.) Bijdragen tot een vergelijkend overzigt van Nederlands Zeevaart en Handel, in 8vo., met tabellen, *f* 3: 75.

D'ESCURY VAN HEINENOORD, (H. Baron COLLOT) Hollands Roem in Kunsten en Wetenschappen, met aanteekeningen en bijdragen, vierde deel, eerste stuk (inhoudende: Klassische en Vaderlandsche Letterkunde) in 8vo. *f* 4: 25.

FRANKAMP, Memorie over de grondbeginselen der Strategie, door den Artillerie Generaal VAUDONCOURT, 1830, klein 8vo, 75 Cents.

GELDER, (JACOB DE) Hoogleeraar te *Leijden*, Beginselen der Meetkunst, ontworpen naar haren tegenwoordigen staat van vorderingen; derde, geheel omgewerkte en vermeerde druk, met platen, in 8vo. *f* 10: 50.

——————— Allereerste gronden der Cijferkunst, bevattende de verklaring van het tientallige Stelsel van tellen, het betoog der vier grondregels, de behandeling der gewone en tiendeelige breuken, en bijzonderlijk de opgave en de verklaring van het nieuw ingevoerde Stelsel van Maten en Gewigten, met de uitgewerkte antwoorden van RAMAKER, drie deeltjes, derde druk, in klein 8vo. *f* 2: 5.

——————— Allereerste gronden der Stelkunst, ten gebruike der Latijnsche Scholen en andere Kollegien, tweede druk, in klein 8vo. *f* 1: 80.

——————— Uitgewerkte oplossingen van de CCL vraagstukken, voorkomende in de Allereerste Gronden der Stelkunst, hiervoren vermeld, in 8vo. *f* 3: 60.

——————— Allereerste gronden der Meetkunst, ten gebruike der Latijnsche Scholen en andere Kollegien, met platen, in klein 8vo *f* 2: 20.

——————— Handleiding tot het Meetkundig Teekenen, ten dienste der Latijnsche en Industrie-scholen opgesteld, met platen, in klein 8vo. *f* 2: 20.

GELDER, (J. J. DE) Philos. Theor. Mag. Hum. Doctor, Geschiedenis der nieuwere Grieksche Letterkunde, door JACOVAKIJ RIZO NEROULOS, in 8vo. *f* 2 : 40.

KAERCHER, (E) Woordenboek der Latijnsche taal, ten gebruike der scholen, in het Nederduitsch overgebragt door J. TERPSTRA, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doctor, in groot 8vo. *f* 5 : 50.

KERKWIJK, (G. A. VAN) Verhandeling over het Waterpassen en het gebruik van den Barometer, tot het meten van hoogten, met platen, in 8vo *f* 3 : 60.

LANS, (W.) Proeve over de oorzaken van verval en de middelen tot herstel der Surinaamsche Plantaadjen, in 8vo. 75 cents.

LIMBURG STIRUM, (T. H. Graaf VAN) Iets over de naamlooze Maatschappijen, in 8vo. *f* 1 : 25.

Natuurkundige Lessen, een leerboek, ingerigt volgens den tegenwoordigen trap van vorderingen in de natuurkundige wetenschappen, naar het Hoogduitsch en Fransch van FISCHER en BIOT; tot een geheel vereenigd door G. RAMAKERS JR. en J. JONKHERT, eerste cursus, met platen, in 8vo. *f* 5 : —

Reglement op de zamenstelling van, en het onderwijs bij, de bataillons mineurs en sappeurs, benevens voorschrift van examen door de militaire opzigters der fortificatien en de onder-officieren bij de bataillons mineurs en sappeurs af te leggen, tot het verkrijgen van den rang van officier, en de wijze waarop hetzelve afgenomen zal moeten worden. Gearresteerd bij besluit van Z. M. van 18 September 1829, No. 34, in 8vo 50 cents.

REUVENS, (Hoogleeraar C J. C.) Korte beschrijving en plan der Romeinsche Bouwvallen, gevonden ter waarschijnlijke plaatse van het *Forum Hadriani*, op de Hofstede *Arentsburg* bij *'s Gravenhage*, in folio. 60 cents.

———— Dezelfde beschrijving, in het Fransch, 60 cents.

Staats-Almanak voor den jare 1830 (officiële uitgave) in groot 8vo, *f* 4 : 50.

STUART, (MARTINUS) in leven Christen-Leeraar bij de Remonstrantsche Gereformeerde Gemeente te *Amsterdam*, Nagelatene Leerredenen, 6 deelen, in 8vo. *f* 22 : 50.

SWARTS. (D) Geschied- en Natuurkundige Verhandeling over het IJ, deszelfs vroeger bestaan als sprank van den Rijn en gemeenschap met de rivieren, meren en wateren in *Zuid-* en *Noord Holland*, in 8vo. 60 cents.

VRIES, (Mr. J. DE) en Mr. J. C DE JONGE, Nederlandsche Gedenkpenningen verklaard, en met verdere bijdragen tot de Penningkunde uitgegeven, met platen, in 4to *f* 10 : —

Ook

Ook is bij hen en hunne Corresponden gratis te bekomen:

Berigt van Inteekening op eene nieuwe uitgave van den *Messias* VAN KLOPSTOCK, vertaald door Mr. JOHAN MEERMAN, Heer van *Dalem en Vuren*; één boekdeel, in groot roijaal octavo formaat, velin papier, met twintig folio platen en derzelver beschrijving, benevens twee portretten.

Bij G. Portielje, te *Amsterdam*, en verder alom, is te bekomen:

Berigt van Inteekening op een Werk, getiteld: *Gedenkstuk van Neêrlands Heldendaden ter Zee*, in twee Deelen, groot 8vo., nieuwe, omgewerkte en vermeerderde Prachtuitgave, door O. ENGELBERTS GERRITS, in den loop van dit jaar uit te geven. — Wij verwijzen elk, die den roem des Vaderlands eenigzins ter harte neemt, naar bovengenoemd *berigt van Inteekening*, hetwelk bij alle voorname Boekhandelaars *Gratis* te verkrijgen is, ten einde met den aard, de strekking, het belangrijke en de voorwaarden der prachtige uitgave van dit *Nationaal Gedenkstuk* nader bekend te worden. Alleen merken wij hier nog aan, dat men voor de fraaije in het koper te graveren geschiedkundige Vignetten en uitslaande Platen, waarmede dit Werk zal opgeluisterd worden, getrouwe kopijen zal laten vervaardigen van de beste Historieele Zeeschilderstukken, onder anderen van den gedenkwaardigen Vierdaagschen Zeestrijd van DE RUITER met de Engelschen, geschilderd door W. VAN DE VELDE, die moeds genoeg had om, gedurende den slag, ter liefde van de kunst en het vaderland, dit grootsch Tafereel te schetsen, hetwelk alhier in 's Rijks Museum met andere fraaije echte stukken berust. Daarenboven zullen dezelve door de beroemdste Nederlandsche Kunstenaars geteekend en gegraveerd worden.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKBESCHOUWING.

Nieuwe Joodsche BRIEVEN, *of Tafereelen uit het leven van* JEZUS. *Naar het Hoogduitsch van* TH. SCHULER. *Door* G. H. VAN SENDEN. *Tweede Deel. Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1829. 319 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 40.

Bij de beschouwing van het eerste Deel (1) hebben wij reeds ons gevoelen doen blijken, over de wijze, waarop SCHULER, in dit zijn werk over de Evangelien, de bijzonderheden uit 's Heilands leven, leer en lotgevallen, door de Evangelisten vermeld, heeft verkozen te herinneren. Wij erkennen dat zij hare nuttigheid heeft, maar houden haar geenszins voor de verkiesselijkste; zeer nadeelig zelfs zou zij kunnen werken, wanneer men daardoor terug gehouden werd, om de Evangelische verhalen zelve veel te lezen, in den waan verkeerende, dat dit nu minder noodzakelijk zoude zijn. Men had dat nadeel nog meer kunnen en moeten trachten te voorkomen, door, of boven de gefingeerde brieven, of onder aan, de schriftplaatsen, welke behandeld worden, aan te wijzen. Verscheidene meer of minder algemeen bekende verklaringen ter toelichting en tot aanwijzingen van het toepasselijk gebruik hier gegeven, kunnen den toets doorstaan, maar er komen ook andere voor, die minder de goedkeuring zullen wegdragen, en of nadere overweging en toetsing hadden moeten ondergaan, of voor betere plaats behooren te maken. Wij willen het een en andere, van 't geen ons voorkwam, aanwijzen. *Luk.* XII: 49. vindt men hier dus verklaard:

„ Ik

(1) Zie Boekzaal voor December 1829. pag 723.

„ Ik ben gekomen om vuur op aarde te werpen; en hoe wenschte ik, dat het alreeds ontstoken ware!" — „Wanneer ik mij herinner aan dat gene, wat Jezus bij eene andere gelegenheid van de tweedragt gezegd heeft, die door zijn werk onder de menschen zou verwekt worden, dan komt het mij voor, dat het vuur ook daarvan een zinnebeeld zijn zal. En thans hoorden wij hem dan wenschen, dat deze onzalige vlam alreeds branden mogt. — Dat nogtans deze ontboezeming van den zachtmoedigen en vredelievenden u niet bevreemde als iets, dat gij in hem geenszins zoudt verwacht hebben; laat zij veeleer eene opwekking voor u worden, om zijne reine en verhevene grootheid te bewonderen. Hij weet, dat bij eene zoo gewigtige omkeering, hoedanige hij te weeg brengen wil, verdrukking en vervolging, tweedragt en partijgeest, haat en vijandschap onvermijdelijk zullen zijn. Dit alles brengt hem niet aan het wankelen; hij kan om des vredes wil, hoe zeer hij ook deze hemeltelg bemint, dat plan niet laten varen, dat in het begin wel den vrede verwoest, maar hem eindelijk heerlijk en duurzaam zal grondvesten. Het is daarom, dat hij wenscht: „och! dat het reeds aan het branden ware!" — Maar de Heer, wiens oog thans geheel in de toekomst zweefde, liet onmiddelijk hier eene, reeds vroeger gedane betuiging volgen, die zijn eigen lot raakte: „ook ik moet met eenen doop, den doop van lijden, gedoopt worden en hoe worde ik gedrongen, dat hij volbragt worde."

Wij wijzen, om kort te zijn, den Lezer ter vergelijking, op de gegronde aanteekening van Prof. VAN DER PALM: De zin van het ongewoon gezegde schijnt te wezen: *Wat zeg ik? het is reeds aan het branden!* De vertaling van anderen:

ren: *hoe wilde ik, dat het reeds ontstoken was!* geeft eenen harden zin, en ligt niet duidelijk in den tekst.

Ter aanwijzing van het juiste der redenering van den Zaligmaker tegen de Sadduceërs, *Luk.* XX: 37. voorkomende, vindt men deze verklaring:

„ Overigens wil ik u, wat de opstanding der dooden aangaat, uit uwe eigene schriften bewijzen, dat die leer daarin waarlijk vervat is. Hebt gij niet gelezen, wat van God tot u gesproken is? zeggende: ik ben de God van Abraham, en de God van Izaak, en de God van Jakob! God is geen God der dooden maar der levenden." Hij wilde, naar het mij voorkomt, zeggen: Jehova verzekerende, dat hij de God van die vrome aartsvaders was, wilde ontegenzeggelijk hun de toezegging van de hoogste gunst geven; maar hoe krachteloos zou die belofte zijn, indien zij alleen beperkt werd tot dit bestaan, en tot aardsch geluk. In den mond des almagtigen moet zij eene gunst en liefde verzekeren, waarvan de dood niet berooven kan — die eenen beteren toestand verleent, die oneindig, die eeuwig zegent. Zijne gunst is leven."

Het verwondert ons, dat de Eerw. Vertaler noch hier, noch elders, er eenige aanteekening bij gevoegd heeft; ook niet dus op deze verklaring van *Joan.* XII: 31.

„ Nu is het oordeel dezer wereld daar; het beslissende gerigt over mijne vijanden zal thans eenen aanvang nemen! Nu zal de beheerscher dezer wereld, de vijand van al het goede, die zonde en afgoderij bevordert, verdrongen en buiten geworpen worden! Ik echter, wanneer ik stervend heb gezegepraald en zegevierend van deze aarde verhoogd zal zijn, zal allen tot mij trekken, al de mijnen tot mij verzamelen."

 Zeer

Zeer stuitend is het ons voorgekomen, dat de aanmerking, of het getuigenis liever van eenen anderen ter harer eere gegeven, — *dat zij alles in haar hart bewaarde*, hier aan het slot van eenen brief, door haar zelve verbeeld geschreven te zijn, als uit MARIA's eigene pen voortgevloeid gemeld is. „Hoe intusschen de blijdschap mijne ziel bewoog, gevoelt gij. Bij mijne komst in *Bethanie* zal ik u daarvan meer zeggen; *want ik bewaar alle die dingen in mijn hart*."

Aan het slot eenes briefs van MATTHEUS aan zijnen vader, den inhoud van *Matth.* XXIV en XXV. voorstellende, laat de Schrijver MATTHEUS zeggen:

„Aldus, mijn vader! leerde onze Meester. Zal ik nu nog in bijzonderheden u opletrend maken op al het heerlijke, dat in deze diepzinnige woorden verborgen ligt? — Zal ik mij onderwinden om ze te verklaren, en de toepassing aan te wijzen? — Veel is daarvan zoo verheven, dat ik het niet zou kunnen. Dat wij daarom liever niet met voorbarige vermetelheid bepalen, wat hij zelf, hij die met een helder oog de verborgenheden van de geestenwereld doorziet, niet goed vond te bepalen. Dat wij, wat in zijne goddelijke reden ons gemoed zoo krachtig treft, wat zoo schoon doordringt tot geheel ons zedelijk leven, met blijdschap opnemen; en dan de toekomstige onthulling van het bovenzinnelijke en eeuwige, met hoop en lijdzaamheid verbeiden!" —

Hoe zeer ook de goede strekking hiervan erkennende, zouden toch zulke Lezers, als de Schrijver met dit boek heeft willen stichten, zeker met eenig regt iets naders tot opheldering verlangd hebben. Nu zijn ze genoodzaakt, om weder anderen te raadplegen, en dit is gedurig hier het geval. Men vindt hier dus te veel omslag en te weinig toelichting.

Na-

Nadat, in een twintigtal brieven, verbeeld geschreven te zijn door SIMON PETRUS aan zijnen vader, door JOANNES aan NIKODEMUS, door MARIA van *Bethanie* aan de moeder van JEZUS, door MATTHEUS aan zijnen vader, door de moeder van JEZUS aan MARIA van *Bethanie*, door MARIA MAGDALENA aan MARIA van *Bethanie*, door deze aan de eerste, door NIKODEMUS aan JOANNES, en door JAKOBUS den oudsten aan zijnen vader ZEBEDEUS, — de geschiedenis van JEZUS in dit Deel vervolgd is, heeft de Schrijver het later gebeurde met den Zaligmaker, zijne laatste redenen en lotgevallen voorgesteld: in brieven van JUDAS ISKARIOTH aan zijne Mede-Discipelen, (door hem voorgesteld geschreven te zijn in zijne wanhoop, kort voor dat hij de handen aan zich zelven sloeg,) van PILATUS aan HERODES, van HERODES aan PILATUS, van JOZEF van *Arimathea* aan NIKODEMUS, van NIKODEMUS aan JOZEF, van JOANNES aan zijnen vader, van JAKOBUS den oudsten aan zijnen vader, — in een berigt van den Romeinschen Hoofdman aan PILATUS, — in brieven van MARIA, de moeder van JEZUS, aan ELIZABETH, van MARIA MAGDALENA aan MARIA van *Bethanie*, van NIKODEMUS aan JOANNES, van JOANNES aan NIKODEMUS, van MATTHEUS aan zijnen vader, van THOMAS aan zijnen broeder, van PETRUS aan zijnen vader, en van JOANNES aan MARIA.

Natuurlijk leest men hier des Schrijvers manier van zien en opvatten omtrent de denk- en handelwijze, bij voorbeeld van HERODES, in de zaak van JEZUS, nopens het lijden van JEZUS in *Gethsemané*, en andere personen en zaken, als onopgemerkt voorgesteld; gevoelens, die doorgaans het kenmerk dragen van wel geregeld nadenken, en van eene opgehelderde Christelijke denkwijze. In de beoordeeling van PILATUS, zouden wij echter nog al van zijne beschouwing afwijken.

Die geheele briefwisseling tusschen PILATUS en HERODES, zouden wij ons ook wat anders hebben voorgesteld. Wij vonden het althans niet karakteristiek, PILATUS te laten zeggen, gelijk hier geschiedt:

„ Op eenen nadrukkelijken, waarschuwenden toon hervatte ik: „ zoo hebt gij dan toch een rijk en zijt een Koning?" — „ Gelijk gij zegt," antwoordde de aangeklaagde met vrijmoedigheid, „ ik ben inderdaad een Koning, maar in eenen geestelijken, zedelijken zin; een rijk van waarheid is mijn rijk; haar te verkondigen, haar getuigenis te geven, daartoe ben ik geboren en in de wereld gekomen; een iegelijk die uit de waarheid is, die haar bemint en zoekt, die hoort mijne stem, die gelooft en gehoorzaamt mij, die is mijn vrije onderdaan." — Ik kon mij bij de geestdrift, waarmede hij sprak, naauwelijks van lagchen onthouden; ik dacht aan die menschen, die even als hij hun leven opofferen aan het onderzoek der waarheid, en meenen haar te kunnen vinden of zelfs gevonden te hebben. „ Wat is waarheid?" zeide ik spottend, en verliet hem, ten einde op de gabbatha, aan de aldaar vergaderde Joden, te zeggen, dat ik geene schuld in hem vond."

Om den lezer te doen zien, hoe SCHULER over de redenen denkt van 's Heilands angst in *Gethsemané*, schrijven wij gaarne het volgende, uit den brief van JAKOBUS den ouderen aan zijnen vader ZEBEDEUS, over:

„ Ons ontglipte niet, dat hij vurig en aanhoudend voort bad en dat zijn geheel inwendig dermate geschokt en bewogen was, dat hij als met den dood scheen te worstelen. Wij naderden hem, en zagen dat zijn zweet, gelijk groote druppels bloed geworden, op zijn voorhoofd en gelaat stond en op de aarde nederdruppel-

pelde: Wij zagen dit met ontzetting en wij konden ons die geheimzinnige angst niet geheel verklaren. Alleen om zich zelven kon hij zoo doodelijk beangst niet zijn, want altijd hadden wij hem zoo bedaard en moedig van zijn uiteinde hooren spreken en slechts eene enkelde keer was zijne ziel, op de voorstelling van zijn nakend lot, in aandoening bewogen geweest; — over ons alléén kon hij het ook niet in die mate geweest zijn; want hoe lief hij ons ook heeft — hoe bezorgd hij ook voor ons was, hij zelf heeft met vertrouwen ons aan den vader aanbevolen; — maar de boosheid van die menschen, die hij zoo zeer beminde en die thans hun geslacht zouden schandvlekken door eenen onuitwischbaren gruwel; de diepe val van ons volk, welks blindheid deszelfs onregtvaardigheid evenaart; de ontrouw van Petrus waarover Johannes u geschreven heeft en de schreeuwende daad van Judas — o dat alles, en wie weet wat nog meer, lag thans op zijne gevoelige ziel en verplette hem met een zoo drukkend gewigt, dat wij zijnen akeligen toestand ziende, reeds wilden toe snellen, toen een geheel onverwacht en ongewoon verschijnsel eensklaps ons verbaasd deed staan. Een engel van den hemel daalde neder tot den Heiligen, zweefde om hem, scheen hem op te rigten en in zijnen heeten strijd te versterken."

De ruimte verbiedt ons, meer aan te voeren, en het gezegde zal ook wel genoegzaam zijn, om ons oordeel over dit geschrift te doen kennen.

Wij hebben, dit herhalen wij, het een en ander hier voorkomende met goedkeuring gelezen, maar kunnen echter deze wijze van bewerking niet zeer aanprijzen, en dus ook wat ons betreft, geenszins aanraden, om het overig geschiedkundig gedeelte des Nieuwen Testaments in soortgelijken vorm te gieten.

Aan den Heer LE SAGE TEN BROEK, *in antwoord op zijnen openbaren Brief aan Mr.* W. BILDERDIJK. *Te Amsterdam, bij* P. den Hengst en Zoon, 1829. 29 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 40 *Cents.*

ANTWOORD aan den Heer J. G. LE SAGE TEN BROEK *van Mr.* I. DA COSTA.

Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci.
Ep. B. PAULI ad HEBR. XIII. 9.

Te Amsterdam, bij J. H. den Ouden, 1829. 46 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 50 *Cents.*

De beruchte LE SAGE TEN BROEK, die eenmaal getoond heeft de duisternis meer te beminnen dan het licht, schijnt van eenen zeer onrustigen aard te zijn, en het niet te kunnen nalaten, om nu dezen dan genen lastig te vallen, met zijne duizendmaal wederlegde drogredenen en pogingen, om de Christelijke vrijheid, door JEZUS en zijne Apostelen ons geschonken en gewaarborgd, aan het wankelen te brengen, en daardoor een ondragelijk juk den geloovigen op te leggen.

Hij heeft ook BILDERDIJK en DA COSTA aangedaan, zich verbeeldende, dat deze, wegens hunne bijzondere denkwijze en met ijver voorgestane godsdienstige gevoelens, regt geschikt waren voor het Roomsche bijgeloof en niet ongenegen zouden zijn, op zijne toespraak, hetzelve aan te nemen.

Hij heeft zich daarin ondertusschen zeer misrekend, blijkens de antwoorden, welke wij hier aankondigen, waarin zij zijne onbeschaamdheid bloot leggen en toonen, hoe zeer hij omtrent hen al weder den bal misgeslagen heeft. Wij

walgen van het geschrijf van dien Notaris, die onverbeterlijk schijnt, maar hebben insgelijks eenen afkeer van zekere bijzondere gevoelens der Heeren BILDERDIJK en DA COSTA, en vooral van hunne bemoeijingen, die de Christelijke liefde en rust zouden kunnen verstoren, in een Genootschap, waarin zij vrijwillig behooren, en niettegenstaande hunne overdrevene gevoelens, echter in liefde verdragen worden. Daar echter de brieven van den voormaligen Protestant, en van BILDERDIJK en DA COSTA de nieuwsgierigheid schijnen opgewekt te hebben, willen wij wel, om den Lezer genoegen te geven, bij de boven aan genoemde antwoorden kortelijk stil staan.

De geleerde BILDERDIJK heeft het zijne zeer bezadigd ingerigt, en schrander, kort en goed aangewezen, dat en waarom hij geen lid van het Roomsche Kerkgenootschap zou willen of mogen zijn. Met het grootste regt schreef hij onder anderen, en dat mag, hoe dikwijls ook gezegd, in onzen tijd door eenvoudige en onvaste Christenen wel opgemerkt worden:

„Doch wat gewage ik hiervan? Waar zijn de Roomschgezinden oprecht, als zij hunne kerk verdedigen? Men leze b. v. BOSSUET. Zij geven, als hij, de algemeene gronden van 't Christendom op, en verzwijgen 't geen hun tot Onprotestanten maakt; want dit woord moet ik kiezen, om niet bitter te zijn. „Koom in mijn stal, gij zult wel gevoederd worden," zegt de molenaar tegen het paard, maar hij zwijgt van geblind in de molen te moeten loopen. „Dit gelooven wij en vorderen wij u te gelooven," zegt men aan den Protestant, en dit is niet anders dan 't geen hij als protestant reeds werklijk gelooft of ten minste aannemen kan; maar men verzwijgt de wanbegrippen van vagevuursmissen, van aanbidding van 't kruis, enz. enz. die men

even

even heilig en ter hemelsche zaligheid noodzakelijk acht, als 't geloof aan Jezus voldoening en kruisdood, terwijl men den hoogmoed vleit met verdienstelijke eigen werken, en overboeking van die der heiligen of, van die men verkozen heeft daarvoor te verklaren, ook zelfs al bestonden die nooit. Gij weet dat ik dit niet te vergeefs zegge, mijn Heer. Denk slechts aan uw 11000 maagden, uw straks genoemden reus die den Heiland door 't water droeg, en.... Maar genoeg, denk ik, zijn 11001 valsche heiligen, om de oprechtheid uwer kerk in dit stuk te doen kennen. Gij-zelf immers zult onder ons en in 't geheim, zulke ongerijmd- en valschheden erkennen voor 't geen zij zijn: maar echter erkent gij ze in het openbaar te gelooven, door godsdienstige feesten, waarin gij den Heiland uw offer opdraagt; en dankt of vereert Hem, het zij hier of elders, (want niet overal gelijkt zich de prediking op de Feestdagen der Heiligen) vóór het duivelbinden op 't bedkussen door Margareet, en dergelijke als voor Paulus bekeering. Of mogen dergelijke sprookjens niet meer in de kerken gepredikt worden, uwe Legenden, waar zij uit genomen zijn, blijven bestaan. Doch dit daargelaten! Het is altijd: *Fistula dulce canit, volucrem cum decipit auceps.*"

Op eene weder geheel andere, kenmerkende, maar niet minder ernstige wijze, heeft de Heer DA COSTA zijn antwoord ingerigt, en waarlijk overvloedig doen blijken, met hoe veel regt elk gemoedelijk Christen, die JEZUS voor den eenigen en algenoegzamen Zaligmaker, naar de leer der Apostelen, houdt, bemint en gelooft, afkeerig is en moet zijn van die gevoelens, en gebruiken en aanmatigingen, waardoor de Roomschgezinden zich van de andere Christenen onderscheiden. Wij willen ook hieruit iets ter proeve mededeelen,

len, of het ter bevordering der goede zaak mogt medewerken:

„ Doch bij God geldt geen aanneminge van het gene voor oogen is, noch ten opzichte van menschen, noch van volken, noch van namen, noch van iets dat vergankIijk is. En indien dan nu een volk of Gemeente, hoe hoog bevoorrecht, en rijkelijk begenadigd met eere en kracht en invloed en grootheid van wege de haar eenmaal toebetrouwde verkondiging des Evangeliums, dat pand veronachtzaamd, en die getrouwheid verzaakt hebbende, hare eer en kracht en invloed en grootheid niet meer voor maar tegen de Waarheid des Woords heeft begonnen aan te wenden, en tegen de behoudenis van zielen, en tegen de eere van God en Zijnen Gezalfden, met volharding en verharding van dage tot dage is voortgegaan te richten, zoude dan niet tegen de zulken ook nog in eeuwigheid gesproken zijn het woord des Heeren JEZUS tot die steden en Sijnagogen, alwaar Zijne Messiaswaarheid en heerlijkheid door zoo vele teekenen en wonderen een tijd lang betoond en bewezen was geworden: *Wee u, Chorazin, wee u Bethsaida! het zal Tijrus en Sidon verdraaglijker zijn in den dag des oordeels, dan ulieden. Ende gij Capernaum, die tot den hemel toe verhoogd zijt, gij zult tot der hellen toe nedergestooten worden.* (1) Ja! wanneer wij die eenmaal zoo rijk begenadigde Gemeente van *Rome* weldra zien verachten des Apostels aan haar zoo plechtig te voren gerichte waarschuwing, *niet hooggevoelende te zijn, maar te vrezen*, op dat niet Hij, die zelfs Israëls *natuurlijke takken niet gespaard heeft, ook haar mogelijk niet zoude sparen;* (2) wanneer wij haar van de genotene onderscheiding en

(1) LUC. X: 13—15. (2) ROM. XI: 20, 21.

en eere en gaven, tot allerlei hoogmoedige, aardsche en wereldsche einden en aanmatigingen het onvoorbeeldigste misbruik zien maken; wanneer wij haren Bisschop zich met van eeuw tot eeuw, en van jaar tot jaar aangroeijende hoogheid tot eens Hoofd en Machthebber over alle zijne Medeopzieners zien verheffen, en tot een Alleenheerscher over alle de Gemeenten des Heeren op de gantsche aarde verklaren, met verzaking tevens van allen Apostolischen eenvoud beide en armoede, met najaging van allerlei wereldsche eer, met aanmatiging van wereldsche macht, heerschappij en bezitting, met oefening van willekeur en geweld, binnen de Kerk, over de conscientiën der geloovigen, over de inzettingen des Woords, over de leere der Waarheid, buiten de Kerk, over de onder God alleen geordineerde machten van Koningen en Overheden, en over allen eed en plicht van onderdanen en onderhoorigen; wanneer wij door deze aangematigde en ingedrongene macht, de Kerk des Nieuwen Testaments uit hare oorspronkelijke gestalte ten eenenmale verwrongen, een stelsel van Joodsche en Heidensche Priesterheerschappij aan de eenvoudigheid van het Opziendersampt des Evangeliums in de plaats gesteld, de door de komst van CHRISTUS te niete gedane schaduwen des Ouden Testaments, met de afgodische versierselen van het door de prediking des kruises eenmaal verstomde Heidendom, in de plaats van de *redelijke Godsdienst* (1) *der aanbidding in Geest en Waarheid* (2) te rug gevoerd zien; wanneer wij door de besluiten eener in de Schrift of ongenoemde of verafschuwde menschenalmacht de kennis der zaligmakende Waarheid over de gantsche aarde verduisterd en verdonkerd zien wor-

(1) ROM. XII: 1. (2) JOH. IV: 23.

worden door het gebruik eener vreemde taal, waarop het volk geen Amen kan zeggen, (1) door het bedekken, beperken en eindelijk verbieden van de onfeilbare Schriftuur der waarheid, door het verwerpen en veroordeelen, in lateren tijd, van leeringen, door Oudvaders, Conciliën en Bisschoppen van *Rome* zelve, weleer op het krachtigst uit de Schriften bewezen, vastgehouden en gehandhaafd; (2) wanneer wij de vergeving der zonden, door Gods onveranderlijke uitspraak aan het geloof alleen in CHRISTUS toegezegd, door allerlei willekeurigheden van menschenvinding vervangen, door met geld verkrijgbare aflaten van Pauselijke vrijmacht over begane en nog te begane zonden verdrongen zien, en de Kerk van CHRISTUS alzoo tot een huis van koophandel (van koophandel met onsterfelijke zielen!) gemaakt; wanneer wij tot de alleen zaligmakende aanroeping des naams CHRISTI, een onoptelbare menigte van eigene of overgedragene werken, van menschelijke instellingen, en een eindeloos middelaarschap van geschapene Engelen en ontslapene heiligen toegevoegd en geboden zien; wanneer wij eindelijk (want wie kan hier alles vermelden of optellen?) alle deze dingen zien uitgedacht en uitgevoerd onder de Alleenheerschappij van menschen, zich noemende Op-

vol-

(1) 1 COR. XIV: 9, 11, 16.

(2) Als b. v. de leer der Vrije Genade, door AUGUSTINUS, en de Conciliën van *Carthago*, *Milevum* en *Oranje*, enz. met den uitdrukkelijksten bijval en de allerstelligste bekrachtiging van wege de Pausen INNOCENTIUS, COELESTINUS, GELASIUS en anderen, als de leere der Schrift en der Kerk verdedigd, naderhand in de persoonen en stellingen, niet alleen der Hervormers en der Hervormde Gemeenten, maar ook van den Bisschop JANSENIUS, den Priester QUESNEL, en vele andere voortreffelijke Roomschgezinden, door de onder den invloed der Jesuiten staande Pausen veroordeeld, verketterd, en met *anathema* versoeid.

volgers der Apostelen PETRUS en PAULUS, doch met wereldsche zwaarden gewapend, en met driedubbele kroonen gekroond, onder allerlei genot van eigen rijkdom, en van eere dezer wereld, zondige menschen, zich latende noemen, dienen en aanbidden onder en met de namen van *Bisschop der Bisschoppen*, *Heilige Vader*, *Leeuw uit de stamme Juda*, *God op aarde*, en dergelijke velen, die, in zulk eenen zin, niet zonder Godslastering door eenig mensch kunnen worden gevoerd; wie erkent niet in dit alles hetgene door alle de Apostelen zoo duidelijk is voorzegd geworden, tot waarschuwing der Gemeente Gods tot aan de einden der eeuwen, dat *in de laatste tijden zommigen zouden afvallen van het geloove, zich begevende tot verleidende geesten, en leeringen der duivelen, Door geveinsdheid der leugensprekers, hebbende hare eigen conscientie met een brandijzer toegeschroeid, Verbiedende te huwelijken, gebiedende van spijze te onthouden, die God geschapen heeft tot nuttigheid met dankzegginge*, enz. (1) dat er *valsche leeraars* zouden komen, *die verderfelijke ketterijen bedektelijk zouden invoeren*, en *door gierigheid met gemaakte woorden van haar een koopmanschap zouden maken*? (2) wie onderscheidt hier niet de eerste grondtrekken alreeds van die in hare volle gestalte en rijpheid nog aanstaande, maar voorlang voorbereide en zich formeerende *verborgenheid der ongerechtigheid*, door den Apostel PAULUS zoo kennelijk voorzegd, en *van dien mensch der zonde, die zich tegenstelt en verheft boven al dat God genaamd of geëerd wordt, alzoo dat hij in den Tempel Gods als een God zal zitten, zich zelven vertoonende dat hij God is*? (3) wie erkent niet

(1) 1 TIM. IV: 1—3. (2) 2 PET. II: 1—3.
(3) 2 THESS. II: 3—7.

hier in die over geheel de wereld eens geëerde en aangebedene heerschappij des Pausdoms de kenteekenen van dat wereldsch-geestelijk Koninkrijk, hetwelk aan den Propheet Apostel onder het beeld van een zevenhoofdig Beest in gezichte vertoond werd, van het welk de geheele aarde zoude zeggen: *Wie is hetzelve gelijk? wie kan krijg voeren tegen hetzelve?* aan hetwelk ook *een mond gegeven werd, om groote dingen en lasteringen te spreken*, en de macht voor een bepaalden tijd, om de *heiligen krijg aan te doen en om die te overwinnen*, en heerschappij te voeren over eene algemeenheid *van geslachten, en talen en volken*, hoedanige de Pauselijke Kerk van *Rome* ten allen tijde gezocht en zich aangematigd heeft?" (1)

Beide deze antwoorden zijn in den geest der zachtmoedigheid geschreven; LE SAGE TEN BROEK zal zich, wanneer hij eens weder voor overtuiging vatbaar wordt, moeten schamen bij de herlezing dezer antwoorden.

Ten besluite zeggen wij alleen nog, dat wij eenige aanmerkingen en opvattingen, in beide voorkomende, voor de verantwoording der Schrijvers laten, gelijk wij ons met het doel volkomen vereenigen.

(1) APOC. XIII.

De GALEISLAAF *of dertienjarig lijden van een Protestant. Naar de Hoogduitsche Bewerking van* F. GIRARDET. *Te* Amsterdam, *bij* C. L. Schleijer, 1829. *VIII en* 324 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3 : 30.

„Geen opgesierd, verdicht verhaal, maar, (zegt de Eerw. GIRARDET,) de onopgesmukte taal der

der waarheid spreekt uit deze bladeren tot den lezer. Zij is het, die op eene aandoenlijke en bescheidene wijze spreekt uit den mond van een' man, die, nog jongeling, de hardste beproevingen, de zwaarste rampen, gedurende dertien jaren van lijden, om zijn geloof verduurde, en wiens standvastigheid en getrouwheid aan hetzelve, schier op elke bladzijde van het navolgende verhaal uitblinken, en overwaardig zijn der vergetenheid ontrukt te worden."

Dit neemt zeker voor dit werk in. De Verhaler heeft ter verdere aanprijzing, in het Voorberigt, aangemerkt:

„ Mogt ons Vaderland alreede bogen op het bezit van onderscheidene nuttige geschriften, wier geest en strekking meer of min regtstreeks daarheen zijn leidende, om zoo wel de Protestanten in hun geloof te stijven en te versterken, als tevens om hen bekend te maken met de kunstgrepen, drogredenen en spitsvindigheden, door Jezuïten en Proselietenmakers der Roomsche Hierarchie, reeds van oudsher gebezigd: hoezeer (wij herhalen het) reeds verscheidene werken van dergelijken aard het licht zagen, nogtans gelooven wij, dat de uitgave van het onderhavige, geenszins als overbodig geacht zal worden."

„ Immers uit hetzelve ziet men, welke pogingen reeds oudtijds door eene heerschzuchtige en dweepzieke Geestelijkheid werden aangewend, en van welke middelen men gebruik heeft gemaakt ter bestrijding en uitdooving van die fakkel der waarheid, die eenmaal door den onsterfelijken LUTHER en anderen ontstoken, het helderst licht over hare laakbare handelingen verspreidde, en het gebouw harer Hierarchie tot in zijne grondvesten deed schudden. Uit hetzelve ziet men hoe zij, getrouw aan hare doemwaardige stelling: *dat het doel de middelen heilige*, niet schroomde om,

om, terwijl zij een magtigen Monarch tot haar werktuig maakte, de heiligste en onschendbaarste regten van den mensch te vergruizen en als met voeten te treden."

„ En zou, in een tijdperk als het tegenwoordige, waarin deze, hoe dikwerf ook bestreden, echter nooit geheel ten ondergebragte *Hydra*, nog altoos in het verborgen nieuwe pogingen aanwendt — in ons land echter, dank zij der wijze regering van onzen Vorst, gelukkig slechts *magtelooze* — ter herkrijging van hare magt en haren invloed — zou in dezen tijd een werk als overbodig kunnen beschouwd worden, waarin met treffende kleuren afgemaald is het gebruik, dat zij van deze magt maakt, eene magt, die, door dweeperij aangevuurd, en door blinden godsdienstijver gerugsteund, niet dan de meest heillooze gevolgen hebben kan."

Wij voegen er bij, dat wij er geenszins aan twijfelen, of dit boek zal velen welkom zijn, gelijk het wel degelijk nuttig is, daarop eens in onzen tijd hier ook de aandacht te vestigen. 't Is waar, men wordt aangedaan met medelijden en verontwaardiging tevens, wegens de gruwelijke mishandelingen door de Roomschgezinde aan de Evangelische Christenen aangedaan; maar men gevoelt dan ook te levendiger, welk een groot voorregt het is, daarvan niets te vreezen te hebben; en hoe het wel berekend eigenbelang zelfs ons dringt om toe te zien, dat men ons nimmer weder van onze zoo duur gekochte als onwaardeerbare vrijheid in de godsdienst beroove, welke ons dierbaarder zelfs zijn moet dan het leven. Heilzaam zou het zijn, — en wij durven den lezer daartoe bij deze gelegenheid wel zeer uitnoodigen, indien men, voor of na deze lectuur, eenen kerkelijken Geschiedschrijver, dien men bij de hand heeft, nasloeg, ten einde zoo zich de geschiedenis van de XVIIde

eeuw in 't gemeen en in 't bijzonder, van het het herroepen van het *Edict van Nantes*, waardoor Koning LODEWIJK de XIVde, verschalkt door *Bisschoppen* en *Jezuiten*, in den jare 1685, de heiligste pligten met voeten trad, Goddelijke en menschelijke wetten schond, en *Frankrijk* de grootste nadeelen toebragt, duidelijk te herinneren. Dan toch ziet men klaar, hoe ongelukkig een Koning en hoe ellendig het voor het volk is, wanneer men niet zorgvuldig waakt tegen den rampzaligen invloed van het Roomsche Hof, en van Bisschoppen en Jezuiten. Eene voorzeker hoogst belangrijke zaak, welke in dit onderhoudend en aandoenlijk verhaal ook bevestigd wordt.

Toen, in October 1700, de Hertog DE LA FORCE, vergezeld van vier Jezuiten en een regiment Dragonders, te *Bergerac* binnen was getrokken, om de stille en vreedzame Protestanten ook aldaar geweldadig te noodzaken, om hun geloof af te zweren, en tot het Roomsch- of Pausgezind Genootschap over te gaan, en tot dat einde twee en twintig soldaten ook in het ouderlijke huis van onzen zestienjarigen jongeling indrongen, en daar vreesselijk huis hielden, ontvlugtte hij gelukkig, kwam van eenen vriend vergezeld, den 10den November deszelven jaars, te *Parijs*, met oogmerk om van daar langs den minst gevaarlijken weg, dien zij zouden vinden, over de grenzen naar *Holland* zich te begeven.

Het gelukte hen door *Mezieres* te komen, en tot *Couve*, — omdat zij door het woud der *Ardennes* geenen weg wisten te vinden, — te geraken, hopende nu spoedig zich naar *Charleroi* te zullen kunnen begeven, waar eene *Hollandsche* bezetting lag. Ongelukkig misleid begaven zij zich, van daar, niet terstond naar *Charleroi*, maar naar *Marienburg*, en daar verraden, werden zij tot eene levenslange galeistraf veroordeeld. Hoewel

er nog eenigen tijd verliep, eer dit vonnis ten uitvoer gebragt werd, geschiedde het echter eindelijk, en zij kwamen te *Duinkerken* op de galeijen.

Hoe het hem, die nu van zijnen vriend gescheiden was, hier ging, wordt vervolgens door hem hier verhaald, op eene eenvoudige en deelneming wekkende wijze, en wel eerst het voorgevallene, gedurende de acht eerste jaren, in welke hij vele en zware beproevingen met Gods hulp doorstond, terwijl daarna het gebeurde in de vijf overige door hem is medegedeeld, en het verhaal besloten wordt, met de volkomene bevrijding en gelukkige aankomst van onzen held in ons dierbaar Vaderland, en wel te *'s Gravenhage*.

„Gezond en behouden (dus luidt het slot,) kwam ik in *'s Gravenhage*, alwaar ik aan de personen, die hierin belang stelden, den uitslag mijner zaak berigtte. Door bemiddeling van den Predikant BASNAGE, die mij ten dien einde aan onderscheidene heeren voorstelde, verkregen wij kort daarop van de Staten-Generaal eene jaarwedde, die ons voor de rest onzer dagen tegen alle gebrek en zorg voor ons onderhoud behoedde. Moge God hun, en allen, die ons hard lot poogden te verzachten, vergelden, wat zij aan ons deden, en hen en hunne nakomelingen daarvoor zegenen! Moge God echter ook de menschheid voor alle godsdienstige onverdraagzaamheid en zucht tot vervolging, voor alle Jezuïten en Zendelingen, ten allen tijde, in genade bewaren!"

Wij prijzen de lezing van dit belangwekkend geschrift, dat de eer der vertaling wel waardig was, aan, en hopen, dat het onder den Goddelijken zegen zal medewerken, om de getrouwheid aan en de standvastige belijdenis van het onfaalbaar Evangelie, met eene wel beredeneerde afkeerigheid van alle faalbaar menschelijk gezag in de-

Godsdienst, dat zoo vele jammeren veroorzaakt heeft en nog berokkent, wezenlijk te bevorderen!

De PAUSSEN, *als tijdelijke Vorsten en Opperhoofden der Kerk beschouwd, sedert de vestiging van den H. Stoel te* Rome, *tot het jaar* 1820. *Door* JUAN ANTONIO LLORENTE. *Tweede Deel. Nieuwe Uitgave. Te Amsterdam, bij* J. C. van Kesteren, 1828. 358 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 4: —

Ter gelegenheid dat wij het eerste Deel beoordeelden, deden wij opmerken, dat LLORENTE de rij der Pausen begonnen is met LINIEK, en daar eindigde met URBANUS II. Dit tweede wordt dus aangevangen met PASCAL II, die op den 9den Aug. veertien dagen derhalve na den dood van zijnen naasten voorganger, tot Kerkvoogd verkozen werd, en zeventien jaren ruim als zoodanig heerschzuchtig werkzaam was, terwijl hij, den 18den Jan. 1118 door den dood daarin belet werd.

Daar hij HENDRIK de IV, niettegenstaande deze Koning zich aan hem onderworpen had, beoorlogen wilde, en door brieven overal daartoe zijne onderhoorigen liet opwekken, kenmerkte zich de Geestelijkheid van *Luik* zeer voordeelig, door zijne Heiligheid onder anderen te antwoorden:

„ Paus *Hildebrand* was de eerste bewerker „ der scheuring; want hij was de eerste Paus, „ die met priesterlijk geweld den diadeem aan„ greep. Is de Keizer een ketter, dan doet ons „ zulks innig leed, en wij zullen geen enkel „ woord tot zijne verdediging inbrengen, maar „ slechts aanmerken, dat, zoo hij het ware, wij „ zijne bevelen zouden gehoorzamen, daar wij „ overtuigd zijn, dat onze zonden dat ongeluk

„ ver-

veroorzaakt hebben, dat het ons niet geoorloofd is, de wapenen op te vatten, en wij ons bepalen moeten, God om zijne bekeering te bidden. De Koningen, welken de *H. Paulus* ons beval te gehoorzamen, waren geene Christenen. *Bidt voor de slechte Koningen*, zegt hij tot ons, *nadien gij een gerust leven wilt leiden.* — Dit gedrag zou derhalve waarlijk apostolisch zijn, dewijl het eene opvolging van des apostels bevel was. Maar de opvolger der apostelen, de Paus, is, tot straf voor onze zonden, er verre van af, om God te bidden, dat die den Koning bekeere, welken hij eenen ketter noemt. Hij hitst het volk tot oorlog tegen hem op, en legt den vrede allerlei hindernissen in den weg. Vanwaar heeft het opperhoofd der kerk de magt ontvangen, om de geestelijke en wereldlijke heerschappij tevens uit te oefenen? Paus *Gregorius I.* zeide, dat, indien hij slechts gewild hadde, dat de Longobarden sterven zouden, hunne Koningen en Vorsten zeer zeker zouden gestorven zijn. Doch hij had geenszins de oorzaak van den dood van eenig mensch willen wezen; dewijl hij God vreesde. — De Pausen, die hem opvolgden, drukten hierin zijne voetstappen. Zij vergenoegden zich met de geestelijke heerschappij, tot op den laatsten Paus, *Hildebrand. Gregorius* wapende zich met eene krijgsmagt tegen den Keizer, en gaf zijnen opvolgers het eerste voorbeeld van oorlogvoeren."

Dit hier te regt bijgebragt staaltje vonden wij te kenmerkend, om het hier niet aan te halen. Daarna volgen de overige Pausen, terwijl de rij besloten wordt met PIUS VII, waarvoor nu reeds weder een andere LEO fungeert, dien de Vertaler met reden een echten *Jezuiten patroon* noemt.

De behandeling van den geheelen stoet van

Rome's Opperbisschoppen is op dezelfde wijze hier vervolgd, als die in het vorige Deel begonnen was, en men vindt reden om er van te getuigen, dat dezelve kort, doelmatig en leerzaam is; wanneer iemand lust, tijd en gelegenheid heeft, kan hij over dezen of genen der Pausen verder de geschiedenis raadplegen.

Genoeg echter vindt men hier om zich te overtuigen, dat de Pauselijke hierarchie eene ellendige regering is, dat door die doorgaans zeer heerschzuchtige Geestelijke dwingelanden groote nadeelen gesticht, en vele voor het ware welzijn der Christelijke Gemeente en de uitbreiding van het zuiver Evangelie allerverderfelijkste gevolgen veroorzaakt zijn, gevolgen die ook nog maar al te zeer en zwaar gevoeld worden. Men moet er inderdaad van ijzen, wanneer men op alle die gruwelen, welke de geschiedenis geboekt heeft, ziet, door die geestelijke opperheeren meestal onder de vertooning van godsvrucht gepleegd, of die door derzelver rampzaligen invloed bedreven zijn. Wanneer zullen toch eens alle Vorsten en Volken de oogen openen, om voor altoos dat zoogenaamd geestelijk gezag te niet te doen, en van de dienaars van CHRISTUS te vorderen, dat zij, naar het voorbeeld en voorschrift van den Heere JEZUS CHRISTUS en zijne Apostelen, alleen verkondigers van het Evangelie worden en zich beijveren, om zich eerwaardig te maken, door in stede van heerschappij uit te willen oefenen over het erfdeel des Heeren, hunne medebelijders van JEZUS CHRISTUS voor te gaan in de beoefening van geloof en liefde, en alzoo wezenlijk te verlichten, te verbeteren en medewerkers te zijn van de blijdschap der geloovigen.

Wat de naauwkeurigheid onzes Schrijvers betreft en zijne waarheidsliefde, deze verdienen zeker allen lof; zoo wel als zijn heilige ijver,

om,

een, hoewel tot het Kerkgenootschap der Roomschen behoorende, de oogen te doen openen, voor de schandelijkste misbruiken, die zoo vele tranen deden storten, zoo veel bloeds vergoten, zoo veel jammers veroorzaakt hebben.

Hier en daar ondertusschen heeft hij wel eens in kleine bijzonderheden zich vergist, waaromtrent de Overzetter den Lezer wel meer eenige aanwijzing had mogen doen.

Met iets ter proeve over te nemen, eindigen wij onze beschouwing van dit werk, waarvan wij de lezing en behartiging aanbevelen:

„ Van zijnen kant bleef *Lodewijk V* (door den Paus in den ban gedaan) geenszins werkeloos. Hij zond brieven rond en noemde in dezelve *Johannes XXII* den *Antichrist*, den wolf, die de kudden CHRISTI, onder den naam van Paus, verscheurde; den vijand van het Christendom, die in, door hem verwekte, oorlogen het Christenbloed deed stroomen, den *Satanas*, die, tot ongeluk van het menschdom, op aarde was gekomen; den barbaar, die zich beroemde, dat een Paus nooit magtiger was, dan wanneer de Koningen elkander beoorlogden; een' trouweloozen, die de beide mededingers naar den troon tot oorlog aangehitst en beiden ter zelfder tijd bedrogen had; den' *Lucifer*, wegens zijn ondragelijke trotschheid; want hij zeide, dat hij den Allerhoogsten gelijk was, waarom hij ook bevel had gegeven, om hem, als *Alexander* en *Dioclctianus*, knielende te aanbidden. Dat het schandelijk was, dat het opperhoofd der Vorsten voor den knecht der knechten knielde. — „ Hij, de knecht der knechten, waarom vertoont hij zich dan niet als een' waren knecht door voorbeeld en wandel? Is hij een getrouwe, goede herder, waarom waakt hij dan niet met liefde voor de schapen van CHRISTUS, in plaats van ze door den oor-

oorlog te verdelgen. Waarom beperkt hij dan zijne aanspraken niet tot dingen des hemels, in plaats van deze met de aardsche te verwisselen? Waarom laat hij ons dan niet onze tijdelijke aangelegenheden, naar de regten der volken en het voorbeeld onzer voorvaderen, vereffenen? En hoe toch kan hij zulk een onbeschaamde logenaar zijn en mij een' vriend der ketters noemen? Ik ben een Christen, terwijl hij integendeel een hoofd der ketters is; want zulk een is geen leerling van CHRISTUS, die deszelfs levenswandel bespot, deszelfs godsdienst onteert, deszelfs armoede veracht, deszelfs heiligdommen ontwijdt en de geloofsleer met voeten treedt. Wij beroepen ons van dezen mensch, die zich *Johannes XXII* noemt, op de vergadering der gansche Christenheid."

„ *Lodewijk van Beijeren* liet het zelfs hierbij niet berusten. Hij begaf zich naar *Rome*, deed zich tot Keizer kroonen en woonde de keus van eenen nieuwen Paus bij, *Petrus Ranallucio* uit *Corbiera*, een dorp in de *Abbruzzo's*, een' Franciskaner Monnik, die den naam *Nikolaas V* aannam, en *Johannes XXII* voortdurend als een' ketter behandelde. Men moet echter ook erkennen, dat het daartoe geenszins aan genoegzame gronden ontbrak. De Paus had immers in onderscheidene bullen verklaard, dat, dewijl JEZUS CHRISTUS en diens Apostelen zich niet alleen het genot, maar ook het bezit van geld en andere, hun gegevene, dingen veroorloofd hadden, de Franciskaner Monniken even zoo met betrekking tot datgene konden handelen, wat tot hun gebruik bestemd was. Nu had echter Paus *Nikolaas III* in zijne beruchte bul: *exiit, qui seminabat*, het tegendeel beweerd. De bul was in den *codex* der Dekretalen opgenomen, en *Johannes XXII* moest noodzakelijk op

op eene van de beide, zich ontdekkende, klippen schipbreuk lijden. Is de Paus onfeilbaar, zoodra hij *ex Cathedra*, als opperhoofd der kerk, spreekt, dan was *Johannes* inderdaad een ketter, want hij geloofde het tegendeel van hetgene, wat *Nikolaas* verklaard had. Had hij echter gelijk, dan verkeerde de Paus in eene dwaling, en was derhalve niet onfeilbaar. Intusschen wilde *Johannes* veel liever in de beslissing van *Nikolaas* eene dwaling laten gelden. Hij beweerde in zijne bullen, dat die Paus wel anders, dan hij, geoordeeld had, doch dat het desniettemin eene dwaling tegen de Schrift was, zijn (*Johannes*) gevoelen niet aan te nemen; want Jezus en zijne Apostelen hadden regtmatig verscheidene dingen bezeten, welker bezit, volgens de bul van *Nikolaas*, eene zonde tegen de wet zoude geweest zijn, eene vooronderstelling, welke men voor ware godslastering mag houden."

„Ontging *Johannes XXII* nu ook al, wegens deze zaak, het verwijt van ketterij, dat was echter geenszins het geval ten opzigte van eene andere, door hem gepredikte leer. Hij schreef en beval; namelijk, te leeren, dat de ziel der heilige Maagd, als ook die der Heiligen en Regtvaardigen, niet in den hemel waren, noch het aangezigt Gods genoten; want dit zouden zij eerst na den algemeenen oordeelsdag zien. De universiteit van *Parijs* en alle godgeleerden veroordeelden deze stelling. *Johannes* nam haar ook op zijn sterfbed terug, en legde de geloofsbelijdenis af, welke men in de Kerkelijke Geschiedenis van *Fleurij* leest. Na zijnen dood, bevond zich in de schatkamer eene som van vijf en twintig millioenen guldens."

„Het is ongehoord, dat godgeleerden in onze dagen zoo onbeschaamd zijn, om wegens de Pausen zoo vele dwalingen te verspreiden, en

aan

aan het sprookje, dat er, bij hunne verkiezing eene onmiddelijke tusschenkomst van den H. Geest plaats heeft, alsmede, dat de Pausen onfeilbaar zijn, dat men verpligt is, hun onvoorwaardelijk en blindelings te gehoorzamen, en menschen van zulke soort, als *Johannes XXII*, *Bonifacius VIII*, en zoo vele andere waren, als Heiligen te vereeren, met eene voorbeeldelooze domheid of hardnekkigheid, geloof te willen verschaffen."

BESCHOUWING *der Beginselen, waarop het voeren van den Oorlog is gegrond.* *Te* Zutphen, *bij* W. C. Wansleven, 1829. 54 *Bladz.* *In gr.* 8*vo*. *De prijs is* 60 *Cents.*

In het jaar 1815 werd er, in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, en eenigen tijd later in Engeland, een genootschap opgerigt: *ter bevordering van eenen altijddurenden en algemeenen vrede.* De tot dus ver te werk gestelde pogingen, om het doel van hetzelve te bereiken, bestaan voornamelijk in het drukken en verspreiden van kleine geschriften, strekkende om overtuigend te doen zien, dat de oorlog met den geest van het Christendom en de wezenlijke belangen van het menschdom onbestaanbaar is; mitsgaders, om de beste middelen aantewijzen, ten einde dien altijddurenden en algemeenen vrede op den grondslag van Christelijke beginselen in stand te doen blijven. Dit genootschap omvat dus de gansche menschheid in deszelfs bedoelingen en verrigtingen, en is uit zijnen aard tot geene luchtstreek of volk bij uitsluiting bepaald. Meer dan 300,000 leden telt men van hetzelve in Engeland; en een aantal geschriften zijn reeds met het voorgemelde doel in omloop gebragt. Een derzelve wordt in de volgen-

gende bladen aan het Nederlandsch Publiek vertaald aangeboden, niet alleen om met den aard van dit genootschap eenigzins bekend te worden gemaakt, maar ook om daardoor aanleiding te geven, dat hier te lande de menschlievende pogingen, door hetzelve in het werk gesteld, ondersteund en nagevolgd worden."

Met deze aanhaling uit het korte Voorberigt, is de lezer reeds bekend, met het *van waar* en met *welk doel?*

Deze Verhandeling laat zich wel lezen, heeft een edel oogmerk, bevat verscheidene belangrijke aanmerkingen, maar zal, vreezen wij, zoo min als zoo vele andere geschriften met een dergelijk doel geschreven, de gewenschte uitwerking hebben. De menschen zijn er niet toe gestemd, de omstandigheden er niet naar ingerigt, de driften er niet toe geneigd, en het eigenbelang te kwalijk bestuurd.

Op het bijgebragte is daarenboven nog al veel met grond aan te merken. Ondertusschen zal de lezing voorzeker geen kwaad stichten, en wij verlangen wel, dat deze Verhandeling in de regte handen kome. De oorlog is inderdaad een allerverschrikkelijkst kwaad, waaruit een zee van onheilen voortvloeit.

DON CARLOS, *Prins van Spanje. Een onderzoek naar de oorzaak van deszelfs Gevangenneming en Dood. Door* J. P. AREND, *Lector in de Hoogduitsche en Engelsche Talen en Letterkunde aan de doorluchtige School te Deventer. Te Deventer, bij* A. J. van den Sligtenhorst, 1828. *79 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is 75 Cents.*

Wanneer men in aanmerking neemt, wanneer deze

deze rampzalige Spaansche Prins leefde, (in de XVIde eeuw) dat men denzelven wel ernstig beschuldigd heeft, van tegen den wil zijnes vaders in verbond zich gesteld te hebben, met die edelen welke een einde aan de onderdrukking of Spaansche dwingelandij in de Nederlanden zochten te maken, en hoe verschillend er dikwijls over dien zoon des Konings geoordeeld is, dan kan het geenszins zoo vreemd meer voorkomen, dat Lector ARENDT, het op den Titel gemelde onderwerp, ook eens verkozen heeft te behandelen. De vraag: hoe hij deze Verhandeling heeft ingerigt? kunnen wij beantwoorden, met te zeggen, dat hij *eerst* eenige bladzijden gevuld heeft met eene herinnering aan de levensgeschiedenis van dezen Prins, *vervolgens* hem vrij pleit, van drie hevige beschuldigingen, welke onderscheidene Schrijvers hem ten laste gelegd hebben, namelijk:

1.) Van eene zamenspanning met de oproerigen in de *Nederlanden* en in *Grenada*.

2.) Van een toeleg op het leven des Konings zijnen vader. en

3.) Van een minnenhandel met zijne stiefmoeder ELIZABETH VAN VALOIS.

Daarna zoekt waarschijnlijk te maken, dat de Koning hem heeft laten vermoorden, omdat hij hem als eenen bastaard, door hem uit een onwettig huwelijk met MARIA van *Portugal* verwekt, niet als zijn erfgenaam wilde nalaten.

En *eindelijk*, over de wijze van zijnen dood spreekt.

De slotsom zijner nasporingen over deze duistere geschiedenis, welke zoo verschillend verhaald en geschetst is, willen wij den Lezer met des Schrijvers eigene woorden opgeven:

„ 1. Dat DON CARLOS onschuldig was aan de misdaden met welke men zijne nagedachtenis bezoedeld heeft."

„ 2. Dat

„ 2. Dat die Prins, als uit een onwettig huwelijk geboren, door FILIPS met afkeer beschouwd en tot opvolger onwaardig geoordeeld werd."

„ 3. Dat deze omstandigheid alleen den Koning deed besluiten, zijn' zoon gevangen te nemen en hem door eenen raad, grootendeels uit geestelijken zamengesteld, te laten veroordeelen."

„ 4. Dat de ongelukkige Prins dienvolgens, zoo al niet door het zwaard, evenwel op eene geweldige wijze, op last zijns vaders, van het leven beroofd werd."

„ 5. Dat de snoode FILIPS zijne jeugdige gemalin aan eene bloedschandige min opofferde."

Wij kunnen niet nalaten te verklaren, dat ARend zijn onderwerp wel doordacht en zijne bronnen met overleg gebezigd heeft, zonder dat de zaak evenwel hierdoor als genoegzaam voldongen kan worden aangemerkt.

Achter aan zijn nog een paar bijlagen gevoegd, te weten, een brief van FILIPS II, aan den Paus, geteekend *Madrid*, den 20sten Jan. 1568, en een eigenhandige brief van dezen Koning aan de Koningin van *Portugal*, insgelijks geteekend den 20sten Jan. 1568. over welker inhoud men te meer verontwaardigd zijn moet, naar mate men meer geloof hecht aan het hier beredeneerde.

De lezing van dit onderzoek kan in onzen tijd hier en daar nut doen.

De Tegenwoordige OORLOG tusschen Rusland en Turkijen, op eene Staatkundige, Krijgskundige en Zedekundige wijze beschouwd; en de gevolgen, welke men thans reeds met zekerheid daaruit kan afleiden. Te Amsterdam, bij J. C. van Kesteren, 1828. *VIII en 47 Bladz. In gr. 8vo. De prijs is 50 Cents.*

Onder eenen veel belovenden titel ontvangt men

men slechts eenige herinneringen aan de Turken, derzelver geaardheid, godsdienst en levenswijze, en een uittreksel uit het onlangs door ons beoordeelde Werkje van den Engelschen Doctor WALSCH.

KORTE Geschied- en Aardrijkskundige Beschrijving van het tegenwoordige Europisch Turkije, ten dienste van Couranten-Lezers. Tweede vermeerderde druk. Met een Landkaartje van het tooneel des tegenwoordigen Oorlogs. Door J. A. OOSTKAMP. *Te Zwolle, bij* J. L. Zeehuisen, 1828. 48 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is* 90 *Cents.*

Deze korte beschrijving is beter ingerigt en kan ter bereiking van het oogmerk dienen. Zij blijkt ook door het publiek zeer goed ontvangen te zijn, daar eene tweede uitgave gevorderd werd. Dezelve heeft eene aanmerkelijke voorkeur boven de eerste, vooral wegens de er achter aan toegevoegde kaart met eene aanwijzende verklaring. De oorlog tusschen de Turken en Russen is nu gelukkig geëindigd, en wij verwachten, dat de Grieksche natie ook door een behoorlijk uitgebreid gebied tot zulk eenen staat zal gebragt worden, dat zij even als andere volken ruimer adem halen en zich over rust en toenemenden bloei zal mogen verblijden. Ondertusschen is nog niet alles bepaald, en in allen gevalle kan zulk eene korte schets, ook ten gebruike voor de jeugd, nuttig zijn. De lezing zal ook welligt menig een dringen, om zich te vereenigen, met de hier te regt opmerkelijk genoemde woorden van den geleerden Engelschen Kapitein T. H. KINNEIR, in zijne reize door *Klein Azie*, *Armenie* en *Koerdistan*, gedaan in 1813 en 1814:

„ Ie-

— Ieder vriend van het schoone en goede, mag wenschen en bidden, om een' spoedigen val, van die ellendige Turksche regering, welke nu vijf eeuwen lang tegen alle beschaving en volksgeluk den oorlog voert, en voor de landen, over welke zij den ijzeren schepter zwaait, een erger kwaal is, dan de pest, die zij begunstigt.

De VOLKPLANTERS, of de Bronnen der Susquehanna. Door J. COOPER *Uit het Engelsch. Te Groningen, bij* W. van Boekeren. *Eerste Deel 257 Bladzz. Tweede Deel 259 Bladzz. en Derde Deel 352 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f 7: —*

De volkplanting van *Nieuw-IJork*, bepaalde zich bij minder dan een tiende gedeelte van deszelfs grondgebied, voor den *Noord-Amerikaanschen* omwentelingsoorlog. Nadat de onafhankelijkheid van *Noord-Amerika* door den vrede van het jaar 1783 bevestigd was, rigtte zich de aandacht bijzonder op de voordeelen, die de natuur in dat wijd uitgestrekt gebied aanbood, en zulks heeft de schoonste gevolgen opgeleverd. In het midden van dat uitgestrekt gebied ligt eene groote landstreek, welker oppervlakte in eene aaneengeschakelde rij van bergen en dalen bestaat. Tusschen deze heuvelen ontspringt de *Delaware*, en de menigvuldige bronnen der geweldige *Susquehanna*, ontstaande uit de stroomende meren en duizenden van wellen van dit landschap, kronkelen zich hier door de dalen heen, tot dat zij, zich vereenigd hebbende, eene der magtigste rivieren vormen, waarop de oude Vereenigde Staten kunnen bogen. Daar hebben de Kolonisten groote veranderingen gemaakt, vele verbeteringen daar-

gesteld, woningen gesticht, boomen geveld, gronden ontgind, kerken gebouwd, en bronnen van welvaren geopend. Daar heeft de Schrijver den Lezer bij bepaald, terwijl men zich verbeelden moet, dat hier het verhaal begonnen wordt, met het jaar 1793, bijna zeven jaren na de onderneming van eene der vroegste dier volkplantingen, welke als door een tooverslag die verandering in de magt en in den toestand van den staat aldaar tot stand hebben gebragt. Zijn werk heeft hij in Hoofdstukken afgeperkt en zoodanig ingerigt, dat men met de menschen, blanken en zwarten, aldaar, met derzelver manieren, godsdienst, levenswijze, middelen van bestaan, wetten, regtsoefeningen en vermaken, met het land, de bearbeiding, de dieren en gewassen, het luchtgestel, enz. eenigzins bekend wordt, en zich vermaakt met een aantal bijzonderheden, gesprekken, bedrijven en voorkomende gevallen, die hier op eene soms ook wel wat komieke wijze verhaald voorkomen. Boven de Hoofdstukken staat doorgaans een versje, de inkleeding is onderhoudend, gelijk ook het geheel doorloopend verhaal de aandacht wel bezig houdt. Verscheidene aardige tooneeltjes vertoonen zich hier, en meermalen treft men ook iets aan, dat wezenlijk meer ernstig is en nuttig werken kan. In de personen zelve, welke hier sprekende en handelende voorkomen, bijzonder in die van de kleur, merkt men het vernuft des Schrijvers op, en ziet men, dat hij er zich op toegelegd heeft, om ze naar den aard te doen voorkomen van degenen, aan welke zij moeten doen denken.

Tot bewijs dit staaltje:

„De jager trad met eene vertrouwelijke houding, even alsof hij iets te zeggen had, hetgene een einde aan alle tegenwerpingen zoude maken, naar hem toe, en hernam:"

„Nu

„ Nu dan, knaap! Zij zeggen, dat ginder bij de groote meren het meeste wild is, en een ruime omtrek zonder blanke menschen, of het mogt er zoo een zijn, als ik zelf. Ik ben het moede te leven onder al die ontginningen, en waar mij van de opkomst der zon tot haren ondergang de hamerslagen in het oor klinken. En hoe zeer ik ook aan u gehecht ben, kinderen! ik zoude dat niet zeggen, indien het niet waar was, verlang ik toch weder naar het woud."

„ Het woud!" herhaalde ELISABETH, van aandoening bevende; „ noemt gij dan deze grenzenlooze bosschen geene wouden?"

„ Ach, mijn kind! die beteekenen niets voor een' mensch, die aan de wildernis gewoon is. Ik heb slechts weinig genoegen gehad, sedert dat uw vader met zijne Volkplanters gekomen is; maar ik wilde niet ver heengaan, omdat mijn leven gehecht was aan het ligchaam, dat daar onder de zoden ligt. Doch nu is hij weggegaan, en CHINCHAGOOK is weggegaan, en gij beide zijt jong en gelukkig. Ja! in het groote huis heeft eene maand geleden de vreugde gegalmd! en nu, dunkt mij, is het tijd, dat ik op den avond van mijn leven nog eenig genoegen opzoek. Wouden! neen waarlijk, Madam EFFINGHAM! ik noem dit geene wouden, waar ik elken dag van mijn leven voet voor voet bouwlanden aantref."

„ Indien er iets is, NATTY! dat tot uw genoegen kan verstrekken, zeg het ons, en zoo het mogelijk is, zult gij het verkrijgen."

„ Gij meent het allerbest, knaap! dat weet ik wel; en dat doet Madam ook, dat doet zij: doch uwe gebruiken zijn mijne gebruiken niet. — Het gaat ons, zoo als die dooden daar, die, toen de adem in hun was, dachten, dat de eene naar het Oosten en de andere naar het Westen zoude gaan; doch zij zullen elkander eindelijk weder

ontmoeten; en dat zullen wij ook, kinderen! Ja, zoo als gij gezegd hebt, wij zullen elkander in het land der regtvaardigen eindelijk wedervinden."

„En dat zoo spoedig, zoo overwacht!" zeide ELISABETH, bijkans ademloos van ontroering, „Ik had gedacht, NATTIJ! dat gij nu met ons meendet te leven en te sterven."

„Woorden zijn van geene kracht!" riep haar echtgenoot uit; „geene verbindtenis van een' korten tijd vermag de gewoonten van eene veertigjarige levenswijze uit te roeijen. Ik ken u te wel NATTIJ! om langer bij u aan te dringen: doch laat mij op eenen der verste bergen eene hut bouwen, waar wij u somwijlen zien kunnen, en weten, dat het u wel gaat."

„Vreest niet voor NATTIJ, kinderen! God zal waken, dat zijne dagen verzorgd worden en zijn einde gelukkig zal zijn. Ik weet, dat gij alles ten beste meent; maar onze gebruiken komen niet overeen. Ik bemin de bosschen, en gijlieden de gezigten der menschen; ik eet als ik honger, en drink als ik dorst heb, en gijlieden doet dat op vastgestelde tijden, en naar zekere regelen. Ja, ja, knaap! gij overvoedt zelfs uit loutere goedheid uwe honden; en honden moeten mager zijn, om goed te kunnen loopen. Het minste van Gods schepselen is tot eenig doel ingerigt, en ik ben geschikt voor de wildernis; en zoo gij mij liefhebt, laat mij dan nu heengaan, waar mijne ziel verlangt te zijn."

„Dit was te beslissend; en er werd geen woord meer gezegd, om hem terug te houden; doch ELISABETH neigde haar hoofd tegen haren boezem, en weende, terwijl haar echtgenoot de tranen uit zijne oogen wischte, en met eene hand, die hem bijna de dienst ontzegde, zijn

zak-

zakboek uithaalde, en den jager een pakje met banknoten toereikte."

„Neem dit dan ten minste," zeide hij, „neem dit, bewaar het wel bij u, en in den tijd van nood zult gij er dienst van hebben."

„De oude man nam het pakje aan, bekeek de banknoten nieuwsgierig, en antwoordde:"

„Is dit nu van dat nieuwe papierengeld, dat zij te Albanij gemaakt hebben? Dat kan voor een ongeleerd mensch weinig waarde hebben! Neen, neen, knaap! — neem die vodden terug; dat kan mij niet helpen. Ik heb zorg gedragen, om al het kruid van den Franschman te koopen, voordat hij heengegaan is, en zij zeggen, dat het lood daar, waarheen ik gaan wil, in overvloed groeit. Het deugt mij niet eens tot een prop; want daar gebruik ik ieder toe! — Madam EFFINGHAM! laat een oud man uwe handen kussen, en Gods beste zegeningen over u en de uwen afbidden."

„Laat mij u nog eenmaal bidden te blijven," riep ELISABETH. „NATTY! doe mij het verdriet niet van den man te moeten betreuren, die mij tweemaal van den dood gered, en hen, die ik bemin, zoo trouwhartig gediend heeft. Blijf om mijnent wille, zoo gij om u zelven niet wilt. Ik zal u in die verschrikkelijke droomen, die nog mijne nachten verontrusten, aan de zijde der wilde dieren, die gij verslagen hebt, in kommer en armoede zien sterven. Er zal geen onheil zijn, hetwelk ziekte, gebrek en eenzaamheid over u brengen kunnen, of mijne verbeelding zal het mij als uw lot voorstellen. Blijf bij ons, oude man! zoo niet om uwent, dan om onzent wille."

„Zulke gedachten en bittere droomen, Madam EFFINGHAM!" antwoordde de jager plegtig, „zullen nimmer een onschuldig mensch lang verontrusten. Zij zullen met Gods wil voorbijgaan.

„En indien die berghut u nog wel eens in den ſlaap voor de oogen komt zweven, dan is dat niet om mijnent wille, maar om u de magt te toonen van Hem, die mij daar bragt, om u te redden. Vertrouw op God, Madam! en op uwen echtgenoot, en de gedachten aan een' ouden man, zoo als ik ben, kunnen niet langdurig, noch bitter zijn. Ik bid, dat de Heere u beware! — de Heere, die zoo wel bij de ontginningen, als in de bosſchen leeft — en dat Hij u zegene, en alles, wat u toebehoort, van dit oogenblik af tot aan den grooten dag, wanneer de zwarten en de blanken elkander voor het oordeel zullen ontmoeten, en wanneer de regtvaardigheid en niet de overmagt de wet zal maken."

„ ELISABETH beurde haar hoofd op, en bood hare bleeke-wang aan zijne begroeting aan; hij nam zijne muts af, en raakte dezelve eerbiedig aan. De jongeling greep met eene ſtuipachtige beweging zijne hand en was ſprakeloos. De jager bereidde zich tot zijne afreis, door zijn' gordel naauwer toe te halen, en eenige oogenblikken te verſpillen onder een min of meer treurig gevoel van zijn afſcheid. Een- of tweemaal trachtte hij te ſpreken; doch een drukkend gevoel in zijne keel belette hem zulks. Eindelijk nam hij het jagtroer op zijne ſchouders, en riep met eene heldere jagers ſtem, die door het boſch galmde:"

„ Hie-e-er! hie-e-er! jongens! komt honden! komt; als wij nu het einde van de reis bereikt hebben, zult gij uwe pooten wel voelen."

„ De honden kwamen op zijn geroep naar hem toeſchieten, en na de graven en het ſprakeloos paar beſnuffeld te hebben, alsof zij kennis droegen van hunne beſtemming, volgden zij nederig de hielen hunnes meesters. Er ontſtond een kort oogenblik van ſtilzwijgen, gedurende

het-

hetwelk de jongeling zelf zijn gelaat op de graftombe zijns grootvaders voorover boog."

„Toen echter zijn manhelijke moed het gevoel der natuur verdrong, keerde hij zich om tot een laatste aanzoek, doch vond het kleine kerkhof door den jager verlaten."

„Hij is weg!" riep EFFINGHAM uit."

„ELIZABETH zag op, en bespeurde den ouden jager, die nog voor een oogenblik aan den kant van het bosch omziende staan bleef. Toen hunne blikken elkander nog eenmaal ontmoetten, streek hij zijne ruwe handen haastiglijk over zijne oogen, zwaaide er voor het laatste vaarwel mede over zijn hoofd, en zich zelven geweld aandoende; om de honden, die voor zijne voeten lagen, op te roepen, verdween hij in het bosch."

„Dit was de laatste keer, dat zij NATTY zagen, wiens snelle afreize al het onderzoek van den regter TEMPLE te leur stelde. Hij ging ver westwaarts op, en was de eerste, die ons eenen weg baande dwars door het vaste land van Amerika heen."

BRIEVEN voor jonge Heeren en jonge Jufvrouwen uit den beschaafden stand. Door C. M. D. E. *Met platen. Te Amsterdam, bij* Schalekamp en van de Grampel, 1827. *VIII en 96 Bladz. In kl. 8vo. De prijs is 80 Cents.*

De jeugd, (zegt C. M. D. E.) zoo afwisselend mogelijk, te gewennen, om openhartig hare gevoelens mede te deelen aan hen, die door banden van vriendschap of bloedverwantschap het grootste regt op haar vertrouwen hebben; — de ongelukkige gevolgen van trotschheid, ongehoorzaamheid en spotternij af te schilderen en eenen afkeer voor deze hatelijke ondeugden in

in

in te boezemen; — de voordeelen op te sommen, die in de betrachting van dankbaarheid, gehoorzaamheid en liefde zijn gelegen; — het geluk te schetsen, dat kinderen genieten, die zich nog in het bezit hunner ouderen mogen verheugen, en hen tot liefde en gehoorzaamheid voor hunne opvoeders aan te sporen, welke dit geluk derven; — dit alles trachtte ik in deze brieven te schetsen, die zoo ik vertrouw, door mijne jeugdige vrienden en vriendinnen met belangstelling gelezen en behartigd zullen worden."

Dit boekje behelst vijf en dertig brieven, die zich door kortheid en afwisseling wel onderscheiden, met genoegen laten lezen, en ter bereiking van het goede oogmerk dienen kunnen. Bij eene meer naauwkeurige verbetering der proeven, zouden zeker eenige weinige fouten tegen de taal niet zijn blijven staan. Ouders en opvoeders van de jeugd kunnen veilig hunnen kinderen en kweekelingen deze brieven laten lezen, en wij hopen, dat de jonge heeren en jufvrouwen er veel goeds uit zullen leeren.

Zedekundige LEESLESJES *voor Kinderen, die een weinigje lezen kunnen, door* J. F. REIMS, *te* Hoogezand. *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens. 19 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is* 10 *Cents.*

ZEDEKUNDE *voor Kinderen, in korte Leeslesjes en Spreuken. Voor Scholen en Huisgezinnen belangrijk. Uit het Hoogduitsch van* J. C. LAVATER. *Tweede Druk. Te* Deventer, *bij* A. J. van den Sligtenhorst. 52 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is* 20 *Cents.*

Deze beide boekjes kunnen wij gerustelijk aanprijzen, daar dezelve de Kinderen met hunne pligten op eene bevattelijke wijze bekend maken.

MEN-

MENGELWERK.

IS DE WARE VERLICHTING VOOR ALLE STANDEN DER MAATSCHAPPIJ NUTTIG EN WENSCHELIJK? (1)

Wanneer wij bespeuren, dat de menschelijke geest, sedert hij over zijn waar belang begonnen heeft na te denken, bezield wordt door de zucht om zijne kundigheden uit te breiden, gestadig meer orde en overeenstemming in dezelve te brengen, en de waarheden uit te vorschen, waaraan zijne hoop en zijne rust verbonden is; als wij waarnemen, dat dit verlangen zich niet slechts bij enkele personen, maar bij ieder mensch openbaart, wiens verstand eenen zekeren trap van sterkte en ontwikkeling bereikt heeft; dat verder ons geslacht, in het algemeen, naar eenen steeds voortgaanden beteren staat, naar grooter doorzigt en volmaaktheid streeft, en het hierin door geene hinderpalen kan tegengehouden en afgeschrikt worden, welk een oordeel moeten wij dan over zulk een verschijnsel vellen? Moeten wij ons hier over bedroeven, of verblijden? moeten wij gelooven, dat wij verpligt zijn zulke ijverige inspanningen te ondersteunen of die te moeten tegenwerken?

De meeningen zijn in dit opzigt verdeeld. Er zijn menschen, die staande houden, dat de verlichting een uitsluitend voorregt der hoogere en bevoorregte standen behoort te zijn, dat zij voor het

(1) Grootendeels ontleend uit eene Redevoering van J. J. GÖPPS, Predikant der Evangelisch-Luthersche Gemeente te Parijs.

het volk niet past, dat hij, die deszelfs welvaart behartigt, veel ver van deszelfs verlichting te zoeken, veel meer al, wat in zijn vermogen is, doen zal, om het in eene zekere onkunde te houden. Er zijn echter ook anderen, die van eene geheel tegengestelde meening zijn, en staande houden, dat niets voor den mensch gevaarlijker is, dan onkunde en dwaling, dat het zijn pligt is, naar vermogen niet alleen aan zijne eigene zedelijke en geestelijke beschaving te werken, maar ook aan die zijner medemenschen; dat dit dus ook het oogmerk der Voorzienigheid is, die wil, zoo als de Heilige Schrift zegt, *dat alle menschen zalig worden, en tot de kennis der waarheid komen.*

Het is belangrijk voor ons te weten, welke van deze twee verschillende meeningen de ware is, opdat wij de onzen daarnaar rigten en ons gedrag naar dat geen kunnen regelen, wat ons het Evangelium, in overeenstemming met de door geen vooroordeel verblinde rede, over zulk een belangrijk onderwerp leert. Het Evangelium leert ons de meening van den Heiland kennen, over de vordering in kennis en het gedrag, dat Hij zelf in dat opzigt heeft gehouden. Zijne leer dus tot gids nemende, willen wij onderzoeken: *of de voortgang der verlichting, of de hoogst mogelijke trap van zedelijke en godsdienstige beschaving, onder alle klassen van menschen eene wenschelijke zaak zij, of niet;* om dan te toonen, *hoe wij ons in dit opzigt gedragen moeten.*

Is het wenschelijk, dat alle menschen, ook die der lagere klassen, verlicht worden, dat zich allen tot den hoogst mogelijken trap van zedelijke en godsdienstige beschaving verheffen, dat allen, volgens de verklaring van CHRISTUS, in alle waarheid geleid worden? — Neen, antwoorden de Apostelen der duisternis. Den grooten hoop den menschen te verlichten, zegt bij hen twijfelingen over

over dingen te verwekken, die zij blindelings behooren te gelooven; het zegt, hunnen vrede te verwoesten, hen onvergenoegd, aanmatigend en tot twisters te maken; het zegt de kiem van ontevredenheid te strooijen, die men voorheen niet kende; tweedragt in de maatschappij te verwekken, in plaats van hare rust en geluk te bevorderen. Deze stelling is sterk; wij moeten die zorgvuldig onderzoeken, haar, als zij valsch is, wederleggen, en in geval zij gegrond is, bewijzen, dat dat geen, wat in dezelve waar is, niet kan opwegen tegen de voordeelen, die ons de verlichting schenkt, of wij moeten bekennen, dat de onkunde, vergezeld door hare gewone en onfeilbare gevolgen, bijgeloof en dwaling, het lot is van den sterveling, waartoe de Schepper hem bestemd heeft.

Dat geen, wat de verlichting zoo zeer in eenen kwaden reuk gebragt, en de Apostelen der onkunde voornamelijk de wapenen tegen haar in handen heeft gegeven, zijn de buitensporigheden, waaraan zich menschen schuldig maakten, die zich verlicht noemden, en die echter steeds verwijderd bleven van de waarheid, zoowel als van de zucht tot het goede. Dit zijn misbruiken die plaats gehad hebben, en zullen blijven bestaan, zoo lang menschen niet ophouden menschen te zijn, die echter niets tegen eene grootere en algemeene zedelijke en godsdienstige verlichting bewijzen. Want wat hebben de menschen niet steeds misbruikt? Is onze heilige godsdienst zelve wel tegen alle misbruik beveiligd gebleven. Maar is zij daarom minder eene weldaad des hemels, en het voorwerp onzer diepste vereering, en zouden wij, uit hoofde van eenig kwaad, waarvan zij de onschuldige oorzaak was, wel afstand van haar willen doen? Neen! de buitensporigheden, waar-

aan

aan zich de zoogenaamde verlichte menschen overgaven, bewijzen niets tegen de voordeelen der ware verlichting, zij kunnen ons niet afschrikken de waarheid te beminnen, en die te verspreiden. En al beminden wij haar ook niet, al wilde een der vermogendste menschen, al wilden verscheidene, zelfs duizende menschen, door een laag belang gedreven, hunne strafbare pogingen vereenigen om hare verspreiding te verhinderen, zou dit hun gelukken? zij konden, mogelijk, om redenen, die wij niet kunnen doorgronden, hare vorderingen eenige oogenblikken stremmen; maar haar te boeijen, of ter harer verdelging de dwaling in te voeren, neen, zulk eene magt bezit niemand. De waarheid toch is eene behoefte voor den menschelijken geest, hij moet haar zoeken, hij kan niet eer rusten voor dat hij haar gevonden heeft, en moet eindelijk door de perken breken, waardoor men hem van haar poogt te scheiden. Ja ik durf nog sterker spreken: *zij komt van boven, van den Vader der lichten.* God is de waarheid, van Hem daalt de waarheid op zijne kinderen neder. Op dat zij haar zouden leeren kennen, heeft Hij van tijd tot tijd wijze, moedige en door zijnen Geest bezielde menschen onder hen gezonden; menschen, die niet schroomden de dwaling te bestrijden, de huichelarij te ontsluijeren en eene reine, hemelsche leer te prediken. Tot datzelve oogmerk heeft Hij in de volheid des tijds zijnen eenigen Zoon gezonden, *die geboren is om van de waarheid getuigenis te geven, op dat elk, die de waarheid bemint, zijne stem zou hooren.* Met welk regt zouden wij ons dus durven veroorloven, onze broeders in de duisternis der onkunde te houden, als wij iets kunnen bijdragen om hen uit dezelve te trekken?

ken? met welk regt zouden zij, die, tot heerschers benoemd, of door hunnen stand geroepen zijn de menschen te verlichten, hen in de dwaling mogen doen volharden.

Het is te gevaarlijk! zegt men, *het volk te verlichten.* En al ware dit al eens zoo, al waren met den voortgang der verlichting noodzakelijk ook eenige der nadeelen verbonden, van welke men zoo veel ophef maakt; al maakte een zwak mensch somtijds ook van een verkeerd begrepen of gebezigd onderwijs een slecht gebruik, zou men haar daarom aan de menschen, in het gemeen, mogen onttrekken? Neen, zeker niet! Dit zou een inbreuk op een onzer heiligste regten zijn, waarvan ons geene menschelijke magt mag berooven; dit heet den mensch van zijn schoonste voorregt te ontzetten, hem als een enkel stoffelijk wezen te behandelen, en hem te beletten, zich voor zijn toekomend en eeuwig geluk te bereiden, naar het welk te streven, hem de, met zijn wezen zoo naauw verknochte, onsterfelijkheid verpligt.

Maar er ontbreekt nog veel, dat deze nadeelen onafscheidelijk met de ware verlichting zouden moeten gepaard gaan, want zij kan slechts de heilzaamste uitwerkselen voortbrengen, inzonderheid als zij de menschen met de behoorlijke voorzigtigheid en behoedzaamheid wordt medegedeeld, gelijk wij dit, bij voorbeeld, aan de Apostelen zien kunnen. JEZUS wilde hen verlichten, Hij liet op de vooroordeelen die zij van kindsbeen af hadden ingezogen, de verhevene waarheden van het Evangelium volgen, en wel verre, dat zijne leer voor hen schadelijk werd, zoo werd zij veeleer voor hen en voor allen, die zich van dezelve wisten te bedienen, eene bron des levens. De Heiland wachte zich wel zeer iets te overhaasten, Hij schikte

zijn

zijn onderwijs naar hunne vatbaarheid, en leidde hen ongemerkt tot de groote waarheden, die Hij hun wilde openbaren. Zelfs in den oogenblik, toen Hij hen verlaten moest, had Hij hun nog niet alles gezegd, wat Hij hun wel had willen zeggen. *Ik had u nog vele dingen mede te deelen*, zeide Hij tot hen in zijn laatste gesprek, *maar gij zoudt die nog niet kunnen dragen*, en hiermede liet Hij ze aan hun eigen nadenken over. Geloof niet dat de onwetenheid, waarin men de menschen tracht te houden, hen tegen twijfelingen zullen beveiligen, neen, zij vermeerdert dezelve eerder; want zij hebben geen doorzigt die op te lossen. Alle menschen kunnen en behooren verlicht te worden, alle moeten, zoo veel in hun vermogen is, hunne geestelijke en zedelijke eigenschappen, trachten te volmaken. Ook zijn alle, die in deze opzigten in dit belangrijk werk hunne broederen kunnen bijstaan, in hun geweten daartoe verpligt: *God toch wil, dat alle menschen zalig worden, en tot kennis der waarheid komen.*

Hoe moeten wij ons dus gedragen? Christenen! Het antwoord is eenvoudig en gemakkelijk, wij zullen dit, ten slot, nog kortelijk onderzoeken.

Wij moeten vooreerst trachten ons zelven, zoo veel slechts mogelijk is, te verlichten — wij moeten vervolgens het licht onder onze medemenschen verspreiden — en eindelijk de werking der verlichting in onzen eigenen persoon, en door ons ganfche gedrag regtvaardigen.

Wij moeten ons vooreerst zelve verlichten, zoo ver onze vermogens en den toestand, waarin wij verkeeren, dit toelaten. Ik wil hiermede niet zeggen, dat het voor ons noodzakelijk is, alle de ongedwongene manieren, den gezuiverden smaak, die fijnheid van zeden aan te nemen;

waar-

waardoor de hoogere standen der maatschappij uitmunten. Ik wil daarmede slechts zeggen, dat het voor een met verstand begaafd wezen eene schande zou zijn, deze schoone gave des hemels niet haar vermogen te volmaken, nooit over de waarde zijner natuur en zijner bestemming na te denken; dat het schandelijk en onvergeeflijk voor een Christen zou zijn, wien de voortreffelijkste middelen tot onderwijs worden aangeboden, waarheden, die zijne deugd en zijne rust kunnen beveiligen, geheel niet, of slechts oppervlakkig te kennen, onbekend te blijven met de voorschriften, waarnaar hij zijn gedrag regelen moet, en in de duisternis te wandelen, terwijl het evenwel van hem afhangt, zoo als het Evangelium zegt, tot het licht te komen en deszelfs werken te doen. O mogt men ons nooit zulke verwijten kunnen doen! mogt de bijstand, die ons God in de leer van zijnen Zoon aanbiedt, niet voor ons verloren zijn! Leeren wij ons van dezelve te bedienen, om de waarheid daarin te vinden. Hoe meer wij haar leeren kennen, en hoe meer zij haren gelukkigen invloed op ons kan oefenen, des te meer vrede, troost en sterkte zullen zij daaruit putten, om aan ons heil, en dat van onze medemenschen te arbeiden. Men moet toch wel zien, om veilig te gaan, en wijs te handelen.

Ook behoort de waarheid ons niet alleen zelve te verlichten, maar wij moeten haar ook trachten te verspreiden. Wij zijn hiertoe toch als menschen en als Christenen verpligt. In dit dubbel opzigt moeten wij onze broeders beminnen, en hoe zullen wij hen lief hebben, indien wij hen niet zoo gelukkig zoeken te maken, als zij kunnen zijn? *De dwaling is voor hen schadelijk, de onkunde verlangt hen, in de duisternis raken zij op eenen dwaalweg.* Wanneer wij dus iets kunnen bijdragen om hen op den weg der waarheid te brengen,

die

die alleen tot geluk leidt, dan laat ons eenen zoo heiligen pligt niet verwaarlozen.

Betoonen wij eindelijk door ons zelve en onze handelingen, welke gezegende uitwerkselen de ware verlichting voortbrengt. Wederleggen wij door ons gansche gedrag die onregtvaardige beschuldigingen, waarmede men haar aanvalt. Alle, door ons verworvene kundigheden, alle, door ons uitgevorschte waarheden, alle onze beschaving zouden ons niets baten, als zij haren zetel niet in ons hoofd hadden, indien zij onze ziel niet voor het goede verwarmden, als zij geheel geen invloed op onzen wil hadden, en ons niet vromer, menschelijker en mildadiger maakten.

Dit is het wat JEZUS door zijne belangrijke leer heeft willen bewerkstelligen, en waarnaar wij streven moeten, deze zijn de uitwerkselen, die de ware verlichting in de harten der Christenen moet voortbrengen. *Gij zijt tot het licht gekomen*, zegt PAULUS, *zoo wandelt dan als kinderen des lichts.* Mogen deze woorden diep in onze ziel geprent worden, en wanneer wij in velerlei opzigt, vooral ten aanzien van godsdienst en zedekunde, verlichter zijn, dan de volken der vroegere eeuwen waren, en dit thans nog verscheidene natien zijn, zoo laat ons ook streven deugdzamer te worden, en volmaakter in het volbrengen van den wil van God, die ons wel bekend is, ijveriger het onze tot heil der maatschappij bij te dragen, welker medeleden wij zijn, en genegener van onze personele voordeelen afstand te doen, om het geluk van allen te bevorderen. Te vergeefs zonden wij willen staande houden, dat wij verlichter zijn, als dit niet onze wensch, ons bestendig streven ware. Het is het doel van alle geestelijke en zedelijke beschaving, de menschen beter, zijne broederen nuttiger en hen Gode welbehagelijker te maken, wiens voorbeeld hij

moet

moet trachten te bereiken. Zoo, mijne vrienden, wandelen wij in het ware licht, zoo verkrijgen wij de goedkeuring van brave menschen, en van den hemelschen Vader, zoo vermeerderen wij het goede in de wereld, en maken ons eindelijk zelve zalig door de waarheid, die ons God heeft laten bekend maken door zijnen Zoon.

DE KOMEET VAN BIELA. (1)

Door den Heer NEURNBERGER.

Deze komeet heeft in de literatuur van den dag, inzonderheid van de Fransche, eene zoo uitstekende rol gespeeld, en zulk eene bekommering verwekt, dat ik mij verpligt gevoel, over dezelve eenige woorden te schrijven. Deze komeet toch zal, bij hare aanstaande verschijning in 1832, de baan der aarde zeer naderen. Zou zich echter de aarde juist dan toevallig op dat punt harer baan bevinden, waar deze nadering zal plaats hebben, zoo zou onder zekere omstandigheden, wier algemeene mogelijkheid wij voorloopig zullen veronderstellen, daaruit zeker eene ontmoeting van beide deze wereldligchamen kunnen ontstaan. Over de gegrond- of ongegrondheid van zulk eene vrees, zal ik nu eenige opheldering geven, en pogen alles, wat uit de geschiedenis van deze komeet, en van de kometen in het algemeen, wezenlijk hiertoe behoort, kortelijk op te stellen.

Wanneer men in de geschiedenis der staartsterren eenigzins terug gaat, dan vindt men, dat deze komeet van *Biela*, die haren weg om de zon in den zeer

(1) Deze komeet heet zoo, naar den Hoofdman VAN BIELA, een in *Boheme* levend beroemd sterrekundigen.

zeer korten tijd van zes jaren en negen maanden aflegt, (1) zeer waarſchijnlijk ten minſten reeds zesmaal, en vooral in de jaren 1772 en 1805 is gadegeſlagen, zonder dat men hieruit beſluiten kan, dat zij niet reeds vroeger in denzelfden ſtand tot onze aarde geſtaan heeft, als in het jaar 1832 geſchieden zal. En daar dit tot nu toe nog ſteeds zonder eenig nadeel gebeurd is, zoo levert dit reeds eenige reden tot waarſchijnlijkheid op, dat men van deze wederverſchijning ook het beste hopen mag.

Bij dezelve zal deze komeet, op den 27ſten November 1832, zoo men zegt, zeer nabij onze aarde komen. De kometen beſchrijven namelijk elliptiſche banen in de hemelruimte, in welker eene brandpunt zich de zon bevindt. Dit brandpunt echter ligt niet in het middelpunt der as van deze baan, maar zoo veel verder van dezelve als de ellipſe langwerpiger uitvalt; van daar dat de kometen in één punt der baan de zon het meeste naderen, en in een ander punt het verst van haar verwijderd zijn. De lezer moet zich dus twee ellipſen verbeelden, in eene van welke de komeet van *Biela*, en in de andere de aarde om de zon loopt. Beide deze ellipſen kunnen nu zeker kort bij elkanderen liggen, zonder dat deze ligchamen zelve daarom elkanderen zeer behoe-

ven

(1) De nieuwste astronomie heeft ons nog een andere komeet leeren kennen, die haren weg in nog korter tijd aflegt, en die door de beroemde zuster van HERSCHEL, op den 6den November 1818 is waargenomen. De Heer ENKE, thans Koninklijk Starrekundige te *Berlijn*, heeft berekend, dat deze ſtaartſtar tot haren omloop ſlechts ruim drie jaren noodig heeft. Deze berekening is door de uitkomst bewaarheid, want deze komeet is in 1822, 1825 en op het einde van 1828, verſchenen. Hij heet ſedert de komeet van ENKE, of de komeet van den kortſten omlooptijd, en deze is zeker onder de ons bekende kometen de kortſte.

wen te naderen. Uit deze verwisseling echter is de geheele vrees ontstaan. Er bestaat echter een wezenlijk onderscheid, of de komeet de aarde zelve, of slechts een punt van de baan der aarde, op welk punt echter de aarde terzelver tijd geheel niet behoeft te staan, nabij komt. Nu bereikt ja wel de aarde drie dagen, na den op den 27sten November 1832 beschrevenen doorgang der komeet door zijn Peripherium, namelijk op den 30sten November, in hare baan wezenlijk een punt, dat de komeet in haren loop vier weken vroeger zeer nabij geweest is, zoo dat *in dat tijdstip* de afstand van beide ligchamen van elkander zeker slechts nog 4000 mijlen zou bedragen; maar gedurende deze vier weken heeft zich immers de komeet zeer ver van dit punt verwijderd, en daar de snelheid, waarmede zij zich op hare baan beweegt, de snelheid der aarde nog zeer ver overtreft, hoewel de laatste, reeds vier geographische mijlen in ééne sekonde bedraagt, (1) zoo kan men zich in het algemeen ligt verbeelden, dat zich de komeet alsdan op eenen zeer verren afstand van de aarde moet bevinden, en ik moet ter volkomene geruststelling hier bijvoegen, dat deze afstand, volgens eene juiste berekening, alsdan meer dan tien millioenen mijlen bedragen zal.

Ik herhaal het nogmaals, de geheele vrees is daaruit ontstaan, dewijl men de omstandigheid, dat in 1832 de aarde de baan der komeet, en omgekeerd, de komeet die der aarde nabij komt, met

(1) Daar de snelheid van een kanonskogel op 600 rijnlandsche voeten in eene sekonde wordt berekend, maar eene geographische mijl bijna 24,000 van zulke voeten bevat, zoo overtreft dus de middelbare snelheid der aarde op hare baan, de snelheid van een kanonskogel bijna nog honderd zestigmaal.

met eene nabijheid van beide ligchamen verwisseld heeft.

Intusschen toont toch deze berekening, dat het mogelijk is, dat onze aarde en deze komeet, in een tijdsverloop van omtrent derdehalf duizend jaren, wezenlijk kort bij elkander kunnen komen, en het is der moeite wel waardig nader te onderzoeken, welke mogelijke gevolgen uit zulk eene ontmoeting zouden kunnen ontstaan. Wij zullen hierbij alles in het oog houden, wat men over de zeer merkwaardige natuur der kometen het waarschijnlijkst kan staande houden.

Men kan, vooreerst, met eenige waarschijnlijkheid aannemen, dat de hoofdbestemming der kometen is, de groote ruimte, die zoowel tusschen de planeten van een en hetzelve stelsel, als inzonderheid tusschen twee nabijgelegene planeetstelsels bestaat, te vervullen. De ruimte tusschen *Uranus*, bij voorbeeld, als de grenzen van ons planeetstelsel, en de naaste vaste star, die niets anders dan een nieuw, wederom door hare planeten, en waarschijnlijk ook kometen, omloopend centraal ligchaam is, is zoo ontzettend groot, dat men niet kan veronderstellen, dat de zuinige, alom met het wijste gebruik der ruimte zich gedragende natuur, deze onmetelijke klove geheel onaangevuld en ongebruikt zal gelaten hebben. De berekening der elementen van zeer vele kometenbanen, die door starrekundigen met de grootste zorg is uitgevoerd, (1) toont, dat de during van dezen omloop der ligchamen om de zon meestal zeer lang is. Deze kometen strekken dus haren loop meest-

(1) Men vindt, bij voorbeeld, in het derde Deel der Astronomie Theoretique et pratique par Délambre p. 409. enz. een tafel der elementen van 117 kometen.

meestal uit naar zulke hemelstreken, die door de planeten van ons stelsel nooit betreden worden. Hierbij moet nu nog bovendien in aanmerking genomen worden, dat de beweging der meeste kometen in de verte der zon, uit hoofde der grootheid van den afstand, zeer langzaam geschiedt, en men doet dus bij de hieruit volgende bijna onmetelijke uitgestrektheid harer banen, gewis geen onregt, dezelve als de leden der verbintenis, tusschen twee wereldstelsels te beschouwen.

Met deze uitgestrektheid van het gebied, dat de kometen doorloopen, en waartegen dat der planeten bijna verdwijnt, staat haar getal in eene geëvenredigde betrekking. Het is bekend, dat er slechts *elf* hoofdplaneten zijn, die om onze zon loopen, en zij zelve volgen in haar beweging alle eene en dezelfde rigting, namelijk die van de regter naar de linker hand. De kometen daarentegen bewegen zich naar alle mogelijke streken en rigtingen des hemels, en men mag dus veronderstellen, dat hare banen ook even zoo naar alle kanten vrij gelijkvormig en in een gelijk getal verdeeld zijn. Onder deze veronderstelling echter en met in het oog houding der reeds waargenomene kometen, wordt het hoogstwaarschijnlijk, dat het getal dezer ligchamen, die korter bij de zon dan Venus komen, meer dan 600, maar die van haar echter, die haar Peripherium nog binnen de baan van *Uranus* hebben, reeds omtrent eene halve millioen bedraagt, en daar er geene redenen zijn om aan gene zijde der baan van *Uranus* niet ook Peripherien aan te nemen, zoo mag men stellen, dat het getal der kometen, die tot ons zonnestelsel behooren, een millioen bedraagt. Men ziet hieruit, dat het hoogstwaarschijnlijk verkeerd is, de elf planeten, van welke wij er

ééne bewonen, met haar gebied, tot de hoofdzaak van het zonnestelsel te maken, en dat veelmeer de kometen, wat haar getal en uitgestrektheid van gebied betreft, veel grooter regt hierop hebben.

Uit deze omstandigheden mogen wij verder, bij het streven, dat de natuur alom toont, om levende en genietende wezens, ruimte tot leven en genot aan te wijzen, vermoeden, dat de kometen ook bewoond zijn; dewijl het niet gebruiken van zulke tallooze wereldligchamen tot dit doel, met dit algemeen beginsel, in eene openbare tegenstrijdigheid staan zoude. Door het stooten van een komeet op een planeet, zouden dus de bewoners van beiden gevaar loopen, en wij moeten thans den trap van dit gevaar nader onderzoeken.

Men moet bij de kometen drie bestanddeelen, die hare natuur schijnen uit te maken, zorgvuldig onderscheiden, namelijk de eigenlijken vaste kern, dan het hulsel van dampen, dat deze kern omringt, en eindelijk de stof van den staart. De ronde kern van de schoone komeet, die zich in 1811 vertoonde, was, gelijk men zelfs door middel van eenen gewonen verrekijker naauwkeurig kon zien, allernaast met eenen bijna kogelachtigen en schitterenden nevel omringd, die als derzelver dampkring kan beschouwd worden, en op welke eene donkere tusschenruimte volgde, waarop zich eerst het lichtend hulsel vertoonde, dat op de tegenovergestelde zijde der zon tot den onmetelijken dubbelen staart uitliep, die dit verschijnsel eene zoo vreesselijk schoone gedaante gaf. De diameter van de vaste met een roodachtig licht stralende kern, bedroeg omtrent 90 mijlen, dat dus, wanneer men aanneemt, dat deze kern kogelrond was, voor den ligchamelijken inhoud van

van hetzelve het duizendste gedeelte onzer aarde, dat is een kloot oplevert, zoo als men er duizend moest hebben, om onzen aardkloot te vormen. Daarentegen had de naar het groene zwemende dampkring van deze komeet en hare prachtige lichtmantel eene ontzettende uitgestrektheid; maar deze vereenigde stoffen zouden evenwel niet vermogend zijn om door derzelver aantrekkingskracht in den loop der planeten, bemerkbare verstoringen of perturbatien voort te brengen: dewijl daarentegen omgekeerd, de planeten niet slechts op deze, maar ook op andere kometen eenen zulken storenden invloed zouden kunnen oefenen. Men besluit hieruit met regt, dat de kometen uit eene fijnere stof, dan de planeten gevormd zijn, en hieruit kan men opmaken, dat het gevaar van zulk eene botsing met onze aarde daardoor voor ons zeer verminderd moet worden.

Maar daarenboven, wij hebben alle reden, om de vrees voor zulk eene gebeurtenis onder de nuttelooze angsten te rekenen. Wanneer men toch bedenkt, dat dit geheelal reeds sedert eeuwen zonder de minste afbreking bestaat, en dat dit bestaan juist in de afwisselende werking der volstrekte natuurwetten en de inrigting van ieder bepaald planeetstelsel gegrond is, zoo blijkt ontegenzeggelijk, dat geen toeval eenige rol bij de uitvoering van een goddelijk plan gespeeld kan hebben, dat zijne scheppingen, bij de grootste volmaaktheid, ook tevens de duurzaamheid verzekerd heeft. Wij hebben echter gezien, dat de kometen in de ruimte des hemels, volgens een even zoo bepaald plan als de planeten verdeeld zijn, en gelijk nu de sterrekundige berekening ten opzigte van de laatste toont, dat eene wederzijdsche verwoesting door botsing of soortgelijke omstandigheden, mathematisch onmogelijk

 is,

is, even zoo min kan men, volgens eene verstandige analogie, ook zonder deze berekening tot de kometen uit te strekken, staande houden, dat zij onder dezelfde groote, door geen toeval, maar door de hoogste wijsheid gegevene wet van onverwrikbaren regel en during vervat zijn.

Vereenigen wij nu de gansche kracht dezer algemeene gronden van de ongegrondheid der veronderstelling eener botsing der aarde en van een komeet, met dat geen, wat wij ten aanzien van de komeet van *Biela* gezegd hebben, zoo blijkt, dat alle bekommernis, met welke de Journalen de gemoederen vervuld hebben, niet slechts ten opzigte van deze komeet, maar ook ten aanzien der kometen in het gemeen, geheel ongegrond is.

CIJNS VAN NAPELS AAN DEN PAUS.

De Apostolische Kamer ontvangt, op het Feest der Apostelen PETRUS en PAULUS, zoo wel als op den voorgaanden avond, een tribut of cijns, die de Leenmannen van den Heiligen Stoel, denzelven jaarlijks verpligt zijn te betalen. Ter bewaring nu van het geen de Roomsche Kerk hare regten noemt, protesteert als dan de Paus tegen die Vasallen, welke de betaling van den hun opgelegden tribut uitstellen, of weigeren. Is de Leenman magtig, dan geschiedt dit Protest heimelijk, en wordt in eene, tot dat einde, in een der zalen van het Slot *St. Angelus*, geplaatste, ijzeren kist, nedergelegd. Behoeft men integendeel den Leenheer niet te ontzien, dan geschiedt dit Protest openlijk, en wel zoo in het oog loopend, als slechts mogelijk is, en dit opzien is te grooter, dewijl meestal dit Protest met de excommunicatie gepaard gaat. Het Roomsche Hof vertoont

dus

dus bij dit Feest alle zijne wapenen, het begint met zegenspreken, en eindigt met banvloeken.

Voormaals ontving het Roomsche Hof van den Koning der beide *Siciliën*, een paard en 6000 oncen goud, maar FERDINAND IV, door verschei- dene Regtsgeleerden en Staatsmannen voorgelicht, die hem duidelijk bewezen, dat zijne kroon onafhankelijk was, ontsloeg zich van dezen cijns; zijn Zoon en opvolger FRANS I, volgt de voetstappen van zijnen vader en zijn loffelijk voorbeeld, in dit opzigt.

De aanspraak die het Roomsche Hof, als Leenheer, meent te hebben op het Koningrijk van beide *Siciliën*, is in zulk eene duisternis gehuld, en kan met zulk een goed gevolg bestreden worden, dat dit Hof zeker het verstandigst handelt, wanneer het zich tot een geheim protest bepaalt, dat de dingen in statu quo laat.

Van wien heeft dan wel de Roomsche Stoel, de opperheerschappij over de Staten van *Napels* ontvangen? Mogelijk van den beroemden Noorman, WILLEM MET DEN IJZEREN ARM, en ROBERT GUISCARD, die allereerst *Apulie* en *Kalabrie* veroverd hebben? Maar deze Gelukzoekers hadden de Oostersche Keizers, die door de Pausen als regtmatige bezitters van dit land erkend werden, van deze Provincien beroofd. GODFRIED MALATERRE en WILLEM VAN APPULIE, gelijktijdige Geschiedschrijvers, der invallen van de Noormannen in *Apulie*, *Sicilie* en *Griekenland*, verwijten deze veroveraars alle misdaden, die met eenen schandelijken roof in verband staan; zij sluiten de ontzettende schildering van de plunderingen, welke deze streken moesten verduren, met deze woorden: wij konden hun nog vele ergere verwijten doen, en hen nog van gruwelijkere misdaden beschuldigen.

Om dezen roof te regtvaardigen, en deze schur-

 ke-

kerk een schijn van heiligheid te geven, zegt GUACIARDINI, schroomden de Pausen niet, uit handen dezer Noormannen de Stad en het gebied van *Benevent* aan te nemen, dat zij met het erfdeel van den Heiligen PETRUS vereenigden; zij gaven hun *Apulie* en *Kalabrie* als een leen, om deze Provincien als Hertogdommen in bezit te nemen, en toen deze Noormannen, door het geluk der wapenen, *Sicilie* met hunne vroegere veroveringen vereenigden, verleenden hun de Pausen ook deze, met de voorige Hertogdommen vereenigde Provincien, als een leen, om als Koningen der beide *Sicilien*, aan deze en gene zijde van den Pharus, onder voorwaarde van een jaarlijks aan het Roomsche Hof te betalen tribuut, te beerschen. De Pausen, zoo vervolgt de Schrijver, achten het dus niet beneden hunne waardigheid, om uit zucht naar eer en voordeel, eene zoo blijkbare gewelddadigheid en misdadige usurpatie te ondersteunen. Dit is de oorsprong der Leenregten van het Roomsche Hof, op het Koninkrijk der beide *Sicilien*, en wie ziet dus niet, dat de Koning van *Napels* alle reden heeft, om verder dezen onregtmatigen cijns te weigeren?

DE GIFTMENGSTER FRANÇOISE TRENQUE.

Er zijn onbegrijpelijke karakters in de wereld, en het menschelijke hart heeft, gelijk reeds lang is opgemerkt, ondoorgrondelijke diepten en geheimen. Is echter iets moeijelijk te verklaren, dan is dit het gedrag der jonge giftmengster FRANÇOISE TRENQUE, die in September van 1829 in het Geradepartement ter dood gebragt is. Dit meisje was een voorbeeld voor hare speelgenooten in het dorp, vrolijk, eerbaar, en hare ouders gehoorzaam. Hare vader bezat een huis, benevens

was eenige landerijen, en was een gegoed landman. Deze man nu werd ziek en stierf aan eene langzame, pijnlijke ziekte, de moeder volgde hem spoedig, benevens verscheidene zusters en broeders. FRANÇOISE paste hen allen in hunne ziekte op, en bleef zich steeds gelijk in haar gedrag, zonder dat men iets ongepast aan haar bespeurde.

Maar de wijze van sterven van alle deze huisgenooten liep echter bij de buren, ja zelfs bij de Overheid, in het oog. Men vermoedde in het algemeen eene vergiftiging.

De Overheid liet nu onderzoek doen, FRANÇOISE, als de eenige overig geblevene van het huisgezin, sprak het vermoeden van vergiftiging niet tegen, maar zocht dit op een buurmeisje te brengen. Men vondt ook wezenlijke sporen van gif in de lijken, en men was slechts bedacht den dader uit te vinden, die noodzakelijk in het huis moest gewoond hebben, om eenig voordeel uit den dood der overledenen te trekken.

Hoe zeer nu ook de bedaardheid van het meisje van het regte spoor kon leiden, zoo kon zij echter niet meer onaangetast blijven, dewijl zij, als zijnde thans de eenige erfgename van het vermogen harer ouders, voordeel uit derzelver vergiftiging kon trekken.

Het regtsgeding tegen het meisje begon dan, men vernam waar zij het gif gekocht had, en men was overtuigd, dat zij de spijs harer ouders, broeders en zusters vergiftigd, en hen niet plotsling, maar langzaam gedood had. *Zij* verscheen echter voor hare regters met een vrolijk gelaat, op hetwelk zelfs geen spoor van schuld te lezen was, en toen een aantal bewijzen werden aangehaald, sprak zij nog met dezelve bedaardheid als voorheen, en zocht de schuld op een buurmeisje, hare speelgenoot, te schuiven.

Het

Het volk, hierbij tegenwoordig, kon niet nalaten zijn ongenoegen over zulk eene koelbloedige boosheid te betoonen. Zij werd ter dood veroordeeld, en wel tot den dood der oudermoorders, aan welke, volgens de Fransche wetten, de regter hand wordt afgehouwen, eer zij onder de guillotine gelegd worden. Zij hoorde dit vonnis, zonder dat hare wezenstrekken in het minste veranderden, en betuigde aanhoudend de reinheid van haar geweten.

Haar advokaat raadde haar, aan het Hof van cassatie te *Parijs* te appelleren, dit geschiedde dan ook, en gedurende dien tijd sprak hij haar meermalen. Zij beleed hem nu, dat zij van de misdaad had geweten, dewijl zij, die dezelve had verzonnen, haar dit afgrijselijk voornemen had medegedeeld. Zij, voegde zij er bij, had zich niets anders te verwijten, dan dat zij de misdaad had laten volbrengen, zonder die in het minst te verhinderen, en daarbij lachte zij weder zoo bedaard, dat de advokaat moest gelooven, dat zij hem de zuivere waarheid had gezegd.

Ondertusschen waren de acten door het Hof van Cassatie te *Parijs* onderzocht, en, dewijl niets onwettigs in dezelve werd gevonden, werd het vonnis bekrachtigd.

Men is nu in *Frankrijk* gewoon, het verwerpen van het appel den veroordeelden eerst des morgens voor hunne ter dood brenging bekend te maken, om hun zielelijden zoo veel mogelijk te verminderen. Terwijl nu de toebereidselen tot hare ter dood brenging gemaakt werden, kwam de biechtvader in haren kerker, en verkondigde haar, dat er geen hoop op leven meer over bleef. O, antwoordde zij zeer bedaard, dit had ik dezen morgen reeds op het gezigt van mijnen advokaat kunnen lezen, de goede man heeft het zeker niet gewaagd met mij hiervan te spre-

spreken; nu laat hem halen, en ik zal hem het verkeerde van zijn gedrag onder het oog brengen. De advokaat verscheen, en FRANÇOISE zeide tot hem: dat is niet goed, gij wist dezen morgen reeds, wat mij de Heer Abbé zoo even verhaald heeft, en gij hebt dit verzwegen.

Zij vervolgde nu, na eene poos: gij behoeft niet te vreezen, dat gij mij zult verschrikken, reeds twintigmaal heb ik de rozenkrans gebeden, om van God de bevestiging van mijn vonnis te smeken. Al folterde men mij nog zoo zeer, zou ik echter nooit genoeg, en nooit zoo veel lijden, als mijne ouders. Die ongelukkigen! zij hebben zoo veel geleden, dat ik hen zeker naar den hemel heb gezonden.

Thans beleed zij ook eerst hare gansche schuld, erkende dat zij alleen de misdaad had gepleegd, en wel uit hebzucht; zij wilde het huis en de landerijen van hare familie, en inzonderheid eene som in goud, die haar vader had, alleen bezitten.

Zij vraagde vervolgens, op welk uur zij ter dood zou gebragt worden; men antwoordde haar echter slechts, dat de mis voor haar dra beginnen zou.

In de kapel zag men haar zeer aandachtig bidden, zij stortte zelfs eenige tranen, de eerste die men haar had zien vergieten. Vervolgens ontving zij koelbloedig en beleefd hen, die uit christelijke liefde gekomen waren, om haar moed in te boezemen. Zij antwoordde hun, vreest niet voor mij, de moed dien ik had om misdaden te begaan, zal mij op het schavot niet verlaten.

Zij werd oplettend op een kruisje, dat zij bestendig om haren hals droeg. Het hangt om mijn hals, zeide zij, en het is ligt te begrijpen, dat het daar niet blijven kan. Zij kwam dus op den inval, het aan haar hembd te naaijen, men gaf haar

haar naald en draad, en zij naaide het kruisje zeer goed aan het linnen.

Toen de scherpregter verscheen, wilde zij zelve hare kleederen in orde brengen. Men heeft mij gezegd, zeide zij, dat ik een sluijer moet dragen, men geve mij dien dan. Deze zwarte sluijer wordt de giftmengster omgehangen, als zij naar de geregtsplaats geleid wordt. Een aantal menschen waren vergaderd. FRANÇOISE beklom bedaard het schavot, en verwachtte koelbloedig den doodelijken slag. Dit geschiedde den 16den September 1820. Ieder stond verbaasd, zulk eene roekeloosheid met zulk eene bedaardheid te zien gepaard gaan.

Dit was een nieuw verschijnsel, vooral voor den gelaatkundige, want of de natuur had zich hier vergist en eene zwarte ziel met een engelachtig gelaat verbonden, — maar van waar dan de bestendige opgeruimdheid en schijnbare zachtmoedigheid bij dit meisje? of er was iets in hare hersenen in de war, waardoor haar verstand op een dwaalspoor werd geleid.

Had men den psychologischen loop der misdaad van deze giftmengster tot aan deszelfs oorsprong kunnen volgen, mogelijk zou men hierdoor eene belangrijke bijdrage voor de kennis der menschelijke ziel hebben verkregen. Maar men blijft meestal onkundig, ten aanzien van den heimelijken zamenhang der gedachten van eenen krankzinnigen, en heeft slechts uiterlijke daadzaken om die te beoordeelen. Natuurlijk kan zich de menschelijke regtvaardigheid slechts aan deze laatste houden, maar de psycholoog wenscht iets meer te weten, wat hem echter, helaas! maar zelden kan gegeven worden.

VAART

VAART OP DE RIVIER DE TIGRIS.

Een Fransch Ambtenaar, reisde van 1807 tot 1818, door geheel West-Azie, onder anderen trok hij viermaal door woest Arabie. Deze reiziger nu was de Heer VIDAL, die voor eerste Tolk van het Fransche Hof te Bagdad enz. Uit zijne aanteekeningen, die niet alleen officieel, maar ook geloofwaardig zijn, wil ik het volgende, dat even zoo fraai als leerzaam is, aan mijne lezers mededeelen.

Voor twee duizend en meer jaren, verhaalde HERODOTUS aan zijne weetgierige landgenooten, in een geheel Hoofdstuk, Euterpe 194, van de zonderlinge scheepvaart op den Eufraat, behalve de stad Babels had hij in dit land geen grooter wonder gezien. De pracht van Babel is nu verdwenen, en thans kan de Heer VIDAL zijne landgenooten niets merkwaardigers verhalen, dan de zonderlinge vaart op den Tigris. De Tigris en de Eufraat liggen, gelijk bekend is, niet ver van elkander, en vereenigen zich om in de zee te storten.

HERODOTUS nu zegt: de vaartuigen bestaan geheel uit leder; de Kalaks, (de Vlotten) bestaan uit ledere zakken, verbetert de Heer VIDAL, men stopte voor 2000 jaren manden van wilgen in deze zakken, thans blaast men die op.

Voorheen leide men stoppelen op dezelve, en thans geheele takken. Het vaartuig heeft geen voor- of achtersteven, zegt de Hali Karnasser, en evenwel wordt de Kalak volgens VIDAL, zonder nagelen, mast, zeil of roer, naar alle rigtingen bewogen. Men bezigt tot dat einde twee riemen, gelijk voor verscheidene eeuwen voor de geboorte van CHRISTUS, en de riemen verrigten

ten hun werk naar alle kanten, gelijk uit de woorden van HERODOTUS blijkt.

De geleerde MANNERT, vond in eene wroegere bron eene soortgelijke, maar blijkbaar niet zoo naauwkeurige aanwijzing, want hij geloofde, in het vijfde deel zijner Aardrijkskunde, bl. 374, dat de voornoemde vaart op deze rivier thans minder volmaakt was, dan voorheen. Niets ontbreekt echter dan de ezel, waarvan HERODOTUS spreekt, die alleen, of met een paar Collega's, door het vaartuig werd gedragen, en vervolgens het vaartuig, behalve de lading, naar Armenie terugbragt. Mogelijk bezigt men thans tot dit einde kameelen, die men niet uit Armenie behoeft te laten komen.

Deze overeenstemming is even zoo belangrijk, als verklaarbaar uit den aard dezer rivieren.

HERODOTUS begint nu een ander Hoofddeel 195, en spreekt van de kleeding, en juist slaat de Heer VIDAL denzelfden weg in. HERODOTUS spreekt van een linnen en een wollen gewaad, VIDAL insgelijks, slechts met dit onderscheid, dat voorheen het wollen, thans het linnen korter is; het laatste hing voorheen tot op de voeten, en thans hullen zich de vrouwen, van het voorhoofd tot de meestal bloote voeten, in het wollen kleed. Voorheen droegen de Babijloniers zolen, omtrent gelijk aan die van Bootien, die HERODOTUS den Grieken niet behoefde te beschrijven, thans gaan de arme lieden barrevoets. Zoodra een Kalak bespeurd wordt, werpen zich de vrouwen in het water, zwemmen op iedere zakken door den snellen stroom, brengen de reizigers tabak, brood, versche boter en melk, natuurlijk echter niet voor niet.

Ik nam de vrijheid deze voornoemde aanmerkingen, aan den Heer VIDAL, mede te deelen, en hij verblijdde zich, dat ik hem met HERODOTUS ver-

vergeleek. Wat hem betrof, hij had zijne waarnemingen nog niet met die van zijnen voorganger vergeleken, met wien hij nog geene kennis had gemaakt. Tot dus ver lazen de *Perzianen* de schriften niet van hunnen Aartsvijand, die de overwinning van *Griekenland*, over *West-Azië*, beschreef, maar een hunner landgenooten, die thans Hoogleeraar in *Londen* is, is bezig met HERODOTUS in het Perzisch te vertalen. Wanneer nu dit werk den *Eufraat* of *Tigris* bereikt, dan zullen de daar wonende *Aziaten* zien, dat zij sedert tweeduizend en meerder jaren niet veel gevorderd zijn, maar zij zullen zich troosten door het denkbeeld, dat ook andere volken geene aanstalten maken, om na tweeduizend jaren meer gevorderd te zijn, dan thans.

OVER HET NOORDERLICHT.

De gedachte, dat het noorderlicht een magnetisch verschijnsel is, schijnt thans bijna zoo zeker te zijn, als het denkbeeld van den elektrieken aard des bliksems, en de lang bekende verwantschap der electriciteit met het magnetismus, heeft door waarnemingen in het groot eene nieuwe merkwaardige bevestiging verkregen.

Reeds in het begin der XVIIIde eeuw hadden verscheidene natuurkundigen opgemerkt, dat, bij het verschijnen van het noorderlicht, de magnetische naald gestadig zeer sterke, onregelmatige bewegingen vertoonde, tot een zeker bewijs, dat men de oorzaak van het noorderlicht in het magnetismus moest zoeken. De waarnemingen van CASSINIS en van Pater COTTES te *Parijs*, hadden den invloed van het noorderlicht op het magnetismus tot in deze streken, die echter zeer ver van de Pool verwijderd zijn, ontegenzeggelijk bewezen; maar de natuurkundige ARAGO ging

nog verder: hij toch hield staande, dat het noorderlicht niet slechts daar invloed had op de naald, waar het zigtbaar werd, of worden zou, als de lucht niet bewolkt was, maar ook dat deze invloed zich nog veel verder uitstrekte, en dat het noorderlicht op plaatsen, waar men het niet meer zien kan, dewijl het den horizon niet meer bereikt, door de beweging van de magneetnaald merkbaar wordt. Deze stelling werd, inzonderheid in *Engeland*, sterk tegengesproken. Om deze reden teekende ARAGO, sedert eenige jaren te *Parijs*, waar het noorderlicht meestal niet meer zigtbaar is, die dagen op, wanneer, volgens zijne waarnemingen, op hoogere breedte dit noorderlicht moest verschenen zijn. Zijne voorspellingen zijn ook steeds bevestigd; slechts van het noorderlicht, dat volgens zeer sterke bewegingen der naald op den 29sten Maar 1829, tusschen acht en tien ure des avonds, moest verschenen zijn, had tot nog toe niemand eenig berigt gegeven, en de Engelschen beschouwden deze daadzaak als eene gegronde tegenwerping. Maar onlangs bevatte een brief van den Engelschen natuurkundige DALTON, onder andere waarnemingen, ook de beschrijving van een noorderlicht, dat op den 29sten Maart 1829 des avonds, tusschen ach ten tien ure gezien werd.

VLIEGENDE SLANG.

Men heeft te *Menut*, eene stad in de Egijptische provincie *Bahri*, eene vliegende slang gevangen, die acht voeten lang en twee voeten dik was. Zij kon zich wel niet hoog verheffen, maar hare vleugels dienden haar evenwel, om spoediger voort te gaan. Zij is fraai gekleurd en niet venijnig. De inboorlingen noemden haar *Musuth*, ter eere van hunnen Stadhouder, die haar het eerst gezien had. Deze slang werd met netten gevangen, en aan den Onderkoning geschonken.

A K A.

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 17den Maart, werd de Heer LUDOLPHUS ANNEUS JANUS WILTIUS SLOET, van *Voorst* in *Gelderland*, met lof bevorderd tot *Juris Romani et hodierni Doctor*, nadat hij, in de Gehoorzaal der Akademie, had verdedigd zijne *Dissertatio Juridica, de differentiis Juris Francici et novi Belgici, ratione Testamentorum.*

Den 31sten Maart, verwierf de Heer ERNESTUS HENRICUS VAN ITTERSUM, van *Kampen*, insgelijks met lof dezelfde waardigheid, na in de Akademische Gehoorzaal te hebben verdedigd, zijne *Dissertatio Juridica, de arbitrio, tam ex jure Francico, quam Belgico novissimo.*

Den 26sten Maart, droeg de Hoogleeraar H. BOUMAN, het Rectoraat der Hoogeschool, voor het volgende Akademie-jaar, over, aan den Hoogleeraar C. A. VAN ENSCHUT, door Z. M. tot Rector Magnificus benoemd, na het houden eener plegtige Redevoering: *De Historia Philosophiae de Deo, sapientiae Magistra*; dat is: *Over de Geschiedenis der Wijsbegeerte omtrent het Opperwezen, als eene Leermeesteres van wijsheid beschouwd.*

De gouden Eereprijzen, voor de bekroonde Verhandelingen, werden uitgereikt: in de Theologische Faculteit, aan L. F. VERENET, Kandidaat der Godgeleerdheid alhier, en een accessit aan C. F. VAN SETTEN, Student der Godgeleerdheid alhier; (terwijl een eerste accessit, dat toegewezen was aan J. MEIJER, Kandidaat der Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te *Groningen*, niet konde uitgereikt worden, daar dezelve verhinderd

was geworden herwaarts over te komen;) in de Juridische Faculteit, aan J. J. MINLOPEN, Kandidaat in de Regten alhier; in de Letterkundige Faculteit, aan T. P. TRESLING, Kandidaat in de Regten aan de Hoogeschool te *Groningen*; en een accessit aan P VAN DER VELDEN, Student in de Letteren alhier; in de Faculteit der Wis en Natuurkunde, voor het vak der Wiskunde, aan L. BORDES, D. Z, Student der Godgeleerdheid alhier, en, voor het vak der Scheikunde, aan J. G. ROOSENBOOM, Student der Geneeskunde alhier.

Tot Secretaris van den Akademischen Senaat, voor het volgende jaar, is benoemd de Hoogleeraar H. BOUMAN, in plaats van den Hoogleeraar A. VAN GOUDOEVER.

De Studenten der Hoogeschool, hebben niet weinig het hunne, tot de viering van dezen dag, toegebragt, door het geven eener fraaije Serenade.

De Prijsvragen, voor het volgende Akademiejaar uitgeschreven, zijn:

QUAESTIO JURIDICA.

Distinctionis, inter modos tollendae obligationis ipso jure et per modum exceptionis, e jure Romano tradantur origo et varii effectus.

QUAESTIO MEDICA.

Exponantur Recentiorum theoriae de pseudomembranis, quae aliquando in inflammatione formantur, indicetur, quaenam ex his sit maxime probabilis.

Ordo Medicorum, nullâ ad quaestionem, anno superiore propositam, acceptâ commentatione, propter argumenti dignitatem, novam Medicinae alumnis vires suas in ejusdem expositione exercendi opportunitatem offert.

QUAES-

QUAESTIO LITERARIA.

Sic enarretur militum Praetorianorum, ab Augusto inde ad Septimium Severum, historia, ut demonstretur simul, quam illi vim, hoc temporis spatio, in imperium Romanorum habuerint.

QUAESTIO ASTRONOMICA.

Exponantur atque inter se comparentur diversae methodi, quibus locorum longitudo in mari definiri possit, eum in finem, ut pateat, quaenam sit plurimum navigatoribus commendanda, atque quam accurata sit hujus longitudinis cognitio ad quam, his ducibus, perveniatur.

QUAESTIO ZOÖLOGICA.

Exponantur succincte et dijudicentur recentiorum, inde a Blumenbachio, naturae scrutatorum sententiae de generis humani varietate nativa.

QUAESTIO THEOLOGICA.

Septem illae voces, quas de cruce pendens edidit Christus, ita tractentur, ut singularum et vera sententia accurate definiatur, et minus probabiles interpretationes, a recentioribus inprimis commendatae, refutentur; item, quomodo singulae sanctum magnumque Christi animum prodant, demonstretur.

De antwoorden moeten vóór den 10den Januarij 1831, bij den Secretaris der Akademie, worden ingezonden.

SCHOOL-NIEUWS.

GOUDA.

Den 8sten April 1830. Heden is alhier, volgens gewoonte, de halfjarige prijsuitdeeling en promotie der Leerlingen onzer Latijnsche School plegtig gevierd; welke plegtigheid door den Rector D. WILLEMIER Phil. Theor. Mag. Lit. Hum. Doct. met eene korte Latijnsche voorafspraak geopend en de Wel Ed. zeer Geleerde Heer Mr. A. VAN DONGEN BOLDING, op nieuw tot Curator aangesteld, begroet, en geluk gewenscht werd. Vervolgens had de bevordering tot hoogere rangen plaats, en werd een aantal Leerlingen met prijzen en loffelijke Getuigschriften begiftigd. Van de tweede orde der eerste klasse, ging tot de eerste over J. HUBERT ROCHUSSEN met een *praemium ordinarium* en *diligentiae*; van de derde tot de tweede klasse: C. J. PRINCE met een *praemium ordinarium* en *diligentiae*, en P. B. VAN BOCHOVE, met een *praemium ordinarium*: van de vierde tot de derde klasse: J. H. HOOGLAND, met een *praemium ordinarium* en *diligentiae*, F. C. VAN DER MEER VAN KUFFELER met een *praemium ordinarium*, J. LOS met een *praemium ordinarium* en J. C. W. TER BRUGGEN, met een *praemium ordinarium* en *diligentiae*, van de vijfde tot de vierde H. P. POLIJN BUCHNER, met een *praemium ordinarium*, en J. VAN RIJN VAN ALKEMADE, met een *praemium ordinarium* en *diligentiae*, van de zesde tot de vijfde H. C. SCHARFF, met een *praemium ordinarium*, B. J J. GABRIJ; met een *praemium ordinarium* en *diligentiae*, en A. C. HARDENBERG met een *praemium ordinarium*, en eindelijk gingen van de tweede orde der zesde klasse tot de eerste over: A. P. WEGGEMAN GULDEMONT met een *praemium ordinarium*, en P. VAN GOGH,

met

met een *praemium ordinarium* en *diligentiae*. De Griekfche prijs was behaald, door J. HUBERT ROCHUSSEN, die ook de prijzen verdiend had in de Wiskunde, in de Fabelkunde, in de oude en nieuwe Gefchiedkunde, en in de nieuwe Aardrijkskunde. Door J. C. PRINCE, was de prijs behaald, in de oude Aardrijkskunde, door F. C. VAN DER MEER VAN KUFFELER, in de Fabelkunde en nieuwe Aardrijkskunde; door J. LOS, in de Wiskunde; door J. C. W. TER BRUGGEN, in de oude Aardrijkskunde, en eindelijk door H. C. SCHARFF, in de oude en nieuwe Gefchiedkunde. Alle deze Jongelingen hebben Heeren Curatoren, voor de bekomene Eereprijzen en Getuigfchriften, op eene bevallige wijze bedankt.

De Rector befloot deze Feestviering met dankbetuiging aan alle aanwezenden, voor hunne vereerende tegenwoordigheid. De plegtigheid is met Orgel-Muzijk, gelijk dezelve begonnen en voortgezet was, geëindigd. Door de aanftaande bevordering van eenen der Kostleerlingen tot de lesfen der Hoogleeraren, heeft de Rector wederom gelegenheid, om een' of twee Jongelingen te plaatfen, zich bepalende tot een klein aantal.

AMSTERDAM.

Den 16den Maart. Heden had alhier, in de Nieuwe Kerk, de gewone halfjarige promotie der Latijnfche Schooljeugd plaats; nadat de Rector W. J. ZILLESEN, dezelve geopend had, hielden vier uitftekende Jongelingen, die tot de Akademifche lesfen bevorderd waren, hunne Oratien, over door hen zelve gekozene en bewerkte ftoffen: de eerfte: J. G. F. ESTRÉ, *De Christiano Gotlob Heynio*; de tweede: J. C. HELMCKE, *De Francisco Petrarcha*; de derde: J. J. OTT, *De Gerardo Joanne Vosfio de re Grammatica immortaliter merito*; deze werd echter ongelukkig door ziekte verhinderd dezelve uit te fpreken; de vierde: E. BOAS, *De poëfi*

Dramatica. Daarna ging men over, tot het uitdeelen der prijzen.

Op de eerste klasse ontvingen de *praemia ordinaria*: J. G. F. ESTRÉ, J. C. HELMCKE, H. J. OTT en E. BOAS; het *praemium graecum* verkreeg J. G. F. ESTRÉ; het *praemium mathematicum*, J. C. HELMCKE, het *praemium diligentiae*, W. P. VAN HAAMSELAND, en het *praemium adsiduitatis*, S. T. BOAS.

Op de tweede orde van die klasse verdienden het *praemium diligentiae*: C. W. E. VAILLANT, en de *praemia adsiduitatis*: P. KNOL en W. E. J. BERG. Getuigschriften voor betoonde vlijt in de *mathesis* en *geographie*, werden gegeven aan: J. C. HELMCKE, E. BOAS, S. T. BOAS, C. W. E. VAILLANT en A. BOON.

Op de tweede klasse werden de *praem. ord.* uitgereikt aan: J. J. PRINS, T. J. HEIJDANUS en J. DE LIEFDE, het *praem. graec.* aan T. J. HEIJDANUS, echter door het lot, daar J. J. PRINS gelijk regt op hetzelve had, het *praem. mathem.* J. J. PRINS, hetgeen insgelijks door het lot moest beslist worden, dewijl J. L. J. HALLO, dezelfde vlijt in deze studie had aangewend, het *praem. dilig.* J. L. J. HALLO, en de *praemia adsid.*: C. W. R. SCHOLTEN en A. BEGEMAN. Getuigschriften werden gegeven in het Grieksch aan: J. J. PRINS, in de *historie* en *mathesis*, aan: T. J. HEIJDANUS, J. L. J. HALLO C. W. R. SCHOLTEN en P. R. VAN DRIEST.

Op de derde klasse behaalden de *praem. ord.*: P. ELIAS, P. D. DEKKER en A. J. SWART, het *praem. graec.* P. ELIAS, het *praem. mathem.* P. D. DEKKER, het *praem. dilig.* J. J. VIOTTA, en het *praem. adsid.* L. J. G. TEN BOKKEL. Getuigschriften verkregen: P. D. DEKKER, in het *grieksch*, de *historie* en *geographie*, J. SWART en L. J. W. TEN BOKKEL, in de *historie*, J. J. VIOTTA, in de *geographie*, en N. HOKER, in de *mathesis*.

Op de vierde klasse ontvingen de *praem. ord.*: S. J. PRINS, H. A. HARTOGH, F. W. EGGERS, het

praem.

praem. graec. S. J. PRINS, het *praem mathesis*, S. J. PRINS, het *praem. dilig.* G. E. STAGGEMEIJER, en het *praem adsid.* W. POLLEN. Getuigschriften werden uitgereikt, in de *historie* en *geographie*, aan: S. J. PRINS, H. A. HARTOGH, F. W. EGGERS, G. E. STAGGEMEIJER, C. G. S. BEGEMAN en H. G. KUHN, in de *mathesis*, welke gelijkelijk uitgemunt had in deze studie met S. J. PRINS, die door het lot het *praem.* hierin verkregen heeft.

Op de vijfde klasse werden de *praemia ordinaria* gegeven, aan: J. C. SPAKLER, N. KLEBS en G. H. BAARSLAG, het *praem. graec* aan J. C. SPAKLER, het *praem. arith.*, insgelijks aan J. C. SPAKLER, het *praem. dilig.* verdiende G. C. S. D'ENGELBRONNER, en het *praem. adsid.* J. HEIJDANUS. Getuigschriften in de *arithm. historie. geographie* en *mijthologie* ontvingen: J. C. SPAKLER en N. KLEBS, G. H. BAARSLAG in de *mythol.* J. HEIJDANUS, in de *historie* en *geogr.* en J. D'ENGELBRONNER en F. G. CAMMAN, in de *mythologie*.

Op de zesde klasse, de oude genaamd, behaalden *praemia ordinaria* J. F. G. BRUMUND, J. F. NIEUWENHUIS en H. C. VINCENT HELDER, het *praem. arithm.* J. F. G. BRUMUND, het *praem. diligentiae* J. C. TEMMES en *praem. adsid.* J. DORPER. Op de tweede orde van die klasse, verkreeg het *praem. dilig.* H. A. G. BRUMUND, en het *praem. adsid.* W. SLIGNEYTE, op de onderste orde ontving het *praem. dilig.* A. DE ROOIJ. Getuigschriften in de *geogr.* en *arithm.* verdienden: H. MENSINGA, H. A. G. BRUMUND en A. DE ROOIJ.

Op de zesde klasse, de nieuwe genaamd, werden de *praemia ordinaria* geschonken aan: H. VAN DAALEN, A J. STANTS en B. J. RENNINGHOFF, het *praem. dilig.* aan P. H. VORSTMAN, op de tweede orde werd gegeven het *praem. arithm.* aan J. J. VAN DER KLOES, het *praem. dilig.* insgelijks aan J. J. VAN DER KLOES, en het *praem. adsid.* aan F. F. KARSEBOOM, op de onderste orde werd het

praem. dilig. behaald door C. DE BORDES; eindelijk ontvingen nog getuigschriften in de *hist. geogr.* en *arithm.*: H. VAN DAALEN, J. J. VAN DER KLOES, F. F. KARSEBOOM, M. ELIAS, J. LASTDRAGER en J. BAKKER. Diegenen, welke de *praemia ordinaria* verkregen hadden, betuigden hiervoor openlijk hunnen dank aan Heeren Curatoren.

Zoo dat deze plegtigheid hier mede eindigde, welk met orgelmuzijk begonnen en gesloten werd, en vereerd was door eene luisterrijke schaar van toehoorders.

U T R E C H T.

Den 5den April. Heden had alhier weder plaats de openbare bevordering der Latijnsche Schooljeugd, die werd bestierd door den Rector van ons Gijmnasium, S. NIJHOFF. Onder voorzitting van den Heere Burgemeester dezer stad, en verdere Heeren Curatoren der Latijnsche Scholen, werden eerst drie jongelingen met prijzen tot het Akademisch onderwijs bevorderd: E. KRELING VAN GOUDOEVER, J. G. W. WOLTERBEEK en C. J. VAN DER VLIS; waarna de eerste, die mede eenen Griekschen prijs bekwam, nog met een getuigschrift voor de Wiskunde, eene Redevoering hield: *de Epaminonda Thebano*, sprekende tot lof van den Thebaanschen EPAMINONDAS, de tweede sprak: *de Periclis aevo, quo Graeci, quamvis intus discordes essent, belli tamen pacisque artibus floruerunt*, en toonde aan, dat de Grieken, in de eeuw van PERICLES, niettegenstaande hunne inwendige verdeeldheid, in de kunsten van oorlog en vrede hebben uitgemunt; de derde, die mede eenen prijs ontving voor de Wiskunde, handelde *de Didonis exitu, quem Virgilius epice depinxit tristissimo*, en schetste het treurige uiteinde van DIDO bij VIRGILIUS, tot bewijs van des Dichters uitstekende bekwaamheid voor het heldendicht. Vervolgens gingen met prijzen over: van de tweede orde der eerste klasse, tot de eerste orde, H. H. PROPER, die

die buiten het lot aan zijnen makker het getuigschrift voor het Grieksch had afgestaan, P. TIEDEMAN en W. CARO, ook met een getuigschrift voor het Grieksch; van de eerste orde der tweede klasse tot de tweede orde der eerste klasse, buitengewoon, J. P. LENS, nog met eenen Griekschen prijs en een getuigschrift voor de Wiskunde, W. H. HOUËL, M. DE KOCK, met een getuigschrift ook voor de Wiskunde, en C. H. KRAAMWINKEL; van de tweede orde der tweede klasse tot de eerste orde: J. L. RAM, tevens met een getuigschrift voor het Grieksch, C. L. SCHULLER, J. BROEDELET, ook met een getuigschrift voor de Wiskunde, en bekwam D. SCHUURMAN, DZ., buitengewoon, een getuigschrift voor de Wiskunde; van de eerste orde der derde klasse tot de tweede orde der tweede klasse: C. G. L. SMITS, A. S. VAN HENGELAAR, te gelijk met eenen Griekschen prijs en een getuigschrift voor de Wiskunde, en C. L. KLEIN, ook met een getuigschrift voor het Grieksch, waarvoor hij reeds vroeger eenen prijs op dezelfde orde behaald had; van de tweede orde der derde klasse tot de eerste orde: L. F. VAN OUTHOORN, mede met een getuigschrift van bijzondere vlijt, waarvan hij, bij het lot, den prijs miste, H. INDEWEIJ, DZ. ook met een getuigschrift voor de Wiskunde, J. G. HULLEMAN, tevens met eenen prijs voor bijzondere naarstigheid; en J. SCHRÖDER bekwam een buitengewoon getuigschrift voor de Wiskunde: van de eerste orde der vierde klasse tot de tweede orde der derde klasse: H. A. M. VAN ASCH VAN WIJCK, J. W. R. SCHUSLER, W. LENS, en met een getuigschrift van bijzondere vlijt, H. CALES, als ook R. VAN EIJSINGA met een getuigschrift voor de Wiskunde; van de tweede orde der vierde klasse tot de eerste orde: J. W. RÖMER, nog met een getuigschrift van buitengewone vlijt, dat hij, buiten het lot, voor de Wiskun-

kunde aan zijnen makker had afgestaan, W. VAN GOUDOEVER, W. LAMMERTS, en met een getuigschrift voor de Wiskunde ging over, J. W. ARENDTS, en, buitengewoon, mede met een getuigschrift, J. M. VAN KEMPEN; van de eerste orde der vijfde klasse tot de tweede orde der vierde klasse: A. C. VAN MEUSDE, ook met een getuigschrift voor de Wiskunde, W. VAN DER BANK, B. H. LINTELO DE GEER, en gingen over met getuigschriften van bijzondere naarstigheid: F. A. J. PAOST, dien het getuigschrift voor de Wiskunde bij het lot ontgaan was, W. KLUEVER, en, buitengewoon, J. P. VAN OP TEN NOORT: eindelijk van de tweede orde der vijfde klasse, tot de eerste orde met Getuigschriften van bijzondere vlijt: J. W. A. BOERS, ook met een dergelijk voor de Wiskunde, en J. B. MEENCK.

De plegtigheid werd vereerd, met een talrijk en aanzienlijk Gehoor, en veraangenaamd door Orgel-Muzijk.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

HOEVELAKEN. Zie Dec. 1829.

BRUMMEN. Zie Febr. 1830.

NIJMEGEN.

ZETTEN EN ANDELST, den 4den April 1830. Heden maakte ons onze Leeraar, Ds. A. C. VAN ELDIK THIEME, bekend, dat hij den 2den dezer beroeping had ontvangen naar de Gemeente van

van *Rijperkerk* en *Hardegarijp*, onder de Classis van *Leeuwarden*, en dezelve in beraad had genomen.

OOIJ EN PERSINGEN vakant. Zie Dec. 1822.

WIJCHEN EN LEUR vakant. Zie April 1824.

BEEK EN UBBERGEN Zie Dec. 1829.

HULSEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

Z U T P H E N.

GENDERINGEN, den 8sten Maart. Onze Leeraar, Ds. H. H. HORST, de Klassikale en Koninklijke approbatiën op de beroeping naar de Gemeente van *Hendrik Ido Ambacht*, verkregen hebbende; zoo staat

GENDERINGEN vakant te worden.

DOETINCHEM, den 13den Maart. Onze Leeraar, Ds. E. H. GREEVEN, heeft zijn afscheid, na bekomene vergunning, vier weken uitgesteld.

DOETINCHEM, den 15den Maart. Een onzer vorige Leeraren, de Wel Eerw. Heer A. LAMBRECHTS, die van 1784 tot 1817 in ons midden werkzaam was, is op den 3den Febr. l. l. te *Wezel* overleden. Onze Leeraar, E. H. GREEVEN, die ons heden dit sterfgeval in de voormiddagbeurt berigtte, bepaalde ons bij de verpligting op ons rustende, om de onderrigtingen en vermaningen des als nu overledenen voorgangers dikwerf te herdenken, en door eenen godvruchtigen wandel te betrachten.

De Ring van *Winterswijk*, heeft voor het jaar 1830, tot Praetor verkozen, Ds. A. J. GOOSZEN, Pred. te *Eibergen*, (die tevens gecontinueerd is als Quaestor van den Ring.) en tot Scriba van den Ring, Ds. T. RADSMA, Pred. te *Aalten*.

WEHL staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

H A R D E R W I J K.

GARDEREN, den 23sten Febr. 1830. Ter vervulling der vakature alhier, ontstaan door het vertrek van Ds. H. SLOTHOUBER, naar *Oosterwolde*,

de, werd door den Kerkeraad dezer Gemeente heden gemaakt het navolgend zestal:

H. J. DIBBITZ, G. C. MONTIJN, Kandidaten bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, H. VAN DER VIJGH, J. J. LEPPING, H. J. PAUW, Kandidaten bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, J. G. P. MULLER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord Braband*.

En daaruit terstond beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. J. DIBBITZ, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, die deze beroeping, in afwachting der vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

BARNEVELD. Zie Sept. 1829.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

TER HEIDE, den 1sten April. Het heeft Z. M. behaagd, onzen waardigen en hoogbejaarden Leeraar, G. JORISSEN, *salvo honore et stipendio*, Emeritus te verklaren, en zal de Gemeente alhier, ten gevolge van het daarbij gevoegd besluit, vakant worden, tegen den 1sten Julij aanstaande.

'S GRAVENHAGE. Zie Jan. 1830.

VOORBURG staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

ROTTERDAM.

DELFSHAVEN. Zie Dec. 1829.

RHOON EN PENDRECHT staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

LEIJDEN.

BENTHUISEN. Nadat onze Leeraar, H. ASTRO, van zijne betrekkingen tot deze Gemeente en de Classis van *Leijden*, was ontslagen, door den

Ge-

Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, Ds. J. H. MAHLSTEDE. nam hij den 21sten Maart van ons afscheid, naar aanleiding van 1 *Petr.* I: 25. *Maar het woord des Heeren enz.*

HILLEGOM, den 21sten Maart. Heden nam onze Leeraar D. J. WOLTERBEEK, na reeds den 23sten Nov. l. l. door den Wel Eerw. Heer W. M. KOOIJ, Pred te *Warmond*, als hiertoe door het Klassikaal Bestuur van *Leijden* gecommitteerd, in tegenwoordigheid van onzen Consulent J. G. A. PAGENSTECHER VAN GROIN, Pred. te *Lisse*, van zijne betrekking op de Classis en den Kerkeraad behoorlijk te zijn losgemaakt, afscheid van ons, met 2 *Cor.* XIII: 9*b*. *Wij wenschen ook dit*, (*namelijk*) *uwe volmaking.*

HAZERSWOUDE staat vakant te worden. Zie November 1829.

DORDRECHT.

KLAASWAAL, den 14den Maart 1830. Heden werd onze beroepen Leeraar, J. C. SMELTZER, S. M. C. (het geen eerder uit hoofde van een aanhoudende vorst, en later wegens een onverwacht opgekomene ongesteldheid niet had kunnen plaats hebben,) met oplegging der handen in de Heilige Dienst ingezegend.

De Consulent, Ds. J. LEM, Pred, te *Numansdorp*, welke dit werk verrigte, predikte bij deze gelegenheid, over *Matth.* V: 13*a*. *Gij zijt het zout der aarde*, en toonde ons, wat de Apostelen van onzen Heer, *naar deze hunne bestemming, voor hunne tijdgenooten en alle volgende geslachten geweest zijn, en ieder Leeraar in zijnen kring wezen zal*, wanneer de overtuiging van deze zijne bestemming hem vervult, en gedurende zijne bediening bijblijft. De Bevestigde Leeraar deed des nademiddags zijne intrede, met *Gal.* VI: 14*a*. *Het zij verre van mij, dat ik zoude roemen*,

men, anders dan in het kruis onzes Heeren Jezus Christus.

ANTONIEPOLDER, den 14den Maart. Heden werd onze beroepene Leeraar, de Wel Eerw. G. L. VAN DER KUIP, bevestigd door den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer J. HOOIKAAS, Pred. te *Westmaas*, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 1—7. De oplegging der handen geschiedde, benevens den Consulent, door de Wel Eerw. Heeren J. S. BOONDERS MOLENAAR, H. VAN LIL en W. W. HESSELINK, Predikanten te *Puttershoek*, *Maasdam* en *Heinenoord*. De bevestigde aanvaardde des namiddags zijne bediening, met eene Leerrede over 2 *Joh.* 9b. *Die in de leer van Christus blijft, deze heeft beide den Vader en den Zoon.*

OUD BEIJERLAND, den 4den April 1830. Onze oudste Leeraar bevestigde des voormiddags zijnen Ambtgenoot, D. K. VAN MEERTEN, van *Stand door Buiten*, gekomen, alhier in de bediening. De tekst des bevestigers was *Luk.* XXIII: 43. *Voorwaar ik zeg u, heden zult gij met mij in het Paradijs zijn*, en sprak over Jezus Christus, als het beste voorbeeld voor eenen Evangeliedienaar, om het Evangelie van volle schuldvergeving, op de regte wijze den boetvaardigen te verkondigen. De tekst des bevestigden was *Rom.* XV: 29—33. *En ik weet, dat ik tot u komende met volle zegen des Evangelies van Christus komen zal, en ik bidde u broeders! door onzen Heer Jezus Christus, en door de liefde des geestes, dat gij met mij strijdt in de gebeden tot God voor mij, op dat ik mag bevrijd worden van de ongehoorzamen in Judea, en dat deze mijne dienst, die (ik) aan Jeruzalem (doe) aangenaam zij den heiligen, op dat ik met blijdschap, door den wil Gods, tot u moge komen, en met u verkwikt worden. En de God des Vredes zij met u allen. Amen.*

GROO-

GROOTE LINDT en HEER OUDELANDS AMBACHT, den 4den April 1830. Heden heeft onze Leeraar, Ds. W. LEHMAN DE LEHNSFELD, na ontslag van zijne betrekking op deze Classis en Gemeenten, te zijn ontslagen, afscheid van ons genomen, met *Philipp.* IV: 1.

H. H. Kandidaten tot de H. dienst worden uitgenoodigd, hunne predikbeurten alhier te laten hooren, mits vooraf hunne getuigschriften vertoonende aan den Consulent dezer Gemeenten, Ds. H. MAANDAG, Predikant te *Dubbeldam*.

WESTMAAS, den 11den April. Na dat onze beroepen Leeraar, den 5den dezer, door Ds. S. LALO, Pred. te *Oud Beijerland*, als daartoe gecommitteerd door het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht*, van zijne betrekking op deze Gemeente en Classis was ontslagen, heeft zijn Eerw. afscheid van ons genomen, met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 20 en 21.

WESTMAAS vakant in.

Heeren Kandidaten worden uitgenoodigd, alhier eene predikbeurt waar te nemen, mits betoonende vooraf hunne getuigschriften vertoond worden aan den Consulent dezer Gemeente, Ds. G. L. VAN DER KUIP, Pred. te *St. Anthoniepolder*.

DORDRECHT vakant. Zie Nov. 1829.

ARKEL. Zie Nov. 1829.

HENDRIK IDO AMBACHT. Zie Jan. 1830.

G O U D A.

LEKSMOND, den 28sten Maart 1830. Heden heeft onze Leeraar, Ds. A. HELLENDOORN, van hier naar de Gemeente van *Hilversum* beroepen zijnde, afscheid van ons genomen, predikende over *Pred.* XII: 13 en 14. *Van alles dat gehoord is, enz.*

GOUDA. Zie Maart 1830.

B R I E L L E.

GEERVLIET, den 8sten April. Heden is door

door den Kerkeraad geformeerd het navolgende twaalftal:

DD. J. STROEVE, Predd. te *Groot Ammers.* J. J. VAN WALSEM, te *Zwartewaal.* L. G. PAREAU, Theol. Dr. te *Neetlangbroek.* J. A. CORNER, te *Wadenoijen.* M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, te *Meerkerk.* J. BREUIJT, te *Oudenbosch.* C. A. F. VAN ROGGEN, te *Kethel.* J. J. KNAP, te *Valkenburg.* H. BRON, in 't *Woud.* S. J. DEHOEST, te *Hoog Blokland*, en C. J. H. VAN HERWERDEN, Theol. Dr. te *Paedenoijen* en *Loevestein.*

De zes eersten op het zestal, en de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daaruit, op verkregene dispensatie van Art. 55. van het Reglement op de vakature enz. beroepen, Ds. J. STROEVE, te *Groot Ammers.*

KORENDIJK, den 14den Maart. Heden werd onze beroepen Leeraar, E. B. SWALUE, Theol. Doct. en Kandidaat tot de H. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord Braband*, in de dienst bevestigd, door zijnen Vader, Ds. E. J. SWALUE, Pred. te *Schoonhoven*, aan wien de Consulent, Ds. J. DE STRETHROGGE, te *Pieršhil*, deze beurt had afgestaan.

De bevestiger had tot tekst 2 *Tim.* II: 1. *Gij dan mijn zoon, word gesterkt in de genade, die in Christus Jezus is.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den bevestiger en den Consulent, door DD. VAN ALDERWERELT, van *Heenvliet.* VAN WALSEM, van *Zwartewaal.* ZAALBERG, van *Nieuw-Beijerland.* en MOLLAR, van *Nieuw Vossemeer.*

De bevestigde aanvaardde zijn dienst, met 1 *Tim.* I: 15a. *Dit is een getrouw woord en aller aanneming waardig, dat Jezus enz.*

MIDDELHARNIS. Zie Oct. 1829.

NIEUWE TONGE. Zie Maart 1830.

STELLENDAM. Zie Maart 1830.

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

KUDELSTAART EN UITHOORN. Onze Leeraar, A. KEERSBERGEN, is alhier aan eene slijmberoerte, in den nacht tusschen den 24sten en 25sten Maart, overleden. Zijn Eerw. was in 1799 Predikant geworden te *Aequooij*, en van daar in 1819 tot ons overgekomen. Voor 's mans nagelaten weduwe, zal de Ring van *Weesp* het jaar van gratie waarnemen. Dus is.

KUDELSTAART EN UITHOORN vakant.

ANKEVEEN, den 4den April. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. M. PLEIJTE, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Over-IJssel*, onder ons bevestigd, door zijnen Vader, den Wel Eerw. Heer F. PLEIJTE, Pred. te *Zierikzee*, aan wien de Consulent, Ds. F. MOLDER, Pred. *Nederhorst (den Berg)*, de beurt had afgestaan. De Bevestigde had tot tekst *Joh.* IX: 4, 5. *Ik moet werken de werken des genen, die mij gezonden heeft, zoo lang het dag is, de nacht komt, wanneer niemand werken kan, zoo lang ik in de wereld ben, zoo ben ik het licht der wereld.* De handoplegging geschiedde door den Bevestiger en den Consulent, benevens DD. J. D. RUIJS. D. BRUINS, J. C. FABIUS, J. E. KIST, H. VAN GRIETHUIJSEN en E. PIJNAPPEL VAN VOORTHUIJSEN, resp. Predd. te *Ouderkerk aan den Amstel*, *'s Graveland*, *Amsterdam*, *Zeist*, *Kortenhoef* en *Leersum*. De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienst, met 1 *Joh.* I: 1—3. *Hetgeen van den beginne was, hetgeen wij gehoord hebben, hetgeen wij gezien hebben met onze oogen, hetgeen wij aanschouwd hebben, en onze handen getast hebben van het woord des levens; (want het leven is geopenbaard, en wij hebben het gezien, en wij getuigen en verkondigen uliedent dat eeuwige leven, hetwelk bij den Vader*

was en ons is geopenbaard.) Hetgeen wij (dan) gezien en gehoord hebben, dat verkondigen wij u, op dat ook gij met ons gemeenschap zoudt hebben, en deze onze gemeenschap ook zij met den Vader en met zijnen Zoon Jezus Christus.

HILVERSUM, den 12den April. Heden werd onze, van *Leksmond*, tot ons overgekomen Leeraar, de Wel Eerw. Heer B. HELLENDOORN, in de dienst dezer Gemeente bevestigd, door den Wel Eerw. Heer H. E. VINKE, Theol. Doct. en Pred. te *Utrecht*, aan wien de Consulent Ds. D. BRUINS, Pred. te *'s Graveland*, dit werk, op verzoek, had afgestaan. De Bevestigde predikte over *Luk.* XXIV: 34. *De Heer is waarlijk opgestaan, en van Simon gezien.* De Bevestigde verbond zich aan onze Gemeente, met 2 *Cor.* XII: 9a. *En Hij heeft tot mij gezegd: Mijne genade is u genoeg; want mijne kracht wordt in zwakheid volbragt.*

Aan de Heeren PLEUTE en HELLENDOORN, is acte van Lidmaatschap der Classis gegeven.

HAARLEM.

JISP, den 9den April 1830. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer M. BOOLEN, is, na verkregene handopening, door den breeden Kerkeraad dezer Gemeente, een drietal gemaakt, bestaande uit de navolgende Eerw. Heeren:

J. J. HARTMAN, P. J. TER PLEGT en J. BOLDING, Kandidaten bij de Provinciale Kerkbesturen van *Noord Holland*, *Noord-Braband* en *Gelderland*, en daaruit beroepen, de Eerw. Heer J. BOLDING, welke deze beroeping, in afwachting der noodige goedkeuringen, heeft aangenomen.

BEVERWIJK. De Wel Eerw. Heer J. VAN DER FELTZ, tot nog toe onze Leeraar, van Zijne Excellentie den Minister van Staat belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk enz.

Di-

Diligent-verklaring verzocht en ontvangen hebbende, is het afscheid bepaald op den 24sten van Mei aanstaande. Ondertusschen is voor den Kerkeraad reeds handopening gevraagd en verkregen van Zijne Excellentie den Minister voornoemd.

UITGEEST. Zie Febr. 1830.

A L K M A A R.

ALKMAAR, den 4den April 1830. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. J. WOLTERBEEK (wiens vroegere overkomst tot ons, door den vroeg ingevallen en langdurenden winter was verhinderd), werd heden onder ons in zijn dienst ingezegend, door onzen Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. VAN VLOTEN, met eene Leerrede over 1 Cor. III: 9. *Gods gebouw zijt gij.* Des avonds opende de Bevestigde zijn dienst, met eene Leerrede over Collosf. I: 28. *Denwelken wij verkondigen, vermanende eenen iegelijken mensch, en leerende eenen iegelijken mensch in alle wijsheid, opdat wij zouden een iegelijken mensch volmaakt stellen in Christus Jezus.*

WAAL EN KOOG OP TEXEL vakant. Zie Oct. 1829.

HEILO. Zie Nov. 1829.

H O O R N.

SCHARWOUDE. Door een gunstig besluit van Z. M. den Koning, van den 8sten Maart l. l. is het Lands tractement in deze Gemeente met *f* 200: — verhoogd, en gebragt tot *f* 600: — 's jaars, ten einde met het geene de Gemeente daaraan zal bijdragen, aan den te beroepen Predikant, een meer voldoend inkomen te doen genieten.

En, terwijl door Zijn Excellentie den Heere Minister van Staat, belast met de generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk, bij aanschrijving van den 15den Maart j. l. No. 1. ten behoeve dezer Gemeente reeds handopening is verleend, ter beroeping van een nieuwen Leer-

 aar

kunde aan zijnen makker had afgestaan, W. VAN GOUDOEVER, W. LAMMERTS, en met een getuigschrift voor de Wiskunde ging over, J. W. ARENDTS; en, buitengewoon, mede met een getuigschrift, J. M. VAN KEMPEN; van de eerste orde der vijfde klasse tot de tweede orde der vierde klasse: A. C. VAN HEUSDE, ook met een getuigschrift voor de Wiskunde, W. VAN DER BANK, B. H. LINTELO DE GEER, en gingen over met getuigschriften van bijzondere naarstigheid: F. A. J. PABST, dien het getuigschrift voor de Wiskunde bij het lot ontgaan was, W. KLUEVER, en, buitengewoon, J. F. VAN OP TEN NOORT: eindelijk van de tweede orde der vijfde klasse, tot de eerste orde met Getuigschriften van bijzondere vlijt: J. W. A. BOERS, ook met een dergelijk voor de Wiskunde, en J. B. MEENCK.

De plegtigheid werd vereerd, met een talrijk en aanzienlijk Gehoor, en veraangenaamd door Orgel-Muzijk.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

HOEVELAKEN. Zie Dec. 1829.

BRUMMEN. Zie Febr. 1830.

NIJMEGEN.

ZETTEN EN ANDELST, den 4den April 1830. Heden maakte ons onze Leeraar, Ds. A. C. VAN ELDIK THIEME, bekend, dat hij den 2den dezer eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van

van *Rijperkerk* en *Hardegarijp*, onder de Classis van *Leeuwarden*, en dezelve in beraad had genomen.

OOIJ EN PERSINGEN vakant. Zie Dec. 1822.

WIJCHEN EN LEUR vakant. Zie April 1824.

BEEK EN UBBERGEN Zie Dec. 1829.

HUISSEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

Z U T P H E N.

GENDERINGEN, den 8sten Maart. Onze Leeraar, Ds. H. H. HORST, de Klassikale en Koninklijke approbatiën op de beroeping naar de Gemeente van *Hendrik Ido Ambacht*, verkregen hebbende; zoo staat

GENDERINGEN vakant te worden.

DOETINCHEM, den 13den Maart. Onze Leeraar, Ds. E. H. [illegible], heeft zijn afscheid, na bekomene vergunning, vier weken uitgesteld.

DOETINCHEM, den 21sten Maart. Een onzer vorige Leeraren, de Wel Eerw. Heer A. LAMBRECHTS, die van 1784 tot 1817 in ons midden werkzaam was, is op den 3den Febr. l. l. te *Wezel* overleden. Onze Leeraar, H. H. GREEVEN, die ons heden dit sterfgeval in de voormiddagbeurt berigtte, bepaalde ons bij de verpligting op ons rustende, om de onderrigtingen en vermaningen des als nu overledenen voorgangers dikwerf te herdenken, en door eenen godvruchtigen wandel te betrachten.

De Ring van *Winterswijk*, heeft voor het jaar 1830, tot Praetor verkozen, Ds. A. J. GOOSZEN, Pred. te *Eibergen*, (die tevens gecontinueerd is als Quaestor van den Ring.) en tot Scriba van den Ring, Ds. T. RADSMA, Pred. te *Aalten*.

WEHL staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

H A R D E R W IJ K.

GARDEREN, den 23sten Febr. 1830. Ter vervulling der vakature alhier, ontstaan door het vertrek van Ds. H. SLOTHOUBER, naar *Oosterwolde*,

IJZENDIJKE.

IJZENDIJKE, den 31sten Maart. Door het Klassikaal Bestuur van IJzendijke, zijn, op legale kennisgeving van bevestiging, acten van lidmaatschap, in deze Classis, ter hand gesteld, aan de Heeren: L. C. MEIJER, J. J. VAN DEINSE, A. C. VAN AETERMA en J. M. RENKEN, respective Predd. te Hontenisse, Sas van Gent en Philippine, Hoofdplaat en Zuidzande.

St. KRUIS. Zie Maart 1830.

UTRECHT.

WILNIS, den 14den Maart. Dezen voormiddag werd onze beroepen Leeraar, Ds. D. COPIJN, in de dienst bevestigd, bij afstand van den Consulent Ds. A. ZELDERS, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. VAN DEN BRANDHOFF, Predikant te *Elst*, naar aanleiding van *Johannes* XIII: 10a. *Hij moet wasschen.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, ook door de twee tegenwoordig zijnde Ringbroeders A. SJORMS en H. VAN BLOKHUIZEN Predd. te *Wilnerveen* en *Mijdrecht*.

In den namiddag deed onze nieuwe Leeraar zijne intrede, met *Philipp.* I: 20. *Volgens mijne ernstige verwachting en hope enz.*

ZEGVELD, den 4den April 1830. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. ASTRO, van *Benthuizen*, tot ons overgekomen en in de dienst van het Evangelie aan deze plaats bevestigd, door den Consulent Ds. H. K. SCHUTTE REFELIUS, Predikant te *Kockengen*.

De Bevestiger predikte bij deze gelegenheid, over *Rom.* I: 16a. *Ik schaam mij het Evangelie van Christus niet*, en de bevestigde maakte

een

een aanvang van zijn dienstwerk, onder ons, met 2 *Cor.* XIII: 9b. *En wij wenschen ook dit, namelijk uwe volmaking.*

UTRECHT, den 10den April. Wederom heeft een' zijner leeraren, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer P. HUGENHOLTZ, zich met zijn Eerwaarde tot onze smart, wegens ligchaams-verzwakking, in de verpligting bevonden, zijn emeritaat te verzoeken. Ook aan zijn Eerw. is dit door Z. M. den Koning gunstig, salvo honore et stipendio, toegestaan, zullende dit zijn aanvang nemen, den 1sten Junij 1830. Zoodat er te UTRECHT eene Predikantsplaats vakant wordt. De handopening is reeds gevraagd.

TER AA vakant. Zie Jan. 1830.

VINKEVEEN staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

AMERSFOORT.

De beroepingen van DD. H. J. VAN HOORN en P. C. A. HUGENHOLTZ, door Z. M. goedgekeurd zijnde, zal de bevestiging van eerstgenoemden, te *Amersfoort*, op den 4den Mei en van den laatstgenoemden, te *Woudenberg*, op den 28sten April, D. V. plaats hebben.

ZOEST staat vakant te worden. Zie Febr. 1830. Alwaar de handopening verzocht en gunstig verkregen is.

EEMNES BINNENDIJK, den 18den Febr. 1830. Ter vervulling van de aanstaande vakature, is, met dispensatie van Art. 35. van het Reglement op de vakaturen, eenstemmig beroepen de Wel Eerw. Heer R. TER HAAR, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, uit een zestal, waarop mede geplaatst waren:

DD. C. C. VAN DER STRATEN, J. TICHLER, en E. HERINGA, Predd. te *Bergen*, *Egmond aan Zee* en *Blaauwkapel*. K. M. PLEYTE en W. VAN [illegible]T, Kandidaten bij het

het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel* en *Utrecht*.

De beroeping door zijn Eerw. aangenomen, de noodige agreatie en Kerkelijke goedkeuring ontvangen hebbende, is reeds ter Koninklijke approbatie aangeboden.

Den 22sten April 1830. Onze Leeraar, Ds. J. J. [illegible], Th. Dr. op den 8sten April van zijne betrekkingen ontslagen zijnde, door Ds. P. ATTENDOORN L'ALLEMAND, Pred. te *Zeyst*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. J. A. DE MEESTER, Pred. te *Voorschoten*, nam heden van ons afscheid, met eene Leerrede over 1 *Thess.* V: 23, 24.

DE BILT. De verzochte handopening is gunstig verleend.

TIENHOVEN, OUD MAARSSEVEEN EN BREUKELEVEEN, den 9den April 1830. Heden werd de Kandidaat tot de H. dienst, de Heer H. [illegible], alhier bevestigd, door den Consulent, J. W. VAN [illegible], Pred. te *Zuilen*, met eene Leerrede over *Hand.* XX: 28. De oplegging der handen is geschied, door den Wel Eerw. Bevestiger en Ds. A. HERINGA, Pred. te *Blaauwkapel*. De tekst, waarmede de Bevestigde zijne bediening aanvaardde, was *Coloss.* I: 28. Zijn Eerw. is reeds tot Lid der Classis van *Amersfoort* verkiesd.

W. H. K.

RHENEN, vakant. Zie Sept. 1829.

F R I E S L A N D.

L E E U W A R D E N.

OOSTERMEER EN EESTRUM. Den 18den Januarij 1830, is hier, ingevolge de stemming

van

van Hervormde Floreenpligtigen, door den Kerkeraad tot Predikant beroepen, Ds. A. W. BUNINGH, Pred. te *Bierum*, Provincie *Groningen*, die deze beroeping, na beraad, heeft aangenomen.

Den 31sten Maart daaraanvolgende is deze beroeping, door het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, geapprobeerd geworden, als overeenkomstig de Kerkelijke Reglementen, en vervolgens om de Koninklijke approbatie verzocht.

IDAARD, ÆGUM EN FRIENS vakant. Zie Oct. 1829.

RIJPERKERK EN HARDEGARIJP vakant. Zie Januarij en Maart 1830.

HARLINGEN.

FRANEKER, den 10den Februarij 1830. Heden hadden wij het genoegen, bij gelegenheid van de Voorbereiding voor het H. Avondmaal, namens Heeren Kerkvoogden, aan de Gemeente te hooren bekend maken, dat zij van de Erven van wijle Mejufvrouw ANTJE MOLENAAR, Weduwe van den Wel Ed. Heere H. WAARDENBURG, in leven Heel- en Vroedmeester alhier, ten geschenke hadden ontvangen twee zilveren Schalen, bestemd tot het verzamelen der gewone liefdegaven van de Leden der Gemeente, na het gebruiken van het H. Avondmaal, en zulks ten gevolge van een geuit verlangen der overledene, en ter gedachtenis aan haar Edele.

De Gemeente, die zich over deze aangename kennisgeving en dat aanzienlijk geschenk regtmatig verheugde, stemde teven welmeenend in met de hartelijke dankerkentenis, bij voornoemde gelegenheid, aan de gezegde Erven openlijk toegebragt. Zacht ruste de asch der waardige overledene, en lang nog blijve hare nagedachtenis bij ons in zegening!

TJUMMARUM, den 12den Maart 1830. Heden is alhier, volgens stemming der Floreenpligtigen,

gen, beroepen Ds. J. [illegible], Predikant te Eg[illegible] [illegible], onder de Classis van Middelstum, [illegible] die deze beroeping in beraad heeft genomen. DD. P. J. [illegible], Pred. te Stedum?, en [illegible] [illegible] te Oosterbierum, hebben als Consulenten hierbij geadsisteerd.

LOLLUM, den [illegible]sten Maart 1829. Volgens stemming van [illegible] geregtigden, werd [illegible] ter vervulling der vacature, door het vertrek van Ds. [illegible], [illegible] Leeraar in deze Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer [illegible], [illegible] bij het Provinciaal Kerkbestuur van Vriesland, welke beroeping door Zijn Eerw. is in beraad genomen.

HARLINGEN, den [illegible]den April 1829. Onze [illegible] leeraar, de Wel Eerw. Heer J. [illegible], [illegible] onder ons in de Heilige Dienst bevestigd, door onzen jongsten Leeraar, den Wel Eerw. Heer [illegible] met eene Leerrede [illegible] [illegible]. De Bevestigde heeft [illegible] avonds zijne Intrede gedaan, [illegible] [illegible] Matth. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] te worden.

FRANEKER. Zie Dec. 1829.

S N O E K.

OUDEGA, den 31sten Januarij. Heden werd aan deze Gemeente berigt het overlijden van haren vorigen leeraar [illegible]. Hij stierf als Predikant te Oudendijk, onder de Classis van Edam, in den nog bloeijenden leeftijd van 35 jaren en [illegible] dagen. [illegible] jaren mogt hij hier het Evangelie verkondigen, tot aan den 14den September 182[illegible].

OU-

OUDE-MIRDUM, NIEUWE-MIRDUM en SONDEL, den 4den April 1830. Heden nam onze, naar Westergo en Stavoren, beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer P. KEIZER van ons afscheid, na alvorens door den Gecommitteerden van de Classis van Sneek, den Wel Eerw. Heer H. GUERTINGA, Pred. te Harich, overeenkomstig de Wet, van zijne betrekkingen op deze Gemeente te zijn ontslagen. Zijn Eerw. predikte bij deze gelegenheid, over Joh. XIX: 30. Zoo dat

OUDE-MIRDUM, enz. vakant.

BALK vakant. Zie Sept. 1829.

MOLKWERUM vakant. Zie Nov. 1829.

D O K K U M.

BURUM en MUNNIKEZIJL staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

VEENWOUDE staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

BLIJA en HOOGEBEINTUM. Zie Febr. 1830.

NES OP HET AMELAND. Zie Maart 1830.

H E E R E N V E E N.

GOINGARIJP, enz. den 15den Maart 1830. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. HOLKEMA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*, werd den 7den dezer in de dienst onder ons bevestigd, door zijnen Vader, den Wel Eerw. Heer H. HOLKEMA, Pred. te *Akkrum*, bij afstand van den Consulent, den Wel Eerw. Heer J. SINGELS, Pred. te *Terkaple*. De Bevestiger predikte, over 1 *Thess.* V: 12 en 13. *En wij bidden u Broeders! erkent de genen die onder u arbeiden, en uwe Voorstanders zijn in den Heere, en u vermanen; en achtze zeer veel in liefde om hunnes werks wille, zijt vreedzaam onder malkanderen.* De oplegging der handen geschiedde, door den Consulent. De bevestigde Leeraar maakte, den 14den dezer, een begin

van

van zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Tit. II: 11—14. Want de Zaligmakende genade Gods is verschenen allen menschen, en onderwijst ons, dat wij de godloosheid en wereldsche begeerlijkheden verzakende, matiglijk, regtvaardiglijk en godzaliglijk leven zouden in deze tegenwoordige wereld, verwachtende de zalige hope en verschijning der heerlijkheid des grooten Gods, en onzes Zaligmakers Jezus Christus, die zich zelven voor ons gegeven heeft, op dat hij ons zoude verlossen van alle ongeregtigheid, en zich zelven een eigen volk zoude reinigen, ijverig in goede werken.*

HASKERHORNE, c. a. den 15den Maart 1830. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. HERREN, is gisteren in zijne dienst onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer A. C. VISSING, Pred. te *Sintjansga*, en Consulent onzer Gemeente, met eene Leerrede over *Jes. XXX: 20b, en 21. Maar uwe Leeraars zullen niet meer als met vleugelen wegvliegen, maar uwe oogen zullen uwe Leeraars zien. En uwe ooren zullen hooren het woord des genen, die achter u is, zeggende: dit is de weg, wandelt in denzelven, als gij zoudt afwijken ter regter of ter slinker hand.* De bevestigde deed des namiddags zijne intrede, met *Joh. VII: 17a. Zoo iemand wil deszelfs wil doen, die zal van deze leere bekennen, of zij uit God is.*

BEESTERZWAAG, c. a. den 29sten Maart 1830. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. DU SAAR, van hier beroepen naar de Gemeente te *Harlingen*, heeft gisteren afscheid van ons genomen, met 1 *Cor. XIII: 13. En nu blijft geloof, hope en liefde, deze drie; doch de meeste van deze is de liefde.*

LIPPENHUIZEN, c. a., vakant. Zie Mei 1829.

OU-

OUDE en NIJEHORNE, 2 pr. vakant. Zie Oct. 1829. bladz. 552.

OUDE LEMMER, Zie Oct. 1829.

STEGGERDEN, 2. vakant, Zie Maart 1830.

OVERIJSSEL.

ZWOLLE.

ZWOLLE, den 31sten Maart. Het Klassikaal Bestuur van *Zwolle*, heeft ontvangen een besluit van Z. M., waarbij aan Ds. N. DIJK, Pred. te *Gramsbergen*, het Emeritaat is verleend met een pensioen van *f* 650 — ingaande den 1sten Julij aanstaande. Zoo dat

GRAMSBERGEN staat vakant te worden.

Hetzelfde Bestuur heeft acte van Lidmaatschap afgegeven aan H. W. STORK, bevestigd Predikant te *Windesheim*.

GRAMSBERGEN, den 17den Maart 1830. Alzoo onze Herder en Leeraar, de Wel Eerw. Heer N. DIJK, volgens Koninklijk Besluit van den 15den Febr. Emeritus is verklaard, salvo honore et stipendio, ingaande den 1sten Julij aanstaande, zoo is ook dan

GRAMSBERGEN vakant.

DEVENTER.

WIERDEN vakant. Zie Mei 1829.

HENGELO vakant, Zie Mei 1828.

HOLTEN vakant. Zie Maart 1830.

KAMPEN.

KAMPEN vakant. Zie Nov. 1829.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

LUTKEGAST. Op heden, den 28sten Maart, hield

hield, onder naar *Tinallinge*, vertrekkende Leeraar B. P. WESTERHOFF, na den eersten bevorens door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, J. SCHAAFSMA BOER, Pred. te *Grootegast* en *Doezum*, in het bijzijn van onzen Consulent, K. O. NIEWEG, Pred. te *Sebaldeburen*, van zijne betrekking op onze Gemeente en op de Classis van *Groningen*, eervol ontslagen te zijn, zijne afscheidsrede, predikende bij die gelegenheid over 1 *Cor.* XV: 1, 2.

MARUM en NOORDWIJK vakant. Zie Dec. 1829.

NOORDLAREN. Zie Maart 1830.

W I N S C H O T E N.

WINSCHOTEN. Op den 24sten Febr. l. l. heeft het Klassikaal Bestuur de beroeping, te *Vlagtwedde* uitgebragt, op Ds. J. SPICKMAN, als nog Pred. te *Odoorn*, in *Drenthe*, Kerkelijk geapprobeerd, en is daarop vervolgens de Koninklijke approbatie gunstig verleend, zoo dat zijn Eerw. eerlang te *Vlagtwedde* staat bevestigd te worden.

VRIESCHELOO. Uit de vroeger gemelde nominatie van Predikanten, is op den 10den Febr. ll. tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, [illegible], Pred. te *Kolham*, die echter, na beraad, zich verpligt gevonden heeft, voor deze beroeping te bedanken. Zoo dat VRIESCHELOO als nog vakant blijft.

OUDE PEKELA. Op den 2den Maart l. l. had alhier de jaarlijksche openbare aanneming van jonge lieden tot Ledematen der Gemeente plaats; derzelver getal was nu 34, te weten: twee jong getrouwde vrouwen, 25 meisjes en 7 jongelingen, onder welke twee, door onzen Leeraar Ds. M. J. ADRIANI, tot de Akademische studien voorbereide jonge Studenten waren. Na eene korte voorafrede van den Leeraar, over 1 *Joh.* V: 3*a.* had het openbaar onderzoek voor eene talrijke schare [illegible]

toehoorders, ook uit onderscheidene naburige Gemeenten zamengekomen, plaats; waarna deze jonge lieden, onder gepaste toespraken, bijzonder ook aan de jonge Studenten, welke zich tot de H. dienst wenschen voor te bereiden, plegtig als ledematen werden bevestigd, gelijk mede 18 mans, meestal zeevarenden, eenige dagen vroeger afzonderlijk aangenomen, als ledematen bevestigd werden, zoo dat deze talrijke en bloeijende Gemeente weder een aanzienlijke aanwinst heeft bekomen.

WINSCHOTEN vakant. Zie Febr. 1830.

VLAGTWEDDE staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

MIDDELSTUM.

Het Klassikaal Bestuur van *Middelstum*, bestaat voor dit jaar 1830, uit de volgende Leden:

Praeses, J. J. DAMSTÉ, Pred. te *Meeden*.
Assessor, J. SNETHLAGE, Pred. te *Pieterburen*.
Scriba, W. COST, Pred. te *Bedum*.
Secundus, vakant.

Gecommitteerden.

Leden:
O. W. G. VAN DER TUUK, Pred. te *Winsum*.
Secundus, H. WORMHUDT, Pred. te *Warffum*.
J. P. RIEDEL, Pred. te *Eenrum*.
Secundus, J. BRAAK, Pred. te *Eppenhuizen*.
W. JANSSONIUS, Pred. te *Uskwert*.
Secundus, O. J. HULSEWE, Pred. te *Stitswerd*.
J. C. THEMMEN, Pred. te *Hornhuizen*.
Secundus, J. VAN DER LINDEN, Pred. te *Kantens*.
G. T. HARTSEMA, Oud Ouderling te *Middelstum*.
Secundus, A. G. RIJKENS, Ouderling te *Zandeweer*.

EPPENHUIZEN, den 14den Maart 1830. Heden maakte onze Leeraar, de Heer J. BRAAK, ons van den Predikstoel bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van

Tjummarum, Provincie *Vriesland*, Classis van *Harlingen*, welke beroeping dezelve had in beraad genomen.

ADORP, den 21sten Maart 1830. Op heden werd onze beroepene Leeraar, de Heer A. MüNTINGHE STRATINGH, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, alhier in de dienst bevestigd door den Heer J. A. VAN [illegible], Predikant te *Obergum*, Consulent alhier. Zijn Eerw. predikte over 2 *Tim.* IV: 5b. *Doe het werk van een Evangelist.* De bevestigde maakte een aanvang van zijn dienstwerk, met *Joan.* VII: 16, 17. *Jezus antwoordde hun en zeide; mijne leere is de mijne niet, enz.*

TINALLINGEN. Zie Jan. 1830.

WETSING en SAUWERD. Zie Febr. 1830.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

RAVENSTEIN, den 14den Maart 1830. Heden vierde in de namiddag godsdienstoefening, onze geachte Leeraar, Ds. A. [illegible], de dankbare gedachtenis van zijne vervulde veertigjarige Evangeliedienst, zoo in deze, als vroeger in vijf andere Gemeenten des Vaderlands. Aandoenlijk was deze plegtigheid, daar zij voor den waardigen man, de treffendste herinnering opleverde van onderscheidene afwisselende lotgevallen, gedurende zoo vele jaren beleefd; op dat tijdvak terugziende, erkende hij met dankbaarheid, behalve vele blijken van Goddelijke goedertierenheid, inzonderheid de hulpe en ondersteuning in de dienst des Evangelie's genoten; zijn Eerw. sprak over 1 *Sam.* VII: 12b. *Tot hier toe heeft ons de Heere geholpen.*

De

De Gemeente, in welke hij nog met onbezwakten ijver arbeidt, mitsgaders zijne Ambtgenooten en Vrienden, namen hartelijk deel in eene godsdienstoefening, welke zoo zeer het kenmerk droeg van hulde en erkentenis aan God. Met blijdschap hoorde men uit den mond dezes geëerbiedigden dienstknechts, het voornemen, om het Evangelie van Christus te prediken, en nuttig voor de waarachtige belangen zijner Gemeente te zijn, zoo lang God het vergunnen, en hem hiertoe zou in staat stellen. Mogt het den Heer behagen, hem alzoo te zegenen, en bij het klimmen zijner jaren te sterken, op dat zijn huisgezin en zijne Gemeente, zich nog lange verblijden mogen, in het bezit van eenen Leidsman en Vriend, die met zachtmoedigheid en liefde, den heilweg der zaligheid verkondigt.

ENGELEN, c. a., den 4den April 1830. Op heden werd onze beroepen Leeraar, [illegible], in de Heilige Dienst alhier bevestigd, door den Consulent onzer Gemeente, Ds. [illegible] DE JONGH, Prof. en Predikant te 's *Hertogenbosch*, met 2 *Cor.* V: 17a. De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende *Ps.* CXXXIX: 23 en 24. De oplegging der handen is geschied, behalve door den Bevestiger, door de Heeren [illegible] en [illegible], Predikanten te *Oss* en te *Heesch*. Van wege het Klassikaal Bestuur van 's *Hertogenbosch*, is aan den Bevestigden acte van Lidmaatschap der Classis gezonden.

BOXMEER vakant. Zie Sept. 1829.

VUGHT EN CROMVOIRT vakant. Zie Maart 1830.

B R E D A.

STANDDAARBUITEN, den 28sten Maart 1830. Nadat onze Leeraar, Ds. [illegible], beroepen naar *Oud Beijerland*, op den 25sten dezer be-

behoorlijk was losgemaakt van zijne betrekking op de Classis van *Breda*, en deze Gemeente, door Ds. G. VAN NOUHUIS, Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Breda*, en Pred. te *Roosendaal*, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. H. VAN DEN BROEK, Pred. te *Zevenbergen*, nam hij heden van ons afscheid, naar aanleiding van *Ps*. CXXII: 8. *Om mijner broederen en mijner vrienden wille, zal ik nu spreken, vrede zij u.*

OUD EN NIEUW GASTEL, den 4den April 1830. De Wel Eerw. Heer A. A. DE ROOIJ, S. S. Min. Cand., werd heden onder ons bevestigd, door den Consulent Ds. J. PREUIJT, Pred. te *Oudenbosch* en *de Hoeven*, met eene Leerrede over *Joh*. XIV: 13. *Zoo wat gij begeeren zult — verheerlijkt worde.*

De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger. Des namiddags aanvaardde onze Leeraar zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Matth*. XIII: 46. *Dewelke, hebbende eene paarl van groote waarde gevonden — kocht dezelve.*

STAND DAAR BUITEN, den 10den April. De Kerkeraad dezer weder vacerende Gemeente, heeft, na gunstig bekomene handopening, onder het bestuur van den Consulent, H. VAN DEN BROEK, Pred. te *Zevenbergen*, op den 1sten dezer, ter vervulling dezer vakature, het navolgende drietal uitgebragt:

J. A. L. BERNK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*. F. H. G. VAN ITERSON, Kandidaat bij hetzelve Bestuur van *Noord-Braband*, en J. F. VAN GRUNNINGEN, Kandidaat bij voornoemd Bestuur van *Utrecht*.

Uit dit drietal is beroepen de Wel Eerw. Heer J. A. L. BERNK, daar de beroepene dit beroep alreeds heeft aangenomen, hopen wij dat ditmaal

STAND

STAND daar buiten niet lange zal vakant zijn.
GEERTRUIDENBERG vakant. Zie Mei 1829.

DRENTHE.

MEPPEL.

WAPSERVEEN, den 9den April 1830. Daar de beroeping, alhier uitgebragt op den Heer J. M. NOORENBOS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, de vereischte goedkeuringen ontvangen heeft, zal zijn Eerw. den 25sten dezer maand, zijne dienst aanvaarden, en in deze zijne eerste Gemeente bevestigd worden.

KOEVERDEN.

ODOORN staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.
'S GRAVENHAGE. Zie Jan. 1830.
LEEUWARDEN. Zie Maart 1830.

LIMBURG, enz.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT. In de Vergadering van den 31sten Maart l. l., werd door het Klasfikaal Bestuur van *Maastricht*, aan Ds. H. C. STRAETER, als bevestigd Pred. in de Hoogduitsche Protestantsche Gemeente te *Maastricht*, stem en zitting in deze Classis gegeven, en daarvoor aan zijn Eerw. de gewone acte van Lidmaatschap toegezonden, alsmede legale kennisgeving aan den Heer Praetor van den Zuidring van *Maastricht*.

BEEK en GEUL. Onze Leeraar, Ds. J. H. COX, gedacht op Zondag den 4den April l. l. bij

de namiddags Godsdienstoefening, naar aanleiding van Ps. CIII: 1, 2. met dankbaarheid jegens den Gever van al het goede, aan zijne onder ons vervulde vijftien-jarige Evangeliedienst, en de Gemeente nam op de hartelijkste wijze deel aan de gebeden en dankzeggingen van haren Predikant. Na de Godsdienstoefening kwamen alle de Leden van den Kerkeraad in de Pastorij, en bragten hunnen Leeraar de opregtste gelukwenschingen.

BRUSSEL.

BRUSSEL, den 11den van Grasmaand. Een aanzienlijk Lid der Nederduitsche Protestantsche Gemeente alhier, begiftigde dezelve met een Bijbel ten gebruike op den Predikstoel. — Deze Bijbel, de fraaije uitgave van GOETARS, is prachtig ingebonden, verguld op de sneden, en rijk versierd met [illegible] sloten, hoeken en platen op de omslagen.

Onze oudste Leeraar, de Ridder PAUW opende heden, op den eersten Paaschdag, denzelven voor de Feestvierende Christenschaar, hield eene lofspraak op den milden Gever, die zijnen naam niet begeerde genoemd te hebben, en wenschte denzelven, en der Gemeente, de zaligheid toe, door onzen Heer hun toegezegd, die het woord van God hooren en bewaren.

ANTWERPEN. Zie Maart 1830.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

ALKMAAR, den 28sten Maart 1830. Heden hadden wij het genoegen, dat onze Leeraar, de Eerw. Heer v. SWART, na eene ongesteldheid van eenige weken, welke zijn Eerw. verhinderde, zijn dienstwerk te vervullen, onder ons zijn predikdienst dankbaar hervatte. Van elders, vooral door den strengen winter, geene hulp ter ge-

geregelde dienstvervulling, uit de Klassikale Leeraren onzer Broederschap, kunnende bekomen, was het ons een ondubbelzinnig bewijs van de Broederlijke toegenegenheid der Hervormde Leeraren, zoo wel, als van den Leeraar bij de Evangelisch Luthersche Gemeente binnen deze Stad, dat zij geheel belangeloos, onder ons, de predikdienst hebben waargenomen. Mogt dit voorbeeld van Broederlijke verdraagzaamheid algemeen worden nagevolgd, en een prikkel zijn tot vereeniging van Christenen, die geen ander hoofd der Gemeente kennen en vereeren, dan Jezus Christus! — Erkentelijk zijn wij met onzen waardigen Leeraar, voor de bewezene diensten, en deze openlijke vermelding getuige van onze dankbaarheid.

ROTTERDAM
HAARLEM
GOUDA
NIEUWKOOP en
WADDINGSVEEN } vakant.

ZWAMMERDAM en WOERDEN staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

DOETINCHEM, den 28sten Maart. Heden hadden wij het genoegen, onzen nieuw beroepen Leeraar, den Wel Eerw. zeer geleerde Heer E. E. LANGENAEKEN, des voormiddags in zijn dienstwerk onder ons bevestigd te zien worden door den Consulent, Ds J. C. KNACKWOERST, Pred. bij onze Gemeente te *Doesburg*; en het-zelve des namiddags te hooren aanvaarden. De Bevestiger predikte over 1 *Cor.* XIV: 3, 4., en de Bevestigde over 2 *Cor.* XII: 19. het laatste gedeelte.

LEIJDEN. Zie Maart 1830.

SCHIEDAM staat vakant te worden. Zie Maart 1830.

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 28sten Maart 1830. Onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. C. JACOBI, vierde op heden plegtige en dankbare gedachtenis van deszelfs vervulde vijfentwintig-jarige Ambtsdienst onder ons, des Allerhoogsten lof verheffende, naar aanleiding van *Psalm* CXVI: 12, 13. Vol van erkentenis verheugen wij ons, dat wij het Evangelie der zaligheid eenen zoo langen tijd uit zijnen mond hebben mogen hooren; van harte wenschen wij, dat de voortzetting van zijn Ambtswerk, waartoe zijn Wel Eerw. zich op nieuw verbond, voor ons heilvol en gezegend moge zijn; en bidden, dat de Heer, die hem van der jeugd af aan geleid en geleerd, die hem in de bediening gesteld, genadig gespaard, en gesterkt heeft, en wiens wonderen hij gedurende ruim veertig jaren, (zoo in *Gouda* en *Rotterdam*, als in deze Gemeente) mogt verkondigen, hem bij het klimmen zijner jaren, en in den ouderdom niet verlaten wille!

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

GROOT BORSSUM vakant.

OLDERSUM, ééne Predikantsplaats vakant.

JEMGUM, eerste dienst vakant.

UPHUIZEN. Zie Dec. 1829.

CAN-

CANHUIZEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

GANDERSUM. Zie Dec. 1829.

JARSSUM. Zie Febr. 1830.

EILSUM vakant. Zie Maart 1830.

WEENER vakant. Zie Maart 1830.

MIDLUM (IN REIDERLAND.) Zie Maart 1830.

LOGA staat vakant te worden. Zie Maart 1830.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NOORDHOORN vakant. Zie Maart 1830.

KONINGRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KREITS SIJNODE WESEL.

SCHERMBEEK. Zie Maart 1830.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SPELLEN. Zie Maart 1830.

KLEEVE.

KLEEVE vakant. Zie Nov. 1825.

BERIGTEN.

De Heeren Buitenleden der Klassikale Weduwen-Beurs te *Goes*, gelieven hunne contributie, verschenen den 1 April l. l. in den loop dier maand vrachtvrij te bezorgen aan den Ondergeteekenden.

Goes, den 12den April 1830. C. COLMSCHATE. Pred. qq.

De Leden onder de Classis van *Amersfoort*, worden herinnerd, om uiterlijk voor den 15den Mei aanstaande, hunne Klassikale Quota, en de gecollecteerde penningen voor het Fonds der noodlijdende Kerken en Personen, vrachtvrij in te zenden aan den

Scriba van het Klassikaal Bestuur
van *Amersfoort*,
W. BREUL.

De Erve J. THIERRY en C. MENSING en ZOON, Boekverkoopers te *'s Gravenhage*, geven uit en hebben alom verzonden: *Naamregister der Predikanten*, zoo van de Nederduitsche als Waalsche en Engelsche Kerken, met derzelver standplaatsen, gelegen in het Koningrijk der Nederlanden, enz. Mitsgaders een *Naamregister der Curatoren* en *Professoren* van de drie vermaarde *Hooge Scholen*, de drie *Athenaeums*, en der *Rectoren*, *Conrectoren* en *Praeceptoren* van de Latijnsche Scholen, in de Noordelijke Provincien van het gemelde Koningrijk der Nederlanden, enz. veranderd tot den 1sten April 1820. prijs 90 Cents.

Op zeer aannemelijke voorwaarden, wordt te koop aangeboden, een zeer goed in orde zijnde achtvoets Kerk-Orgel, met twee klavieren en Pedaal, dagelijks te zien en te bespelen, in het Orgel, Piano en Meubel-Magazijn van K. VAN OELDEN, in de Warmoesstraat, N°. 72. te *Amsterdam*. Brieven Franko.

LET-

LETTER-NIEUWS.

Bij F. Holtkamp, Boekdrukker en Boekhandelaar te *Sneek*, is uitgegeven, en mede te bekomen bij J. H. den Ouden en W. Brave, Jr. te *Amsterdam*, M. de Bleijker, te *Rotterdam*, J. L. Zeehuizen, te *Zwol*, M. Smit, te *Groningen*, en in *Vriesland* alom.

Wat zal ik gelooven, door C. WITTVEEN, Pred. te *Oosthem*, in gr. 8vo. 90 Cents.

Bij J. Aarinksen, Boekverkooper te *Amsterdam*, zijn de volgende werken te bekomen.

I. Brieven aan Jongelingen, geschreven door J. C. LAVATER, tweede verbeterde uitgave, door bezorging van den Hoogleeraar J. HERINGA ELZ. *f* 1 : 25.

II. NIEMEYER, *Philotas*, Raadgever voor Lijdenden en derzelver Vrienden, naar de laatste hoogduitsche uitgave, vrij gevolgd en met aanmerkingen vermeerderd, door W. GORDE, *f* 2 : 50.

III. APPENZELLER, *Gertruida van Wart of Trouw tot in den Dood*, met gegraveerde titel en vignet, tweede druk, *f* 1 : 80.

IV. ——— *tot Wederzien of een dag aan de Linth*, nieuwe uitgave met gegraveerde titel en vignet *f* 1 : 25.

V. De heilige en veilige weg des geloofs van een Evangelisch Christen, door A. H. FRANKEN, tweede druk, 10 Cents.

VI. Middelen ter verkrijging, bewaring en bevordering van den inwendigen *Vrede des gemoeds*, tweede druk, 10 Cents.

In-

Inteekening op M. STUARTS *Romeinsche Geschiedenissen*, Nieuwe Uitgave des tweeden Druks, in XX Deelen compleet, met 105 uitmuntend fraai in het koper gegraveerde Platen en 11 naauwkeurige Kaarten. Tegen een' zeer goedkoopen Prijs van nu af, tot ultimo Mei 1830. verkrijgbaar te *Amsterdam*, bij J. Radink, Boekhandelaar, in de Beursteeg.

Te algemeen bekend is het oorspronkelijk Nederlandsch klassiek werk over de *Romeinsche Geschiedenissen*, van den geleerden en welsprekenden STUART, om dit meesterstuk niet als de onvergankelijke gedenkzuil van 's mans letterkundigen roem aan te merken; ieder weet, bij zelfsovertuiging, of uit het openbaar verslag van bevoegde beoordeelaars, dat dit werk alles overtreft, wat immer uit de geoefende pen van dezen bekwamen Schrijver gevloeid is. Weshalve het geheel overtollig zou zijn deszelfs belangrijken inhoud op te geven, of voorbeelden aan te voeren van den krachtigen, levendigen en schilderachtigen stijl; dit is des te meer onnoodig, daar de eerste *zeer kostbare* druk van dit werk, sedert verscheiden jaren uitverkocht, het verlangen van allen niet heeft kunnen bevredigen, die hetzelve wenschten te bezitten, maar niet dan tot een' *hoogen prijs* of onvolledig konden bekomen.

Dit bij aanhoudendheid levendig uitgedrukt verlangen, was een voldoende wenk tot het bewerkstelligen van eene geheel nieuwe beknopt gedrukte uitgave, in slechts 20 deelen, (alzoo *tien deelen minder* dan de eerste uitgave), welke de geachte Schrijver zelf bezorgde, verbeterde en kort vóór zijn' dood voltooide.

Het is deze nieuwe, verbeterde, beknoptere en buitengemeen goedkoope uitgave (in alles gelijkvormig, wat den inhoud betreft, aan de vorige) met *honderd-vijf* uitmuntend fraai in het *koper* gegraveerde Platen, *elf* naauwkeurige Kaarten, en een geheel nieuw treffend gelijkend portret van den Schrijver, welke bij dezen het Publiek aangeboden wordt, tegen een voorbeeldeloos goedkoopen prijs, en op een' ook zelfs voor den niet ruimbemiddelden gemakkelijken voet, namelijk:

Men kan, van nu af tot ultimo Mei 1830 op dit werk inteekenen, bij den uitgever of bij welken Boekhandelaar men dit verkiest.

De prijs van ieder deel met de daarin behoorende Platen en kaarten, is *f* 1-50.

Om

Om de maand (te beginnen met ultimo Mei) zullen er twee deelen afgeleverd worden: zoodat het geheele werk compleet, na verloop van tien maanden, slechts *f* 30: — kosten zal; echter zal men, dit verkiezende, het geheele werk dadelijk bij de inteekening in ééns kunnen ontvangen.

Het eerste deel is in alle Boekwinkels ter bezigtiging voorhanden.

Met ultimo Mei voorn. is de inteekening gesloten, zullende na dien tijd de alsdan nog voorhanden exemplaren niet dan voor *f* 1: 80. ieder deel, of *f* 36: — het complete werk te bekomen zijn.

De bezitters van den tweeden druk zonder platen, kunnen het stel van 105 platen en 11 kaarten van dit werk tegen den matigen prijs van *f* 10: — afzonderlijk bekomen.

Het getal der inteekenaren op den herdruk van het acht en twintigste, negen en twintigste en dertigste deel van M. STUARTS *Romeinsche Geschiedenissen* niet genoegzaam zijnde, zal dezelve geen voortgang hebben.

BESTELLING, BIJ WIJZE VAN INTEEKENING.

Op een' derden druk van J. H. CHRISTEMEIJER'S Tafereelen en Oorkonden uit de Gedenkschriften van het Strafregt, en uit die der Menschelijke Misstappen; enz. Beide Werken te overbekend zijnde, om hier iets tot lof bij te voegen, zoo is het slechts noodig te zeggen, dat dezelve thans in één deel in groot 8vo. zullen worden uitgegeven; welke bundel, waarvan de prijs op *f* 3: 60. is bepaald, met gegraveerden titel en geheel nieuw vignet zal worden versierd. — De uitgave geschiedt bij den Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, en bij zijne Correspondenten, en blijft openstaande tot ultimo Mei aanstaande, zullende de prijs na dien tijd bepaald zijn op *f* 4: 80. een Berigt van Inteekening is alom gratis te bekomen.

Nog dient tot narigt, dat met het drukken reeds eenen aanvang is gemaakt.

Bij de Gebroeders van Cleef, in *'s Gravenhage* en te *Amsterdam* en hunne Correspondenten, is verkrijgbaar:

Een Berigt van Inteekening, op eene nieuwe uitgave van den Messias van Klopstock, vertaald door Mr. JOHAN MEERMAN, Heer van *Dalem* en *Vuren*.

Bij deze nieuwe uitgave, stellen de Uitgevers zich voor, om, door het aanbrengen van noodzakelijke verbeteringen, als waarvoor de eerste uitgave vatbaar bleef, door geschikter formaat, netter druk en aanmerkelijke prijsvermindering, het verlangen van velen hunner landgenooten te zullen bevredigen, en alzoo het hunne bij te dragen ter meerdere verspreiding van dit voortreffelijk werk en te gelijk van het twintigtal fraaije platen en de twee portretten, met welke de eerste Nederduitsche uitgave door wijlen den Heer MEERMAN is verrijkt.

Uit het berigt, waarin dit alles uitvoeriger is vermeld en waarbij gevoegd is eene proeve van formaat en letter, achten zij het voldoende, hier alleen op te geven: dat de prijs der 3 deelen in kwarto met de platen, ongeveer *f* 75: — beloope, terwijl die der nieuwe uitgave, in één groot rojaal octavo Boekdeel, op velin papier, met de platen en portretten, in twee kartonnen banden, bij inteekening zal zijn *f* 25: — voor het werk alléén *f* 8: — en voor de platen afzonderlijk *f*. 20: —.

De Uitgevers veronderstellen, dat de *Messias van Klopstock*, door geheel *Europa* beroemd, bij niemand onzer landgenooten zoo geheel onbekend is, dat eene aanwijzing der hooge waarde en voortreffelijkheid van dit heldendicht, tot aanbeveling hunner onderneming zou noodig zijn. Gelijk toch het onderwerp zich boven alle andere door heerlijkheid aanprijst, zoo verzekert de bewerking, door de schoonheden van allerlei soort, waarvan zij overvloeit, niet minder aan het christenhart dan aan het kunstgevoel, eenen rijkdom van leering en genot, te vergeefs gezocht in een dier weinige heldendichten van ouderen en lateren tijd, waaronder dit meesterstuk, ook in de uitmuntende vertaling geëvenaard, met eenparigen stem eene plaats wordt toegekend.

Evenmin achten zij het noodig iets te zeggen van de uitstekende uitvoering der platen, waarover de uitspraak zoo eenparig is, dat zij niet geaarzeld hebben, een volledig stel (waarbij, ter proeve der verklaringen, de beschrijving van de eerste plaat gevoegd is), in eenige der voornaamste ste-

steden ter algemeene bezigtiging te doen nederleggen, wel verzekerd, dat zij de belangstelling van iederen kenner zullen opwekken.

Bij den Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. van Kesteren, op het Rok-in te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verkrijgbaar gesteld:

I. TROMLITZ, de Belegering van *Candia*, een Romantisch Tafereel uit den Turkschen Oorlog, een deel kompleet, met gegrav. titel en vignet, *f* 2 : 75.

II. VAN [illegible], Wezenlijkheid en Schijn, een Tafereel der Zeden van onzen Tijd, 2 deelen kompleet, met gegrav. titels en vignet, *f* 5 : 50.

III. BOX, De Roebel van Czaar Peter, een Tafereel van Menschelijke Lotgevallen, Standverwisselingen en [illegible], één deel kompleet, met gegrav. titel en vignet, *f* 3 : —

IV. J. [illegible], [illegible] Handboek, geschikt tot een Godsdienstig Lees- en Onderwijs-Boek voor alle Standen, maar inzonderheid voor de beschaafde Jeugd van alle Christelijke Kerkgenootschappen, één deel kompleet, versierd met een' gegrav. titel en vignet, *f* 3 : —

V. KRUMMACHER, Parabelen, naar den laatsten druk, uit het Hoogduitsch vertaald, met gegrav. titel, *f* 1 : 25.

SWARTING's *zonderlinge ontmoetingen en wonderbaarlijke lotsverwisselingen na zijne vlugt uit* Delft, benevens *Schetsen van* Londen *en deszelfs bewoners, van de* Kaap de Goede Hoop *en hare ommestreken, enz. enz*, of laatste Vervolgdeel op zijne *Tienjarige Militaire lotgevallen*, door hem zelven beschreven, verschijnt heden van de Pers bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, en is alom verzonden.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN,
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

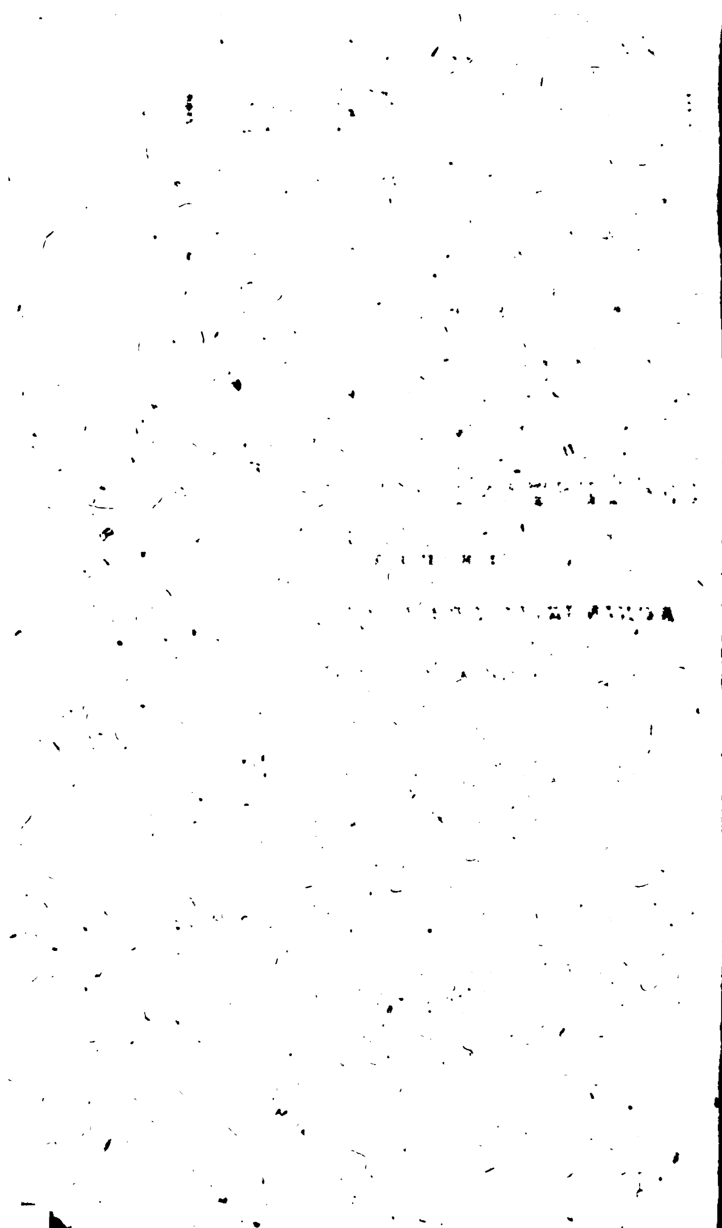
Voor MEI 1830.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en
de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXX.

De Prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

HANDBOEK der Christelijke Godsdienst en Kerkgeschiedenis, *door* HERMAN MUNTINGHE; *vertaald door* J. MUNTENDAM, *Predikant te* Uithuizen. *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, Akademiedrukker. 1828. *XII en* 523 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 4 : 30.

De Hoogleeraar H. MUNTINGHE, stelde zijn Handboek op voor zijne Kweekelingen, aan de Groninger-Akademie, om hen, gelijk hij uitdrukkelijk verklaarde, van een lastig geschrijf te verschoonen, in de taal der Geleerden, ten einde in zijn mondeling-onderwijs dezen leiddraad te volgen, en daarover, naar de behoefte des tijds en van de studerende Jongelingschap, nu korter dan breedvoeriger, te handelen. Hij had zeker geen oogmerk, om het in onze moedertaal algemeen verkrijgbaar te maken. Het verwonderde ons dus zoo wel als anderen, dat de Eerw. MUNTENDAM dit niet bedacht, en zich, naar hij schrijft, heeft laten overhalen, om hetzelve te vertalen. Dit had, onzes erachtens, niet moeten geschieden.

Daar het Latijnsche Compendium genoeg bekend is, bij hen die er over oordeelen kunnen, achten wij ons ontslagen van de moeite, om, door de opgave van den inhoud, onzen lezer bezig te houden. Op de overzetting zelve, zou ook nog al iets zijn aan te merken. Men kan zich ondertusschen ook met het Handboek, zoo als het nu is, voordeel doen. Uit hoofde dat in

dit jaar hieraan Feestelijk gedacht zal worden, schrijven wij het volgende af:

„ *De Augsburgsche geloofsbelijdenis wordt den Keizer aangeboden en door de Roomschgezinden wederlegd.*"

„ De Keizer intusschen, door eenige gesprekken, met mannen van eene meer gematigde denkwijze en karakter, rekkelijker geworden zijnde, raadde den Paus aan, om deze twist over de godsdienst aan eene kerkvergadering ter beoordeeling over te geven. De Paus echter bevreesd voor eene kerkvergadering, welke waarschijnlijk den laatsten doodelijken slag aan zijn gezag zou toebrengen, liet niets onbeproefd, om den Keizer nogmaals over te halen tot het in werking brengen van het Edict van Worms, met dit gevolg, dat deze, die toen reeds de gunst van den Paus noodig had, weder even sterk als te voren op zijn stuk blijvende staan, eene rijksvergadering belegde, welke, ten jare 1530, te Augsburg moest gehouden worden, en waarin het geheel geschil over de godsdienst, zonder tusschenkomst eener kerkvergadering, zou bijgelegd worden. De Keurvorst *Johannes* nu, dien wil des Keizers vernomen hebbende, ontbood, ten einde bij op deze rijksvergadering de hoofdpunten zijner geloofsbelijdenis zou kunnen overleggen, de drie Wittenbergsche Godgeleerden, *Justus Jonas*, *Pomeranus* en *Melanchthon* bij zich te Torgau, welke 17 artikelen, bekend onder den naam van Torgausche artikelen opstelden, waarin de voornaamste stukken der geloofsleer vervat waren, doch uit welke, met eenige weinige veranderingen en vermeerderingen, *Melanchthon*, ten zelfden jare, op verzoek der Protestantsche Vorsten en met behulp en overleg van *Luther*, de zoogenaamde Augsburgsche geloofs-

loofsbelijdenis vervaardigde. Deze geloofsbelijdenis nu boden zij niet slechts den Keizer aan, maar lazen haar zelfs, met zijne toestemming, op dezen rijksdag voor. De vier staten echter, welke het gevoelen van *Zwinglius* aangaande het H. Avondmaal, goedkeurden, gaven den Keizer afzonderlijk eene andere geloofsbelijdenis over, die eenigermate van de Augsburgsche verschilde, en uit dien hoofde de *Tetrapolitaansche* genoemd is; boven en behalve dat er nog eene andere door *Zwinglius* in zijn eigen' naam naar deze Landstenden gezonden werd. Kort daarop echter werd er ook eene wederlegging der Augsburgsche geloofsbelijdenis aan de vergadering voorgelezen, welke wederlegging door een drietal Roomschgezinde Godgeleerden, *Johannes Faber*, *Johannes Cochleus* en *Johannes Eck*, vervaardigd was. Daar nu de Keizer aan de Protestanten strengelijk gebood dat zij in deze wederlegging zouden berusten, zoo hebben zij niet alleen dit gebod in den wind geslagen, maar zelfs heeft *Melanchthon* deze geheele Pauselijke wederlegging ontzenuwd, door het vervaardigen van een verdedigings geschrift der Augsburgsche geloofsbelijdenis, hetwelk wel den Keizer aangeboden, maar door hem verworpen werd, doch desniettegenstaande in het jaar 1531 in het licht verscheen De Pausgezinden, aldus ziende, dat zij met strenge middelen niets vorderden, deden eindelijk aan de Protestanten, met toestemming van den Keizer, voorslagen van Vrede, hun tevens belovende, dat men over deze zaak eene algemeene kerkvergadering beleggen zou: daar zij dit echter beloofden onder voorwaarde, dat de Protestanten zich naar de gevoelens der Roomsche kerk schikken zouden, zoo lieten deze zich van hen op geenerlei wijze overhalen, om van gevoelen te veranderen. Eindelijk werd er dan den 19den van Slagtmaand,

 in

in den naam des Keizers, een bevelschrift uitgevaardigd, hetwelk hoofdzakelijk inhield, dat allen zich naar de voorschriften der Roomsche kerk hadden te te gedragen, totdat er eene kerkvergadering zou gehouden worden; terwijl zij, die anders handelden, door den Keizer, volgens zijne verpligting, gestraft zouden worden." —

Dit staal zal, dunkt ons, mede ter bevestiging kunnen dienen, dat de overzetting in het Nederduitsch wel zeker niet de bedoeling van den nu wijlen beroemden man geweest is.

GREGORIUS VAN NAZIANZUS *de Theologus. Eene Bijdrage tot de Geschiedenis der Kerke en des Leerstelsels in de vierde Eeuw*, *door Dr.* CARL ULMANN, *buitengewoon Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te* Heidelberg. *In twee Deelen. Eerste Deel. Uit het Hoogduitsch, met een Voorberigt van* J. CLARISSE. *Te* Rotterdam, *bij de Weduwe* J. Allart, 1828. *XXIV en* 408 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 4: —

De Hoogleeraar ULMANN, zegt in zijne Voorrede: „Met historische opregtheid en onbevooroordeeldheid heb ik het leven en den theologischen denktrant van eenen der merkwaardigste, en den meesten invloed uitgeoefend hebbende, Kerkleeraren der vierde eeuw, te weten GREGORIUS van *Nazianzus*, getracht te boek te stellen. Mijn hoofdoogmerk daarbij was, dezen man af te malen, *zoo als hij was*, eene levendige en ware afbeelding van zijn binnenste te geven, en uit de edele en schoone, gelijk ook uit de minder aanlokkende trekken van zijn inwendig wezen, die ons nog historisch kenbaar zijn, het portret van zijnen geest en hart zamen te stellen.

len. De wezenlijke vereischten eener zoodanige geestelijke afbeelding zijn waarheid en leven. Welmeenend naar waarheid van schildering getracht te hebben, ja, dit durf ik van mij zelve betuigen; ik wilde niets bedekken en niets onwaars voor den dag brengen; noch verschoonen, noch vernederen; aan geen vooraf opgemaakt wijsgeerig of leerstellig leerstelsel dienstbaar zijn (1), en geen partijzuchtig doel bereiken; ik wilde geene geschiedenis *maken*, maar voor 's hands eenig en alleen zuivere historische waarheid zoeken, en, zoo als ik ze vond, getrouwelijk voordragen; waarbij het zich echter van zelve verstaat, dat de Godgeleerde, ook wanneer hij, als Geschiedschrijver, niet door den bril van een bepaald stelsel ziet, nogtans het historisch gegevene van uit een godsdienstig standpunt beschouwt en met een godsdienstig gemoed opvat. Of er echter leven in de voordragt zij, daarover moet ik van anderen een billijk oordeel verwachten; van de zoodanigen namelijk, die bedenken, dat dit eene zaak, deels van aangeborene begaafdheid, welke geen mensch zich geven en de beste wil niet aanvullen kan, deels van dien tact en die historische kunst is, welke slechts door langdurige oefening verkregen wordt. Ik wenschte voornamelijk een leesbaar, nuttig en leerzaam boek te schrijven over den man, over wien gehandeld wordt, en zulks zoo grondig als mogelijk: en in zoo verre, geloof ik, zal mijn werk ook den on-

„(1) Juist daarom ben ik ook, bij de ontwikkeling der leerbegrippen van GREGORIUS, zeer spaarzaam geweest met mijn oordeel te zeggen. Ik achtte het mijnen pligt, *zijne* overtuigingen, niet de mijne, te geven; echter heb ik het niet angstig vermeden, mijne gevoelens op vele plaatsen te laten doorschemeren, zonder ze echter in de geschiedkundige voorstelling zelve in te mengen."

onderzoeker der geschiedenis bruikbaar en dengenen niet onwelkom zijn, die met veel grooter bekwaamheid de gegevene bouwstoffen verwerken kan. Daarbij kon ik het niet vermijden, ook een en ander, dat veel minder belangrijk was, optenemen, dewijl ik de Levensbeschrijving van GREGORIUS met eene zekere volledigheid geven wilde. Mij bleef de dubbele keuze over, of alleen het belangrijke en algemeen gewigtige te doen uitkomen en de volledigheid opteofferen, of deze tot op eenen zekeren graad te bereiken, maar dan ook minder aanlokkelijke bijzonderheden optenemen. In het eerste geval zou ik veelligt een aangenamer boek geleverd, doch daardoor ook de verpligting op mij genomen hebben, om aan de eischen der historische kunst, in opzigt tot de gestrengste keuze, genoegen te geven; en daar ik dit niet op mij wilde nemen, zoo besloot ik zoo veel te gereeder tot het laatste, daar ik door eene zekere volledigheid mijn geschrift ook voor diegenen bruikbaar kon maken, welke zich ambtshalve met de beoefening der Kerkvaderen bezig houden."

Deze verklaring kan niet anders dan den weetgierigen lezer voor zijn werk innemen; gelijk ook de verdere aanwijzing van de bronnen en hulpmiddelen door hem gebezigd, en in het Voorberigt opgenoemd. Hij heeft dan ook met deze uitgave groote eer behaald, is door onderscheidene beoordeelaars geroemd, en de Hoogleeraar CLARISSE noemt, ter aanprijzing van deze Nederlandsche uitgave, de waarde van dit boekdeel uitstekend, het zij men op het doel des Schrijvers, of op het voorwerp, door hem ter behandeling uitgekozen, of op de bewerking der stof, die hij geheel en al uit de bronnen heeft opgedolven, of op inrigting, stijl en voordragt, het oog sla.

Na

Na eene gepaste inleiding, die des Schrijvers verstand en hart eere aandoet, vangt hij aan met, in de eerste Afdeeling, de Geschiedenis te vermelden, der jeugd van GREGORIUS, van zijne geboorte, tot op het 30ste jaar zijns ouderdoms, ongeveer van het jaar 330 tot 360. n e.

De tweede Afdeeling, schetst het leven van GREGORIUS in *Cappadocie*, gedeeltelijk in de eenzaamheid en voor een gedeelte in openlijke Kerkelijke werkzaamheden, na genoeg van 360 tot 379, en dus van zijn dertigste tot zijn 49ste jaar. Wij meenen hieromtrent alleen te moeten opmerken, dat zijne zucht tot naauwkeurig- en volledigheid den Schrijver verleid heeft, om al te breedvoerig over Keizer JULIANUS, dien tegenstander van het Christendom; hier zoo verschoonend mogelijk behandeld, uit te weiden.

In de derde Afdeeling, worden de openbare Ambtsverrigtingen van GREGORIUS in *Konstantinopel* vermeld, tot op zijne terugkomst in zijn Vaderland. Van den jare 379—381, dus omstreeks het 49ste tot het 51ste levensjaar.

De vierde Afdeeling, eindelijk, houdt den lezer bezig, met de beschouwing der geschiedenis van 's mans leven, van het vertrek van GREGORIUS uit *Konstantinopel* naar zijn Vaderland, tot aan zijnen dood; van den jare 381—390, en dus van zijn 51ste tot het 60ste jaar zijns ouderdoms.

ULMANN heeft zijne taak wel verrigt, overal straalt niet alleen zijne waarheidsliefde en onpartijdigheid duidelijk door, maar ook zijne schranderheid, naauwkeurigheid en waarlijk edel oogmerk. Hij heeft aan de beminnaren der Kerkelijke Geschiedenis hiermede eene wezenlijke dienst bewezen, en bij allen die belang stellen in de regte beschouwing van personen en zaken, zal dit zijn geschrift waarde hebben.

Wij prijzen er de lezing dus met ruimte van

aan, en durven gerustelijk verzekeren, dat vooral jonge Godgeleerden er veel nut uit kunnen trekken.

Ter verdere aanprijzing gaarne eene proeve mededeelende, en bij voorkeur iets, dat als kenmerkend kan worden beschouwd, verkiezen wij daartoe het volgende:

„Daarbij kwam nog, dat GREGORIUS gansch niet opgevoelig was voor het schoone der Natuur; niettegenstaande hij zelf ergens zegt, dat hij, gedurende dat zijne ziel door smartelijke gewaarwordingen werd gefolterd, wel is waar, gaarne in de eenzame schaduw der wouden wandelde, maar evenwel die heeling voor zijne treurigheid niet vinden kon, welke hem alleen het *geloof*, het *gebed* en de zuiverder *kennis* der goddelijke leiding verschafte. Ondertusschen stele men zich die Kerkleeraars zoo gereedelijk voor als louter ernstige en sombere boetelingen, dat het niet als overtollig moet beschouwd worden, aan te toonen, hoe ettelijke van hen ook daarin op eene waarlijk Christelijke en menschelijke wijze dachten (want de Zoon des menschen zelf heeft ons immers ook hierin het zuiverste voorbeeld gegeven), dat zij een' levendig gevoel bewaarden voor de natuur en de leer, die de vinger Gods in dit rijke en groote boek geschreven heeft. Met welke vreugde, ook de geringste bijzonderheid liefdevol gedenkende, maalt ons GREGORIUS een tafereel in eene redevoering op den martelaar MAMAS, wiens feest op den zondag na Paschen inviel, de aankomst der Lente: „Alles loopt zamen en werkt mede als om strijd, ten einde dit feest luister bij te zetten; zie hoe schoon zich alles rondom ons voordoet. De Koningin der Jaargetijden houdt voor de Koningin der Dagen een' statelijken optogt, en brengt van het hare het kostelijkste en schoon-

ste

ſte ten geſchenke. Alreede is de hemel glanziger; de zon reeds hooger en in vollen gloed. Alreede is de kring der maan lagchender en het heer der ſterren meer helder flikkerend. Reeds ſtaan de golven in eene aanminnige harmonie met de kusten, de wolken met de zon, de winden met de lucht, de aarde met de planten, de planten met het oog. Helderder ruiſchen nu de bronnen, en rijkelijker vloeijen de ſtroomen, ontdaan van de banden des winters. De beemden ademen liefelijke geuren, de planten zwellen, het gras wordt gemaaid en de lammeren huppelen op de friſch groenende weiden. Nu wordt het ſchip uit de haven gevoerd onder luide vreugdegalmen en vaak onder het zingen van geestelijke liederen; het is met zeilen gevleugeld, en al duikende zwemt er de dolfijn omheen, die vergenoegd het water opſnuift en weder uitblaast, terwijl hij vrolijk de ſcheepslieden begeleidt. Nu ſlaat de landman de handen aan zijnen ploeg en blikt biddend hemelwaarts tot den milden Gever der vruchten; hij legt den ſtier het juk om den hals en doorſnijdt het veld met voren, vol blijde verwachting. Nu vereenigen de herders der ſchapen en der ſtieren hunne ſchalmijen; zij ſtemmen het herderlied aan en brengen den lentetijd door onder boomen en rotſen. De hovenier draagt zorg voor de planten; de vogelaar maakt zich ſtangen uit riet en ziet opwaarts naar de takken, om derzelver gevederde bewoners te beloeren. De viſſcher beſchouwt de diepten, en reinigt het net, en neemt plaats op de rotſen. Nu gonzen de nijvere bijen; hare korven verlatende, toonen zij hare wijsheid en berooven de bloemen .... de bij ſtrekke u tot een voorbeeld van vlijt en van wijsheid. Nu maakt de vogel zijn nest; deze zit er reeds op, die ſluipt er binnen, een ander fladdert er omheen,

heen, en doet het bosch weergalmen, en vliegt en klapwiekt al kwinkelerend om de menschen henen. Alles looft God en verheerlijkt Hem met onuitsprekelijke toonen; voor alles wordt Gode ook door mij hulde en dank toegebragt: en zoo wordt der anderen lofgezang ook het onze; dat van hen, zeg ik, wier loflied ik hier uitspreke. Ja het is thans," dus gaat de redenaar, op het paaschfeest zinspelende voort, „ja het is thans de lente der wereld, de lente des geestes, de lente voor de zielen, de lente voor de ligchamen, de zigtbare lente, de onzigtbare lente, aan welke wij ook aan gindsche zijde des grafs deel zullen nemen, wanneer wij hier op de regte wijze als 't ware eene gedaantewisseling ondergaan hebben en als Vernieuwden in een nieuw leven ingaan". Er zouden nog vele plaatsen aantehalen zijn, waaruit wij kunnen doen zien, hoe GREGORIUS alle natuurverschijnselen aan iets hoogers aanknoopt, in allen tevens Openbaringen des albesturenden Gods en regelen voor een goddelijk leven vindt. Wij bepalen ons tot eene, waarin hij uit de eeuwig overeenstemmende orde der wereld nadrukkelijke vermaningen tot vrede en eendragt ontleent: „Dat alleen reeds," zegt hij, „moest ons tot welwillendheid en tot vrede stemmen, de zucht om God en de goddelijke werken na te volgen . . . . want ook de hemel en de aarde en de zee en deze geheele wereld, deze groote en nooit volprezene schepping Gods, door welke God ook stilzwijgend bekend en verkondigd wordt, zij is slechts zoo lang eene orde der wereld, zoo lang een onovertrefbaar werk en eene onvergelijkelijke schoonheid, als zij vrede en eendragt bewaart met zich zelve, als zij binnen de door de natuur aangewezene palen blijft, het een niet tegen het ander zich verheft, en den band der liefde, waarmede de scheppende kracht van

God

God dat alles verbonden heeft, niet losmaakt; zoodra echter de vrede ophoudt, houdt ook de orde der wereld op. Of komt het u niet zoo voor, als of de hemel, terwijl hij, naar eenmaal vastgestelde wetten, aan de lucht het licht, aan de aarde den regen mededeelt, aan de wetten der Algoedheid gehoorzaamt? als of de aarde, terwijl zij voedsel, de lucht, terwijl zij aan alle levende wezens adem geeft, en beide zoo het leven overal onderhouden, een trouw afbeeldsel zijn van de ouderlijke liefde?" — Zoo maakt de redenaar, terwijl hij de verschillende rijken der wereld doorloopt, een nuttig gebruik van de meest uitstekende verschijnselen in dezelve, ten einde zijnen toehoorderen aantetoonen, dat dezelfde goddelijke wetten, die den mensch liefde, goedheid, eendragt gebieden, ook in de Natuur heerschende zijn en als uit dezelve tot elk en een iegelijk spreken, wiens hart voor edele indrukselen vatbaar is.

Het groot aantal van aanteekeningen, achter aan geplaatst, van bladz. 273 tot aan bladz. 408, getuigt van 's mans geleerdheid voordeelig, en stelt den geoefenden lezer in staat, om het gezegde en gestelde nader te toetsen. Dezelve verdienen wel in aanmerking genomen te worden, en zullen den deskundigen zeker welkom wezen.

De TEGENSTAND *tegen de gezuiverde Evangelieleer, in deze dagen, in desselfs aard en gevolgen voorgesteld, in eene Leerrede over* Hand. XIII: 6—10. *Door* A. N. VAN BELLUCOM, *Predikant te* Prinsenhage. *Te* Amsterdam, *bij* A. B. Saakes, *en te* Breda, *bij* F. P. Sterk, 1829. *X en* 48 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is* 80 *Cents.*

Bij de beschouwing dezer Gelegenheidsrede van den

den Eerw. VAN PELLECOM, vinden wij ons verpligt, met zijne eigene woorden zijn plan op te geven:

„ Wanneer wij ons de leer, welke de Heer JEZUS en zijne Apostelen op de aarde verkondigden, zoo rein en zuiver, als wij het geluk hebben dezelve te kennen en te belijden, in haren geheelen omvang, voor oogen stellen; dan rijst natuurlijk bij ons de vraag op, hoe het mogelijk is, dat eene leer, welke zooveel licht verspreidt, zooveel troost aan het hart schenkt, zulke heerlijke uitzigten voor de toekomst opent, en zoo juist berekend is voor de behoeften van menschen, gelijk wij zijn, bij velen zulk eenen woedenden tegenstand vindt, en met alle magt zelfs door hen bestreden wordt, voor welken zij anders ook eene kracht Gods tot zaligheid wezen kon? Aanschouwt het Christendom, zoo rein en Goddelijk in deszelfs hemelschen oorsprong; zoo weldadig in deszelfs doel: behoudenis van het menschelijk geslacht; zoo heerlijk in deszelfs uitwerkselen: verlichting en beschaving van alle standen der maatschappij, verbetering van zeden, veredeling van het hart, verruiming des gemoeds door den herstelden vrede met God, en door de hope des Eeuwigen Levens. Waarlijk! zij, die dat alles tegenwerken en trachten te belemmeren, moeten wel zeer booze en ondeugende menschen wezen, of verblinden door eigenwaan en hartstogt. Daarvan wenschte ik u in dit uur eene proeve te geven, eene proeve, in den tegenwoordigen tijd niet ongepast, daar wij thans, zoo wel in ons Vaderland, als in andere Rijken, het oude bijgeloof en den ouden gewetensdwang, waartegen onze Vaderen, met goed gevolg, ten bloede gestreden hebben, in eene staatkundige, ja, zelfs vrijheidlievende gedaante, het hoofd weder zien opsteken, en alle middelen aanwenden,

den, om de Evangelische waarheid te verdonkeren, en ons weder onder een juk te brengen, hetwelk wij, noch onze vaders hebben kunnen dragen."

„ I. Na u *eerst* het verhaal, in den tekst vervat, ontvouwd te hebben,"

„ II. Zal ik u, in de *tweede* plaats, den tegenstand tegen het zuiver Evangelie, zoo als die nog heden plaats heeft, in deszelfs aard en gevolgen te beschouwen geven;"

„ III. En *eindelijk*, ter toepassing, u de middelen doen kennen, welke aangewend behooren te worden, om dien tegenstand te fnuiken, of onschadelijk te maken."

In het tweede Deel heeft hij zijn doel nog nader op deze wijze doen kennen:

„ Ik bedoel die tegenkanting tegen het Evangelie, tegen de voortplanting van deszelfs gezuiverde leer; die pogingen tot ondermijning of onderdrukking van het echte, reine, niet door menschelijke bijvoegsels besmette Christendom, welke reeds van vroege tijden dagteekenen; en die in onze dagen nog voortduren; de pogingen, om hen die gelooven, van hun geloof af te trekken, en anderen te belemmeren in de toenadering tot de waarheid; de aanslagen, die heimelijk worden gesmeed, om eerst door list zich van eene magt en een gezag meester te maken, van welke men zich naderhand, tot uitroeijing van het reine Christendom door geweld, zou kunnen bedienen. Van dezen tegenstand, dien men uitwendig zou kunnen noemen, en van welken wij een voorbeeld in den tekst hebben beschouwd, wil ik thans nog tot u spreken."

„ Daartoe zal ik u voorstellen: de *personen*, welke dien tegenstand aan het zuiver Evangelie bieden; het *doel*, hetwelk zij wenschen te bereiken; de *middelen*, welke zij tot dat einde bezigen;

zigen; en de *gevolgen*, welke het al of niet slagen van hun pogen heeft."

In de toepassing worden, *waakzaamheid*, *moed*, en een echt Christelijke zin aangewezen en aangedrongen, als gepaste middelen, om het kwade tegen te gaan, en de overwinning van het reine Christendom te bevorderen.

Het verwondert ons niet, dat het houden dezer Leerrede opzien baarde, welligt had ook de Spreker, door minder opzettelijk zijne rede in te rigten en door deze en gene uitdrukking wat te verzachten, minder aanstoot gegeven, maar bij eene bedaarde lezing zal toch wel ieder weldenkende moeten erkennen, dat de Eerw. VAN PELLECOM zijne taak met eene edele geestdrift, door verstandig nadenken geleid, volbragt heeft, en dat dezelve beide zijn verstand en hart eer aandoet. Hij heeft gesproken naar zijne overtuiging, duidelijk, mannelijk en Christelijk. Wij kunnen dus de lezing gerustelijk aanprijzen, en verwachten ook, dat, vooral in de gegevene omstandigheden, deze ernstige poging niet vruchteloos zal zijn aangewend

Het komt nu op staan aan, en elk Protestant zij op zijne hoede, van zich niet in slaap te laten wiegen, of tijd en vermogen tot het voeren van voor de Christelijke liefde schadelijke geschillen te verbeuzelen!

ELEMENS des Doctrines et des préceptes de la Religion Chrétienne, pour l'instruction de la Jeunesse, *par* PIERRE MOUNIER, *Pasteur de l'Eglise Wallonne de* Rotterdam. *A* Rotterdam, *chez* Mensing *et* van Westreenen, *Imprimeurs-Libraires. VII et 86 pag. In 8vo.*

Het ging den Eerw. MOUNIER, gelijk meermalen

len anderen, dat namelijk een aantal onnaauwkeurige afschriften van zijn werk onder de Catechisanten in omloop kwamen, en dat ook het verlangen werd opgewekt, om zijn eigen opstel te vereenvoudigen. Dit deed hem dus besluiten, tot de uitgave van dit kort begrip der waarheden en pligten van de Christelijke Godsdienst.

La forme (zegt hij) que j'ai donné à ce Catéchisme est celle, que j'ai suivie depuis longtemps et dont je me suis toujours bien trouvé: elle évite un double inconvenient, savoir celui, qu'offre un discours lié a des commençans, lesquels, malgré l'ordre, qui y régne, ont de la peine, à en suivre le fil; et celui plus grand encore d'une instruction toute en demandes et réponses, qui expose les enfans à apprendre machinalement les dernières sans s'occuper des premieres.

Chaque Chapitre se compose d'un petit nombre de propositions également séparées et liées ensemble, qui servent de reponse aux questions indiquées par les chiffres Arabes et entremêlées d'autres questions précedées de caractères alphabétiques, dont les reponses sont données par l'instituteur: les commençans peuvent exécuter les réponses aux questions du premier ordre, et les plus avancés s'exercer sur les autres. En een weinig verder zegt hij: Me bornent aux articles essentiels de la Religion j'ai tâché de les enoncer avec toute la simplicité possible; supprimant les termes techniques de la theologie, qui commencent a vieillir, je me suis fait un devoir de conserver fidellement la doctrine professée par l'Eglise reformée d'après l'Ecriture sainte, et j'ai fait entrer, autant que possible dans la partie morale, les principaux devoirs du Christianisme.

Na eene korte inleiding over de Godsdienst in 't algemeen, en over den Bijbel, als de beste bron, handelt het *eerste* Deel over de waarheden, en het *tweede* over de voorschriften derzelver.

Van het eerste Deel, behandelt het *eerste Hoofdstuk*, de geloofsartikelen, het *tweede*, het leerstuk der schepping en voorzienigheid, het *derde*, dat der Engelen, het *vierde*, dat aangaande den mensch, het *vijfde*, dat der Verlossing, het *zesde*, van den persoon van JEZUS CHRISTUS, het *zevende*, zijn leven en de bediening, het *achtste*, zijn lijden en het doel daarmede, het *negende*, zijn dood en begravenis, het *tiende*, zijne verhooging, het *elfde*, den H. Geest en zijn invloed op de geloovigen, het *twaalfde*, de Kerk, en het *dertiende*, het eindelijk lot des menschen.

Terwijl het tweede handelt: *Hoofdstuk* I, over het geloof, II, over de bekeering, III, over de gehoorzaamheid, IV, over de wet Gods, V, over de pligten jegens God, en de vreeze des Heeren, VI, over het vertrouwen op God, VII, over het gebed, VIII, over het onze Vader, IX, over de dankbaarheid, X, over de pligten van kinderen jegens hunne ouders, XI, over de bijzondere pligten jegens den naasten, XII, over de algemeene, XIII, over de deugden welke de liefde uitmaken, en XIV, over de pligten jegens ons zelve.

Achter aan is nog een derde Deel gevoegd, over de Godsdienstige instellingen, de openlijke eerdienst, den H. Doop en het H. Avondmaal.

Waarbij tot slot nog geplaatst zijn: de twaalf Geloofs-Artikelen, de tien Geboden, de hoofdinhoud der Wet, het Gebed des Heeren, en de pligten van kinderen omtrent hunne ouders, naar *Pred.* III: 1—16

Hiermede den vorm van dit Onderwijs-boekje,

genoeg hebbende doen kennen, verklaren wij nog, dat de bewerking aan het doel beantwoordt en dat dit met oordeel opgesteld Leerboekje, met nut gebruikt kan worden. Onzes erachtens had het echter nog meer naar de behoefte van onzen tijd kunnen bearbeid zijn.

Zeventigjarig PELGRIMSLEVEN *van* IGNATIUS AURELIUS FESSLER. *Eene nalatenschap voor zijne vrienden en vijanden. Uit het Hoogduitsch Door* W. VAN VOLKOM, *Predikant te* Breda. *Eerste Deel. Te* Breda, *bij* F. B. Hollingérus Pijpers, 1828. *XIV en 300 Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 80.

De Eerw. VAN VOLKOM, zoo wel om deszelfs merkwaardigen inhoud als wegens de onderhoudende voordragt, met dit werk ingenomen, oordeelde er eene vertaling van te moeten vervaardigen, en zoo ontvangen wij er hier het eerste deel van, terwijl wij het tweede, en vervolgens ook nog een aanhangsel, behelzende de resultaten van FESSLERS *veeljarige overdenking en ondervinding*, te wachten hebben.

Reeds de opmerking:

„ Van eenen geringen kapucijnermonnik klom FESSLER op, tot de waardigheid van superintendent of protestantsch bisschop, over de vereenigde evangelische gemeenten in negen gouvernementen van het uitgestrekte Russische rijk in Azie, en tot geestelijken voorzitter van het opperkerkbestuur te Saratow."

Wekt de weetgierigheid op.

Maar meer nog wordt dezelve aangevuurd; door

door deze eigene verklaring van den Godvruchtigen Grijsaard. Na gezegd te hebben, hoe zeer sommigen zich in zijn oordeel over hem vergist hadden, en dat hij eerst voorgenomen had, om er niet op te antwoorden, door eene echte beschrijving van *hetgeen* en *hoe* hij dat geworden was, vervolgt hij dus:

„ Maar toen ik in den nacht van den $\frac{6}{18}$ op den $\frac{7}{19}$ Mei dezes jaars uit een aangenaam gezelschap te huis kwam; den Bijbel opsloeg, om in het boek JOB de prachtige beschrijving van het *paard*, waarover in het gezelschap gesproken was, na te lezen; viel juist het boek open bij den negentigsten psalm, en mijn oog het eerst op het 10de vs.: „ De dagen onzes levens, zijn *zeventig* jaar, of, zoo wij zeer sterk zijn, tachtig, en het uitnemendste van dien is moeite en verdriet, want het wordt snellijk afgesneden, en wij vliegen daarhenen. Toen vergat ik het paard, en dacht alleen aan mijzelven; want even op dien dag had ik het *zeventigste* jaar van mijn — hoe zal ik het noemen? — sterfelijk leven of levend sterven aangevangen. „ Ook voor u" zoo stond het mij voor den geest geschreven — „ zal weligt het heden aangevangen zeventigste jaar het laatste zijn; en wat waren de tot heden toe doorgeleefde negen en zestig jaren, zelfs op zijn best genomen, anders dan moeite en verdriet?"

„ Na mij nu aan de beschouwing van mijnen hoogen ouderdom, en van mijne afgelegde levensjaren, een wijl te hebben overgelaten; zeide ik eindelijk met HISKIA: „ mijne woonstede wordt opgebroken, en weggevoerd, gelijk eene herderstent, daarom wil ik voor den Heere al de jaren mijner bittere smart overdenken." En tegelijk nam ik het besluit, zoo lang het nog voor mij tijd is, te beschrijven, als eene nalatenschap voor

mijne vrienden en mijne vijanden, hetgeen ik, onder menigvuldige wisseling mijner uiterlijke omstandigheden, in mijn binnenste *was*, tegenwoordig *ben*, en hoe ik het ben *geworden*. Mijnen vrienden zal de liefde zeggen, dat ik niet liege; en ook alleen de liefde, welke in hen is, zal mij gelooven. Hunne vrouwhartigheid zal somwijlen goedkeurend zich over mij verheugen, misprijzend mij beklagen; doch goedkeurende en misprijzende mij in liefderijk aandenken houden. Mijne vijanden zullen nu nog eens zien, in wien zij gestoken hebben, en mij dan de weldaad, dat zij mijner voor altijd vergeten, wel willen bewijzen. Ik konde mijn *zeventigste* jaar niet waardiger beginnen, dan met eene oefening van godsdienstigheid; want elke ootmoedige zelfbeschouwing des stervelings, en elk nadenken over het leven, kan en moet alleen onder godvruchtige verheffing des gemoeds geschieden."

In dit eerste Deel, treft men drie Afdeelingen aan, waarvan de eerste getiteld is: Mijne kindscheid en eerste jeugd, tot in het zeventiende jaar mijns levens.

Het tweede, mijne afdwalingen, en

Het derde, slingeringen tusschen duisternis en licht.

Waarop zes bijlagen volgen.

FESSLER blijkt, uit het geen men hier van hem verneemt, wel te verdienen nader gekend te worden, en de wijze waarop hij zich hier zelf kennen doet, heeft veel aantrekkelijks en belangwekkends. Wij zijn het met den Eerw. Vertaler volkomen eens, dat zijne geschiedenis voor den beoefenaar der menschkunde en letteren veel uitlokkends heeft, en wij achten ook dat zulk een naar waarheid, en met wijsgeerigen zin geschetst tafereel, als spiegel van den geest en het hart eens merkwaardigen mans, veel belangrijker

 is,

is, dan menige verdichte geschiedenis, die, hoe vernuftig en oordeelkundig ook zamengesteld, echter grootendeels in de wereld der verbeelding te huis behoort. Over zijne bijzondere lotgevallen, betrekkingen en gevoelens spreekt hij als een wijs, opregt en eerwaardig man, en als men voor oogen houdt, dat hij zoo in den gezegenden ouderdom van 70 jaren schreef, dan zal men niet alleen gaarne verschoonend behandelen, dat gene 't welk anders mogt schijnen eenige rectificatie te verdienen, maar zelfs ook niet zelden tot bewondering worden opgewekt. Wij verklaren althans den goeden, braven en wijzen ouden man hier met een uitstekend genoegen gehoord te hebben en gevolgd te zijn, en verlangen zeer naar het vervolg.

De overzetting is vloeijend, en de keuze, om de Latijnsche Bijlagen alleen vertaald te leveren, zal wel vrij algemeenen bijval vinden.

AANSPRAAK, over het nut der Bijbelverspreiding, en onze verpligting om daaraan mede te werken. Gehouden in de Groote-Kerk te Schoonhoven. *In de Vergadering der Afdeeling* Schoonhoven *van het Nederlandsch Bijbelgenootschap. Op den* 30 *October* 1829 *Door* B. J. SWALUE, *Medebestuurder en Predikant te* Schoonhoven. *Te* Utrecht, *bij* N. M. Stramrood, 14 *Bladzz. In gr.* 8*vo.*

Deze aanspraak is welmeenend ingerigt, 1) om met een enkel woord het verkeerde te doen zien, van eenige bedenkingen der zwaarmoedigheid, tegen de bemoeijingen van het Bijbelgenootschap; als moest namelijk naar eene *stellige geloofsvorm*, het woord des Evangeliums verkondigd

digd worden, bij voorbeeld naar HELLENBROEK, en als mogt het Evangelie niet *allen* menschen in handen gegeven worden.

En 2.) onze dure verpligting voor te stellen, om het Evangelie, zoo veel wij maar immer kunnen, algemeen te helpen verbreiden, en dat gewigtig en heerlijk werk, met gezetten ijver en hartelijke deelneming rustig en blijde voort te zetten.

Hoe treurig, dat men het hier of daar in ons Land nog noodzakelijk moet achten, om zulke bedenkingen, als hier gemeld zijn, tegen te gaan! welk eene diepe onkunde en verwaarloozing verraden ze toch, en dat bij zoo veel gelegenheid, om beter onderrigt te worden!

Wij beklagen den Leeraar, die met zoodanige domheid en vooroordeelen te strijden heeft.

Daar de Eerw. SWALUE nu in dit ongelukkig geval blijkt te verkeeren, geven wij hem den lof, dat hij in deze aanspraak met veel geduld en zachtmoedigheid zijne pogingen heeft aangewend, om de zoodanigen eenigzins beter in te lichten, en hopen dat hij daarmede doel zal treffen.

Het is dan voor zulke eenvoudige, in het Godsdienstige jammerlijk verwaarloosde en van het Evangelie bijna nog niets kennende onder de Christenen, dat deze bladzijden gedrukt zijn. Maar zouden zij wel eens kunnen lezen? Wij vragen dit, omdat wij het ons moeijelijk verbeelden kunnen, dat zij daartoe in staat en voor Christenen willende doorgaan, het Evangelie niet zouden lezen, 't welk hier toch zoo eenvoudig, zoo duidelijk mogelijk spreekt

Men moest dan met zulke diep onkundigen medelijden hebben, en hen ten minsten, wanneer zij zich willen laten onderrigten, de woorden van JEZUS zoeken in te prenten.

Boeken zullen dezulken toch wel niet lezen,

 en

en het is niet door de pers, maar door mondeling onderrigt, dat men ze moet pogen de eerste beginselen te doen weten, om ze zoo allengskens tot de kennis der waarheid te brengen.

Frankrijks GODSDIENST- *en* BURGEROORLOGEN *gedurende de Zestiende Eeuw. Door* A. L. HERMANN, *Hoogleeraar der Geschiedenis aan het Koninklijk-Saksisch-Adelijk Kadetten-Korps te* Dresden. *Uit het Hoogduitsch in het Nederduitsch overgebragt en met eenige Aanteekeningen voorzien, door* STEENBERGEN VAN GOOR. *In twee Deelen. Tweede Deel. Te* Amsterdam, *bij* G. Portielje, 1829 357 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3 : 50.

In dit tweede deel, wordt de rij der Hoofdstukken voortgezet, en derhalve aangevangen met het acht en twintigste, en geëindigd met het zes en veertigste. Men treft hier eene herinnering aan, van het gebeurde in *Frankrijk*, onder KAREL IX en HENDRIK III, om, naar het doel des Schrijvers, een levendig tijd- en zedetafereel van dien tijd en de daarin voorgevallene gebeurtenissen te doen vormen. Vooraf echter wordt de draad van het verhaal voor eenige oogenblikken hier afgebroken, ten einde een en andere vragen te onderzoeken, die meermalen over de gruwelen van den St. Bartholemeus-nacht gedaan zijn, dan vervolgt HERMANN de Geschiedenis, eindigt het twee en dertigste Hoofdstuk, met den dood van KAREL IX, die in den bloei zijner jaren weggerukt werd, en stierf met de bittere bewustheid van zijn leven in onzalige verblinding verloren en zijne hooge roeping niet begrepen te hebben, en vangt het drie en dertigste aan, met de geschie-

de-

denis van en het gebeurde met en onder HENDRIK III, zijnen opvolger; terwijl het vijf en veertigste den fluipmoord vermeldt van dezen lagen, nietswaardigen Slaaf van schandelijke lusten, die door het moordstaal der dweepzucht getroffen werd, welke hij zelf uit haar duister hol te voorschijn geroepen had, en in het laatste Hoofdstuk, het beklimmen van den Franschen troon door HENDRIK VAN NAVARRE, en zijne bevestiging herinnert, en den inhoud opgeeft van het Edict van *Nantes*, dat op den 25sten Februarij 1599, geregistreerd werd, op het uitdrukkelijk bevel van dezen eersten Koning uit eenen nieuwen Stam, den eersten der Bourbons, die alzoo aan zijn zoo lang en deerlijk geschokt land beter en gelukkigere tijden schonk.

Het besluit vinden wij te merkwaardig, om het hier den lezer te onthouden:

„ Een tijdvak van 51 jaren, dus ruim een halve eeuw; hebben wij thans beschouwd, en zwaar vallen deszelfs gebeurtenissen in de weegschaal der geschiedenis. Eene helder lichtende fakkel had LUTHER ontstoken; velen was dat licht heilzaam; doch in vele landen deed het eenen langdurigen, verwoestenden brand ontstaan. Reeds FRANS I begon dezulken van zijne onderdanen, die zich der nieuwe, meer en meer veld winnende leer genegen toonden, aan den brandstapel over te leveren. Zijn zoon HENDRIK II zette deze vervolgingen ijverig voort: lang verdroegen de Protestanten zwijgende, of ten hoogste klagende, de gruwzaamheden dezer onverdraagzame, de zachtmoedige leer van CHRISTUS dermate beleedigende vervolgers. Eindelijk was hun geduld uitgeput: met eene ter naauwernood bedwongene grimmigheid leden zij nog het volstrekt onvermijdelijke, tot het werpen van eenen steen te *Vassy*, den eersten *Maart* 1562, die de reeds

 ten

ten boorde volle maat van hun geduld deed overloopen. Zes en dertig jaren woedde, met kleine tusfchenpoozingen, de oorlog tusfchen burgers en burgers: aldra werd de godsdienst flechts het voorwendfel van de eerzuchtige, naar het hoogfte ftrevende ontwerpen der GUISEN. In helfche gruwelen puttede partijwoede zich uit. Met het aardfche bezit werd ook vaak de goddelijke vonk van deugd en vroomheid uitgebluscht, en nevens het domfte bijgeloof heerschte het losbandigfte ongeloof. Koen en vermetel verhief de misdaad haar hoofd: burger- en huisfelijk geluk gedijde fchaars in deze ftormachtige tijden. En, in weerwil van alle geweld, in weerwil van al deze martelingen en gruwelen, voor welke de menschheid beeft en fiddert, kon de vrije wil in de moedige borst, het vrome geloof en het op God vertrouwende gemoed niet gebogen, niet gebroken worden. —. Eene groote, gewigtige, zelden behartigde, en nogtans zoo zeer te behartigen les ontftaat uit dit alles, de les namelijk, dat door den tijd tot rijpheid gekomene overtuigingen der menigte even zoo min kunnen onderdrukt worden, als eenige menfchelijke magt in ftaat is, om de ftralen van de alles koesterende zon op te houden. Na de overwinning van KAREL V, bij *Mühlberg*, op de Schmalkaldifche bondgenooten, fcheen het met de Protestanten in *Duitschland* ten eenemale gedaan, en nogtans moest hun dezelfde KAREL, bij het verdrag van *Pasfau*, vrije uitoefening van godsdienst toeftaan. Na het bloedbad van den St. Bartelsnacht in *Parijs* en den val van zoo vele edele hoofden der Calvinisten, juichten de dweepers luid; en juist dat verraderlijke fchelmftuk verfterkte en vermeerderde de partij der Hugenooten. Dikwerf overwonnen, verhieven zij zich telkens weder tegen hunnen onverzoenlijken vijand, tot eindelijk het edict van *Nantes* vrijheid van geloof bewilligde.

ligde. In den noodlottigen oorlog, die *Duitschland* gedurende dertig jaren verwoestte, schenen de belijders van het zuivere Evangelie meer dan eens reddeloos verloren, en nogtans werd hun, even als den dapperen Nederlanders, vrijheid van geloof voor hunne onwrikbare standvastigheid eindelijk ten deel. Eene evenredige eenheid van gedachten in onderscheidene menschenzielen is onmogelijk: niet eens over de gewone voorvallen van het dagelijksche leven bestaat er eene volkomene overeenstemming van allen; hoe zou dat dan plaats vinden omtrent het hoogste en gewigtigste, omtrent de godsdienst, waaruit JEZUS de vrije werkzaamheid van den geest niet heeft willen verbannen; want alles te beproeven en het beste te behouden, beveelt ons zijn Apostel. Broederlijk kunnen en behooren wij onder en met elkander te leven: niemand taste datgene aan, wat een' ander dierbaar en heilig is; niemand verdoeme den anders denkenden. 'In bloedige trekken, leert de hier ontvouwde geschiedenis van *Frankrijks* godsdienst- en burgeroorlogen de gevolgen van het tegendeel. Thans begint een dweepzieke geest van vervolging en godsdiensthaat zich weder te verheffen: maar gevaarlijk is het, de Furiën der tweedragt uit hare sluimering op te wekken: eenmaal losgelaten, houden zij niet op, wijd en zijd het zaad van verderf onder de volken te verspreiden, en rusten niet, voordat menschengeluk door haar onherstelbaar verwoest is Is het ons gelukt, tot behartiging van deze waarheden door de eerwaardige getuigenis der geschiedenis slechts eenigzins medegewerkt te hebben, dan zullen wij ons genoegzaam beloond achten voor het dikwerf moeijelijke navorschen, onderzoeken, vergelijken en schiften van oude oorkonden, waaraan wij, sinds verscheidene jaren, onze vlijt en opmerkzaamheid wijdden."

Met

Met aanloening leest men zeker dit werk, betreurt de rampzalige geschillen en binnenlandsche beroerten, waardoor in dat tijdvak *Frankrijk* geschokt is geworden, verfoeit de ellendige bewerkers van alle die treurige en akelige tooneelen, en zal, hopen wij, er ook gewigtige gevolgen uit afleiden, ter noodige waarschuwing. De opgaven van de karakters van onderscheidene voorname personen, hier vermeld of beschreven, bevorderen ook de belangstelling, onder de lezing van dit werk, dat wij van harte aanprijzen, terwijl wij onze korte beoordeelende beschouwing met den wensch eindigen, dat des Schrijvers en des Vertalers goed oogmerk, met de uitgave, bereikt worde!

KORT BEGRIP der Algemeene Geschiedenis, of Verhaal der merkwaardigste Gebeurtenissen uit dezelve door G. G. BREDOW. *Naar den Negenden Hoogduitschen Druk op nieuws in het Nederduitsch bewerkt, en met eenige Aanteekeningen vermeerderd, door* J. VAN WIJK, ROELANDSZOON. *Eerste Deel. Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1827. *XII en* 349 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2: 90.

De verdiensten van BREDOW, in het vak der geschiedenis, zijn te wel bekend, en te zeer ook erkend, dan dat wij het noodig zouden achten, dezelve hier te vermelden. Zijne Algemeene *Geschiedenis, en korte opstellen, ten behoeve van huisgezinnen en scholen*, bij de Erven BOHN uitgegeven, werd toch reeds voor de vierde keer gedrukt, het oorspronkelijk werk zelve moest in den tijd van ruim twintig jaren negenmaal herdrukt worden, en offschoon de Nederduitsche

ver-

vertaling gelukkiger had kunnen uitvallen, ontbrak het echter niet aan koopers van dezelve. Dit deed dus den Heer VAN WIJK, op aanzoek van den Uitgever, besluiten, om het geheel uitverkochte werk te herzien, en eene verbeterde uitgave van hetzelve voor de pers gereed te maken, ten einde alzoo voor jonge lieden vooral nuttig te zijn.

„ Ik heb (zegt hij in de Voorrede,) zoo veel mogelijk in het oog gehouden, dat ik het Werk voor *Nederlanders* moest inrigten, waarom ik dan ook van hetgene hier wegens *Duitschland*, naar gelang van het Werk, te veel gezegd werd, hier en daar wat heb weggelaten, en ons Vaderland meer dan in het oorspronkelijke heb doen uitkomen; gelijk men reeds op onderscheidene plaatsen en bijzonder in §. 31. in het eerste deel zal bemerken; ook meende ik hier en daar eene korte aardrijkskundige opheldering, of inlichtende uitbreiding of aanteekening niet ondienstig te zullen worden geoordeeld, terwijl ik, bij twijfelachtige gevoelens, liever die van de meest bekende schrijvers, dan letterlijk BREDOW, heb gevolgd. Ik meende het echter om den aard des Werks niet noodig, hiervan overal aanteekening te doen, den desbegeerigen zal dit bij eene vergelijking met het oorspronkelijke of de vorige uitgave, terstond in het oog vallen."

„ Schoon het Werk slechts in doorloopende verhalen is zamengesteld, dacht het mij echter niet ongepast, de onderscheidene tijdvakken der Geschiedenis op te geven, dewijl dit voor de lezers, waarvoor ik dit Werk geschikt oordeel, naar mijne gedachten altoos aangenaam moest zijn, en de regelmaat bevorderen. Schoon nu wel de verdeeling der §§ dit niet altijd gemakkelijk maakte, heb ik dezelve echter, zoo veel mogelijk,

in

in tijdvakken gevoegd, en in de bepaling van dezen de beste schrijvers gevolgd."

Dit eerste Deel, behelst, na eene korte inleiding, die ter zake dient, de *oude geschiedenis*; verdeeld in vier tijdvakken, en wel het

Eerste van de schepping van het menschelijk geslacht, tot op den Perzischen vorst CYRUS, of tot 537 voor CHRISTUS geboorte; het

Tweede van CYRUS tot op den Macedonischen Koning ALEXANDER, of van 536 tot 330 jaren vóór CHRISTUS; het

Derde van ALEXANDER, tot op den Romeinschen Keizer AUGUSTUS, of van 330 tot 30 jaren voor CHRISTUS; en het

Vierde van dezen Alleenheerscher tot op den ondergang van het westelijke Romeinsche Rijk; of van 30 jaren vóór, tot 476 na de geboorte van CHRISTUS.

De behandeling zelve is oordeelkundig, en met kennis van zaken zoodanig ingerigt, dat zij vermaakt en leert. De voornaamste bekende bijzonderheden, zaken, uitvindingen, personen en hunne werken en volken met derzelver lotgevallen en manieren, vindt men hier kort en duidelijk voorgesteld, het zekere van het onzekere, het waarschijnlijke van het ongeloofbare behoorlijk onderscheiden en veel aanleiding gegeven, om verder na te denken en te onderzoeken. Van de beste bronnen, en van 't geen door vroegere en latere Geschiedschrijvers opgeteekend en aangewezen is, ziet men hier een verstandig gebruik gemaakt.

Van de gewijde geschiedenis, heeft men zich zoodanig doorgaans bediend, dat tevens het gevoel van hare achtbaarheid aangekweekt, en die eerbied bewaard wordt, welken men haar verschuldigd is. Op bladz. 112, ontmoet men even wel een abuis. Er staat, dat de broeders van

JOZEF

jozef hem in een put werpen wilden, doch dat dit niet gebeurde. — Voor *werpen* moet men lezen: *doen omkomen*, want de H. Geschiedenis spreekt hier stellig. Zoo verwonderde het ons vervolgens (bladz. 120.) te lezen; *Volgens hetgene men van hem verhaalt, zoude* SIMSON een jongen Leeuw verscheurd hebben enz. Dit had de Heer VAN WIJK moeten verbeteren, uit de gewijde geschiedenis, welke hier niet twijfelachtig spreekt. In boeken voor jonge lieden vooral moet men voorzigtig zijn, en wel zorg dragen, van geene aanleiding te geven tot twijfelzucht en ongeloof. Hoe ligt toch, nemen zulke lezers, zonder onderzoek, het geen zij lezen over! Het slot van het tweede Tijdvak had ook wel gelukkiger kunnen zijn uitgevallen, van de gelegenheden om goede aanmerkingen te maken, is goed gebruik gemaakt, en de lezers worden met vele zaken, of meer of min grondig en opzettelijk, hier bekend. Alleen is het ons voorgekomen, dat men, zeker ter wille van de jeugd, hier wat veel Anekdotes aantreft, waarvan, ter bewaring van de ruimte voor meer belangrijke bijzonderheden, in een *Kort Begrip der Algemeene Geschiedenis*, een aanmerkelijk aantal had kunnen achterblijven. Eene aanwijzing, waar men des begeerig, kan te regt komen, onder aan geschied, zou genoegzaam geweest zijn.

Voorts verklaren wij, dat dit Deel eene nuttige en aangename lectuur oplevert, dat hetzelve met zorgvuldigheid bearbeid is, en dat wij niet twijfelen of men zal, met deze uitgave, velen eene dienst bewezen hebben.

Voor een uittreksel, hebben wij nu geene gelegenheid, welligt leveren wij, bij de beschouwing van het volgende, iets ter proeve.

WILLEM

WILLEM BAARLAND; *voor Jongelingen in het schoonste, doch tevens gevaarlijkste tijdperk hunnes levens. Door een Nederlander. Te* 's Gravenhage, *bij* A. Kloots, 1829. 332 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2: 80.

„Voldoet (zegt het Voorberigt) de inhoud aan het oogmerk, om, zonder zich *te veel* aan wijsgeerige of zedekundige bespiegelingen overtegeven, een verhaal voor *Jongelingen* te leveren; is het voor dezen en genen een prikkel, om in het schoonste, doch tevens gevaarlijkste tijdperk zijnes leven, aan eene waardig verkregene opvoeding te beantwoorden, ten einde met eere het doel te bereiken, met hetwelk hij de maatschappij wenscht in te treden, en waartoe de Voorzienigheid hem bestemde; ik zal rekenen, dat oogmerk bereikt te hebben, en in stilte God danken, dat mijn arbeid hiertoe het zijne bijdroeg."

De lezer weet dus, met welk oogmerk de ongenoemde Schrijver de pen heeft opgevat.

Het leven van WILLEM BAARLAND is opgesteld, om den Jongeling, van goeden huize vooral, langs den weg van braafheid en godsvrucht, op te leiden tot geluk.

In XXVI Afdeelingen is het vervat, waarin eene gedurige afwisseling en aangename verscheidenheid van tooneeltjes plaats vindt. Het geheel laat zich met genoegen lezen, en beantwoordt aan het oogmerk vrij goed. WILLEM BAARLAND, de hoofdpersoon, onderscheidt zich zeer, trouwt eindelijk gelukkig, en levert dus een aanschouwelijk bewijs op, hoe gelukkig de gevolgen zijn, wanneer men als Jongeling zedig en deugdzaam leeft.

Ter

Ter verdere aanprijzing schrijven wij het besluit af:

„ Lezers! tot zoo verre was ons voornemen BAARLAND te vergezellen, en hem, met wiens leven wij u bekend maakten, verlaten wij dus als gelukkig echtgenoot, die binnen het jaar, de blijde vader van een zoon wierd; die als man, even getrouw in het volbrengen zijner pligten als toen hij jongeling was, in de liefde van vrouw en kinderen, dubbele vergoeding en verpoozing, voor en van die moeijelijke werkzaamheden vond, welke hij in den handel, en in de maatschappij te vervullen had; die zalig in het midden der zijnen, door allen die hem van nabij bestonden bemind, en door dezulken, welke met hem in aanraking kwamen, hooggeschat werd, en die met het oog op God, gerust de toekomst te gemoet trad."

„ Jongelingen! voor u ook is dat schoone en heerlijke deel weggelegd. Ook u toeven de jaren der manbaarheid met hare genoegens en genietingen; ook gij kunt in dezelve gelukkig zijn, wanneer gij de jaren uwer jeugd doorbrengt, zoo als BAARLAND dezelve doorgebragt heeft. O! wat wij u bidden mogen, doet het, en volgt hem na, uw harte bewarende boven alles wat te bewaren is."

„ Wij ontkennen het niet, om dat wij zelve het bij ondervinding weten, v e l e zijn de aanlokselen tot zondigen; v e l e zijn de verzoekingen waaraan gij bloot staat; maar ook wij weten het, gij k u n t dezelve ontvlieden, zoo gij slechts wilt! Nog eenmaal bidden wij u, uit een hart dat het zoo wel met u meent, en zoo gaarne zoude willen dat gij behouden bleeft; w a a k t en b i d t, want verschrikkelijk zijn de plagen, welke u boven het hoofd hangen, en zekerlijk over u komen z u l l e n, wanneeer gij in den strijd met de zonde

overwonnen wordt. Waakt en bidt, en gedenkt aan uwen Schepper in de dagen uwer jongelingschap, want in uwe mannelijke jaren plukt gij er de schoonste vruchten van. Waakt en bidt in uwe jeugd, want gij treedt alsdan uwen ouderdom zonder wroeging te gemoet, en met een onbevlekt geweten staart gij op uw vroeger leven terug; maar, wat meer dan dit alles zegt, wanneer uw sterfuur slaat, en al het aardsche u ontzinkt, dan treedt gij, in de hope der zaligheid, de eeuwigheid binnen."

Er was wel reden, om voor de ingeslopene feilen verschooning te vragen.

Traduction Libre du poëme Latin, ad BELGAS, *par* J. J. L. P. MARCHANT. *A* Utrecht, *chez* N. van der Monde, *et a* Breda, *chez* F. P. Sterk, 1830. 15 *Bladz.*

Aan de BELGEN, *Gedicht; door* J. J. F. WAP, *Koninklijke-Militaire-Akademie-Leeraar enz. Naar het Latijn. Te* Utrecht, *bij* N. van der Monde, *en te* Breda, *bij* F. P. Sterk, 1830. 15 *Bladz. Beide in gr. 8vo.* *De prijs van ieder Stukje is* 20 *Cents.*

In de Konst- en Letterbode van 12 Febr. l. l. werd dit oorspronkelijk Latijnsch Dichtstukje, immers gedeeltelijk geplaatst, en nu wordt de Lezer in de gelegenheid gesteld, om hetzelve ook in het Fransch en Nederduitsch vrij vertaald, in te zien.

Het is een gelegenheidsvers, waarin de Dichter zijne liefde voor Koning en Vaderland doet opmerken, en zijnen innigen afkeer laat gevoelen, van de lage en verfoeijelijke pogingen, door eeni-

eenige verbijsterden onlangs aangewend, om de rust te storen, en de Nederlanden in een bajert van ellende te storten.

Gelukkig dat die duisterlingen ontdekt worden, en hun snood ontwerp mislukt is. De Dichter verheuge zich over de vervulling van zijnen wensch:

——————, at vindex violati Numen honoris
Vertat in auctores coepta nefanda suos!

In 't Fransch hier ongelukkig overgebragt; maar beter in 't Nederduitsch dus, vrij uitgedrukt:

Dan — neen! — reeds blaakt Gods toorn om
'S Lands bezoedelde eer
En, Hemel, sla Uw vloek 't U tergend muitrot
néer! —

De Fransche vertaling bevat deze woorden:

— — Non: je le jure, au nom de cette rive,
Non: avant qu'il t'outrage, ô divine raison!
Ce monstre périra de son propre poison!

Mogt deze vlek uit de Vaderlandsche Geschiedenis van onzen tijd volkomen, worden uitgewischt! De Heere regeert!

De heerlijke Boorden van DE MOEZEL, *van* Trier tot Coblentz, *beschreven op eene Reis door* Duitschland, A°. 1827. *door* J. F. SPRENGER VAN EIJK. *Te* Rotterdam, *bij* Mensing *en* van Westreenen, 1828. *XIII en* 154 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1 : 80.

„Toen ik, (schrijft de Eerw. SPRENGER VAN EIJK,) verleden zomer, de *Moezel* bezocht, en mij

mij dagelijks overtuigen kon, dat hare boorden, nog door niemand mijner landgenooten, (zooveel ik weet) beschreven, niet minder belangrijk dan die van den *Rijn* zijn, kwam het mij in den zin, mijne opmerkingen en ontmoetingen aan hare boorden, mede te deelen. Ik wilde toch gaarne hen, die iets meer begeeren, dan de menigte langs den *Rijn* te volgen, gelegenheid geven, om in het genot te deelen, hetwelk ik zoo rijkelijk smaakte, en mij ook met den tehuis blijvenden, over dit schoone gedeelte van *Duitschland*, onderhouden. Ik koos daartoe den vorm van *brieven*. Het is toch, gelijk meer opgemerkt werd, zoo natuurlijk, dat men op reis zijnde, zich met den eenen of anderen zijner magen, vrienden of bekenden, in geschrifte onderhoudt, terwijl het mij tevens gemakkelijk viel, die welke ik afzond, na te zien, uit te breiden en te vermeerderen, en hierdoor al het voorkomen eener volledige *Statistische* beschrijving werd vermeden."

„Wat ik geef, is slechts eene reis. *Wie na* mij dergelijke doet, vulle, zoo hem zulks lust, wat mij ontglipt is, aan, en bewijze, door de opgaaf er van, het lezend en reizend publiek, geene mindere dienst, dan ik met dit mijn verhaal heb bedoeld."

„Ik begreep, dat het niet genoeg was, met het *plaatselijke* bekend te maken, en mijne ontmoetingen en waarnemingen mede te deelen; maar mijn verhaal, ook met *bijzonderheden*, uit de Duitsche geschiedenis, te moeten doorvlechten, om te beter het *leerzame* met het *aangename* te paren, en mijne lezers met hunne verbeelding in vroeger tijden te verplaatsen, die zoo rijk zijn in belangrijke herinneringen. Ik heb ten dezen opzigte, uit die bronnen geput, welke ik kende, en waarop ik veilig aan kon gaan, en niets is mij

mij naderhand twijfelachtig geworden dan eene gissing, betreffende de in groote menigte gevondene munten, te *Trier*, die in den derden brief voorkomt, offchoon ik, voor het tegenwoordige, niets anders en beters in de plaats kan geven."

Deze korte Reisbeschrijving is afgeperkt in XIII Brieven, behelst eenige merkwaardige bijzonderheden, den Eerw. VAN EIJK, op zijn aangenaam reisje voorgekomen, laat zich met genoegen lezen, geeft een kort overzigt en kan dezulken, die in de gelegenheid zijn en het verlangen voeden, om de opgenoemde streken ook zelve eens te bezoeken, van wezenlijke dienst zijn. De Verhaler, schrijft in eenen levendigen stijl, en geeft wat hem voorkwam. Hij maakt zijne verontschuldiging, wegens de vrije prozaische overzetting in den XIIden Brief voorkomende, van het grootste gedeelte der *Mosella* van AUSONIUS, en wij verklaren dat dezelve ons is voorgekomen, zeer wel gelukt te zijn, menzal haar, wij twijfelen des niet, met goedkeuring lezen.

Eenige aanmerkingen zijn ons voorgekomen gepast te zijn, en het nu en dan Satijrike bevalt in zulk een reisje niet kwaad. Eene enkele wat stekelige zet had achterwege mogen blijven. Eenige bescheiden tot onderrigt zullen welkom zijn. De uitvoering is duidelijk en zindelijk. Het vignet past op den titel.

Het Leven en de Lotgevallen van HUGO DE GROOT. *In Gesprekken door* A. C. OUDEMANS. *Met Platen. Te* Amsterdam, *bij* G. Portielje. 253 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* 2 : 10.

Dit nuttig werkje voor Kinderen, is hoofdzakelijk uit BRANDT, KATTENBURGH en WAGENAAR getrokken, en met eenige versjes verrijkt, om eene aangename afwisseling te bevorderen.

„ Opzettelijk (zegt de Heer OUDEMANS,) heb ik vermeden, datgene van dezen beroemden man te vermelden, wat slechts eenigzins eenen schadelijken invloed op den wil der kinderen mogte uitoefenen; met voordacht heb ik de verfoeijelijke drijfveren van den godsdiensthaat en vele bijkomende omstandigheden verzwegen of verzacht, en eindelijk heb ik, zoo veel mij mogelijk was, van alles partij getrokken, wat dienen kon, om het hart der kinderen te vormen en tot deugdzame grondbeginselen op te wekken."

Deze verklaring, welke voor zijn opstel inneemt, is naar waarheid geschied. Negen gesprekken behelst dit Kinderboek, tusschen eenen Vader en zijne Kinderen, welke wij hopen dat veel gelezen zullen worden.

Te regt wordt daarom ook deze brief, kort na zijn herstel, door DE GROOT aan VOSSIUS geschreven, hier ook gelezen:

„ Het overblijfsel mijner ziekte en de zwakheid „ mijns uitgemergelden ligchaams, die ook tevens „ de geestvermogens aandoen, beletten mij voor „ als nog, mijne studiën te hervatten. Ondertusschen dank ik den Allerhoogsten, dat Hij mij „ zoo veel ledigen tijd vergunde, om mij zelven „ te beproeven en te onderzoeken. Hoewel ik „ vele dingen in mij bemerk, welke ik door „ Gods genade hoop te verbeteren, zoo kan ik „ echter in dat voornemen, waarvoor ik zoo veel „ smaad en laster moet ondergaan, niets vinden, „ waarover ik mij behoorde te schamen of te „ berouwen, en nogtans belooft mij de bewustheid van dat goede voornemen niets zekers „ van de uitkomst. Maar de loffelijkste poging „ wordt zeer dikwijls door tegenspoed onderdrukt, gelijk Gods heilig woord en de ondervinding ons zulks ten duidelijkste leeren. Immers zij, die de Hervorming het eerst handhaaf-

„ hoofden, moesten een groot gedeelte huns le-
„ vens in den kerker doorbrengen, zoodat men
„ veelal bittere vruchten van zijnen arbeid plukt.
„ Men moet echter niet twijfelen, of de goede
„ zaak zal door die zelfde poging, is het niet in
„ de tegenwoordige, dan ten minste in de vol-
„ gende eeuw; bevorderd worden. Het zaad
„ der groote zaken komt langzaam op, en de
„ zaak, waarin wij arbeiden is geenszins gering,
„ dewijl wij in zulk een' grooten strijd van ver-
„ schillende gevoelens trachten te toonen en met
„ de daad overtuigen, dat wij aan eene algemeene
„ Christelijke Kerk gelooven, te meer nog, daar
„ men van overlang gedacht heeft, dat de geheele
„ Christelijke godsdienst in het najagen der ge-
„ zindheden bestaat. — Ik ben voornemens, in
„ deze loopbaan te volharden en de uitkomst der
„ Goddelijke Voorzienigheid aan te bevelen. Het
„ Alziende Oog weet het, dat ik door geen vuig
„ zelfbelang word aangespoord, noch mijn eigen
„ voordeel bejaag. De brand der Hoogeschool,
„ waarin ik mijne studiën volbragt heb, strekt mij
„ tot droefheid; maar het vuur, hetwelk door
„ zoo vele handen in de kerken geworpen wordt,
„ brandt nog oneindig feller. Gave God, dat de
„ onzinnigheid dier lieden (want het is loutere
„ onzinnigheid, tegen de leden van zijn eigen
„ ligchaam te woeden) verminderde."

MAGAZIJN van belangrijke en leerzame Kunst-stukjes, voor jonge Lieden. Naar het Hoogduitsch van Dr. HEINRICH ROCKSTROH, *door* W. V. L. *Met zeven Plaatjes. Te Zalt* Bommel, *bij* J. Noman, *Boek- en Plaatdrukker*, 1828. XXII *en* 200 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* 2: —

In dit bevallig boekje, worden een aantal nut-

nuttige en vermakelijke onderwerpen behandeld. Voor Jonge lieden, is hier vrij wat bijeenverzameld, waarmede zij zich op eene aangename wijze bezig houden, en 't welk zij zich levendig maken kunnen, ter eigene oefening tevens, en tot vermaak van anderen.

Dat niet alles even fraai, vernuftig en degelijk is, zullen wij naauwelijks behoeven aan te merken. Voor huisselijk gebruik, komt hier ook nog al iets voor, waarvan wij het volgende ter proeve en ter beoordeeling overnemen:

„1.) Verlakte Goederen. Men neemt een weinig boomolij en bestrijkt vooreerst daarmede de verlakte voorwerpen, als: kannen, tafels, lijsten enz. Dan strooit men goed fijn poeder er op, en wrijft dezelve met eenen zachten doek er af, waardoor de vuiligheid of vlak niet alleen geheel weg gaat, maar ook de voorwerpen hunnen volkomenen glans wederkrijgen."

„2.) Munten of Medailjes. Men neemt schoon warm water en laat daarin een weinig goede witte zeep smelten. Met dit zeepwater wordt nu de munt of medailje zuiver afgewasschen, of, terwijl men daartoe een schoon lapje neemt, in de hand afgewreven. Beide stukken hebben, als zij niet zeer zwart geworden zijn, weer een fraai aanzien verkregen. Zijn zij echter zeer zwart geworden, dan moet men dezelve laten opkoken. Zoo verrigt hier ook, in plaats van het zeepwater, zout in water opgelost, een zeer goede dienst."

„3.) Spiegels. Men neemt zuiveren koren brandewijn en wrijft met denzelven op eenen wrijfsteen, of in eenen glazen mortier, linden of wilgen asch af, en drukt dezelve, opdat zij goed fijn worde, door een linnen lapje. Dit wrijven herhaalt men zoo lang, tot al het zandige verloren gegaan is.

Dan

Dan echter verdunt men de asch door nog meer brandewijn, en giet, na longeveer een uur, denzelven er weder af. Met dit afgegotene, hetwelk het fijnste van de asch bevat, worden nu de spiegels gepolijst en afgewreven. Echter moet men deze zuivering niet te vochtig bewerkstelligen, ook niet dat iets van het vocht achter het glas op de foelie komt, wijl men hierdoor den spiegel zoude beschadigen."

„ 4.) Linnen of Papier van Inktvlakken. Men droppelt vooreerst citroensap op de inktvlak, waardoor dezelve geel wordt Dan lost men fijn gestooten zuringzout in water op, en strijkt, met behulp van een penseel, hiervan over de vlak, dan is dezelve verdwenen, zoodat er zelfs geen spoor van overblijft."

„ 5.) Vergroot- en andere Glazen. Hiertoe gebruikt men een stuk week harsch leder. Waar echter het enkele afwrijven met hetzelve niet genoegzaam is, moet men het glas een weinig beademen, en als de onzuiverheid ook daar niet mede weg gaat, wascht men het glas van te voren met brandewijn af."

LETTERUITSPANNING, voor de beschaafde Nederlandsche Jeugd. Versierd met fraaije Plaatjes en Muzijkstukje. Te Rotterdam, *bij* Mensing *en* van Westreenen. 101 *Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f* 1 : 20.

Onder het groot aantal nuttige en vermakelijke boekjes voor de lieve Jeugd, verdient ook dit eene goede plaats. Leergrage kinderen zullen het met genoegen lezen, er zich gaarne mede vermaken, en er iets goeds uit kunnen leeren. Wij prijzen het daartoe dan ook gaarne aan.

Het volgend Dichtstukje, verstrekke tot eene proef:

DE BEELDHOUWKUNST.

o Kunst, die, uit het koude steen,
De schoonste beelden schept! —
Gij geeft den kunstnaar tooverkracht,
Als hij den beitel rept.
Het schijnt of iedere hamerslag,
Roept geest en leven voor den dag.

Wel hem, wiens dienst aan 't Vaderland,
Dus schittrend wordt beloond,
Wiens beeld, aan 't late nageslacht,
Zij trouw of deugden toont! —
Zoo wel de kunst, als die zij maalt,
Blijft met onsterflijke eer omstraald!

Verdien die eer, ô lieve jeugd!
Maak u bemind, beroemd,
Dan toont welligt uw standbeeld eens,
Als men uw namen noemt,
Dat ge eenmaal voor uw Vaderland,
Het zij in vuur of oorlogsbrand,
Of met de veder in de hand,
Als toonbeeld voor heel de Aard,
Haar schild of vraagbaak waart!

M E N.

MENGELWERK.

LEERREDE,

OVER

MATTH. XVIII: 8, 9.

door

W. T. A.

Predikant te *V......k.*

Wanneer wij niet behooren onder diegenen onzer natuurgenooten, die onverschillig en onnadenkend daar heen leven, — wanneer wij niet, gelijk sommigen, belangeloos verkeeren, omtrent onze bestemming hier op aarde, en in het Christendom, als in onzen zedelijken werkkring, gaarne willen arbeiden, — wanneer wij eindelijk de herinnering van onzen grooten Meester: strijdt om in te gaan door de enge poort, ter harte nemen en wij het gewigtige het noodzakelijke zelf, gevoelen om dezen raad getrouw op te volgen; dan, dunkt mij, doet de kennis, dat er eene aanhoudende zorg, eene gestadige vlijt, en eene onafgebrokene inspanning van ons gevorderd wordt (1), eene behoefte in u spreken aan meer-

(1) Deze Leerrede, had ik in mijne Gemeente doen voorafgaan, door eene andere over *Luc* XIII: 24. en daarom spreek ik hier van de kennis dat er eene aanhoudende zorg enz. gevordert worde. Zoo toch heb ik gemeend de woorden van JEZUS, strijd om in te gaan door de enge poort te

meerder en bepaalder onderwijs: dan dunkt mij is het noodig, zal immers onze arbeid gelukkig slagen, dat wij weten, of er niet in den strijd, dien wij te strijden hebben, een eenig hulpmiddel uit te denken zij, het welk ons beveiligt tegen hevige aanvallen der zonde, en ons in staat stelt om iedere kwade begeerte in derzelver beginsel, zoo al niet geheel te vernietigen, althans merkbaar te verzwakken.

Bij eenig nadenken over den aard onzer zinnelijke natuur, en over de schier ontelbare vijanden onzer rust, die ons dagelijks bestormen, was mij M. H.! deze behoefte duidelijk, en de nadenkende onder U, zal mij gereedelijk ten dezen aanzien zijne toestemming schenken.

Den grootsten menschenkenner, onzen Goddelijken Leeraar, die zich nooit in de beschouwing der menschelijke natuur vergiste, was ook deze behoefte niet ontgaan, en omdat Hij die opmerkte, en om dat Hij die wilde vervullen, daarom sprak Hij eenmaal die rijke les uit, welke onze tekst bevat.

Vergun mij enz.

I. Zal ik U zoo kort mogelijk, den zin dezer woorden trachten voor te stellen.

II. Zullen wij op dezelve ernstiger nog doordenken, en in den geest dezer uitspraak pogen in te dringen, en

III.

te moeten ontwikkelen. — Ik rekende het noodig, deze opheldering hier te moeten mededeelen. Beter misschien ware het geweest, indien ik de thans bedoelde Leerrede ook in dit Maandschrift had doen voorafgaan, doch daartoe vond ik haar minder geschikt, omdat zij te veel bevat, hetgeen alleenlijk door mij, tot de Gemeente waarin ik werk, konde gezegd worden. Voor den Lezer zal evenwel deze Leerrede hare waarde en nuttige strekking blijven behouden, indien hij slechts deze inleiding opmerkzaam overweegt.

III. Zal dan als van zelf eene enkele opwekking voegzaam deze rede sluiten, en den invloed aantoonen kunnen, welke deze overweging op ons behoort uit te oefenen.

I. Toen JEZUS met zijne Leerlingen van *Caesarea* naar *Kapernaum* wandelde, toen ontstond er tusschen de Leerlingen een geschil, over de vraag, die zij onder elkanderen opwierpen: wie van hen de meeste zijn zoude in het Koningrijk der Hemelen? — Op den weg liet JEZUS zich over dit gesprek geenszins uit, maar te *Kapernaum* en in zijne woning gegaan zijnde, vroeg Hij: waarover zij op den weg eene woordenwisseling gehad hadden? Doch niemand antwoordde, niemand hunner onderwond zich, de oorzaak van hun geschil den Meester te openbaren en allen — zwegen. — JEZUS evenwel brak dit stilzwijgen af, en toen hij der Apostelen aandacht gevraagd, en een kind tot zich geroepen had, toen toonde Hij aan allen, dat Hij, al hadden zij zich met overleg verre van Hem op den weg verwijderd, zoo dat Hij hun gesprek niet hooren konde, echter wist, waar over zij getwist hadden.

De Meester noemde intusschen de betwiste zaak geenszins, maar met dit enkele; zoo wie zich zelven zal vernederd hebben gelijk dit kindeken, die zal de meeste zijn in het Koninkrijk der hemelen, — met dit enkele gaf Hij aan de Apostelen proeven zijner alwetendheid, stoffe ter beschaming, opwekking ter verootmoediging, en de rijkste lessen voor hunne vorming. — JOANNES gevoelde des meesters bedoeling, was door deze aanwijzing getroffen, en daarom verhaalt hij den meester openhartig, wat hun redetwisten was voorafgegaan, en eigenlijk aanleiding daartoe gegeven had. — Zij hadden namenlijk iemand gezien, die in den naam van JEZUS Duivelen uitwierp, en dit hadden zij hem verboden, want

naar

naar hunne meening streed dit tegen de eer die hun toekwam, dat ook anderen in den naam van JEZUS Duivelen uitwierpen.

Dit verkeerd gedrag, uit zeker vooroordeel geboren, berispte de meester al aanstonds. Hij zegt hun, dat zij veel eerder den zoodanigen geheel voor JEZUS hadden moeten trachten te winnen, en dat zij zich steeds behoorden te herinneren aan dezen regel: „ die een der geringsten onder de genen, die in hem gelooven, ergert, dien ware het beter, dat hij vooraf gestorven ware. — Wee," zoo gaat JEZUS voort, „ wee de wereld! van wegen de ergernissen." Het is waar, bij de tegenwoordige verkeerde gezindheid der menschen, is het niet voor te komen, het kan niet wel anders, er moeten ergernissen op de wereld zijn; doch wee den mensch door wien zij komen! En aan deze redeneering verbindt dan nu JEZUS de les, welke onze tekst bevat; indien dan uwe hand of voet of oog u ergert, houwt ze af, trekt ze uit en werpt ze van u, want het is beter kreupel en verminkt zijnde, of maar een oog hebbende, ten leven in te gaan, dan twee handen, of twee voeten, of twee oogen hebbende, in het eeuwige vuur geworpen te worden.

Gij gevoelt M. H! deze vermaning van onzen Heer moet niet letterlijk worden opgevat, even als of wij ons van de leden onzes ligchaams zouden behooren te ontdoen. Niet immers het ligchaam, maar de ziel is het die zondigt, door middel van het ligchaam, en ook wij kunnen, aangezien de begeerlijkheid zonde is, wij kunnen zondigen, al hadden wij alle opgenoemde deelen van ons ligchaam, omdat zij ons ergerden, weggeworpen. Beeldspraakig is dan alzoo hier des meesters onderwijs, en de verklaring van dezelve is voor u allen duidelijk en verstaanbaar, indien wij hetzelve dus beschrijven, het beeld ter zijde ge-

gezet zijnde: Van dat alles, wat men zonder tot zonde verleid te worden niet behouden kan, van dat alles moet men zich ontdoen en er zich van verwijderen, liever, dan door hetzelve te behouden onze eeuwige zaligheid te verliezen. (1)

Dat nu JEZUS deze gewigtige leering in de bewuste beeldspraak inkleedt, en wel voornamelijk dat Hij hier spreekt van de leden onzes ligchaams, dat vindt onzes inzien zijnen grond in des Meesters bedoeling, om ons zoo duidelijk mogelijk voor te stellen, hoe de behoudenis onzer ziel den mensch boven alles dierbaar wezen moet. Zijn immers de leden onzes ligchaams, is de hand, de voet en het oog om de behoefte, die wij aan die deelen van ons ligchaam bezitten, ons dierbaar, en moeten wij evenwel (om nu de beeldspraak te behouden) dezen niet ontzien, indien zij ons ergeren, hoe duidelijk wordt dan hier door JEZUS geschetst, dat niets ons te lief, te hoog in waarde moet wezen, om hetzelve niet blijde van ons te verwijderen, of ons aan hetzelve te onttrekken, indien het namelijk ons aanleiding tot zondigen geeft.

Gewigtig was, derhalve, deze vermaning voor de Apostelen, die nog zoo aanhoudend hun gebrek aan nederigheid openbaarden, en die zoo dikwijls door den hoogmoed, welke in hunne harten huisvestede, aanleiding verkregen tot zondige daden, bedoelingen en wenschen. Gewigtig, zeg ik, was deze les voor de Apostelen, want hier werd het hun door den Meester wederom aangezegd, dat zij die neiging, waaruit bij hen zoo veel kwaad geboren werd, moesten tegengaan, hoezeer zij dezelve ook aankleefden en hoe moeijelijk het viel. Ja dit was de hand, de

voet

(1) Zie J. HERINGA, Verklaring van de Bergrede van JEZUS, pag. 82. en KUINOEL, Comm. Euang. *Matth.* enz.

voet en het oog, die zij zich zelve afhouwen of uitrekken moesten, aangezien de belangen, van hunne ziel, en om die voor de eeuwigheid te behouden, hen zwaarder moesten wegen en dieper ter harte gaan, dan de inwilliging van eene neiging, die, hoe hoog zij dezelve ook waardeerden, toch evenwel hun eenen wissen ondergang berokkenen, of althans uiterst schadelijk zijn moest, in hunne betrekking als onderdanen in het koningrijk van JEZUS.

Dat intusschen deze vermaning niet alleen hier toepassing duldt, maar door den Meester als een algemeene steeds geldende regel aangegeven werd, blijkt, behalve uit deszelfs eigenen aard, nog daarenboven uit het gebruik, dat JEZUS van dezen regel bij eene andere gelegenheid gemaakt heeft. Ziet slechts M. H! de zoo algemeen bekende Bergrede van JEZUS in (1), en daar treft gij dezen zelfden regel, met kleine verandering, aan, en, gelijk hier, tot waarschuwing, leering en besturing aangevoerd, van ieder die JEZUS lessen in acht nemen en zijne voorschriften volgen wilde.

Niet alleen derhalve voor de Apostelen, maar ook voor ons M. H! gaf de verheven Meester dezen regel aan, en door ook voor ons dezen regel in ons opvoedingsboek te doen plaatsen, wilde Hij dat wij zouden leeren, om ons van dat alles te ontdoen, of ons van dat alles te verwijderen, wat men zonder tot zonde verleid te worden niet kan behouden, liever, dan met hetzelve te behouden, onze eeuwige zaligheid te verliezen.

Gewigtige regel! veel omvattende regel, regel voor onzen Christelijken wandel, welken wij noemen mogen een belangrijk hulpmiddel in den strijd tegen de zonde.

Omdat die regel I. ons aantoont, hoe noodza-

(1) *Matth.* V: 29, 30.

zakelijk het is te onderzoeken, welke bij ons de aanleiding tot zondige daden of begeerten zij.

Omdat die regel II.) ons ontwikkelt, hoedanig wij ons omtrent elke aanleiding tot zondige daden of begeerten te gedragen hebben.

Omdat die regel III.) ons levendig voorstelt, wat wij verzuimen, indien wij dit hulpmiddel verwaarloozen, en wat wij gewinnen, wanneer wij hetzelve in acht nemen.

Komt, vertoeven wij nog eenige oogenblikken bij deze rustpunten in het IIde deel onzer rede.

Ik zeide, deze regel is een belangrijk hulpmiddel in den strijd tegen de zonde, omdat dezelve ons aantoont, hoe noodzakelijk het is te onderzoeken, welke bij ons de aanleiding tot zondige daden of begeerten zij.

Is er eene uitspraak in het Evangelie van onzen Heer, waarin het belangrijke en gewigtige eener juiste zelfkennis ontwikkeld en ontegenzeggelijk bewezen wordt, dan is het deze welke wij thans zullen beschouwen. — Wij stemmen toe, in de vermaning van onzen meester: indien uw hand, voet, of oog u ergert en wat daar meer zij, — in deze vermaning wordt wel het woord zelfkennis niet genoemd, maar zij wordt doch hierin zoo duidelijk verondersteld, dat men geen oogenblik twijfelen kan, of JEZUS heeft aan haar gedacht en tevens gewild dat ieder, die zijne vermaning met belangstelling overwoog, eerst en vooral zelfkennis beoefenen zoude. — Wij volgen derhalve toch den vinger, waarmede de meester zelf ons aanwijst wat wij te verrigten hebben, indien wij bij dit rustpunt juist daarom eenige oogenblikken verwijlen, omdat wij de veronderstelling van welke JEZUS uitging ontwikkelen, en het noodzakelijke eener juiste zelfkennis aantoonen kunnen.

Gij keurt gewis allen deze onze behandeling

goed, want gij gevoelt, dit volgt toch uit den aard der zaak, wat mij ergert, met andere woorden: wat mij aanleiding tot zondige daden of begeerte geeft, kan ik niet weg doen, noch mij van hetzelve verwijderen, ten zij ik hetzelve juist en naauwkeurig kenne. — En is dit niet zelfkennis M. H., is dit niet die kennis, welke ieder voor zich zelven van zijn eigen bestaan en handelingen, van zijne wenschen en bedoelingen behoort te bezitten?

Bij een oplettend nadenken stemmen wij dit gewis allen toe, offschoon ook ons gedrag dit tegenspreekt; want in het algemeen toonen wij eene andere beschrijving van de zelfkennis voor ons te hebben, althans bij weinigen van ons strekt zij zich zoo verre uit als JEZUS dit vordert, en als Hij dus in deze vermaning veronderstelt. — Vraagt slechts M. H. aan duizenden uwer natuurgenooten, die namelijk niet onverschillig omtrent zichzelven verkeeren, vraagt aan die duizenden wat zij over zich zelven denken, en wat zij in zich zelven opmerken, en veler antwoord zal zich ongetwijfeld niet verder bepalen, dan tot de erkentenis, dat zij zondaren zijn. — Groot reeds, wij bekennen het, is deze belijdenis in den mond van zinnelijke, en door het zinnelijke zoo vaak trotsche menschen, groot is zij, en indien zij ook met hartelijk berouw vereenigd werd, ook voldoende, om ons te dringen tot verootmoediging voor God. Maar te klein, te weinig beteekenend is zij aan de andere zijde, om ons op te leiden tot biddende verbetering onzer daden, te klein en te weinig beteekenend is zij, om ons te doen strijden, om in te gaan door de enge poort. — Te klein en te weinig beteekenend is zij, eindelijk, om ons in staat te stellen, dat hulpmiddel in dien strijd te bezigen, hetwelk JEZUS hier aanprijst, en om ons te ontdoen, of

te

te verwijderen van elke aanleiding tot zondige daden of begeerten.

Gelijk het derhalve voor de vervulling van alle onze behoeften niet genoeg is, alleenlijk te weten dat wij zondaren zijn, zoo is het ook tevens dringend noodzakelijk, dat onze zelfkennis zich verder uitstrekke, en juister en naauwkeuriger zich bepale bij onze eigene bijzondere gebreken. — Dat wij immers zondaren zijn, dat is, althans dat kan ons bewust wezen, ook dan zelfs als wij niet een eenigen blik in ons zelven slaan; want als zoodanig worden wij door God zelven genoemd, en met de pen die zijne hand bestuurde in zijn woord afgeschetst, maar waaruit het voortspruite, dat gij u op deze, ik op eene andere wijze mij tegen Gods geboden gedraag? — Hoe het kome, dat u die verzoeking niet treft, die mij deed vallen, dat gij meer den wellust, ik meer de gierigheid; gij meer den hoogmoed, ik meer de ligtzinnigheid; gij meer de dronkenschap, ik meer den laster en den nijd dien; waaruit dit voortspruit en hoe dit te verklaren zij; Toehoorders! dat zegt ons die juiste en naauwkeurige zelfkennis, welke JEZUS bedoelde, en waarop JEZUS zag, toen Hij zeide: indien uw hand of uw voet, of uw oog u ergert, houwtze af; rukt ze uit en werpt ze van u.

De eene mensch namelijk verschilt, gelijk in uitwendige gedaante, zoo ook in inwendige gesteldheid des ligchaams van den anderen; zoo min als het gelaat bij tien menschen volkomen gelijk is, even zoo min is ook de innerlijke bouw van hun ligchaam gelijk, en van daar dan (vergunt mij deze gevolgtrekking, want het bewijzen dezer stelling zoude voor de plaats waar ik thans spreeke min berekend zijn,) (1) van daar

(1) Ieder gevoelt dat ik hier het oog heb, op de onderschei-

daar dan dat, uit die onderscheidene gesteldheid, onderscheidene neigingen geboren worden, die, hoe zeer zij allen op dit enkel middenpunt, lust tot de zonde te zamen loopen, echter in even zoo vele onderscheidene deelen zich splitsen en alzoo bij den eenen trek naar deze, bij den anderen naar die, bij eenen derde naar gene ondeugd opwekt; — van daar dan, dat wij allen zondaren zijn in het oog van God, maar echter niet allen op dezelfde wijze, en door dezelfde misdaden, ons zijn heilig ongenoegen berokkenen.

Dit verschil nu in de zonden, het welk wij opzettelijk u voorstelden, en dat door de beschouwing van u zelven en uwe natuurgenooten bevestigd wordt, dit verschil nu in de zonde die wij bedrijven, verdient onzer aller ingespannen opmerkzaamheid; want, gelijk de zonden onderscheiden zijn, omdat onze neigingen onderling uit een loopen, zoo ook is dat geen wat ons ergert, zoo ook zijn de aanleidingen tot zondige daden of begeerten onderscheiden, zoo als wij u reeds met een woord deden opmerken. — Waarheen immers mijne neiging zich niet uitstrekt, daartoe verleidt mij de verzoeking, die in of buiten mij is, niet dan hoogst moeilijk, en als anderen reeds gevallen zijn, dan sta ik nog onbeweeglijk. Maar ook van de andere zijde, als de verzoeking met mijne neiging overeenstemt, dan zink ik reeds diep weg, terwijl velen mijner natuurgenooten zich boven de sterkste verleiding kunnen verheffen.

Het

scheidene temperamenten, en op derzelver invloed en werking. Wie hiervan eene breede ontwikkeling verlangt, leze onder anderen: *Veel hoofden veel zinnen, of wijsgeerig onderzoek van het verschil der menschelijke gemoederen*, door P. L. STATIUS MULLER.

Het is derhalve van belang, dat wij niet berusten in dat algemeen besluit, wij zijn zondaars, maar dat onze zelfkennis zich wat verder uitstrekke. Het is van belang, van het grootste belang, dat wij het weten, aan welke zijde ons hart het zwakste is, waartoe wij de meeste geneigdheid bezitten, wat er juist rondom ons heen, wat er juist binnen in ons slechts behoeft te geschieden om ons te doen vallen, en hoe ligt juist wij door dit of geen voorwerp, door dit woord, door dat gezelschap, door die gedachte worden opgewekt tot het bedrijven van zondige daden, of tot het voeden van zondige denkbeelden. Ja, dit alles moeten wij weten, naauwkeurig weten, zal onze zelfkennis eigenlijk zelfkennis heeten, en voldoen kunnen aan die beschrijving, welke JEZUS van dezelve gaf, door het geen Hij hier veronderstelde. Dit alles moeten wij weten en kunnen wij weten, Toehoorders! indien wij namelijk met de grootste naauwgezetheid ons zelven beschouwen, indien wij voor ons zelven openhartig zijn, en dat geen indenken wat er geschiedde, wat er gezegd werd, wat ons ontmoetede of wat wij bepeinsden, toen deze zondige daad door ons bedreven werd, of die zondige begeerte in ons oprees; dit alles moeten wij weten, onfeilbaar weten eindelijk, indien wij strijdende zullen ingaan door de enge poort, en daartoe die hulpmiddelen bezigen, welke JEZUS ons deed kennen, en die JEZUS ons aangeeft.

Zalig dan wij, wanneer wij naar zulk eene zelfkennis biddend trachten, maar zaliger nog, indien wij door dezelve meer ervaren worden in de ware wijsheid des levens.

II. Wij noemden dien regel, welke in onzen tekst vervat is, een belangrijk hulpmiddel in den strijd tegen de zonde, om dat dezelve ons ontwikkelt, hoedanig wij ons omtrent elke aanleiding

tot zondige daden of begeerten te gedragen hebben.

Ja, zalig wij, indien wij naar die zelfkennis, welke JEZUS beschreef, biddend trachten, maar zaliger nog, indien wij door dezelve meer ervaren worden in de ware wijsheid des levens; want dan, dan zullen wij met deze op zich zelve treurige waarheid, dat ieder hart zijne zwakke zijde heeft, winst doen voor ons zelven, en de vermaning van onzen Heer, indien uw hand, voet, of oog u ergert, houwtze af, ruktze uit, werptze van u, die vermaning zal in dien stand de onvoorwaardelijke regel van alle onze handelingen wezen.

Maar hoe verre, hoe ontzettend verre is de mensch vaak van dezen, 'zoo zeer gewenschten stand verwijderd! — Hoe dikwijls zelf wordt onder 's menschen bestuur, dat geen een wezenlijk nadeel, hetwelk regt bestuurd, en regt gewijzigd, niet dan voordeelig had kunnen wezen.

Treurige waarheid! en toch evenwel eene waarheid, die wij schier bij iedere gelegenheid opmerken kunnen, zoo dra wij op den mensch doordenken, maar die ons vooral thans meer dan ergens, duidelijk in de oogen straalt en die even daarom niemand uwer geheel vreemd zijn kan.

Niet zelden immers is de mensch, (mij dunkt gij weet dit allen, velen uwer misschien bij ervaring,) niet zelden is de mensch gereed, om van de kennis van zich zelven en van de aanleiding tot zondige daden of begeerten een verkeerd gebruik te maken. Niet minder zelden gaat hij werkelijk tot dat verkeerd gebruik over, en gelijk wij zeiden, het wordt hem wezenlijk nadeelig, wat regt beschouwd en regt gewijzigd niet dan voordeelig had kunnen wezen.

Of wordt uwe zelfkennis niet verkeerd gebruikt. Wordt zij u niet waarlijk nadeelig, Toehoorders!

in-

indien uwe meer uitgebreide kundigheid van 's menschen diep bederf door u besteed wordt, om anderen tegen u zelven op te wegen, om u te vertroosten met de gedachte, ja ieder hart heeft zijne zwakke zijde, en offchoon ik nu op deze wijze mij tegen Gods geboden gedraag, een ander is niet minder schuldig, want ook hij zal vaak, hoezeer in andere opzigten, struikelen en vallen. Ik vraag nog eenmaal of bij zoodanig gedrag uwe zelfkennis niet verkeerd gebruikt, en u waarlijk nadeelig wordt?

Het is waar, Evangelisch waar, wij struikelen allen in velen. Er is niemand die goed doet en niet zondigt, en dat de mensch slaafs verkocht is onder de zonde, dat leeren wij te duidelijker, naar mate wij meer aanhoudend zelfkennis beoefenen en dat alles ontdekken, wat ons vaak aanleiding tot zondige daden of begeerten geeft. Maar ligt nu hierin voor den nadenkenden eenige vertroosting? Is dan mijne misdaad daarom te geringer, als velen met mij aan dezelfde nalatigheid zich schuldig gemaakt hebben? Kan het mij bemoedigen, mede eene plaats te bekleeden onder die duizenden, die als ontrouwe en onnutte dienstknechten in het koningrijk der hemelen, bij JEZUS bekend staan? Ik meene geenszins, Toehoorders! Integendeel, wanneer mij velen op eenen schandelijken en gevaarlijken weg voorgaan, dan zoude ik oordeelen hierin eene waarschuwing te vinden, die mij beschuldigde, indien ik volgde. En het bewustzijn dat ieder hart zijne zwakke zijde heeft, en dat wij allen struikelen, dat houde ik voor eene ernstige opwekking, om mij voor de schade, die anderen ondervinden, te hoeden, om zoo veel in mij is, waar ik het zwakste ben, mij te versterken, om eindelijk de vermaning van onzen grooten Meester te hooren, en elke aanleiding

tot zondige daden of begeerten van mij weg te doen, of mij daarvan te verwijderen.

In dit laatste geval kan dan alzoo M. H! onze zelfkennis ons niet anders dan voordeelig wezen, en wij eerbiedigen de wijsheid en liefde van onzen Heer, dien het behaagde ons op eene, zoo alles-overtreffende wijze aan te toonen, hoedanig en waardoor wij van onze zelfkennis een onberekenbaar nut en de heilzaamste vruchten trekken kunnen. Dit alles intusschen verwaarloozen wij, indien wij eenen anderen weg inslaan.

Is het immers waar, M. H! en nu beroep ik mij op uwe zelfkennis, op de ervaring van u allen; is het immers waar, dat er verzoekingen buiten en in ons zelven bestaan, die gedurig ons toelagchen, dat er duizende vijanden zijn, die op onze rust aanvallen, en die veelal zich bedienen van de kleinste minst merkbare omstandigheden? Is het waar, dat een enkel woord, deze tot ligtzinnigheid, eene enkele gunstige gelegenheid, een ander tot winzucht; eene enkele toejuiching, een derde tot hoogmoed; een enkele aansporing, een vierde tot dronkenschap; een enkel gering verlies, een vijfde tot gierigheid opwekt? Is het waar, dat eene plaats of een voorwerp dat ons te voren genotene zinnelijke vermaken te binnen brengt, ons vaak geheel zinnelijk doet denken, dat eene enkele onaanaangenaamheid ons aanspoort tot murmureering en bedilling van Gods wijze voorzienigheid, — dat eene enkele buitengewone bezigheid ons reeds ongeschikt maken kan voor den gemeenzamen omgang met God (1); O Toehoorders! hoe noodzake-

(1) Zie KIST, Beoefeningsleer, IIde Deel, IIde Stuk, § 189—192. of de beknopte Beoefeningsleer, in kl. 8vo. het IIIde Hoofdstuk, § 24. pag. 86. vervolg.

kelijk, hoe dringend noodzakelijk is het dan niet, dat wij elk dier aanleidingen tot zondige daden of begeerten, gelijk JEZUS dat bevolen heeft, van ons verwijderen. – Inderdaad, dat is de hand, dat is de voet, dat is het oog dat ons ergert, wij moeten die afhouwen en van ons werpen, wij moeten dat uitrekken, indien wij anders strijden willen om in te gaan door de enge poort.

Zegt niet, maar hoe kunnen wij deze verpligtingen volbrengen? Vraagt niet, hoe is het mogelijk dit hulpmiddel te bezigen? Neen, zegt dit niet, en vraagt dit niet, want JEZUS heeft u zelf dit aangezegd, — aangezegd door eene beeldspraakige vermaning, die alle uwe bedenkingen eene volledige oplossing toedeelt. „Zoo toch luidt zijne taal, het beeld ter zijde gezet zijnde, ontdoe u van alles, verwijder u van alles, wat gij zonder te zondigen, niet behouden kunt." — Wat wij zien, en wat ons aanleiding tot zondigen geven kan, daarvan behooren wij ons te verwijderen. Wat wij hooren, en wat ons aanlokt en verleidt, dat moeten wij hooren als niet hoorende. Wat ons ontmoet en wat ons zoude binderen, dat moeten wij onopmerkzaam gadeslaan — De plaatsen, de gezellige kringen, waar wij in gevaar van te zondigen komen, derwaarts moeten wij ons niet begeven. — De herinnering aan vorige zinnelijke vermaken, die ons bij vernieuwing tot gelijke zinnelijke genoegens zouden aansporen, die moeten wij verbannen, en de gedachten, de zondige gedachten, die ons, vaak onzes ondanks, overvallen, die moeten wij verdringen, voor deze, gelijk voor iedere drift, die ons verrast, behooren wij verstrooijing te zoeken. — Verstrooijing — doch wacht u wel Toehoorders! geene verstrooijing in de dingen dezer wereld, maar verstrooijing bovenal in het gebed tot God, in het lezen van zijn woord, in het nadenken en over-

wegen van Gods daden, van zijne wegen met ons, van zijne liefde en genade aan ons bewezen. — Iedere zondige gedachte, iedere zondige begeerte moet voor een edeler gedachte, voor begeerte naar God en den Verlosser plaats maken. Want de eerste, is de hand, de voet en het oog dat wij uittrekken, die wij afhouwen en van ons werpen moeten, indien wij anders strijden willen om in te gaan door de enge poort.

Het is waar, hieraan is voor den mensch niet zelden eene groote moeijelijkheid verbonden. Eene moeijelijkheid niet alleen die volgt uit den aard der zaak, maar eene moeijelijkheid nog daarenboven, die de mensch zelf daarstelt.

De eerste intusschen, die, welke volgt uit den aard der zaak, moet ons geenszins verwonderen, Toehoorders! om ons te ontdoen van elke aanleiding tot zondigen, of daarvan te verwijderen, dat is ook een belangrijk gedeelte van onzen arbeid in onzen zedelijken werkkring hier op aarde, en van dien werkkring herhalen wij, hetgeen wij bij den aanvang onzer rede gezegd hebben; er wordt van den zinnelijken mensch eene gedurige zorg, eene gestadige vlijt en eene aanhoudende inspanning gevorderd, om in dien werkkring bezig te kunnen zijn. — En voor de laatste moeijelijkheid, welke de mensch zelf daarstelt, o! voor deze behoeven wij niets anders te zeggen, dan hetgeen JEZUS in zijne beeldspraak gezegd heeft. De Meester immers koos zijne beelden van de onderscheidene, voor ons zoo onmisbare deelen onzes ligchaams, en als met zijn vinger wees hij ons aan, dat wij hier zouden opmerken, hoe Hij leerde, dat wij iedere aanleiding tot zondige daden of begeerte van ons verwijderen of daarvan ons onttrekken moesten, al waren dezelve ons ook zoo dierbaar als de leden van ons ligchaam! al mogten zij ons kosten het liefste, wat wij hadden!

Heer-

Heerlijke regel! rijke regel! — o uit dien regel zien wij, dat het moeijelijke om de aanleiding tot zondigen te verwijderen, grootendeels behoort gezocht te worden in onze lust en liefde voor de zonde. Van dien regel leeren wij, dat de behoudenis onzer ziel alleen ons boven alles dierbaar wezen moet, dat wij iedere zonde, hoe gaarne wij dezelve ook inwilligden, moeten onderdrukken, en iedere aanleiding tot dezelve, al gaven wij die ook met zoo veel blijdschap voedsel, van ons moeten verwijderen. Door dien regel eindelijk wordt het ons aangezegd, dat wij waken moeten over ons zelven, en ook het geringste wat ons hindert, biddend behooren te bestrijden en strijdende te verdrijven. Want iedere aanleiding tot zondige daden of begeerte, door onze zelfkennis ons aangetoond, inderdaad die is de hand, die is de voet, die is het oog, die is dat alles, wat wij afhouwen, uitrukken en van ons werpen moeten, indien wij anders strijden willen, om in te gaan door de enge poort.

III. Wij noemden dezen regel een belangrijk hulpmiddel in den strijd tegen de zonde, omdat dezelve ons levendig voorstelt, wat wij verzuimen, indien wij dit hulpmiddel verwaarloozen, en wat wij gewinnen wanneer wij hetzelve in acht nemen.

Indien uw hand, of voet of oog u ergert, houwt ze af, trekt ze uit en werpt ze van u, want het is u beter kreupel en verminkt tot het leven in te gaan, dan twee handen, twee voeten en twee oogen hebbende, in het eeuwig vuur geworpen te worden. Zet deze beeldspraak ter zijde, en hoort, zoo spreekt de Meester: ontdoe, verwijder u van alles, wat gij zonder te zondigen niet behouden kunt, liever dan door hetzelve te behouden, een eeuwig verderf te gemoet te gaan, of schade te lijden voor uwe ziel.

En

En is nu deze enkele herinnering, aan die woorden van JEZUS, niet genoeg M. H.! om u bij dit laatste gezigtspunt vast te houden? Is dit niet genoeg, voor ons die vaak in ons zelven de waarheid dezer uitspraak ten deele bevestigd zagen? Is dit niet genoeg voor ons, die het weten, hoe dikwerf eene aanleiding tot zondige daden of begeerten, welken wij niet van ons verwijderden, dagen, maanden, ja jaren zelf de rust van ons gemoed roofde, en ons dus schade aan onze ziel deed ervaren? Is dit niet genoeg eindelijk voor ons, die schier iederen avond, dien wij beleven, ons te beklagen hebben over verzuimde verwijdering van de aanleiding tot zondigen, en die met gebrek aan inwendigen vrede, als de gevolgen van dat verzuim, ons op onze legerstede nederleggen.

Nog spaarde ons eene Vaderhand, in den tijd der genade, nog ondervinden wij het nadeel van onze nalatigheid niet aan gene zijde des grafs! Maar evenwel onberekenbaar groot is toch de schade, die wij allen ons zelven berokkenden. — Ja, Toehoorders! onberekenbaar groot; want zoo vaak wij eene aanleiding tot zondige daden of begeerten verzuimden van ons te verwijderen, of ons aan dezelve te ontrekken, zoo vaak gingen wij terug, waar wij anders door Gods ontfermende liefde zouden gevorderd zijn op den weg naar den hemel. Belangrijke schade! schade aan onze ziel! O die schade ondervond eens DAVID, toen hij de aanleiding tot zondig begeeren, omtrent BATHSEBA, niet van zich verwijderde, en hij een moordenaar van URIA werd; die schade ondervond eens PETRUS, toen hij de aanleiding tot zondig begeeren, om een ander gelijk te zijn, niet onderdrukte, en in CAJAPHAS Paleis zijnen Meester verloochende. Maar een DAVID en een PETRUS gevoelden die schade, be-

betreurden die schade en zij wonnen voor zich zelven, Toehoorders!

Gelukkig dan wij! indien wij hunne voetstappen drukken. Gelukkig dan wij! indien het nog heden onze bede zij: *Schep in mij een rein hart o God! en vernieuw in het binnenste van mij eenen vasten geest* (1). Gelukkig dan wij! indien wij nog heden in het geloof kunnen belijden: *Gij o Heere! Gij weet alle dingen, Gij weet dat ik u lief heb.* (2) — Dan immers M. H.! zullen wij met zorg met vlijt, met inspanning in onzen zedelijken werkkring arbeiden, — dan zullen wij de vermaning van onzen Meester hooren, het hulpmiddel, dat Hij ons aanbiedt, biddende beoefenen. En als wij iedere aanleiding tot zondige daden of begeerten verwijderen, als wij ook de kleinste en geringste van ons wegdoen — Toehoorders! dan gaan wij van stap tot stap, en van schrede tot schrede voorwaarts op den weg der godzaligheid — Toehoorders! dan wordt de magt der zinnelijkheid op ons, hoe langer zoo meer verbroken, dan wordt ons hart vatbaarder voor edeler indrukken, onze geest geschikter voor Gode verheerlijkende denkbeelden, en wij winnen ons voor ons zelven, wij winnen aan onze ziel voor de eeuwigheid!

Heerlijk vooruitzigt! O, is het treffend, is het diep grievend als de ziel schade lijdt! het is ook vertroostend, bemoedigend, ja het is zalig, indien zij wint en voortgaat op den weg naar het vaderlijk huis! Zoo won een JOZEF, toen hij de aanleiding tot zondig begeeren van POTIPHAR's Huisvrouw van zich verwijderde, en zijnen geest met het denkbeeld aan zijne Schepper vervulde; zoo won een MOZES, toen hij de aanleiding

(1) *Psalm* LI: 12.
(2) *Joann.* XXI: 17m.

ding tot zondig begeeren aan het Egijptisch Hof onderdrukte, en liever met het volk van God kwalijk gehandeld werd, dan voor een tijd de genieting der zonde te hebben. Zoo won een PAULUS, die zich tegen iedere aanleiding verzettede, en alle dingen schade achtede om JEZUS CHRISTUS. Zoo eindelijk won, gelijk nog niemand gewonnen had, gelijk na Hem niemand winnen zal, zoo won de Meester zelf, die ons dezen regel heeft nagelaten, zoo won JEZUS CHRISTUS, die iedere aanleiding tot zondig begeeren met edele Majesteit terug stiet, en door geheel zijn leven heen elke verleiding volkomen ontwapende. En zoo gelijk die Heiligen van vroegere dagen, zoo gelijk de Meester zelf, zoo kunnen wij allen gewinnen Toehoorders! indien wij ons geloovig met JEZUS onzen Heer vereenigen, en aanhoudend biddend vragen om de hulp die bij Hem te verkrijgen is, en die uit God, door den Geest, nederdaalt in den mensch, zoo kunnen wij allen winnen, die iedere aanleiding tot zondigen, hoe lief hoe dierbaar dezelve ook zijn moge, van ons verwijderen; zoo kunnen wij allen winnen, die ons met alle inspanning toe leggen op onzen gewigtigsten arbeid, en voor wie hierop aarde niets eenige waarde heeft, indien het schade is voor onze onsterfelijke ziel. Zoo kunnen wij allen winnen, wij die geloovig en vertrouwend onzen Meester volgen, en onze winst, Toehoorders! is winst voor de vaderlijke woning daar boven.

III. Groote winst! onberekenbare winst! Broeders en Zusters! dit wilde ik u allen nog aan het einde mijner rede toeroepen, streven wij allen daarnaar, dat wij ook eenmaal in die winst mogen deelen. — Geene aanleiding tot zondigen moet ons te dierbaar wezen, dan dat wij dezelve niet

zon-

zonder verwijderen. Onze meest geliefde neigingen moeten wij gaarne onderdrukken, en iedere zondige gedachte, hoe zij ons ook moge streelen, en welk zinnelijk genoegen zij ons moge aanbrengen, moet nimmer zonder verdrongen te worden, onzen geest vervullen. Onze schat is in den hemel, daar moet ook ons hart wezen. Aan dien schat moeten wij ons boven alles hechten, voor denzelven onophoudelijk zorgen, en wat ons van dien schat aftrekt, en wat ons op andere goederen wijst, en wat ons andere genietingen spelt, inderdaad dat is de hand, dat is de voet, dat is het oog, wat wij ons uitrukken, wat wij afhouwen en van ons werpen moeten, ziende op JEZUS! en Hij die magtig is ons voor struikelen te bewaren, Hij zal ons indien wij dit hulpmiddel geloovig bezigen met zijne genade vergezellen! Hij zal onze zwakheid schragen! Hij zal aanvullen wat wij te kort komen, en de ruste voor het volk van God weggelegd, die ruste zal ons eenmaal in genade geschonken worden, door JEZUS CHRISTUS onzen Heer! Amen.

IETS OVER HET VERBRANDEN VAN HET MENSCHELIJK LIGCHAAM, ZONDER UITERLIJKE OORZAAK.

Kan wel onder al het vreesselijke, waaraan het menschelijk ligchaam blootgesteld is, iets geduchter op de verbeeldingskracht werken, dan de gedachte dat de mensch, bij levenden lijve, door inwendig vuur verteerd wordt; en dat echter het menschelijk ligchaam wezenlijk door inwendige oorzaken, onder vlam en rook verbranden kan, is onloochenbaar, hoewel verscheidene Natuurkundigen dit verschijnsel in deszelfs ganschen uitgestrektheid betwijfeld hebben; en men zal dit

hun-

hun ongeloof zeer begrijpelijk vinden, als men bedenkt, dat het getal van zulke gevallen, die men wezenlijk heeft waargenomen, sedert de wetenschap verschijnselen van deze soort niet meer onopgemerkt laat voorbijgaan, naauwlijks dat van vijftien bedragen, en dat ter bevestiging van zulke gevallen vele overeenstemmende en omstandige getuigenissen vereischt worden.

In plaats van enkele voorbeelden van zulk eene verbranding aan te halen, zullen wij ons bepalen bij de hoofdverschijnselen en omstandigheden, die in deze verschillende gevallen opgemerkt zijn.

Die menschen, welke aan zelfs-verbranding stierven, waren *meestal* zulke, die aan een onmatig gebruik van sterken drank gewoon waren, dit gebeurt echter veel zeldzamer bij mannen, dan bij vrouwen, en deze vrouwen waren dan meestal steeds bejaard; echter is er één voorbeeld van een meisje van zeventien jaren bekend. — Dit geval gebeurt ook veel menigvuldiger des winters, dan des zomers, en de verbranding is meestal algemeen, maar *kan* echter ook *plaatselijk* zijn. — De verbranding ontwikkelt zich plotseling, en verteert het ligchaam binnen weinige uren, waarbij de lijder eene zeer hevige inwendige hitte voelt, romp en ingewanden worden dan steeds verbrand, maar handen, voeten en schedel blijven daarentegen bijna altoos onverteerd. — Het is volstrekt niet bewezen, dat er eene uitwendige brandende stof vereischt wordt, om dit inwendig vuur te ontsteken, maar alle omstandigheden bewijzen veeleer het tegendeel; ook werkt het water hier zoo weinig als bluschmiddel, dat het veeleer de verwoesting schijnt te bevorderen, en als er zelfs geene vlam meer zigtbaar is, blijft echter het vuur in het binnenste voortgloeijen.

Om

Om een ligchaam langs den gewonen weg tot asch te verbranden, wordt, gelijk bekend is, een aanzienlijke houtmijt vereischt, maar bij de zelfsverbranding verteert het ligchaam tot asch, zonder dat de brandbaarste voorwerpen, geheel in de nabijheid vuur vatten; zoo deelde zich in een zeer merkwaardig geval, waarbij twee, zich in hetzelve vertrek bevindende, personen tevens verbrandeden, het vuur noch aan de kamer, noch aan de meubelen mede. — In het geval eener algemeene verbranding is nog nooit iemand gered, maar wel bij eene plaatselijke, deelsgewijze. — De overblijfselen dezer verbranding zijn eene vette asch, en een smerig roet, van een doordringenden, onaangenamen, zich ver verspreidenden reuk, die zich alom in het vertrek aanzet, en in het huisraad dringt.

Het was zeer natuurlijk, dat de meeste waarnemers, die zich met dit onderwerp bezig hielden, als zij dit merkwaardig verschijnsel verklaren zouden, hunne aandacht vooral vestigden op het onmatig genot van sterken drank, en vooral op den brandewijn, en dachten, dat de brandewijn uit de maag allengs het gansche ligchaam doordrong, en het eindelijk zoo verzadigde, dat de nadering eener brandende stof genoegzaam was, om hetzelve in brand te steken. — Deze voorgewende verzadiging der organen bij de zuipers, is echter nog niet bewezen, en door de proeven, welke de Heer JULIA - FONTENELLE, een Franschman, nam, bleek, dat zelfs door deze verzadiging een ligchaam nog niet brandbaar gemaakt werd: hij drenkte ossevleesch, verscheidene maanden lang, met brandewijn, ja zelfs met wijngeest, zonder dat het vleesch brandbaar werd.

Het waterstofgas, of de zoogenoemde brandbare lucht, die gewoonlijk, in meerdere of min-

dere hoeveelheid, in de ingewanden gevormd wordt, bragt Duitsche en Fransche Artsen, op het denkbeeld, om in geval van zelfverbranding, eene ziekelijke ontwikkeling dezer luchtsoort in het gansche ligchaam, namelijk in het celleweefsel, aan te nemen; volgens hen, werd het gas dan toevallig door eene vreemde brandbare stof, of ook door ontlading der in het ligchaam ziekelijk opgehoopte electriciteit, ontstoken. Ter bevestiging van deze opvatting kon, zoo het schijnt, de volgende merkwaardige waarneming dienen: toen de Fransche Arts BAILLIJ, het lijk van een mensch opende, die aan eene algemeene zwelling geleden had, stroomde een gas uit hetzelve, dat, aangestoken, met een blaauw, vaak zes duimen lange vlam brande. — Tegen deze meening staan echter dezelfde gronden over, als tegen die van de verzadiging met wijngeest; behalve, dat deze ontwikkeling van lucht in het ligchaam niet bewezen en onwaarschijnlijk is, zoo worden ook dunne vleeschlapjes, al zijn zij nog zoo lang in brandbare lucht bewaard, niet brandbaar.

Na dat de Heer JULIA FONTENELLE, de voornoemde theoriën van de zelfsverbranding wederlegd, of toch in het algemeen onwaarschijnlijk gemaakt heeft, stelt hij eene eigene, even onbewijsbare, in derzelver plaats, en beschouwt de zelfsverbranding als geene wezenlijke verbranding, maar als eene, van uiterlijke omstandigheden geheel onafhankelijke, ontaarding of verandering der weeke ligchaams-deelen, wier product in derzelver vereeniging verschijnselen voortbrengt, die met de wezenlijke verbranding overeenkomt en de hoofdkarakters gemeen hebben. De menigte van warmte, die verscheidene ligchamen bij de verbranding ontwikkelen en uitstroomen, is zeer verschillend, en op deze wijze

kon

kon de merkwaardige omstandigheid, dat bij de zelfverbranding nooit een ander ligchaam, al is het nog zoo brandbaar, in brand wordt gestoken, daaruit verklaard worden, dat de producten, die bij deze ontaarding des ligchaams ontstaan, wel zeer brandbaar zijn, maar minder warmtestof uitstroomen, dan alle dus ver bekende ligchamen. De vrouwen schijnen inzonderheid tot deze eigendommelijke ontaarding meer geschikt te zijn, en deze aanleg kan nog vermeerderd worden door de zwakte, die de ouderdom, eene zittende levenswijs en het misbruik van gebrande wateren medebrengen; de brandewijn speelt hier in alle gevallen slechts eene rol, als een middel ter bevordering dezer ziekte, maar geenszins als onmiddelijke oorzaak, en dit blijkt reeds daaruit, dat menschen, die geene zuipers waren, op deze wijze stierven.

Mijns bedunkens zullen herhaalde waarnemingen, en de vorderingen in Natuur- en Scheikunde, over deze raadselachtige ziekte, het noodig licht moeten verspreiden, en ik twijfel geen oogenblik, of onze Nederlandsche Geleerden, in deze vakken, zullen, met hunnen gewonen ijver en scherpzinnigheid, dit verschijnsel, dat gelukkig zoo zeldzaam is, gadeslaan en onderzoeken.

OVER DE MISHANDELING DER DIEREN.

De in onze dagen steeds luider wordende en zoo vaak herhaalde klagt, over de wreede behandeling der paarden, en de meermalen geuite wensch, dat de Regering zich hiermede mogt bemoeijen, geeft aanleiding tot eene tweeledige, zelve zich tegensprekende bedenking; namelijk dat, of de menschen der negentiende eeuw wreeder geworden zijn, dewijl zij tot zulke beschuldigingen

meer dan voorheen aanleiding geven, of dat het een teeken der toenemende beschaving is, dat wij zelfs de redelooze dieren een zachter lot trachten te bereiden. Wij kunnen geene dezer stellingen beamen, het minst echter de laatste, want het is bekend, dat volken, die in den staat der natuur leven, de dieren het zachtste behandelen.

Wanneer echter, hetgeen zeker niet geloochend kan worden, het mishandelen der paarden meer dan voorheen te voorschijn komt, dan is dit ontwijfelbaar een gevolg der toenemende levensbehoeften en van den vermeerderden naijver. Het duidelijkste bewijs voor deze stelling is zeker de omstandigheid, dat de voorbeelden van het mishandelen der beesten in groote steden veel meer gevonden worden, dan in kleine plaatsen, waar de levensbehoeften eenvoudiger, en het verkrijgen van dezelve gemakkelijker zijn. Maar het treurig lot der werkende dieren in groote steden, moet ons niet doen vergeten, dat die klasse van menschen, die tot hun onderhoud zich van deze beesten bedienen, zich juist op geen aangenaam levensgenot kunnen beroemen. Als de sleppersknecht bij het ongunstigste weder en de vinnigste koude, in eene behoeftige kleeding en met armoedige kost, dagen lang door de straten met zijn paard als om strijd moet loopen, en naauwelijks den schralen kost kan verdienen; lijdt dan de met verstand begaafde mensch niet nog meer dan zijn beest? Wanneer nu zulk een beklagenswaardig wezen op zijnen moeijelijken weg, door de afgematheid, of ook wel koppigheid van zijn paard zich opgehouden ziet, en hij zelf alle zijne krachten moet inspannen, om het verzuimde in te halen, kan men hem dan wel zoo geheel veroordeelen, als hij het beest tot grootere inspanning aanspoort? Het zij verre van mij, de wreede behandeling der beesten goed te keuren, maar men moet echter ook niet onregt-

regtvaardig zijn jegens de menschen, en niet eenzijdig te werk gaan. Het paard is zeker dat dier, hetwelk den mensch in zijne werkzaamheden het meest ondersteunt, maar daarom heeft het nog geene meerdere aanspraak op zachtere behandeling, dan andere, minder nuttige schepselen. Waarom vergeten wij de wreedheid, die de mensch aan andere dieren uitoefent? als men de kreeften en garnalen levend kookt, de baars, voorn enz. levend schraapt, de paling levend vilt, vlinders en kevers levend spiest (1), en soortgelijke voorbeelden meer, als: het uren lang door honden jagen van het vreedzame hert, tot dat het door doodsangst afgemat ter aarde stort, en dit alles om onzen smaak te kittelen, of ons te vermaken, — moeten wij dan niet even zoo zeer beschermende wetten voor deze dieren wenschen? Deze voorbeelden verhoogen zeer zeker den wensch, dat de mensch zich over het beest mag erbarmen, zij bewijzen echter ook, en dit willen wij slechts zeggen, dat de wetgeving hiervoor niet zorgen kan. Want wetten, wier uitvoering zoo moeijelijk wordt, dat zij slechts in zeldzame gevallen kunnen gehandhaafd worden, vernederen de wetgeving. Want, hoe zou men bij voorbeeld, de behandeling der paarden onder controle kunnen brengen? zal men de zweepslagen naar hunne kwaliteit of kwantiteit schatten? zal men de lading wegen en met de krachten van het paard vergelijken, wil men in den stal dringen en onderzoeken, of het paard wel genoegzaam voedsel krijgt? Dus niets van wetten in dit opzigt! De mensch

(1) Of zouden kleine dieren minder gevoelig zijn, voor smart, dan groote? zeker niet. Zeer waar zegt dus een groot Engelsch dichter: De arme kever echter dien wij vertrappen, gevoelt even zulke groote ligchamelijke smart, als de reus, wanneer hij sterft.

mensch heeft pligten, wier gebod hij in zijn binnenste lezen moet; waar dit laatste nu ontbreekt, zullen geschrevene wetten zelden of slechts zeer gebrekkig hun doel bereiken.

OVER DE VERANDERINGEN, WELKE ONZE NAAR AMERIKA OVERGEBRAGTE HUISDIEREN, ONDERGAAN HEBBEN.

In de zitting van de Akademie der wetenschappen te *Parijs*, van den 28sten September 1828, las de Heer ROULIN eene Verhandeling voor, over de veranderingen, welke de Europesche huisdieren in de heete luchtstreek der nieuwe wereld ondergaan hebben. De Schrijver had zijne waarnemingen gedaan, gedurende zijn zesjarig verblijf te *Kolumbia*, van den derden tot den tienden graad Noordelijke breedte, en van 70 tot 80° Westelijke lengte. Deze landstreek is tot zulke waarnemingen zeer gunstig gelegen.

Zoogdieren. De zoogdieren, in de nieuwe wereld verplaatst, zijn het varken, het schaap, de geit, de ezel, het paard, de koe en de hond. Zij zijn tegenwoordig daar talrijker, dan alle Inheemsche zoogdieren.

Het *Varken*, dat men in de heete dalen teelt, waar het den ganschen dag vrij in het bosch loopt, en wilde vruchten zoekt, uit welke in sommige tijden deszelfs gansche voedsel bestaat, bezit weinig meer van een huisdier, en wordt bijna half weder een wild zwijn. In het jaar 1493, en dus één jaar na de ontdekking van *Amerika*, werden de eerste varkens naar *St. Domingo* gebragt, in de volgende jaren kwamen zij allengs in alle de Volkplantingen der *Spanjaards*, en na eene halve Eeuw, vond men hun van 25° Noorder breedte, tot 45° Zuider breedte. Nergens

schij-

schijnen zij door de verwisseling der luchtstreek geleden te hebben, en zij vermenigvuldigden van het begin af even zoo gemakkelijk als in *Europa*.

De invoering der *Runderen*, vond meer zwarigheid, deze werd, echter, door de bewonderingswaardige volharding der eerste Volkplanters, overwonnen. *St. Domingo*, waar deze dieren het eerst kwamen, werd een Kweekschool, waar zij verbazend vermeerderden, en van waar men ze allengs naar verscheidene punten der kust van het vaste land, en verder naar binnen bragt. OVIEDO verhaalt, dat, niettegenstaande den sterken uitvoer, kudden van vierduizend koppen, iets zeer gewoons op het eiland waren, en dit 27 jaren na de ontdekking; ja, er waren kudden van achtduizend runderen, en naar *Aosta* werden in 1587 alleen uit *St. Domingo*, 35,444 huiden uitgevoerd, in hetzelfde jaar bragt men, uit de haven van *Nieuw-Granada*, 64,350 huiden. Zoo dra het vee vermeerderde, en zich niet meer aan het huis hield, bespeurde men dat het volstrekt bij het voer een zeker gedeelte zout behoefde; als het dit niet in planten, het water of zekere soorten van aarde, van een zoutachtigen smaak vond, vermagerde het, de vrouwelijke dieren verminderden in vruchtbaarheid, en de kudden verdwenen spoedig. Zelfs daar, waar het vee zout genoeg vindt, is het voordeelig hetzelve eenig zout te geven, want dit is een middel om het vee te gewennen, zich op een bepaalden tijd aan die plaats te vergaderen, waar men het monstert, anders heeft men te duchten, dat het spoedig wordt verstrooid en verwilderd. — In *Europa*, waar de opbrengst der melk bij eene kudde zeer in aanmerking komt, melkt men over het algemeen de koe, zoo lang zij vruchtbaar blijft. Deze handelwijs heeft in de lange reeks van generatiën, eindelijk veranderingen voortgebragt, de

 uijers

uijers bij voorbeeld, zijn zeer groot geworden, en de melk vloeit aanhoudend toe, ook als het kalf van de moeder wordt genomen.

In *Kolumbia* echter, werd om vele redenen deze handelwijs niet gevolgd, en wezenlijk waren er ook flechts weinige generatiën noodig, of de organifatie nam bij de aan zich zelven overgelatene dieren, haar oorfponkelijk karakter weder aan. Als in *Kolumbia* de koe hare melk zal houden, dan moet het kalf den ganfchen dag bij haar blijven, men verwijdert het eerst des avonds, en melkt de koe flechts des morgens. Zoodra het kalf volwasfen en verwijderd is, blijft de melk terftond weg.

De *Ezel* fchijnt zich in deze ftreken, wat vorming en gewoonten betreft, flechts weinig veranderd te hebben. Op fommige plaatfen, waar men hem verwaarloost of te zwaar belast; komt hij vaak misvormd ter wereld. Nergens is hij verwilderd.

Met het *Paard* is het echter anders gelegen, want dit vindt men op verfcheidene plaatfen van *Kolumbia* in het wild. Bij deze dieren verfchijnt in de vrijheid weder een kenmerk van den wilden aard, namelijk de gelijkheid der kleur; kastanjebruin is bij deze paarden niet flechts de heerfchende, maar ook bijna de eenige kleur. Dat geen wat men bij rijpaarden zeer bemint, is de ftap en rasfche tred, als men hen berijdt zorgt men dat zij niets anders doen. Het is merkwaardig, dat van zulke paarden een ras afkomftig is, bij het welk, als het beest volwasfen is, de ftap zoo natuurlijk is, als bij onze paarden de draf. Deze paarden heeten *Aguilillas*.

Honden kwamen reeds bij de tweede reis van *Kolumbus* in *Amerika*, ja hij had, bij zijnen eerften veldflag met de inboorlingen van *St. Domingo*, twintig honden in de gelederen van zijn klein

heer,

heer. Zij werden ook naderhand bij de verovering van het vaste land, inzonderheid in *Mexico* en *Nieuw-Granada*, gebruikt. Hun ras is, op de vlakte van *Santa-Fé*, zonder zigtbare verandering gebleven, en men bezigt die daar tot de hertenjagt. Zij toonen hierbij veel vuur, en vallen nog juist op dezelfde wijze aan, die ze eens bij de Inboorlingen zoo geducht maakte; zij grijpen namelijk het dier bij het onderlijf, en werpen het met eene snelle beweging van den kop ter aarde, waarbij zij zich van den oogenblik bedienen, waarin het gansche lijf op de voorpooten rust. Het dus nedergeworpene hert, is dikwijls tienmaal zwaarder, dan de hond. Zekere honden van een zuiverer ras, bezitten ook, niet geoefend zijnde, als een erfdeel, het instinct dat ze voor de jagt van de *Pecari*, of het Amerikaansch Bizanvarken, bruikbaar maakt. De kunst van den hond bestaat daarin, dat hij zijne drift weet te beteugelen, op geen dier in het bijzonder aanvalt, maar aan de gansche kudde de spits biedt en zich niet laat omsingelen. Onder deze honden worden slechts sommige gevonden, die, als zij voor het eerst in het bosch komen, terstond op de behendigste wijze aanvallen, een hond van een slechter ras valt onbedachtzaam aan, en wordt, al is hij nog zoo sterk, in een oogenblik verscheurd.

Het naar *Amerika* overgebragte *Schaap* is niet het Merino-Schaap, maar dat van de twee soorten *Tanua Bastta*, en *Burda*. Het schaap teelt in de gematigde luchtstreken zeer goed voort, en verraadt nergens eene neiging, om zich aan de heerschappij der menschen te onttrekken. In het heete klimaat der vlakte houdt het zich moeijelijker, maar hier vertoont zich aan hetzelve een merkwaardig verschijnsel. De wol groeit hier bij de lammeren omtrent als in de gematigde

 lucht-

luchtstreken, echter eenigzins langzamer. Is het dier rijp om geschoren te worden, dan vertoont zich aan de wol, wat de fijnheid betreft, niets bijzonders, maar scheert men die, dan groeit dezelve terstond weder, en alles gaat als in de gematigde luchtstreek, doch laat men in het heet klimaat den voor het scheren gepasten tijd voorbijgaan, dan verdikt zich de wol, wordt viltachtig, laat eindelijk geheel los, en onder dezelve ziet men geene groeijende wol, geene naakte, ziekelijke plekken der huid, maar kort, schitterend, met een woord, aan het haar der geiten dezer streek, zeer gelijkend haar. Op die plaats, waar dit haar staat, groeit nooit weder wol.

De *Geit* komt, hoewel zij wat het uiterlijke betreft, geheel een dier der bergen is, veel beter voort in de lage heete dalen der Kordillen, dan op de hoogte. Dewijl men de geiten daar niet zoo dikwijls melkt, zoo verliezen zij de groote uijer, en zij ondergaan in het algemeen dezelfde verandering als de koe.

Vogelen. Bij deze zijn de veranderingen niet in het oog loopend. De volwassene hoenders zijn bijna niet van de Europesche te onderscheiden. Maar in de wijze van ontwikkeling vertoont zich, in de aan het klimaat gewone soorten, eene in het oog loopende afwijking. De kuikens komen met weinig pluim ter wereld, en hebben, tot eenen ouderdom van bijna twee maanden, geene vederen, behalve aan de vleugels. De paauw, de patrijs en de duif schijnen geene verandering ondergaan te hebben. De laatste bezit zelfs dezelfde veelheid der kleuren, als in *Europa*.

Deze waarnemingen bewijzen de stelling, dat de dieren als de Individus, aan het klimaat moeten wennen, als ook, dat de huisdieren, aan zich zelven overgelaten, een sterke neiging hebben, om in hunnen bouw tot de dieren

van

van dezelfde soort te naderen, die in eenen wilden staat leven, en dat tot deze verandering slechts een korte tijd vereischt wordt. Zulke waarnemingen worden echter, om niet eens te spre. van hare waarde voor de wetenschappen, voornamelijk daardoor belangrijk, dat zij den blik op het voorledene vestigen en voor onze verbeelding het beeld van een ontzettend vast land voeren, dat, voor ruim drie eeuwen, met zijne ruwe bevolking en zijne eigendommelijke soorten van dieren aan zijne eigene ontwikkeling was overgelaten. De hebzucht en de handelgeest lagen beslag op den maagdelijken grond, en naar mate dat de blanke bevolking de inboorlingen onderdrukte, deden groote scharen van dieren der oude wereld, de inheemsche, zwakke geslachten bijna vergeten.

DE KROKODIL EN DE TROCHILUS.

„Dewijl de Krokodil in den Nijl leeft, zoo is zijn bek gestaäg met *Bdellen* bezet. Alle vogels, behalve eene, ontvlugten hem, maar deze eene, de *Trochilus*, zoekt hem op en bewijst hem een groote dienst, want zoo dikwijls de Krokodil aan wal komt om uit te rusten, en dan met een geopenden bek gaat liggen, sluipt de *Trochilus* in denzelven, en zuivert dien van de *Bdellen*, die daarin zitten. De Krokodil is ook dankbaar, en doet den kleinen vogel, die hem deze goede dienst heeft bewezen, geen kwaad."

Deze plaats van den vader der Geschiedenis, HERODOTUS, behoort tot die, welke de aandacht der Uitleggers vooral tot zich heeft getrokken; terwijl sommigen dit verhaal voor een verdichtsel verklaarden, schepten andere, uit zucht om HERODOTUS te regtvaardigen, een dier, dat in

staat

ſtaat zou zijn den Krokodil eerbied in te boezemen, en te doen, wat HERODOTUS van den *Trochilus* verhaalt. Maar de Heer GEOFFROY DE ST. HILAIRE is, gedurende zijn lang verblijf in *Egijpte*, overtuigd geworden, dat het verhaal van HERODOTUS, wat de hoofdzaak betreft, geheel waar, maar ſlechts in eenige omſtandigheden niet juist is. Er beſtaat toch wezenlijk een kleine vogel die beſtendig van plaats tot plaats vliegt, en alom binnen ſluipt, zelfs in den bek van den krokodil, waarbij hij jagt maakt op de inſekten, waarin zijn voornaamſte voedſel beſtaat. Men ziet hem overal aan de oevers van den Nijl, en GEOFFROY erkende hem voor een reeds bekenden vogel, namelijk den Egijptiſchen regenvogel, die zeer veel overeenkomst heeft met onzen kleinen regenvogel. Deze vogel kan met zijnen zeer fijnen bek ſlechts kleine inſekten, kuit van visch, en die kleine dierlijke zelfſtandigheden vreten, welke het water ſteeds aanſpoelt. De Overzetters vertalen de *Bdella* van HERODOTUS door *hirudo*, bloedzuiger; maar als de *Trochilus* van HERODOTUS de kleine regenvogel is, dan is de *Bdella* ook geen bloedzuiger, behalve dat in het ſtroomend water van den Nijl geen bloedzuigers gevonden worden, maar wel een zeer klein inſekt van die ſoort, welke in heete en vochtige landen zoo menigvuldig zijn. Mijriaden zulke kleine ſlakken zijn bij den Nijl te vinden, en als de krokodil in het zand rust, vallen gansche zwermen op hem aan, zelfs in zijnen bek, die niet vast geſloten is, dringen zoo vele dezer dieren, dat de huid van het gehemelte, die van natuur donker geel is, met eene zwartbruine korst ſchijnt bedekt te zijn; deze zuigende inſekten ſteken hunne ſnuitjes in de talrijke klieren van het gehemelte. Dan komt nu de kleine vogel, die deze inſekten alom vervolgt, den krokodil te hulp, en bevrijdt hem

hem van zijne kwelgeesten, en bij dit werk loopt hij geen gevaar, want als de krokodil den bek wil sluiten, maakt hij steeds vooraf eene beweging, die den vogel onderrigt, dat het tijd is weg te vliegen. Op *St. Domingo* worden krokodillen gevonden, die zeer veel overeenkomst hebben met die van den Nijl, die op dezelfde wijze door de *Maringoins* vervolgd worden, en waarvan hij zich niet zou kunnen ontslaan, om dat zijne tong, gelijk die van den Egijptischen krokodil, onbeweeglijk is, indien hem ook geen vogel op dezelfde wijze, behulpzaam was.

Daar nu ten tijde van HERODOTUS, *Bdella* (1) een *zuiger* beteekende, en dit woord eerst later inzonderheid op de bloedzuigers toegepast werd, zoo kon men denken, dat HERODOTUS in geen opzigt gedwaald had; maar hij schijnt echter de dieren, die den krokodil plagen, niet nader gekend te hebben, want anders had hij ze, bij zijne bekende naauwkeurigheid, *Conops* genoemd, dewijl hij deze insekten zeer goed gekend en beschreven heeft. Waarschijnlijk heeft hij de geschiedenis van den krokodil slechts zoo verhaald, als hij die uit den mond der Egijptische priesters van *Memphis* ontvangen had.

De vriendschappelijke betrekking tusschen den *krokodil* en den *Trochilus*, was aan de gansche oudheid bekend, en nooit werd die betwijfeld; ARISTOTELES, PLINIUS, AELIANUS, PHILO, en vele andere schrijvers uit de eerste eeuwen na CHRISTUS, verhalen dit eenvoudig en zonder omweg; slechts dwalen zij dikwijls in de wijze, waarop de *Trochilus* deze dienst aan den krokodil bewijst. Zoo zegt, bij voorbeeld, ARISTOTELES, dat de *Trochilus* in den bek van den krokodil vliegt, en hem de tanden zuivert, waarbij hij zijn voedsel tevens vindt; PLINIUS laat den krokodil den bek zoo ver mogelijk open doen, om dat het pikken der vo-

(1) *Sanguisunga*.

vogels hem eene aangename gewaarwording oplevert. In het vervolg begon men echter zich aan den wonderbaren schijn der zaak te stooten; men loochende dus of de waarheid van het verhaal, of men ontsierde het, om het schijnbare wonder te kunnen verklaren; ja men maakte van den *Trochilus*, een vogel, van de grootte eens lijsters, met schubben bedekt, en met prikkels op den rug en aan de vleugels gewapend. Zoo verviel men, door te pogen de krachten en hulpmiddelen der natuur te beperken, terwijl men zich van de waarheid verwijderde, tot ongerijmdheden, en het was voor den geest der navorsching in onzen tijd bewaard, om door naauwkeurige waarnemingen hier, gelijk in zoo vele andere dingen, het regt der waarheid weder te handhaven.

DE JEZUITEN EN DE TRUFFELS.

De Jezuiten bezaten voorheen een landhuis te *Croix-Rousse*, niet ver van *Lijon*. Zij gingen dikwijls derwaarts om uit te rusten, en de gezonde landlucht in te ademen. Hun eigendom grensde aan het klein erfdeel van eenen armen boer, die besloot zijn voordeel met zulk eene goede buurschap te doen. Hij deed dit dus: hij kocht verscheidene groote zwarte Truffels, en plantte die in stilte op eene zekere diepte op zijn veld. Toen hij nu eens op eenen dag overtuigd was, dat de Vaders hem konden zien, begon hij in zijnen akker te werken, en haalde eenige van deze zoo beminde Truffels uit den grond. Dit behaagde de Vaders, zij waren met den boer in onderhandeling, en deze liet zich dra overhalen, om zijn eigendom voor een veel voordeeliger te ruilen; maar welk een streek, het veld bragt geene Truffels voort, en zij, die zoo vaak anderen bedrogen hadden, zagen zich door een boer bedrogen!

SCHOOL.

SCHOOL-NIEUWS.

DOETINCHEM.

Den 19den Maart 1830. Heden had alhier, op het Raadhuis dezer Stad, het gewoon Winter-Examen der Latijnsche Schooljeugd plaats, in hetwelk de Jongelingen, door den Rector ondervraagd wordende, uitstekende blijken gaven van hunne vorderingen in het afgeloopen half jaar gemaakt. Dit tot genoegen van H. H. Curatoren, van eene Commissie uit de Edel Achtbare Regering dezer Stad, en van andere aanwezenden afgeloopen zijnde, had de bevordering van lagere naar hoogere klassen plaats, en werden de navolgende Jongelingen, door H. H. Curatoren met getuigschriften van hunne buitengewone vorderingen en goed gedrag begiftigd, als: P. J. COOPS, J. C. COSTER, N. T. VAN MEURS, J. W. NIJENHUIS, B. KEESSEN VAN COEVERDEN en B. J. WESTERBEEK VAN EERTEN. Waarmede deze plegtigheid, tot algemeene voldoening van alle de aanwezenden, geëindigd werd.

MIDDELBURG.

Den 7den April 1830. Heden werd alhier, in de openbare Gehoorzaal, de halfjaarlijksche Promotie onzer Latijnsche Scholen gevierd. Twee naar de Akademische lessen bevorderde uitmuntende Jongelingen, hielden bij deze gelegenheid door hen zelven gestelde redevoeringen, J. J. BEUSEKOM, *De discrimine inter carmen Bucolicum Theocriticum et Virgilianum.* A. M. SNOUCK HURGRONJE, *de meritis Batavorum in praeparanda Religionis Reformatione.* Hierna hadden de bevorderingen naar hoogere klassen en uitdeelingen van prijzen en getuigschriften plaats, als op de tweede klasse, aan: G. B. C. VAN DER FEEN.

Op

Op de eerste orde der derde klasse, aan: J. H. VAN SANDEN PRINS, G. A. FOKKER en A. CLINGE LIEBERT Op de tweede orde der derde klasse, aan A, P. J. GILLISSEN, en een getuigschrift, aan: G. W. TH. VOGELVANGER. Op de eerste orde vijfde klasse, aan: J. G. KIEN ELTZMAN. Op de tweede orde der vijfde klasse, aan: H. J. DRONCKERS; en een getuigschrift aan: G L. DE JAGER. Op de eerste orde der zesde klasse, aan: C. E. DE VASSIJ en M. J, VAN VISVLIET, en op de tweede orde der zesde klasse, aan: G. J. DE BRUIJN, P. A. DE ROCHEFORT, D. J. MUNTENDAM, C. J. KIEN ELTZMAN, G. P. A. DE ROCHEFORT, J. G. SPRENGER en P. ALVAREZ GEEUR.

Buitendien, werden nog met prijzen voor bijzondere vorderingen begiftigd, voor die in de Mathematische wetenschappen: J. J. BEUSEKOM, G. W. T. VOGELVANGER en C. E. DE VASSIJ en voor die in de Geschiedenis: G. B. C. VAN DER FEEN, A. CLINGE LIEBERT en M. J. VAN VISVLIET, de laatste met het lot, tegen H. J. DRONCKERS en C. VAN VALKENBURG VAN DER KREKE.

Door alle welke Jongelingen *gratiarum actiones*, in Latijnsche Dichtmaat, werden opgezegd. Waarna deze plegtigheid tot tevredenheid aller aanwezenden is afgeloopen. Het strekt ons tot genoegen tevens te kunnen melden, dat het getal der Leerlingen op den duur toeneemt, daar er met den aanvang van dezen Cursus, weder tien Jongelingen tot de lessen van ons Gijmnasium zijn toegelaten, als: G. A. SNOUCK HURGRONJE, A. G. SNOUCK HURGRONJE, P. BOGAERT, A J. BURGER, J. PH. VAN VISVLIET, A. P. DE STOPPELAAR, S. DOBBELAAR DE WEND, J. TAK, P. J. ACKERMANS en H. MACHIELSEN.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, zijn op den 5den, 6den en 7den Mei l. l. geëxamineerd, de Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Utrecht*, C. LE ROIJ, L. J. F. JANSSEN, W. H. MOORREES, P. M. DEERNS en M. VAN SELMS.

ARNHEM.

HOEVELAKEN, den 18den April 1830. Onze beroepen Leeraar, Ds. H. VAN DER LEEUW, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid Holland*, werd heden door zijnen Neef, den Wel Eerw. Heer W. VAN DER LEEUW, Predikant te *Dordrecht*, bij afstand van den Consulent, Ds. P. H. G. NAHUIJS, Predikant te *Scherpenzeel*, in de h. dienst bevestigd.

De Bevestiger predikte over *Ezech.* XXXIII: 11. *Zoo waarachtig als ik leve, spreekt de Heere Heere, zoo ik lust heb in den dood des goddeloozen! Maar daarin heb ik lust, dat de goddelooze zich bekeere van zijnen weg en leve!* De bevestigde Leeraar maakte 's namiddags een begin van zijn werk, met 2 *Cor.* XIII: 9b. *En wij wenschen ook dit, namelijk uwe volmaking.*

De oplegging der handen is geschied, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Heeren J. WALLER, Emeritus Pred. van *Streefkerk*, en J. C. VORSTMAN, Predikant te *Rotterdam*.

BRUMMEN. Zie Febr. 1830.

NIJMEGEN.

OOIJ EN PERSINGEN vakant. Zie Dec. 1822.

WIJCHEN EN LEUR vakant Zie April 1824.

BEEK EN UBBERGEN Zie Dec. 1829.

HUISSEN ſtaat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

ZUTPHEN.

GENDERINGEN, den 12den April 1830. Nadat onze Leeraar, Ds. D. H. HORST, van hier beroepen naar *Hendrik Ido Ambacht*, den 5den dezer, door Ds. A. J. VAN DER BURG, Pred. te *Wehl*, als Gecommitteerde van het Klasſikaal Beſtuur van *Zutphen*, in tegenwoordigheid van den Conſulent, Ds. D. HUENDER, Pred. te *Silvolde*, van zijne betrekking op Clasſis en Gemeente behoorlijk was ontſlagen; nam zijn Eerw. heden namiddag van ons affcheid, in eene Leerrede over *Pred.* XII: 13, 14. *Van alles dat gehoord is, is het einde van de zaak: Vreest God* enz. Zoo dat GENDERINGEN vakant is.

De Kerkeraad dezer Gemeente, noodigt Heeren Kandidaten uit om hunne gaven alhier te laten hooren, en zich tot dat einde te vervoegen bij den Conſulent, Ds. D. HUENDER, Pred. te *Silvolde*.

DOETINCHEM, den 18den April. Onze Leeraar, Ds. K. H. GREEVEN, na op den 8ſten dezer, van zijne betrekking als Leeraar dezer Gemeente, door den Gecommitteerden uit het Klasſikaal Beſtuur, Ds. D. HUENDER, Pred. te *Silvolde*, te zijn ontſlagen, eindigde heden zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Rom.* XV: 13. *De God nu der hope vervulle ulieden met alle blijdſchap en vrede in 't gelooven, op dat gij overvloedig moogt zijn in de hope, door de kracht des H. Geestes.* Alzoo is DOETINCHEM vakant.

WESTERVOORD. Den 1ſten Mei ontſliep al-

alhier, in de hoop van een beter leven, na een langzaam verval van krachten, onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. DE ROOIJ, in den ouderdom van 69 jaren.

Twaalf jaren was hij in de dienst van zijnen grooten meester, te *Zeddam*, en vierendertig jaren onder ons, dus in het geheel 46 jaren werkzaam, in dewelke hij ijverig volhardde in de vervulling van zijne pligten, en de liefde en de achting van zijne Gemeenten, en van velen genoot

In de laatste acht maanden ongesteld zijnde, en moeijelijk zijne dienst kunnende waarnemen, verzocht zijn Wel Eerw. gunstig ontslag, met behoud van inkomen, aan onzen geeerbiedigden Koning, hetwelk met den 1sten Julij dezes jaars, volgens besluit van Z. M. den 26sten Febr. l. l. zoude zijn ingegaan, maar het behaagde zijnen Heer hem vroeger ter ruste te brengen.

De Consulent dezer Gemeente, O. G HELDRING, Predikant te *Zevenaar*, maakte ons den volgenden dag, zijnde den 2den Mei, met dit ons verlies bekend, met 1 *Cor* XV: 24*a*. *Daarna zal het einde zijn*, en wekte ons op, om het leven des geloofs te leven, op dat ook ons einde eens vrede zij.

Zijn Wel Eerw. laat eene treurende Weduwe na, ook hoog van jaren, voor welke het annus gratiae zal worden waargenomen.

DOETINCHEM, den 2den Mei. Heden is alhier geformeerd het navolgende twaalftal:

DD. DE WILDE, VAN KUIJK, DE LEU, VAN VELDEN, LOBRIJ, VAN ALDERWERELD, VAN DER ZEE, HENNIJ, DE HORST, GERRITSEN, PARÉ en VAN DER ZANDT, respective Pred. te *Spankeren* en *Dieren*, *Ruurlo*, *Werkhoven*, *Oldemarkt*, *Zwammerdam*, *Heenvliet*, *Andijk*, *Zandvoord*, *Ottoland*, *Zoelen*, *Didam* en *Oirschot*.

En vervolgens dit zestal:

DD. DE WILDE, VAN KUIJK, DE LEU, VAN VELDEN, DE HOEST en PARÉ.

En hier uit terstond beroepen, Ds. H. W. DE WILDE, Pred. te *Spankeren* en *Dieren*.

WEHL staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

HARDERWIJK.

BARNEVELD. Zie Sept. 1829.

GARDEREN. Zie April 1829.

ZUID-HOLLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, zijn in de Vergadering van Mei, tot de Predikdienst geadmitteerd, de Heeren: H. M. G. KOOLHAAS, B. S. VAN DRINSE, S. HONDIUS VAN HERWERDEN, G. J. C. HARMSEN, H. GEHLE en P. E. C. VAN NES, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid, te *Leijden*.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE, den 18den April. Heden vierde onze geachte Leeraar I. J. DERMOUT, Hofkapellaan van Z. M., zijne 25 jarige dienst in deze Gemeente, en predikte bij die gelegenheid over 2 Cor. VII: 3b. 4a. *Ik heb te voren gezegd, dat gij in onze harten zijt, om zamen te sterven en zamen te leven. Ik heb vele vrijmoedigheid in het spreken tegen u; ik heb veel roems over u.*

VOORBURG, den 18den April 1830. Heden nam onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. J. VAN HOORN, bij zijn vertrek naar *Amersfoort*, van ons afscheid, naar aanleiding van 1 *Thess.* V: 23. *En de God des vreedes zelf heilige u geheel en al: en uw geheel opregte geest en ziel en ligchaam worde onberispelijk bewaard in de toekomst onzes Heeren Jezus Christus.* Op den 14den April was zijn Eerw. door eenen gecommitteerde van het

Klas-

Klassikaal bestuur van 's *Gravenhage* in, tegenwoordigheid van den Consulent, losgemaakt van zijne betrekking op de Classis van 's *Gravenhage* en de Gemeente van *Voorburg*.

VOORBURG, den 4den Mei. De kerkeraad van zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de zorg voor de Hervormde Eeredienst, en van de Edel Achtbare Heeren Burgemeester en Raden van *Voorburg*, als Ambachtsheeren handopening verkregen hebbende, heeft tot vervulling der door het vertrek van den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. J. VAN HOORN, naar *Amersfoort*, ontstane vakature, onder opzigt van den Consulent, gemaakt het volgende twaalftal:

DD. L. G. PAREAU, S. S. Theol. Doct. Predd. te *Nederlangbroek*. C. G. MONTIJN, te *IJsselmonde*. H. BRON, in 't *Woud*. J. TENCKINCK, te *Voorschoten*. C. J. WIJNAENDTS, te *Warnsfeld*. H. R. DE HOLL, te *Zevenhuizen*. C. A. KLINKENBERG, te *Nooddorp*. P. JOOSTING, te *Maurik*. M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, te *Meerkerk*. J. K. KIST. te *Zeist*. P. H. VOCKESTAERT, te *Leijdschendam*. C. C. VAN DER STRAATEN, te *Blarikum*, *Laren* en *Bussem*.

Uit dit twaalftal zijn op het zestal gebragt:

DD. PAREAU, MONTIJN, BRON, TENCKINCK, WIJNAENDTS en SCHIM VAN DER LOEFF.

Uit welk zestal is gevormd dit tweetal:

DD. PAREAU en BRON, en daaruit gekozen, de Wel Eerw. Heer L. G. PAREAU.

Dit twaalf- en zestal door de Ed. Achtb. Heeren, Burgemeester en Raden van *Voorburg*, als Ambachtsheeren gezien en dit tweetal en deze keuze door hun Ed. Achtb. goedgekeurd zijnde, is daaruit door den Kerkeraad, tot Herder en Leeraar der Hervormde Gemeente van *Voorburg*, beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer L. G. PAREAU, S. S. Theol. Doct. en Pred. te *Nederlangbroek*.

'S GRAVENHAGE. Zie Jan. 1830

TER HEIDE staat vakant te worden. Zie April 1830.

ROTTERDAM.

RHOON EN PENDRECHT, den 28sten Maart 1830. Heden nam onze Leeraar, F. C. HINLOPEN, zijn afscheid van ons, met 1 *Joh.* II: 28*b.* *Kinderkens blijft in hem.* Den 1sten April, vergaderde de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den tweeden Consulent Ds. H. R. ROOKMAAKER, om ter vervulling der vakature, door het vertrek van bovengenoemden ontstaan, een' anderen Leeraar te beroepen. — Op vertoon van acte van Collatie, door den Hoog Wel Geb. Heer Grave VAN BENTINCK toegezonden, werd terstond beroepen, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer C. SIMONS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatiën, heeft aangenomen.

DELFSHAVEN, den 2den Mei 1830. Heden werd onze, van *Doetinchem*, tot ons overgekomen Leeraar, Ds. K. H. GREEVEN, door deszelfs Ambtgenoot, Ds. D. J. VAN BRANDENBURGH, bevestigd, met 2 *Cor.* IV: 5*a. Wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus den Heer*; terwijl de bevestigde zijn predikdienst onder ons aanvaardde, met *Joh.* VI: 67—69. *Jezus dan zeide tot de twaalve, wilt gijlieden ook niet weggaan? Simon Petrus dan antwoordde hem, Heer! tot wien zullen wij henen gaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens, en wij hebben geloofd en bekend, dat gij zijt de Christus, de Zoon des levendigen Gods.*

LEIJDEN.

HILLEGOM den 16den April. Heden werd onze beroepen Leeraar J. J. RAMBONNET, Th. Dr. onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. en zeer gel.

gel. Heer M. VAN MEETEREN, Pred. te *Amsterdam*, aan wien de Wel Eerw. Heer J. G. A. PAGENSTECHER VAN GROIN, Pred. te *Lisse*, en Consulent alhier, dit werk had afgestaan. De Bevestiger sprak, naar aanleiding van *Matth.* XIII: 18. *Over de hooge waarde van het Evangelie, en de daaruit voortvloeijende verpligting, om de verkondiging van hetzelve met den meesten ernst ter harte te nemen.* En de Bevestigde aanvaardde zijne dienst onder ons, met eene Leerrede *over de opstanding van Christus, als een waarborg voor de zekerheid van het Evangelie*, naar aanleiding van 1 *Cor.* XV: 14*a*. Aan zijn Wel Eerw. is acte van Lidmaatschap in de Classis van *Leijden* toegezonden.

BENTHUIZEN, den 20sten April. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. H. ASTRO, naar *Zegveld*, heeft de Kerkeraad alhier, ten overstaan van den Consulent C. R. BENTFORT VAN VALKENBURG, Pred. te *Zoeterwoude*, op heden het volgende twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD A. NAGEL, Predd. te *Noordeloos*. J. SCHOTSMAN, te *Kamerik*. A. HISSINK te *Berkenwoude*. P. C. RIBBECK, te *Leusden*. C. R. BENTFORT VAN VALKENBURG, te *Zoeterwoude*. J. F. KUIPER, te *Hoogmade*. J. JUINBOL, Theol. Doct. te *Voorhout*. H BERKENBOSCH, te *Meden*. J. H. G. VAN ITERSON, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord Braband*. S. J. DE HORST, te *Ottoland*. H. BRON, in *'t Woud*. J. L. T. COX, te *Loon op Zand*.

Vervolgens daaruit dit zestal:

DD. NAGEL, COX, VAN ITERSON, SCHOTSMAN, DE HORST en RIBBECK.

Eindelijk dit drietal:

DD. VAN ITERSON, NAGEL en COX.

Welk drietal den Edel Achtbare Heeren Burgemeester en Wethouderen der stad *Rotter-*

dam, als Ambachtsheeren van *Benthuizen* ter electie is aangeboden.

BENTHUIZEN, den 27sten April. Heden hadden wij het genoegen te ontvangen de electie, van de Ambachtsheeren uit het voornoemde drietal, welke uitgebragt was op den Kandidaat J. H. G. VAN ITERSON, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord Braband*. Het beroep is daarna Kerkelijk gemaakt, en heeft men dadelijk den beroepenen daarvan kennis gegeven, met dezen gewenschten uitslag, dat de beroeping, onder afwachting der vereischte approbatiën, is aangenomen.

HAZERSWOUDE staat vakant te worden. Zie November 1829.

DORDRECHT.

HENDRIK IDO AMBACHT, den 25sten April. Onze, van *Genderingen*, tot ons overgekomene Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. H. HORST, werd door zijnen Schoonvader, den Wel Eerw. Heer M. RENSSEN, Pred. te *ter Borg* en *Etten*, bij afstand van den Consulent Ds. J. BONTE, Pred. te *Ridderkerk*, heden onder ons bevestigd, met eene Leerrede over 2 *Cor*. V: 11. *Wij dan wetende den schrik des Heeren, bewegen de menschen tot het geloof en zijn Gode openbaar geworden; doch ik hope ook in uwe conscientien geopenbaard te zijn.* De Bevestigde begon zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over 1 *Cor*. I: 23, 24. *Doch wij prediken Christus den gekruisten, den Joden wel eene ergernis, en den Grieken eene dwaasheid, maar hun die geroepen zijn, beide Joden en Grieken, prediken wij Christus, de kracht Gods, en de wijsheid Gods.*

GIESSENDAM, den 25sten April. Heden hadden wij het genoegen, dat onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. VAN DER HAAGEN SPEELMAN,

MAN, voor eene talrijke schare blijde en dankbare gedachtenis vierde van zijne vervulde vijf en twintig jarige Evangeliedienst, zoo in de Gemeenten van *Varik* en *Pernis*, als sedert 1815, in deze Gemeente, ten grondslag zijner rede leggende: *Ps.* CIII: 2. *Loof den Heere, mijne ziele en vergeet geene van zijne weldaden.*

Hartelijk wenschen wij, dat wij in de dienst van dezen onzen geachten en geliefden Leeraar, ons nog lang, tot nut der Gemeente, mogen verblijden.

ARKEL, den 2den Mei. Heden werd onze beroepene Leeraar, H. P. TIMMERS VERHOEVEN, Theol. Doct. en Kandidaat tot de h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, bevestigd door den Wel Eerw. Heer G. VAN KOOTEN, Pred. te *Dordrecht*, aan wien de Consulent, de Wel Eerw. Heer J. S. WOR, Pred. te *Gorinchem*, deze beurt had afgestaan. De bevestiger had tot tekst 2 *Cor.* VI: 3, 4*a*. *Wij geven geenen aanstoot, in eenig ding, op dat de bediening niet gelasterd worde. Maar wij, als dienaars Gods, maken ons zelven in alles aangenaam.* De oplegging der handen geschiedde, benevens den Bevestiger en den Consulent, door de Wel Eerw. Heeren G. H. ERNST, P. VAN DER HAAGEN SPEELMAN, H. STENFERT KROESE, W. J. OUDEGEEST, W. JANS, T. C. C. EVERTS, J. G. VELTMAN, K. DE KONING, J. K. VAN DIEVEREN en J. EVERWIJN, respective Predikanten te *Gorinchem*, *Giessendam*, *Giessen Nieuwkerk*, *Schelluinen*, *Giessen Oudkerk*, bij de Luthersche Gemeente te *Gorinchem*, te *Dordrecht*, *Oostzaandam*, *Kedichem* en *Vuren* en *Dalem*. De Bevestigde aanvaardde des namiddags het werk der h. bediening, met eene Leerrede over *Jerem.* XLII: 4, 5, 6 *En de Profeet Jeremia zeide tot hen: ik heb het gehoord! ziet, ik zal tot den Heere,*

uwen God bidden naar uwe woorden, en het zal geschieden, het gansche woord, dat de Heere u zal antwoorden, zal ik u bekend maken; ik zal u niet een woord veronthouden. Toen zeiden zij tot Jeremia: De Heere zij tusschen ons tot een waarachtig en gewis getuige; indien wij niet naar allen woorde, met welke u de Heere uwe God, tot ons zal zenden, alzoo zullen doen: het zij dan goed of kwaad, wij zullen der stemme des Heeren onzes Gods, tot welken wij u zenden, gehoorzaam zijn; op dat het ons welga, wanneer wij de stemme des Heeren onzen Gods, zullen gehoorzaam zijn.

DORDRECHT vakant. Zie Nov. 1829.

GROOTE LINDT EN HEER OUDELANDS AMBACHT vakant. Zie April 1830.

WESTMAAS vakant. Zie April 1830.

GOUDA.

GROOT AMMERS, den 18den April. Onze Leeraar, Ds. J. STROEVE, maakte ons heden bekend, dat hij voor de beroeping naar *Geervliet*, op den 10den dezer maand ontvangen, bedankt had.

BERKENWOUDE, den 18den April. Heden maakte onze Leeraar, A. HISSINK, ons bekend het afsterven van Ds. J. C. VAN RHEE, Pred. te *Poortvliet*, en gedurende 1790—1796, ijverig Leeraar in onze Gemeente, naar aanleiding van 2 *Cor.* V: 1, en wekte ons op, om door beoefening zijner lessen en vermaningen, zijne nagedachtenis te huldigen.

GOUDA, den 2den Mei. Onze beroepen Leeraar, G. VAN WARMELO, heeft bij nadere dispositie van zijn Excellentie den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. dispensatie verkregen, om de aanvaarding zijner bediening onder ons uit te stellen, tot den eersten Zondag in Junij.

LEKSMOND vakant. Zie April 1830.

BRIELLE.

BRIELLE.

GEERVLIET, den 19den April. Heden vernamen wij, dat Ds. J. STROEVE, te *Groot Ammers*, voor de beroeping op zijn Eerw. naar deze Gemeente uitgebragt, heeft bedankt.

NIEUWE TONGE, den 18den April. Ds. J. HOOIJKAAS, van *Westmaas* tot ons overgekomen, werd heden morgen in zijne dienst bevestigd, door deszelfs Broeder Ds. I. HOOIJKAAS, te *Middelharnis*, aan wien de Consulent, Ds. J. J. LE ROIJ, te *Oude Tonge* dit werk had afgestaan. De Bevestiger had tot tekst *Joan.* XXI: 15 — 17. De Bevestigde deed des namiddags zijne Intrede, met eene Leerrede over *Col.* I: 25—29. *Welker dienaar ik geworden ben, naar de bedeeling Gods, die mij gegeven is aan u, om te vervullen* enz.

STELLENDAM, den 2den Mei Heden hadden wij het genoegen, onzen beroepen Leeraar, Ds. J. SCHIPPER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, in zijne dienst onder ons te zien inzegenen, door Ds. L. M. LOBRIJ, van *Zwammerdam*, aan wien de Consulent, Ds. A. C. ROËLL, te *Goedereede*, dit werk had afgestaan. De Bevestiger had tot tekst: *Matth* XIII: 18. *Gij dan hoort de gelijkenis van den zaaijer.* De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger en den Consulent. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne bediening, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 5, 6. *Want wij prediken niet ons zelven, maar Jezus Christus den Heere, en ons zelven, dat wij uwe dienaren zijn om Jezus wille. Want God, die gezegd heeft dat het licht uit de duisternisse* enz.

MIDDELHARNIS. Zie Oct. 1829.

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord Holland*, heeft in deszelfs Vergadering van den 5den en 6den Mei geëxamineerd en tot de Predikdienst geadmitteerd, de Heeren E. MEURS, J. P. VAN HARENCARSPEL, P. VAN BONGA, D. MOOLHUIZEN, PHZ. en J. H. BRANDES, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid aan de Hooge School te *Leijden*.

AMSTERDAM.

KUDELSTAART EN UITHOORN vakant. Zie April 1830.

HAARLEM.

UITGEEST, Zie Febr. 1830.

JISP Zie April 1830.

BEVERWIJK staat vakant te worden. Zie April 1830.

ALKMAAR.

WAAL EN KOOG OP TEXEL, den 19den April 1830. De Kerkeraad den 7den Febr. l. l., het beroepingswerk hervattende, benoemde, in bijzijn van den Consulent H. L. STEINFORT, Pred. te *Oosterend op Texel*, den Heer J. M. DOORNBOS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente. Nevens hem stonden op het drietal:

DD. T. L. SPANNENBURG, Pred. te *Oosterhaule*, onder de Classis van *Heerenveen*, en J. O. WOLDRING, Kandidaat bij evengenoemd Kerkbestuur.

De beroepene heeft evenwel voor deze benoeming bedankt, dewijl hij reeds die, welke te *Wapserveen* op hem was uitgebragt, aangenomen had.

Den 7den der vorige maand mogt de Kerkeraad, na vele vruchtelooze pogingen, eindelijk gelukkig slagen, in het doen eener beroeping, uit een drietal, waarop geplaatst waren:

DD.

DD. P. T. WIELANDT, J. O. WOLDRING en K. KLEIN. De beide eersten Kandidaten bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, en de laatste bij dat van *Drenthe*, en waaruit is gekozen de Heer P. T. WIELANDT, welke verklaard heeft deze beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, aan te nemen, ter bekoming van dezelve zijn de beroepsstukken reeds aan het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar* ingezonden.

HEILO, den 18den April. Onze beroepen Leeraar, Ds. N. J. A. ROLDANUS, Th. Dr. en Kandidaat tot de h. dienst, is heden bevestigd door deszelfs broeder, den Wel Eerw. zeer gel. Heer W. N. ROLDANUS, Pred. te *Willige Langerak*, (bij afstand van den Consulent, Ds. L. VAN PLATERINGEN, Pred. te *Akersloot*,) met eene Leerrede over *Joan.* XXI: 15-17. tot betoog, van de dure verpligting des Evangeliedienaars, om vooral Jezus lief te hebben. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, ook door Ds. R. J. KONING, Pred. te *Limmen*; en 's namiddags aanvaardde onze Leeraar zijn dienstwerk, met eene Leerrede naar *Luk.* XI: 28. over het hooren en bewaren van Gods woord, beschouwd als de bron der hoogste gelukzaligheid.

H O O R N.

SCHARWOUDE. Zie April 1830.

E D A M.

BUIKSLOOT. Zie April 1830.

Z E E L A N D.

M I D D E L B U R G.

DOMBURG, den 12den April 1830. Onze beroepen Leeraar, Ds W. LEHMAN DE LEHNSFELD, werd heden onder ons bevestigd, door den Con-

fulent, S. F. KRUIJT, Pred. te *Aagtekerke*, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 17 *Zijt uwen voorgangeren gehoorzaam, en zijt ze onderdanig; want zij waken voor uwe zielen, als die rekenschap geven zullen: op dat zij dat doen mogen met vreugde, en niet al zuchtende. Want dat is u niet nuttig.* De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijne bediening, predikende over *Hand.* VIII. 5, 6a. *En Philippus kwam af in de stad van Samaria, en predikte hen Christus. En de schare hielde haar eendragtelijk aan het geen van Philippus gezegt wierd*, en is daarna, aan zijn Eerw. door het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, acte van Lidmaatschap aan de Classis toegezonden.

WESTKAPELLE, den 18den April 1830. Heden deelde onze Leeraar, Ds. S. LUIJMES, ons het berigt mede, aangaande het afsterven van een onzer vorige Leeraars, Ds J. C. VAN RHEE, Pred. te *Poortvliet*, en aldaar den 11den April l. l., overleden, in den ouderdom van 65 jaren; hebbende met ijver en lust van het jaar 1804 tot 1807, onder ons gearbeid en vriendschappelijk verkeerd. Onze Leeraar verzocht zijnde, dit berigt openlijk mede te deelen, nam uit dit sterfgeval aanleiding, om met ernst tot ons te spreken, over de zekerheid, dat wij hem ook eens allen volgen moeten, met *Ps* LXXXIX: 49. *Wat man leeft er die den dood niet ondergaan zal, die zijn persoon zal bevrijden van het geweld des grafs?*

KLEVERSKERKE. Onze Kerkeraad handopening ontvangen hebbende, tot het doen eener Predikants beroeping, wenscht weldra met dit werk een aanvang te gaan maken

MIDDELBURG vakant. Zie Dec. 1829.

MIDDELBURG. Zie April 1830.

ZIERIKZEE.

POORTVLIET, den 20sten April 1830. De dag

dag van den 11 dezer was voor ons een treurige dag, daar op denzelven onze waardige Leeraar J. C. VAN RHEE, ons door den dood ontrukt werd, in den ouderdom van 65 jaren en 5 maanden; door eene langdurende ongesteldheid en bijkomende zinkingziekte; zacht ontsliep hij, de Eeuwigheid ingaande, op grond van dat zelfde getuigenis Gods en J. C. in het Evangelie, dat hij anderen bijna 40 jaren verkondigd had. Na genoeg twintig jaren mogten wij van zijne Evangeliedienst genot hebben.

De Wel Eerw. zeer Gel Heer J. STEENBERG, Pred te *St. Annaland*, eene liefdebeurt vervullende op den dag, waarop onze waardige Leeraar overleed, gaf ons van zijn overlijden in gepaste woorden, kennis, terwijl op den 18den dezer de Gemeente opzettelijk bij dit treurig sterfgeval bepaald werd, door den Consulent onzer Gemeente, Ds. C. GILTAY, Pred te *Oud Vossemeer*. Naar aanleiding van *Gen.* XXVII. vs. 2. laatste ged.: *Ik weet den dag mijns doods niet*, bepaalde zijn Wel Eerw. ons bij het zekere van den dood, maar tevens bij het onzekere van den tijd wanneer, en bij de verpligting om dit ter harte te nemen, ten einde zoo de les der sterfelijkheid, door het overlijden van onzen waardigen Leeraar, tot ons nut te leeren beoefenen.

Na het eindigen van het sterf-vierendeeljaars, zal het annus gratiae, door de Predikanten van den Tholenschen Ring, voor de Weduwe worden waargenomen.

NOORDGOUWE, den 18den April. Onze Leeraar H. J. E. BURGERHOUDT, het beroep naar de Gemeente van *Haamstede*, hebbende aangenomen, na op den 14den l. l. van zijne betrekking op deze Gemeente, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer G. C. DROOGLEVER FORTUIJN, als

daar-

daartoe van wege het Klassikaal Bestuur van *Zierikzee*, gecommitteerd, in tegenwoordigheid van den Consulent, te zijn losgemaakt, heeft op heden van ons afscheid genomen, predikende over 2 *Tim* II: 8*a*. *Houd in gedachtenis dat Jezus Christus uit de dooden is opgewekt.*

HAAMSTEDE, den 25sten April 1830. Heden is onze nieuwe Leeraar, Ds. H. J. E. BURGERHOUDT, van *Noordgouwe*, tot ons overgekomen, in de H. dienst bij ons ingezegend, bij afstand van den Consulent Ds. A. SOETERMEER, Pred. te *Burg*, door deszelfs behuwdbroeder J. C. NIEDELSTEIN WALTER, Pred. te *Hulst*. De Bevestiger had tot tekst *Hand.* XVII: 11. *En deze waren edeler dan die te Thessalonica waren,* [*als*] *die het woord ontvingen met alle toegenenheid, onderzoekende dagelijks de Schriften, of deze dingen alzoo waren.*

Onze bevestigde Leeraar deed des namiddags zijn intrede in deze Gemeente, met eene Leerrede over *Matth.* VI: 10*a*. *Uw koningrijk kome!*

ZIERIKZEE, den 2den Mei. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer I. BORSIUS, Theol. Doct. laatst Pred. aan *de Bilt*, onder de Classis van *Amersfoort*, onder ons bevestigd, door zijnen jongsten Ambtgenoot, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. B. BARENBRUGH, met eene Leerrede over 2 *Tim.* IV: 22. *De Heere Jezus Christus zij met uwen Geest, de genade zij met ulieden!* Waarop de Bevestigde des namiddags zijne Intrede hield, met eene Leerrede over *Phil.* IV: 13. *Ik vermag alle dingen door Christus, die mij kracht geeft.*

SEROOSKERKE (IN SCHOUWEN), den 9den Mei. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. P. VAN HALL, Kandidaat tot de h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur

van *Utrecht*, onder ons bevestigd, door onzen Consulent, den Wel Eerw. Heer N. E. ERNST VETTEN, Pred. te *Renesse* en *Noordwelle*, met eene Leerrede over *Matth.* XXVIII: 16-20. *En de elf Discipelen zijn henen gegaan naar Galileen, naar den berg, daar Jezus hen bescheiden had. En als zij hem zagen, baden zij hem aan, doch zommigen twijfelden, en Jezus bij hen komende, sprak tot hen, zeggende: Mij is gegeven alle magt, in hemel en op aarde. Gaat dan henen, onderwijst alle volken, dezelve doopende in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geests, leerende hen onderhouden alles wat ik u geboden heb, en ziet ik ben met u alle de dagen, tot de voleindinge der wereld. Amen.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Consulent en Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren P. PLEIJTE, H. E. J. BURGERHOUDT en H. M. C. VAN OOSTERZEE, respective Predikanten te *Zierikzee*, *Haamstede* en *Elkerzee*; des namiddags deed de Bevestigde zijne intrede, met eene Leerrede over 2 *Cor.* I: 24*b*. *Want wij zijn medewerkers uwer blijdschap!*

NIEUWERKERK IN DUIVELAND, den 2den Mei. Thans vierde hier onze Leeraar, Ds. G. J. LETTE, dankbaar en blijde gedachtenis van zijne vervulde 25 jarige Evangeliedienst, in de Gemeente van *Zoutelande*, *Westzouburg*, *'s Heeren Abts* en *Sinoutskerke*, *Cats*, *Biezelingen*, en sedert den 25sten April 1824, onder ons, naar *Hand.* XXVI: 22, 23. *Hulpe van God verkregen hebbende, sta ik tot op dezen dag, betuigende beide klein en groot niets zeggende buiten het geen de Profeten en Mozes gesproken hebben, dat geschieden zou, namelijk, dat de Christus lijden moest, en dat hij de eerste uit de opstanding der dooden zijnde, een licht zoude verkondigen dezen volke en den heidenen.* Deze Godsdienstplegtig-

heid

heid is door de Gemeente, naburige Ringbroeders en velen van elders met stichting en deelneming bijgewoond.

GOES.

BATH c. a. den 2den Mei. Heden had deze Gemeente het genoegen, haren beroepen Leeraar, Ds. A. J. VAN DER BURG, te hooren bevestigen, door den Consulent Ds. J. DAGEVOS, Pred. te *Kruiningen*, die bij deze gelegenheid ten tekst had, 2 *Tim.* IV: 5*b*. *Doe het werk enz.* De bevestigde aanvaardde zijne bediening, naar aanleiding van 1 *Petr.* V: 2—4. *Weid de kudde Gods, die onder u is, enz.*

SCHORE EN VLAKE, den 9den Mei. Onze beroepen Leeraar, de Kandidaat Ds. K. HASSELS, werd heden onder ons bevestigd, door zijn Eerw.'s Schoonvader, Ds. J. STOELENDRAIJER, Pred. te *Rhijnsburg*, aan wien de Consulent Ds. G. BLAAUBEEN, Pred. te *Goes*, deze beurt had afgestaan. Zijn Wel Eerw. sprak bij die gelegenheid, over *Joann.* XII: 26*a*. *Zoo iemand mij dient, die volge mij.* De oplegging der handen geschiedde door den Heer Bevestiger en den Consulent, en de bevestigde Leeraar begon daarop des namiddags zijne bediening, met de ontwikkeling van *Joann.* XIII: 34*a*. *Een nieuw gebod geve ik u dat gij elkander lief hebt.*

CATS. Zie Febr. 1830.

IJZENDIJKE.

NIEUWVLIET, den 18den April. Een onzer vorige Leeraren, de Wel Eerw. Heer J. C. VAN RHEE, die van den 15den Junij 1800 tot den 11den Maart 1804, in ons midden werkzaam was, is op den 11den April l. l. te *Poortvliet*, zijne laatste standplaats, overleden, in den ouderdom van 63 jaren en eenige maanden. Onze Leeraar A. HOUTKAMP, berigtte ons heden dit sterfgeval, ons opwekkende, om aan den waardigen overledenen

in

in zegening te gedenken, en zijne Evangelieprediking, onder ons, door eenen Godvruchtigen wandel te betrachten.

St. KRUIS, den 9den Mei. Na meer dan drie jaren herderloos geweest te zijn, werden eindelijk onze herhaalde pogingen met een gelukkig gevolg bekroond. De Kandidaat tot de H. dienst, de Heer W. VAN RIET, de beroeping aangenomen hebbende, werd heden alhier bevestigd, door den Consulent Ds. J. V. G. VAN HOEK, Pred. te *Aardenburg*, met eene Leerrede over *Tit.* III: 8. naar aanleiding van welken tekst zijn Eerw. betoogde: *dat het de dure verpligting is van den getrouwen Evangeliedienaar, de geloofwaardige leer der genadige verzoening met God door Christus, der Gemeente ernstig voor te stellen, als den krachtigsten spoorslag tot deugd en heiligheid, terwijl de Gemeente gehouden is, om de prediking dier leer, als haar nuttig en heilzaam, met ware blijdschap te ontvangen.* De oplegging der handen geschiedde, behalve den Wel Eerw. Bevestiger, door de Heeren J. A. JANSSEN, G. J. DE WIT, J. F. HENRIJ, J. VAN RHEE, J. M. HENRIJ, J. P. HOFMAN en P. R. BEERTA. respective Predd. te *St. Anna ter Muiden*, *Oostburg*, *Sluis*, *Kadzand*, *Zuidzande*, *Breskens*, en de laatstgenoemde Pred. bij de Doopsgezinde Gemeente te *Aardenburg*. De hand van broederschap werd, namens den Ring van *Sluis*, met eene treffende en doelmatige aanspraak, den Bevestigde toegereikt, door den Wel Eerw. Heer G. J. DE WIT, Pred. te *Oostburg*. De tekst, waarmede de Heer VAN RIET zijne bediening aanvaardde, was *Luk.* II: 10. *Zie ik verkondig u groote blijdschap.*

Met deze Predikantsplaats, zijn nu alle vakante Gemeenten onder deze Classis vervuld.

UTRECHT.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, zijn op den 5den, 6den en 7den Mei, tot de Predikdienst geadmitteerd de Heeren: JOHANNES FRANÇOIS BURGERHOUDT, TEUNIS JAN JANSEN SCHOONHOVEN, CAREL LUCIUS PETRUS METELERKAMP, Theol. Doct. ANNE TJIDDES REITSMA, ANDRIES CAMPAGNE, JAN CHRISTIAAN SEPP en JOHANNES ANDREAS THOMSON.

UTRECHT.

WAVERVEEN, den 28sten Maart 1830. Onze Leeraar Ds. A. S. OENIS, gaf ons heden berigt van het overlijden van eenen onzer voormalige Leeraren, den Wel Eerw. zeer gel. Heer AMOS LAMBRECHTS, die van den jare 1772 tot 1783 onder ons het Evangelie der zaligheid verkondigde.

UTRECHT, den 10den Mei. Ter vervulling der vakature, welke alhier zal veroorzaakt worden door het aanstaande Emeritaat van Ds. P. HUGENHOLTZ, is, na gunstig verkregene handopening, geformeerd het volgend twaalftal:

DD. A. L. VAN DER BOON MESCH, Theol Doct. Predd. te *Leeuwarden*. C. H. VAN HERWERDEN, Theol. Doct. te *Deventer*. L. DIBBITS, te *Schiedam*. R. S. TEN HARMSEN, vroeger te *Londen*. H. J. TOL, Theol. Doct. te *Kampen*. J. MUNTENDAM, te *Nijmegen*. W. W. VAN BEUSEKOM, te *Amersfoort*. W. VAN DER LEEUW, te *Dordrecht*. K. HERINGA, te *Berlikum*. C. W. KERSTEN, te *Rhenen*. J. BRAVE, te *Arnhem* en S. G. JORISSEN, te *Zwolle*, de laatste met het lot tegen L. G. PAREAU, Theol. Doct te *Nederlangbroek*.

TER AA vakant. Zie Jan. 1830.

VINKEVEEN staat vakant te worden. Zie Jan. 1830.

AMERS-

AMERSFOORT.

AMERSFOORT, den 2den Mei 1830. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. J. VAN HOORN, onder ons bevestigd door zijnen Ambtgenoot, den Wel Eerw Heer W. W. VAN BEUZEKOM, met *Jac.* I: 21. *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord, dat in (u) geplant wordt, hetwelk uwe zielen kan zalig maken.* Terwijl de Bevestigde des avonds zijn dienst aanvaardde, met eene Leerrede over 1 *Kon.* XIX: 11, 12. *En (de Heer) zeide (tot Elia) ga uit en sta op dezen berg voor het aangezigt des Heeren, en ziet: de Heer ging voorbij, en een groote en sterke wind scheurende de bergen en breekende de steenrotzen voor den Heere henen, (doch) de Heer was in den wind niet; en na dezen wind een aardbeving, de Heer was (ook) in de aardbeving niet; en na de aardbeving een vuur, de Heer was (ook) in het vuur niet; en na het vuur het suizen van eene zachte stilte.*

WOUDENBERG, den 18den April 1830 Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer T. C. R. HUIJDECOPER, Theol. Doct. en Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, is heden onder ons in de H dienst bevestigd, door den Wel Eerw. zeer gel Heer J. VAN SLOOTEREN, Theol. Doct. en Pred. te *Hoorn*, met eene Leerrede over *Hebr.* VIII 11*b*. *Want zij zullen mij allen kennen, van de kleinen onder hen, tot de grooten onder hen.* De inzegening met oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger, den Consulent der Gemeente, den Wel Eerw. Heer P. C. RIBBEEK, Pred. te *Leusden*, en Ds. P. J. LAAN, Emeritus Pred. te *Amersfoort*. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Hand.* I: 21*a*. 22*b*.

Het is dan noodig, dat . . . één derzelven met ons getuige worde zijner opstanding.

Het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort*, heeft reeds aan de Wel Eerw. Heeren H. J. VAN HOORN en T. C. R. HUIJDECOPER, als bevestigde Predikanten te *Amersfoort* en *Woudenberg*, acte van Lidmaatschap der Classis verleend.

EEMNES BINNENDIJK. De approbatie van onze beroeping door Z. M. reeds ontvangen zijnde, wordt de vervulling dezer vakature eerlang verwacht.

DE BILT, den 18den April 1830. Nadat onze Leeraar J. BORSIUS, Theol. Doct. den 13den dezer, van zijne betrekking op onze Gemeente en de Amersfoortsche Classis was losgemaakt door Ds A. C. DE MEIJIER, Theol. Doct. en Pred. te *Maartensdijk*, en gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort*, in tegenwoordigheid van onzen Consulent Ds. E. HERINGA, Pred. te *Blaauwkapel*, nam zijn Eerw. heden van ons afscheid met *Hand.* XX: 32

ZOEST staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

W IJ K.

RHENEN vakant. Zie Sept. 1829.

VRIESLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland* zijn, op den 5den en 6den Mei, l. l. tot de predikdienst geadmitteerd: G. W. SANNES, J. MEYER, en A. RUTGERS VAN DER LOEFF, benevens E. T. WESTERHOFF, Kandidaten in de Letteren en in de Godgeleerdheid, bij de Akademie te *Groningen*.

LEEUWARDEN.

OOSTERMEER EN EESTRUM. De beroe-

ping

ping van Ds. A. W. BUNING, Predikant te *Bierum*, tot Predikant te *Oostermeer* en *Eestrum*, heeft reeds de Koninklijke goedkeuring bekomen.

IDAARD, ÆGUM EN FRIENS vakant. Zie Oct. 1829.

RIJPERKERK EN HARDEGARIJP vakant. Zie Januarij en Maart 1830.

HARLINGEN

MINNERTSGA, den 25den April 1830. Heden vierden wij des Heeren H. Avondmaal, en hadden het genoegen, om, bij die plegtigheid, voor het eerst gebruik te mogen maken, van eenen tweeden zilveren beker, aan onze Gemeente, door J. DIETZ, een Duitscher, en Lidmaat, bij zijnen uiterften wil geschonken. Van zijn klein vermogen, had hij, geene nabestaanden hebbende, onze Diakonie tot Erfgenaam benoemd, met last om zulk eenen tweeden beker aan onze Kerk te moeten beschikken, door welke edelmoedigheid 's mans naam bij ons in eene dankbare nagedachtenis blijven zal.

TJUMMARUM, den 7den Mei 1830. Ds. J. BRAAK, Predikant te *Eppenhuizen*, ook voor de beroeping herwaarts bedankt hebbende, heeft alhier heden eene vernieuwde stemming van Hervormde Floreenpligtigen plaats gehad, in tegenwoordigheid van de Consulenten G. OUTHUIJS en P. CONRADI FLORISON, Predd. te *Minnertsga* en *Oosterbierum*, en ingevolge dezelve is tot Pred. dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer S. RIENSTRA SLOTHOUWER, Pred. aan *den Burg op Texel*, wien de beroepingsbrief is toegezonden.

FRANEKER. Zie Dec. 1829.

LOLLUM. Zie April 1830.

SNEEK.

BALK vakant. Zie Sept. 1829.

MOLKWERUM vakant. Zie Nov. 1829.

OUDE MIRDUM, NIEUWE MIRDUM EN SONDEL vakant. Zie April 1830.

DOKKUM

BURUM, den 11den April. Ds. A. TEBBENS VAN DER TUUK, nam heden van ons afscheid, met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 5b. *Hij heeft gezegd, ik zal u niet begeven, noch ik zal u niet verlaten*, en is vertrokken naar *Noordlaren*, in het Klassikaal Ressort van *Groningen*. Dus is

BURUM en MUNNIKENZIJL vakant.

VEENWOUDE, den 18den April, nam Ds. J. SIBINGA van ons afscheid, met 2 *Thess.* III: 16a. *De Heere nu des vredes zelve, geve u vrede allen tijd, in allerlei wijze*, zijnde vertrokken naar *Blija*. Dus is

VEENWOUDE vakant.

BLIJA. Den 25sten April, is hier in de dienst bevestigd, Ds. J. SIBINGA, door Ds. P. VAN ASSEN, Pred. te *Ferwerd*, en Consulent van deze Gemeente; de tekst was 1 *Tim.* VI: 12. *Strijd den goeden strijd des geloofs, grijp naar het eeuwige leven, tot het welke gij ook geroepen zijt, en de goede belijdenis beleden hebt, voor vele getuigen.*

De Bevestigde begon zijn werk, met eene Leerrede over *Hand.* VIII: 35. *Filippus deed zijnen mond open, en beginnende van dezelfde schrift, verkondigde hem Jezus.*

TERNAARD, den 12den Mei. Op heden overleed alhier, Ds P. BROUWER, Emeritus Predikant van *Blija* en *Hoogebeintum*, in den ouderdom van ruim 81 jaren, ten huize van Ds J. VAN HOUTEN, bij wien hij in de dagen zijner rust zijn intrek had genomen.

FOUDGUM EN RAARD vakant. Zie Januarij 1829.

NES OP HET AMELAND. Zie Maart 1830.

HEE-

HEERENVEEN.

OUDELEMMER, c. a den 20sten April 1830. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer L. F. HEIDEGGERS HOUWING, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, werd eergister den 18den dezer, door den Consulent onzer Gemeente, den Wel Eerw. Heer H. J. KUYPER, Pred te *Scherpenzeel*, in de dienst onder ons bevestigd, en met oplegging der handen plegtig ingezegend, met eene Leerrede over *Luk* XXIV: 46, 47*a*. *En Hij zeide tot hen; alzoo is er geschreven, en alzoo moest de Christus lijden en van de dooden opstaan ten derde dage; en in zijnen naam gepredikt worden, bekeering en vergeving der zonden.* De bevestigde deed des namiddags zijne intrede, met eene Leerrede over *Matth.* XI: 28. *Komt herwaarts tot mij alle, die vermoeid en belast zijt, en ik zal u ruste geven.*

STEGGERDEN, c a. den 28sten April 1830. Op heden is, ingevolge de stemming der daartoe geregtigden, door den Kerkeraad tot Predikant dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer H. VENNINK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord Braband*.

STEGGERDEN, c a den 6den Mei 1830. Gister avond ontvingen wij het berigt, dat onze beroepen Leeraar, de Heer H. VENNINK, de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatiën, heeft aangenomen.

LIPPENHUIZEN, c. a. vakant. Zie Mei 1829.

OUDE EN NIJEHORNE, c. a. vakant. Zie Oct. 1829. bladz. 552

BEETSTERZWAAG, c. a. vakant. Zie April 1830.

OVERIJSSEL.

ZWOLLE, den 5den, 6den en 7den Mei. Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel* zijn geëxamineerd, de Heeren F. B. C. EXALTO D'ALMARAS, J. SAFFRIE, A. H. VAN DER HOEVE, G. J. VAN HELBERGEN, J. DE WAAL, A. HEYBLOM, M. J. SCHRÖDER, A. J. H. REYS, G. ROSINGH, J. BINNEWEG, J. G. VEENSTRA en S. WESSELINK, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Utrecht*, en tot de predikdienst geadmitteerd.

ZWOLLE.

GRAMSBERGEN, den 29sten April 1830. Daar het Z. M. den Koning, goedgunstig behaagd heeft, onzen Predikant N. DYK, emeritus te verklaren en deze Gemeente, met den 1sten Julij dezes Jaars, staat vakant te worden, zoo noodigt de Kerkeraad de HH. Kandidaten uit, om hunne gaven alhier te laten hooren; moetende vooraf hunne acte van geboorte, benevens die van hun Kandidaatschap vertoonen, aan den Heer Consulent dezer Gemeente, Ds. L. BOSCH, Predikant te *Hardenbergh*

DEVENTER.

WELSUM ONDER OLST. De Ingezetenen dezer Buurschap, welke sedert onheugelijke tijden een gedeelte der Burgerlijke en Kerkelijke Gemeente van *Olst*, hebben uitgemaakt, verzochten en verkregen van Z. M. in het jaar 1828, de vergunning, om eenen afzonderlijken Predikant te mogen bezitten, doch onder voorwaarde, dat eerst, op kosten der nieuwe Gemeente, de kerk en pastorij moesten gebouwd en voltooid zijn. Aan deze voorwaarde is voldaan. Op de plaats, waar eertijds eene kapel gestaan heeft, is een toereikend gebouw voor de openbare Godsdienstoefeningen gesticht, en in de nabijheid eene

eene allezins geschikte woning op een stuk lands, daartoe door eenen der ingezetenen geschonken, gelijk ook alle de overige kosten tot dit belangrijk werk, door vrijwillige bijdragen bestreden zijn. Nadat de kollegiën van Kerkvoogden en Kerkeraad benoemd waren, is de nieuwe Kerk op den 25sten April l. l. voor eenen grooten toevloed van ingezetenen en vreemdelingen plegtig ingewijd, door den Heer L. EILERTS DE HAAN, Consulent der nieuwe Gemeente, tot hiertoe derzelver herder en Leeraar, in zijne betrekking als Pred. van *Okt.* Hij sprak over 1 *Kon.* VIII. vs. 22, 23, 27 — 30, en leidde daaruit gepaste opwekkingen en vermaningen af. Bij deze plegtigheid was de Heer P. C. MOLHUYSEN, Pred. te *Deventer*, als lid van het Klassikaal Bestuur, daartoe gecommitteerd, tegenwoordig, die bij dezelve gelegenheid ook den nieuw benoemden Kerkeraad installeerde. Dank hebbe Z. M. voor zijn gunstig besluit, door hetwelk de leden en kinderen dezer Gemeente ontslagen worden, om de openbare Godsdienst aan de overzijde van den *IJssel* waar te nemen en er de Catechisatiën bij te wonen, hetgeen vooral in den winter en bij eene hooge rivier dikwijls met veel moeite en gevaar vergezeld ging. — Heeren Kandidaten worden uitgenoodigd, zich alhier te laten hooren, en zich aan te melden bij den Heer L. EILERTS DE HAAN voornoemd, als Consulent.

DEVENTER den 2den Mei. In de avond Godsdienst heeft de Heer J. MOLL, JAKZ. van deze Gemeente afscheid genomen met *Col.* III: 11*b*. *Christus is alles en in allen.*

WIERDEN vakant. Zie Mei 1825.

HENGELO vakant. Zie Mei 1828.

HOLTEN vakant. Zie Maart 1830.

KAM.

KAMPEN.

KAMPEN vakant. Zie Nov. 1829.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

NOORDLAREN, den 18den April. Heden heeft de Heer J. R VAN EERDE, Pred. te *Obergum*, aan wien onze Consulent Ds. N. WARMOLTS, Pred. te *Kropswolde*, deze beurt had afgestaan, den alhier beroepenen Leeraar A. TEBBENS VAN DER TUUK, in de h dienst bevestigd, ten tekst hebbende *Philipp.* II: 5. *Jezus Christus, als een voorbeeld voor den Evangeliedienaar beschouwd.* Daarna hield de Heer A. TEBBENS VAN DER TUUK, zijne intre-rede uit *Joh.* VI: 68. *Jezus Christus, als de uitmuntendste Leeraar beschouwd.*

MARUM en NOORDWIJK vakant. Zie Dec. 1829.

LUTKEGAST vakant. Zie April 1830.

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN, den 16den April. Na dat op den 2den Maart l. l., voor de hier bestaande vakature van de jongste Leeraarsplaats, door Collatoren en Stemgeregtigden was gemaakt, de volgende Nominatie van Heeren Predikanten:

DD. D. G. MACKAIJ. R. KUIJLSTRA LZ., J. E. FEISSER, Theol. Doct., R. DAMSTÉ, J. D. WESTERLOO, J. DAMSTÉ, J. BAKKER, J. BRAAK, M. HEFTINK en B. E. BOELMAN, Predd. te *Stavoren*, *Meeden*, *Lekkum* en *Miedum*, *Nuis* en *Niebert*, *Augustinusga*, *Lange- en Kortezwaag*, *Sappemeer*, *Eppenhuizen*, *Godlinze* en *Nieuweschans*, is op heden, door den Kerkeraad dezer Gemeente, op vertooning van eene acte van electie door Collatoren en Stemgeregtigden, Kerkelijk als jongste Predikant dezer Gemeente, beroepen de Heer

R.

K. HIJLSTRA LZ., Pred. te *Meeden*, welke verklaard heeft deze beroeping in beraad te zullen nemen. Later is berigt ingekomen, dat zijn Eerw. voor de beroeping heeft bedankt. Zoo dat WINSCHOTEN, jongste Leeraarsplaats, voor als nog vakant blijft.

VRIESCHELOO, den 16den April. Ten gevolge van het bedanken van Ds. E. J. BORGESIUS, Pred. te *Kolham*, voor de op hem alhier uitgebragte beroeping, is op heden tot Predikant alhier beroepen de Heer J. SINNINGHE DAMSTÉ, PZ. Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, welke vervolgens verklaard heeft, deze beroeping, onder afwachting van de vereischte approbatiën, te zullen aannemen.

VLAGTWEDDE, den 2den Mei. Op heden is onze nieuwe Leeraar, Ds. J. SPECKMAN, onder ons plegtig bevestigd, door Ds. D. HOLWERDA, Pred. te *Rolde*, bij afstand en in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. H. LEEMHUIS, Pred. te *Bourtange*. Zijn Eerw. predikte te dezer gelegenheid over *Philip.* III: 14*a*. De Bevestigde deed zijne Intrede des namiddags, predikende over 1 *Thess.* V: 24. *Hij, die u roept is getrouw* enz.

MIDDELSTUM.

EPPENHUIZEN. Onze Leeraar, de Heer J. BRAAK, maakte ons heden, den 28sten Maart, van den predikstoel bekend, dat dezelve voor de beroeping naar *Tjummarum* had bedankt.

TINALLINGEN, den 4den April 1830. Heden had alhier de bevestiging plaats, tot Predikant in deze Gemeente, van den Heer B. P. WESTERHOFF, van *Lutkegast*, tot ons overgekomen, door den Heer P. N. CRAMER, Pred. te *Warfum*, bij afstand van den Heer Consulent alhier Ds. T. J. JANSSONIUS, Pred. te *Andel*. De Bevestiger predikte over *Jes.* LIII: 10*c*. *En het welbehagen*

des

der Heeren zal door zijne hand gelukkiglijk voortgaan. De Bevestigde nam tot tekst *Rom.* I: 16a. *Want ik schame mij des Evangelies van Christus niet.*

WETSING, den 11den April 1830. Op heden werd alhier tot Predikant te *Wetsing* en *Sauwerd*, bevestigd, de Heer J. KEIZER, door den Consulent alhier, Ds. G. W. G. VAN DER TUUK, Pred. te *Winsum*, predikende bij die gelegenheid over *Luk.* XXIV: 36b. *Vrede zij ulieden!* De nieuw bevestigde nam tot stof 1 *Cor.* XV: 14. *En indien Christus niet opgewekt is, zoo is dan onze prediking ijdel, en ijdel is ook uw geloof.*

OOSTERNIELAND EN OLDENZIJL vakant. Intusschen is reeds handopening gevraagd en bekomen, tot het beroepen van een Predikant, voor deze nieuws gecombineerde Gemeente. Tot welk werk, zoo spoedig mogelijk is, zal worden overgegaan.

NOORD-BRABAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, zijn tot de Predikdienst geadmitteerd de Heeren: N. H. TATUM ZUBLI, S. S. Th. Dr. B. RUITENSCHILD, D. T. VAN WOELDEREN, R. PEAUX, F. P. DUPUIJ, J. A. ROMBACH, C. E. VAN KOETSVELD en M. NIEMEIJER, Kandidaten in de Letteren en H. Godgeleerdheid te *Leijden*.

'S HERTOGENBOSCH.

VUCHT EN CROMVOIRT, den 12den April 1830. Ter vervulling der vakature alhier, heeft de Kerkeraad op heden, onder voorzitting van den Consulent, Ds. P. VAN DUGTEREN, Pred. te *Boxtel* en *Esch*, het navolgende zes- en drietal gemaakt:

Zes-

Zestal:

DD. D. W. DE ROO, H. W. VOLLENHOVEN VAN DAALEN, J. A. VREKMANS, F. H. G. VAN ITERSON, J. WILLEMS en J. J. LEPPING, Kandidaten tot de H. Dienst, bij de Provinciale Kerkbesturen van *Noord-Holland*, *Overijssel*, *Noord-Braband* en *Utrecht*.

Drietal:

DD. VOLLENHOVEN VAN DAALEN, DE ROO en VREKMANS.

En heeft dezelve daaruit beroepen, Ds. H. W. VOLLENHOVEN VAN DAALEN, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*; dewelke deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatiën, aangenomen heeft.

BOXMEER vakant. Zie Sept. 1829.

B R E D A.

GEERTRUIDENBERG vakant. Zie Mei 1829.

STAND DAAR BUITEN. Zie April 1830.

D R E N T H E.

M E P P E L.

WAPSERVEEN, den 25sten April 1830. De Wel Eerw. Heer J. M. DOORENBOS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, werd heden als onze Leeraar bevestigd, door zijn Oom, den Wel Eerw. Heer H. DOORENBOS, Predikant te *Hijkersmilde* en *Kloosterveen*, aan wien de Consulent dit werk had afgestaan, met *Joh.* IV: 34. *Mijne spijze is, dat ik doe den wil des genen die mij gezonden heeft, en zijn werk volbrenge.*

De inzegening geschiedde, met oplegging der handen, door den Consulent, Ds. J. F. H. CLINGE, Predikant te *Vledder*.

Des namiddags, maakte onze bevestigde Leeraar, eenen aanvang met zijn dienst onder ons,

naar

naar aanleiding van *Jer.* II: 4a. *Hoort des Heeren woord.*

KOEVERDEN.

ODOORN, den 25sten April. Onze Leeraar Ds. J. SPECKMAN, op den 19den April, j. l. losgemaakt zijnde van zijne betrekking op deze Gemeente, door Ds. A. VAN LAAR DINCKGREVE, Assesfor bij het Klasfikaal Bestuur van *Koeverden*, en Pred. te *Sleen*, in tegenwoordigheid van onzen Consulent Ds. J. P. AMSHOFF, Predd. te *Emmen*, deed op heden zijne affcheidsrede, naar aanleiding van *Hand.* XVIII: 21a. *Hij nam affcheid van hen.*

WAALSCHE KERK.

LEEUWARDEN, den 26sten April 1830. Gisteren avond heeft onze Leeraar, Ds L. PATOIR, vertrekkende naar de Waalsche Gemeente van *'s Gravenhage*, van ons affcheid genomen, met eene Leerrede over 1 *Thesf.* III: 9 *Wat dankzegging kunnen wij Gode tot vergelding wedergeven voor u enz.*

'sGRAVENHAGE den 9den Mei 1830. Onze beroepen Leeraar, Ds. L. PATOIR, is heden alhier tot herder en Leeraar dezer Gemeente bevestigd, door deszelfs jongsten Ambtgenoot, Ds. J. C. I. SECRETAN, met eene Leerrede over *Hand.* XVIII: 9 en 10. *De Heere zeide tot Paulus, door een gezigt in den nacht: Zijt niet bevreesd, maar spreek en zwijg niet enz.* De bevestigde deed des avonds zijne intrede, met eene Leerrede over 1 *Kon.* III: 9. *Geef uwen knecht een verstandig hart.*

LEEUWARDEN, den 16den Mei 1830. Na dat de beroeping alhier, uitgebragt op den Kandidaat J. H. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, de ver-

lijke goedkeuringen ontvangen had, heeft hij reeds op heden zijn dienst onder ons aanvaard. De bevestiging geschiedde door zijn vader, Ds. G. S. DE CHAUFEPIÉ, Litt. Hum. Doct. Pred te 's *Gravenhage*, naar aanleiding van *Luk.* XXIV: 47. *Dat in zijn naam gepredikt worde bekeering en vergeving der zonden.* De oplegging der handen geschiedde door denzelfden, benevens den Wel Eerw. zeer gel. Heer S. CROMMELIN, Pred. bij de Nederduitsche Gemeente alhier, en de Bevestigde aanvaardde des avonds zijn dienstwerk, met eene Intrerede over 1 *Joh.* I: 5. *Dit is de verkondiging die wij van hem gehoord hebben, en wij u verkondigen, dat God een licht is, en gantsch geene duisternis in hem is.*

VOORBURG vakant.

L I M B U R G. enz.

B R U S S E L.

De Correspondens van de Boekzaal ontving eerst thans dit volgende berigt uit

ANTWERPEN. Onze Gemeente mogt op nieuw een onderscheidend bewijs van de zorgende aandacht van onzen geëerbiedigden Koning ontvangen, door hoogstdeszelfs gunstig besluit van den 11den Dec. l. l. No. 115. hetwelk bepaalt, dat er bij onze steeds toenemende Gemeente, voortaan drie Predikanten zullen dienst doen, zoo voor de Protestantsche Gemeente als voor het Garnizoen en voor de Gevangenen, zoo in deze Stad als in het Gesticht *St. Bernard*, onder *Hemixem*; zullende door hen alhier elken Zondag en in de Nederduitsche en in de Fransche Taal worden gepredikt, terwijl hun daarenboven de zorg voor de Protestantsche Garnizoens Gemeente te *Leuven*, is opgedragen, ten ein-

einde aldaar elke maand op drie Zondagen te prediken.

Ingevolge minnelijke schikking, met onzen beroepenen tweeden Leeraar Ds. W. F. C. VAN LAAK, is onze derde Leeraar Ds. L. J. MARCUS, Kandidaat bij de Commissie voor de Zaken der Waalsche Kerken, sedert Dec. 1828, hulpprediker alhier, op den 28sten Febr. l. l. onder ons bevestigd, door den eersten Leeraar dezer Gemeente, Doctor D. J. J. MOUNIER. Zijn Eerw. predikte over *Joan.* XVIII: 38*a*. *Wat is waarheid!* De handoplegging geschiedde, behalve door den Bevestiger, door de H. H. C. F. WINCKEL, rustend Leeraar dezer Gemeente, en K. VAN RINTELN, Pred. bij de Hervormde Gemeente te *Ossendrecht*. De Bevestigde hield des namiddags zijne intrede, predikende over 2 *Cor.* XII: 19*b*. *Wij spreken in de tegenwoordigheid van God in Christus, en dit alles, Geliefden! tot uwe stichting.*

Op den 28sten Maart werd ook onze tweede Leeraar, Ds. W. F. C. VAN LAAK, onder ons bevestigd, door voornoemden oudsten Leeraar Doctor MOUNIER. Zijn Eerw. predikte, over *Luk.* VI: 12 en 13. *En het geschiedde, — die hij ook Apostelen noemde.* Des avonds aanvaardde de bevestigde Leeraar zijn dienst, met *Hand.* XVIII: 9*b* en 10*a*. *Wees niet bevreesd, maar spreek en zwijg niet, want ik ben met u.*

LEUVEN, den 4den April. De zorg voor de Protestantsche Garnizoens Gemeente alhier, aan de Predikanten der Antwerpsche Gemeente, bij besluit van Z. Maj. van den 11den Dec. l. l. No. 115. opgedragen zijnde, aanvaardde heden Ds. W. F. C. VAN LAAK, Pred. te *Antwerpen*, het Herder en Leeraarswerk onder ons, predikende over 1 *Cor.* II: 1 en 2. *Ik Broeders, — J. C. en dien gekruisigd.*

PRO-

PROTESTANTSCHE KERKEN, IN NEERLANDSCH OOST- EN WEST-INDIË.

Ter verdere aanmoediging van Leeraren, der onderscheidene Christelijke Gemeenten, om zich aan de Dienst der Oost-Indische Bezittingen toe te wijden, en hen de zekerheid te geven, dat hunne vrouwen en kinderen, zelfs in het geval dat zoodanig Leeraar, gedurende de reize naar *Batavia*, mogt komen te overlijden, in het genot zullen komen van onderstand uit het Weduwen- en Wezenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren in *Indië*, heeft Z. M., bij besluit van den 31sten Maart l. l., N°. 124. ter aanvulling van Hoogstdeszelfs vroeger besluit van den 5den October 1828, N°. 205, bepaald, dat de gehuwde Leeraren der onderscheidene Christelijke Gemeenten in Nederlands Indië, de bevoegdheid zullen hebben, om aan het Weduwen- en Wezenfonds, voor Burgerlijke Ambtenaren aldaar, bij te dragen over het tractement dat hen, krachtens Art. 1., § a. van dat besluit, tot een bedrag van *f* 150: - 's maands wordt te goed gedaan, van den dag waarop het schip, dat hen naar de plaats hunner bestemming zal overvoeren, zee zal kiezen, tot dien, waarop zij in Indië zullen ontschepen; zullende de regeling en betaling van deze contributie te *Batavia*, plaats hebben.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

WOERDEN, den 18den April 1830. Onze Leeraar, Ds. G. BRANDT MAAS, naar de Gemeente van *Gouda* vertrekkende, nam heden van ons afscheid, predikende over *Luc.* XII: 32a. *Vreest niet, gij klein kuddeke.* De Leeraren der Hervormde en Evangelisch-Luthersche Gemeenten waren tegenwoordig.

ZWAMMERDAM, den 25sten April 1830.

Onze Leeraar, Ds. G. BRANDT MAAS, van hier naar *Gouda* vertrekkende, heeft heden van ons afscheid genomen, predikende over 1 *Thess.* III: 12. *De Heere vermeerdere u en make u overvloedig in de liefde tegen malkanderen, en tegen allen, gelijk wij ook zijn tegen u*

GOUDA, den 9den Mei 1830. In tegenwoordigheid eener talrijke schaar, waaronder bijzonderlijk de vier, zoo dienstdoende als rustende, Leeraars der Hervormde Gemeente alhier genoemd mogen worden, hield onze herwaarts beroepen Leeraar, Ds. G. BRANDT MAAS, zijne Intrede tot dienstaanvaarding, nemende zijn tekst uit 1 *Thess.* II: 4. *Maar gelijk wij van God beproefd zijn geweest, dat ons het Evangelie zoude toebetrouwd worden, alzoo spreken wij, niet als menschen behagende, maar Gode, die onze harten beproeft.*

ROTTERDAM
HAARLEM
NIEUWKOOP en
WADDINGSVEEN } vakant.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

SCHIEDAM, den 9den Mei. Op heden in eene buitengewoone Avond-Godsdienst, hield de Wel Eerw. zeer gel. Heer F. L. RETEMEIJER, tot hier toe Adjunct Predikant bij onze Gemeente, maar nu beroepen naar *Leijden*, voor eene zeer talrijke Vergadering van onderscheidene Gezindheden, zijne plegtige Afscheidsrede met 2 *Cor.* XIII: 11. *Voor het overige Broeders!* enz.

MONNIKKENDAM, den 13den Mei. Onze veelgeliefde Leeraar, Ds. J. P. WAGNER, in wiens stichtelijk onderwijs en getrouwe Herderlijke zorg wij ons gedurende 15 jaren hadden mogen verheugen, werd voor ruim een jaar geleden, helaas! door eene ongesteldheid aangetast, wier herhaalde aanvallen, meer nog den geest dan het

lig-

ligchaam treffende, hem eerst in zijne Ambtsverrigtingen merkbaar belemmerden, en weldra tot waarneming van dezelve geheel buiten staat stelden. Aanvankelijk werd ter in deszelfs predikdienst, door de broederlijke hulp der overige plaatselijke Predikanten, gelijk door die van sommige naburige Evangelisch Luthersche Predikanten, nu en dan door Proponenten afgewisseld, voorzien, tot dat dezelve, benevens het Catechetisch onderwijs, van de maand October des verleden jaars af, door den toenmaligen Proponent den Eerw. Heer A. J. SCHRÖDER, als aangestelden vasten Proponent, bestendig werd waargenomen. Deze echter weldra tot Predikant in de Gemeente te *Edam* beroepen geworden, en kort daarop derwaarts vertrokken zijnde, werd deszelfs plaats, op uitnoodiging des Kerkeraads, door den Proponent G. C. E. KICHERER, vervangen. In de bestrijding der buitengewone kosten, door dit een en ander veroorzaakt, mogt de Gemeente zich, zoo door eene herhaalde buitengewone toelage uit 's Rijks Kas, als door eene bijdrage uit het Sijnodale Fonds tot Onderstand, enz. geholpen zien. „De toestand onzes Leeraars inmiddels, tot onze grievende smart, dermate verergerende, dat zijne genezing door deskundigen voor hopeloos werd verklaard, zag zich de Eerw. Kerkeraad genoodzaakt, in overeenstemming met des Leeraars familie, voor denzelven om het emeritaat salvo honore et stipendio, en tevens om het vereischte verlof tot het beroepen van eenen nieuwen Leeraar, bij het Gouvernement aanzoek te doen. Beide deze aanzoeken gunstig toegestaan, en ten gevolge daarvan, op de daartoe gedane aanvraag, van het Eerw. Consistorie en de Heeren Commissarissen van het Liefde Fonds der Ev. Luth. Gemeente te *Amsterdam*, eene nominatie ontvangen geworden zijnde, bestaande uit de Eerw. Heeren Proponenten: C. BAKKER, F. H. BÜHRMAN en G. C. E. KICHERER, werd de

laatstgenoemde op Zondag den 18den April l. l. door den grooten Kerkeraad, tot Herder en Leeraar beroepen. Deze beroeping dadelijk, onder inwachting van de vereischte Koninklijke, zoo wel als Kerkelijke goedkeuring, aangenomen, en deze laatste vervolgens, bij besluit van Z. M. van den 3den dezer No. 20. ingekomen zijnde, mogen wij thans hopen, de plaats van onzen voornoemde, door ons in zijnen tegenwoordigen deerniswaardigen staat hartelijk betreurden Leeraar, weldra door eenen waardigen opvolger vervangen te zien.

LEIJDEN, den 16den Mei. Heden hadden wij het genoegen, dat onze, ter vervulling der tweede Predikantsplaats, beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer F. L. RETEMEIJER, in de H. Dienst onder ons bevestigd, en der Gemeente voorgesteld werd, door onzen oudsten Predikant den Wel Eerw. zeer geleerden Heer, H. J. MATTHES, onder het uitspreken eener doelmatige Leerrede, over *Philipp.* II: 29. *Zoo neemt hem dan aan in den Heer, met alle vreugde, en houdt dezulken in waarde.* Des avonds van dien zelfden dag, aanvaardde de voornoemde bevestigde Leeraar zijn heilig Dienstwerk onder ons, naar aanleiding van *Psalm* XL: 10. *Ik wil verkondigen de geregtigheid in de groote Gemeente; zie, ik wil mij mijnen mond niet laten stoppen; Heer! dat weet gij.*

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 4den Mei. In de Coetneele Vergadering van heden werden, pro Ministerio, geëxamineerd de Heeren Kandidaten bij den Oost-vriesschen Coetus: W. GROENEVELD SANDERS, als be-

beroepen Predikant in de Gemeente te *Gandersum*; en S. JANSSEN SEBBENS, beroepen in de Gemeente te *Groot Borsum*, in alle de bij de Wet bepaalde vakken, met het gevolg, dat beide Heeren aan de roepende Gemeenten werden toegewezen.

Voorts stonden ook binnen, de Heeren Studenten van de Groninger Hoogeschool: D. W. VEENHUIS, W. L. WUBBEMA en H. BROEKSMIT, Frisii Orientales; met verzoek, om tot het Examen Candidatorum te worden toegelaten. Hunne Akademische en Kerkelijke Getuigschriften werden in orde bevonden. Ook werd eene Dispensatie, door het Hooge Koninklijk Consistorium, van de nieuwe Wet, betrekkelijk een Testimonium Maturitatis van de Latijnsche Scholen, door hen ingeleverd. Hun verzoek werd dan ook, met die bepaling ingewilligd, dat de twee eerstgenoemden zullen geëxamineerd worden in de zitting van Julij, en de laatstgemelde in die van September. De opgegevene proefteksten zijn, voor den eersten, *Joan.* III: 16 en voor den tweeden, *Haud.* IV: 12. In het Hebreeuwsch voor beide *Ps.* XIX: en in het Grieksch *Joan.* III: En aan den derden is bij voorraad opgegeven tot proeftekst, *Matth.* XXVIII: 20. in het Hebreeuwsch *Ps.* I: en in het Grieksch het Tekstkapittel.

WEENER. Nadat de Wel Eerw. Heer J. WIJCHGRAM, Pred. te *Neermoer*, (en niet *Nuttermoer*, zoo als in de Boekzaal van Maart verkeerd gemeld is,) op de te voren medegedeelde nominatie was bijgezet en ook heeft gepredikt, is daaruit beroepen, de Wel Eerw. Heer H. STROOMAN, Pred. te *Nuttermoer*, die echter, na beraad, daar voor bedankt heeft. Hierdoor blijft dan

WEENER nog vakant.

GANDERSUM EN GROOT BORSUM staan

nu eerlang, door de bovengenoemde pro Ministerio geëxamineerde Kandidaten, vervuld te worden. Zoo ook

JARSUM. Alwaar de Wel Eerw. Heer H. GOEMAN, Pred. te *Loegumer Voorwerk*, de beroeping heeft aangenomen.

UPHUIZEN insgelijks; als zijnde de Confirmatie op de beroeping van den Wel Eerw. Heer A. FEGTER, Pred. te *Canhuizen*, nu ook ingekomen. Doch waardoor dan

CANHUIZEN EN LOEGUMER VOORWERK weder staan vakant te worden.

LOGA. Alhier is eene nominatie van acht Predikanten gemaakt, namelijk de Wel Eerw. Heeren: DD. H. STROMAN, Predd. te *Nuttermoer*. J. WIJCHGRAM, te *Neermoer*. A. FEGTER, te *Canhuizen*. E. MUNTINGA, te *Georgiewold*. J. J. MENKEMA, te *Jelsum*, in *Vriesland*. C. ALBERTS, te *Dijkhuizen*. H. GOEMAN, te *Loegumer Voorwerk*. en P. LEESEKAMP, te *Brandwijk* en *Gijbeland*, onder de Classis van *Dordrecht*.

Deze Heeren zijn verzocht op de nominatie te komen prediken, doch de Wel Eerw. Heer LEESEKAMP, heeft daarvoor bedankt.

MIDLUM, (IN REIDERLAND.) den 2den Mei. Onze, van *Loga*, tot ons overgekomen Leeraar, F. H. HESSE, werd heden des voormiddags in de H. Bediening onder ons bevestigd. Zijn Wel Eerw.'s Vader, de Hoog Eerw. Heer H. H. HESSE, Praeses van den Oostvriesschen Coetus, en oudste Pred. in de Gemeente te *Emden*, mogt thans, even als te voren, en nu vijf jaren geleden, bij de bevestiging dezes zijns zoons, in de Gemeente te *Loga*, het voorregt genieten, van de Leerrede daar over te houden, naar aanleiding van *Coll.* III: 17. *Al wat gij doet met woorden, of met werken, doet het alles in den naam van den Heere Jezus, dankende God en den Vader door Hem.* Dadelijk na deze Leerrede, waartoe de Hoog Eerw.

Hee

Heer D. NICOLAI, Superintendent, en Pred. in de Gemeente te *Hatsum*, de beurt gaarne had willen afstaan, geschiedde door dezen, als mede door den Wel Ed. Gestrengen Heer Ambtman des Ambts *Jemgum*, als Koninklijk Commissarius, de bevestiging. En deze plegtigheid verrigt zijnde, beklom terstond onze nieuwe Leeraar den Predikstoel, en hield de Intrerede over *Luc.* V: 5*b*. *Op uw woord zal ik het net uitwerpen.*

EMDEN, *Waalsche Gemeente*, den 28sten Maart. Heden vierde onze Leeraar, de Hoog Eerw. Heer PH. J. WENZ, gedachtenis van zijne vijf- en twintig jarige Evangeliebediening: zijnde den 17den Maart 1805 in dezelve ingezegend, door wijlen den Hoog Eerw. Heer H. MEDER, toenmaals derden Leeraar in de Nederduitsch-Gereformeerde Gemeente dezer stad. — Terug ziende op de bijzondere leidingen der Goddelijke Voorzienigheid, van zijne jeugd af aan, had Z. Hoog Eerw. tot Tekst bij deze plegtige gelegenheid gekoozen, het laatste gedeelte van 1 *Cor.* XV: 10. *Doch niet ik, maar de genade Gods, die met mij is.* Hoe nederig deze Leerrede ook gestemd ware, moeten wij Z. H. Eerw. evenwel den lof geven, van met ijver en veel getrouwheid, alle die jaren, de Gemeente, en bijzonder ook de jeugd, onderwezen, geleid, bestuurd, en met eenen voorbeeldigen wandel gesticht te hebben. Wij dankten dan ook, met Z. H. Eerw., den God van zijne genade, van harten, over zijn en ons voorregt; en wenschen ook bij voortduring, de noodige versterking, om, met blijdschap, aan onze geestelijke belangen werkzaam te zijn! De tegenwoordige derde Leeraar bij de Nederduitsch-Gereformeerde Gemeente, de Hoog Eerw. Heer H. MACKAY, mogt het voorregt genieten, van deze plegtigheid, even als die der Inzegening, voor vijf en twintig jaren, bijtewonen.

OLDERSUM, ééne Predikantsplaats vakant.

JEM-

JEMGUM, eerste dienst vakant.
EILSUM vakant. Zie Maart 1830.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

EMMELKAMP. Den 21sten Maart werd onze oudsten Leeraar, D. G. GROON, het beroep tot eersten Predikant in de Gemeente te *Noordhoorn* aangeboden. Zijn Eerw. heeft echter, na beraad, voor dit aanbod bedankt.

NOORDHOORN, den 18den April. Heden is alhier, in de plaats van zijnen overledenen Vader, tot oudsten Predikant beroepen, de Wel Eerw. Heer, P. T. SCHULTZ, Predikant te *Zwartsluis*.

KONINGRIJK PRUISSEN.

Zie April 1830.

BERIGT.

De Heeren Predikanten onder de Classis van *Utrecht*, worden bij dezen uitgenoodigd, om de teksten, welke hun Eerw. hebben voorgenomen, op den aanstaanden Dank- en Bededag, in hunne eigen en in vacerende Gemeenten te behandelen, uiterlijk op Donderdag den 17den Junij 1830, te willen zenden aan de Ondergeteekenden, ten einde dezelve te doen plaatsen, op de lijst der teksten, welke als naar gewoonte zal worden uitgegeven door de Boekhandelaars KEMINK EN ZOON.

LETTER-NIEUWS.

Bij de Erven F Bohn, te *Haarlem*, ziet thans het licht:

N. G. VAN KAMPEN, *Redevoering over den geest der Nederlandsche Letterkunde, vergeleken met die van andere volken.* Ter aanvaarding van het Hoogleeraarambt in de Nederlandsche Taal- en Letterkunde enz. aan de Doorluchtige School der stad *Amsterdam*.

Van

Van denzelfden Schrijver zijn bij de gemelde Uitgevers gedrukt:

1. *Verkorte Geschiedenis der Nederlanden*, tweede druk, 2 deelen, met platen.
2. *Vaderlandsche Karakterkunde*, 2 deelen, 3 stukken.
3. *Beschrijving der Nederlanden*, tweede druk, met eene kaart.
4. *De aarde beschouwd in haren natuurlijken toestand*, tweede druk, 2 deelen, met 6 kaarten.
5. *Hetzelfde Werk*, naar de vatbaarheid des jeugd ingerigt, met 6 kaartjes.
6. *Geschiedenis der Kruistogten*, 4 deelen, met een kaart.
7. *Handboek der Hoogduitsche Letterkunde*, 3 stukken.
8. *Afrika en deszelfs bewoners*, 3 deelen, met platen en kaarten.

NB. Dit laatste Werk, offchoon op zich zelf een geheel uitmakende, is ook als *Vervolg op* ZIMMERMAN, *de aarde en hare bewoners*, verkrijgbaar.

De Boekhandelaar Steenbergen van Goor, te *Leeuwarden*, heeft heden alom verzonden:

I. *Oostenrijk, zoo als het thans is, onder de regering van Prins* METTERNICH *en Keizer* FRANS II. *of geheime Kronijk van eenige Hoogduitsche Hoven*, door een ooggetuige, in één deel, à *f* 2 : 40.

II. *Prospectus van Inteekening* op eene Nederduitsche Vertaling der *Negen Geschiedboeken van den Vader der Geschiedenis*, HERODOTUS VAN HALICHARUNSSUS, uit het oorspronkelijke Grieksch, met toelichtende Aanmerkingen door STEENBERGEN VAN GOOR. Deze belangrijke onderneming beveelt de Uitgever inzonderheid aan de welwillende ondersteuning zijner Landgenooten.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

P.

I N H O U D.

M E N G E L W E R K.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JUNIJ 1830.

Te AMSTERDAM, bij

DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,

op den Singel, tusſchen den Blaauwburgwal en de Bergſtraat, N°. 320.

MDCCCXXX.

De Prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Tiental LEERREDENEN, *door* A. VAN BEMMELEN, *Predikant te* Oosterhout. *Te* Breda, *ter Drukkerij van* F. P. Sterk, 1829. *VIII en* 265 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : 90.

De Eerw. VAN BEMMELEN, treedt hier weder met een bundel van tien Leerredenen op, en biedt dezelve het Godsdienstig Publiek, met een kort Voorberigt, ter lezing aan.

Zie hier de lijst:

„ De verlichting van het Evangelie, eene behoefte voor de menschheid. *Eph.* V: 14. De grootheid van JEZUS, gebleken bij de genezing van eenen blindgeborenen. *Joan.* IX: 1—38. De standvastigheid van JEZUS, bij verschillende beoordeelingen. *Joan.* VII: 1—18. De genezing van eenen kreupelgeborenen door PETRUS en JOANNES, eene Historische proeve van den geest van het Evangelie. *Hand.* III: De ware wijsheid. *Job.* XXVIII: De Christelijke wijsheid, met liefde vereenigd. *Jac.* III: 17, 18. De godvrucht van DANIEL, beproefd aan het hof van DARIUS. *Dan.* VI: 1—11. De verlossing van DANIEL. *Dan.* VI: 12—29. De genoegens van den openbaren Godsdienst. *Psalm* LXXXIV: De bediening van het Evangelie, eene bediening der vrijmoedige liefde. *Brief aan Philemon:* 8, 9*a.*"

Om duidelijk te doen opmerken, dat de plaatsing van deze Leerredenen nevens elkander, hoewel ze alle ook genoegzaam op zich zelve staan, niet geheel toevallig of zonder bedoeling geschied is; merkt VAN BEMMELEN aan, dat zijn

hoofddoel is, de bevordering van het hoogschatten der *Evangelische verlichting*, en van de beoefening der *Godsdienstige levenswijsheid*, en schrijft:

„Zoo stelt dan de *eerste* Leerrede de verlichting van het Evangelie, als voor de Menschheid, zoo wel nogmaals als voormaals, noodzakelijk voor. De *tweede* en *derde* toonen JEZUS zelven als het Licht der wereld, onuitbluschbaar voor de woelingen van de vrienden der duisternis. In de *vierde*, wordt uit eene historische proef aangetoond, dat zijne Apostelen met dienzelfden waarlijk verlichtenden geest bezield waren, en den hemelschen oorsprong van het Christendom met woord en daad bewezen. Met de *vijfde*, ziet men zich wel op een geheel ander tooneel, in de aartsvaderlijke tenten van Job overgebragt; maar men vindt er nogtans die ware godsdienstige wijsheid aangeprezen, welke, na alle verloop van eeuwen, en bij alle vorderingen in menschelijke wijsheid, voor een' iegelijk in alle standen en omstandigheden te pas komt, ja, zonder welke alle verlichting van den geest hare grootste waarde mist. Maar wil men deze wijsheid nog verhoogd en veredeld zien, dan sla men het oog op de *zesde* Leerrede, waar zij voorkomt, als met de Christelijke liefde vereenigd, en door dezelve geheiligd, en onder dit geleide strevende naar het hoogste toppunt van menschelijke volkomenheid, de gelijkvormigheid aan God. In de *zevende* en *achtste* Leerrede, ziet men deze godsdienstige wijsheid in strijd met de gewaande wijsheid der zonde, ja, zoo het schijnt, door dezelve overwonnen en ter prooije gemaakt; maar in der daad na zware proef heerlijk zegepralende, en het waardige voorwerp der Goddelijke redding en belooning. Mogt nu iemand meenen, dat hij, tot bevording dier ware wijsheid, de openbare en gemeenschappelijke ver-

eering

eering van God en de openlijke bediening van het Evangelie wel missen, of zich althans, door uitgegevene leerredenen of andere stichtelijke schriften, hiervoor geheel schadeloos stellen kan; die worde, wensch ik, door de *negende* en *tiende* Leerrede tot andere gedachten gebragt; of wie integendeel op die middelen van ware godsdienstigheid prijs stelt, die vinde zich hierdoor, in zijn bestendig en nuttig gebruiken van dezelve, versterkt en bestuurd! en alzoo blijke het ook uit deze proeven, dat het Evangelie, met vrijmoedige liefde bediend, behoefte voor de Menschheid blijft, om haar waarlijk te verlichten, en ware levenswijsheid te doen verkrijgen en betrachten! — Zie daar de betrekking, waarin deze Leerredenen min of meer tot elkander staan, nu genoeg aangewezen!" —

Men ziet dus, uit de eigen woorden des Opstellers, hoe hij over den zamenhang der hier geleverde Leerredenen wil gedacht hebben, en offchoon ze dan zeker niet, met die eenheid in het oog, achter een zullen zijn opgesteld en uitgesproken, zal men toch bij de lezing ontwaren, dat ze alle zoodanig zijn ingerigt, gelijk ze zijn moeten, namelijk om de kennis en de betrachting der ware wijsheid te bevorderen. De gekozene Bijbeltekften, worden niet enkel aangehaald, maar ook ontwikkeld, toegelicht en daarop de verdere toespraken geheel gegrond.

De stijl moge al meer levendig gewenscht worden, dezelve is echter zuiver, klaar en ook niet geheel van alle sieraden verstoken. Den bewijstrant hier in acht genomen, kan men gemakkelijk volgen. De Leeraar spreekt gemoedelijk, getrouw en voorzigtig, zijne opwekkingen onderscheiden zich door ernst en liefde.

Vooral beviel ons ten dezen de laatste Leerrede, waarmede van [illegible] zijn Leeraars-

 werk

werk te *Oosterhout*, aanving. Ten bewijze verstrekke dit staal daaruit:

„Hoogst noodig is het voor den Leeraar van het Christendom, ook nog in den tegenwoordigen tijd, vrijmoedig met liefde te zijn, en wel *vooreerst*, wegens *de toenemende verlichting en beschaving* — Het is wel niet alles waar licht, wat hiervoor gehouden wordt, maar somtijds niets anders dan flikkerlicht en schemering; niet alles echte beschaafdheid, wat in de beschaafde wereld als zoodanig geroemd wordt, maar somtijds eene met valsch vernis overdekte ruwheid en grofheid: doch het zou ondankbaar zijn tegen God en menschen, indien wij wilden ontkennen, dat het licht van kennis en wetenschap meer en meer doorbreekt, en zich over allerlei standen en klassen van menschen verspreidt; dat de zeden hier en daar meer zacht, de levensmanieren verfijnd, en den redelijken mensch meer waardig gemaakt worden. Hoe noodig is het dan voor den tegenwoordigen Christen-leeraar, overtuigd te zijn en op gepaste wijze te toonen, dat het Evangelie, 't welk hij verkondigt, zeer wel in dat licht staan, en zich met die beschaafdheid verdragen kan! maar wat zeg ik, in dat licht staan, met die beschaafdheid verdragen? neen, laat mij liever zeggen, dat hetzelve een der beste middelen is, die de Voorzienigheid ons geeft, om die verlichting te doen toenemen, om die beschaving tot hooger volkomenheid te brengen, en beide voor overdrijving te bewaren. Vrijmoedig en minzaam spreke dan de dienaar des Heeren JEZUS van God, die Licht, en in wien gansch geen duisternis, van JEZUS, die het Licht der wereld is, hetwelk een iegelijk mensch verlicht! hij ga rustig voort met den voortgang zijner eeuw, en make zich ten nutte voor het Rijk der waarheid, wat goeds dezelve oplevert! maar hij trede ook met het Woord der

God-

Goddelijke waarheid niet schroomvallig terug, als of men hetzelve des te meer missen konde, hoe meer de mensch door eigene wetenschap zich zelven genoeg is! neen, hij predike het, als het Woord van Hemelwijsheid en Hemelgunst, onmisbaar voor alles, wat mensch, wat zondaar, wat sterveling heet! maar hij prijze het ook uitlokkend, uitnoodigend, aanmoedigend aan, zoodat de beschaafdste zoo wel als de onbeschaafdste, de aanzienlijkste zoo wel als de geringste, de rijkste zoo wel als de armste begrijpt en gevoelt: „ Het Evangelie van Christus, wel gekend, helder geloofd, hartelijk beoefend, is mijne zaak, die mij aangaat, die mij te bate komt, die voor mij wijsheid en kracht van God tot zaligheid, die voor mij onontbeerlijk is, zoo ik mijne bestemming op de kortste en beste wijze bereiken zal." In dit licht sta dan ook nog heden de Leeraar van het Christendom, en wandele waardig vooruit, opdat velen hem volgen! hij voege zich, voor zoo veel het nuttig is, naar de gesteldheid zijner eeuw; doch hij vergete de waardigheid zijner bediening niet, maar handhave, door eerwaardige en bevallige zeden, eenen Godsdienst, die het licht en het leven der wereld is!"

„ Mogt ik nu maar niet anders dan de heldere, en niet ook de donkere zijde dezer zaak moeten aanwijzen, M. H! mogt er niet anders dan leven, en niet ook gevaar van wegkwijning en versterving in de zedelijke wereld zijn! maar helaas! ik zie ook *pogingen, om het licht van het Evangelie te verduisteren;* en hierin vind ik eene *tweede* reden, waarom de Evangelie-dienaar ook thans nog vrijmoedigheid en liefde vereenigen moet. Och mogt ik die reden slechts buiten de Christenheid vinden! dan zou het naauwelijks der moeite waardig zijn, hiervan op den Christelijken leerstoel melding te maken; maar ach! in haar

midden zelf schuilt niet zelden de oorzaak der duisternis: hierdoor werd en wordt nog te dikwerf de Christelijke Kerk de treurige schouwplaats der dwaling en der ergernis; dit houdt hare verschillende afdeelingen nog maar al te verre van elkander verwijderd; dit benadeelt het betrachten der waarheid in liefde. Hoe noodig is het dan, dat de verkondiger van het Evangelie zijne vrijmoedigheid, welke hij door Christus heeft, niet verlieze; maar ook dat hij zich vasthoude aan de hand der liefde, die hem de veiligste gids op zijnen weg is! hij late zich noch door het ongeloof noch door het bijgeloof, in welk Kerkgenootschap, of onder welk masker deze beide ook schuilen, verschalken, om de wapenen der waarheid uit de hand te geven; maar hij voere die nogtans met bescheidenheid, en toone zijne zucht, om, ware het mogelijk, niemand te kwetsen, niemand te beleedigen! hij schijne als een licht in de wereld, al ware het ook onder een krom en verdraaid geslacht; hij klare het verstand op; hij verdrijve de nevelen der onkunde; maar hij toone ook, dat de liefde niet ongeschikt handelt, en zich zelve niet zoekt, en niet bitter wordt, en geen kwaad denkt, en zich niet verblijdt in de ongeregtigheid, maar zich verblijdt in de waarheid, al heeft hij ook door Christus groote vrijmoedigheid, hij late nogtans niet na te bidden door de liefde!"

„Deze vereeniging van vrijheid en minzaamheid blijft ook thans nog een vereischte, bij de bediening des Evangelies, al ware het alleen wegens de zedelijke gesteldheid des tegenwoordigen tijds; en als ik deze in aanmerking neem, M. H.! dan vind ik ze *ten derde* noodzakelijk, wegens *de hier en daar zich vertoonende ligtzinnigheid.* — Het zij verre van mij tot die genen te behooren, die willen beweeren, dat de vorige dagen beter ge-

weest

woest zijn, dan deze, en die het oude in allen deele met alle zijne gebreken zouden terug wenschen! wij zouden zulks niet naar wijsheid zeggen, en eene onpartijdige vergelijking der vroegere en latere Geschiedenis zou ons van het tegendeel overtuigen. Maar te loochenen is het toch niet, en de vriend van Godsdienst en Christendom ziet het met weemoed, dat eene losheid van denk- en handelwijze hier en daar driest het hoofd opsteekt, en den voortgang van ware godsdienstige verlichting, heiliging en veredeling van den mensch jammerlijk in den weg staat; dat men over het ernstigste en verhevenste wel eens luchtig heenzweeft, zich met eene halve, zoo nog maar halve kennis vergenoegt, en zich meer aan fraaije, zoo nog maar fraaije woorden, dan aan het wezenlijke der zaken hecht; dat men het genot van het leven, met zoo volle teugen, als mogelijk is, ingedronken, tot het eenige doel van het leven schijnt te stellen, zich om het God en den mensch waardige gebruik van hetzelve weinig bekommert, het zinnelijke alleen wenscht te streelen, en voor het hoogere en edelere, dat in ons is, noch hart noch gevoel heeft. Daarom dan betaamt het den prediker van den heiligsten Godsdienst, dat hij zijnen toehoorderen met allen ernst en met alle welwillendheid toeroepe: „*Staat in de vrijheid, Broeders! waarmede Christus ons geroepen heeft; alleenlijk misbruikt de vrijheid niet tot een voorwendsel voor de zinnelijke lusten!* — *Dwaalt niet! kwade zamensprekingen bederven goede zeden.* — *Dwaalt niet! God laat zich niet bespotten: wie in het vleesch zaait, zal uit het vleesch verderfenisse maaijen; maar wie in den geest zaait, zal uit den geest het leven maaijen.* — *Hebt de wereld niet lief, noch wat in de wereld*

 „*is!*

„ *is! de wereld gaat voorbij met alle hare be-*
„ *geerlijkheid; maar die den wil Gods doet, blijft*
„ *in eeuwigheid. — De godzaligheid is een groot*
„ *gewin met vergenoeging: — zij is tot alle din-*
„ *gen nuttig, daar zij de beloften heeft van het*
„ *tegenwoordige en van het toekomende leven.*" —
Ziet rond in deze, zoo wel als terug op vorige tijden, M. H! en vraagt het u zelven, of deze Apostolische vermaningen ooit overtollig geweest, en of zij het ook thans ook wel geworden zijn! en zijn ze dit niet, kunt gij het dan den bediënaar van het Evangelie euvel nemen, wanneer hij met al de vrijmoedigheid, die hij door Christus heeft, beveelt, wat betamelijk is, en tevens door de liefde bidt, opdat de kracht der zaligmakende genade Gods, die aan alle menschen verschenen is, niet verijdeld worde? is het niet ten hoogste noodig, dat hij die beide blijve vereenigen, opdat hij, aan de eene zijde, door geen laffe slapheid het zedenbederf in de hand werke, maar ook opdat hij, aan de andere zijde, door geen overdrevene strengheid terugstoote, en niemand in den waan brenge, dat ware godsdienstigheid van hart en doen onbestaanbaar is m t het ware en den mensch waardige genot van het leven?"

Aanmerkingen van groot aanbelang, zijn ons niet voorgekomen; kwam het niet meer dan eens voor, dan zouden wij zeker de uitdrukking, van JEZUS gebezigd, Gods *grootsten Zoon*, voor eene drukfout houden.

In *Hand.* III: 16. wordt de uitdrukking door het *geloof in zijnen naam*, verklaard, door in *zijne waardigheid*; wij zouden dit liever uit het Oostersch taaleigen verklaren, van den persoon, als stond er *in Hem*.

Ter gelegenheid der aanhaling van *Eph.* V: 9. is aan de lezing φωτὸς de voorkeur (met GRIESBACH

RO-

ROSENMULLER en anderen) gegeven, boven de gewone van. πνεύματος, 't geen den zin opheldert, maar evenwel niet noodzakelijk schijnt.

Ter gelegenheid der behandeling van *Dan.* VI: 1—11. of eigenlijk van *vs.* 8. heeft de Eerw. VAN BEMMELEN, deze gissing medegedeeld:

„ De geschiedenis meldt ons wel niet, met welke redenen die Rijks-grooten hun verzoek bekleed hebben; maar ik kan toch bezwaarlijk gelooven, dat het een louter middel der vleijerij geweest is, om Darius hierdoor, reeds bij zijn leven, eene soort van vergoding toe te brengen, door hem, eene maand lang, boven alle menschen en Goden te stellen; hetwelk ik niet alleen van het verstand, maar ook van de godsdienstige denkwijze van dezen Koning der Meden en Persen niet wel verwachten kan, daar de Persische eerdienst veel minder afgodisch was, dan die van andere gelijktijdige volken. Met veel waarschijnlijkheid meen ik dus te mogen vermoeden, dat de Voorzitters, zamenspannende met de voornaamste Opperlandvoogden, om hun verzoek met schijnbare reden te bekleeden en te ondersteunen, zeker gevaar, zekere geheime zamenzwering tegen het Rijk, welke zij ontdekt hadden, voorgewend hebben: listig stellen zij het dus voor, als de vrucht der onderzoekingen en beraadslagingen van hen zelve, en zelfs van de onder hen gestelde Pachas of Onderlandvoogden; en zij vergeten hierbij niet, om zich toch eene gewigtige houding bij den Koning te geven, hunne titels in alle weidschheid op te noemen; zij doen het waarschijnlijk zoó voorkomen, dat zij, sedert eenigen tijd, met verzoekschriften van allerlei aard overladen worden, maar dat zij dezelve van eenen bedenkelijken, oproerigen, en voor de nieuwe orde van zaken, in het Medo-Persisch-Babylonische Rijk, hoogst ge-

vaar-

vaarlijken aard gevonden hebben. Zij vinden het daarom raadzaam, zeggen zij, dat het, gedurende eene maand, aan niemand zal vrijstaan, eenig verzoek aan eenigen God of mensch te doen; natuurlijk niet gewone verzoeken van den een aan den ander in het dagelijksch leven, maar vragen of verzoeken in gewigtige zaken aan openbare Ambtenaars, behalve alleen aan den Koning in persoon: hiertoe willen zij, dat zelfs de Godspraken in de tempels der Goden niet zullen geraadpleegd, maar liever de tempels, is het nood, voor dien tijd gesloten worden, opdat de priesterlist hiervan geen gebruik make, om eene zamenzwering tegen den Staat te vormen. Van deze of dergelijke redenen, verbeeld ik mij, bedienden zij zich, om den Koning tot het uitvaardigen van zulk een onverbrekelijk bevel, onder zijne eigene handteekening en zijn zegel, over te halen."

Wij vinden deze gissing wel vernuftig, maar twijfelen echter zeer, of dezelve wel met het verband overeenkomt, en door de geschiedenis aannemelijk gemaakt wordt.

Uit alles ziet men, dat het zijne vijanden te doen was, om DANIEL, wegens zijne Godsdienstigheid te doen vallen, en de Koning liet zich in den strik vangen. Hij moet wel weinig verstand bezeten hebben, en zoo trotsch, dat men door vleijerij alles op hem vermogt.

Deze aanmerkingen mogen den Schrijver overtuigen, van onze belangstelling in deze goede Leerredenen.

Spr-

Specimen Academicum inaugurale, de Oratione Pauli Apostoli Athenis habita. Quod pro gradu doctoratus, summisque in Theologia honoribus ac privilegiis in Acad. Lugduno Batava, rite consequendis, publico examini submittit JANUS ADOLPHUS ANSPACH, *Amsteld. V. D. M. in pago Zalk, ad diem IVtum Decembris* CIↃIↃCCCXXIX. *in aud. majori. Lugd. Batavorum, apud* Haak *et* Socios, CIↃIↃCCCXXIX.

De keuze der stof, door den Hoogleeraar CLARISSE, den jeugdigen Schrijver opgegeven, kan niet anders dan onze goedkeuring wegdragen; en behoefde geene verdediging uit den spoed, waarmede deze Akademische proeve, uit hoofde van zijne bevordering tot Predikant te *Zalk*, vervaardigd moest worden; zij is toch naar de jeugdige krachten berekend, en komt overeen met de bestemming van den Auteur. De proeve zelve is afgeperkt in drie deelen, waarvan het eerste algemeene aanmerkingen behelst, over Apostel PAULUS, *Athene*, de stelsels der Epicuristen en Stoicijnen, zoo verre dit hier noodig scheen in betrekking tot en tegenspraak met de prediking van PAULUS, — den Areopagus, den altaar aan den onbekenden God toegewijd, over 't geen PAULUS aanleiding gaf tot het houden zijner rede, over zijne geleerdheid (waarvan ANSPACH geene hooge denkbeelden meent te moeten koesteren) over de personen tegen welke de Apostel zijne rede eigenlijk zal hebben gerigt, over de bron uit welke LUKAS deze redevoering van PAULUS, te *Athene* gehouden, geput heeft, en of dezelve afgebroken is geworden. Ten aanzien van de bron, gaat ANSPACH overi-

gen

gens bijna geheel instemmende met RIEHMS gevoelen, voorgesteld in zijne Dissert. Crit. Theol. Inaug. *de fontibus Actuum Apostolicorum*, Traj. ad Rhenum 1821. dat PAULUS zelf aan LUKAS zal hebben medegedeeld, niet alleen wat hem te *Athene* gebeurd was, maar ook 't geen hij daar zijnde verrigt en gesproken had; en met betrekking tot het laatste punt, verdedigt hij het gewoon gevoelen, door de beste vroegere en latere Uitleggers, ook in ons eigen Vaderland, bevestigd, voldoende tegen de redenering van MOSHEIM, in zijne *Zedeleer der H. Schrift*, Ned. overzetting Tom III. p. 269. en vervolgens voorkomende.

Het tweede deel dezer Verhandeling, behelst de taalkundige verklaring dezer redevoering, voorafgegaan vers voor vers, door eene oordeelkundige beschouwing van den tekst, en de varianten, zoo verre dit noodig scheen. Hiermede bewijst de Schrijver, dat hij, wel toegerust tot de uitlegging des N. Testaments zich begeven heeft, van de voorhanden zijnde subsidien, een goed gebruik geleerd heeft te maken, en dat het hem ook niet ontbreekt aan naauwkeurigheid en een gezond oordeel. Men zou kunnen zeggen, dat hij hier wel eens tot kleinigheden vervallen is, en zijne zucht tot verklaren, wat te verre uitgebreid heeft; dan het is er verre van daan, dat ons zulks in zoodanig eene Akademische proeve zoude hinderen; waaruit men toch vóóral des Schrijvers gemaakte vorderingen verlangt te leeren kennen, en het gebruik dat hij van het geleerde weet te maken.

In het derde deel, eindelijk, spreekt ANSPACH over den inhoud, de deugden en uitwerkselen dezer Paulinische redevoering. Onder de deugden, of uitmuntende eigenschappen, heeft hij met reden opgeteld de duidelijkheid in

zijne woorden, innemende beschaafdheid, voorzigtigheid, (waarbij ook wel de getrouwheid meer opzettelijk had mogen genoemd zijn,) en orde of schikking.

Ook dit deel, lazen wij over 't geheel met genoegen en goedkeuring.

De jonge Schrijver heeft alzoo, naar ons gevoelen, eene goede proef gegeven, niet alleen van zijnen wel besteden tijd, en van het nut door hem getrokken, uit het aan hem gegeven onderwijs; maar ook van zijne zedigheid, Christelijke denkwijze, en van zijne afkeerigheid om dezulken te volgen, die doorgaans met het zoogenaamde nieuwe of vreemde wegloopen; terwijl men, uit de achter aan geplaatste verdedigde Stellingen, tevens kan opmaken, dat hij ook geen vriend is, van die haarkloverijen en weinig beteekenende onderscheidingen, waarvan men zich in vroegere tijden maar al te zeer bediend heeft, en waarvan de ongelukkige gevolgen helaas! nog wel hier en daar bespeurd worden.

Nagelatene REDEVOERINGEN, *door* M. STUART. *Voorafgegaan van mijne Herinneringen van* MARTINUS STUART. *Door* N. SWART. *In twee Deelen. Eerste Deel, VIII en* 285. *Bladzz. en Tweede Deel, VIII en* 291 *Bladzz. Te* Rotterdam, *bij de Wed.* J. Allart. *In gr.* 8*vo. De prijs der beide Deelen is f* 5 : 55.

De Heer G. VERRIJN STUART verklaart, dat deze Redevoeringen en Verhandelingen, door zijnen Vader, reeds voor de Drukpers bestemd waren, en dus had hij zich niet te bekommeren, bij de uitgave, met de gedachte: zou mijn Vader zulks wel goedkeuren? Men moge het soms al met de opera posthuma zoo naauw niet nemen, het is toch maar waar, dat men in deze vooral ook met

met zijn geweten moest raadplegen. De dooden kunnen wel niet spreken, en zullen niet optreden, om zich over het onregt hun aangedaan te beklagen, maar men heeft toch wel toe te zien, van hunne nagedachtenis niet te onteeren. Eene verborgene stem in het gemoed, zou het ons anders wel moeijelijk genoeg kunnen maken.

Vijf en twintig stuks bevatten deze bundels, en wel over de volgende onderwerpen.

In het eerste Deel:

„ I. Ter Feestviering van het vijfentwintigjarig bestaan van het Gebouw der Maatschappij *Felix Meritis*, gehouden op den 5den van Slagtmaand 1813. II. Des menschen zedelijkheid, buiten verband met zijne verlichting en beschaving. III. Des menschen geluk, in verband met zijne verlichting en beschaving. IV. C. ASINIUS APOLLIO. V. C. MARIUS op de puinhoopen van *Carthago* voorgesteld. V. Over den rijkdom der Nederduitsche Taal. VII. De Dood van JAMES COOK, op *Owhijhee* omgebragt den 14den van Sprokkelmaand 1779. VIII. KAREL DE GROOTE, karaktermatig voorgesteld. IX. Over de vereeniging en onderscheiding der Toonkunst, Schilderkunst, Dichtkunst en Welsprekenheid. X. Lofrede op GÉRARD DE LAIRESSE, Grondlegger van de Akademie van Teekenkunst der Stad *Amsterdam*; bij gelegenheid der viering van haar Eeuwgetijde, op den 24sten Februarij 1818. XI. Schets der Lotgevallen van de Akademie der Teekenkunst te *Amsterdam*; bij de viering van haar Eeuwgetijde, op den 24sten Februarij 1818. XII. Redevoering over het Historieschilderen."

In het tweede Deel:

„ I. De verpligting der menschheid aan de Teekenkunst; bij gelegenheid der Prijsuitdeeling in de Maatschappij *Felix Meritis*, op den 23sten

van

van Wintermaand 1807. II. Over den invloed der vrouwen op de grootheid en het verval der Romeinen. III. Het huisselijke leven der Romeinen. *Eerste Gedeelte.* IV. Het zelfde onderwerp. *Tweede Gedeelte.* V. Over de overwinning te *Palembang*, in de maand Junij 1821. VI De nagedachtenis van HERMAN BOSSCHA, plegtig gevierd in de Maatschappij *Felix Meritis*, op den 8 van Sprokkelmaand 1821. VII. Over het Gebaardenspel. VIII. Q. ROSCIUS de Tooneelspeler. IX. PERICLES als Stichter van de Atheensche Heerschappij in Wetenschap, Kunst en Smaak. X. Over de scherts van SOCRATES. XI Over den Zelfmoord bij de Ouden. XII. Over het noodlot bij de Ouden. XIII. Over de Geschiedenis en den Geschiedschrijver in het Algemeen."

Men treft hier dus eene groote verscheidenheid aan, en vindt eenige zeer belangrijke onderwerpen behandeld, welke, gelijk ook alle de andere, aangename bewijzen opleveren, van des overledenen kunde, begaafdheid en schranderheid, maar ook van zijne zucht, om van elke gelegenheid gebruik te maken, ter eigene oefening en ter bevordering van het nut en genoegen zijner medemenschen, van den door hem van tijd tot tijd opgezamelden voorraad.

De Zoon met gepasten eerbied en liefde zijnen waardigen Vader, ook na zijnen dood, gedachtig, heeft met genoegen de hulde van den Eerw. N. SWART, den Overledenen toegebragt, in zijne *Herinneringen aan* M. STUART, den 17den October 1825, in de Maatschappij *Felix Meritis* voorgedragen, hier opgenomen en daarmede het eerste Deel aangevangen, terwijl hij het korte Voorberigt besluit, met den voegzamen wensch: „Mogten alzoo deze Verhandelingen, bij STUARTS leven met zoo veel genoegen als belangstelling gehoord, na zijnen dood geheel aan derzelver

doel beantwoorden: namelijk, het opwekken tot deugd, het verspreiden van kennis en geleerdheid, en hierdoor de waarachtige verlichting en beschaving bevorderen!"

Verscheidene van de hier gemeen gemaakte, zijn Verhandelingen in de heerlijke, Amstels beroemde Handelstad zoo zeer vereerende, Maatschappij *Felix Meritis* gedaan, en altoos zoodanig ingerigt, dat zij daar bijzonder voegden, en voor de gelegenheid uitnemend dienden. Zekere deftigheid straalt zoo wel in deze, als in de andere, hier verder geleverd, door, en men merkt overal op, dat STUART gewoon was zijn onderwerp eerst zich meester te maken, en daarna van zijne kennis aan eenen mannelijken stijl zich te bedienen, ten einde iets degelijks te leveren, dat aangenaam was om te hooren, en waardig om verder nagedacht te worden. Dikwerf oordeelt hij, zonder zelf een kunstenaar te zijn, als een geoefend kenner, maar vooral juicht men hem toe, wanneer hij op zijnen eigenen grond staat, en dus in de geschiedenis optreedt, of het kenmerkende van personen of volken schetst. 's Mans stijl is zuiver, wel gespierd, deftig, en ook niet van alle die sieraden versteken, waardoor de aandacht geboeid, en het verstand in werking gebragt wordt.

Eene meer dan gewone mate van bedrevenheid in de Letterkunde, der oude Grieken en Romeinen, blinkt ook in sommige van de hier geleverde Verhandelingen door, en geeft daar wezenlijke waarde aan, terwijl over de gevoelens der oude Wijsgeeren met kennis van zaken geoordeeld wordt, en hier en daar onder aan geplaatste aanwijzingen gelegenheid geven, tot nader oordeelkundig onderzoek.

Wij kunnen dus deze beide bundels met ruimte

te laupprijzen, en oordeelen ze der gemeenmaking zeer waardig.

Een klein proefje tot besluit willende mededeelen, kiezen wij daartoe de korte beschouwing van KAREL DEN GROOTEN, als Christen.

„Te breedvoerig, (schreef STUART.) gewaagt de kerkgeschiedenis der Christenen van KAREL's regering, als een heilrijk tijdvak voor de verbetering en de uitbreiding des *Christendoms*, dan dat wij den vorst niet bijzonderlijk als Christen zouden opmerken."

„Hij was dan ook een zeer ijverig, voor zijnen tijd vrij wel verlicht, en in de gevolgen hoogst belangrijk Christenvorst. De verheffing van zijnen vader, door kerkelijk gezag, had hem de geestelijkheid als den steun doen achten van den troon, en zijne gansche regering lang, had hij dezelve willen waardig maken, om een zuil des troons te blijven. Daartoe strekten zijne verordeningen voor de kerkelijke tucht, zijne inrigtingen van Bisdommen, zijne voorschriften voor taal- en bijbelonderwijs der geestelijken, en zijne ruime bezoldigingen der kerkelijke ambtenaren. — Het nieuwe voorbeeld der onwederstaanbaarheid van wapenen, door godsdienstige geestdrift in het Oosten gevoerd, had hem de voortplanting des *Evangeliums* tot zijne krijgsleus aan doen nemen. Van daar de bekeering, die hij den *Saxers* voorschreef, om in zijn koningrijk aangenomen te worden, en zijne handhaving der *Evangeliepredikking*, waar zulk eene krijgsbeheering met de onderwerping tevens, werd geschonden. Aan de gebeden van ADRIAAN I zijne overwinning der *Lombarden* toeschrijvende, geloofde hij daarna in ernst, dat de hemelvorst hem bij moest staan in alken strijd, dien hij, wel voor eigene heerschzucht eerst, maar daarbij toch ook voor de kerk voerde, en was

het niet meer fchandelijkheid dan bijgeloof, hetwelk hem die vast- en bededagen, bevorens den flag tegen de *Hunnen*, aan zijn heer deed voorfchrijven. De overwinningen zelve zoo vroom bevochten, maakten hem daarna niet flechts een zeer godsdienftig, maar zelfs een godgeleerd vorst, die kerkvergaderingen bijeen riep, en als derzelver vormheer werd geacht; die boeken fchreef, of op zijnen naam liet fchrijven tegen de Oosterfche kerk, en den Paus over de beeldendienst, welke hij met zijne kerkvergadering verwierp; ja, die de allerfcherpzinnigfte begrippen over het *zoonfchap* uitploos, en eindelijk, voor korten tijd, in een' zwartgalligen kettermaker ontaarde, die, echter zeer gelukkig, in zijnen ouden vriend ADRIAAN I, eenen verdraagzamen ftaatsman en wijzen raadsman vond. Ter goeder uur voor het geweten zijner onderdanen, wederhield ook 's vorften ftaatkunde de grootfte werking zijner regtzinnigheid en deed zijne huwelijksonderhandeling met IRENE, de voorftandfter van de beeldendienst, die regtzinnigheid al even zeer als een voorwerp van den tweeden rang bij hun opmerken, als weleer zijn bondgenootfchap met de *Arabieren* zijn gansche *Christendom*. De kerk nogtans won hierbij meer, dan zij had kunnen doen, wanneer zij bij een zoo ligt kettermakend en met het zwaard bekeerend vorst, het hoofdvoorwerp was geweest. Nu dankt zij toch aan hem de eerfte ftralen van verlichting, door zijne zorg voor de zuivering der *Latijnfche* bijbelvertaling, en de eerfte zaden der hervorming door zijne tucht der geestelijkheid, en edelmoedig vergetende, hetgeen KAREL om zich zelven deed, noemt ook zij hem dankbaar GROOT, voor hetgeen zij hem verfchuldigd is.

GESCHIEDENIS van Egijpte, *onder de Regering van* MOHAMMED-ALI, *of Verhaal der Staatkundige en Militaire Gebeurtenissen, die plaats gehad hebben sedert het vertrek der Franschen tot in* 1823. *Door* FELIX MENGIN; *verrijkt met Aanteekeningen door de Heeren:* LANGLÈS *en* JOMARD, *en voorafgegaan van eene Geschiedkundige Inleiding door* M. AGOUB, *naar het Fransch. Tweede Deel. Met Platen en eene Kaart. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1828. 515 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 4: 80.

In dit tweede Deel, vervolgt de Heer MENGIN de geschiedenis van *Egijpte*, en vangt aan, met de aankomst van MOHAMMED-ALI, te *Gedda*, in welke Haven hij, met een gevolg van zestig personen, den 28 Augustus 1813. ontscheepte; van waar hij den 6den October naar *Mekka* vertrok, in welke beruchte bedevaartsplaats men hem zeer welwillend ontving, en waar hij zeer eenvoudig en godsdienstig leefde, en, van BUONAPARTES ontvlugting van het Eiland *Elba* onderrigt, den 19den Junij 1815, zijne intrede te *Cairo* deed. Wat vervolgens door hem en op zijnen last, door zijnen Zoon IBRAHIM gedaan werd, vindt men dan medegedeeld. De beschrijving van den tegen de *Wechabiten* gevoerden oorlog, en vooral het lot van derzelver hoofd, ABDALLAH EBN SOUHOUD, (1) die in 1819, te *Konstantinopel* onthoofd werd, verwekt deelneming, maar vooral afschrik, van wegen de gruwelijke moorden en wreedheden door de Turken,

(1) Van wien hier ook eene afbeelding voorkomt.

ken, bijzonder door toedoen en op bevel van IBRAHIM gepleegd.

De Schrijver merkt, aan het slot zijner beschrijving van de volkomenste nederlaag der *Wechabiten*, op:

„ Ongelukkig voor de inwoners des lands *Nedja*, was ABDALLAH onbekwaam, om de schitterende loopbaan, hem door zijnen vader geopend, te vervolgen. Doch dit land, hoezeer onderworpen aan de Turken, bevat altijd in dezelfs boezem de zaden van vrijheid en onafhankelijkheid. Dezelfde godsdienstige grondbeginselen bestaan nog, de eerste vlugt is genomen, en, offchoon het geslacht van SOUHOUD verstrooid is, hoezeer de regeringloosheid onder de hoofden heerscht, zoo bestaat er nog een vruchtbaar zaad, dat door tijd en gebeurtenissen ontkiemen kan."

„ De afstand, waarop *Nedja* van *Cairo* ligt, de moeijelijke gemeenschap tusschen de beide landen, het lokaas, dat rijke en veelvuldige karavanen, die zich jaarlijks naar *Mekka* begeven, aanbieden, en het karakter der bewoners van *Yemen*, dat in den aard oorlogzuchtig is, zullen eenmaal deze stammen aandringen, om eene onafhankelijkheid te herkrijgen, die hun voor een oogenblik is ontroofd geworden. Indien de schrik, dien de wapenen van MOHAMMED-ALI thans verspreiden, de overwonnenen in bedwang houdt, is het ontwijfelbaar zeker, dat zij, na den dood van dezen vorst, zullen gebruik maken van hunnen krijgszuchtigen ijver, het gewone erfdeel van nieuwe secten, en inzonderheid van de Beduinen, ten einde weder een rijk te bemagtigen, dat zij eenen geruimen tijd zouden hebben kunnen betwisten."

Eene beschrijving van het land *Nedja*, welks bevolking hier aangewezen wordt, uit ruim 231,000 zielen te bestaan, leest men hier gaarne. Daar de Souverein van *Nedja*, mede het gebied voer-

voerde over de *Bethuinsche* Arabieren, die zijne Staten omringden, zoodat de Schrijver noodwendig meermalen ook van hen moest spreken, is er ook een lijstje bijgevoegd van de namen, derzelver Stammen, van hunne Cheiks en van het getal krijgslieden te voet en te paard; na genoeg 50,000 beloopende.

Men ontvangt hier alzoo lezenswaardige berigten, aangaande deze, alleen de Godsdienst van MAHOMED toelatende, *Arabieren*, van derzelver middelen van bestaan, inrigtingen, manieren, zeden, plegtigheden, krijgswezen, het behandelen der zieken, enz. Aangaande de wijze van behandeling der ziekten, waaraan de Inwoners onderhevig zijn, leest men dit:

„Het gelijkvormige leven dat de Arabieren leiden, verwijdert alle ziekten van hen, die uit ongeregeldheden en wellust ontstaan. In het land *Nedja* zijn geene geneesheeren, namelijk menschen, die in het openbaar dit beroep uitoefenen. In alle ziekten volgt ieder de behandeling die zij vereischt. Men bezigt de middelen, die door het gebruik aangewezen en door de ondervinding als heilzaam erkend zijn."

„Wanneer men eenige ongesteldheid in de maag of onderbuik ontwaart, neemt men de toevlugt tot de senebladen."

„Tot stilling der kolijkpijnen, laat men de zieken kameelmelk, vermengd met het water van dit dier drinken. Ingeval dit middel de pijn niet doet bedaren, strijkt men den lijder met een heet ijzer over de zijde."

„Bij zinkingstoffen of verkoudheid, worden de ziekelijke deelen met heete olie of met schapenvet gewreven."

„Een heet ijzer over de slapen van het hoofd gehouden, doet de hoofdpijn bedaren. Ter genezing van de oogkwalen wordt er somtijds eene

insnijding gedaan, en het vel boven de oogleden verbrand "

„ In de kinderziekte wordt alleenlijk een matige leefregel in acht genomen. De pokken worden met laauwe asch bestrooid, ten einde die te doen opdroogen en de jeuking voor te komen."

„ Wanneer iemand waterzuchtig is, worden hem tot vijf *setons* (1) midden op den rug gezet. Het water ontlast zich door die openingen, en op deze wijze wordt de lijder verligt."

„ De behandeling der krankzinnigheid bestaat hierin, om den lijder, die er door is aangetast, harde stokslagen te geven en hem tevens eene lont van aangestoken zwavel onder den neus te houden. Zijne teenen en vingers worden met garen zamengebonden. Na deze verrigting wordt zijn geheele ligchaam door eenen zoogenoemden geneesheer betast, om te trachten den oorsprong der krankzinnigheid te vinden, die in ieders oog een booze geest is. Wanneer hij eenig uitwas bespeurt, vat hij het en bindt het stevig zamen. Nu begint de booze geest te roepen: „ Laat mij los, ik ga uit en zal niet wederkeeren (2)." Somwijlen snijdt de kwakzalver, den knobbel met een scheermes af; gedurende welke plegtigheid de cheik eenige verzen uit den koran opzegt "

Ter gelegenheid van de vermelding eener expeditie, naar het binnenste van *Afrika*, waartoe MOHAMMED-ALI besloot, wordt ook eene beschrijving geleverd, van het Koningrijk *Sennaar*, van het land *Kordofan*, en van het Koningrijk *Darfour*, van der laatsten handel, regeringsvorm, landbouw, het voedsel der inwoners, hunne gebrui-

„ (1) Openingen, waardoor men eenen draad haalt, ter afleiding der vochten."

„ (2) Het is de zieke zelf, die, voelende dat hij pijn lijdt, deze woorden uit."

bruiken en volksvlijt, Godsdienst en regterlijke magt.

Hierop volgt eene vermelding van 't geen in 1821. voorviel, van de beroeringen in het Turksche Rijk; van de bewegingen om Griekenland weder onder het juk te brengen, en van de uitwerkselen daarvan ook in *Egijpte*, welke besloten wordt met deze onderrigtende aanmerking:

„ De Grieksche aangelegenheden, de onlusten in *Syrië*, de tijdingen uit *Konstantinopel*, en de bevelen die MOHAMMED-ALI van de porte ontvangt, en welker uitvoering hij met al zijn vermogen moet bevorderen, houden hem ten eener male bezig. Maar desniettegenstaande bestuurt hij het roer van den staat, met geene mindere standvastigheid. Het is deze ontzagverwekkende houding, waardoor hij met regt, die hooge achting heeft verworven, waarin hij vooral bij zijne naburen staat; en, het is deze standvastigheid zelve, die hem zal veroorloven, *Egypte* naar die hooge bestemming te voeren, waartoe hetzelve nog eenmaal schijnt geroepen te zijn. Aan het hoofd eener half beschaafde natie geplaatst zijnde, heeft MOHAMMED-ALI gevoeld, het gezag, dat hij in korten tijd had weten te verkrijgen en te vestigen, onschendbaar te moeten handhaven, Offchoon de argwanende staatkunde van den divan, de geestdrijvende aard der Turken, de woelige geest en slechte krijgstucht der soldaten, hem nog niet vergunden de groote zaken ten uitvoer te brengen, die *Europa* van hem verwacht, is het nogtans ontegensprekelijk, dat hij den staat van beschaving in die streken, waar hij het bevel voert, reeds aanmerkelijk verbeterd heeft Dank hebbe zijne zorg, *Egypte* is voor altijd bevrijd, van de luimen dezer republikeinsche despoten, die verblind door een ras voorbijgaand gezag, hetwelk nooit op hunne nakomelingen overging, geenszins

 de

de noodzakelijkheid gevoelden, om derzelfs grondslagen te vestigen. De behoefte aan een vast, onpartijdig en regelmatig bestuur, aan de rust en het geluk eener geheele natie, de eenige voet waarop het gezag duurzaam kan gevestigd worden, was aan deze slaafkoningen (1), welker kortzigtigheid hunne dwingelandij evenaarde, onbekend. Ten einde het groote doel, dat hij zich had voorgesteld, te bereiken, moest MOHAMMED-ALI ter zelfder tijd den heilloozen invloed ontduiken der verhevene Porte, die een' aangeboren afkeer van kunsten en beschaving heeft, en dit deed hij met even zoo veel behendigheid als goed gevolg. Zijne roemrijke overwinningen op de Wechabiten, daar zij de hoogmoedige dweepzucht der viziers te *Konstantinopel* streelden, hebben de heimelijke slagen, die hij hun gezag in *Egypte* toebragt, met eenen schitterenden sluijer overdekt. Laat ons dan hopen, dat, volgens de aandrift die hem geschonken is, de oude grond der Pharao's nog iets van zijnen vorigen luister terug erlange, en zijn aandeel bekome in deze edele en weldadige wisseling der voortbrengselen der kunst, der letteren, der wetenschappen en der volksvlijt, die de schatten der natiën honderdvoudig verdubbelt, zonder ooit een eenige te verarmen."

Nu geeft de Schrijver vervolgens eene Statistiek van *Egijpte*, herinnert, dat, even als bij alle volken, die de Mohamedaansche Godsdienst belijden, *Egijpte* ook aan de luimen van den Vorst, die het regeert, onderworpen is, en schrijft, in het eerste Hoofdstuk, over het *Burgerlijk en Regterlijk bestuur*.

Ter dezer gelegenheid, ontvangt men onderrigt, aangaande de *Franken*, in dit land, aangaande de *Armeniers*, de *Katholijke Grieken*, de af-

„ (1) Mammeluk beteekent slaaf."

afvallige *Grieken*, de *Joden*, de *Kopten*, de *Inboorlingen*, de *Arabieren*, onderscheiden in *Landbouwers* en *Bedouïnen*, vindt aangeteekend dat het getal Dorpen en Steden in *Egijpte* bedraagt 3,475, der huizen 603,700, en der zielen 2,514,400, waarvan voor *Cairo* alleen ruim 200,000 gerekend zijn, — wordt ingelicht, nopens onderscheidene gebruiken, werken, plogtigheden, de levenswijze en zedelijke verbeteringen, die, volgens MENGIN, met voordeel zouden kunnen worden daargesteld.

Het tweede Hoofdstuk, levert eene schets van het Bestuur der Landerijen en van derzelver bebouwing, met koorn, garst, boonen, linzen, doerra, mais, graauwe erwten, vijgeboomen, Grieksche venkel, rijst, suikerriet, katoen, vlas, indigo, wilde saffraan, (of kartamur,) tabak en henné, de Lawsonia inermis van LINNÆUS, vermeerdering van derzelver hoeveelheid, uitvoer, voordeelen, belasting, gebruik enz. ook van de inrigting der Fabrijken op de Europeesche wijze door MOHAMMED - ALI ingevoerd, waarin de Schrijver echter niet veel heils ziet, — het planten van moerbeziënboomen, te *Ouadij-Toumlah*, waaraan de Onderkoning 45,000 buidels besteed heeft, en waarvan de Schrijver zegt:

„ Eene volkplanting van vijf honderd Sijriërs, houdt zich met de opkweeking der zijwormen onledig. Van de zeven en twintig feddans gronds, die de ouady bevat, heeft men er drie duizend met moerbeziën-boomen beplant, iedere feddan bevat drie honderd vijftig boomen; er zijn dus een millioen vijftig duizend moerbeziën-boomen, die door duizend raderputten bevochtigd worden. Zes duizend ossen, door twee duizend fellahs gedreven en opgepast, worden gebruikt om het water in de riolen te brengen. De jaarlijksche uitgaven bedroegen 4800 buidels. Sedert

dert de voltooijing des kanaals van *Zakazik*, welks water onbelemmerd over de gronden vloeit, heeft deze uitgaaf eene vermindering ondergaan van 1400 buidels, dewijl een gedeelte der raderputten toen overtollig werd."

„ Deze uitgebreide inrigting heeft dit jaar slechts negen honderd okes zijde opgebragt; eene geringe vergoeding voor zoo vele uitgaven. De opzigters der werken, zijn niet zeer kundig in de behandeling der moerbeziën-boomen; de grond ontvangt al te veel water. Naardien de stam des booms altijd vochtig is, heeft het sap geene kracht, en de bladen ontwikkelen zich langzaam, en niet voor dat de zijwormen reeds uitgekomen zijn, zoo dat vele dezer insecten, uit gebrek aan voedsel, omkomen. Men moet hen even zeer trachten te beveiligen tegen het steken der muggen, als tegen den nadeeligen invloed des winds *khamsyn*, dewijl deze de bladen verzengt en doet verdorren; men kan dit verhoeden, door de gronden, die ten zuiden en ten oosten der plantaadje gelegen zijn, met geboomte te beplanten. De lebbach, de naik en de wilde vijgeboom zijn hoog opgaande boomen, welker digt loof tegen het geweld der valwinden bestand is. Ook kan men gemakkelijk *feysfabans* planten, welke spoedig opschieten, en tot hunne hoogte gekomen, een ondoordringbaar bolwerk vormen. Een dergelijke maatregel zoude het dubbele voorregt bezitten, om het onderhoud der zijwormen te verzekeren, en de inwoners der *Ouâdy* en van *Chârkyeh*, zachte regens, of menigvuldigen dauw te verschaffen; die, zonder eenige uitgaaf, eene gestadige groeikracht onderhouden, en de heerschende ziekten weren zouden. Hetgeen wij hier van dit kanton zeggen, zou op geheel *Egijpte* toepasselijk kunnen zijn."

„ De *Ouâdy Toumlat* is eene der bloeijendste en

en best bebouwde ſtreken; het kanaal *Zakazik* voorziet het overvloedig van water, ter bevochtiging De Arabieren, die dit oord bewonen, zijn werkzamer dan de fellahs, en alles voorſpelt, dat men deze volkplanting van Syriërs, door MOHAMMED-ALI aangemoedigd, weldra in vollen bloei zal zien. Ook heeft de onderkoning de bouwing eener kapel, voor de eerdienst der Syriërs, vergund; dezelve wordt door twee hunner priesters bediend."

Het derde Hoofdſtuk, is eindelijk aan den *Koophandel* gewijd, en vangt aan met eene voorſtelling van de begrippen, aangaande de handelsbetrekkingen tusſchen *Frankrijk* en *Egijpte*.

De aanmerkingen en berigten hierover worden beſloten, met algemeene aanmerkingen over *Egijpte*, ten bewijze, voor welk eene verbetering de ſtaat van dit Land vatbaar is, en ten blijke ook, dat de waarnemer zijne Franſche afkomst niet vergeet, daar hij verklaart: ontwijfelbaar zouden de verbeteringen, die wij voor dit land opſommen, reeds grootendeels tot ſtand zijn gebragt, indien het eene bezitting van *Frankrijk* gebleven ware. (Als of het dat ooit geweest was!!)

Achter aan is nog een aanhangſel gevoegd, de firman behelzende der verhevene Porte, geteekend naar onzen ſtijl 1 Maart 1821, en dan volgen Geſchied- en Aardrijkskundige Aanteekeningen, die niet veronachtzaamd moeten worden; daar ze niet alleen het aangemerkte van den Heer MENGIN ſoms bevestigen, maar hier en daar ook eene teregtwijzing behelzen, en tevens den lezer in ſtaat ſtellen, om, bij voorbeeld, over de groote expeditie van MOHAMMED-ALI, tegen *Nubie*, *Sennaar* en *Kordofan*, latere berigten raad te plegen, als de reis van M. FREDERIC, CAILLIAUD en MERROE enz. waarvan een prospectus

den

den lezer onderrigten kan, uitgegeven bij den Boekverkooper RIGNOUX; ze zijn van te meer gewigt, daar ze ons in ſtaat ſtellen, tot de regte beoordeeling en het gebruik van de hier bijgevoegde duidelijke kaart, van het Landſchap van *Nedja* of *Midden Arabië*, *Egijpte* en een gedeelte der andere landen, bemagtigd in 1820, door de troepen van MOHAMMED-ALI, tot regt begrip der geſchiedenis van het (waarlijk nog zeer ongelukkig) *Egijpte*, onder zijne regering.

Uit het een en andere, door ons aangeſtipte in deze onze beſchouwing, zal de lezer kunnen zien, dat dit tweede Deel niet minder belangrijk is, dan het eerſte, waarbij wij onzen lezer in dit Tijdſchrift voor Maart bepaalden, (1) en inderdaad ook eene meer aangename lectuur bevat.

Het geheele werk is buiten twijfel zeer belangrijk, en verdiende wel de eer der vertaling. Geleerden zoo wel als ongeletterden zullen zich met ons, over deze belangrijke bijdrage, tot de latere geſchiedenis van *Egijptenland*, ongetwijfeld verblijden, en erkennen, dat er veel moeite aan beſteed is.

Men moge al hier en daar iets misſen, van 't geen men verlangde, nog veel te vragen overig vinden, wat hier niet beantwoord is, in eenige berigten, zoo als omtrent de beſnijdenis der meisjes, meerdere naauwkeurigheid verlangd hebben, en in de beoordeeling van eenige perſonen en zaken, ook aangaande MOHAMMED-ALI, een weinig van den Schrijver verſchillen; men zal toch moeten verklaren, dat men hier zeer veel aantreft, dat nergens elders zoo naauwkeurig aangewezen is, en dat zich de Heer MENGIN, door dit werk, eene wezenlijke verdienſte verworven heeft.

Wij

(1) Zie bladz. 316, en vervolgens.

Wij prijzen dan de lezing, en het gebruik van deze Geschiedenis van *Egijpte* uit overtuiging aan, beklagen ons den tijd niet, daaraan besteed en betuigen met den Heer MENGIN, volkomen daarin overeen te stemmen, dat *Egijpte*, onder gunstigere omstandigheden, en een minder willekeurig bestuur, voor eene groote verbetering en veel gelukkiger staat vatbaar is.

LEVENSSCHETS van den Hoogleeraar PETRUS DRIESSEN; *uitgesproken in eene Vergadering van het Natuur- en Scheikundig Genootschap te* Groningen, *den* 25 *Maart* 1829, *door* J. MUNNIKS, *M. en Ch. D. Lid van den Raad der stad* Groningen, *van de Maatschappij van Genees-, Heel- en Artsenijmengkunde te* Brussel, *en van het Zeeuwsch Genootschap der wetenschappen te* Middelburg *gevestigd, Honorair Lid van het Natuur- en Scheikundig Genootschap, en van dat ter bevordering der Natuurlijke Historie te* Groningen. *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, *Akademie-Drukker*, 1829. 39 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is 60 Cents.*

Indien het onzen lezer gaat als ons, dan zal hij deze levensschets met groot genoegen en met bijzondere goedkeuring lezen. Onopgesmukt is deze redevoering gesteld, en zij behelst, in eenen geschikten stijl, eene wezenlijke lofrede, op den in zijn vak waarlijk grooten en met regt beroemden DRIESSEN, die, offchoon hij minder dan wel anderen voor de pers werkte, evenwel zeker geene mindere verdiensten bezat en veel nut heeft helpen stichten.

Alhoewel de Heer MUNNIKS, wiens vader een der Meesters van wijlen den waardigen DRIESSEN was,

was, bijzonder gedachtig is geweest, dat hij tot het Natuur- en Scheikundig Genootschap te *Groningen*, sprak, en alzoo den Hoogleeraar bijzonder geschetst heeft, als beroemden *Natuur- en Scheikundige*, heeft hij echter ook niet verzuimd van de gelegenheid gebruik te maken, om hem van zijne eerste jeugd af te doen kennen en om te doen zien, hoe hij tot die hoogte is opgeklommen, welke hij heeft mogen bereiken.

Wij kunnen niet afzijn, er dit gedeelte uit af te schrijven:

„Zoo was dan onze DRIESSEN, als jongeling, in het eerste tijdperk van zijn leven, steeds ijverig bezig met het opzamelen en aanleeren van zulke kundigheden, als hem, bij meer gevorderde jaren, vooral te stade zijn gekomen."

„Zoo besteedde hij zijn mannelijk levensvak geheel in de beoefening van de door hem grondig bevatte wetenschappen, in de uitbreiding, ontwikkeling, en duidelijke mededeeling van dezelve."

„Zoo was hij, onafgebroken, nuttig en belangrijk in het onderwijzen en toepassen van dien schat van geleerdheid, welke zijn opgeklaarde geest bevatte."

„Zoo wist hij met zijne vakken winst te doen, en dezelve dienstbaar te maken tot heil en voordeel der menschelijke zamenleving."

„Zoo bleef hij nog in den avond van zijn nuttig leven, met jeugdige krachten, in zijnen arbeid volhardden."

„Zoo was zijne loopbaan, onafgebroken, werkzaam en roemrijk, en is glorierijk gebleven tot aan haren eindpaal toe, alwaar de eerekroon voor zijne erkende verdiensten was opgehangen."

Deze levensschets was waardig gedrukt te worden, en wordt dus door ons aangeprezen.

BEDENKINGEN over de vrijheid der Drukpers, in twee Verhandelingen, voorgelezen in het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Middelburg. *Door Mr.* J. BAL SNIJDERS, *Practiserend Advocaat Aldaar. Te* Middelburg, *bij* de Gebr. Abrahams, *en te* Zierikzee, *bij* J. van de Velde Olivier, 1829. 41 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 45 *Cents.*

De Schrijver doet zijne denkwijze, reeds in het Voorberigt, met deze woorden kennen: „ Welligt zal deze brochure dezelfde scherpe en partijdige beoordeeling ondergaan, welke allen getroffen heeft, die niet kunnen goedvinden eene *toomelooze* vrijheid van drukpers te prediken: doch ook ik (*si parva licet componere magnis*) zal mij daarover niet bekommeren, en ik wil liever (immers wat het tegenwoordig geschil over de vrijheid der drukpers betreft) gezegd worden mij onder den standaard der Ministers gerangschikt te hebben, dan, gelijk zeker geëerd vertegenwoordiger zich uitdrukte, (1) „ met Jezuiten, Apostolieken en anderen, onder dezelfde vaan te strijden." "

Hoe menigwerf ook beschouwd, blijft echter het onderwerp altoos gewigtig, en het onlangs voorgevallene, benevens de daardoor veroorzaakte overwegingen en besluiten ook in ons eigen Land, verhoogt nog de belangstelling.

Dat de Drukpers behoort vrij te zijn, zal, in eenen goeden zin genomen, alleen bestreden worden door dwingelanden, zoo geestelijke als burgerlijke en derzelver trawanten.

Dat

(1) Zie Staats-Courant van 3 Dec. 1828.

Dat de Hooge regering verpligt is, om door wijze wetten te zorgen, dat daarvan geen schadelijk misbruik gemaakt worde, ten nadeele van den Staat of het Rijk, en dat, zoo al niet de Drukkers en Uitgevers, ten minsten de Schrijvers verantwoordelijk zijn, voor het door hen gemeen gemaakte; wij weten waarlijk niet wat hier tegen ook door eenen onbevooroordeelde, die de zaak heeft doorgedacht, zoude kunnen worden ingebragt.

Het misbruik neemt wel het gebruik niet weg, maar de regering moet toch ook tegen het misbruik waken. De Ingezetenen van hunne vrijheid van spreken en schrijven te willen berooven, onder het voorgeven dat er misbruik van gemaakt kan worden, zou hetzelfde zijn, als hun te beletten van het kunstlicht gebruik te maken, om dat men daardoor brand zoude kunnen stichten; maar niet te willen waken tegen het misbruik der vrijheid, zou zoo dwaas zijn, als geene middelen meer in gereedheid te willen hebben, en te verordenen, tot het blusschen van brand, en ter voorkoming van verschrikkelijke verwoestingen; 't geen nog erger zijn zou, dan de praktijk in *Konstantinopel*.

De Heer SNIJDERS, oordeelende zijne stem ter dezer gelegenheid over dit belangrijk onderwerp ook te moeten laten hooren, onderzoekt hier *eerst*, wat men voor de vrijheid der Drukpers te houden hebbe; *dan*, op welk eene wijze die behoort te worden uitgeoefend, en voert *ten laatsten* het een en ander aan, om te doen opmerken, dat de vrees, welke sommigen schijnen te koesteren, als of tegenwoordig de vrijheid der Drukpers in ons Vaderland, zich werkelijk in gevaar zoude bevinden, ongegrond is.

Men zal hier verscheidene goede wenken aantref-

treffen, wij zijn het in de hoofdzaak met den Schrijver eens; vooral is het ons doelmatig voorgekomen, dat hij sommige getuigenissen hier aangehaald, en van de geschiedenis gebruik gemaakt heeft.

De lezing van deze bedenkingen kan dus nuttig zijn.

Wij laten hierop volgen:

Vaderlandsche UITBOEZEMING, *bij het einde van November* 1829. *Opgedragen aan alle weldenkende Nederlanders. Te* 's Gravenhage, *bij* A. Kloots. 15 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 25 *Cents. Voor de Armen.*

Uit het kwade spruit, door Gods weldadig bestuur, ook het goede voort. Het onbesuisd geschreeuw van eenige kwalijkgezinde Dagbladschrijvers, aangezet door en vereenigd met geheime pogingen van het wangedrocht, *bijgeloof* en Kerkgezag, wekt den ijver op en vuurt de geestdrift aan, der welgezinden, om het monster te doen kennen, en de slechte bemoeijingen derzelver doel te doen missen.

Deze Vaderlandsche Uitboezeming kan ook hiervan ten bewijze verstrekken. De Dichter is billijk verontwaardigd over 't geen hij hoorde, oordeelt dat men werken moet zonder te vreezen, en geeft daarom deze welvloeijende dichtregelen uit, waarvan wij dit eene couplet afschrijven:

U geldt zij, drieste huichelaren,
In 't heilig outerkleed gehuld!
Die, met *niet* dreigende gevaren
Het ligtgeloovig hart vervult.

U treff' 's lands vloek! u, onrust stichters!
Die, onder 't mom van Volksverlichters
Zijn regt en adeldom verneêrt;
U zij de blos der schaamt' verbleven!
Op u blijv' elks verachting kleven! —
Niet op den leeuw, die zich verweert.

AANMERKINGEN op het voorstel van eenige Heeren Leden der Staten Generaal, tot veranderen der wet op de zamenstelling der regterlijke magt en het beleid der Justitie, door Mr. FRANÇOIS FRETS, *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, en Advokaat te* Rotterdam. *Te* Rotterdam, *bij* Krieger *en* Comp. 1829. *42 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is 60 Cents.*

De Heer FRETS, schreef te voren een paar Stukjes ter verdediging van de wet op de organisatie der regterlijke magt, met oogmerk om de ware onafhankelijkheid der regterlijke magt aan te wijzen, waaromtrent hij, bij de bestrijders der wet, overdrevene begrippen meende op te merken. Later ondertusschen is de strijd nog heviger voortgezet, en een voorstel gedaan tot *verandering der wet*; dit heeft hem dan gedrongen, om nog een woord ter verdediging der wet te spreken, en dus tegen het gedaan voorstel, met betuiging echter dat hij, zich beklagende over het eenzijdige en partijdige, dat zich maar al te zeer in dezen twist geopenbaard heeft, zich alleen aan het gebied der wetenschap in dezen onderwerpen wil.

Vrij duidelijk doet hij alzoo opmerken, dat het voorstel eene strekking had, om een gansch ander stelsel van regtsoefening in te voeren, beijvert zich, om het min wenschelijke daarvan te doen,

doen zien, beantwoordt de bedenkingen, bij voorbeeld, uit het plan van bezuiniging ontleend goed, en levert nog het een en andere, dat de bestredene wet aan hare voordeelige zijde doet uitkomen. Hij redeneert bedaard, maakt van zijne gronden goed gebruik, en verdient wel gehoord te worden. Niet ongepast kwam ons onder andere, deze herinnering voor:

„ Het is mij wel eens voorgekomen, dat de zoo bittere als vermenigvuldigde klagten over de geringe bezoldiging der regters, hoe regtmatig met opzigt tot het belang en de waardigheid der bediening in het algemeen, weinig strookten met de werkzaamheden, die ik hun in het bijzonder zag opgelegd. Nog eenmaal uit oude ondervinding willende spreken, wil ik hier het voorbeeld van onze Schepenen bijbrengen, die genoegzaam dagelijks vergaderden, en over alle zaken zoo wel lijfstraffelijk als van burgerregt kennis namen. Zij ontvingen eene bezoldiging, die niet haalt bij de tegenwoordige, welke men voor onze regters veel te klein rekent. Indien, derhalve, de bestaande grieven hieromtrent worden hersteld, dan is er ook geene reden, om de werkzaamheden door eene verdeeling in Kamers te verminderen, of zoo men zegt, gemakkelijker te maken."

Wie vereenigt zich niet gaarne, met den wensch aan het slot:

„ Ik biede mijne aanmerkingen aan bij gelegenheid, dat niet alleen het voorstel in geschil maar ook nog zoo vele onderwerpen de volksvertegenwoordigers bezig houden. Mogten maar die onderwerpen van eenen aard zijn, dat zij op dat, waarvan wij spreken, geenen noodlottigen invloed konden hebben! Tweedragt is een volksramp, die zich door geene verwijtingen laat genezen. Mogt dit ieder gelooven, die het vaderland lief heeft! Mogt nimmer verschil in staatkundige of godsdien-

ſtige gevoelens tot zulk eene hoogte gedreven worden, dat men eindelijk het ergſte zoude moeten vreezen. Mogten niet zoo vele twisten, die gevoerd worden, aan den onpartijdigen maar toch niet belangeloozen aanſchouwer het bewijs opleveren, dat ook de onderwerpen daarvan zoo vele twistappels zijn, welke door vijanden van het vaderland worden uitgeſtrooid, en welke te onbedacht ſomtijds door de beste en welwillenſte vrienden van hetzelve worden opgegrepen!"

Eenige van de Romeinen ontleende woorden, en vooral het woord *prorogeren*, dat hier zoo dikwerf voorkomt, had de Advocaat wel met Hollandſche mogen verwisſelen, om der genen wil, die geen Latijn verſtaan, en dikwijls (wij waren er meermalen getuigen van) de beteekenis van zulke woorden geheel verkeerd wijzigen.

WEDERLEGGING der Verhandeling over de verantwoordelijkheid der Ministers, volgens het Nederlandsch Staatsregt. Te Arnhem, *bij* C. A. Thieme, 1829. *IV en* 56 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is* 75 *Cents.*

Het Vertegenwoordigend STELSEL, door den Schrijver van de Wederlegging der Verhandeling over de verantwoordelijkheid der Ministers, volgens het Nederlandsch Staatsregt. Te Arnhem, *bij* C. A. Thieme, 1830. *VIII en* 120 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 25.

Wij hebben deze beide Stukjes van den tijd bijeengevoegd, omdat ze beide van eenen politieken aard, en door denzelfden Schrijver opgeſteld zijn. Over de verantwoordelijkheid der Mi-

Ministers van den Koning, is in de laatste tijden ook in ons Land veel gesproken en getwist, en het schijnt, uit de discussiën zelve in de tweede Kamer, dat het der wet aan beslissende bepalingen in dezen ontbreekt.

Geen wonder dus dat ook particulieren, ten deze, onderscheidene gevoelens koesteren, en de een die verantwoordelijkheid verder uitstrekt, terwijl de andere meent dezelve meer te moeten beperken. Sommigen, waar onder ook de Schrijver tegen welk N°. 1. is ingerigt, bestrijden het Stelsel der ministeriele verantwoordelijkheid met zoo veel ijver, dat zij duidelijk toonen te vreezen, dat anders de Koning niet meer vrij regeren, en het Vaderland des nadeel lijden zoude, terwijl weder anderen vreezen, dat de weg voor willekeur en onderdrukking althans ter ondermijning der vrijheid, geopend wordt, als men de Ministers *niet* verantwoordelijk stelt.

Gelijk ieder mensch, zoo is ook de Minister verantwoordelijk, voor zijne woorden en daden, dit spreekt van zelf, en het zou belagchelijk zijn, daaraan te twijfelen.

Dat de Minister aan den Koning verpligt is, rekenschap te geven, die hem als grondwettig Vorst aanstelt, en ook weder weg kan zenden, is even min aan twijfel onderhevig.

Aan zijnen eed gebonden, moet hij natuurlijk aan denzelven en 't geen hij daar mede bevestigend beloofd heeft, getrouw beantwoorden, en als hij daarvan afwijkt, of daaromtrent in gebreke blijft, is hij strafwaardig, en moet de wet hem veroordeelen.

Hieruit volgt dus, dat de Staatsregeling, grondwet, of hoe men het ook noemen moge, door vaste bepalingen *moet* aanwijzen, hoe in zulk een geval te handelen, en welke formaliteiten in acht te nemen, om den schuldigen te straf-

sen, maar ook tevens voor te komen, dat niemand, ook dus geen Minister, onverhoord veroordeeld worde.

Deze redenering, zou men zeggen, is zoo duidelijk de taal van het gezond verstand, dat er met grond niets tegen te zeggen valt.

Ondertusschen blijkt het, dat hiermede de zaak in geschil onder ons nog niet beslist is, ook wanneer men de aangehaalde Verhandeling leest, en deze wederlegging daarmede vergelijkt.

De groote zaak zal nu zijn, of de Ministers wegens hunne raadgevingen en bedrijven, als zoodanig, alleen aan den Koning verantwoordelijk zijn, zoo dat zij, bij oppositie, de geworpen pijlen van zich afweren kunnen, door op den Koning te wijzen, in wiens dienst zij verklaren te staan? Gemakkelijk gevoelt alzoo een ieder die denken geleerd heeft, dat dit vraagstuk van geen klein aanbelang is, en dat het hier ter beslissing aankomt op de grondwet, welke en Vorst en volk bepaalt en den waarborg oplevert voor de regten des Konings, en voor de vrijheid des volks.

Wilden wij hier over nu uitweiden, wij zouden dan de perken onzer beschouwing zeer verre te buiten moeten gaan.

Zonder ons hier over dan verder uit te laten, zeggen wij alleen, dat de ongenoemde Schrijver, wiens lettervrucht wij hier voor ons hebben, de zaak wel doordacht heeft, dat er veel waars hier door hem gezegd is, dat zijn geschrijf wel verdient in aanmerking genomen te worden, en dat hij hieruit blijkt een regtschapen Nederlander te zijn, die met bescheidenheid en waarheidsliefde schrijft, zoo als hij denkt. Van 's mans denkwijze, schrijven wij dit blijk af: Niet alleen de Natie, maar ook de Vorst zelve heeft er groot belang bij, dat de verantwoordelijkheid in den opgegeven zin boven allen twijfel verheven worde.

„Zoo

„ Zoo lang toch, door alleen zich op God en zijn geweten te beroepen, de daden zijner regering niet op rekening of ter verantwoording zijner dienaren kunnen worden gesteld, vinden deze eenen schutsheer in hunnen meester, die hun tot dekking en bolwerk strekt. Hierdoor gesterkt, zullen zij des te ligter de overhelling naar meerder magt-betoon inwilligen en, door steeds den wil van den Monarch op den voorgrond te stellen, zich op zijnen naam eigendunkelijke daden veroorloven, en het in alles steeds doen voorkomen, dat zij op last en bevel handelen. Kon deze voorstelling eenmaal ingang of geloof vinden, zoo ware zij in staat de natie meer van den Vorst te doen eischen, dan billijk is en met reden gedaan kan worden. Hij heeft er derhalve het hoogste belang bij, dat de minister zich niet op zijnen meester kan beroepen, en in denzelven even als een schild vindt, om hem tegen alle misnoegen of klagte te dekken. Neen, de zaak moet juist omgekeerd zijn. De dienaren moeten tot borstwering van hunnen meester verstrekken; zij moeten zich niet verschuilen achter de majesteit des troons; maar steeds waken en gereed zijn, om de pijlen te ontvangen, die ook werkelijk tegen hen gerigt zijn. Achter die borstwering is de monarch veilig en beschermd tegen de driften en hartstogten, die zouden kunnen ontbranden. En te gelijk zal hij daarin den zekeren waarborg vinden, om steeds den besten raad, de getrouwste voorlichting en de zuiverste waarheid bij zijne dienaren te vinden. Want wetende, dat zij wegens de overschrijding van de magt des Konings rekenschap aan de wet zijn verschuldigd, zullen zij door de bewustheid hiervan kracht erlangen, om zich boven menschenvrees te verheffen; dwaling te noemen, wat dwaling is; niet door zwakheid een ander gevoelen voor te brengen, dan

 waar-

waarvan zij werkelijk overtuigd zijn; en niet af te wijken of toe te geven, wáár volharding pligt is. Gelukkig de Monarch, die zich in deze omstandigheden geplaatst vindt, als welke tot waarborg strekken, dat hij niet ligtelijk door verkeerden raad zal misleid worden. In dien stand blijft hij evenzeer de uitdeeler van duizende zegeningen en weldaden, als hij het zou zijn, wanneer er hoegenaamd geene wettelijke verantwoordelijkheid zijner dienaren bestond. De toegang tot zijn persoon kan evenzeer ten allen tijde en aan elk worden vergund; en evenzeer kan zijne hand blijven uitgestrekt, om elke klagte, ieder bezwaar te ontvangen. De grondwet heeft de koninklijke magt daartoe volledig genoeg in staat gesteld. En onze nader bepaalde ministeriele verantwoordelijkheid strekt niet, om die magt te beperken of te besnoeijen: maar eeniglijk om, behoudens hare volkomene vrije uitoefening, dezelve voor overschrijding te waarborgen."

In denzelfden geest, is ook het andere werkje gesteld, waarin als grondstelling voorkomt, *dat*, gelijk de Koninklijke magt in allen deele *binnen* de grenzen der Staatswet besloten is, juist tegen die magt voornamelijk het maatschappelijk verdrag is gerigt, ten einde dezelve in hare vaart te stuiten en hare uitbreiding voor te komen.

„ Hoe hooger (zegt hij) deze magt is verheven, en met hoe meer hulpmiddelen van werking en invloed dezelve is toegerust, des te minder kan zij op een voorregt van gezag, buiten en behalve de grondwet, omdat deze daartegen geen verbod inhoudt, aanspraak maken, — des te ijveriger moet ook de waakzaamheid van allen tegen die overschrijding werkzaam blijven. Zonder dien genoemden grondregel in al deszelfs kracht te handhaven, dat namelijk géene magt, en dus ook de

de koninklijke magt tot niets bevoegd is, dan tot hetgeen de wet haar toestaat of veroorlooft, bestaat er in wezenlijkheid geene grondwet voor eenig volk, waarop het zich altijd en in alle omstandigheden verlaten kan"

De Schrijver beschouwt hierop *den aard van onzen vertegenwoordigenden Regeringsvorm*, in het oog houdende, dat het volk niet is om den Vorst, maar de Vorst om het volk, — handelt over de Ministers, waarin hij op den voorgrond plaatst de verantwoordelijk- en strafbaarheid van de Staatsdienaren, als een breidel voor de uitvoerende magt, voordeelig voor Vorst en volk; — Spreekt over de jaarlijksche aftreding van een gedeelte der tweede Kamer, bij de wet bepaald, aanwijzende hoe men de voordeelen daarvan bevorderen, en de nadeelen afweeren kan; — schrijft over de *oppositie*, waarvan de magt, welke volgens de bestaande instellingen geroepen schijnt, om er eene goede rigting aan te geven, een voorzigtig en verstandig gebruik moet maken; en maakt de *Provinciale Staten* ook tot het onderwerp zijner overweging, in welke hij eene openbare beraadslaging als zeer belangrijk aanmerkt, waarna hij, tot besluit, alles zamentrekt om zijn oogmerk te duidelijker te doen blijken, en met deze voorzeker niet ongepaste woorden eindigt:

„De grondwet heiligt de onschatbare vrijheid des gewetens en kent dus den geestelijken geenerlei bijzonder voorregt toe, terwijl zij integendeel aan den Koning de zorg opdraagt, om iedere godsdienstige gezindheid binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den staat te doen blijven. Het is *dit* streven naar het verkrijgen van invloed en magt, hetwelk het koninklijk gezag verzwakken en den staat kan bederven, welke beide, zoo als ons zal zijn gebleken, niets hebben

ben te duchten van de vrije werking van *erkende* staatkundige instellingen, die daarom ook eer moest bevorderd dan tegengewerkt worden, op dat zich in plaats derzelve geene *vreemde magt* vestige, wier invloed onbeperkt is, als niet in de grondwet omschreven of opgenomen."

Zonder ons niet alles wat hier voorkomt, even goed te kunnen vereenigen, terwijl wij hier en daar van den Schrijver meenen te moeten verschillen, zonder ook opzettelijk het een en ander nader te toetsen; gelooven wij de lezing van dit bedaard geschreven Stukje gerust te kunnen aanprijzen.

Vlugtige TERUGBLIK *op de Fransche Staatsomwenteling, en den te dier tijd in* Frankrijk *heerschenden Volksgeest. Door eenen Tijdgenoot. Te* Breda, *bij* F. P. Sterk, 1829. 85 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is 90 Cents.*

Deze terugblik is verschrikkelijk om te lezen, wegens alle de daarin voorkomende gruwelen, maar kan echter ook voordeelig werken, als men er uit opmaakt, dat de grenzen bij geene mogelijkheid meer bepaald kunnen worden, wanneer men eenmaal den weg van godsvrucht en deugd verlaat. Mogten die woeste schreeuwers en dagbladschrijvers, welke hunne pogingen hebben aangewend, om ook in ons Land de rust te storen, door zulke herinneringen uit de geschiedenis van het naburig *Frankrijk*, beschaamd worden, en ijzen van hunne dwaasheid!

VER-

VERSLAG van de Commissie, uit de Hoofddirectie van het Instituut voor Doofstommen, te Groningen, *ter zake het aldaar opgerigte Monument, ter eere van wijlen des Instituuts Stichter* HENRI DANIEL GUIJOT. *Met de, bij deszelfs inwijding, uitgesprokene Dichtregelen van den Hoogleeraar Mr.* B. H. LULOFS. *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1829. 31 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 40 *Cents.*

De titel drukt naauwkeurig en volkomen den inhoud uit. De Commissie, bestaande uit de Heeren: R. GOCKINGA, HZ. H. O. FEITH en W. J. MEURS WICHERS, verdient allen lof wegens derzelver ijver en naauwkeurigheid, — de verdiensten van den uitvinder en maker van het Gedenkteeken, den Heer JEAN FRANÇOIS SIGAULT C. Z., worden daarin met roem vermeld, — allen die door bijdragen of op eene andere wijze zich behulpzaam betoond hebben, hartelijk dank gezegd en hulde toegebragt aan Zijne Majesteit, die wel had gelieven te gelasten, *dat er een borstbeeld van wijlen den Honorair Hoogleeraar* H. D. GUIJOT, *zoude worden vervaardigd, om, ter vereering van 's mans nagedachtenis, in de groote Leerzaal van het Instituut van Doofstommen, te* Groningen, *naast dat van den Abt* DE L'EPÉE, *te worden geplaatst;* welk borstbeeld, door den Ridder CALLOGNE, te *Brugge*, uit het schoonste witte marmer, met veel kunst vervaardigd, bij deze plegtigheid voor 't eerst ten toon gesteld werd.

Het bij deze gelegenheid door den Hoogleeraar LULOFS uitgevoerd Dichtstukje, achter aan geplaatst, was doelmatig en verdiende de daaraan gegeven onderscheiding.

Lan-

Lange verstrekke dit Monument den verdienstelijken overledene tot eer, en der Stad *Groningen* tot sieraad, en 's Dichters voorspelling worde vervuld:

En nog na lange, lange jaren,
Zal menig kind, ginds opgevoed,
Op haar met stille tranen staren,
Die 't dankbaar harte vloeijen doet.
En menig burger zal hier van OUTOT nog spreken:
En juichen, als ik juichte in d'aanvang van dit lied:
„ Verdienste tart het graf, — zulks tuigt dit eereteeken —
En Nederland vergeet haar ed'le burgers niet."

De op het omslagblad geplaatste teekening, stelt den lezer in staat, om van het Monument een duidelijker denkbeeld te vormen.

ZEDEKUNDE voor de Jeugd, in Verhalen, Kernspreuken en Bijbelteksten. Gevolgd naar het Hoogduitsch van J. P. L. SNELL, *Christenleeraar te* Dachsenhausen. *Een geschenk voor de lieve jeugd. Te* Zutphen, *bij* H. C. A. Thieme. *VIII en* 176 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is* 80 *Cents.*

Dit boekje is verdeeld in drie Hoofdstukken, waarvan het eerste zedelessen behelst, in korte gezegden en spreekwoorden;

Het tweede zedespreuken uit den Bijbel, en uit de Apokrijfe boeken, en

Het derde, Geschiedenissen en voorbeelden van brave en slechte menschen.

Het levert voor kinderen, eene aangename en nuttige lectuur op, zij kunnen er veel goeds uit leeren, en gaarne zullen zij het uit lezen. Wij kunnen het dus aanprijzen.

MEN.

MENGELWERK.

SPREUK. XX: 7.

De regtvaardige, die in zijne onschuld wandelt, diens kinderen zijn gelukkig na hem.

Een woord aan Ouders,

door

J. C. MOHR, V. D. M.

te *Warmenhuizen.*

De *regtvaardige, die in zijne onschuld wandelt, diens kinderen zijn gelukkig na hem.* Welk eene gewigtige, behartigenswaardige uitspraak voor alle ouders, die het niet om het even is, welke grondbeginselen hun kroost inzuigt! O dat elke vader, dat iedere moeder, die hare kinderen bemint, en wenscht hen eens gelukkig te zien, deze woorden diep in het hart prentte en dikwerf overdacht: *De kinderen van den eerlijken, deugdzamen mensch zal het welgaan na hem.* Deze hope grondt zich op Gods toezegging: *Ik doe barmhartigheid aan duizenden der genen, die mij lief hebben en mijne geboden onderhouden.* Niet alleen aan den regtvaardigen zelven wil de Heer het goede beloonen, maar ook aan kinderen en kindskinderen; en hetgeen de Heere belooft, volbrengt hij zeker — zijne beloften zijn *ja* en *amen.* Dit bewijzen zeer vele voorbeelden der Heilige Schrift. Werd niet ABRAHAMS, ISAÄKS en JACOBS vroomheid en godsvrucht nog aan hunne kinderen en nakomelingen beloond? — Van de waarheid dezer uitspraak overtuigt ons ook ons

ei-

eigen nadenken, onze eigene ervaring. Niet altijd oogst de vrome, eerlijke man de vruchten van zijn uitgestrooide zaad, het loon voor zijne trouw, den zegen voor zijne deugd; maar daarom is het niet te vergeefs, hetgeen hij uit liefde tot God en het goede volbragt — niet te vergeefs de onbevlekte wandel, de schoone deugd, welke hij beoefende, en het reine hart, hetwelk hij zoo zorgvuldig tegen den boozen bewaarde. Zijnen kinderen zal het welgaan na hem; zij zullen nog de zalige gevolgen zijner onschuld genieten en erfgenamen zijn van den schat der goede werken, dien hij heeft nagelaten — des vaders deugd is het beste erfgoed. Hoe kan dit ook anders zijn? Zijn goede voorbeeld zal hen bestendig voor oogen zweven, en eenen weldadigen invloed op hun hart en leven hebben. Zijne deugden zullen ook in zijne kinderen den heiligen ijver, om goed te zijn en te blijven, bestendig aanblazen. Zijne grondbeginselen gaan op hen over en zullen voor hen levenslang zijn eene bron van de reinste gezindheden, van de edelste besluiten en de loffelijkste voornemens. — Zij zullen hun verstrekken tot eene vriendelijke leidsvrouw, die hen, in de ure der verzoeking minzaam en krachtvol in oor en hart fluistert: *Zijt aan de deugd van uwen vader getrouw, en onteert de vroomheid van uwe moeder niet!* De vermaningen en waarschuwingen, die met regtschapen vrome bedrijven gepaard gingen, zijn niet vruchteloos, niet te vergeefs medegedeeld, en wanneer brave ouders reeds lang ten grave zijn gedaald en de eeuwige rust ingetreden, zal het aandenken aan dezelve den kinderen nog heilig zijn, en de herinnering aan hunner ouderen deugd hen beveiligen voor de strikken der verleiding, en hen van de zonde te rug houden. Daar nu alleen de Godzaligheid een groot

ge-

gewin, de kostbaarste bezitting is, en de belofte heeft van dit en het volgend leven, — daar alleen de regtschapen brave mensch, op kalme zielsrust en waar geluk rekenen kan, zullen dan welopgevoede, door het goede voorbeeld der ouderen in de betrachting der deugd bevestigde kinderen, niet met zekerheid op Gods zegen kunnen hopen? — Zullen zij dan niet voor alle lijden, het welk een gevolg der ondeugd is, bewaard blijven? ô, Dat dan niemand twijfele aan de waarheid en geldigheid van dit woord: *De regtvaardige, die in zijne onschuld, braaf en eerlijk wandelt, diens kinderen zijn gelukkig, het zal hen welgaan na hem.* Wie het derhalve wenscht, dat zijne kinderen mogen gezegend zijn, ook dan wanneer hij er niet meer zijn zal, die late toch nimmer na, door zijne eigene Godsvrucht en deugd daartoe den grond te leggen. Wie eens met een opgeruimd gemoed van hen scheiden, en omtrent hun lot onbezorgd zijn wil, die late hun een goed voorbeeld en de nagedachtenis aan een deugdzaam leven na. Het komt er niet op aan, hoe vele of weinige aardsche goederen zij erven; er staat niet: de kinderen van den rijken, van den voornamen, van den aanzienlijken zal het welgaan, maar: *De kinderen van den regtvaardigen zijn gelukkig, — die zal het welgaan.* Schoon en naar waarheid zegt daarom DAVID: *Ps.* XXXVII: 25. *Ik ben jong geweest, ook ben ik oud geworden, maar ik heb niet gezien den regtvaardigen verlaten; noch zijn zaad zoekende (bedelende) brood.*

KORTE VERDEDIGING VAN HET HUWELIJK, TEGEN DEN ONGEHUWDEN STAAT DER GEESTELIJKEN.

Van LUTHER af tot op onzen tijd toe, hebben de Roomschgezinden alle Geestelijken, die hunne

Kerk verlieten, beschuldigd, dat huwelijkszucht de eenige beweegreden van hunnen overgang tot de Protestanten was, en meenden hier door het slechte van hun gedrag bewezen te hebben.

Deze beschuldiging is reeds dikwijls beantwoord, maar mijns bedunkens meestal zoo, dat op de andere zijde eenig voordeel overbleef. zij zeggen namelijk, hun zoogenoemd *veiligheids bewijs* steeds bij de hand hebbende, de Protestantsche Kerk leert openlijk, dat men ook in de Roomsche Kerk zalig kan worden, daarentegen is het eene hoofdleer der Roomsche Kerk, dat buiten dezelve geene zaligheid te vinden is.

Is het niet onze overdrevene teergevoeligheid, die hun, dit wapen, tegen ons in de hand geeft? Van eene volstrekte onmogelijkheid kan zeker hier niet gesproken worden, gelijk het in het algemeen niet gemakkelijk is van mogelijk of onmogelijk te spreken. Verligting of verzwaring, dit is het geen, wat als hoofdzaak te beschouwen is. Nemen wij nu, zoo als billijk is, daar de Roomsche Kerk zich zoo wel eene Christelijke als de Protestantsche noemt, de leer van JEZUS en van zijne Apostelen, over de bestemming van den mensch, over het doel der zending en van den dood van den Heiland, als leidstar, als maatstaf aan, en meten wij onpartijdig hiermede den geest van het Protestanten- en Pausdom, dan blijkt, dat het Protestantendom of het Evangelische geloof, een uitmuntend bevorderingsmiddel is, om deszelfs belijders nader tot de Christelijke volmaking te brengen, en even daardoor hunne zaligheid te bevorderen; maar dan blijkt echter ook, dat dit voortreffelijk middel om deszelfs belijders tot heiligheid (volgens de meening van PETRUS, 1 *Petr.* I: 15, 16.) en tot zaligheid te leiden, de Roomsche Kerk, in

al

al dat geen, waarin zij het tegendeel van de Protestantsche is, ontbreekt, en dat zij juist daar het meest, waar zij het Pauzelijkste is, eene wezenlijke hindernis bevat om God, die een Geest is, in geest en in waarheid te aanbidden (*Joan.* IV: 24.) naar de volmaaktheid van den Eeuwigen God en van zijnen Eeniggeboren Zoon te streven, (*Matth.* V: 48.) en zoo rein van hart en zalig te worden. Wij mogen ons niet langer door eene verkeerd begrepen verdraagzaamheid laten terughouden, om dit openlijk te uiten, als wij geene verraders van de waarheid des Evangeliums willen worden, en als wij niet zelve de Roomsche Kerk behulpzaam willen zijn, om steeds nog meer zwakken onder ons, in haar net te lokken.

Op dezelfde vrijmoedige en ernstige wijze, moet ook de tegenwerping beantwoord worden, als of het slechts huwelijkszucht, en dus een zedelijk bederf zou zijn, wat steeds alle tot het Protestantendom overgegane Roomsche Priesters, eenig en alleen zou bepaald hebben, dezen stap te doen. Op dit eenig en alleen komt het hier thans te minder aan, als het onbewijsbare onbewezen is gebleven, gelijk natuurlijk is, en door de beschuldigers, even zoo natuurlijk, steeds onbewezen zal blijven, dewijl immers geen mensch ten opzigte zijner *eigene* handelingen met *zekerheid* kan staande houden, dat hij dit of dat eenig en alleen om eene opgenoemde beweegreden, heeft gedaan, en daar het hier *voornaamlijk aankomt op de bepaling van het zedelijke van het huwelijk, en van het leven in eenen gedwongenen echteloozen staat.*

Toen het eerste paar menschen geschapen was, was het eerste gebod, dat de Schepper de menschen gaf: *Weest vruchtbaar, vermenigvuldigt en bevolkt de aarde.* *Gen.* I: 28. Hetzelfde bevel

 heeft

heeft hij ook alle redelooze, levende schepselen op aarde gegeven, namelijk in de magtige en blinde drift ter bewaring van hunne soort. Waar het nu zulk een doel betrof, als de instandhouding en vermeerdering van hun geslacht, daar heeft de wijze Voorzienigheid zich niet op de zedelijkheid van den mensch, op hunne gehoorzaamheid aan de wet der zeden, willen verlaten, maar zij heeft, behalve deze aan den mensch ook nog de stellige wet gegeven: *Weest vruchtbaar en vermenigvuldigt.*

Hoe weinige menschen zouden, zonder dit tweede gebod, de natuurdrift, slechts eenig en alleen gedreven door hunne zedelijkheid, dat is uit achting voor de wet der zeden, kinderen telen; de moeijelijkheid van de zwangerheid, de smarten en gevaren van het baren en verzorgen der kinderen op zich nemen? Gewis bij de meesten, om niet sterker te spreken, verrigt de geslachts drift en de natuurlijke liefde der ouders tot de kinderen deze soort van wonder ten minsten gedeeltelijk, zoo al niet bij uitsluiting. *Dus* heeft God de instandhouding van ons geslacht *niet* slechts van de zedelijkheid der individuen afhankelijk willen maken, maar is hen door eene wet der natuur te hulp gekomen, even zoo als Hij de bewaring der bijzondere leden niet van de kracht der zedelijke gronden der bestemming alleen liet afhangen, maar die ook schraagde door het smartelijk gevoel des hongers en de natuurlijke vrees voor den dood, opdat de menschen niet uit traagheid, ongeduld enz. bij gebrek van zedelijke kracht, ligtzinnig van hun leven afstand mogten doen.

Intusschen zijn er nog vele, die met verachting der zedelijke en natuurlijke wetten van God, het gemakkelijk en meer naar hunnen smaak vinden, slechts aan hunne *dierlijke* behoefte te voldoen,

en

en al het overige aan de moeders, of aan deze, benevens hare mannen, overgelaten. Vernederen zij zich hierdoor niet beneden vele soorten van dieren, die gemeenschappelijk, mannetje en wijfje, hunne jongen voeden? Wij zijn God en de natuur ontrouw, en schenden misdadig de zede- en natuurwet van den Schepper en Regter. Zijn nu deze verworpene te zoeken, bij de huwelijks gezinde geestelijken?

Het natuurlijke, het dierlijke in den mensch, moet, volgens zijne hoogere bestemming, vermenschelijkt, veredeld worden. Daartoe nu wordt beheersching, maar geenzins volstrekte onderdrukking vereischt. De geslachts drift in den mensch wordt veredeld door welgevallen in personen der andere sexe, door vermaak in de volmaaktheden van ligchaam en geest, door liefde en verlangen om van de beminde weder geliefd te worden. Het verdere doel is vereeniging. Het laatste heeft plaats bij menschen en beesten, naar hunnen verschillenden aard. Bij de laatste is 1) ter bereiking van het doel eene vereeniging voor oogenblikken voldoende Zoo dra de rups uit het ei kruipt, vindt hij zijne tafel bereid en bezet, hij heeft de moeder even zoo min noodig, als den vader, noch voor, noch na dat hij uit de pop kruipt. 2. De jongen uit de klasse der zoogdieren vinden door de natuur hun voedsel bereid in de melk der moeder. zij behoeven deze slechts korten tijd, dan vinden zij even als de ouden, dat geen, waardoor zij gevoed worden. 3. Daarentegen moeten de vogelen, niet slechts gebroeid, maar ook met moeite gevoed, ja hunne woningen vooraf bereid worden. Wij vinden als een werk der Voorzienigheid, dat eene paring voor langeren tijd, gedeeltelijk levenslang, mannetje en wijfje verbindt, en beide tot broeijen en opkweeken der jongen vereenigt.

Geen jong dier is, wat hulpeloosheid betreft, te vergelijken met den pas geboren mensch, geen beest behoeft dus ook in dezelve mate de hulp der ouders, geen het tiende gedeelte der volhouding, zelfs als men den mensch slechts als een dierlijk wezen beschouwt, en als een geestelijk wezen, welke hulp heeft hij dan niet noodig! niet de moeder alleen is hiertoe voldoende, ja zelfs niet eens vader en moeder alleen.

Welk eene wijsheid ligt dus, in dit opzigt, in de woorden en in de, door dezelve beteekende zaak, Gen. II: 18. *Het is niet goed, dat de mensch alleen zij, ik zal hem eene hulpe maken, die als tegen over hem zij.* Want, als de vermeerdering van het menschelijk geslacht niet slechts dierlijk zijn zal, dan moeten man en vrouw zich door het huwelijk verbinden. Daarom schijnt ook, onder de nakomelingen van ADAM, het huwelijksleven zijnen voortgang behouden te hebben, dewijl reeds terstond van KAÏNS vrouw gesproken wordt. Ook heeft zich, door alle geslachten der menschen en bij alle volkstammen, de echt staande gehouden, met uitzondering van eenige weinige, die op den laagsten trap der beschaving staan, en die zich daarom ook in andere stukken weinig boven de dieren verheffen.

Daarom is ook het huwelijk in ieder opzigt als eene Goddelijke instelling te beschouwen, en CHRISTUS zegt, *Mark.* X: 9. dat God man en vrouw heeft zaamgevoegd. Als dus de Apostel PAULUS raadt ongehuwd te blijven, en als hij zijnen personeelen raad zorgvuldig onderscheidt van de voorschriften des Evangeliums, zoo zou hij, wien men eerst moet leeren, dat de raad van PAULUS op bijzondere omstandigheden en tijden gegrond was, waarlijk weinig van den geest der leer van JEZUS en van zijnen Apostel moeten begrepen hebben.

Indien

Indien slechts de physieke instandhouding van het menschdom het doel der Godheid geweest was; dan had Hij dit doel gemakkelijker en langs eenen korteren weg kunnen bereiken, en Hij had den huwelijksband, die man en vrouw voor hun gansche leven vereenigt, niet behoefd. Of zou men durven zeggen, dat het de magt van God te boven ging, het zoo in te rigten, dat de kinderen, na eenige weken, zonder verdere hulp der ouders konden bestaan en zich zelven onderhouden?

Maar de volmaking van den geest, is het doel der Godheid bij den mensch. Dit doel wordt bevorderd door zijne groote en langdurige behoefte van hulp in zijne jeugd, het wordt bevorderd door den echt, als eene noodzakelijke voorwaarde van het zoo even genoemde middel ter bevordering.

De liefde der echtgenooten tot elkander vermeerdert en veredelt hunne liefde tot de kinderen, en de liefde tot hunne kinderen vermeerdert en veredelt hunne liefde tot elkander. Zelfs de nog voor hun oog verborgene zijn reeds voorwerpen der gemeenschappelijke liefde, der gemeenschappelijke hoop en zorg. En als zij geboren zijn vereenigen zij, tot vernieuwde liefde, gemeenschappelijke zorg, koestering, moeite, opoffering, hoop en vrees. De hoofdvijand der menschelijke veredeling, de eigenbaat, heeft hier door eene nederlaag geleden, want wie uit eene edele liefde zulk een offer weet te brengen, als moeders en vaders hunne kinderen brengen, die is op den weg, om ook voor zijnen naasten zonder belooning te arbeiden en te lijden, als de nood dit vordert. Daarom zal men zelden eenen hoogeren trap van eigenbelang vinden, dan bij een *deel* van hen, die gedwongen zijn ongehuwd te blijven. Steeds slechts gewoon voor zich zelven,

voor hun gemak, hun genoegen te zorgen, meenen zij eindelijk, dat de gansche wereld slechts voor hen bestaat en hen dienen moet, maar dat zij alleen in zoo ver voor de wereld en de dienst hunner medemenschen bestaan, als zij daarvoor beloond worden. Als nu zulk een den buik tot zijnen God maakt, en zich aan de buitensporigste onmatigheid overgeeft, zoo wordt dit door velen doorgaans verontschuldigd, met te zeggen: waarom zouden zij dit niet doen? zij hebben voor vrouw noch kinderen te zorgen.

Men beroepe zich niet op eerwaardige uitzonderingen, als bewijzen van het tegendeel, noch op gehuwde eigenbelangzoekers, maar men bedenke liever, dat gif in de hand van eenen kundigen Arts, zijne doodende uitwerking verliest, en eene heilzame artsenij wordt, en dat de *heilzaamste* artsenij door omstandigheden de doodende uitwerking van het gif kan krijgen; maar men leze liever, wat PAULUS *Rom.* I: 24—31. van de Afgodendienaren zegt, en vergelijke daarmede hen, die de natuur- en zedewet van God: *weest vruchtbaar en vermenigvuldigd*, zoo als het Christenen in een wettig huwelijk past, gedwongen zijn te verachten, en nu zie men of men geene overeenkomst vinden kan. Wie deze in de zamenleving niet kan ontwaren of wil opzoeken, leze slechts, om die in menigte bij het mannelijk en vrouwelijk Celibaat te vinden, vrijmoedige en onpartijdig geschrevene kloostergeschiedenissen, en hij zal die tot walgens toe ontdekken. In het onlangs verschenen werk, *Leven en Bisschoppelijke Ambtsbekleeding van* SCIPIO RICCI, *Bisschop van* Pistoja *enz.* zal hem blijken, hoe vele brieven, verklaringen en verhooren van Nonnen der Dominikaner Orde *bewijzen*, dat de Dominikaner Monniken, hare Biechtvaders, haar reeds meer dan honderd vijftig jaren, in een

stelsel

stelsel van materialismus, in eene roekeloze Goddeloosheid, en in de schaamteloosste ongebondenheid onderwezen hebben, en dat verscheidene verklaringen voor den gewonen Regter van onderzoek, de aansporingen tot het allerschandelijkste van de zijde harer Biechtvaders bevatten. (1)

Wanneer nu eens een edeldenkend mensch, aan den eenen kant Gods gebod, en aan den anderen het gebod van den mensch stelt, daarin eene wettige verbindtenis, een heilig leven, tot eer van God en heil der menschen ziet, en hier tallooze schendingen van de wet der natuur en zeden, uit den ongehuwden staat ziet ontstaan, en daardoor bewogen wordt, om de geloofsgronden en discipline wetten zijner Kerk, te onderzoeken, en deze met de leer van het Evangelie te vergelijken, en dan vindt, dat de eerste met de laatste strijden, maar dat die der Protestantsche Kerk daarmede overeenkomen, en daarom tot de laatste overgaat en trouwt, om de verzoekingen, en de werken des Duivels te ontgaan, dan hoort men het geschreeuw: de Roomsche Geestelijken die Protestanten worden, zijn alle met dezelfde ziekte behebt, namelijk de begeerlijkheden des vleesches.

Maar zegt mij dan toch, hoe beschouwt gij hen, van welke uw Bisschop SCIPIO RICCI spreekt, en de wereldlijke Geestelijken, die met hunne zoogenoemde Nichtjes of Huishoudsters leven, als

(1) Eene der nieuwste en vreesselijkste uitwerkingen van het Celibaat, levert het te *Parijs* den 15 October 1827. voor het Crimineele Geregtshof, van het Departement de *Seine* behandeld Regtsgeding op van den Roomschen Priester, den Abbé CONTRA FATTO, die overtuigd werd, dat hij een zeer beminnelijk vijfjarig meisje, HORTENSIA, de Dochter der Weduwe van den Oversten LE BON, met geweld verkracht had. Hij werd tot een brandmerk en levenslangen dwangarbeid veroordeeld.

als of zij hunne Vrouwen waren, en hen die door de oorbiecht die vrouwen leeren kennen, bij welke het meeste te hopen, en het minst te wagen is? hoe beschouwt gij die? zijn zij het, waardoor de gezond- en schoonheid van het ligchaam bevorderd wordt? Ja deze moogt gij kankerachtige leden noemen, maar niet hen, die een afkeer van deze onreinheden hebben, en liever eene Kerk verlaten, die hare Priesters eer alles vergeeft, dan dat geen wat naar Gods wil, hem en alle redelijke menschen aangenaam is, naamlijk het Huwelijk, (1) en die juist daarom, dewijl zij zien hoe velen door de begeerlijkheden des vleesches verzocht worden, en hoe vaak die hen overwint, en aan den Duivel overlevert, zorgen, dat hun niets soortgelijks geschiede.

Deze taal is hard, zal men zeggen, dit is zoo, maar het ergste is, dat zij tevens waar is, en waarheid onbewimpeld en vrij te zeggen, is een dubbele pligt, als dit en ter *verdediging* en ter *verbetering* der lasteraren geschiedt. Dit geschiedt ter verdediging, en niet slechts ter verdediging van alle Priesters, die de Roomsche Kerk verlaten hebben, van LUTHER af tot op onzen tijd toe, maar ook ter verdediging van de Protestantsche Kerk, en van den stand harer Leeraars. Want terwijl men het monster Celibaat, waarop, benevens op de oorbiecht, de Roomsche Kerk, als op hare voornaamste zuilen, rust, wil verdedigen, wordt de Protestantsche Kerk en hare Dienaren hevig aangevallen, zelfs door

(1) De Roomsche leer staat in den zonderlingste tweestrijd met zich zelven, door haar verbod van het huwelijk der Priesters, als eene ontheiliging van dezen stand, vergeleken met haar stelsel: *Dat de Echt een Sacrament is.* Hoe? een Sacrament? en de Uitdeeler van hetzelve, de Priester mag niet eens van hetzelve gebruik maken?

door hen, die den schijn van verlichten en onpartijdigen aannemen, en daarom zeggen: het was mogelijk wel goed, als de Roomsche Kerk het verbod des Huwelijks aan de Priesters ophefte, dan zouden niet zoo vele Priesters afvallen, maar deze opheffing zou aan den anderen kant groote onheilen na zich slepen. Zeer zeker, want de Priesters zouden daardoor burgers van den Staat, en door hunne familie aan dezelve verknocht, goede leden der maatschappij worden, en het Pausdom zou zijne aangematigde onchristelijke magt verliezen, want dan zou aan den Keizer, wat des Keizers is, en aan God wat Gode is, gegeven worden, en de Roomsche Kerk zou ophouden te zijn, — wat zij nooit had moeten worden, — een rijk van deze wereld *Luc.* XXII: 24—26. Die het tegendeel willen, die moeten ook den ongehuwden staat der Priesters zoeken te behouden, het mag kosten wat het wil.

Ik vraag u nu, verdedigers van dit stelsel en lasteraars der Priesters, die, zoo gij zegt, uwe Kerk slechts hebben verlaten, uit zucht om te trouwen, waar heeft JEZUS of zijne Apostelen ooit gezegd: de gehuwden zal God oordeelen; wie trouwt, die schendt zijn eigen ligchaam. Ik geef u tijd om te antwoorden, maar ik wil intusschen het een en ander aanhalen, wat Hij en zijne Apostelen gezegd hebben: de Heer noemt het Huwelijk een door God geknoopten band, *Matth.* XIX: 4, maar wat zegt hij integendeel van de Echtbreuk *Matth.* V: 27, 28? en *Hebr.* XIII: 4. heet het: *Het huwelijk is eerlijk onder allen, en het bed onbevlekt*, — met dit bijvoegsel — *maar hoereerders en overspeelers zal God oordeelen.* Hoe nadrukkelijk is hier verboden, waartoe het Celibaat zoo velen leidt, volgens de belijdenis van verscheidene Roomschgezinden, die eerlijk en openhartig genoeg zijn, en tevens

de

de leer van het Evangelie hooger achten, dan de leeringen der menschen. En hoe waar en tevens hoe afschrikkend, schildert PAULUS deze verwarringen, 1 *Cor.* VI: 15. en *Rom.* I: 24. enz.

Zeg niet, gij vecht tegen uwe eigene schaduw, want de Roomsche Kerk heeft nimmer het huwelijk in het algemeen, voor ongeoorloofd verklaard, integendeel het is bij haar nog meer, dan bij de Protestanten, namelijk een Sacrament, en slechts de Geestelijken betreft, bij uitzondering, het bevel van den ongehuwden staat. Maar deze uitzondering is waarlijk niet gering, want in landen, waar onder de tweehonderd menschen één Geestelijke is, daar moet noodzakelijk een aanmerkelijk deel der bevolking, dit juk dragen. En zeg mij toch eens, waar is deze uitzondering te vinden in de schriften des Ouden en Nieuwen Testaments? Het is billijk, dat, daar gij den regel toestemt, gij dan ook uwe uitzondering bewijst, Wat ik in mijnen Bijbel vindt, getuigt niet voor u, maar tegen u. Ik weet wel hoe gij eene kwade zaak met slechte bewijzen zoekt te verdeedigen en u daarom beroept, op 1 *Cor.* VII. PAULUS beantwoordt daar *vs.* 1. eene speciale vraag, die dus ook een speciaal antwoord noodig maakte: *Aangaande de dingen nu, waarvan gij mij geschreven hebt, het is den mensch goed, geene vrouw aan te roeren.* De meening van den Apostel is, dat men het huwelijk niet als zulk een stelligen pligt moest beschouwen, die in alle omstandigheden den mensch is opgelegd, het kan den mensch in sommige omstandigheden goed zijn niet te trouwen, en deze omstandigheden hadden toen in de meeste Christelijke Gemeenten plaats. Nu volgt een belangrijk *maar*, met het antwoord in het algemeen *vs.* 2. *Maar om der hoererij wil, dat is om ontucht voor te komen; zal ieder man zijne eigen vrouw, en ie-*

iedere vrouw haar eigen man hebben." Als hij nu verder zegt *vs.* 7. 8. „*ik wilde, dat alle menschen waren, gelijk ik zelf ben,*" zoo moet men hierbij twee dingen in het oog houden: vooreerst is dit een wensch, die slechts met opzigt op bijzondere omstandigheden kan geuit zijn. Want men kan van het gezond verstand van eenen PAULUS, al was hij ook geen Apostel, niet verwachten, dat hij eenen wensch in deszelfs algemeenheid zou geuit hebben, van wiens vervulling de verwoesting en de ondergang van het gansche menschelijke geslacht een noodzakelijk gevolg zou geweest zijn. Ten anderen is zijn wensch ongehuwd te blijven, *gelijk hij*, bepaald, en deze voorwaarde is: eene gave der *onthouding*, gelijk aan de zijne, maar, zoo vervolgt hij: „*elk heeft zijn eigen gave van God, de een op deze, de ander op eene andere wijze.*" Het moet dus aan een, op naauwkeurige zelfkennis gegrond, eigen overleg en keus worden overgelaten, of hij trouwen wil, of ongehuwd blijven; ook mag het laatste gedeelte van het besluit slechts voor het tegenwoordige, en niet voor het gansche leven genomen worden. Geen mensch, en allerminst in de jeugd, is verzekerd, dat hij zich naauwkeurig kent, en nog min zeker, of hij zich niet in het vervolg geheel anders zal leeren kennen. In het verzuimen van deze les ligt zoo dikwijls de reden van het schadelijk en verderfelijk zelfbedrog, en het onzedelijke van den eisch der Roomsche Kerk aan de, zich aan den Geestelijken stand wijdende jongelingen (1), om zich *vrijwillig* voor *altoos* aan de wet te onderwerpen, die hen verbiedt te huwen, al hebben zij zich in later tijd ook

(1) Treffend heeft J. FELL dit bestraft in zijn werk: Zuruf an Christen aller bekenntnisse, nach meinen austritt aus der Römischen in die Ev. Kirche.

ook anders leeren kennen, na dat nâmelijk hunne sluimerende driften hevig ontwaakt zijn. Dit toch strijdt regelregt met den wil van PAULUS, die *vs.* 9. zegt: „ *kunnen zij zich echter niet onthouden, dat zij trouwen, want het is beter te trouwen dan te blaken,*" dat is, door onreine driften innerlijk verteerd te worden, of het geen nog erger is, het huwelijksbed van zijnen naasten te bevlekken. De reden echter, waarom hij zijne, wel van de leer des Evangeliums te onderscheidene en bepaald als zoodanig opgegevene, bijzondere meening, aangaande het ongehuwd blijven, geuit had, geeft hij ons *vs.* 26. „ *ik houde dan dit best te zijn, wegens den op handen zijnden nood, dat het den mensch best zij, alleen te zijn,*" waaruit blijkt dat PAULUS voorschriften te dezer plaats, enkel betrekking hebben tot de tijdsomstandigheden, waarin zich de Christenen toen bevonden. Het is gewis een fraai beeld, dat PAULUS *vs.* 32. van den ongehuwden schildert, doch het is maar jammer, dat er zoo weinige soortgelijke in der daad onder die echteloozen gevonden worden, dien de strik om den hals geworpen is, waarmede PAULUS niemand boeijen wilde. *vs.* 35.

Deze plaats bewijst dus niets, wij moeten ons derhalve naar elders wenden, om te zien, of wij iets vinden. Ik herinner mij hier allereerst *1 Tim.* III: 2—4. maar hier vind ik juist het tegendeel van het Celibaât, en even als of PAULUS reeds vooraf dit voorschrift der Roomsche Kerk wilde veroordeelen, schrijft hij aan zijnen vriend en leerling TITUS, *Hoofdst.* I: 5, 6. *Ik heb u daarom te Creta gelaten, op dat gij hetgeen nog over blijft te doen, in orde zoudt brengen, en in de onderscheidene steden Oudsten zoudt aanstellen, indien iemand onbesproken is, eener vrouwe man, geloovige kinderen hebbende enz.*

Ge-

Gelijk de verdedigers der onchristelijke gebruiken in de Roomsche Kerk in het algemeen handelen, zoo handelen zij ook ten aanzien van het Celibaat. Als in de Heilige Schrift het tegendeel geleerd wordt, als zij hierin, zonder in het oog loopende vervalsching, geen schijn van bewijs kunnen vinden, dan weten zij zich te helpen, en nemen hun toevlugt tot de overlevering. Ik stel ook veel prijs op overleveringen, (traditiën) maar hoe ouder hoe liever; doch er bestaat geene oudere, deze zaak betreffende, dan die wij in het N. Testament vinden, daar staat echter uitdrukkelijk, *Matth.* VIII: 18. dat PETRUS eene vrouws moeder had, en dat hij dus gehuwd moet geweest zijn. Ik wil gaarne dit bewijs laten varen, zoodra men slechts kan aantoonen, dat PETRUS verpligt is geweest zich van zijne vrouw te laten scheiden, of dat hij dit vrijwillig gedaan heeft, of dat CHRISTUS zijn huwelijk ongaarne zag.

Men zal zeggen, PETRUS kan eene schoonmoeder hebben, zonder gehuwd te zijn, hij kon weduwnaar zijn, maar neen, hij was gehuwd, en wat nog erger is voor het Roomsche Celibaat, verscheidene Apostelen waren gehuwd, en wat het ergste van allen is, PAULUS beschouwt het huwelijk niet als iets *uit inschikkelijkheid* gedoogd, neen hij verklaart het uitdrukkelijk *als een regt*, en dat alles in deze weinige woorden: 1 *Cor* IX: 5, 6. *Hebben wij geen regt om eene vrouw, eene zuster (Christinne) zijnde, met ons te leiden, gelijk ook de andere Apostelen, en de broeders des Heeren en Cephas? of hebben ik en Barnabas geen regt om zoo te doen?*

Ik weet wel men zal zeggen: de Priesters der Roomsche Kerk zijn slechts aan deze wet onderworpen, de gehuwde Apostelen, benevens PAULUS en BARNABAS waren echter geene Priesters, maar

slechts

slechts Leeraars van het Evangelie, volgens het bevel des Heeren, *Matth*. XXVIII: 19, 20. Maar men wist in dien tijd, gelijk alle andere Christenen, nog lang naderhand geheel niets van Priesters in de Roomsche Kerk, en ook niets van de, het Priesterdom als zoodanig aanklevende plegtigheden, oorbiecht, mis enz. Zij kenden slechts eenen Hoogenpriester, namelijk CHRISTUS, en dat hij met eene offerande in eeuwigheid volmaakt allen die geheiligd worden, *Hebr*. X: 14.

Zou men mij nu vragen, van waar zijn dan de Priesters, met hun misoffer, misgewaad enz. in de Christelijke Kerk gekomen? dan weet ik hier op niet anders te antwoorden, dan dit: zij zijn uit het Heidendom in dezelve gekomen. Zou men verder vragen: van waar in onzen tijd het Celibaat gekomen is? ik zou niets anders kunnen antwoorden, dan: uit de duisternis der barbaarsche eeuwen. En van waar is deze? uit het rijk van den Vorst der duisternis. Wie hieraan eenen vroegeren oorsprong wilde geven, die moest of zelve geheel onkundig zijn in de Kerkelijke Geschiedenis, of hij moest slechts onkundigen willen bedriegen.

Ik moet nog een punt overwegen, hoewel hier van in het voorbijgaan reeds gesproken is. De vraag is namelijk, of alle aan den echteloozen staat onderworpene Priesters, in het algemeen de gave der onthouding hebben, en of zij dezelve mogelijk door de wijding tot Priesters ontvangen hebben? Is dit zoo, dan mogen zij, zelfs bij geheel veranderde omstandigheden, steeds op zich toepassen, wat PAULUS I *Cor*. VII: 1, zegt; want dan is het niet noodig, dat, zoo als hij zich *vs* 2 uitdrukt om hoererij te vermijden, ieder man zijne eigene vrouw hebbe, en het zij hun dan vergund, om hen, die hunne orde verlaten, te beschuldigen dat zij dit uit huwelijkszucht doen. Maar in het

te-

tegengestelde geval strekt het ook deze laatsten tot eer en roem, als zij van den voorrang der Protestantsche boven de Roomsche Kerk overtuigd, het als eene beslissende reden tot hunnen overgang beschouwen, dat in een naar Gods bevel gesloten huwelijk, veiligheid gezocht mag worden tegen de lokkingen der natuurdrift, en tegen de zielbedervende gevaren van derzelver onwettige voldoening, en onnatuurlijke afdwalingen, om, niettegenstaande allen strijd, niet onder de verzoeking te bezwijken, en de bedreiging niet op zich te laden, *Hebr.* XIII: 4. *De hoereerders en overspeelers zal God oordeelen.* Maar niemand zal ligt zoo onbeschaamd zijn om te durven staande houden, dat alle ongehuwde Priesters van natuur, of door de wijding, de gaaf der kuischheid bezitten, of dat zij alle dien trap van sterkte van geest verkregen hebben, om over deze natuurlijke en sterke drift, onbepaald te heerschen.

De tijden der duistere eeuwen zijn voorbij, waarin Pausen onbeschroomd losbandig leven, en zonden van onkuischheid van de ergste soort bedrijven konden, zonder dat het geloof aan hunne heiligheid wankelde, en zonder dat men tot nadenken kwam, en vraagde: of zulke schandvlekken van het menschdom, Stedehouders van CHRISTUS, op aarde konden zijn? De tijden zijn voorbij, en tevens met dezelve de duisternis, toen de Priesters volstrekt geene wettige vrouwen, maar wel onbeschaamd een of twee bijzitten houden, en een huis vol onechte kinderen mogten hebben. Gelukt het niet de duisternis dezer tijden te doen wederkeeren, slaagt men niet om de vorderingen van den menschelijken geest, en het dieper dringen in het wezen en den geest van het Evangelie te beletten, dan moet er noodzakelijk

een tijd komen, wanneer men zal inzien, dat de Echt zoo wel voor de Geestelijken als voor de Leken, eene Goddelijke instelling is, en daarom nog iets meer dan eene zaak des regts; dat de gedwongen echtelooze staat der Priesters, met deszelfs beklagelijke gevolgen, een door CHRISTUS en zijne Apostelen veroordeeld werk der duisternis en der hel is; en dat hij achting, eer en roem verdient, die zich aan dezen onnatuurlijken dwang, aan deze onchristelijke wet onttrekt. Deze tijd moet en zal zeker komen.

MISBRUIK VAN DE EERDIENST BIJ DE CHINEZEN.

Voor welke misbruiken alom de eerdienst bloot staat, waar die eigenlijk slechts uit mijthologische plegtigheden bestaat, bewijst onder anderen een gebruik der Chinesche Priesters, hetwelk eene groote overeenkomst heeft met dat van het Pausdom, gedurende de beroking en het aan- en uitkleeden der leden van de hooge Geestelijkheid. De zendeling MEDHURST, te *Batavia*, beschrijft dit, in zijne schildering der plegtigheden van het nieuwjaarsfeest der Chinezen op de volgende wijze: „Onder de bezoekenden bespeurde ik ook eenige Hoofdlieden en andere Staatspersonen. Knielde nu een dezer voor den afgod, dan geschiedde dit met veel plegtigheid en met de houding van een Kardinaal. Een Priester stond bestendig aan zijne zijde en bewoog eene groote schel, om zijne Godheid te doen opmerken, dat een belangrijk persoon haar huldigde. Maar de grootste afschuwelijkheid, die mij het meest bedroefde, was de aanvoering van kleine kinderen, zelfs van zulke, die nog niet loopen konden, en die echter reeds tot de Heidensche gebruiken en plegtigheden opgeleid werden. Men leerde deze arme schepselen, omtrent op dezelfde wijze zoo als men honden dresseert, hunne handen opheffen en hunne hoof-

hoofden voor de houten of steenen Goden buigen, hoewel zij nog niet wisten wat, of tot wat einde zij dit deden. Sommige kinderen, die naauwelijks gaan konden, moesten eene kaars of eene welriekende roede dragen en die den Afgod aanbieden. Op eene andere plaats volgden verscheidene kleine knapen van drie tot vier jaren hunne ouders na, en stieten hun voorhoofd tegen den vloer des tempels."

„ Ik werd zeer getroffen door de uitwerking, die zulk een tooneel op onkundige en bijgeloovige gemoederen moest voortbrengen. De glans der kaarsen, de wierookdamp, het nedervallen der biddenden en het geklater der vuurwerken voor den tempel, dit alles zijn wel berekende middelen om de menschen te lokken, hen te boeijen, en in hunne blinde gehechtheid aan de afgodsdienst te doen volharden.

DE BLAAUWE ZAKDOEK.

(Eene ware Geschiedenis, uit het Fransch.)

In de laatste dagen van October 1829, reisde ik van *Orleans*, te voet, naar het Slot *Bardij*. Voor mij marcheerde een regiment der vreemde Garde, en ik verdubbelde mijne schreden om de militaire muzijk, die ik zoo zeer beminde, van nader bij te kunnen hooren, maar naauwelijks was ik genaderd, of de muzijk zweeg en slechts hier en daar sloegen de tamboers op bijna ontspannen trommels. Ik kan naauwelijks beschrijven, hoe zeer ik getroffen werd door deze stille beweging der soldaten, onder het doffe geluid der trommels.

Ik zag, na eenen marsch van omtrent een half uur, het regiment in eene vlakte, door dennen omringd, treden, en dewijl ik een kapitein van

hetzelve kende, vraagde ik hem, of men mogelijk hier wilde exerceren? Neen, antwoordde hij, men zal over eenen soldaat van mijne compagnie, die zijnen waard bestolen heeft, krijgsraad houden, en hem waarschijnlijk doodschieten. Hoe riep ik uit, men zal hem verhooren, vonnisfen en ter dood brengen, en dit alles terzelfder tijd? Ja zeker, antwoordde hij, zoo luiden onze wetten. Maar zoo gij nieuwsgierig zijt, zal ik u eene goede plaats bezorgen. — Naardien ik nu steeds begeerig ben, waar het mogelijk is, in het gelaat van eenen stervenden den dood te ontraadselen, nam ik het aanbod van den hoofdman aan.

Het regiment had een kring gevormd, achter de linie bij den ingang van het bosch, dat naast de vlakte lag, dolven eenige soldaten, onder een vrolijk gesprek, een graf. Bij hen was een onderofficier, want bij het regiment heerscht eene strenge orde, die bepaalde, hoe men moest delven, en het geheel geleek naar een graf.

In het midden van den kring zaten acht officieren op trommels, en een, hunner, eenigzins meer naar boven zittende, schreef iets op zijne knien, evenwel zoo achteloos, dat ik wel zag, dat dit slechts geschiedde om iemand, niet zonder vorm te veroordeelen.

De beschuldigde werd geroepen. Hij was een jong, wel gemaakt man, wiens gelaat zachtmoedigheid en gevoel verraadde. Met hem trad tevens een vrouwelijk wezen te voorschijn, die als de eenige getuige in deze zaak was opgeroepen.

Terstond heerschte nu eene groote stilte in den ganschen kring, en als de overste de vrouw opriep om verhoord te worden, trad de jonge soldaat met een vasten tred voorwaarts, en zeide: heer overste! dit is overtollig, ik wil alles belijden, ja ik heb deze vrouw eene zakdoek ontnomen.

De

DE OVERSTE. Hoe gij! PIETER! men heeft u steeds voor een braaf man gehouden!

PIETER. Gij hebt gelijk, overste! Ik heb mij ook steeds beijverd hun, die over mij gesteld zijn, genoegen te geven, ik heb dit echter ook niet voor mij zelven, maar uit liefde tot MARIA gedaan.

De OVERSTE. Wie is dan deze MARIA?

PIETER. Zij is het meisje dat beneden in het dorp bij *Areneberg* woont, waar de groote appelboom staat. Ach! ik zal haar wel niet wederzien!

De OVERSTE. Van dit alles versta ik geen woord — spreek duidelijker.

PIETER. Lees dan slechts dezen brief — en hij overhandigde hem tevens den volgenden brief, waarvan nog ieder woord diep in mijn geheugen geprent is.

Mijn lieve goede Piet!

„ Ik bedien mij van den rekrut ARNOLD, die in uw regiment treedt, om u eenen brief en eene beurs te zenden, die ik tot een hartelijk aandenken voor u gemaakt heb. Ik heb mij voor mijnen vader moeten in acht nemen, die steeds op mij knort, om dat ik u zoo zeer bemin, en meent dat gij toch niet terug zult komen, maar gij komt immers weder, mijn PIETER? maar al keerde gij niet terug, zoo zou ik u evenwel blijven beminnen. Ik heb mij aan u verloofd op dien dag, toen wij te *Areneberg* dansten, en gij mijnen blauwen zakdoek opraapte, dien gij mij wildet wedergeven. Wanneer zal ik u weder zien, mijn lieve PIETER? Ik verheug mij zeer als ik verneem, dat gij van uwe Officieren geacht, en van de anderen bemind wordt. Maar helaas! gij moet nog twee jaren dienen. Zorg dat zij zoo spoedig mogelijk voorbijgaan, want dan trouwen wij, en ik ben voor altoos uwe, u eeuwig hartelijk beminnende MARIA."

PS. „Zorg, dat gij mij iets uit *Frankrijk* zendt, niet uit vrees, dat ik u zou kunnen vergeten, neen, de hemel beware mij, maar om het op mijn hart te dragen. Gij zult zeker, het geen gij mij zendt, kusſen, en ik ben overtuigd, dat ik de plek, die gij gekust hebt, terſtond vinden zal."

Toen de brief gelezen was, ſprak PIETER dus: ARNOLD bragt mij dezen brief, juist toen mij mijn biljet van inkwartiering ter hand geſteld was. Ik kon dien nacht niet ſlapen, want ik dacht aan mijn Vaderland en MARIA, en wilde haar zoo gaarne iets van hier zenden, maar ik had geen geld, want ik had mijne ganſche ſoldij voor mijnen broeder en mijnen neef uitgegeven. Toen ik nu dezen morgen opſtond, opende ik mijn venſter, en zag een blaauwen zakdoek op een touw hangen, hij geleek geheel naar die van MARIA, had dezelfde kleur en dezelfde witte ſtrepen. Ik had de zwakheid hem van het touw te nemen, en in den zak te ſteken. Hierop ging ik uit, maar mijne daad berouwde *mij*, zoo dra ik op ſtraat was, en ik wilde juist weder in huis treden, toen deze vrouw mij naliep, men heeft den zakdoek bij mij gevonden, en dit is het ware beloop der zaak. De wetten veroordeelen mij om doodgeſchoten te worden. Laat mij dan vrij doodſchieten, Heer Overſte, maar veracht mij ſlechts niet.

De Regters, konden hunne aandoening naauwelijks verbergen, en evenwel, toen de ſtemmen werden opgenomen, bleek het, dat hij met eenparigheid van ſtemmen ter dood veroordeeld was. Hij hoorde zijn vonnis gelaten, naderde tot den Hoofdman, en verzocht hem om vier franken, die deze hem gaf.

Ik zag hoe hij zich hierop tot de vrouw wende, die men den zakdoek had wedergegeven, en

tot

tot haar zeide: hier Madam zijn vier franken, ik weet zeker niet of uwe zakdoek meer waard is, maar als dit zoo zijn zoude, zoo geloof ik dien duur genoeg betaald te hebben, dan dat gij mij niet het overige zoudt kwijt schelden.

Hierop nam hij den zakdoek, kustte dien en gaf hem toen aan den Kapitein, zeggende: Heer Overste! na twee jaren keert gij naar onze bergen terug, als gij dan voorbij *Areneberg* komt, vraag dan haar MARIA, en geef haar dezen blaauwen zakdoek, maar zeg haar niet tot welk een prijs ik dien gekregen heb. Hierop knielde hij, deed een gebed, en ging nu met vaste treden den dood te gemoed.

Ik verwijderde mij daarop, dewijl ik het smartelijk gezigt van dit treurspel, niet verdragen kon, en toen ik op eenen afstand was, hoorde ik schieten. Het was of de kogels mij getroffen hadden, zoo bleef ik verstijfd, bijna bewusteloos staan, tot dat eindelijk tranen langs mijne wangen stroomden.

Ik bleef bijna een uur hier, en toen ik weder terug keerde, vond ik het Regiment niet meer, en alles was stil, maar als ik aan den ingang van het bosch kwam, bespeurde ik bloedige sporen, en een versch opgeworpenen heuvel. Ik sneed een dennen tak af, maakte van dezelve een kruis, en plantte het op het graf van den armen PIETER, die thans, behalve van mij en van zijne MARIA, mogelijk van de gansche wereld vergeten is. Zijne asch ruste zacht!

ZONDERLINGE LEIDING.

(Uit de Kingston Gazette.)

Met een der laatste schepen, dat van *Havre* te *Nieuw-IJork* binnenliep, kwam een jong Zwitsersch meis-

meisje, ADELAIDE DUFOUR, daar aan. Haar broeder, die daar als koopman woonde, had haar in het begin van het jaar geschreven, om bij hem te komen, en haar ook van het noodig reisgeld voorzien. Zij verliet daarom eene zeer voordeelige aanstelling in een aanzienlijk huis te *Bern*, en ging op reis. Toen zij echter te *Nieuw-IJork* was gekomen, vernam zij met schrik, dat haar broeder bankroet gegaan en naar de binnenlanden getrokken was, zonder dat men wist, werwaarts. Haar broeder had in een Logeerhuis gewoond, zij ging dus derwaarts, en werd als een aardig beschaafd meisje, maar al te wel ontvangen, dat is, zij vond aanbidders genoeg, en de kastelein en zijne vrouw waren met hare tegenwoordigheid zeer te vreden. Zij echter, die eene godvruchtige opvoeding had genoten, en door deugdzame grondbeginselen bezield werd, vond geen smaak in dit gezelschap, hoewel de meesten, van de het huis bewonende en bezoekende mannen, Zwitzers waren. Het kwam haar dus zeer gelegen, dat zij reeds in de eerste week, na hare komst, eene brave dame, de vrouw van eenen rijken Zwitzer vond, die eene jufvrouw van gezelschap op eene reis naar *Schohorie*, aan het kanaal *Erie* zocht, waar haar zoon een groot landgoed bestuurde. Met de eerste stoomboot gingen zij op reis, maar de dame werd reeds op den eersten dag door eene hevige koorts aangetast, en om haar betere oppassing en geneeskundige hulp te bezorgen, werd zij te *Kingston*, aan den westelijken oever van den *Hudson*, aan wal gezet. Daar vond zij zekerlijk een Arts, maar helaas zulk een als er in *Amerika* velen, en ook wel in *Europa*, gevonden worden, naamlijk een Kwakzalver, die deze vrouw zoo met drastische middelen aantastte, dat zij dra bewusteloos werd. en binnen weinige dagen in de armen der ongelukkige, nu weder verlatene ADELAIDE stierf.

Het

Het Geregt nam de nalatenschap van de overledene voor den, in *Kingston* wel bekenden, zoon in beslag, en daar ADELAIDE geenen eisch op de overledene kon doen gelden, zoo vond de Vrederegter het edelmoedig haar, op zijne verantwoording, vijf dollars te geven, haar tevens zeggende; dat zij nu kon gaan, waarheen zij wilde.

Het arme meisje was nu geheel hulpeloos, in de kleine plaats *Kingston* was voor haar geene aanstelling te vinden, en het door den broeder gezonden reisgeld was reeds te *Nieuw Ijork* verteerd. De waard, in wiens huis de dame gestorven was, was ongehuwd, leefde met eene zeer woeste negerin, en was zoo ruw als deze, hier kon zij dus geen dag langer blijven. Wanhopig ging zij langs den oever van den *Hudson* heen en weder, en de avond begon reeds te vallen, toen twee dronkene kerels, Ierlanders, bij haar kwamen en haar aanspraken, zij verstond Engelsch, Fransch en Duitsch, maar geenzins de wartaal dezer halve wilden. De dronkaarts maakten zich gereed om van woorden tot daden te komen en haar aan te vallen, toen spoedig een welgekleed man op deze booswigten loskwam en hen met zijn rotting verdreef. Het meisje bedankte hem. De man vroeg wie zij was, en van waar zij kwam? en nu vond zij in haren redder eenen Engelschman, dien zij bij hare overledene moeder te *Lausanne*, waar hij in een Instituut was opgevoed, had leeren kennen, en toen reeds genegenheid voor haar had opgevat, en nu uit vermaak door de vereenigde Staten reisde. Hij bespeurde in deze zonderlinge schikking van het wederzien een wenk der Voorzienigheid, en daar hij geheel onafhankelijk was, bood hij de verlatene zijne hand, en is thans gelukkig met haar gehuwd.

DE LENTE.

Juich landman! juich burger! de winter verdwijnt;
Verheug u! verheug u! de lente verschijnt,
De lente, het schoonst' der getijden.
Natuur, die nog onlangs in rouw was gehuld,
Natuur, zij die alle onze nooden vervult,
Natuur komt ons weder verblijden.

Nog korts scheen zij slapend, nog korts scheen
zij dood,
Nog korts scheen het leven den vruchtbaren schoot
Van 't aardrijk ontrukt en ontnomen.
Nog korts was de zon achter wolken gesteld,
En schoot zij geen stralen op 't vruchtbare veld,
En schitterde niet in de stromen.

Maar nu weêr vertoont zij zich helder en schoon,
En prijkt aan den hemel, als was zij de troon
Van hem, die 't heelal heeft geschapen,
Reeds komen er knopjes aan boom en aan plant,
Reeds toont zich Gods milde en vruchtbare hand;
Reeds wemelt de weide van schapen.

Kom hoor! hoe de vogel de lente bezingt,
Terwijl u een menigte lam'ren omringt,
Die hupp'lend de velden doorspringen,
Kom nader! ja nader! o landlijke jeugd!
En vlegt weer een kransje, in blijdschap en vreugd,
Van bloempjes die reeds zich verdringen.

Zoó wisselt dan zomer en winter zich af,
En winter en zomer, tot dat wij het graf,
De rustplaats van ieder, bereiken.
Dan daagt ook een zómer na winter en kou,
Alwaar slechts geluk, en geen droefheid, geen rouw,
Bekend zijn, waar rampen ons wijken.

Ge-

Gelukkig de mensch, als die lente hem wacht,
Hij is het, die vrolijk het doodsuur verwacht,
En niet voor den Heer hoeft te beven;
Hij zal, na hem de adem des levens ontvlood,
Hij zal na den winter, den akligen dood,
In eeuwigen zomer herleven.

Groningen, 1829. W. R. V. H.... L. H. S.

DE KINDERZIEKTE. (1)

Neen! zwijgen kan ik niet bij 't klimmen van den nood!
'k Zie huis aan huis bezocht door voorbôon van den dood!
'k Zie 't vreesselijk venijn door hart en aders vloeijen,
En menig dierbaar pand aan 't vege leger boeijen!
Rondom ons waart de dood en velt reeds keer op keer
Met d'onverbidb're zeis de frissche telgen neer.
Wat oud'ren zorg vermogt, wat ook de kunst verhoedde,
Steeds feller woelt 't verderf met steeds vernieuwde woede.
Van 't overkropt gemoed, door moeit' en zorgen af,
Viel ach! reeds menig traan op menig jeugdig graf.

Wie deelt niet in het leed der treurend' ouder-harten!
Wie, die zijn kroost bemint, kent geene ouder smarten!
Maar wie, dien ooit de dood reeds pijnlijk heeft gewond,
Kent niet het nare wee der bitt're scheidensstond! —

Wijdt vrij uw kroost een traan, gij, die 't reeds vroeg moet derven,
Die met uw kroost uw lust, uw vreugde weg zaagt sterven,
Die met een weenend oog vol weemoed en verdriet
Op 't afgebeden wicht, een roerloos lijkje, ziet! —
Maar wendt van daar uw blik! Blijft aan de schel niet kleven!
De stofklomp is slechts 't kleed, niet waard een beter leven,
Een aanzijn, dat, ontdaan van stof en sterflijkheid,
Ons sluit aan d'Englenschaar en duurt in eeuwigheid;
Een aanzijn, waar 't geloof verwisselt in aanschouwen,
Waar nooit de vroege komst den zaal'gen zal berouwen,
Waar steeds volmaking op het allerheerlijkst bloeit
En waar der heil'gen vreugd onafgebroken groeit.

Wat twijf'ling u benaauw'; daarboven woont een Vader,
Die heel ons lot bestuurt, een trooster, helper, rader,
Een leidsman, die ook dan, wanneer Hij diep bedroeft,
Alleen ons heil beöogt, slechts onze deugd beproeft,

Die

(1) Welk eene weldaad is de Vaccine! Lezer zijt er dankbaar voor! *De Red.*

Die ons door lijden zelfs tot heerlijkheid wil leiden
En ons door smart en vreugd voor d'eeuwigheid bereiden,
Op dat ons hart, zoo ligt aan d'ijdelheên geboeid,
Alleen in zijne dienst vol warmen ijver gloeit,
Hem boven al bemin, Hem alles leere geven,
Geen' hooger vreugde ken, dan naar zijn wil te leven,
En zelfs, wanneer het leed den bangen boezem prang',
Ootmoedig en gedwee naar hooger heil verlang'. —

Wat ons dan hier ontzink: het oog omhoog geheven!
Het Christen-sterven is 't begin van Englen-leven
En wandlen wij getroost naar d'Evangeliebaân,
Met JEZUS in het hart, hier onze levensbaan,
Dan zal in 't eind ook ons het heilrijk lot genaken,
Dat nu Gods dooden reeds in hooger' kringen smaken;
Slaat dan ook vroeg of laat voor ons het stervens uur,
Waarin ons stof bezwijkt, ten offer der natuur,
En d'aarde, die ons voedd', ook ons gebeent' zal dekken,
Dan nog mag Gods belof' op nieuw die hope wekken.

Gelijk natuur herleeft na lange winterrust,
Zoo dra de lentewind de barre beemden kust,
Gelijk zijn adem 't al weer kruidt met frissche geuren
En 't dorre veldtapijt verrijkt met duizend kleuren,
Der voog'len zang ontwaakt, en, waar ons oog ook staart,
Zich wijsheid, liefd' en magt verrukk'lijk openbaart:
Zoo zal ook eens de nacht der stille graven enden,
En 't lieff'lijkst morgenrood zijn jonge stralen zenden,
Wen 't aardrijk zich ontsluit en lijk bij lijk herrijst,
En d'Eerst'ling uit den dood ons heen ten leven wijst!

O zaal'ge morgenstond! verrukkelijk hereenen! —
Wen ouders met hun kroost de blijdste tranen weenen, —
Wen 't opgeklaard verstand den sluijer zal doorzien,
Die hier Gods weg bedekt', en zij Hem hulde biên,
Om dat Hij naar zijn' raad, niet naar hun wil hen leidde
En hen langs 't doornenpad voor 't hoogst genot bereidde —
Wanneer de scheidensvrees voor altoos is verband,
Wanneer zij eeuwig zijn in 't eeuwig Vaderland, —
Wanneer zij met elkaâr in deugd en kennis winnen,
Vrij van al aardschen last, als Eng'len zich beminnen, —
Wanneer zij — — maar wat zingt de sterveling van dat heil,
Dat Serafs zelfs verrukt, toenemend zonder peil!! —
Genoeg zij ons de troost: wij zullen eeuwig leven! —
O laat die hoop in druk ons harte nooit begeven! —

Weeper,
den 4den Maart 1830.

JOH. EBELING,
Predikant.

AKADEMIE-NIEUWS.

Curatoren van het *Stolpiaansch Legaat*, aan de Koninklijke Universiteit te *Leijden*, hebben in hunne laatste Vergadering besloten, de navolgende vraag ter beantwoording voor te stellen: *Quaeritur, quis sit ortus, quales progressus, quae diversae formae Pantheismi, inde ab antiquissimis temporibus, usque ad haec recentissima? tum sitne talis opinio rectae Rationi divinisque Virtutibus congrua, nec ne?* dat is: *Wordt gevraagd naar den oorsprong, den voortgang en de onderscheidene vormen van het Pantheismus, van de vroegste tijden af, tot op den tegenwoordigen; met een daarbij gevoegd naauwkeurig onderzoek, of zulk eene stelling met de gezonde Reden en de Goddelijke Deugden stroke, of wel strijde.*

Met toezegging van eene Gouden Medaille, of des verkiezende, hare waarde van twee honderd en vijftig Car. Guldens aan hem, wiens Verhandeling ter beantwoording boven alle anderen den Eereprijs zal waardig gekeurd worden.

De Verhandelingen moeten in het Latijn of Nederduitsch geschreven, met eene Zinspreuk geteekend, en van een verzegeld Billet voorzien zijn, van buiten dezelfde Zinspreuk, van binnen den naam en het adres des Schrijvers inhoudende, en vrachtvrij toegezonden worden, vóór of op den 31sten December 1831. aan den Professor SAMUEL JOANNES VAN DE WIJNPERSE, te *Leijden*, thans Secretaris van bovengemeld *Legaat*.

U T R E C H T.

Den 3den Mei werd de Heer GUILIELMUS JACOBUS VAN HOUTEMA, van *Culenburg*, met veel lof bevorderd tot *Juris Rom. et hod. Doctor*, nadat hij,

hij, in de Akademische Gehoorzaal had verdedigd zijn *Specimen Historico Juridicum, quo doctrina Cod. civ. de limitata vindicatione mobilium ex antiquitate illustratur.*

Den 26sten Mei werd de Heer GUILIELMUS MATTHIAS JANUS VAN DIELEN, van *Utrecht*, met veel lof bevorderd tot dezelfde waardigheid, nadat hij, ter gezegder plaatse, had verdedigd zijne *Dissertatio Juridica, de communione bonorum inter conjuges, ubi adsunt liberi prioris thori.*

Den 28sten Mei verkreeg de Heer GUILIELMUS WENCKEBACH, van *'s Gravenhage*, met veel lof de waardigheid van *Matheseos Magister et Philosophiae naturalis Doctor*, na terzelfder plaatse te hebben verdedigd zijne *Disputatio Mathematica, de pontium lapideorum forma et mensuris ex aequilibrii doctrina determinandis.*

Den 9den Junij verdedigde de Heer FRANCISCUS NICOLAUS VAN DAM, van *Middelburg*, Kweekeling der Leijdsche Hoogeschool, en aldaar tot *Jur. Rom. et hod. Cand.* bevorderd, alhier in de Akademische Gehoorzaal zijne *Dissertatio Juridica ad articulum secundum Codicis civilis Belgici*, waarna hij tot *Juris Romani et hodierni Doctor* werd bevorderd.

SCHOOL-NIEUWS.

DORDRECHT.

Den 9den Junij 1830. Nadat op den 18den en 22sten Mei l. l. de Leerlingen aan het Gijmnasium alhier de meest voldoende blijken van hunne gemaakte vorderingen in de Grieksche en Latijnsche Letteren, en in de onderscheidene gedeelten van het bij de Koninklijke Wet voorgeschreven onderwijs gegeven hadden; heeft heden

den ochtend, in de Fransche Kerk, derzelver bevordering naar hoogere klassen en de uitdeeling van prijzen en getuigschriften plaats gehad. De Rector van hetzelve, Dr. G. FENEMA, hield eerst eene korte Redevoering: *De Latinarum Literarum studio recte excolendo ejusque praestantia*; dat is: *Over de regte beoefening en voortreffelijkheid der Latijnsche Letterkunde*; waarna, aan de volgende verdienstelijke jongelingen, prijzen uitgereikt werden; als op de vierde klasse aan: N. ROVERS en T. BUSSINGH DE VRIES, aan J. H. SCHULTZ VAN HAEGEN, G. P. A. STRUIJK en W. MOLL, tusschen dewelken als een gelijk getal fouten in de *Themata* gemaakt hebbende, het lot den voorrang beslist had, en die tot de vierde klasse overgingen; op de derde klasse aan: J. VELTMAN en H. M. DE BRUIJN DE NEVE MOLL, aan J. P. VAN DEN BRANDELER, tot de derde klasse bevorderd wordende; op de tweede klasse aan: J. A. STOOP, P. J. VETH en A. BALEN, aan: P. VAN DEN BRANDELER en H. J. DE BRUIJN, die met W. BEELAERTS tot de tweede klasse overgingen, aan: T. DE VRIES, A. F. VAN DER SCHEER, A. J. A. DE BOSSON en W. VERWEIJ, van dewelken DE BOSSON den voorrang boven VERWEIJ alleen door het lot verkregen had, en die met W. VAN DER WERFF tot de eerste klasse bevorderd werden; en eindelijk, op de orde der nieuwe Leerlingen, aan G. J. DE KLERK, voor welke ontvangene geschenken zij allen hunne dankzeggingen aan Heeren Schoolarchen op eene gepaste wijze uitspraken.

Daarenboven werden nog loffelijke getuigschriften voor de vlijtige beoefening der volgende Wetenschappen, gegeven, als op de eerste orde der vierde klasse, aan: N. ROVERS, voor de *oude Aardrijkskunde*, *Wiskunde* en *Algebra*, en aan T. BUSSINGH DE VRIES, voor de *Algebra*; op de tweede orde van deze klasse: aan: J. H. SCHULTZ

VAN

VAN HAEGEN, G. P. A. STRUIJK, voor de *nieuwe Geschiedkunde*, *oude Aardrijkskunde*, *Wiskunde* en *Algebra*, en aan W. MOL, voor de *oude Aardrijkskunde*, *Wiskunde* en *Algebra*; op de eerste orde der derde klasse, aan: J. VELTMAN, H. M. DE BRUIJN DE NEVE MOLL, voor de *nieuwe Geschiedkunde*, *oude Aardrijkskunde*, *Wiskunde* en *Algebra*, en aan A. BLUSSÉ, voor de *oude Aardrijkskunde*; op de tweede orde van deze klasse: aan J. P VAN DEN BRANDELER, voor de *nieuwe Geschiedkunde* en *Wiskunde*; op de eerste orde der tweede klasse, aan: J. A. STOOP, P. J. VETH, voor de *Fabelkunde*, *oude Geschiedkunde*, *nieuwe Aardrijkskunde* en *Rekenkunde*, en aan A. BALEN, voor de *Fabelkunde*, *oude Geschiedkunde* en *Rekenkunde*; op de tweede orde van deze klasse, aan: P. VAN DEN BRANDELER, voor de *Fabelkunde*, *oude Geschiedkunde*, *nieuwe Aardrijkskunde* en *Rekenkunde*, en aan W. BEELAERTS, voor de *Fabelkunde*, *nieuwe Aardrijkskunde* en *Rekenkunde*; op de tweede orde der eerste klasse, aan: F. DE VRIES, A. F. VAN DER SCHEER en A. J. A. DE BOSSON, voor de *Rekenkunde*; en eindelijk op de eerste orde der nieuwe Leerlingen: aan G. J. DE KLERK, vóor de *Rekenkunde*.

Gelijk deze plegtige en belangrijke Feestviering, ter bevordering en aanmoediging van Letteren en Wetenschappen bij uitnemendheid geschikt, met een fraai Orchest-Muzijk begonnen was; zoo is dezelve ook telkens daarmede vervangen en besloten.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ARNHEM. Eene Acte van Lidmaatschap der Classis, is uitgereikt aan Ds. H. VAN DER LEEUW, bevestigd Pred. te *Hoevelaken.*

SPANKEREN EN DIEREN, den 16den Mei. Onze Leeraar, Ds. H. W. DE WILDE, eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente van *Doetinchem*, maakte ons heden bekend, dat hij dezelve had aangenomen.

BRUMMEN. Onze beroepen Leeraar, zal eerlang tot ons overkomen.

NIJMEGEN.

OOIJ EN PERSINGEN vakant. Zie Dec. 1822.

WIJCHEN EN LEUR vakant. Zie April 1824.

BEEK EN UBBERGEN. Zie Dec. 1829.

HUISSEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1829.

ZUTPHEN.

GENDERINGEN, den 26sten Mei 1830. De Kerkeraad dezer vakante Gemeente, blijft Heeren Kandidaten uitnoodigen, om hunne gaven voor de Gemeente te laten hooren, terwijl niet tegenstaande de zware ramp, welke de plaats, den 19den dezer, door een hevigen brand heeft getroffen, en waarbij ook de Kerk der Hervormde Gemeente, een prooi der vlammen is geworden, de openbare Godsdienst geregeld wordt waargenomen, en het werk der beroeping, op zijn tijd

voortgang zal hebben, terwijl het Pastorijhuis is bewaard gebleven. Heeren Kandidaten gelieven zich hoe eerder hoe liever, bij onzen Consulent, Ds. D. HUENDER, Pred. te *Silvolde*, aantemelden.

WEHL, den 27sten Mei Nadat onze, naar het *Fort Bath* c. a., beroepene Leeraar, Ds A. J. VAN DER BURG, op den 17den April l. l., door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, Ds. D. BLOEMERS, Pred. te *Keppel*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. J. PARÉ, Pred. te *Didam*, van zijne betrekkingen op de Classis van *Zutphen*, en deze Gemeente behoorlijk was losgemaakt, heeft zijn Wel Eerw. den 18den April, afscheid van deze Gemeente genomen, bij die gelegenheid sprekende over: *Hand.* XX: 32.

De Kerkeraad is daarop heden, na verkregene handopening van het Departement voor de Hervormde Eeredienst, onder het bestuur van den Consulent bijeengekomen, en heeft het navolgende zes- en drietal gemaakt.

Zestal:

DD. H. COLEBRANDER, Predd. te *Herwen*, c. a. J. G. G. BIERHAUS, te *Dinther* c. a. J. H. BÖHRN, te *Hall*. C. PARÉ, H. J. PAUW en E. RUITENSCHILD, Kandidaten tot de H. Dienst, bij de Provinciale Kerkbesturen van *Gelderland*, *Utrecht* en *Noord Braband*.

Drietal:

DD. H. COLEBRANDER, C. PARÉ en H. J PAUW.

Hieruit is tot Herder en Leeraar alhier beroepen, de Heer C. PARÉ, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

DOETINCHEM. Zie Mei 1830.

WESTERVOORD vakant. Zie Mei 1830.

HARDERWIJK.

BARNEVELD, den 6den Junij. Heden werd

al-

alhier onze beroepene Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. VAN DER FELTZ, van *Beverwijk* tot ons overgekomen, bevestigd door zijn Ambtgenoot Ds. J. M J. HOOG, onzen oudsten Leeraar, met 2 *Cor.* VIII: 23, 24. *Zij zijn — eene eere van Christus, bewijst dan aan hen de bewijzing uwer liefde.* Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk, predikende over 2 *Cor.* III: 7—12. *Indien de bediening des doods in letteren bestaande en in steenen ingedrukt, in heerlijkheid is geweest, alzoo dat de kinderen Israels het aangezigt van Mozes niet konden sterk aanzien, om de heerlijkheid zijns aangezigts, die te niet gedaan zou worden: Hoe zal niet veel meer de bediening des Geestes in heerlijkheid zijn. Want indien de bediening der verdoemenis heerlijkheid geweest is, veelmeer is de bediening der regtvaardigheid overvloedig in heerlijkheid. Want ook het verheerlijkte is zelfs niet verheerlijkt in dezen deele, ten aanzien van deze uitnemende heerlijkheid. Want indien het geen dat te niet gedaan wordt, in heerlijkheid was, veel meer is het geen dat blijft, in heerlijkheid. Dewijl wij dan zoodanige hope hebben, zoo gebruiken wij vele vrijmoedigheid in het spreken.*

GARDEREN. Zie April 1829.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

VOORBURG, den 1sten Junij. Onze beroepene Leeraar L. G. PAREAU, heeft, onder inwachting der vereischte approbatiën, onze beroeping aangenomen.

'S GRAVENHAGE, den 6den Junij. Heden namiddag werd onze beroepen Leeraar J. MOLL, JZ. onder ons bevestigd, door zijn jongsten Ambtgenoot

noot Ds. P. DE WILLIGEN, met *Josua* I: 5*b*. en 6*a*; *Gelijk als ik met Mozes geweest ben, zal ik met u zijn. Ik zal u niet begeven, noch zal u niet verlaten, zijt sterk en heb goeden moed.*

Den volgenden Woensdag avond aanvaardde Ds. MOLL, zijn werk, in onze Gemeente, en had tot tekst *Hand.* II: 47*b*. *De Heer deed dagelijks tot de Gemeente die zalig werden*

TER HEIDE staat vakant te worden. Zie April 1830.

ROTTERDAM.

BARENDRECHT. Den 5den Mei l. l. is alhier overleden, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. MOOIJEN. Hij bereikte den ouderdom van tachtig jaren, van welke hij er vier en vijftig, eerst tien te *Aalburg* en *Heesbeen*, en laatstelijk vier en veertig onder ons, in de bediening des Evangelies besteedde.

Den 16den Mei l. l. wekte de Consulent dezer Gemeente, Ds. CH. G. MONTIJN, Pred. te *IJsselmonde*, ons op, om op eene Christelijke wijze, den overledene te gedenken.

De Kerkeraad zal eerlang overgaan tot het vervullen der vakature.

SCHIEDAM, den 30sten Mei 1830. Onze jongste Leeraar, Ds. H. G. J. VAN DOESBURGH, na den 28sten l. l. van zijne betrekking op deze Gemeente ontslagen te zijn, door deszelfs oudsten Ambtgenoot, Ds. H. FANGMAN, als daartoe door het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, gecommitteerd, eindigde heden zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over 2 *Cor.* XIII: 9*b*, *Wij wenschen ook dit*, [*namelijk*] *uwe volmaking.*

RHOON EN PENDRECHT. Zie Mei 1830.

LEIJDEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Leijden*, heeft in deszelfs Vergadering, gehouden den 26sten Mei

1830.

1830, geexamineerd DAVID SILJÉ en JOANNES VAN TOORN, beide geboren en wonende te *Leijden*, en hen eenstemmig bevoegd verklaard, om te staan naar den post van Catechiseermeester.

HAZERSWOUDE, den 23sten Mei 1830. Na dat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer G. VAN WARMELO, den 2osten dezer, door den Wel Eerw. Heer W. M. KOOIJ, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Leijden*, in tegenwoordigheid van den Consulent G. G. VAN DEN BROECK, van zijne betrekking op de Classis van *Leijden*, en de Gemeente van *Hazerswoude*, was losgemaakt, heeft zijn Eerw. heden namiddag afscheid van de Gemeente genomen, met eene Leerrede over *Philipp.* I: 9—11.

BENTHUIZEN. Zie Mei 1830.

DORDRECHT.

WESTMAAS, den 18den Mei. Heden vergaderde alhier, ten overstaan van den Consulent, den Wel Eerw. Heer G. L. VAN DER KUIJP, Pred. te *Antoniepolder*, de Kerkeraad, om in de vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. J. HOOIJKAAS, naar de *Nieuwe Tonge*, te voorzien, en werd uit een drietal, bestaande uit de Eerw. Heeren C. E. VAN KOETSVELD, J. WILLEMS en D. W. DE ROO, Kandidaten bij de Provinciale Kerkbesturen van *Noord-Braband*, *Utrecht* en *Noord-Holland*, beroepen de Eerw. Heer C. E. VAN KOETSVELD, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, die deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer S. J. DE HORST, ons berigt gegeven hebbende, op den 23sten Mei l. l., dat hij eene beroeping naar *Leksmond* en *Lakerveld*, en op den 30sten daaraan volgen-

de, dat hij eene beroeping naar *Geervliet*, ontvangen had, maakte ons op den 5den Junij bekend, dat hij voor de laatste bedankt, en de eerstgemelde beroeping naar *Leksmond* en *Lakerveld*, aangenomen had, onder inwachting der vereischt wordende goedkeuringen.

GROOTE LINDT EN HEER OUDELANDS AMBACHT. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van den Wel Eerw. Heer W. LEHMAN DE LEHNSFELD, hebben Gemeenten en Kerkeraden van beide Gemeenten, ten overstaan van den Consulent Ds. H. MAANDAG, Pred. te *Dubbeldam*, na verkregene handopening den 8sten Junij, het navolgend zes- en drietal van Kandidaten geformeerd:

Zestal:

J. H. GEERTS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord Holland*. P. J. TER PLEGT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*. D. W. DE ROO, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*. B. S. VAN DEINSE, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid Holland*. J. WILLEMS, Kandidaat bij het Provincaal Kerkbestuur van *Utrecht*. en A. J. H. REIJS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Over-IJssel*.

Drietal:

B. S. VAN DEINSE, P. J. TER PLEGT en J. WILLEMS.

Waaruit aanstonds beroepen werd, de Wel Eerw. Heer B. S. VAN DEINSE, Kandidaat tot de H. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid Holland*. Van deze beroeping is den beroepenen per missive kennis gegeven, en de beroepsbrief, ter verkrijging der approbatie, aan den Hoog Edel Geb. Ambachtsheer van *Groote Lindt* opgezonden.

DORDRECHT vakant. Zie Nov. 1829.

GOU-

GOUDA.

GOUDA, den 6den Junij. Heden werd onze beroepen Leeraar, G. VAN WARMELO, onder ons bevestigd, door zijnen Ambtgenoot Ds. J. LA LAU, met ééne Leerrede over *Rom.* XV: 1, 2, 3. De Bevestigde deed des avonds zijne intrede, met eene Leerrede over *Luc* I: 17c. *Om den Heere te bereiden een toegerust volk.*

Te *Leksmond* is wel een beroep gedaan, maar daarvan is aan den Correspondent nog geen legaal berigt toegekomen.

BRIELLE.

GEERVLIET. Ds. J. STROEVE, te *Groot Ammers*, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, zoo heeft de Kerkeraad op den 25sten Mei l. l. andermaal geformeerd de volgende nominatie:

DD. S. J. DE HORST, Predd. te *Ottoland* en *Nederblokland*. J. J. VAN WALSEM, te *Zwartewaal* L. G. PAREAU, Theol. Doct. te *Nederlangbroek*. J. A. CORNEN, te *Wadenoijen*. M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, te *Meerkerk*. J. PREUIJT, te *Oudenbosch*. C. A. P. VAN ROGGEN, te *Kethel* en *Spaland*. J. J. KNAP, te *Valkenburg*. H. BRON, in 't *Woud*. H. HULSTEIJN, te *Varik*. C. H. VAN HERWERDEN, Theol Doct. te *Poederoijen* en *Loevestein*. en J. VAN MANEN, te *Polsbroek*.

En is daaruit beroepen, Ds. S. J. DE HORST, Pred. te *Ottoland* en *Nederblokland*, welke, na beraad, heeft bedankt. Zoo dat

GEERVLIET als nog vakant blijft.

MIDDELHARNIS. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van onzen oudsten Leeraar, H. J. SCHIPPERS, hebben Ambachtsheeren en Vrouwe collatie uitgebragt op Ds. C. DE VISSER, Pred. te *Herkingen*. De acte daarvan is den 20sten April aan zijn Wel Eerw. opgezonden, en den 3den Mei daaraanvolgende,

ontvingen wij berigt, dat zijn Wel Eerw. voor dezelve had bedankt.

HERKINGEN, den 2den Mei. Onze Leeraar, Ds. C. DE VISSER, gaf ons den 25sten April l. l. berigt, dat aan zijn Wel Eerw. de collatie ter vervulling der eerste Predikantsplaats bij de Gemeente van *Middelharnis*, namens Hoog Wel Geb. Heeren en Vrouwe der plaats, was aangeboden, en heden vernamen wij, dat hij voor dezelve had bedankt.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

Door het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, zijn in eene buitengewone Vergadering, gehouden den 1sten Junij l. l. geëxamineerd en bevoegd verklaard, om te staan naar den post van Catechiseermeester of Catechiseermeesteres: ALIDA GESINA DONATI, JOHANNES RIFF, HERMANUS DE VRIES, CORNELIS CORNELISZ STOLP en EVERT KLATTER, alle woonachtig te *Amsterdam*.

KUDELSTAART EN UITHOORN vakant. Zie April 1830.

HAARLEM.

BEVERWIJK, den 16den Mei. Na, op den 12den dezer, van zijne betrekking op de Gemeente en de Classis van *Haarlem*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. A. HOFFMAN, Pred. te *Velzen*, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, Ds. J. S. VAN STAVEREN, Pred. te *Haarlem*, te zijn losgemaakt, nam de Wel Eerw. Heer J. VAN DER FELTZ, heden van ons afscheid, met 1 *Joh.* IV: 7a. *Geliefden laat ons malkanderen lief hebben, want de liefde is uit God.*

UITGEEST, den 6den Junij 1830. Heden werd door onzen vorigen Leeraar, Ds. W. F.

OVER-

OVERHOFF, thans Predikant te *Oud Loosdrecht*, (aan wien de Consulent dezer Gemeente, Ds. C. D. CANNE, Pred. te *Castricum* en *Heemskerk*, dit werk op verzoek had afgestaan,) onze van *Vinkeveen* beroepene Leeraar, Ds. A. ZELDERS in de dienst dezer Gemeente bevestigd. De Bevestiger sprak over *Joh.* XV: 5c. *Zonder mij kunt gij niets doen.* en de Bevestigde begon des namiddags zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over 2 *Cor.* I: 24b. *Wij zijn medewerkers uwer blijdschap.*

BEVERWIJK, den 3den Junij. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. J. V. D. FELTZ, naar *Barneveld*, heeft de Kerkeraad geformeerd het volgende twaalftal van Predikanten, na verkregene handopening, en onder opzigt van den Consulent Ds. A. HOFFMAN, Pred. te *Velsen*, die voor de eer der Nominatie vriendelijk bedankte:

DD. L. J. VAN DAM, Predd. in *de Beemster*. W. RUITMAN, te *Assendelft*. J. H. WEIJERS, te *Bennebroek*. G. G. BRUGMAN, te *Groede*. H. BITTER, te *Broek*. J. A. KUITERT, te *Benningbroek* en *Nibbixwoude*. C. D. CANNE, te *Castricum* en *Heemskerk*. N. DE GRAAFF, te *Bloemendaal*. H. HENNIJ, te *Zandvoort*. C. HAGENBERG, te *Everdingen*. G. JELGERSMA, te *Warmerveer*. J. MAASSEN, te *Nieuwe Niedorp*.

Hieruit is geformeerd het volgende zestal:

DD. L. J. VAN DAM, J. H. WEIJERS., W. RUITMAN, G. G. BRUGMAN, C. D. CANNE en N. DE GRAAFF.

Waarop men dadelijk overging, tot het maken van dit drietal:

DD. L. J. VAN DAM, J. H. WEIJERS en W. RUITMAN.

En ten zelfden dage is beroepen, Ds. L. J. VAN DAM, Pred. in *de Beemster*, die verklaard heeft de beroeping in beraad te zullen nemen.

JISP. Zie April 1830.

ALKMAAR.

TEXEL DEN BURG, den 23sten Mei 1830. Onze Leeraar, S. RIENSTRA SLOTHOUWER, maakte ons op den 9den dezer bekend, eene beroeping ontvangen te hebben, naar de Gemeente van *Tjummarum*, onder de Classis van *Harlingen*, en heden berigtte hij ons, voor die beroeping te hebben bedankt.

WAAL EN KOOG OP TEXEL. Zie Mei 1830.

HOORN.

SCHARWOUDE. Zie April 1830.

EDAM.

BUIKSLOOT, den 16den April. Heden werd alhier, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer N. BERKHOUT, Pred. te *Leijden*, bij afstand van onzen Consulent, A. VRIJBURG, Pred. te *Watergang*, onze beroepen Predikant J. A. MEULEMANS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, in de H. Dienst bevestigd.

De Bevestiger had tot tekst *Luc.* XXIV: 32, en de Bevestigde *Ps.* CXIX: 106.

De oplegging der handen is geschied, door den Bevestiger en Consulent, als ook door de Heeren J. C. VORSTMAN, Emeritus Pred. te *Buiksloot*, A. J. BEGEMANN, R. A. VAN DEURSEN, D. BROEDELET DZ., A. M. H. DIEPERINK en H. A. SIMONS, Predd. te *Monnikendam*, te *Nieuwendam*, te *Durgerdam*, te *Ransdorp* en *Schellingwoude* en te *Zunderdorp*.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, den 6den Junij 1830. De vakature bij onze Gemeente ontstaan, door het Emeritaat van onzen oudsten Leeraar, Ds. G. RIP-

PING,

PING, werd heden vervuld, door de bevestiging van Ds. G. WALLER, uit *Bolsward*, tot ons overgekomen, welke, na des morgens onder ons te zijn ingezegend, door zijnen Ambtgenoot Ds. J. J. VAN DEINSE, met *Philipp.* II: 29. des avonds zijne bediening aanvaard heeft, met 2 *Cor.* I: 24*b*. *Wij zijn medewerkers uwer blijdschap.*

Het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, heeft aan den bevestigden acte van Lidmaatschap der Classis afgegeven.

KLEVERSKERKE, den 26sten Mei 1830. Onze Kerkeraad heeft heden, ter vervulling der vakature, onder het bestuur van den Consulent, Ds. J. WANROOIJ, Pred. te *Arnemuiden*, gemaakt het volgende zestal:

DD. L. JUTTING, Predd. te *Nieuw* en *St. Joostland*. J. CALKOEN, te *St. Laurens* en *Brigdamme*. W. W. HESSELINK, te *Heinenoord*. O. D. PIERROT, te *Meteren*. J. H. BÖSKEN, te *Hall* en J. DE WAAL, Kandidaat onder het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*.

En is daaruit dadelijk beroepen Ds J. DE WAAL, Kandidaat enz., die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatiën, heeft aangenomen.

MIDDELBURG vakant. Zie Dec. 1829.

ZIERIKZEE.

THOLEN. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer B. FRIDERICHS, op zijn verzoek, door Z. M. eervol Emeritus verklaard zijnde, met een jaarlijksch pensioen van duizend gulden, ingaande den 1sten Julij aanstaande, zal alsdan de tweede Predikantsplaats te

THOLEN vakant zijn.

NOORDGOUWE, den 18den Mei. Op heden is door den Kerkeraad, met mede stemming van den Wel Ed. Geb Ambachtsheer dezer Plaats, in tegenwoordigheid van den Consulent D. KAM, Pred.

Pred. te *Dreischor*, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van den Wel Eerw. Heer H. J. E. BURGERHOUDT, naar *Haamstede*, tot Herder en Leeraar voor deze Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer ADAM HEIJBLOM, Kandidaat tot de H Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*.

POORTVLIET vakant. Zie Mei 1830.

G O E S.

CATS. Zie Febr. 1830.

U T R E C H T.

UTRECHT.

UTRECHT. Uit het te voren opgegeven twaalftal van Predikanten, is door den breeden Kerkeraad geformeerd, het volgende zestal:

DD. A. L. VAN DEN BOON MESCH, Th. Dr. en Predikant te *Leeuwarden*. C. H. VAN HERWERDEN, Th. Dr. en Predikant te *Deventer*. J. MUNTENDAM, te *Nijmegen*. L. DIBBITS, te *Schiedam*. W. VAN DER LEEUW, te *Dordrecht*. K. HERINGA, te *Berlikum*.

De laatste met het lot tegen S. G. JORISSEN, te *Zwolle*.

En daaruit het volgende drietal:

DD. VAN HERWERDEN, VAN DER BOON MESCH en VAN DER LEEUW.

Uit welk drietal beroepen is, de Wel Eerw. zeer gel. Heer C. H. VAN HERWERDEN, met het lot tegen A L. VAN DER BOON MESCH.

VINKEVEEN. Na dat Ds. A. ZELDERS, beroepen naar de Gemeente van *Uitgeest*, onder de Classis van *Haarlem*, op den 21sten dezer van zijne betrekking op de Classis en Gemeente, behoorlijk was losgemaakt, door den gecommitteerde

van

van het Klassikaal Bestuur, Ds. O. J. VAN DER KUIP, Pred. te *Breukelen*, predikte bij den 23sten Mei 1830, afscheid van deze Gemeente, met I *Thess.* IV: 1. *Voorts dan, Broeders! wij bidden en vermanen u in den Heere Jesu.*

VINKEVEEN, den 4den Junij. Heden is de Kerkeraad dezer Gemeente, nevens haren Consulent bijeengekomen, om de vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. A. ZELDERS, naar *Uitgeest*, te vervullen. De volgende H H. Proponenten werden op het zestal geplaatst:

M. J. SCHRÖDER, A. H. VAN DER HOEVEN, Kandidaten tot de h. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, J. A. THOMSEN. T. J. SCHOONHOVEN JANSEN, Kandidaten tot de h. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. F. BONGA, J. H. BRANDES, Kandidaten tot de h. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*.

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daaruit aanstonds beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer M. J. SCHRÖDER, Kandidaat tot de h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, die deze beroeping heeft aangenomen.

TER AA vakant. Zie Jan. 1830.

AMERSFOORT.

ZOEST staat vakant te worden. Zie Febr. 1830.

EEMNES BINNENDIJK. Zie Mei 1830.

DE BILT. Zie Mei 1830.

WIJK.

RHENEN vakant. Zie Sept. 1829.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

RIJPERKERK EN HARDEGARIJP. Den

29sten

29sten Maart 1830, is hier door de Hervormde Floreenpligtigen, onder het Bestuur van den Consulent Ds. F. HELLENDOORN CRAMER, Predikant te *Zuidwoude* en *Tietjerk*, tot Predikant dezer Gemeente verkoren, en ingevolge hier van, door den Kerkeraad beroepen, Ds. A. C. VAN ELDICK THIEME, Predikant te *Zetten* en *Andelst*, Classis *Nijmegen*, maar de Kerkeraad ontving van den beroepen Predikant het berigt, dat hij, bij het ontstaan der vakature, nog geen twee jaren, op zijne tegenwoordige eerste standplaats gestaan had. Op dit berigt heeft de Kerkeraad dispensatie van het 55 artikel van het reglement op de vakaturen enz. verzocht, en bij dispositie van zijne Excellentie, den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. van den 17den Mei 1830. No. 5, ook bekomen. De Kerkeraad verlangt nu ook schielijk berigt van Ds. A. C. VAN ELDICK THIEME, die deze beroeping vervolgens in beraad genomen heeft.

OOSTERMEER EN EESTRUM. Zie April en Mei 1830.

IDAARD, ÆGUM EN FRIENS vakant. Zie Oct. 1829.

HARLINGEN.

FRANEKER, den 23sten Mei 1830. Onze nieuw beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer M. A AMSHOFF, van *Hulsen*, tot ons overgekomen, werd heden in de heilige dienst onder ons bevestigd, door zijnen Ambtgenoot Ds. L. W. DE GRIENT DREUX, met eene Leerrede over *Rom.* I: 16*b* *Het Evangelie is eene kracht Gods tot zaligheid*, waarop zijn Wel Eerw. in de namiddag Godsdienstoefening zijne dienst aanvaardde, tot tekst hebbende *Openb.* I: 18*b*. *Ziet ik ben levend in alle eeuwigheid.*

TJUMMARUM, den 26sten Mei 1830. Heden ont-

ontvingen wij van Ds. S. RIENSTRA SLOTHOUWER, een missive, waaruit bleek, dat zijn Eerw. voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt heeft, zoodat men spoedig tot het doen eener andere keuze zal overgaan.

BOLSWARD, den 9den Junij 1830. Onze Leeraar Ds. G. WALLER, naar *Middelburg* beroepen, den 9den Mei l. l. van ons afscheid genomen hebbende, naar aanleiding van 2 *Thess.* III: 16. *De Heere nu des vredes zelve geve u vrede alle tijd; in allerlei wijze. De Heere zij met u allen!* werd heden, ter vervulling der hierdoor ontstaan zijnde vakature, door den Kerkeraad, na verkregene handopening, het volgende twaalf-, zes- en drietal gemaakt:

Twaalftal:

DD. J. A. SMITS, Predd. te *Renkum* en *Heelsum*. C. W. WIJCHGRAM, te *Buitenpost*. PH. ZWART OLINJUS, te *Wommels*. J. A. ANSPACH, te *Zalk*. J. E. FEISSER, te *Lekkum*. J. VAN DER VEGT, te *Elden* en *Driel*. M. M. VAN DER LOEFF, te *Meerkerk*. L. J. VAN DAM, in de *Beemster*. W. A. HOLSTEIN, te *Nieuwerkerk*. A. LAM, te *Marsum*. J. T. DIJKSTRA, te *Arum*. en P. N. LOMARS, te *Pingjum*.

Zestal:

DD. SMITS, ANSPACH, VAN DER LOEFF, WIJCHGRAM, HOLSTEIN en DIJKSTRA.

Drietal:

DD. SMITS, ANSPACH en HOLSTEIN.

Waaruit de beroeping is uitgebragt op den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. A. SMITS, Pred. te *Renkum* en *Heelsum*.

SNEEK.

WOUDSEND, den 16den Mei 1830. Onze Leeraar, E. J. VAN WESEL, vierde heden gedachtenis van zijne 25 jarige Evangeliedienst, in de Gemeenten van *Nieuweveen*, *Westbroek*, *Reeuwijk* en alhier. Zijn Eerw. nam tot tekst zijner

Feest-

Feestrede, *Psalm* CXIX: 64, 65 en 66. God spare hem nog lang ten dienste der Gemeente des Heeren!

BALK, den 26sten Mei 1830. Na gunstig bekomene handopening van Z. M. den Koning, van den 29sten Maart l. l., vergaderde de Kerkeraad alhier, onder het bestuur van den Consulent H. MUNTINGH, Predikant te *Harich*, om eene Nominatie of drietal Predikanten voor deze vakature te benoemen, waarop geplaatst zijn:

DD. P. D. KOOPMANS, Predd. te *Drogeham*, onder de Classis van *Dokkum*, G. H. NIBBELING, te *Huizen*, onder de Classis van *Amsterdam*, en T. VAN BERKUM, te *Garijp*, *Suameer* en *Eernewoude*, onder de Classis van *Leeuwarden*.

Hiervan is door eene missive kennis gegeven, aan den Hoog Welgeboren Gestrengen Heer, W. VAN SWINDEREN, Grietman van *Gaasterland*, met verzoek, om daaruit eene Electie te doen, ingevolge de Dispositie van de Edel Groot Achtbare Heeren Gedeputeerden Staten van *Vriesland*, van den 1sten November 1815, N°. 24.

BALK, den 4den Junij 1830. Heden ontving onze Kerkeraad eene Acte van Electie, waaruit bleek, dat uit een te voren door ons gemaakt drietal, tot Predikant in deze vakante Gemeente verkozen was, de Wel Eerw. zeer gel. Heer G. H. NIBBELING, Predikant te *Huizen*, onder de Classis van *Amsterdam*, aan wien dan ook de Beroepsbrief is toegezonden.

MOLKWERUM vakant. Zie Nov. 1829.

OUDE MIRDUM, NIEUWE MIRDUM EN SONDEL vakant. Zie April 1830.

DOKKUM.

VEENWOUDE. Den 15den Mei is hier, door de Hervormde Floreenpligtigen, beroepen Ds. E. KLEIN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van

van *Drenthe*, bij deze actus hebben de beide Consulenten, DD. J. C. VENEMA, Predd. te *Rinsma-Geest*. en H. PENNINGA, te *Akkerwoude*, geadsisteerd.

Zijn Eerw. heeft het beroep aanstonds aangenomen, ook is hetzelve reeds Kerkelijk geapprobeerd.

NES OP HET EILAND AMELAND, den 16den Mei. Op heden is hier in het werk der bediening bevestigd, Ds. N. VIëTOR, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, door deszelfs Vader, Ds J. VRIESEMAN VIëTOR, Pred. te *Wijmeer*, in *Oostvriesland*. De bevestigingstekst was *Joan*. XXI: 15—17 *Toen zij dan het middagmaal gehouden hadden, zeide Jezus tot Simon Petrus enz.* De oplegging der handen geschiedde door laatstgemelden, en door Ds. J. F. HERBORG, Pred. te *Ballum* en *Hollum*, en Consulent van *Nes*.

De Bevestigde deed zijne Intre-Predikatie, met *Collosf*. III: 11*b*. *Christus is alles en in allen.*

De Acte van Lidmaatschap der Eerw. Classis van *Dokkum*, is zijn Eerw. toegezonden.

HEERENVEEN.

LIPPENHUIZEN, c. a. vakant. Zie Mei 1829.

OUDE EN NIJEHORNE, c. a. vakant. Zie Oct. 1829. bladz. 552.

BEETSTERZWAAG, c. a. vakant. Zie April 1830.

STEGGERDEN c. a. Zie Mei 1830.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

GRAMSBERGEN staat vakant te worden. Zie Mei 1830.

DEVENTER.

WIERDEN vakant. Zie Mei 1825.
HENGELO vakant. Zie Mei 1828.
HOLTEN vakant. Zie Maart 1830.
DEVENTER vakant. Zie Mei 1830.
WELSUM vakant. Zie Mei 1830.

KAMPEN.

KAMPEN vakant. Zie Nov. 1829.

BLANKENHAM vakant. Zie Januarij 1830. Na gunstig verkregene handopening, worden Heeren Kandidaten uitgenoodigd, om zich ten spoedigste aldaar te laten hooren, en ten dien einde hunne acte van geboorte, benevens die van hun Kandidaatschap, te vertoonen aan den Consulent, P. PARSON, Pred. te *Kuinre*.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

KROPSWOLDE. Onze Leeraar, de Heer N. WARMOLTS, twee beroepingen ontvangen hebbende, de eene naar *Oosternieland* en *Oldezijl*, en de andere naar *Odoorn*, heeft, na beraad, besloten, de eerstgenoemde aan te nemen.

MARUM en NOORDWIJK vakant. Zie Dec. 1829.

LUTKEGAST vakant. Zie April 1830.

WINSCHOTEN.

MEEDEN, den 12den Mei. Op den 14den April l. l., ontving onze Leeraar, Ds. R. KUIJLSTRA LZ., eene beroeping naar *Winschoten*, en den 25sten daaraanvolgende maakte zijn Wel Eerw. aan de Gemeente bekend, dat hij voor die beroeping bedankt had.

WINSCHOTEN, den 7den Mei. Op heden werd door het Klassikaal Bestuur Kerkelijk geappro-

probeerd de beroeping, te *Vriescheloo* uitgebragt op den Heer J. SINNINGHE DAMSTÉ, PZ. Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, en de beroepbrief met het *visum* van het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen* opgezonden, aan Z. E. den Heer Minister van Staat, ten einde daarop de Koninklijke approbatie te bekomen.

WINSCHOTEN, den 26sten Mei. In de gewone vergadering van het Klassikaal Bestuur, op heden gehouden, werd aan Ds J. SPECKMAN, na ingekomen legaal berigt van deszelfs bevestiging als Predikant te *Vlagtwedde*, acte van Lidmaatschap dezer Classis verleend, en aan zijn Eerw. toegezonden.

WINSCHOTEN, jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Jan. en Mei 1830.

VRIESCHELOO. Zie Mei 1830. en hier boven, Art. *Winschoten*.

MIDDELSTUM.

OOTERNIELAND EN OLDENZIJL, den 17den Mei 1830. Heden is alhier, door den Kerkeraad te dezer Plaats, onder voorzitting van den Heer Consulent, J. DEKENS, Predikant te *Zandeweer*, tot Predikant beroepen, de Heer N. WARMOLTS, Predikant te *Kropswolde*, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

HUISINGHE, den 23sten Mei. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. B. SNOEK, ons in zijne voorafspraak bekend, het voor deze Gemeente zoo treurig afsterven van den Hoog Welgeboren Heer, Jonkheer Mr. GOSEN GEURT ALBERDA, Heer van *Dijksterhuis*, Lid van de Ridderschap en der Gedeputeerde Staten dezer Provincie, Unicus Collator dezer Plaats, enz. overleden op den huize *Dijksterhuis* te *Peterburen*, den 20sten Mei l. l in den ouderdom van ruim 64 jaren, zijnde niet gehuwd geweest.

Op den 30sten dezer, des voormiddags, hield

 zijn

zijn Eerw. eene opzettelijk daartoe ingerigte Leerréde, over *Dan.* XII: 13. *Maar gij gaat henen tot het einde, want gij zult rusten; en zult opstaan in uw lot, in het einde der dagen,* schetsende ons, in den dood, en het daarop volgend zalig lot van DANIEL, de zekere verwachting van elk getrouwen Dienaar van God, van na zijnen dood bezit te zullen hebben, van eene blijde rust, die zal uitloopen in eene nimmer eindigende heerlijkheid.

De Overledene wordt ook in deze Gemeente hartelijk betreurd, als een hoogstwaardige, en vooral voor onze Godsdienstige belangen, zorgende Heer, wiens nagedachtenis onder ons, gelijk in andere Gemeenten, steeds in zegening zal blijven.

Wij werden bij den troost des Evangelies bepaald, en bevalen de aanzienlijke bloedverwanten en naastbestaanden van onzen afgestorvene, van wier belangstelling in al wat den welstand dezer Plaats bevorderen kan, wij ons verzekerd houden, aan Gods vaderlijke hoede en leiding aan.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXMEER vakant. Zie Sept. 1829.

VUCHT EN CROMVOIRT. Zie Mei 1830.

BREDA.

GEERTRUIDENBERG. Uit eene Nominatie, door den Minister van Staat, belast met de generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren: DD. C. M. VAN DEN BROEK, Predd. te *Etten.* P. A. GILTAIJ, te *Made* en *Drimmelen.* J. VAN KUIJK, te *Ruurlo*; is de Heer C. M. VAN

DEN

DEN BROEK, benoemd tot Predikant te *Geertruidenberg*, die aldaar naar Kerkorde zal worden beroepen.

STAND DAAR BUITEN, den 6den Junij. Heden werd onze beroepen Leeraar J. A. L. HEENK, plegtig tot het werk der H. bediening ingezegend, door zijnen Vader Ds. J. HEENK, Pred. te *Woubrugge*, aan wien de Consulent R. VAN DEN BROEK, Pred. te *Zevenbergen*, dit werk had afgestaan. De Bevestiger behandelde *Hand.* XX: 21. *Betuigende beide Joden en Grieken de bekeering tot God en het geloove in onzen Heere Jezus Christus.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door genoemden Bevestiger en Consulent, door DD H. S. VAN RIJSOORT LULIUS, Emeritus Pred. in de *Klundert*. C. J. M. VAN DEN BROEK, te *Etten*. J. PREUIJT, te *Oudenbosch*. A. A. DE ROOIJ, te *Gastel*. en D. K. VAN MEERTEN, onzen vorigen Leeraar, thans te *Oud Beijerland*.

Nadenmiddag aanvaardde de Bevestigde het werk zijner bediening onder ons, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 7. *Maar wij hebben dezen schat in aarden vaten, opdat de uitnemendheid der kracht zij Godes en niet uit ons.*

MEPPEL.

MEPPEL, den 26sten Mei 1830. Het Klassikaal Bestuur van *Meppel*, heeft acte van Lidmaatschap aan de Classis afgegeven, aan Ds. J. M. DOORENBOS, bevestigd Pred. te *Wapserveen*.

KOEVERDEN.

ODOORN vakant. Zie Mei 1832.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.

LIMBURG enz.

BRUSSEL.

BRUSSEL, den 26sten van Bloeimaand. Het Klassikaal Bestuur van *Brussel*, heeft in deszelfs Vergadering van heden de H. H. VAN LAAK en MARCUS, bevestigde Predikanten in de Protestantsche Gemeente te *Antwerpen*, als Leden der Classis van *Brussel* erkend, en aan gemelde Heeren daarvan door den Scriba berigt doen toekomen.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

ROTTERDAM
HAARLEM
NIEUWKOOP
WADDINGSVEEN en
WOERDEN
} vakant.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

De twaalfde jaarlijksche Vergadering der Evangelisch Luthersche Sijnode is in *'s Gravenhage*, van den 2den, tot en met den 11den Junij dezes jaars, gehouden.

In dezelve waren tegenwoordig:

Ds. G. H. LAGERS, President, Pred. te *Amsterdam*.

Ds. J. DECKER ZIMMERMAN, Vice President, Pred. te *Utrecht*.

Ds. C. H. EBERSBACH, Praeädviserend Lid, eerste buitengewoon Hoogleeraar aan het Evangelisch Luthersch Seminarium te *Amsterdam*, de plaats vervangende van den gewonen Hoogleeraar aan hetzelve, J. G. PLUSCHKE.

Ds J. C. LOMAN, Secundus en tweede Secretaris, de plaats vervangende van den wegens on-

ongesteldheid afwezigen werkelijken en eersten Secretaris Ds. IJ. SCHULTZ, Pred. te *'s Gravenhage.*

Ds. J. G. E. P. FORTMEIJER, Pred. te *Rotterdam.*

Ds. J. H. SPRÖ, Pred. te *'s Gravenhage.*

Ds. J. C. A. SANDER, Pred. te *Haarlem.*

Ds. G ECKHART, Pred. te *Groningen.*

En voorts de Heeren J. D. MERCKER, A HORSTMAN en Mr. A. J. LUBLINK, uit de Gemeente van *Amsterdam*, C. LOCH, uit die van *Rotterdam*, J. P. MOND, uit die van *'s Gravenhage*, J. NIEUWENHUIS, Hoogleeraar te *Leijden*, en J. G. ONNEN, van *Utrecht*, uit de gezamenlijke Gemeenten, behalve de drie laatstgenoemden.

Op den eerstvoornoemden dag, des voormiddags ten tien ure bijeengekomen, in het voor hunne zittingen bestemde Lokaal, hadden de Leden de eer en het genoegen, Zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz. benevens den Wel Edel Gestr. Heer Secretaris en Adviseur bij deszelfs Departement ter Vergadering te zien binnentreden.

De President opende de zamenkomst met het gebed, waarna gemelde Zijne Excellentie de Minister van Staat, in eene treffende aanspraak tot de Leden, deze twaalfde Vergadering der Evangelisch Luthersche Sijnode, uit naam van Z. M. den Koning, plegtig voor geopend verklaarde. Deze aanspraak werd door den President op eene gepaste wijze beantwoord, die daarop zijne rede rigtte tot zijne Medeleden, hen allen (en meer bijzonder de heden voor het eerst in deze Vergadering zitting nemende,) hartelijk welkom heette, en vrede en zegen over de voorgenomen verrigtingen in deze Vergadering toewenschte; waarna de werkzaamheden door de Leden werden aangevangen, en dagelijks voortgezet.

 Op

Op zondag den 6den Junij hield de Sijnode hare openlijke zitting in het Kerkgebouw der Evangelisch Luthersche Gemeente te *'s Gravenhage*. De Sijnodale Leerrede werd in de plaats van den vroeger daartoe uitgenoodigden, doch door opgekomen ziekte onverwachts daarin verhinderden Secretaris, Ds. J. SCHULTZ, gehouden op daartoe aan Z. H. E. gedaan verzoek, door Prof. C. H. EBERSBACH, welke naar aanleiding van *Joh.* XIV: 26. sprak: *Over het veelbeteekenende en gewigtige, dat ook nog voor ons de belofte heeft, die Jezus aan zijne Jongeren, aangaande den bijstand van Gods geest, voor de verkondiging zijner leer naliet.*

De plegtigheid dezer bijeenkomst werd verhoogd, door de inzegening tot de waarneming der geheele H. dienst, van den als Predikant naar *Monnikkendam* beroepenen Proponent, G. C. E. KICHERER, welke inzegening na de predikatie, en op de gebruikelijke wijze, door den President werd verrigt. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den genoemden President Ds. G. H. LAGERS, den Vice President Ds. J. D. ZIMMERMAN, en den tweeden Secretaris Ds. J. C. LOMAN, Leden der Sijnodale Commissie, ook door den Hoogleeraar EBERSBACH, en de Leden uit de Predikanten: DD. FORTMEIJER, SPRÖ, SANDER en ECKHART.

Op vrijdag den 11den Junij zijn de werkzaamheden geëindigd, bij welke gelegenheid meergemelde Zijne Excellentie den Minister van Staat, in eene treffende aanspraak deze twaalfde Vergadering der Evangelisch Luthersche Sijnode, in naam des Konings, voor gesloten verklaarde; waarna de President het woord opvatte ter beantwoording van de aanspraak Zijner Excellentie, de geheele handeling eindigende met gepaste zegenwenschen, en het verrigten van hartelijke dankzegging en gebed aan God.

SCHIEDAM, den 24sten Mei 1830. Onze Adjunct Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer F. L. RETEMEIJER, van hier naar *Leijden* beroepen zijnde, heeft zijne dienst in onze Gemeente den 9den dezer plegtig nedergelegd, met eene afscheidsrede over 2 *Cor.* XIII: 11.

Ter vervulling van de hier door ontstane vakature, heeft de groote Kerkeraad, na gunstig op deszelfs verzoek verkregene handopening, uit eene nominatie van Predikanten, zijnde de Wel Eerw. zeer gel. Heeren: C. J. HOLTZAPFFEL, J. A. KRAMER en K. N MEPPEN, respective Predd. te *Brielle* en *Hellevoetsluis*, *Zutphen* en *Winschoterzijl*, tot Adjunct Predikant dezer Gemeente beroepen, den Wel Eerw. zeer gel Heer K. N. MEPPEN, Pred. te *Winschoterzijl*, die dit beroep, onder inwachting van de vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

MONNIKKENDAM. Zie Mei 1830.

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 17den Mei 1830. Op heden werd de Heer G. W. STEMLER, in eene buitengewone Consistoriale Vergadering, en in het bijzijn van eene Commissie uit het Collegie van Broeders Vertegenwoordigers, op deszelfs verzoek, tot een tentamen toegelaten, en gaf daarin zulke uitstekende blijken van verkregene kundigheid in de vereischte wetenschappen, dat de Vergadering hem, tot haar groot genoegen, met volle ruimte, eenparig tot Kandidaat bij deze Gemeente heeft aangenomen.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

NUTTERMOER. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. J. STROMAN, den 14den April, als jongste Leeraar, in de Gemeente te *Weener* beroepen zijnde, gaf ons den volgenden zondag daarvan kennis, met het berigt van die beroeping in beraad genomen te hebben. Den 9den Mei, mogten wij vernemen, dat zijn Wel Eerw. daarvoor bedankt had, en verbond zich toen wederom aan ons, met eene Leerrede over *Ps.* XC: 17. *En de liefelijkheid des Heeren zij over ons enz.*

WEENER. Na het bedanken van Ds. H. J. STROMAN, is uit de overgeblevene en te voren medegedeelde Nominatie beroepen, de Wel Eerw. Heer B. H. LEDING, Pred. te *Larrelt*, die de beroeping, na beraad, heeft aangenomen.

UTTUM. De Wel Eerw. Heer E KNOTTNERUS, sedert het jaar 1784, Herder en Leeraar in deze Gemeente, wegens zwakheid, zijne dienst onder ons, salvo honore et stipendio, als daar voor bedankende, nedergelegd hebbende, is door Stemgeregtigden het navolgend zestal van Predikanten geformeerd: B H. LEDING, te *Larrelt.* M. GOEMAN, te *Jarssum.* J. WIJCHGRAM, te *Neermoer.* C. B. H. VAN DER WERF, te *Jemgum.* B. E. BOELMAN, te *Nieuweschans.* en E. MEIJER, te *Cirkwerum.* welke Heeren verzocht zijn, op de Nominatie te komen prediken.

Insgelijks zullen op de Nominatie prediken te *Eilsum*, de Wel Eerw. Heeren Predikanten: B. H. LEDING, te *Larrelt.* G. BOERMAN, te *Twixlum.* J. WIJCHGRAM, te *Neermoer.* P. A. KRÜGER, te *Manslacht.* B. KRÜGER. te *Oldendorp.* en B. E. BOELMAN, te *Nieuwe* of *Lange Akkerschans.* die aldaar in

in plaats van den overledenen Heere J. VOGET benoemd zijn.

Door den Hoog Eerw. Heere Superintendent, en Pred. te *Olderfum*, zijn in de H. dienst bevestigd, de beroepene Heeren Predikanten: — te *Jarsfum*, M. GORMAN, van *Loegumer Voorwerk* overgekomen, en heeft dus aldaar ten zelfden dage zijne intrede gedaan. De Correspondens echter daarvan geene legale kennis ontvangen hebbende, kan geene bijzonderheden melden; insgelijks te

GANDERSUM. De Candidatus Coetus W. G. SANDERS, met intrede ten zelfden dage, zoo ook te

GROOT BORSSUM. De Kandidaat bij den Oostvriesschen Coetus S. J. SEEBENS, en eindelijk te

UPHUIZEN. Op heden den 13den Junij, de Wel Eerw. Heer A. FEGTER, tot hiertoe Pred. te *Canhuizen*, die insgelijks denzelfden namiddag zijn Intre-Leerrede heeft gehouden. Hierdoor zijn

CANHUIZEN EN LOEGUMER VOORWERK vakant.

LOGA, den 31sten Mei. Op heden voormiddag hield onze Leeraar, F. H. HESSE, zijne afscheidsrede, om naar de Gemeente van *Midlum*, in *Reiderland*, te vertrekken. Zijn Wel Eerw. nam tot tekst *Coll.* III: 15. *En de vrede Gods heersche in uwe harten, tot welken gij ook geroepen zijt, in een ligchaam, en weest dankbaar.*

LARRELT staat vakant te worden: doordien de Wel Eerw. Heer B. H. LEDING, de beroeping naar *Weener* heeft aangenomen.

OLDERSUM, ééne Predikantsplaats vakant.

JEMGUM, eerste dienst vakant.

GRAAF-

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NOORDHOORN. Zie Mei 1830.

KONINGRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KREITS SIJNODE WESEL.

SCHERMBEEK. Zie Maart 1830.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SPELLEN, den 26sten Mei 1830. Onze beroepen Leeraar, de Kandidaat VAN DEN BRUCK, uit *Wesel*, werd heden door den Superintendent SCHRIEVER, uit *Duisburg*, in de dienst van het Evangelie bevestigd.

De Bevestiger predikte over *Coll.* IV: 17. *Zegt Archippus enz.* en den Bevestigde over *Hand.* X: 33. *Ik heb van stonden aan tot u gezonden en gij hebt welgedaan, enz.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en in tegenwoordigheid van de Heeren BERENDT en KLEMP, Predikanten te *Diersfort* en *Doevenak*, de eerste als Superintendent en de laatste als Scriba der Weselsche Kreits Sijnode, door de Heeren LANDMANN, HUISSEMAN, LAMBRECHTS, MOERCHEN en MÜLLER, Predikanten te *Gutteswickerchenn*, *Hieschfeld*, *Wesel*, *Voerde* en *Minkelen*, de beide eersten als Assessor en Scriba van 't Duisburgsche Sijnode.

HUNZEE een Predikantsplaats vakant, door 't afsterven van Ds. KNIPPING.

BEEK vakant, door 't afsterven van Ds. OLPEN.

KLEEVE.

KLEEVE vakant. Zie Nov. 1825.

BE-

BERIGTEN.

De Ondergeteekende verzoekt de Binnen en Buitenleden der Weduwenbeurs, van de voormalige Classis van *Schouwen* en *Duiveland*, hunne jaarlijksche bijdragen voor gemelde Beurs vóór of op den 31sten Augustus aanstaande, vrachtvrij aan hem over te maken, om voor te komen de boeten op langer verwijl, bij het Reglement bepaald.

Zierikzee, den 1sten Junij 1830. JOH. DE WIT, Quaestor Vid.

Een, naar de thans bestaande verordeningen op het Godsdienstig onderrigt, geëxamineerd onderwijzer in de Hervormde Godsdienst, de beste getuigschriften kunnende overleggen, zag zich gaarne als zoodanig op billijke voorwaarden of gunstige uitzigten, in eene of andere Gemeente van het noordelijk of wel liefst het zuidelijk gedeelte van *Holland* geplaatst. Hierop reflecterende, gelieve men zich met franko brieven te adresseren, onder de letters A B, aan den Boekhandelaar R. KIKKERT, te *Vlaardingen*.

LETTER-NIEUWS.

Bij de Boekhandelaars C. L. Schleijer, te *Amsterdam*, en R. J. Schierbeek, te *Groningen*, is heden van de pers gekomen, en alom verzonden:

De Brief van PAULUS *aan de Efeziërs, voor de Hervormde Gemeente te* Enkhuizen, behandeld in twaalf Bijbeloefeningen, door J. CORSTIUS, Predikant te *Amsterdam*, à *f* 2 : 40.

 Bij

Bij W. Brave Junior, te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. *Godsdienstige beschouwing van den Mensch*, i Leerredenen, door IS. PRINS, Pred. te *Amsterdam*. D prijs is *f* 2 : 40.

II. *Bijzonderheden uit het leven der Christenen*, i *de drie eerste Eeuwen*. Naar het Hoogduitsch van SCHOTT. De prijs is *f* 2 : 10.

UREN AAN DE GODSDIENST GEWIJD.

Uit het Hoogduitsch vertaald, door J. M. L. ROLL, Predikant bij de Evangelische Luthersche Gemeente, te *Amsterdam*, veertien Deelen, met een volledig Register, wordt uitgegeven bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, en verder alom, de prijs is *f* 45 : —

Dit werk, is ook afzonderlijk verkrijgbaar, in de volgende verdeeling, welke ieder op zich zelve, een geheel uitmaakt.

I. Godsdienstig Huisboek, voor een Christelijk Gez 6 Deelen, *f* 20 : 40.

II. Godsdienstig Handboek voor jeugdige mensche Deelen, *f* 6 : —

III. Over God, en de Natuur, 2 Deelen, *f* 6 : —

IV. De Christen, en de Eeuwigheid, 2 Deelen, *f*

V. Het Rijk van JEZUS op Aarde, van hare stic tot op onzen tijd, 2 Deelen, *f* 6 : 6.

DE EERE der Nederlandsche Hervormde K[illegible] gehandhaafd tegen IJPEIJ en DERMOUT, (Geschiedenis der Nederl. Herv. Kerk, door Mr. C. M. VAN DER KEMP. Eerste Deel.

Dit werk is uitgegeven en alom verzonden, door de Wed. V. D. MEER en VERBRUGGEN, Boekverkoopers te Rotterdam. De prijs *f* 2 : 90.

Bij C. L. Schleijer, te *Amsterdam*, is heden van de pers gekomen, en algemeen verkrijgbaar gesteld:

I. PAPPENHEIM en TILLY, *Episoden uit den dertigjarigen Oorlog*, door A. VON TROMLITZ. Uit het Hoogduitsch. Eerste Deel. Deze op de waarheid steunende Roman, welks Schrijver nog boven den beroemden WALTER SCOTT, in dit vak, wordt gesteld, is gewis voor elk die smaak voor solide lectuur voedt, eene welkome verschijning op onzen Vaderlandschen bodem. Een staal vignet, de

Ver-

Verwoesting van Maagdenburg voorstellende; versiert dit deel, terwijl het tweede en laatste deel ter perse is, en spoedig volgen zal.

II. DE DWEEPER. *Een tafereel naar het leven*, door Dr. G. DÖRING. Uit het Hoogduitsch. In één deel compleet. Dit werk toont op eene zeer onderhoudende wijze, ten allerklaarsten, hoe verre verkeerde leiding en valsche Godsdienstige begrippen, den mensch op verkeerde wegen en zelfs tot gehoele verstandsverbijstering leiden kunnen.

Nieuwe Boekwerken, heden van de pers verschenen bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam te *Dordrecht*, en alom verzonden:

I. Professor A. IJPEIJ, Professor H. BOSSCHA, Doct. M. G. TIMMERS VERHOEVEN en Apothecar D. BLANKENBIJL, *Handboek der Materies Medica*, verbeterd en met de nieuwste ontdekkingen vermeerderd tot heden, 1ste Stuk.

Het tweede en laatste Stuk is ter perse en zal spoedig volgen.

II. A. BRUGGEMANS, *Merkwaardige Levensschetsen*, fraaije Titelplaat.

III. J. G. SWAVING, *Tienjarige Militaire Loopbaan*, door hem zelven beschreven, met het Portret des Auteurs.

——— ———, *Zonderlinge Ontmoetingen en ...lijke Lotverwisselingen* na zijne vlugt uit *Delft*, ... schetsen van *Londen* en deszelfs bewoners, van de *Kaap de Goede Hoop* en hare ommestreken, enz.

NB. *De Gallerij van Roomsche Beelden der XIXde Eeuw*, door J. G. SWAVING, is geheel uitverkocht. Van denzelfden Auteur zijn nog eenige weinige Exemplaren te bekomen van: I. *Zijne Reizen en Lotgevallen*, door hem zelven beschreven, twee deelen. II. *Offer aan de Lijdende Onschuld*, of *mijne vlugt uit* Delft. III. *Roomsche Feest- en Heilige Dagen*, of *verbijstering van het Menschelijk Verstand*, met platen.

Nieuwe Werken, welke bij Inteekening worden uitgegeven, bij de Gebroeders DIEDERICHS, te *Amsterdam*, en buiten Inteekening, niet dan tot verhoogden prijs te bekomen zijn.

I. *Algemeen noodwendig Woordenboek der zamenleving* in één Boekdeel, uit te geven in 30 à 40 Livraisons, à 60 cents, of 64 cents franko per post, gedrukt

met

met geheel nieuwe letteren, op expresselijk daartoe vervaardigd velin papier, in extra gr. 8vo.

De eerste Aflevering wordt afgeleverd, en de overigen zullen successivelijk volgen.

II. *Oeuvres Complètes*, de J. DELILLE, Nouvelle édition en un seul volume, divisé en quatre Livraisons à *f* 3: 50. cents. De tweede Livraison wordt afgeleverd; terwijl de derde alreeds ter perse ligt. Van de uitgave der *Oeuvres de* DELILLE, in 18 à 20 deeltjes in 32ste, (klein formaat) zal te gelijker tijd, het zevende, achtste en negende Deeltje, gereed zijn.

III. *Tijdstroom*. of *Geschiedkundige Kaart der Nederlanden*, enz. Met Hoogstdeszelfs toestemming opgedragen aan Z. M. den Koning. door D. BUDDINGH, uit te geven in drie bladen, op Atlas velin papier, prijs bij Inteekening, met de hierbij behoorende Handleiding in gr. 8vo. à *f* 8: 50. De Inteekening staat nog open tot Julij aanstaande, als wanneer de uitgave zal geschieden, en de prijs op *f* 9: 50. zal worden gebragt.

IV. *Galerij van Nederlandsche Dichters*, behelzende derzelver Afbeeldsels en beknopte Levensschetsen, van de vroegste tijden af tot op heden, door P. G. WITSEN GEYSBEEK, eerste en tweede zestal, à *f* 1: 20. Het derde zestal, bevattende ANNA en MARIA TESSELSCHADE VISSCHER, PIETER CORNELISZ. HOOFT, ADRIAAN HOFFER, DIRK RAFAELS CAMPHUIJZEN en PETRUS SCRIVERIUS zal binnen kort gereed zijn.

V. *Tafereel van het Heelal*, of *bevattelijke en onderhoudende beschouwing van het Uitspansel en den Aardbol*, door J. G. SOMMER, Hoogleeraar te *Prag*. Uit het Hoogduitsch vrij vertaald, naar den tweeden verbeterden en vermeerderden druk, tweede Deel, met platen. Prijs bij Inteekening *f* 5: 15. Het derde Deel ligt ter perse.

VI. *Grondbeginselen der Natuurkunde*, of *Natuurkundige Wijsbegeerte*, *zoo wel in het algemeen*, *als met betrekking tot de Geneeskunde*, *zonder behulp van wiskundige betogen*, voorgedragen door NEIL ARNOLT, *M. D.*, enz. Uit het Engelsch vertaald, naar de vierde Uitgave door A. C. OUDEMANS.

Het eerste Deel, van dit belangrijk werk, zal almede binnen kort gereed zijn.

Steen-

Steenbergen van Goor, te *Leeuwarden*, heeft heden alom verzonden:

I. *Mijne Lotgevallen en Reizen in de Barbarijsche Roofstaten, Algiers*, enz. uit het Italiaansch van den Ridder P. PANANTI, in twee deelen, à *f* 5 : 80. Een allerbelangrijks boek, waaruit men *Algiers* en de *Algerijnen* volkomen leert kennen.

II. HUGO DE GROOT, *uit zijne Lotgevallen en schriften beoordeeld*, door H LUDEN, Hoogleeraar te *Jena*, in één Deel, à *f* 3 : — In eenen echt liberalen geest geschreven, hoedanig wij nog geen werk over onzen beroemden Landgenoot bezaten

III. *De Katakomben* (onderaardsche Grafgewelven,) van *Napels*, eene Geschiedenis uit onze dagen, door F. JAKOBS, Hoogleeraar te *Gotha*, in één Deel, à *f* 1 : 80. JAKOBS Schriften zijn voordeelig genoeg bekend.

Bij G. J. A. Beijerinck, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen, en heeft alom verzonden:

I. *Reis naar de Eilanden der Zuidzee*, gedurende de 1827 en 1828. Behelzende het verslag der ontdekking et lot van DE LA PÉROUSE, door den Scheeps-Kapitein R-DILLON; in twee deelen, met platen, 1ste deel. r. 8vo. *f* 3 : 60.

et algemeen belang, het welk de beschaafden Volken van el *Europa*, in het onzekere lot van den ongelukki- E LA PÉR USE gesteld hebben, maakt alle aanprijzing it werk overbodig, en doet met grond verwachten, etzelve reeds met verlangen door het Nederlandsche ek is te gemoet gezien.

II. *Konstantinopel en Turkije*; door C. MACFARLANE, in twee deelen, met platen, 1ste deel, (zijnde tevens een vervolg op R. WALSH, *Reis naar Konstantinopel*,) in gr. 8vo. *f* 3 : 90.

III. *Het Rijk en de Stad van Algiers*, Topographisch en Historisch geschetst, met eene algemeene kaart van het Rijk, en een platten grond van de Haven, benevens den omtrek, in gr. 8vo. *f* 1 : 25.

GIOVANNI BOCCACCIO; een werk van vernuft en smaak. Uit het Italiaansch, door S. H. WEILAND, 2 deeltjes, *f* 2:40.

VI. *Drie Vertogen over het hooger Onderwijs*, door eenen welmeenenden Opmerker, 90 Cents.

Bij J. Römelingh, te *Groningen*, is uitgegeven en mede bij W. Brave Jr., te *Amsterdam*, en alom te bekomen:

Handboek der welleyendheid, of *Aanwijzing om zich in de zamenleving welvoegelijk te gedragen*; inhoudende voorbeelden van mondelijke en schriftelijke *Gelukwenschingen*, *Beleefdheden*, *Noodigingen*, *Aanbevelingen*, *Verzoeken*, *Verschooningen* enz bij allerlei gelegenheden, met de daarop passende antwoorden. Voorts Regelen, volgens welke men zich in een *Gezelschap*, in de *Kerk*, op *Bals*, *Concerten*, aan *Tafel*, en jegens aanzienlijke personen moet gedragen, en wat men ten aanzien zijner *Woning*, *Kleeding*, *Houding*, *Spraak* en *Manieren* moet in acht nemen. De prijs is 90 Cents.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

R E-

REGISTER
DER VOORNAAMSTE
ZAKEN,
voorkomende in de BOEKBESCHOUWING van de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1830.

A.

B.

Ge-

N.

N.

O.

P.

R.

Re-

U.

U.

V.

W.

Z.

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in het MENGELWERK *van de*, BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1830.

F.

F.

G.

H.

I.

K.

L.

REGISTER.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

T.

U.

V.

W.

Z.

RE.

REGISTER

VAN HET

AKADEMIE- SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1830.

A.

B.

REGISTER.

B.

C.

Eck,

REGISTER.

Knot-

V.

V.

